ΜΥΤΙΛΗΝΗ

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΤΕΧΝΕΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ "Ο ΘΕΟΦΙΛΟΣ"



ΜΥΤΙΛΗΝΗ - ΤΟΜΟΣ Δ'
1991

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ
ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
"Ο ΘΕΟΦΙΛΟΣ"

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΡΟΚΥΜΑΙΑ
Τηλ. 27.749 (Βράδυ)
*
Δ/ΝΣΗ: ΤΑΧ. ΘΥΡ. 68
81100 - ΜΥΤΙΛΗΝΗ

μυτιλήνη

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΤΕΧΝΕΣ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΜΟΣ Δ'
1991

ΣΥΝΤΑΣΣΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

***

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΠΕΡΙΚΛΗΣ Φ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

**

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΚΔΟΣΗΣ
Δ.Π. ΛΕΟΝΤΗΣ - ΜΙΛΤΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

*

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΠΑΣΠΑΤΗ

*

Συνεργασίες, ἐμβάσματα - ἐπιταγὲς στὴ Δ/νση τοῦ Φ.Ο.Μ.
Κεντρικὴ διάθεση στὰ Γραφεῖα του.

**

* Τὰ κείμενα ποὺ φέρουν ὑπογραφή, ἐκφράζουν τὶς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα τους, γράφτηκαν γιὰ τὴ "Μυτιλήνη" καὶ ἀποτελοῦν πρώτη δημοσίευση.
* Δημοσιεύτηκαν μὲ τὴ σύνταξη, ὀρθογραφία, στίξη καὶ τὸν τονισμὸ τῶν συγγραφέων τους.
* Ἀνάτυπα δὲν γίνονται. Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.
* Ἀναδημοσιεύσεις κειμένων, σκίτσων ἢ φωτὸ τοῦ παρόντος τόμου ἐπιτρέπονται μόνον μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Ἐκδότη.

***

Στὸ ἐξώφυλλο καὶ ὀπισθόφυλλο:
"Λεσβιακὰ τοπία" τῆς ΜΑΡΙΑΣ ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗ, Λέσβιας χαράκτριας - ζωγράφου.

Τὰ περισσότερα σκίτσα τοῦ τόμου φιλοτεχνήθηκαν ἀπὸ τοὺς Λέσβιους ζωγράφους
ΜΙΛΤΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ καὶ ΓΙΩΡΓΟ ΚΑΚΑΔΕΛΛΗ.

Στην αγαπημένη φίλη και
πολύτιμη συνεργάτιδα του ΦΟΜ
Χαμογράφο Μαρία - Νίκα
Αναγνωστοπούλου
με αγάπη
Τερψιχόρη Μανωλοπούλου

Αθήνα, 21/5/91

ΦΟΜ 1977

ΦΟΜ 1977

Μυτιλήνη

τόμος Δ΄

ΦΟΜ 1977



Λαογραφική Συλλογή

Φώτο - Στέλιου Συνόδη

Μυτιλήνη

γράμματα · τέχνες

ΤΟΜΟΣ Δ' * Φ.Ο.Μ. * ΕΤΟΣ 1990

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ Φ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ



ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ (1849 – 1923)

Ὁ πολυδόξαστος λέσβιος ποιητής καὶ πεζογράφος, πρωταγωνιστὴς καὶ πρωταπόστολος τοῦ Δημοτικισμοῦ, ποὺ μαζὶ μὲ τοὺς συγκαιρινούς του Ψυχάρη καὶ Πάλλη, ἄνοιξε ὁρίζοντες στὴν πνευματικὴ ἀνεγέννηση τῆς Ἑλλάδας, μαχόμενος κατὰ τοῦ σκοταδισμοῦ καὶ λογιοτατισμοῦ τῆς ἐποχῆς του.

Δημοσιεύουμε ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιητικά του δημιουργήματα:

ΠΑΤΙΝΑΔΑ

Τώρα ποὺ ἡ νύχτα πύκνωσε καὶ γέρνει τὸ φεγγάρι,
ποὺ ἕνα ἀγόρι ξαγρυπνάει γιὰ τὸ χατίρι σου,
ποὺ τὸ σκοτάδι ἡ γῆς φορεῖ κι ὁ οὐρανὸς τὴ χάρη,
ἔβγα φεγγαροπρόσωπη στὸ παραθύρι σου.

Ἔβγα καὶ γλυκοπότισε λουλούδια μαραμένα,
κι ἂν ἔχεις στάλα πονεσιὰ μὲς στὴν καρδούλα σου,
λυπήσου με καὶ δόστηνα σὲ χείλη διψασμένα,
ν' ἀναστηθῶ σὰ λούλουδο μὲ τὴ δροσούλα σου.

Ἡ θάλασσα τὴ γῆς φιλάει καὶ τὶς ἰτιὲς τ' ἀγέρι,
κι ἐγὼ μονάχα δὲ φιλῶ τὰ δυὸ χειλάκια σου.
Μὲ χίλια ἀστέρια ὁ οὐρανὸς κι ἐγὼ χωρὶς ἀστέρι!
σκοτάδι ἡ γῆ, κι ἐγὼ χωρὶς τὰ δυὸ ματάκια σου.

Κατέβα καὶ περπάτηξε, Νεράϊδα, μὲς στὰ σκότη,
καὶ μίλησέ μου, νὰ θαρρῶ πὼς ἀναστήθηκα.
Πές μου τὰ λόγια τὰ γλυκὰ ποὺ πρωτολέει ἡ Νιότη,
κι ἂς ἀπεθάνω ἀκούγοντας πὼς ἀγαπήθηκα.



Χρυσούλας Χατζηγιαννιού

Η Μπαλλάντα της Ειρήνης

Απ' το στόμα του Θεού μου
κόρη ασπροντυμένη
γύρους φέρνω κι όλο φέρνω
στους λειμώνες της ζωής
ν' ανταμώσω τόνειρό σου,
τάλαινα Οικουμένη.
εγώ η περιπόθητη
κι εγώ
η αιώνια ξένη.

Κι όμως, όταν ο βόγγος σου
κοντά σου με καλεί,
από χιλιάδες πέρατα ξεχύνομαι
γλυκιάς μητρός μυρίπνοο βάλσαμο
στην ανοιχτή πληγή σου,
σε μια μεγαλοσύνη μυστική
της Εριννύας τα πλούτια
νάρνηθείς,
εξ όλης της ψυχής σου.

Μα πριν καλά με νιώσει ο λογισμός σου
να έρχομαι,
ολόρθος ανασταίνεται,
και σκλάβα ξανασέρνει την καρδιά σου
στα τρίσβαθα τα σκοτεινά,
κι απ'τα κοτρώνια που συντρέχουν
στη φωνή του
ανάθεμα λαξεύει την οργή του,
και με πετροβολά...

Κι όμως
εγώ 'μαι η θεϊκή σταλαγματιά,
που μέσα μου χωρούν
και ομαλύνονται
της άγριας θάλασσας τα πλήθη.
Μονάχα εσένα δεν μπορώ
να ημερώσω.
Φαύλα τα έργα σου πυργώσανε,
και λύχνος δεν μου φέγγει
να διαβώ
να σ' ανταμώσω.

Ελάτε, ιτιές, ελάτε, ιτιές
και γύρω μου σταθείτε
ω, κλαίουσες,
και περιβάλλετέ με, κλώνο
με τον κλώνο,
πάνω σας ν' ακουμπήσω της κιθάρας μου
τον πόνο.

Και σύρτε το τραγούδι μου
ουρανοί,
και πέστε την αλήθειά μου,
βουνά και όρη:
Μητε τα πλούτια θα με φέρουνε
στη γη
μηδέ του Σολομώντα
η συλλογή,
στα λίκνα της αγάπης ανατρέφομαι,
και της αγάπης είμαι
η κόρη.

Ω, κόσμοι λαθεμένοι,
ω, βλέφαρα κλειστά και βαρυμένα
στην οδύνη,
ιδού το φως, σκιρτήσατε,
απ' της καρδιάς τα βάθη ανέρχεται
η ειρήνη.

Τα πίσω στρέψτε ονείρατα του νου,
και των πολέμων ιαχές
σιγείστε.
Απ' της καρδιάς τις θύρες
ω, λαοί,
τις στράτες πλημμυρίστε
για να προϋπαντήστε
την ειρήνη.

Και κείνη, έρχεται.
Κι όλο θα έρχεται
μ' ένα γλυκύν απόηχο
η σεμνή,
επί πανάρχαιου πώλου καθισμένη.
Εκείνη,
η Άχραντος Ειρήνη
η παντοτεινή.

Και τότε, χαίρου εσύ, κι αγάλλου
η Οικουμένη,
και μην εξίστασαι και μήτε
ν' απορείς,
πως τούτη την Ειρήνη
αν απολέσεις,
άλλη καμιά, ποτέ,
μην καρτερείς.

Χρυσούλα ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΙΟΥ

ΦΟΜ 1977

Τάκη Χατζηαναγνώστου

η χαμένη πυξίδα*



Κάτι φεύγει, Άρη, κάτι χάνεται, δεν ξέρω τί ακριβώς, αλλά τους τελευταίους μήνες έχω έντονη την αίσθηση μιας διαρροής, μιας απώλειας, κι αυτό μου φέρνει ανήσυχο εκνευρισμό. Αναρωτιέμαι μήπως είναι η ίδια η ζωή που μ' εγκαταλείπει. Αλλ' απ' την άλλη συλλογιέμαι: τι είναι ζωή; Τα προσωπικά περιστατικά που σημάδεψαν τις μέρες μας; Ή ίσως οι ίδιες οι μέρες μας, που κάποτε γέμισαν γεγονότα, αισθήματα, όνειρα, φιλοδοξίες, αυταπάτες, απογοητεύσεις, διαψεύσεις; Νομίζω πως κάπου η λογική μας χάνει το νήμα της. Και καταλήγω να πιστέψω ότι σημασία έχουν αυτά που μας συγκλονίζουν, τότε που συμβαίνει να μας συγκλονίζουν.

Έκανα να κουβεντιάσω το ζήτημα με τη Δάφνη προχτές, κάποια στιγμή που παρατήρησα πρώτη φορά στο γυμνό της κορμί τα χνάρια του χρόνου: ένα δέρμα που έχει αρχίσει να ξεραίνεται, να μαζεύει, να σπάζει που και που. Έψαυσα αυτές τις πρώτες ανεπαίσθητες ρυτιδώσεις πάνω στην κοιλιά της σκεφτικός. Προφανώς το ύφος μου την προβλημάτισε. Ρώτησε:

- Τί συλλογιέσαι;

Ξέρω πως οι γυναίκες δεν τα παν και τόσο καλά μ' ό,τι αφορά την ηλικία τους. Και κρατήθηκα την τελευταία στιγμή να μην της απαντήσω ίσια. Μίλησα αόριστα για τα λουλούδια, που κάποιες έξοχες στιγμές τινάζουν την ομορφιά τους με περηφάνια καταπρόσωπα του ήλιου, ώσπου έρχεται μια απροσδιόριστη ώρα κι η αντοχή τους λυγά, τα πέταλά τους τσακίζουν, γέρνουν, χάνουν και το χρώμα τους, χάνουν και τη δύναμή τους, και τέλος σκύβουν μαραμένα στη γη. Πρόσθεσα:

- Άραγε συνειδητοποιούν ότι όλη κι όλη η ακμή τους είναι όσο κρατούν το κεφάλι τους ψηλά;

Με κοίταξε υποψιασμένα. Ήμουν βέβαιος πως μέσα της πίστευε ότι άλλες ήταν οι βαθύτερες σκέψεις μου. Ανασηκώθηκε στους αγκώνες της. Είδα τα στήθια της που κρέμασαν. Προσπάθησα να την πείσω ότι δεν είχα τίποτ' άλλο στο νου. Μπορεί να 'φταιγε κι ο βροχερός καιρός που με μελαγχολούσε. Μπορεί...

(Ορισμένες φορές δε βρίσκω τα λόγια μου, η γλώσσα μου μπερδεύει, στο μυαλό μου πρέπει να γίνεται κάποια σύγχυση. Να μ' επηρεάζουν τα φαινόμενα απ' τα γύρω; Αυτά τα κρεμασμένα στήθια, έξαφνα, που τα 'ξερα κάποτε όρθια, δυνατά, δυο καρπούς γεμάτους χυμούς, γεμάτους ζωή...).

Δεν την έπεισα. Μελαγχόλησε κι εκείνη. Είπε:

- Μου κρύβεσαι. Τον τελαυταίο καιρό όλο και μου κρύβεσαι πιο πολύ.

*** Το πρώτο κεφάλαιο απ' το δεύτερο βιβλίο του βραβευμένου μυθιστορήματος του συγγραφέα "Ένα νησί ταξιδεύει". Θα κυκλοφορήσει προσεχώς, με τον παραπάνω τίτλο.**

Κοίταξα τους γυμνούς τοίχους του φτωχού δωματίου. Σου έχω ξαναπεί, νομίζω, ότι πηγαίνουμε σ' ένα απόμερο ξενοδοχείο πέμπτης κατηγορίας, μ' ένα παμπάλαιο διπλό κρεβάτι καταμεσής, ένα ξύλινο τραπεζάκι αντικρύ του, δυο καρέκλες. Οι τοίχοι έχουν ένα χρώμα πράσινο ανοιχτό, σαν ξεθωριασμένο. Απ' το ταβάνι κρέμεται ένας γλόμπος σαράντα κεριών. Τίποτ' άλλο. Μόνο μια αίσθηση αόρατης φρίκης, που δεν είναι εύκολο να τη συνειδητοποιήσει κανείς, παρ' όλο ότι παραμονεύει άγρυπνα πίσω από κάθε στιγμή. Εκείνη την ώρα που στράφηκα προς τους τοίχους, μου φάνηκε ότι καιροφυλακτούσε κάτω απ' τους συλλογισμούς μου, τις κινήσεις μου, τις αφαιρέσεις μου. Ένα ρίγος διέτρεξε τη ραχοκοκκαλιά μου. Κάπου βαθιά μου φυλαγόταν η προσωπική ιστορία μου. Η φρίκη είναι σαν το σαράκι. Κρυμμένη πίσω απ' τα επιφαινόμενα, τα καταφέρνει να κατατρώει τα πάντα. Έτσι και τώρα μπορούσε αθόρυβα να παραβιάσει τον κόσμο μου και να ροκανίσει την υπόστασή μου. Φοβήθηκα. Έκανα να σηκωθώ. Η Δάφνη μ' άρπαξε απ' το μπράτσο.

- Δε μ' αγαπάς πια...

Να ότι μια λεξούλα της γινόταν να σηματοδοτήσει τη συγκεκριμένη ατμόσφαιρα. "Δε μ' αγαπάς πια!" Δηλαδή: "μ' αγαπούσες κάποτε". Το "κάποτε" είναι παρελθόν, είναι μια ιστορία που συνέβη "τότε", και τότε μπορεί να με τράνταξε, γιατί ήταν κάτι καινούριο: μια γυναίκα που μόλις είχε αρχίσει να ωριμάζει, μόλις είχε αρχίσει να ξεχειλίζει απ' τους αβάσταχτους μελένιους χυμούς της, το βλέμμα της ήταν τρυφερό, αναλυτό, τα μεγάλα σάρκινα χείλη της ήταν όλο πρόκληση. Τότε... Θυμάμαι ότι άπλωσα το χέρι μου στο πρόσωπό της και τα μάτια της γυάλισαν, ενώ το δέρμα της ανατρίχιασε. Το ίδιο κιόλας εκείνο βράδυ κάναμε έρωτα πάνω σ' ένα χαλασμένο κρεβάτι, μέσα σ' ανακατωμένα σεντόνια. Το κορμί της σφιχτό, ζεστό, ιδρωμένο, σπάραξε μέσα σ' ένα παραλήρημα βογγητών κι άναρθρων κραυγών. Ήταν μια τρέλα όλες εκείνες οι στιγμές, μια τρέλα απρόβλεπτη, εξουθενωτική, που μια μ' ανέβαζε στα μεσούρανα, μια μ' έριχνε σε κατασκότεινους βυθούς, σε λασπερά θολάμια σαν το λαβύρινθο, απ' όπου δεν ήξερα αν θα ξαναβγώ. Με δυο λόγια: ο έρωτας εκείνος ήταν ένας συγκλονισμός. Κι έτσι συγκλονισμός ήταν πάντα, όποτε βρισκόμασταν ξανά στο ίδιο άγνωστο ξενοδοχείο. Το δωμάτιο όπου κλεινόμασταν έμοιαζε μ' ένα σκάφος που έλυνε κάβους μόλις κλειδώναμε την πόρτα του. Ανοιγόταν στο πέλαγος και ταξίδευε. Το αγνοούσε ακόμα κι ο ίδιος ο Θεός. Είμασταν δυο πλάσματα που έσκαβαν ο ένας μέσα στο κορμί του άλλου τυφλά, ψάχνοντας θαρρείς να βρούμε μ' αυτόν τον σκοτεινό και τυραννισμένο τρόπο τη φύση της μοίρας μας. Έλεγα μέσα μου: μακάρι Θε μου να μην τη βρούμε ποτέ, για να ψάχνουμε ώσπου να κλείσουμε για πάντα τα μάτια. Τόση γοητεία είχε αυτή η τρέλα μας, τόση τρέλα είχε αυτή η γοητεία.

Αλλά ο χρόνος, βλέπεις, κυλά. Τα λουλούδια κάποτε μαραίνονται. Τα κορμιά κουράζονται.

- Δεν είναι ότι δε σ' αγαπώ πια. Κάναμε μαζί μια διαδρομή. Σκέψου από πού αρχίσαμε. Και σκέψου ότι...

Την τελευταία στιγμή πρόλαβα να μην παρασυρθώ. Κιόλας ως τα χείλη μου έφτασε το όνομα της Ιωάννας - θυμάσαι; Εκείνη η ανολοκλήρωτη ιστορία των εφηβικών χρόνων. Εκείνο το αγνό πάθος του πρώτου ξυπνήματος, που άφησε τη μαρμαρυγή της απελπισμένης τροχιάς του ν' αναβοσβήνει τρεμουλιαστά στο σκοτεινό ουρανό μου για πάρα πολύν καιρό, ακόμα και σήμερα. Και μόνο που μου ήρθε στο νου, τα μάτια μου υγράθηκαν. Η Δάφνη το πρόσεξε. Ποιός ξέρει τι έβαλε στο μυαλό της. Και ποιός ξέρει πώς ερμήνεψε τα λόγια μου. Σηκώθηκε παρευθύς, ντύθηκε, είπε:

- Θαρρώ πως πιάνεις να κόβεις τους δεσμούς...

Θέλησα να διαμαρτυρηθώ για την εξήγησή της. Το 'κανα πολύ χλιαρά, κι αυτό την

πεισμάτωσε. Πήρε την τσάντα της. Έφυγε πικαρισμένα, χωρίς να με χαιρετήσει. Κι έμεινα μόνος στο ξέθωρο δωμάτιο. Γυμνός και μόνος. Κι ενώ έξω είχε αρχίσει η βροχή, η σκέψη μου αναποδογύρισε το χρόνο, έφτασε πολύ πίσω, πριν πιάσουν να μου ασπρίζουν τα μαλλιά...

*

"Είσαι συ!..."
"Κι εσύ!..."
"Εμείς!..."
"Και το νησί μας!..."
"Και ταξιδεύουμε..."
"Ως τη συντέλεια των αιώνων!..."

Πότε φτάνει αυτή η "συντέλεια των αιώνων"; Μπορεί να ήταν κι εκείνη η στιγμή που κρατούσα στα χέρια μου γονατιστός το πληγωμένο κορμί της Ιωάννας, ενώ μπροστά μου στεκόταν ο στρατός της κόλασης, οι πράσινες στολές, οι μπότες, τα μυδράλλια, τα πολυβόλα, οι μοτοσυκλέτες. Ξεροκατάπια. "Έλεος!" πήγα να πω. Δε βγήκε η φωνή μου απ' το λαρύγγι μου. Είδα μόνο ότι τα πρόσωπά τους γέμισαν στραβά χαμόγελα, κίτρινες γκριμάτσες. Μια βαριά αποφορά βρώμικου ιδρώτα κι απλυσιάς πλημμύρισε τα ρουθούνια μου. Οι μοτοσυκλέτες μαρσάρισαν, άνοιξαν δρόμο, με προσπέρασαν. Τα χέρια μου λύγισαν. Η ψυχή μου λύγισε. Κοίταξα την Ιωάννα. Το πρόσωπό της ήταν κατακίτρινο. Τα μάτια της βασίλευαν, έσβηναν. Μέσα μου είχε αρχίσει ένα κλάμα χωρίς δάκρυα, χωρίς κραυγές, ένα μικρό ζωάκι είχε απειραθεί να παίξει με το φως, και το φως τώρα θόλωνε, σίγουρα σε λίγο θα χανόταν. Έψαξα με τα μάτια ολόγυρα μήπως δω κάποιον να του γυρέψω βοήθεια. Τίποτα. Κανείς. Όλα τα σπίτια βουβά, τα παράθυρα κλειστά, οι τοίχοι πεθαμένοι, οι δρόμοι έρημοι. Μόνο μια σιωπή εκκωφαντική που γκρέμιζε συθέμελα τον ουρανό. Φαίνεται πως ήταν η συντέλεια των αιώνων. Ένας γκρεμός χιλιάδες μέτρα βαθιά, όπου δε θα 'φτανε ποτέ ούτε φωνή. Απίθωσα στο χώμα το κορμί που αγαπούσα. Ήμουν ανίσχυρος να κάνω το παραμικρό. Έκλαιγα μόνο και την κοίταζα, την κοίταζα. Ξαφνικά μου φάνηκε ότι το πρόσωπό της ανασάλεψε, μου χαμογέλασε. Έσκυψα από πάνω της ευθύς με λαχτάρα. Γελάστηκα; Ποιος ξέρει. Εκείνο το φανταστικό χαμόγελο ξεράθηκε στο λεπτό στα χείλια της, στέγνωσε. Ήταν όπως τα δειλινά, που τα χρώματά τους μαρμαρώνουν για μια-δυο στιγμές, κι ύστερα διαλύονται ξεπνοϊσμένα....

Μη με ρωτήσεις, φίλε, για το τι έγινε μετά. Τα γνωστά: αστυνομίες, ανακριτές, δικαστήρια. Δε θέλω καν να θυμάμαι τις λεπτομέρειες. Ήταν για μένα μια πληγή, που την έξυναν ολοένα και πιο βαθιά. Ευτυχώς ότι ο σάλος των ημερών απ' τα γεγονότα που συγκλόνιζαν την πατρίδα, και φυσικά και το νησί μας, ήταν πολύ μεγαλύτερος απ' την προσωπική περιπέτεια δυο νέων παιδιών. Έπνιξε τις διαστάσεις της. Αυτές οι διαστάσεις έμειναν μόνο μέσα μου, μεγαλώνοντας κάθε μέρα και πιο πολύ, ακριβώς σαν τον κύκλο που ανοίγει μια πέτρα στο νερό, κι ολοένα πλαταίνει, πλαταίνει... Κάποτε, βέβαια, αυτός ο κύκλος χάνεται στο πέλαγος. Χάνεται στ' αλήθεια όμως;

Δε θ' απαντήσω σ' αυτό το ερωτηματικό. Θα σου πω μονάχα ότι τότε ήταν που ανακάλυψα ότι το νησί μας σταμάτησε να ταξιδεύει. Ήταν φοβερό. Δεν τα 'ζησες εσύ αυτά, Άρη. Ήταν όπως όταν ένα πλοίο βρίσκει σε ύφαλο μισοπέλαγα, και του ανοίγει σαν πάξα η πρώρα, και μπουκάρουν τα νερά, κι οι ναύτες τρέχουν με χαμένα τα λογικά από δω κι από κει, μην ξέροντας αν πρέπει να σώσουν το πλοίο που χάνεται ή τον εαυτό τους. Και στο μεταξύ το πούσι νά 'ναι πηχτό, σαν να σ' έχει τυλίξει ο αφανισμός ο ίδιος, και τα κύματα να χτυπούν στις μάσκες απ' όλες τις μεριές, και να τραμπαλίζεται το σκάφος, και να λες μια θα γείρει απ' αριστερά, να το καταπιούν τ' άπατα βάθη, μια απ' την άλλη, να το πνίξουν τα δρολάπια κι η σκοτεινιά.

Κλείστηκα σπίτι μας, πολιορκημένος απ' την απόγνωσή μου. Καταλαβαίνεις, η Ιωάννα πέθανε μέσα στα χέρια μου. Αισθανόμουν ότι το φάντασμά της με καταδίωκε όπου βρισκόμουν. Μένοντας κρυμμένος στο δωμάτιό μου, ίσως να γλίτωνα. Αλλά ήταν λύση ένας τέτοιος αυτοεγκλεισμός; Ομολογώ ότι μέσα μου ήθελα να γυρίζω και να μή στέκομαι πουθενά. Να περνώ δρόμους, δρομάκια, γειτονιές, συνοικίες, να χώνομαι σε σπίτια άγνωστα, να πηδώ απ' τα παράθυρά τους, να κρύβομαι σ' αυλές, να κοιμάμαι στα παγκάκια του κήπου ή στα έρημα ακρογιάλια μας. Μα λυπόμουν και τον πατέρα και τη μητέρα μου. Η ιστορία με την Ιωάννα τους είχε συνθλίψει. Με κοίταζαν αμίλητα, σαν να με προσκαλούσαν να μην αρνηθώ τη στοργή τους. Κι η αλήθεια είναι ότι την είχα τόσο ανάγκη κι εγώ. Στο σπίτι την ένιωθα να με τυλίγει με ζεστασιά. Ήταν σαν να βρισκόμουν μέσα σε φωλιά, όπου οι αναπνοές δένονταν με ασφάλεια η μια με την άλλη. Ήταν μια παρηγοριά.

Μόνο όταν βράδιαζε, τα αισθήματα γίνονταν δύσκολα. Η μικρή μας πόλη βούλιαζε στο σκοτάδι. Οι δρόμοι έξω ήταν τυφλοί. Άσε που απαγορευόταν κι η κυκλοφορία απ' τις αρχές κατοχής. Αυτό έφερνε μιαν αφόρητη δυσφορία. Είχαν τελειώσει πια τα λόγια, είχαν τελειώσει τα ενδιαφέροντα περιστατικά, είχε αρχίσει μακριά περίοδος φόβου κι αγωνίας, που γρήγορα έγινε πλάκα βαριά πάνω στα στήθια μας. Απ' τη μια ήταν οι ελλείψεις κι η πείνα του αποκλεισμένου νησιού μας, κι απ' την άλλη αυτή η απομόνωσή μας, που δεν επέτρεπε καμιά επαφή με τον άλλο κόσμο, κι επομένως καμιά ελπίδα. Θα τ' άκουσες κι απ' αλλού όλ' αυτά, ώστε να μη χρειάζεται τώρα να τα επαναλαμβάνω. Άλλωστε, σήμερα, ούτε που θέλει να τα συζητά πια κανείς. Θα σου πω μόνο ότι προσπαθούσαμε να τρώμε όσο γίνεται λιγότερο, ξεπερισσεύοντας, αν ήταν δυνατό, κάτι για αύριο, γιατί κανείς δεν ήξερε πως αυτό το "αύριο" θα ξημερώσει.

Ένα πρωί ήρθαν και με βρήκαν ο Ρένος με την Καλή. Δεν τους είχα καν συλλυπηθεί για τον αδελφό τους που σκοτώθηκε στο μέτωπο. Ήταν αυτός που παραμιλούσε για τους Γερμανούς και την Αρεία φυλή του Χίτλερ. Τον θυμάσαι; Του είχα κρατήσει μια φοβερή απέχθεια απ' την πρώτη μας γνωριμία, γιατί κόμπαζε σαν να'ταν Γερμανός ο ίδιος. Τώρα ένιωθα μια θλίψη που τον έφαγε ο πόλεμος και τον έχασαν τ' αδέλφια του κι η δυστυχισμένη του μάνα. Και οφείλω να πω ότι ντρεπόμουν για τον εαυτό μου, που αφέθηκα νά 'χω τέτοια απάνθρωπα αισθήματα. Όταν άνοιξα την πόρτα μας κι είδα μπροστά μου τα παιδιά, ένιωσα την ανάγκη να τους αγκαλιάσω και τους δυο και να τους φιλήσω. Θα 'ταν μια έμπρακτη συγγνώμη για τη στάση μου. Δεν το 'κανα. Όχι από εγωϊσμό. Ούτε από περηφάνια. Είδα ξαφνικά την Καλή πάρα πολύ όμορφη. Και μεγαλωμένη. Ένα κορίτσι ώριμο, σαν γλυκό καρπό, που ρόδιζε από χυμούς και μέλι. Δείλιασα. Ευτυχώς ότι εκείνοι μου χαμογέλασαν. Τους χαμογέλασα φιλικά κι εγώ. Μπήκαμε σπίτι. Μίλησε πρώτος ο Ρένος:

- Ξέρεις, σίγουρα θα είναι πολύ άσκημη τούτη η περίοδος της ζωής μας. Ο πατέρας μου κι η μητέρα μου, που έζησαν τον πρώτο αποκλεισμό, τότε, στον άλλο πόλεμο, προβλέπουν ότι το κακό τώρα θα είναι πολύ χειρότερο. Κι η πείνα θα φέρει θάνατο αλογάριαστο. Γι' αυτό πρέπει ν' αντιμετωπίσουμε την κατάσταση αποτελεσματικά.

Αναρωτήθηκα πώς. Μου απάντησαν ότι εκείνοι είχαν καταλήξει κιόλας στον τρόπο, κι είχαν κάνει όλα τα σχέδια. Στα βόρεια του νησιού, απ' την Ανατολή μεριά, υπήρχαν τρία νησάκια. Ήταν ιδιοκτησία τους. Θα πήγαιναν να τα καλλιεργήσουν. Κι εκτός που θα εξασφάλιζαν τη συντήρηση του δικού τους σπιτιού, θα 'στερναν απ' την παραγωγή τους και στην αγορά της πόλης, και θα κέρδιζαν αρκετά χρήματα, απ' τα οποία θα κάλυπταν τις άλλες τους ανάγκες.

Βρήκα την ιδέα τους περίφημη. Μπράβο τους που έβλεπαν τη ζωή έτσι θετικά. Και το χάρηκα που ήρθαν να μου το αναγγείλουν. Σίγουρα ήθελαν να μ' αποχαιρετήσουν που θα

'φευγαν τόσο μακριά.

Φαίνεται πως η Καλή μάντεψε τις σκέψεις μου. Είπε:

- Όχι. Ήλθαμε να σου προτείνουμε να ρθεις και εσύ μαζί μας. Και τα πάντα θα τα μοιράσουμε σε ίσα μερδικά.

Αιφνιδιάστηκα. Δεν είχα σκεφτεί ποτέ κάτι τέτοιο. Το δίχως άλλο ήταν μια λύση για πολλά προβλήματα. Όμως...

- Πρέπει να το συζητήσω με τους δικούς μου...

Ξαναμίλησε η Καλή:

- Κι εμείς δικοί σου είμαστε. Δουλεύοντας μαζί, θα κάνουμε πιο σφιχτούς τους δεσμούς μας, κι επιτέλους δε θ' αφεθούμε να σαπίσουμε μες στην απελπισία και το σκοτάδι.

Δεν είχε άδικο. Το βεβαίωναν τα μεγάλα μάτια της. Το βεβαίωνε και μια δροσοσταλίδα τρυφερή που αχνοφαινόταν πάνω στα κοριτσίστικά της χείλια.

Παρ' όλα αυτά έπρεπε να κουβεντιάσω το ζήτημα με το σπίτι μου. Και το συζήτησα πράγματι με τον πατέρα μου. Είχε τις επιφυλάξεις του. Κι η μητέρα που άκουγε τα λεγόμενα απ' την κουζίνα, είχε ακόμα μεγαλύτερες. Αυτά τα νησάκια είναι άγνωστα. Πώς θα πάμε; Πού θα μείνουμε; Τι θα τρώμε ώσπου ν' αρχίσουν ν' αποδίδουν οι καλλιέργειες; Οι ανησυχίες ήταν σωστές. Αλλά τις διέλυε ο ενθουσιασμός μου. Είμαστε νέα παιδιά, φώναζα. Εκτός που κρατούμε τη ζωή στα χέρια, πρέπει να παλέψουμε και να την αξιοποιήσουμε. Τελειώσαμε το σχολειό, βγαίνουμε στην κοινωνία, είναι ανάγκη να δουλέψουμε, και καμιά δουλειά δεν είναι ντροπή. Έπειτα, τα νησάκια είναι δικά μας, είναι του Ρένου και της Καλής, θα μείνουμε εκεί, θα στήσουμε σκηνές, θα φέρουμε και πρόβατα για βοσκή και θα πίνουμε άφθονο γάλα, θα ψαρεύουμε, θα κυνηγούμε πουλιά, μπορεί τον πρώτο καιρό η ζωή μας να είναι πρωτόγονη, αλλά μόλις καταφέρουμε και τη βάλουμε πάνω σε κάποιες βάσεις, τότε θα μας ζηλεύουν και πολύ πιο οργανωμένοι από μας.

Δεν ξέρω αν τους έπεισα. Η επιμονή μου όμως ήταν περίσσια. Δε μου εναντιώθηκαν άλλο. Κι εγώ έτρεξα αμέσως στους φίλους μου και τους είπα τα καθέκαστα. Αρχίσαμε απ' την ίδια κιόλας εκείνη μέρα να ετοιμαζόμαστε.

Το μεγάλο πρόβλημα, ωστόσο, δεν ήταν το τι θα παίρναμε μαζί μας από εργαλεία και ρουχικά, αλλά το πως θα τα κουβαλούσαμε εκεί πέρα. Αυτοκίνητα δεν υπήρχαν. Τα λίγα λεωφορεία που έκαναν άλλοτε συγκοινωνία στο νησί, είχαν καταστραφεί. Κι εξάλλου, ούτε πετρέλαιο, ούτε βενζίνη υπήρχε για να δουλέψουν τα ένα - δυο που είχαν απομείνει. Πώς θα πετυχαίναμε τη μεταφορά; Και πώς θα εξασφαλίζαμε την επικοινωνία με τη στεριά σε μιαν ώρα ανάγκης; Έπρεπε να βρεθεί μια βάρκα, ένα πλεούμενο. Ποιος είχε να μας το δώσει; Όπου απευθυνθήκαμε, πήραμε αρνητική απάντηση. Τα σχέδια ναυαγούσαν πριν ακόμα μπουν σ' εφαρμογή. Η απόγνωση πήγαινε να μας εξουθενώσει, κάνοντας πιο θλιβερή την αδράνεια όπου μας καταδίκασε η κατοχή των Αρείων.

Αισθανόμουν σαν νικημένος πριν καν αγωνιστώ. Κι είχα μιαν έντονη διάθεση να κλαίω, ιδίως τα βράδια. Μα και τα δάκρυα θέλουν δική τους ατμόσφαιρα, δικό τους χώρο. Η λύση του σπιτιού δεν προσφερόταν. Με παρακολουθούσε πάντα ανήσυχη η μητέρα. Αποφάσισα να βγαίνω, ας ήταν και για λίγο. Στριφογύριζα πρώτα στους δρόμους της γειτονιάς. Ύστερα έπιασα να ξανοίγομαι και σ' άλλους, μακρύτερα απ' το πατρικό σπίτι. Οι άνθρωποι περνούσαν δίπλα μου σκυφτοί και βιαστικοί. Δεν είχε καιρό κανείς να γυρίσει να κοιτάξει το διπλανό του. Μπορούσες λοιπόν ν' αφήνεις να ξεχύνεται και με το παραπάνω η απελπισία σου. Κανένας δεν θα νοιαζόταν για σένα.

Σ' ένα τέτοιο περιδιάβασμά μου, λίγο πριν νυχτώσει, άκουσα καβγάδες πίσω απ' ένα κλειστό παράθυρο. Θα 'ταν καλύτερα να ταχύνω το βήμα, να μην ανακατευτώ σε μπλεξίματα.

Μα δεν πρόλαβα να το σκεφτώ. Την ίδια στιγμή άνοιξαν με πάταγο τα παραθυρόφυλλα ακριβώς πάνω απ' το κεφάλι μου, και μια αναστατωμένη γυναίκα άρχισε να φωνάζει "βοήθεια". Τρόμαξα. Ήταν ξεμαλλιασμένη, άγρια, τα μάτια της πνιγμένα στο κλάμα, τα χείλια της πάνινα. Ήταν η Άρτεμις; Μα ναι! Εκείνη η άγουρη ψυχή των παιδικών μας χρόνων, το σκληρό κορμί, η ιστορία με το Δρόσο, η ζωγραφιστή καρδιά - τώρα ένα πληγωμένο αγρίμι που κινδύνευε και φώναζε απελπισμένα "βοήθεια". Για κλάσμα του δευτερολέπτου έμεινα καρφωμένος στη θέση μου, μην ξέροντας τι να κάνω. Αμέσως όμως μετά της σφύριξα:

- Άνοιξέ μου την πόρτα!

Με γνώρισε; Δεν ξέρω. Ίσως και να μην πρόλαβε να με δει. Την ίδια στιγμή ένα δυνατό χέρι την τράβηξε βίαια από μέσα, τη βάρεσε στο πρόσωπο, την πέταξε στην άλλη άκρη του δωματίου κι έκλεισε αμέσως και το παράθυρο.

Στάθηκα ένα-δυο στιγμές αναποφάσιστος. Ήμουν και μπουκωμένος απ' τη δική μου απελπισιά. Έπειτα, χωρίς να λογαριάσω τίποτα, στράφηκα και τους χτύπησα την πόρτα. Δε μ' άκουσαν; Ξαναχτύπησα πιο δυνατά. Περίμενα. Καμιά σκέψη στο μυαλό. Απόφαση μονάχα. Δεν έλαβα απάντηση. Χτύπησα τρίτη φορά, και τα χτυπήματά μου κόντεψαν να ρίξουν το θυρόφυλλο χάμω. Από μέσα ακούστηκε ένας αντρικός ξερόβηχας. Ύστερα κάποια βήματα. Τέλος μια φωνή σκληρή ρώτησε "ποιός είναι". Απάντησα το ίδιο σκληρά κι εγώ: "ένας άνθρωπος". Η πόρτα άνοιξε μόλις.

- Τι θες;

Ήταν ο Δρόσος! Ναι, ήμουν σίγουρος, τον γνώρισα μονομιάς. Άλλωστε ήμουν βέβαιος από πιο πριν ότι θα ήταν εκείνος.

- Άνοιξέ μου! γρύλλισα.

*

- Θέλω να χτυπήσω, να σφάξω, να ρημάξω! Δε με γέννησε μάνα εμένανε. Λοιπόν είμαι εκτός νόμου. Ξέρεις τι θα πει; Ότι εγώ κύριε είμαι στο περιθώριο. Εσείς είσαστε η κοινωνία. Εγώ έξω απ' αυτήν. Δεν είδες την άλλη φορά που δε μ' άφηναν να πάω στον πόλεμο; "Αν σκοτωθείς", λέει, "ποιον θα ειδοποιήσουμε και σε ποιον θα στείλει τα συλλυπητήριά του το επιτελείο;" Ακούς, τους πούστηδες; Δεν τους ένοιαζε η ζωή μου που τους την πρόσφερνα, αλλά ότι θα μεναν τα χαρτιά τους χωρίς παραλήπτη - έτσι δεν το λεν; Στο διάολο κηφήνες του κερατά. Από κει και πέρα, τι άλλο θα μπορούσα να κάνω; Είπα να τους γράψω στ' αρχίδια μου. Μα είπα και να κάνω μια απόπειρα ακόμα. Υιοθεσία, μου 'χαν πει. Εντάξει ρε κοθώνια, υιοθεσία. Έψαξα για κείνον το "θείο" μου - τον θυμάσαι; Στο κάτω της γραφής αυτός ήταν κι ο πραγματικός πατέρας μου. Δηλαδή, πραγματικός, κουβέντα να γίνεται. Μ' έσπειρε και με παράτησε, το κτήνος! Πατέρα θα τον πω εγώ αυτόν; Τέλος. Έψαξα και τον βρήκα. Ξέρεις πού; Κοίτα τη φάτσα της κυρίας από δω και ρώτα την να σου τα πει. Μου παράσταινε την αφέντισσα, "εγώ είμαι γώ", και τα τέτοια, και "δε θέλω κουμάντα και διαφεντέματα" - ακούς; Κι απάνω που μου το 'παιζε αριστοκρατία, νά-σου η σκρόφα και γονάτισε μπροστά στο "θείο" μου, και - πουτάνα ρε! μια σκέτη πουτάνα!... Έβγαλα μαχαίρι, θα το 'μαθες. Εκείνον τον πήγαν στο νοσοκομείο, μπορεί και να πέθανε, δεν ξέρω, ούτε θέλησα να μάθω. Εμένα μ' έσυραν στη φυλακή. Σίδερο - με νιώθεις; Εγώ που αλώνισα Αφρικές και θάλασσες. Ευτυχώς που νικηθήκαμε, κι ήρθαν οι Γερμανοί, κι είπαν τα σίδερα τα θέλουμε, έξω οι φυλακισμένοι. Ναι, μάλιστα, έξω. Αλλά πώς; Να υπάρχει στην ιστορία μου μια γυναίκα που θα μ' ατιμάζει; Έπιασα τις γειτονιές, τη βρήκα, της είπα: "θα δουλέψω, ως και χαμάλης στο λιμάνι θα γίνω, φτάνει να συμμαζευτείς. Ό,τι έγινε, έγινε". Βρήκαμε τούτο το κωλόσπιτο. Πήγα στους Γερμανούς, στα έργα. Σκαφτιάς σκέτος. Αφού είχαμε ανάγκη και το ψωμί, ρε; Σκαφτιάς το λοιπόν. Για χάρη της. Της έφερνα κι έτρωγε. Και ζέστανε το

κόκκαλό της. Και σήμερα που λες πόνεσε το ποδάρι μου. Κοίτα το πρίξιμο - το βλέπεις; Ούτε να το πατήσω μπορώ. Χτες έπεσε μια κοτρώνα απάνω μου, εκατό οκάδες. Πάλι καλά που δε μου τό 'σπασε. Πάω στον επικεφαλής. "Ντόιτς δεν ξέρω", του λέω, "αλλά το ποδάρι μου νιξ, δεν μπορώ. Ωχ, ωχ!". Σήκωσε τη χερούκλα του και μου κατέβασε μια δυνατή σβερκιά, ενώ τα ουρλιαχτά του σαν τ' αγριόσκυλου με πάγωσαν απ' τον τρόμο. "Ράους! Ράους!" Πήρα τα μάτια μου. Πάει η δουλειά, είπα. Είχα να παίρνω κι άλλα δυο μεροκάματα. Στα κομμάτια! Περπάτησα με χίλια ζόρια. Κι ήρθα εδώ. Και τι να δω; Η κυρά Άρτεμις - πες τα μόνη σου μωρή παλιοπουτάνα, πες πως σε βρήκα, ανάθεμα τη φύτρα σου, πες τα να μη σου -

Σήκωσε το χέρι του αγριεμένος. Είχε φουσκώσει. Το μούτρο του ήταν κατακόκκινο. Δεν κρατήθηκε. Της κατέβασε μ' όλη του τη δύναμη μια ζερβιά στο κλαμένο πρόσωπο.

Δεν περίμενε το χαστούκι του και δεν πρόλαβε να παραμερίσει. Το 'φαγε κατάμουτρα, κι έλυσε η μύτη της, κι άρχισε να τρέχει απ' τα ρουθούνια της άλικο αίμα. Σηκώθηκε πρώτος ο Δρόσος, την άρπαξε στα χέρια, την ξάπλωσε στο κρεβάτι τους, έφερε μια πεσέτα με νερό, της το 'βαλε στο μέτωπο, της έκανε και δυο-τρεις εντριβές πάνω απ' τη μύτη. Ύστερα, κι ενώ η Άρτεμις έμενε με τα μάτια κλειστά, καταπίνοντας τον πόνο της και την απόγνωσή της, κρυφά, ο δόλιος, και με τρόπο, μην το δω, της χάϊδεψε μόλις το κεφάλι.

Είσαι ηλίθιος! του φώναξα πνιχτά, και γύρισα απ' την άλλη το πρόσωπό μου.

Ήταν ηλίθιος, ναι, κι εγώ πιο ηλίθιος ακόμα, που αντί να ορμήσω καταπάνω του, να τον χτυπήσω, και να τον πετάξω έξω απ' το σπίτι γι' αυτά του τ' απαίσια καμώματα, νοιάστηκα πιο πολύ να μη δει τη συγκίνησή μου.

Κάποτε το αίμα σταμάτησε. Η Άρτεμις δεν άνοιξε τα μάτια. Δε διαμαρτυρήθηκε. Δεν παραπονέθηκε. Ίσως θα προτιμούσε να περάσει έτσι η κακιά ώρα. Όπως κι αν είχε το πράγμα, όλη η ιστορία ήταν ένας εξευτελισμός. Η ταπείνωση μπροστά σε τρίτους δεν έχει τα όριά της.

Το κατάλαβε κι ο Δρόσος. Με πήρε παράμερα, στην κουζίνα.

- Ξέρεις πουθενά να πάω να πιάσω δουλειά; Όπου να 'ναι, δε με νιάζει. Ακόμα και σκατατζής.

Δεν ξέρω πώς μου 'ρθε ξαφνικά και του μίλησα για τα νησάκια, για τα σχέδια να τα καλλιεργήσουμε. Άστραψαν τα μάτια του:

- Τι λες μωρέ, και κάθεσαι τόση ώρα και δε μου μιλάς; Κι εγώ μαζί!

- Μα θα λείψουμε καιρό...

- Καλύτερα. Δε θα ξέρω τι γίνεται πίσω μου, και δεν θα μπορώ να μάθω.

Αισθανόμουν άσκημα. Είχα κιόλας μετανιώσει που του μίλησα, Το 'κανα χωρίς να συνεννοηθώ πρώτα με την Καλή, με το Ρένο. Θα ήθελαν μαζί τους έναν ξένο κι άγνωστο; Προσπάθησα να του φέρω δυσκολίες.

- Ξέρεις, το ζήτημα μένει σε νεκρό σημείο. Έχουμε ήδη ετοιμαστεί, αλλά δεν έχουμε τον τρόπο να πάμε.

Τα βλέφαρά του έπαιξαν. Στα γρήγορα κινήθηκε και το σαγόνι του αριστερά, δεξιά. Τέλος μου άρπαξε το χέρι. Είπε:

- Χρειάζεστε βάρκα. Λοιπόν, θα σας τη βρω εγώ. Σε δυο μέρες πέρνα από δω. Άμα δεν τα 'χω εξασφαλίσει όλα, να μη με λεν Δρόσο.

Τα πράγματα έπαιρναν άλλη τροπή. Χρειαζόμασταν βάρκα, αληθινά. Κι ήταν απ' τον ουρανό ότι μπορούσαμε να τη βρούμε. Αλλά όχι με το Δρόσο συντροφιά. Δεν τον ήθελα. Και στα σίγουρα δε θα τον ήθελαν ούτε τα παιδιά, αν τους έλεγα με ποιον είχαν να κάνουν. Αποφάσισα να του κόψω τη φόρα. Ρώτησα:

- Κι η Άρτεμις;

Εννοούσα: πού θα την αφήσεις; εσύ την εξευτελίζεις και την ίδια ώρα την προσκυνάς, τη χτυπάς απάνθρωπα, κι ύστερα τη χαϊδεύεις.

Κατέβασε τα μάτια. Κάτι τον παίδευε. Σαν να περπατούσε πάνω σε τεντωμένο σκοινί, κι υπήρχε κίνδυνος να πέσει, κι άμα έπεφτε θα του τσακίζονταν τα κόκκαλα, αλλά δε γινόταν αλλιώς, αυτό το σκοινί ήταν μια μοίρα, έπρεπε να την περπατήσει, αδιάφορο αν έτσι έπαιζε κορώνα γράμματα την αδειανή του ζωή.

Σήκωσε τους ώμους. Είπε:

- Είναι τυφλά όλα.

Οι τρεις λέξεις του μου φάνηκαν ξεκάρφωτες. Ποια όλα; Και τι θα πει "τυφλά"; Έπρεπε να μου εξηγήσει. Μα δεν τον ρώτησα.

- Θα συνεννοηθώ και με τους άλλους, είπα.

Έφυγα. Πήγα κατευθείαν στου Ρένου. Ήταν μόνη της η Καλή. Της είπα για τη βάρκα, ότι βρέθηκε. Δεν έδειξε κανέναν ενθουσιασμό. Με κοίταζε μόνο στα μάτια συνέχεια. Ήταν φανερό ότι είχε αλλού το νου της. Της το παρατήρησα. Απάντησε:

- Θέλω να μου πεις για την Ιωάννα.

*

Είμαι ακόμα σ' εκείνο το θλιβερό ξενοδοχείο. Γυμνός. Έξω βρέχει. Τα σεντόνια είναι νοτισμένα απ' τη μυρουδιά της Δάφνης. Το κορμί της αναδίνει πάντα μια μυρουδιά, που ύστερα απομένει πάνω στα πράγματα, στις καρέκλες, στους τοίχους. Νιώθω έντονα την επιθυμία να ψαύσω αυτά τα πράγματα. Γιατί; Δεν ξέρω, μη με ρωτάς. Είναι ίσως μια πάλη ενάντια στη φθορά. Ή μια αγωνία με άγνωστο περιεχόμενο. Ή ακόμα μια ιστορία που κονταροχτυπιέται καθημερινά με τον εαυτό της αδιέξοδα. Πέρασαν κιόλας σαράντα χρόνια από κείνον τον άθλιο πόλεμο, κι όμως βλέπεις ότι μας τυραννούν ως τώρα οι μνήμες του. Το δίχως άλλο μας έχουν παγιδέψει στα γρανάζια τους. Και γι' αυτό προσπαθούμε ν' αποπαγιδευτούμε, ξεκλέβοντας απ' τα εκατομμύρια των δευτερολέπτων τους κάποια σταγονίδια προσωπικού χρόνου για ν' αγγίξουμε με το χέρι μας μια αίσθηση ζωής του παρόντος. Σκέψου τώρα να θέλω να ψαύσω μια μυρουδιά...

Τάκης ΧΑΤΖΗΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ



Θανάση Παρασκευαΐδη

ΕΔΩ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΑΛΛΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Μελανιάζει το πετσί μου. Σηκώνεται η τρίχα μου.
Μπαίνω με δέος στο περιβόλι σου, το φοβερό τούτο μεσημέρι.
Εσύ λες πως τώρα κατεβαίνει εδώ η θεά Αφρόδιτα.
Παντού, ανάμεσα στα φύλλα των μηλιών, βλέπεις τη μορφή της.
Ανθισμένες μηλιές, γεμάτες χάρη...
Τις έστησε ο στίχος σου.

Ύδωρ ψύχρον κελάδει.

Είσαι συ, δαιμονόπληκτη, που κελάδεις μέσα του.
Ακούς τον κέλαδο του νερού μέσα στ' αυτιά σου. Φοβερό.
Τα σύνορα της ύπαρξής μου χάσαν το χρώμα τους.
Έγινα ένα με το ψύχρον ύδωρ που κελάδει.
Με Σένα! Ψάπφα αγαπάτα.
Είναι φωνή Θεού.
Τα χείλη σου βγάζουν τώρα ψιθύρους ακατάληπτους.
Τι να θωρούν, μυστικά, τώρα τα μάτια σου.
Ατενίζουν, βυθισμένα βαθιά μέσα στις κόχες τους, σιωπηλά...
Γύρω μας θάλλουν οι γλυκοΐσκιωτες τριανταφυλλιές. Αυτές που φύτρωσαν εκεί που έσταξε το αίμα το κόκκινο της Αφρόδιτας.
Έσταξε στη γη αυτού του Τεμένους.
Στην πόλη μας, όπως λές εσύ.
Τα βρόδα, με σηκωμένο το κεφάλι, ξεπετάν αγγρισμένα,
κατακόκκινο τον ύπερό τους.
Φαλλοί που κεντρίζουν τον αέρα.
Τον γεμάτο πάθος.
Εσύ ακούς τη φλόγα της λαλιάς της καρδιάς τους.

Έρωτας χυμένος παντού,
στον πυκνό μεσημεριάτικο αγέρα.
Οι τριανταφυλλιές κουνούν τα φύλλα τους. Χύνεται χνότο μεσημεριανό.
Προκαλούν ερωτική νάρκωση.
Εδώ λειτουργεί άλλος κόσμος.
Ακρουμάζομαι.
Ακούω ακατάληπτα λόγια.
Βγαίνουν απ' τη γη;
Απ' το στόμα το δικό σου;
Μιλάει η θεά;
Γυρεύεις να νιώσεις την ουσία της ύπαρξής σου,
που έχει ξυπνήσει μέσα στο λίγο κορμί σου.
Γυρεύεις να αιχμαλωτίσεις το θερμό βίωμα αυτής της εξαίρετης ώρας.
Δεν ξέρω!
Μαζεύεις φωνήματα από παντού.
Απ' τον ύπερο των λουλουδιών.
Απ' τις μέλισσες που βουΐζουν, μέσα στη σιωπή
του φοβερού τούτου μεσημεριού της Άνοιξης.
Αυτές που κάνουν το θαύμα της επικονίασης.
Εσύ υφαίνεις το τραγούδι σου!
Εσύ υφαίνεις το τραγούδι σου!
Αερίων έπεα!
Λέξεις γεμάτες μουσική ορατή.
Βγαίνει απ' την αφή της ματιάς σου,
στον κόσμο που μόνο εσύ βλέπεις.
Το γυμνό κορμί του κάλλους
αγγίζει την ύπαρξή μας
με το στίχο σου...

Θανάσης ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

(Απόσπασμα απ' το υπό έκδοση βιβλίο του Θαν. Παρασκευαΐδη "Ψάπφα αγαπάτα", με επιστολές της μαθήτριάς της, της Ατθίδας.)

Π.Δ. Πανταζή

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΗΘΟΣ ΚΑΙ ΥΦΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΥΤΗ



Ο χαρακτηρισμός του Οδυσσέα Ελύτη ως ***"ποιητή του Αιγαίου"*** δεν περιορίζεται στο τοπείο. Το Αιγαίο στον Ελύτη αποτελεί έκφραση της πανάρχαιας μήτρας του ελληνισμού. Ο ίδιος, άλλωστε, ονομάζει τη θάλασσά μας ***"γενική κληρονόμο της ελληνικής παράδοσης"***.

*

Διατυπώνονται, βέβαια, κάποιες επιφυλάξεις για την ελυτική ποίηση από εκείνους, που θέλουν να βλέπουν την τέχνη σαν ένα κοινωνικό ή και πολιτικό κήρυγμα. Εντούτοις ο Οδυσσέας Ελύτης υποβάλλει ένα μεγάλο μήνυμα μέσα απ' την ποιητική σύλληψη του ελληνικού χώρου. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι σε συνέντευξή του ο ποιητής μετά το Νόμπελ είπε: ***"Εμείς λοιπόν εννοούμε ελληνικότητα τον τρόπο του να αισθάνεσαι τα πράγματα, όπως σου τα υπαγορεύει ένας ορισμένος χώρος και μια ορισμένη παράδοση. Δε σημαίνει σε καμιά περίπτωση αντιγραφή"***. Όπως δε σήμαινε αντιγραφή για τον Ελύτη και ο υπερρεαλισμός. Την τεχνοτροπία αυτή την υπέταξε δημιουργικά στη δική του ιδιοσυγκρασία, για να εκφραστεί. Και την αντιμετώπισε, προπάντων, μέσα από την ελληνική αίσθηση του μέτρου ξεφεύγοντας από τη θολούρα, στην οποία ξέπεσαν πολλοί υπερρεαλιστές. Υπάρχει μάλιστα μια ομολογία του για ένα συγγενικό κλίμα, που είχε βρει στα πρώτα του βήματα στον Κόντογλου: ***"Την αγάπη μου για ό,τι αποτελεί μια καταφρόνεση της στεγνής λογικής, μια περιπέτεια τοποθετημένη πέρα από τα σύνορα του φρόνιμου και του γνώριμου, το κέντρισμα γι' αυτό το κυνήγι του "θαυμαστού", που λέω να μην το σταματήσω ποτέ μου, δεν μπορώ να ξεχάσω, μου τόδωσε π ρ ώ τ η φ ο ρ ά ο "Πέντρο Κάζας" του Κόντογλου"***[1].

Ανάλογα, με το μεράκι της αιολικής του έξαρσης, αφουγκράζεται και τον παλμό της Σαπφώς. Στο *"Θεόφιλό"* του γράφει: ***"Κι αν κάνεις ότι ανοίγεις το στόμα σου, νιώθεις ότι θα βγούνε κάτι παλιά Αιολικά, όλο άλφα και νι "ταν απάλαν Σελάναν - ταν Μυτιλάναν", και τότε, αλήθεια, είναι φόβος όλα τα κατασιγασμένα στοιχεία του νησιού, οι ρυτιδιασμένοι κορμοί των δέντρων, οι πέτρες της ξερολιθιάς, τα αρχέγονα λιοτριβειά, τα μαγγάνια, να σκιρτήσουν ακούγοντας το αληθινό τους όνομα..."***. Στα *"Ετεροθαλή"* ο δεσμός του με τη Σαπφώ εκφράζεται υποβλητικά στο

1. "Αιολικά Γράμματα" Α' τομ. σ. 518.

ποίημα *"Της Σελήνης της Μυτιλήνης παλαιά και νέα ωδή"*. Σχετικά, ο καθηγητης Αρ. Σκιαδάς στη μελέτη του για την *"Ποιητική Γλώσσα του Οδ. Ελύτη"* στέκεται σε μια χαρακτηριστική λεπτομέρεια: ***"Η διάχυση των αισθήσεων, που απιτελείται με τη λέξη και μέσα σ' αυτήν, ανήκει κατά βάση στην ποιητική ευαισθησία του Ελύτη. Έτσι λ.χ. "ψαύσαμε τα λόγια μας"*** *(*Προσανατολ. 41), ***μια διατύπωση, που λειτουργεί σε ξένη περιοχή, σε μιαν άλλη αίσθηση, όπου θα κυριαρχούσε*** *(*σε άλλο λόγο) *το ρ.* ***"ακούω"****. Πβ.* ***"δάγκωσα τη μέρα"*** *(*Άξιον Εστί, 52). ***Σ' αυτή την ποιητική χρήση έχει ο Ελύτης έναν έξοχο πρόδρομο: τη συμπατριώτισσά του Σαπφώ"***(2).

Γενικά, και όταν η αίσθησή του απλώνεται στους αρχαίους αιώνες του ελληνισμού, δε στέκεται σε εξωτερικά περιστατικά. Προσεγγίζει βαθιά γνωρίσματα: ***"Είπα τον έρωτα, την υγεία του ρόδου, την αχτίδα/Που μονάχη ολόισα βρίσκει την καρδιά/Την Ελλάδα που με σιγουριά πατάει στη θάλασσα/Την Ελλάδα που με ταξιδεύει πάντοτε/Σε γυμνά χιονόδοξα βουνά"*** ("Ήλιος ο Πρώτος"). Έτσι, η ελυτική ποίηση φανερώνεται σε μια αποκαλυπτική εφηβική αίσθηση της ελληνικής φύσης, μια έξαρση της καθαρότητας των ελληνικών οριζόντων, φυσικών και πνευματικών, μια ζωγραφιά της δικιάς μας θάλασσας και μια απόδοση του ολόλαμπρου ελληνικού φωτός - σε άμεση επαφή με τη ζωή και τα σπίτια: ***"ο ασβέστης που βαστάει στη ράχη του τα μεσημέρια..."***. Αλλά και σε μια αισιόδοξη κατάφαση μπροστά στο αγαθό της ζωής, που γίνεται ύμνος χαράς: ***"Ήλιος, φωνή χαλκού, κι άγιο μελτέμι/πάνω στα στήθη όμοναν: "Ζωή να σε χαρώ!"***. Γι' αυτό και η πιο κατάλληλη σκηνογραφία μιας τέτοιας ποίησης κινείται μέσα στο ελληνικό θέρος, την ώρα του μεσημεριού, με τις ελιές και τις βάρκες και υπόκρουση το τραγούδι των τζιτζικιών. Στο σημείο αυτό θα προσθέσω ότι και στο τραγούδι αυτό, που συνήθως χαρακτηρίζεται μονότονο, ο Ελύτης ακούει την υποβλητική μουσική, που άκουαν και οι Αρχαίοι, όπως δείχνει και ο διάλογος του Σωκράτη με το Φαίδρο στις κατάφυτες όχθες του ποταμού: ***"το αεράκι του τόπου αυτού είναι τόσο καλόδεχτο και ευφραίνει πολύ, και, καλοκαιρινό όπως είναι και ελαφρό, συνοδεύει απαλά το τραγούδι των τζιτζικιών"***(3).

Τρανή απόδειξη ότι το τοπείο του Ελύτη δεν είναι απλώς ένα καινούριο αίσθημα, αλλά είναι δεμένο με τη μοίρα του ελληνισμού, είναι ότι το ίδιο αυτό τοπείο στο *"Άσμα ηρωικό και πένθιμο"* προσωποποιείται και αντιστέκεται στον επιδρομέα! Και πόσο καθαρά στην ίδια ποιητική σύνθεση αναγνωρίζουμε την ταυτότητα της ελληνικής κραυγής: ***"Ελευθερία/Ελληνες μες στα σκοτεινά δείχνουν το δρόμο: / Ε λ ε υ θ ε ρ ί α / - για σένα θα δακρύσει από χαρά ο ήλιος"!*** Είναι η ελευθερία, που δεν κινδυνεύει από το μικρόβιο του ρητορισμού της πατριωτικής ποίησης, αλλά που τη νιώθεις σαν βίωμα.

Γι' αυτούς τους λόγους και ο Κίμων Φράιαρ, ***"παρουσιάζοντας στο αγγλόφωνο κοινό το "Άξιον Εστί", κάνει λόγο για τη δημιουργία "νεοελληνικής μυθολογίας" από το τοπείο και από τα ήθη, από την ιστορική συνείδηση της ελευθερίας, από τα μυστικά της ελληνικής γλώσσας, από τη βυζαντινή υμνολογία και τη λειτουργία***

2. "Αιολικά Γράμματα" Η' τόμ. σ. 51.
3. Ι. Θεοδωρακόπουλου: "Πλάτωνος Φαίδρος" σ. 307.

της ελληνικής ορθόδοξης εκκλησίας"[4]. Έτσι βλέπω τον Ελύτη, κατά την ελληνική πάλι αντίληψη του ***"καλού καγαθού"***, να εκστασιάζεται μπροστά στην αξεχώριστη ομορφιά ψυχής μαζί και σώματος. Είναι στιγμές, που στο γυμνό δε βλέπει πάντα την πρόκληση, όσο την ομορφιά, σε σημείο που και την ομορφιά της γύμνιας μπορεί να τη συνταυτίζει με την αγνότητα. Στο "Άσμα ηρωικό και πένθιμο" διαβάζουμε: ***"Τα πιο αθώα κορίτσια/τρέχουν γυμνά στα μάτια των αντρών/κι η σεμνότη φωνάζει πίσω από το φράχτη:/Παιδιά! Δεν είναι άλλη γη ωραιότερη!..."***. *Άλλωστε, αυτή η γύμνια, που για τους λόγους, που εξηγήσαμε, μοιάζει με των αρχαίων αγαλμάτων, δεν αναφέρεται μόνο σε κοπέλες και γενικά σε ανθρώπους, αλλά και σε έννοιες. Έτσι γίνεται αποκαλυπτικότερη η ομορφιά τους, όπως στο "Σώμα του καλοκαιριού":* ***"Όμως και πίσω απ' όλα αυτά χαμογελάς ανέγνια/Και ξαναβρίσκεις την αθάνατη ώρα σου/Οπως στις αμμουδιές σε ξαναβρίσκει ο ήλιος/ Όπως μες στη γυμνή υγεία σου ο ουρανός".***

Πολλές φορές το ελυτικό τοπείο συνδυάζεται με εικόνες της πνευματικής ζωής μας, αγκαλιάζοντας τους αιώνες της Ρωμιοσύνης: ***"Οι ζωγραφιές του ανάστα ο Θεός/Στον τοίχο που έξυσαν τα πεύκα με τα δάχτυλά τους..."***. Απ' τα πρώτα του κιόλας έργα ο ποιητής οραματίζεται την εικόνα της Παναγιάς στις βάρκες και αφουγκράζεται καμπάνες στα ξωκλήσια. Αυτός ο κόσμος της ορθοδοξίας έρχεται και στην ώρα της μοίρας του χαμένου ανθυπολοχαγού της Αλβανίας: ***"Ένας άγγελος με αμπέχωνο ανοιχτό/αγουροξυπνημένος γύριζε τ' αντίσκηνα/μοιράζοντας λάμπες θυέλλης"***. Αλλά η ψηλάφηση του κόσμου αυτού γίνεται βαθύ βίωμα στο κορυφαίο έργο του *"Άξιον Εστί"*, όπου η έμπνευσή του δένεται με τη φύτρα του, τα χωριά της μάνας του, στη Γέρα της Λέσβου. Και, καθώς συνειδητοποιεί τη γένεση της ύπαρξής του, ακούει ***"με τα πρώτα πιπίσματα των σπίνων,/ψαλμωδίες γλυκές με τα πρώτα πρώτα Δόξα Σοι"***. *Και πάλι:* ***"Εκεί δάφνες και βάγια/θυμιατό και λιβάνισμα/τις πάλες ευλογώντας και τα καριοφίλια/Στο χώμα το στρωμένο με τ' αμπελομάντιλα/κνίσες, τσουγκρίσματα/και Χριστός Ανέστη"***. Άλλωστε και ο τίτλος αυτού του έργου είναι παρμένος απ' τα ***"εγκώμια"*** της Μεγάλης Παρασκευής, ενώ η σύζευξη των ρυθμών του με τη μουσικότητα της βυζαντινής ποίησης είναι ένα κατόρθωμα του Οδυσσέα Ελύτη. Αντηχούν στους στίχους του τα ***"χαίρε"*** των Χαιρετισμών, η υποβλητική προσφώνηση ***"Ρόδο μου Αμάραντο"***. Και ολοένα προβάλλονται μαζί με τ' αρχαία μάρμαρα η ***"καιόμενη Βάτος"***, το ***"Βρέφος το ερχόμενο"*** και ο Σταυρός. Και ακούγονται τα αυστηρά λόγια βυζαντινών τροπαρίων: ***"Μεγάλα μυστήρια βλέπω και παράδοξα/Κρήνη την κρύπτη της Ελένης/Τρίαινα με δελφίνι το σημάδι του Σταυρού"***. *Γενικά, οι ψαλμοί και η βυζαντινή υμνωδία, ακόμα και με τη στιχουργική διαμόρφωση των τροπαρίων και με τη λειτουργική της τεχνοτροπία έχουν πολύ έντονη επίδραση στο "Άξιον Εστί". Έχουμε επίσης μέσα στο έργο πεζά κείμενα, που το ύφος τους είναι επηρεασμένο από την Αποκάλυψη του Ιωάννη, αλλά και από το Μακρυγιάννη και τη "Γυναίκα της Ζάκυθος"* του Σολωμού. Έπειτα είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι το μέρος των παθών, που προβάλλουν τη σταυ-

4. Μάριο Βίττι: Ο "Σύγχρονος Ελληνικός Μύθος" του Ελύτη ("Το Βήμα" 16-3-82).

ρωμένη Ελλάδα στο μεγαλοβδόμαδο της εθνικής δοκιμασίας του μεγάλου πολέμου, κορυφώνεται με το *"Δοξαστικό"*. Και, καθώς στηλιτεύεται η υποκρισία και η μικροπρέπεια των εχθρών της Ελλάδας, έρχεται σε αντίθεση με την απλότητα και την καθαρότητα των προθέσεων του κατατρεγμένου Έλληνα. Οπωσδήποτε, υπάρχει διάχυτη στο θέμα του *"Άξιον Εστί"* η ψυχολογία της χριστιανικής έξαρσης, που εκφράζεται και με την αυτοσυναίσθηση του εξαγνισμού: ***"Καθαρός είμαι απ' άκρη σ' άκρη/και στα χέρια του θανάτου άχρηστο σκεύος"...***

*

Ουσιαστικά όμως αυτός ο βυζαντινός παλμός, που θα τον βρει ο Ελύτης και στο δοκίμιό του για τον Παπαδιαμάντη, εκφράζει την ωραία πλευρά του ανθρώπου της Ρωμιοσύνης και, φυσικά, την ευνοϊκή σκοπιά, απ' την οποία η έμπνευσή του τον βλέπει. Κι αυτόν τον άνθρωπο θα τον παρακολουθήσει ο ποιητής σ' όλη την έκταση της πορείας του, στις ανατάσεις, αλλά και στην καταφρόνια του, στο ραγιαδισμό και στη λεβεντιά του και στο μεράκι της τέχνης, στο Εικοσιένα, στο Σαράντα, στην κατοχή, στον εμφύλιο. Σε μια συνέντευξή του στην "Καθημερινή" (2-11-75) το είπε καθαρά: ***"Εμένα με καίει ο νέος ελληνισμός, ο νέος ελληνικός μύθος. Θα ήθελα να βρω τη σωστή βάση, τη νομοθεσία του"***. Έτσι, οι πνευματικές καταβολές της ελυτικής ποίησης, προτού περάσουν από το Σολωμό, συνδέονται με το δημοτικό τραγούδι. Και δέχεται τον παλμό του ολότελα δημιουργικά, χωρίς ίχνος μίμησης. Δε θυμίζει Κρυστάλλη. Έχει έναν καθαρά προσωπικό τόνο και διαθέτει πολλές φορές την αμεσότητα του δημοτικού τραγουδιού, με τις αντιθέσεις και τις προσωποποιήσεις, κάποτε και το δεκαπεντασύλλαβό του: ***"Έτσι καθώς αστράψανε χελιδονοουρές/Σάστισαν πάνω οι άγγελοι και κάτω οι κοπελιές"*** *("Η Πορτοκαλένια")*. Αλλά και με τις επαναλήψεις του: ***"Σάστισαν πάνω οι πελαργοί και κάτω τα παγόνια./Κι όλα μαζί συνάχτηκαν κι όλα μαζί την είδαν/Κι όλα μαζί τη φώναξαν: Πορτοκαλένια"***. Επίσης εκφράσεις, όπως ***"ζήτησες πρωτομάρτυρα τον ήλιο"*** *("Προσανατολισμοί")*, μας είναι γνωστές από το δημοτικό τραγούδι, όπου οι τραγουδιστές επικαλούνται τη μαρτυρία όχι μόνο του Θεού και των ανθρώπων, αλλά και μορφών και δυνάμεων της φύσης, για να επιβεβαιώσουν αυτό που λένε.

Το γεγονός όμως ότι ο Ελύτης προσέγγισε και τραγούδησε τη Ρωμιοσύνη, φαίνεται καθαρά απ' τον τρόπο, με τον οποίο ανάλυσε το έργο δυο μεγάλων εκφραστών της, του Παπαδιαμάντη και του Θεόφιλου. Στον Παπαδιαμάντη μάλιστα αναφέρεται σε μερικές ακόμα φυσιογνωμίες του Νεοελληνισμού (το Σολωμό, το Βενιζέλο, τον Κουντουριώτη) και γράφει: *"**Από τέτοια σπάνια φωτεινά σημεία κρέμεται η κλωστή, που μας κρατεί πάνω από την άβυσσο**"*. Για τον ίδιο τον Παπαδιαμάντη λέει μια μεγάλη κουβέντα: *"**Και ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, με τη δωρεά των οφθαλμών του, (στάθηκε) ένας χορηγός - για τα δεδομένα της νεοελληνικής πραγματικότητας - πιο γενναιόδωρος από τον Ανδρέα Συγγρό**"!* Και στο νικητήριο φως των χρωμάτων του Θεόφιλου ανακαλύπτει την παρθενικότερη έκφραση της τέχνης της Ρωμιοσύνης: *"**Ο Θεόφιλος μεταφέρεται ατόφιος στον τομέα της πλαστικής με την αγωγή, που***

του έχει δώσει η φοίτησή του στο λαϊκό Πανεπιστήμιο του Γένους". Και υπογραμμίζει: ***"ο Θεόφιλος είναι ο άνθρωπος - σύνδεσμος, η ζωντανή παύλα που μας ενώνει με την πιο αυθεντική πλευρά του αγνοημένου εαυτού μας".***

Μετά το δημοτικό τραγούδι η ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη συναντά τους μεγάλους σταθμούς Σολωμό και Κάλβο. Η άχραντη ιδέα για την ελευθερία όπως είδαμε, αλλά και η κατάφαση στη ζωή, που συναντούμε στην ποίηση του Σολωμού, είναι γνωρίσματα και της ποίησης του Ελύτη. Και υπάρχουν, και στις λεπτομέρειες, παράλληλες στιγμές, προς τη σολωμική ποίηση. ***"Το χάσμα π' άνοιξε ο σεισμός κι ευθύς εγιόμισε άνθη"*** *του Σολωμού βρίσκει ανταπόκριση στους στίχους του Ελύτη:* ***"Και μην έχοντας, αχ, άλλο τίποτε/η ζωή που τα πάντα σπατάλησε/στα χαλάσματα κάρφωσε μιά/παπαρούνα που λάμπει".*** *Όπως επίσης σε άλλη χαρακτηριστική στιγμή του Σολωμού* ***"Δεν τους βαραίν' ο πόλεμος, αλλ' έγινε πνοή τους/... κι εμπόδισμα δεν είναι/Στες κορασιές να τραγουδούν και στα παιδιά να παίζουν",*** *θαρρείς ακούμε τον αντίλαλο στο "Άσμα ηρωικό και πένθιμο":* ***"Κι οι μάνες είναι για να κλαιν, οι άντρες για να παλεύουν/Τα περιβόλια για ν' ανθούν των κοριτσιών οι κόρφοι,/Το αίμα για να ξοδεύεται, ο αφρός για να χτυπά/Κι η λευτεριά για ν' αστραφτογεννιέται αδιάκοπα!".***

Γενικά, πάντως, η λογοτεχνία μας, όχι μόνο σαν έκφραση, αλλά και σαν αντανάκλαση του ανθρώπου στο υπερούσιο αισθητήριό της, επηρέασε τον Ελύτη και μάλιστα στο ξεκίνημά του, με τους αρχαίους λυρικούς και με τους νεώτερους. Και ιδιαίτερα με τον Κάλβο, αλλά και τον Καβάφη και, σημαντικά, το Σεφέρη, που η "Στροφή" του τον βοήθησε να συνειδητοποιήσει τους καινούριους δρόμους του. Δεν τον εμπνέουν βέβαια οι σκιές ούτε ακολουθεί το μελαγχολικό δρόμο του Πορφύρα ή του Καρυωτάκη και, κατά κάποιο τρόπο, του Σεφέρη. Όμως αυτό δε σημαίνει ότι παραγνωρίζει την ***"πολύπαθη τη Ρωμιοσύνη",*** κατά την έκφραση του Παλαμά, και που ο καημός της γίνεται έντονα αισθητός και στο δημοτικό τραγούδι. Ότι δεν την παραγνωρίζει, φαίνεται προπάντων στο *"Άξιον Εστί"*. Ωστόσο, ο πυρήνας της ελυτικής ποίησης συγγενεύει περισσότερο με αιώνιες θέσεις του ελληνισμού, που και στο δημοτικό, άλλωστε, τραγούδι αισθητοποιούνται, μ' όλο το καταθλιπτικό βάρος της σκλαβιάς, όπως επίσης στο Σολωμό, τον Κάλβο, τον Παλαμά, το Σικελιανό κι άλλους σημαντικούς ποιητές μας.

Αλλά, όπως γίνεται αντιληπτό από τη σύντομη ανάλυση που επιχειρήσαμε, ο ποιητής του Αιγαίου νιώθει στο αισθητικό βάθος του και τη βαρύτητα του ελληνικού ύφους. Και προσέχει πολύ, ιδιαίτερα στο ξεκίνημά του με τους *"Προσανατολισμούς"*, το ύφος του Κάλβου. Άλλωστε ο Κάλβος τον έχει απασχολήσει και σε δοκίμιό του. Ίσως γιατί ένιωθε πως η επανάστασή του με την οικείωση του υπερρεαλισμού δεν έπρεπε να ξεκόψει από την παράδοση της ελληνικής αίσθησης. Και τον γοήτεψε, είναι αλήθεια, το ανεπανάληπτο ύφος του ποιητή των *"Ωδών"*, όπως επίσης, καθώς είδαμε, και η ιδιοτυπία της βυζαντινής τεχνοτροπίας στο *"Άξιον Εστί"*. Όμως ανάμεσα στις μεγάλες επιδράσεις του ύφους θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί η καταξίωση της δημοτικής απ' το Σολωμό σε μια ποίηση υποβλητικής απλότητας με το ειδικό βάρος της κάθε λέξης. Μια σημαντική περίπτωση αυτού του ειδικού

βάρους, στην οποία έχω σταθεί, αποτελεί μια απλή λέξη, το επίθετο καλός. Της δίνει όμως τέτοια βαρύτητα, που χωράει ένα πολυσύνθετο νόημα: ***"Στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει".*** *Ή:* ***"Αλαφροΐσκιωτε καλέ, για πες απόψε, τί 'δες".*** Αλλά έρχεται στιγμή, που και ο Ελύτης πραγματοποιεί μια ανάλογη απόδοση: ***"Καλό το νερό/και πέτρινο το χέρι του μεσημεριού/που κρατά τον ήλιο στην ανοιχτή παλάμη του".*** Όσο για την επίδραση του ύφους του Σολωμού και στα πεζά κείμενα με τη "Γυναίκα της Ζάκυθος", έχουμε ήδη αναφερθεί.

Γι' αυτούς τους λόγους, ο Ελύτης θα το πει καθαρά, στη σύνθεσή του *"Άξιον Εστί"*, πόσο μεγάλο πράγμα το νιώθει να είναι ταυτισμένος όχι μόνο με τη γενικά ιστορική, αλλά και με τη γλωσσική ειδικά συνέχεια του ελληνισμού, που ολοκληρώνεται με το δημοτικισμό: ***"Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική·/το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου./(...)/ Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα λόγια του Ύμνου!"*** *Αλλά και τότε, που δεν το λέει καθαρά, το υποβάλλει. Όπως, και όταν δεν υμνεί τον ελληνικό ήλιο, υποβάλλει την έννοιά του, καθώς δέχεται χαρούμενος την επίδρασή του:* ***"Μαύρισα μες στης Λέσβος τους ελαιώνες...".***

*

Οπωσδήποτε, και τα χαρακτηριστικά του ελληνικού ανθρώπου ο ποιητής τα βρίσκει ψηλαφώντας την ελληνική διάρκεια, στην άμεση όμως ανταπόκρισή της με το σήμερα. Το καλλιεργημένο αισθητήριό του επισημαίνει τη λεβεντιά της αιγαιοπελαγίτικης έκφρασης: ***"Ψηλά μ' έναν πυρσό από στάχυα η λεβεντιά/Προχωρεί μες στα κύματα και τραγουδάει..."*** ("Ήλιος ο Πρώτος"). Ωστόσο, οι μαχητές του Σαράντα, ανάμεσά τους φυσικά κι εκείνος, ακούνε τη φωνή της Ρωμιοσύνης να έρχεται απ' τα χρόνια της κλεφτουριάς και του Εικοσιένα: ***"Κείνοι που επράξαν το κακό, τους πήρε μαύρο σύγνεφο./Ζωή δεν είχαν πίσω τους μ' έλατα και με κρύα νερά,/μ' αρνί, κρασί και τουφεκιά, βέργα και κληματόσταυρο·/ παππού δεν είχαν από δρυ κι απ' οργισμένον άνεμο,/στο καραούλι δεκαοχτώ μερόνυχτα/με πικραμένα μάτια"*** ("Άσμα ηρωικό και πένθιμο"). Αλλά στο *"Άξιον Εστί"* αντικρύζει κατάματα τη Ρωμιοσύνη μέσα στο Εικοσιένα και στην έμπνευση του Σολωμού, για να της πει: ***"Και πάνω απ' την άβυσσο αιωρούμενη γνώρισα/ΤΟΥ ΣΠΑΘΙΟΥ ΣΟΥ ΤΗΝ ΚΟΨΗ ΤΗΝ ΤΡΟΜΕΡΗ".*** Εδώ, όπως είδαμε, τους στιχουργικούς τύπους της βυζαντινής ποίησης τους διαδέχονται πεζά κείμενα στο ύφος όχι μόνο της Αποκάλυψης, αλλά και του Μακρυγιάννη και του Σολωμού. Σ' ένα τέτοιο κείμενο, την *"Πορεία προς το μέτωπο"*, συναντά πάλι τις μορφές του *"Άσματος"*, που είδαμε πιο μπροστά, αλλά σε μια ευρύτερη τώρα τοιχογραφία: ***"Μόνε σα να πηγαίναμε μπουλούκι ανάκατο, θαρρούσες, απ' όλες τις γενιές και τις χρονιές, άλλοι των τωρινών καιρών κι άλλοι πολλά παλιών, πού 'χαν λευκάνει απ' τα περίσσια γένια. Καπεταναίοι αγέλαστοι με το κεφαλοπάνι, και παπάδες θερία, λοχίες του 97 ή του 12, μπαλτζήδες βλοσυροί πάνου απ' τον ώμο σειώντας το πελέκι, απελάτες και σκουταροφόροι με το αίμα επάνω τους ακόμη Βουργάρων και Τουρκών".***

Από τις πρώτες, άλλωστε, στιγμές του έργου αυτού δε διαπιστώνουμε μόνο

το κλίμα και τις αξίες του χώρου μας, αλλά παρακολουθούμε, όπως γινεται αντιληπτό, να παρελαύνουν ολοφάνερες οι μορφές όλων των αιώνων της Ρωμιοσύνης: ***"Είδα μέσα στα σπίτια καθαρά σα να μην ήταν τοίχοι/ με το λύχνο στο χέρι να περνούν γερόντισσες/ τα χαράκια στο μέτωπο και στο ταβάνι./ Και άλλοι νέοι με το μουστάκι, που έξωναν άρματα στη μέση τους/αμίλητοι/δύο δάχτυλα πάνω στη λαβή/ εδώ κι αιώνες".*** Αλλά το "Άξιον Εστί" έχει τη μεγάλη σημασία ότι αντικρύζει και το σύγχρονο Έλληνα του Σαράντα, της κατοχής, της αντίστασης, της απελευθέρωσης, του εμφύλιου. Κι ενώ είναι το σώμα του ματωμένο, όμως θεωρημένο μέσα στην αιωνιότητα της ιστορίας του πτυχώνει το χιτώνα της ελυτικής ποίησης απ' τον περήφανο αγέρα της αντίστασης και της λευτεριάς και την εμπνέει σε μια προφητική αισιοδοξία. Και να, ατόφιος ο ελληνικός άνθρωπος, ο δεμένος με την τραχιά πέτρα της γης του, που απάνω της ξεσπάνε κάθε τόσο οι δυνατοί: ***"Τον πλούτο δεν έδωκες ποτέ σε μένα/ τον ολοένα ερημούμενο από τις φυλές των Ηπείρων/ κι απ' αυτές, πάλι, αλαζονικά, ολοένα, δοξαζόμενο!/ (...)/ Άλλο εγώ/ πάρεξ το θυμάρι στην καρφίδα του ήλιου δεν εγνώρισα/ και πάρεξ/ τη σταγόνα του νερού στ' άκοπα γένια μου δεν ένιωσα/ μα τραχύ το μάγουλο έθεσα στο τραχύτερο της πέτρας/ αιώνες κι αιώνες".***

Αυτή η αντίθεση, που διαφοροποιεί τον ελληνικό τύπο απ' τους "δυνατούς", αποτελεί έναν ξέχωρο τίτλο του Οδυσσέα Ελύτη, που για την εποχή μας με την εκμηδένιση των αποστάσεων και το πέσιμο των συνόρων, αλλά και τους ειδικότερους προβληματισμούς, που σαν λαός αντιμετωπίζουμε, έχει τεράστια σημασία. Οπωσδήποτε, συνθέτοντας τα τραγούδια του με πίστη και έρωτα προς το ελληνικό ήθος και ύφος, είναι φυσικό, αλλά και βαρυσήμαντο, καθώς στην ελληνολατρική σύνθεση του "Άξιον Εστί" ζωγραφίζει τη φυσιογνωμία της Ρωμιοσύνης, να γίνεται και ο κήρυκάς της. Και να την προβάλει στο γένος μ' ένα σωτήριο μήνυμα, διατυπώνοντας σε τόνο εξορκισμού τούτους τους στίχους: ***"Όπου και να σας βρίσκει το κακό, αδελφοί,/ όπου και να θολώνει ο νους σας,/ μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμό/ και μνημονεύετε Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη".***

Π.Δ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ

ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ
ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ

ΜΕΣΑ ΜΟΥ

Μέσα μου·
πῶς τὴ ζωή σου γύρισες,
σκαλὶ
σκαλὶ τόν πόνο·
κι ἔκλαψες
γιατὶ ποτὲ δὲν μπόρεσες
να᾽ δεῖς.
στὸ ἡλιοδύσι.

Μέσα μου·
πῶς τὴν πληγή σου ἄνθησες,
βαθὺ
κύμα τὸν πόθο·
κι ἔδωσες
στόμα σ᾽ ἐμὲ θεσπέσιο,
φιλὶ
σπαθὶ τ᾽ ἀγγέλου.

Μέσα μου·
ἐλάφι πῶς ξεδίψασες,
σιγὴ
τ᾽ Ἀπρίλη ρόδο·
κι ἔλαμψες
φῶς πασχαλινὸ ἐντός μου,
ψυχὴ
αὐγὴ τοῦ κόσμου...

Μήτσου Ν. Τσιάμη

Ο ποιητής του Λεπέτυμνου Στρατής Καρίπης



Συμβαίνει συχνά, σ' αυτούς τους απόκρημνους, γραφικούς και τόσο ανυποψίαστα ποιητικούς οικισμούς της περιοχής του Μολύβου - που ενώ λησμονήθηκαν από τους ανθρώπους, ευνοήθηκαν τόσο από τους θεούς των Μουσών - να εκθρέψουν κατά καιρούς τόσους και τόσους δημιουργούς της Τέχνης και των Γραμμάτων. Για να δοξάζουν και να συνεχίζουν με το απέθαντο έργο τους, μια παράδοση γνήσια και αυθεντική, που σηματοδοτεί τη μακραίωνη πνευματική ιστορία αυτού του Νησιού μέσα στον ευρύτερο Αιγαιοπελαγίτικο χώρο.

*

Ο ΣΤΡΑΤΗΣ ΚΑΡΙΠΗΣ ένας ακόμα αγαπημένος των Μουσών, που με το πρώτο του επίσημο βάφτισμα, όταν στα 1938 τύπωσε την παρθενική ποιητική συλλογή του, με τον χαρακτηριστικό τίτλο "Άργενος", - τον τόπο που τον ανάθρεψε και τον γέννησε - ο εξαίρετος κριτικός Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, έγραφε "ότι είναι ο τελευταίος της απλής μελωδίας".

*

Ξεκίνησε από τα γυμνασιακά του εκείνα χρόνια, γράφοντας στίχους και πεζά, στο περιοδικό μιας ομάδας νέων της Μυτιλήνης (1930) με τον τίτλο: "Η τέχνη μας", με το ψευδώνυμο, Στρατής Βίγλας, παρμένο από σχετικό τοπωνύμιο του χωριού του (Άργενος).

*

Από τα πρώτα του κιόλας βήματα, είχε την ωριμότητα της γραφής και το χάρισμα να συλλογάται βαθειά, και να μελετά σ' όλες τις πλευρές, και τους πολυδαίδαλους ορισμούς τα ανθρώπινα.

*

Τις πολύμορφες δοκιμασίες και τους προβληματισμούς του λαού, που βαθειά τον αγάπησε και τον πόνεσε, την αδυσώπητη καθημερινή βιομάχη, τους ανομολόγητους κατατρεγμούς, τον "πόνο του ανθρώπου και των πραγμάτων" όπως θα έλεγε και ο Καρυωτάκης.

*

Οι βηματισμοί του Καρίπη, υπήρξαν χωρίς ανισόπεδες διαβάσεις. Η καμπύλη ακόμη του κύκλου του, με αυτό το έργο που μας αφήκεν, πέντε (5) συνολικά συλλογές - διαγράφεται χωρίς ν' αποφύγει αντίστοιχα την αδυναμία και την εξασθένηση που παρουσιάζει το έργο σε άλλους μεγάλους μας ποιητές.

*

Οι αποστάσεις και οι διαφορές, ανάμεσα στο ύφος και το περιεχόμενο, είναι δυσδιάκριτες, οι αναβαθμοί χωρίς δυσανάλογα μεγέθη, υπάρχει κοντολογής ένας ενιαίος, σταθερός, και προκαθορισμένος ρυθμός, μια κλίμακα αρμονίας και μέτρου, που διακρίνει όλο το έργο του από την πρώτη του εμφάνιση.

*

Αυτό, προσδιορίζει και την προσωπικότητα του ποιητή, και βέβαια, εγγράφεται στο ενεργητικό

του, γιατί αποτελεί και την επισφράγιση μιας δόκιμης και υπαρκτής ποιητικής παρουσίας. Προσδιορίζει την ταυτότητά του.

*

Πέραν φυσικά από αυτές τις καίριες διαπιστώσεις, θ' αναγνωρίσουμε ευθύς αμέσως, στο πρόσωπο του Στρατή Καρίπη, τον αυθεντικό ποιητή, με μια σπάνια ειλικρίνεια στους συλλογισμούς και τα αισθήματα, την πλούσια και λεπτή ευαισθησία, την τρεμάμενη από μουσικούς φθόγγους ποιητική ψυχή, που κρύβει ένα βαθειά πονεμένο αλλά και γεμάτο δύναμη και αισιοδοξία, εσωτερικό κόσμο, που ξέρει να τον εκφράζει με λυρισμό και περισσή τρυφερότητα.

*

Τα διακρίνει χωρίς αμφιβολία, ανάερη λεπτότητα, ευγένεια, και εγκράτεια, που εκφράζεται με χαμηλούς τόνους, γεμάτους ανθρωπιά που ταυτίζεται με τη γνήσια ποίηση:

*

Ακολούθησε η δεύτερη ποιητική του συλλογή με τον χαρακτηριστικό επίσης τίτλο "Λεπέτυμνος" που εκδίδεται το έτος 1972, δηλαδή ύστερα από σιωπή 35 ολόκληρων χρόνων, με πρόλογο και πάλι του αδελφοποιτού Γιώργου Βαλέτα.

*

Είναι η πρώτη μεταπολεμικά εμφάνιση του ποιητή, που τον συνδέει με το αρχικό του ξεκίνημα και μας δίδεται η ευκαιρία να εκτιμήσουμε, ως ποιό βαθμό μετουσίωσε στους νέους στίχους, την εμπειρία τόσης πολυχρόνιας σιωπής, και σε ποιό σημείο μεταστοιχείωσε τους συναισθηματικούς κραδασμούς του, τις δοκιμασίες και τους κατατρεγμούς, που του επισώρευσε μια ζωή γεμάτη πικρίες, όνειρα, διαψεύσεις και αιματηρές αντιδικίες, κάτω από γεγονότα και περιστατικά, που ήταν μοιραίο να προσδιορίσουν τους νέους πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς μεταπολεμικούς μετασχηματισμούς στην πατρίδα μας, με τον αντίστοιχο αντίκτυπο που αναπότρεπτα θα είχαν και στην τέχνη.

*

Και εδώ παρουσιάζεται με συγκρατημένη και χωρίς φωνασκία, η βαθύτερη πικρία για τα γύρω και τους ανθρώπους, ακλόνητη πίστη στις ιδεολογικές του αρχές, αμείωτη αισιοδοξία και αγάπη, για την κατάφαση της ζωής, για την ανεκλάλητη ομορφιά της φύσης, και της γενέτειρας, που δεν παύει να τη δοξάζει με λυρικούς τόνους, σε ποικίλες και αλλεπάλληλες κλιμακώσεις.

"Το μίσος που μαστόρεψαν μεσ σ αργαστήρι σκοτεινό
έγινε αγάπη μέσα μου για σε κι όλο σπουδάζω.
Ήλιε χρυσέ, που σ έδιωξαν απ τον ανθρώπινο ουρανό,
πα στις κορφές σκαρφάλωσα κι απ τις κορφές σε κράζω".

μας τραγουδά στο ποίημά του με τίτλο "Ήλιε χρυσέ". (σελ. 12).

Και στο πρώτο ποίημά του με τον τίτλο "Λεπέτυμνος" γράφει:

"Πα στις κορφές σου ανέβηκα και φώναξα
κι απ τις κορφές σου δώρησα στη μέρα τη χαρά μου,
άφθαρτοι μείναμε κι οι θύελλες που πέρασαν
αντί ν αρπάξουν έφεραν, τη δύναμη βαθειά μου" (σελ. 7).

Μαύρο ψωμί, π αγνά χέρια το ζύμωσαν,
γλυκές ελπές, δίπλα νερό δροσάτο ένα λαγήνι

έφαγα κ ήπια, φχαριστήθηκα και χόρτασα,
κι είπα τον ήλιο αφέντη μου στην πρωινή γαλήνη" (σελ. 7).

Ο προσωπικός τόνος γίνεται, σε ολόκληρη τη συλλογή του, εμφανής, παίρνει ένα σταθερό και μόνιμο χαρακτήρα, εδραιώνει τα προσόντα του ποιητή, μακριά από ξενόφερτες επιδράσεις και μιμητισμούς.



Ο ποιητής Στρατής Καρίπης

Είναι ένας Καρίπης γνήσιος και αληθινός, με το δικό του αυλό, που ξέρει να διαλαλεί καινούργια τραγούδια, μ έναν ήχο λεπτό, ανάερον "σαν την αναισαμιά της αυγής"'. Για να μας οδηγήσει στα ξέφωτα της πιο υψηλής κορυφής, - με αμείωτη αισιοδοξία και πίστη μπροστά στο θαύμα της ζωής, κι όταν ακόμα τα τραγούδια του έχουν ένα ευγενικό τόνο σιγαλινής μελαγχολίας. Έμαθα πια να τραγουδώ, στον ήλιο και στη μπόρα" (σελ. 27) θα μας πει.

*

Συγκινήσεις και σκέψεις της καθημερινότητας, όπως παρουσιάζονται σ όλα τα τραγούδια της συλλογής, βρίσκουν τον τρόπο και τη δυνατότητα στα χέρια του δεξιοτέχνη αυτού στιχουργού, να εξελιχθούν και ν αγκαλιάσουν ένα πλατύτερο αίσθημα οικουμενικότητας, που αγγίζει την κορυφογραμμή, μιας υψηλής και τέλειας μορφής τέχνης, που στέκεται πάνω από Σχολές και τεχνοτροπίες, που έχουν φανερή τη σφραγίδα της ειλικρίνειας και της γνησιότητας.

*

Η αλληγορία των στίχων του, οι εικόνες και οι μεταφορές, έχουν μια συγκρατημένη και υποβλητικήν ευγένεια και όταν ακόμα στιγματίζουν με τον πιο αυστηρό τρόπο, τις καθημερινές αντιξοότητες, πικρίες και ανθρώπινες αδικίες.

Έχουν απαλοσύνη και τρυφερότητα, δύναμη υποβολής, πειθώ, σε γεμίζουν συλλογή με το στιφό νόημά τους.

*

Ωστόσο, δεν παύουν ν ακτινοβολούν από το φως της αυγής και της γαλήνης, να σου μεταγγίζουν το ρίγος μιας πρωινής με τον ήλιο, συνομιλίας και προσευχής, όπως αυτής που φθάνει στα χείλη μας ανεβαίνοντας τις κορυφογραμμές του Λεπέτυμνου. Ο Καρίπης κι όταν ακόμη είναι βαθειά πονεμένος ξέρει να τραγουδά.

*

Ακριβώς μέσα στον επόμενο χρόνο (1973) ο Στρατής Καρίπης θα κυκλοφορήσει την τρίτη κατά σειρά ποιητική συλλογή του, με τον ενδεικτικό και αυτή τη φορά τίτλο "Σκληρά χρόνια".

Κι εδώ γεννιέται το ερώτημα σχετικά με το χρόνο γραφής των ποιημάτων αυτών, για να επαληθεύσει η διαπίστωση ότι ο ποιητής μας, δεν έπαψε να στιχουργεί σε όλο το διάστημα από την απομάκρυνσή του από την υπηρεσία το 1955, οπότε και εγκαταστάθηκε οριστικά και παρέμεινε μέχρι το θάνατό του (1981, πρωτομαγιά) στα πατρικά του λημέρια Άργενο και Λεπέτυμνο, το χωριό της γυναίκας του.

*

Η ομοιομορφία και η ενότητα της γραφής, είναι φανερή η αδιάσπαστη συνέχεια, στη μορφή και το περιεχόμενο, όπως σ' ολόκληρο το μέχρι τότε έργο του, που φυσικά και αμετάβλητα, θα συνεχιστεί και σε όλο το καταπινό του.

*

Και στη νέα συλλογή, ο Στρατής Καρίπης, υψώνει την απλή, αλλά τόσον εύστοχη και μουσική μελωδία του, με ευρηματικές παρομοιώσεις και υψηλούς σε νόημα και στόχους συμβολισμούς, στην πιο τέλεια μορφή έκφρασης, για να μας χαρίσει μια κρυστάλλινη, εύρυθμη, γεμάτη ποικιλίες σε εικόνες και ανταύγειες, από πρωινούς ηλιόφωτους αντικατοπτρισμούς, ποιητική ομιλία. Ιδού ένα τρυφερό, γεμάτο ανθρωπιά δείγμα.

*

"Το περιστέρι πούφτασε με ένα κλαδί ανθισμένο
στο φράχτη του γυμνού περιβολιού,
το πρωινό σαν ξύπνησα το βρήκα σκοτωμένο,
στην έρμη μέσα στράτα του χωριού. (σελ. 36.)

Και λέγω, πως το σκότωσαν δυο ξένοι που περνούσαν
την πρώτη μέρα του καλοκαιριού.
Ποσοι απαντέχαν για να ρθει και πόσοι λαχταρούσαν
κι απ του Θεού δεν πέρασε το νου...

*

Η ποιητική του φωνή, ποτέ δεν είναι στομφώδης, δε μεταβάλλεται σε κραυγή, είναι πάντα πηγαία, ειλικρινής, έχει διαύγεια και καθαρότητα, σε όλες τις κλίμακες διατύπωσης και δεν παύει να εκτοξεύει πίδακες χαράς κι αισιοδοξίας, με αυτογνωσία και μιαν ανεξάντλητη μεγαλοψυχία, γεμάτη ανθρωπιά και συμπόνεση σ όλους τους ταπεινούς και κατατρεγμένους. (σελ. 59).

*

Ο Στρατής Καρίπης με τη συλλογή του "Σκληρά χρόνια" κινείται και μεταιωρίζεται δυναμικά και με ευγενικό πείσμα, σ έναν ποιητικό χώρο "ενσυνείδητης αισιοδοξίας" όπως άλλωστε και σ όλο το προηγούμενο και κατοπινό έργο του, - που προσδιορίζει την πορεία της ποιητικής του διαδρομής - μέσα σ ένα περιβάλλον, ζεστό, γεμάτο πάθος και ευρωστία δημιουργικής υγείας.

*

"Όσο δύσκολος κι αν είναι, κάποιο τέρμα ο δρόμος θάχει,
κι όλο φως θα βγει μπροστά σου, το καινούργιο πρωινό".

Θα επισφραγίσει με τους στίχους τις βαθύτερες πεποιθήσεις του.

* * *

Θα μεσολαβήσουν τέσσερα χρόνια, για να παρουσιάσει τη νέα του συλλογή (1977) με το συμβολικό και εξίσου αποκαλυπτικό τίτλο "Πολιορκημένη γη".

*

Με τα τραγούδια του αυτά, ο αναγνώστης βλέπει πιο καθαρά και έντονα τα δεσμά της μικρής πολιτείας - του αποξεχασμένου Λεπέτυμνου, μέσα στα οποία αισθάνεται πολιορκημένος ο ποιητής, τις αβάσταγες λύπες, την κοινωνική ανισότητα, τον αδικαίωτο μόχθο, της ανήμπορης αγροτιάς, την καθημερινή σταύρωση των ανθρώπων που μάταια ιδρωκοπούν, τον ατελεύτητο και προδομένο αγώνα, για ένα καλύτερο αύριο.

Όσους δεν παύουν ακόμα, να ονειρεύονται, να αγωνίζονται και να προσδοκούν:

"Για τις ασήμαντες χαρές και για τα ταπεινά" όπως επιγραμματικά γράφει με τον πρώτο κιόλας στίχο του (σελ. 7).

*

Τα ποιητικά μοτίβα του Στρ. Καρίπη, είναι και εδώ όπως περίπου τα συναντούμε και στις προγενέστερες συλλογές του. Ήπιος τόνος, κλίμα άδολου συναισθηματισμού, εικόνες από την ήρεμη, αλλά και γεμάτη εύλογες αγωνίες, ταπεινή του χωριού ζωή, η αβεβαιότητα για το αύριο, η πικρή μοναξιά, οι πληγωμένες ελπίδες, που ωστόσο, καταγράφονται με ανυπόκριτο λυρισμό, και απέραντη αγάπη για το συνάνθρωπο.

* * *

Και να, δε θα περάσουν δύο μόνο χρόνια, και θάρθει στο φως η νέα και τελευταία δυστυχώς συλλογή του Στρατή Καρίπη, η στερνή αυτή αναλαμπή, μιας φωτεινής όσο και γεμάτης δοκιμασίες πορείας.

Τίτλος της "Εκείνοι που γύρευαν τον ήλιο" (1979) - Και πάλι ο συμβολισμός είναι εμφανής, και ευδιάκριτες οι διαθέσεις του ποιητή, που ωστόσο συνεχίζει να διατυπώνει τις ποιητικές του εμπνεύσεις, με τα ίδια γνωρίσματα, ως προς τον τρόπο, τη μορφή και το περιεχόμενο, που διαπιστώσαμε στις προηγούμενες συλλογές του.

*

Γνήσια έκφραση, άδολα αισθήματα, - οι κοινωνικές αδικαίωτες προσδοκίες, που όμως δε βρίσκουν έναν καινούργιο τρόπο έκφρασης και η επανάληψη γίνεται μανιέρα, που δεν ξεπερνά εύκολα τους σκοπέλους.

Γνώριμες και πάλι εικόνες, ομοικαταληξίες, και λέξεις που τις έχουμε συχνά συναντήσει.

*

Ο ποιητής σπεύδει να φορτίσει με εντονώτερο κοινωνικό περιεχόμενο τους στίχους του, χωρίς να κερδίζουν λεκτικά και νοηματικά σε πρωτοτυπία, και ακτινοβολία.

*

Υπάρχει βέβαια και στο βιβλίο αυτό η τρυφερότητα και η ευαισθησία, που μιλούν εύγλωττα για κείνους που γύρευαν τον ήλιο, μια γνώριμη πλησμονή, από έναν πλούσιο συναισθηματικό κόσμο, που σκιρτά για να μας ζεστάνει και να μας εμψυχώσει από το φως μιας καινούργιας ζωής. Η ελπίδα που ποτέ δε θα τον εγκαταλείψει ως την ύστερή του πνοή. Μια αισιοδοξία, όπως σε όλα του τα βιβλία, που μας καλεί να χαιρετίσουμε την αλλαγή, που φέρνει ο ήλιος μιας άλλης ημέρας.

Ανάμεσα στις δύο τελευταίες ποιητικές συλλογές του, 1973-1979, εκυκλοφόρησε και το μοναδικό πεζογραφικό του βιβλίο, που περιλαμβάνει 8 συνολικά διηγήματα, με τον τίτλο "Τότε που φυσούσε ο άνεμος" (1974).

Ο συμβολισμός είναι κι εδώ καταφανής, και φυσικά διάχυτος σε όλες τις σελίδες του. "Ηθο-

γραφικά και αντιστασιακά" τα χαρακτηρίζει ο Γιώργος Βαλέτας.

Θα παρακάμψουμε την επιμέρους κριτική τοποθέτηση του πεζογραφικού αυτού έργου, γιατί δεν είναι μέσα στους στόχους της παρούσας καταγραφής.

Άλλωστε, και αυτό είναι γραμμένο με ποιητική διάθεση, και εκείνο που επισημαίνεται είναι ότι ο Στρατής Καρίπης, ήταν κυρίως και αποκλειστικά ποιητής, και με αυτό το βελησνεκές πρέπει να τον δούμε, και να τον τοποθετήσουμε οριστικά.

*

Η ποίηση, όπως το τονίσαμε από την αρχή, στάθηκε για τον Καρίπη, αποφασιστικός παράγοντας, "η πνοή της ζωής του" που τον ακολούθησε σε όλες τις αντιξοότητες και τις σκληρές ώρες που σημάδεψαν την περιπέτεια της οδοιπορίας του σ αυτή τη σύντομη διαδρομή του.

*

Κλείνοντας τη σύντομη περιδιάβασή μας στην ευφρόσυνη συγκομιδή του που μας κληροδότησεν ο Στρατής Καρίπης, και συνοψίζοντας σκέψεις και κρίσεις γύρω στο ποιητικό του έργο, θα πρέπει για την αλήθεια και την ορθολογική τοποθέτηση του έργου του, να σημειώσουμε την προσωπική μαρτυρία μας.

*

Όλα τα τραγούδια του έχουν την πλαστικότητα και το ρίγος εκείνο που εκπηγάζει από γνήσια φλέβα, και αναπηδούν με αυθορμησιά και πάθος, για να μας συνεπάρουν με τη δύναμη της υποβολής και να μιλήσουν βαθειά μας.

Να μας αγγίξουν και να μας φέρουν κοντά στα μηνύματα και στους οραματισμούς του.

*

Τέτοια κι η ποίηση του Στρατή Καρίπη, σε όλο το εύρος της.

*

Με απλά μέσα, κοινές λέξεις, θα λέγαμε, κατορθώνει να πλάσει έναν κόσμο, διάσπαρτο από ανέφελες εικόνες, μεστές σε δύναμη και νόημα, πλημμυρισμένες από τη δρόσο της φύσης, και τη μαγεία της αστροφεγγιάς, στα ριζά του Λεπέτυμνου.

Ένας αξιόλογος της τελευταίας φρουράς, συνεχιστής και κονταρομάχος της παραδοσιακής ποιητικής διατύπωσης και έκφρασης, που την ύψωσε σε υψηλά και ζηλευτά επίπεδα.

*

Στάθηκε μακριά και ξένος, στα ποιητικά ρεύματα, και τις Σχολές, από τις μοντέρνες γραφές και τις ξενόφερτες απομιμήσεις, που επικράτησαν αμφίβολα για το μέλλον της ποίησης και στη χώρα μας, όπως τουλάχιστον βλέπουμε τον τελευταίο καιρό.

*

Υπήρξε αμετακίνητος στους παραδοσιακούς τρόπους έκφρασης και γραφής. Ο τελευταίος πιστός κι ένας γνήσιος "της απλής μελωδίας".

Μήτσος Ν. ΤΣΙΑΜΗΣ

Γιώργου Κ. Αγγελινάρα

Η ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΡΧΕΤΥΠΟΥ ΚΑΙ Η ΑΚΑΡΠΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΥΗΣ

Η βυζαντινή μελουργία αποτελεί την ευγενέστερη, αλλά συγχρόνως την πιο άγνωστη και την περισσότερο αδικημένη μορφή της Ελληνικής Τέχνης. Η Ψαλτική παράδοση της Εκκλησίας μας καλύπτει μια αδιάκοπη καλλιτεχνική δημιουργία από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες μέχρι και σήμερα.

Είναι πραγματικά ασύλληπτο το πλήθος και τερπνό το ακρόαμα των βυζαντινών μελωδιών, με τις οποίες έχουν επενδυθεί τα λειτουργικά ποιητικά κείμενα που λαμπρύνουν τις ιερές Ακολουθίες και παιδαγωγούν "εἰς Χριστὸν" το χριστεπώνυμο πλήρωμα.

Σε μια τόσο, μακραίωνη παράδοση και μέσα σ' ένα τεράστιο όγκο μουσικών συνθέσεων είναι φυσικό και επόμενο να συναντούμε περιόδους ακμής, που τις σφραγίζουν οι αριστουργηματικές συνθέσεις των ταλαντούχων μελουργών, των μαϊστόρων, των Πρωτοψαλτών και των Λαμπαδαρίων, αλλά και εποχές στασιμότητας και παρακμής με έργα δίχως πνοή, περιθωριακά και ασήμαντα.

Επειδή τα τελευταία χρόνια τα κλασικά μαθήματα ακρωτηριάζονται βάναυσα από ανύποπτους διασκευαστές, με αποτέλεσμα να νοθεύεται η γνησιότητα της εκκλησιαστικής μουσικής μας παράδοσης, είναι ανάγκη, νομίζω, να αποσαφηνισθεί πως οι διασκευαστικές απόπειρες αποτελούν άγονη ενασχόληση και σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να υποκαταστήσουν τη λειτουργική αναγκαιότητα των πρωτοτύπων.

Οι δρόμοι της καλλιτεχνικής δημιουργίας είναι ασφαλώς πολλοί. Εάν αγνοηθούν όμως ορισμένες βασικές προϋποθέσεις, τότε τα αποτελέσματα του πνευματικού μόχθου σπάνια ξεπερνούν τη στάθμη της μετριότητας.

Για να δημιουργηθεί ένα καλλιτεχνικό έργο δεν φτάνει μόνο η έμπνευση, χρειάζεται και το αίσθημα, αλλά και η γνώση και προπαντός η πίστη. Στην πίστη θα πειθαρχήσει η λογική[1] και αυτή θα δώσει ένα βαθύτερο νόημα στην καλλιτεχνική έμπνευση. Πριν από οποιαδήποτε αξιόλογη δημιουργία προηγείται το στάδιο της κοπιαστικής προπαρασκευής και της μακροχρόνιας κυοφορίας. Έτσι δημιουργούνται τα μεγάλα έργα, αυτά που συνήθως ονομάζουμε κλασικά, γιατί τα διακρίνει η πρωτοτυπία, η γνησιότητα και η αίσθηση της αρμονίας.

Το κλασικό καλλιτεχνικό δημιούργημα διαθέτει ανεξάντλητη δύναμη αντιστάσεως στην καταλυτική επίδραση του χρόνου και έχει διαρκή πνευματική επιβολή.[2]

Μόνο η αντικειμενική κριτική και η απροσωπόληπτη αποτίμηση, που εξασφαλίζονται με την πάροδο του χρόνου, μπορούν να διακρίνουν το πρότυπο και τέλειο, από το ευτελές και εφήμερο. Η υπερχρονική διάρκεια ενός έργου και η συνεχής ακτινοβολία του επιτυγχάνονται, εφόσον η καλλιτεχνική δημιουργία αντλεί τη δύναμή της από την πηγαία λαϊκή παράδοση και υψώνεται σε αξία ευρύτατης αποδοχής.

Το κλασικό περιέχει μόνο το ουσιαστικό, περιορίζεται στην αισθητική αναγκαιότητα και αγνοεί τη λεπτομέρεια. Κύρια χαρακτηριστικά του κλασικού είναι το ήρεμο μεγαλείο, η αίσθηση του μέτρου, η απλότητα, η αρμονία και η συμμετρία των μερών μεταξύ τους, αλλά

και προς το σύνολο.

Μια μουσική σύνθεση θεωρείται κλασική, όταν το είδος και το ήθος της μελωδίας, ο ρυθμός και η ισόρροπη μελική φράση βρίσκονται σε αρμονική σχέση, και το όλο άκουσμα δίνει την εντύπωση της αρχιτεκτονικής αρτιότητας.

Σ' ένα σύντομο Χερουβικό το "Τριάδι" δεν είναι δυνατόν να πλατυάζει υπέρμετρα, γιατί έτσι καταστρέφεται η δομή ολόκληρου του Χερουβικού ύμνου.

Το κλασικό είναι προϊόν μακροχρόνιας εσωτερικής και μορφολογικής διεργασίας. Ο δημιουργός του κλασικού δεν αποβλέπει στην εφήμερη επιτυχία, αλλά τον απασχολεί το έργο του να παραμείνει "κτῆμα ἐς ἀεί".

Τα κλασικά έργα είναι εκείνα που αναρριπίζουν τους σπινθήρες της δραστηριότητας και εκτρέφουν κάθε νέα δημιουργία. Από την αιωνιότητα και την αφθαρσία των αρχετύπων εκπορεύεται η πνευματικότητα, η αυτοκυριαρχία και ο σεβασμός της παράδοσης.

Οι μεγάλοι βυζαντινοί μελουργοί του ΙΔ' και ΙΕ' αιώνα δημιούργησαν συνθέσεις κλασικές σπουδάζοντας τα έργα των παλαιοτέρων μουσικοδιδασκάλων. Ο Ιωάννης Κουκουζέλης, ο σπουδαιότερος μουσικός της Παλαιολόγειας εποχής ακολουθούσε την παράδοση των προγενεστέρων του, όπως αργότερα ο Μανουήλ Χρυσάφης, ο τελευταίος Λαμπαδάριος της Αγίας Σοφίας.

Αλλά και κατά τη μεταβυζαντινή εποχή, οι κράτιστοι μελοποιοί της πρώτης και δεύτερης ακμής, κατά το ΙΖ' και ΙΗ' αιώνα ο Χρυσάφης ο νέος, ο Γερμανός Νέων Πατρών, ο Μπαλάσης, ο Πέτρος Μπερεκέτης, ο Ιωάννης Τραπεζούντιος, ο Δανιήλ ο Λαρισαίος, ο Πέτρος Πελοποννήσιος, ο Ιάκωβος, ο Πέτρος και ο Μανουήλ παρήγαγαν έργα κλασικής υφής, επειδή είχαν ασκηθεί επάνω στα λαμπρά δημιουργήματα των προκατόχων τους.

Από τις πρώτες όμως δεκαετίες του ΙΘ' αιώνα αρχίζει περίοδος κάμψεως. Οι εκτελεστές δεν είναι σε θέση να εκτιμήσουν την αξία των κλασικών μαθημάτων και ασχολούνται με τις διασκευές. Η ευκολία του νέου γραφικού συστήματος της βυζαντινής παρασημαντικής του 1814 και η ελλιπής κατάρτιση των μουσικών οδηγούν τους εκτελεστές στις υπερβολές και τις εκζητήσεις.

Η εφεύρεση της τυπογραφίας το 1820 διευκόλυνε τη διδασκαλία της βυζαντινής μουσικής, έπαυσαν όμως οι μαθητές να αντιγράφουν τα παλαιά μαθήματα, και αυτό στάθηκε αρνητικό για την άρτια κατάρτισή τους, εφόσον η αντιγραφή αποτελεί τη σπουδαιότερη μαθητεία για κάθε σπουδαστή.

Την έκδοση των μουσικών βιβλίων πολλές φορές, μετά το 1851, αναλαμβάνουν άνθρωποι άσχετοι προς το αντικείμενο, που ενδιαφέρονται κυρίως για το εμπορικό κέρδος, αδιαφορώντας για την ποιότητα και την πιστότητα των εκδιδομένων μελωδιών, τις οποίες άλλωστε δεν είναι σε θέση να ελέγξουν.

Ορισμένοι μουσικοδιδάσκαλοι και πολλοί φιλακόλουθοι διερωτώνται, εύλογα ίσως· η μουσική παράδοση της Εκκλησίας μας δεν μπορεί να αντικατασταθεί;

Η Ψαλτική Τέχνη, όπως εύστοχα επεσήμανε ο Αδαμάντιος Κοραής, έχει μεγάλη σχέση με τη γλώσσα μας.[3] Θα μπορούσαμε να διανοηθούμε την αντικατάσταση του γλωσσικού μας οργάνου, χωρίς να σκεφθούμε ότι μια τέτοια ενέργεια θα είχε ως συνέπεια την απώλεια της εθνικής μας ταυτότητας;

Υπάρχει κανένας που αμφιβάλλει ότι επάνω στα λειτουργικά εκφραστικά σχήματα σαρκώνεται η ουσία της Ορθόδοξης θεολογίας;

Η εκκλησιαστική μουσική μας παράδοση δεν είναι ακίνητη και στατική. Πολύ περισσότερο δεν αποτελεί νεκρό μουσειακό είδος. Είναι ζωντανή και διαρκώς εμπλουτίζεται με νέες δημιουργίες,[4] αλλά όπως κάθε μεγάλη Τέχνη οφείλει να έχει αυτοκυριαρχία, συνέχεια

και συνέπεια, έτσι και η βυζαντινή μελουργία δεν μπορεί να υποκατασταθεί από ευκαιριακές συνθέσεις, σαν εκείνες που κυκλοφορούν και χάνονται στη διαδικασία των τραγουδιών της μόδας.

Τα νέα μελωδήματα δεν πρέπει να διασπούν την παράδοση, οφείλουν να εντάσσονται αρμονικά μέσα σ' αυτήν, να την πλουτίζουν και να την ανανεώνουν στο μέτρο που δεν αλλοιώνεται το ήθος και το ύφος της.

Θα αναφέρω στη συνέχεια ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα, από τα οποία θα φανεί, ελπίζω, η διαδικασία της ανανεώσεως και η συμβολή των κλασικών μαθημάτων στη δημιουργία νέων αξιόλογων έργων, που ήδη έχουν ενταχθεί στον κορμό της μεγάλης Ψαλτικής μας παράδοσης.

Οι περιπτώσεις αυτές νομίζω ότι μας καθοδηγούν με ασφάλεια στις αναζητήσεις μας, προκειμένου η κάθε εποχή να καταθέσει τη δική της συνεισφορά στον κοινό θησαυρό εμπλουτίζοντας "τὸ κατὰ δύναμιν" την πνευματική και καλλιτεχνική παράδοση του Γένους μας.

Ο χαριτώνυμος Ιωάννης Κουκουζέλης, ο δημιουργός των εξόχων μουσικών συνθέσεων του είδους των αναγραμματισμών, όπως μας πληροφορεί ο Μανουήλ ο Χρυσάφης ακολουθούσε στη μελοποιΐα τους προγενέστερους μουσικούς, τον Μιχαήλ Ανανεώτη, τον Ιωάννη Γλυκύ και τον Νικηφόρο Ηθικό.[5]

Το λαμπρό δίχορο «Θεοτόκε Παρθένε» του Πέτρου Μπερεκέτη[6] προήλθε από την οκτάηχη "τιμιωτέρα" του Δαμιανού του Βατοπεδινού,[7] ο οποίος δίκαια ονομάσθηκε Διδάσκαλος των Πολιτών Διδασκάλων, εφόσον ο μαθητής του Παναγιώτης Χαλάτζογλου "δημιούργησε τις προϋποθεσεις, για να διαμορφωθεί αυτό που ακόμη ως σήμερα αποκαλείται ύφος και προφορά της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας"[8].

Ο Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ,[9] ο Πρωτοψάλτης Κωνσταντίνος,[10] ο Θεόδωρος Φωκαεύς[11] και ο Γεώργιος Βιολάκης[12] επεχείρησαν να διασκευάσουν το "Θεοτόκε Παρθένε" του Μπερεκέτη, οι προσπάθειές τους όμως απέδωσαν έργα μετριότατα.

Μιμούμενος τον Πρωτοψάλτη Δανιήλ ο Λαμπαδάριος Πέτρος ο Πελοποννήσιος εμελοποίησε το «δοξαστικό» της Κασσιανής,[13] το οποίο αποτελεί την ονομαστότερη σύνθεση του Πέτρου και παραμένει αξεπέραστο, παρ' όλες τις φιλότιμες προσπάθειες των μεταγενεστέρων, που δεν παύουν να δοκιμάζουν το τάλαντό τους στη μελοποίηση του ποιητικού αυτού αριστουργήματος. Το αποτέλεσμα όμως επιβεβαιώνει κάθε φορά τη μουσουργική ιδιοφυΐα του Πέτρου. Οι μελωδικές γραμμές μαζί με τις φθορικές εναλλαγές χρησιμοποιούνται με θαυμαστή ευστοχία και ευρηματικότητα, προκειμένου να αισθητοποιηθούν οι πλούσιες αποχρώσεις του ποιητικού λόγου.

Ο πολυγραφότατος Πέτρος ο Πελοποννήσιος μελοποίησε και το "Μακάριος ανήρ",[14] το οποίο αργότερα καλλώπισε και συντόμευσε ο Πρωτοψάλτης Μανουήλ[15]: Τη διασκευή του Μανουήλ θέλησαν να συντομεύσουν ακόμη περισσότερο ο Χουρμούζιος[16] αρχικά και κατόπιν ο Θεόδωρος Φωκαεύς.[17] Παρ' ότι και οι δύο ήταν σπουδαίοι μουσικοδιδάσκαλοι, οι διασκευαστικές τους προσπάθειες αποτελούν έργα κατώτερης ποιότητας, γι αυτό και αγνοήθηκαν από τους εκτελεστές.

Από ένα πρωτότυπο έργο μπορεί να προέλθει ένα άλλο δευτερογενές που να είναι και αυτό αξιόλογο, εάν εκείνος που το επεξεργάστηκε ήταν σπουδαίος μουσικός. Από τη διασκευή όμως σπανιότατα προέρχεται έργο σημαντικό.

Ο Πρωτοψάλτης Δανιήλ, μελοποιός γονιμότατος, μιμούμενος τον Πρωτοψάλτη Ιωάννη τον Τραπεζούντιο μελοποίησε τον πολυέλεο "Δούλοι Κύριον"[18] σε ήχο τέταρτο, τον οποίο στη συνέχεια διασκεύασε ο Πρωτοψάλτης Ιάκωβος,[19] αλλά η διασκευή του δεν στάθηκε

αντάξια της φήμης του.

Επεξεργαζόμενος τα αργά «Κεκραγάρια» ο Ιάκωβος δημιούργησε μια σειρά έντεχνων μαθημάτων,[20] τα οποία συντόμευσαν ο Πρωτοψάλτης Κων/νος[21] και ο Θεόδωρος Φωκαεύς,[22] αλλά οι συντμήσεις τους το μόνο που επέτυχαν ήταν ο περιορισμός της μελωδικής εμβέλειας και η συρρίκνωση των εκφραστικών σχημάτων, με αποτέλεσμα να προέλθουν έργα μέτρια, οστεώδη και χαλαρά.

Ο Λαμπαδάριος Στέφανος Μιχαήλ ατύχησε στην προσπάθειά του να διασκευάσει τα "Ανοιξαντάρια" του Φωκαέως,[23] τα οποία εξακολουθούν να παραμένουν αξεπέραστα, παρ' όλες τις προσπάθειες νεότερων μουσικοδιδασκάλων να τα αντικαταστήσουν με δικές τους συνθέσεις.

Ο Νηλεύς Καμαράδος είχε την έμπνευση να μεταθέσει τη βάση του "Δύναμις" του Πέτρου Εφεσίου[24] καθιστώντας με τον τρόπο αυτό το μάθημα χριστικό, πανηγυρικό και ευφρόσυνο.

Ορισμένοι σύγχρονοι μουσικοδιδάσκαλοι το μετέτρεψαν σε ήχο πρώτο.[25] Το άκουσμα όμως είναι το ολιγότερο παράμουσο.

Ο Κων/νος Πρίγγος[26] στηριζόμενος στο "Δύναμις - Ὅσοι εἰς Χριστὸν", Βήματος και από Χορού, του Γεωργίου Σαρανταεκκλησιώτη,[27] καθώς και στο "Αλληλουάριο" του Πρωτοψάλτη Ιωάννη,[28] του Τραπεζούντιου, δημιούργησε, τολμώ να πω, ένα μάθημα κλασικό και δεν είναι τυχαίο το ότι έγινε αμέσως αποδεκτό από το σύνολο του Ιεροψαλτικού κόσμου.

Ακολουθώντας την παράδοση του Γερμανού Νέων Πατρών ο Πρωτοψάλτης Ιάκωβος μελοποίησε το αργό στιχηράριο[29] που ονομάστηκε στίλβωτρο και η μελέτη του κρίνεται απαραίτητη για την άρτια κατάρτιση του κάθε σπουδαστή της βυζαντινής μουσικής.[30]

Ο Πέτρος Πελοποννήσιος καταγράφοντας την προφορική παράδοση του Πρωτοψάλτη Δανιήλ μελοποίησε το σύντομο στιχηράριο,[31] το οποίο χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα, γι αυτό και γνώρισε μεγάλη εκδοτική επιτυχία. Όπως μας πληροφορεί όμως ο Γεώργιος Βιολάκης,[32] οι νεότεροι εκδότες για να καλλωπίσουν τάχα το γνήσιο και αρχέτυπο κάλλος, παρεμόρφωσαν την αρχική απλότητα και τη μεγαλοπρέπεια της μελωδίας.

Από την εποχή του Πρωτοψάλτη Κων/νου[33] γίνεται προσπάθεια να συνδυασθεί το αργό με το σύντομο στιχηράριο. Όταν ο μουσικοδιδάσκαλος Πέτρος Συμεών, ο Αγιοταφίτης άκουε τον Πρωτοψάλτη Κων/νο να παρεμβάλλει αργές μελωδικές γραμμές στο σύντομο στιχηράριο, διαμαρτυρόταν έντονα λέγοντας πως θα έρθει εποχή που τα δύο είδη του στιχηραρίου δεν θα διακρίνονται. Η διαμαρτυρία του Αγιοταφίτη ήταν δικαιολογημένη, γιατί η σύνδεση των αργών και σύντομων μελωδικών θέσεων γινόταν με τρόπο πρόχειρο και πάντοτε ευκαιριακά.

Από το 1841 και μέχρι σήμερα έχουν γίνει πολλές απόπειρες για τη δημιουργία νέου αργοσύντομου στιχηραρίου.

Τα δοξαστικά: "τῶν ἁγίων πατέρων ὁ χορὸς" του Λαμπαδαρίου Στεφάνου,[34] "Αἷμα καὶ πῦρ" του Γεωργίου Ραιδεστηνοῦ,[35] "Τον λόγχαις κληρωσάμενον" του Εμμανουήλ Βαμβουδάκη,[36] "Σὲ τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς" του Αντωνίου Σύρκα,[37] "Βασιλεῦ οὐράνιε" του Θρασυβούλου Στανίτσα,[38] και μερικά ἄλλα είναι μελοποιημένα κατά το μικτό, αλλά νόμιμο είδος του αργοσύντομου στιχηραρίου, επειδή η δομή του μέλους δεν αποτελείται από θέσεις ετερόκλητες και ασυμβίβαστες μεταξύ τους, αλλά από στοιχεία που τα έχει επεξεργασθεί ο μελοποιός και τα έχει καταστήσει ομόρρυθμα, ώστε να μπορούν να συνδυασθούν, χωρίς να διασπάται η ενότητα και η αρμονία του συνόλου.

Ο Εμμανουήλ Φαρλέκας[39] προσπάθησε να συνδυάσει τις μελωδικές γραμμές του Πέτρου

Πελοποννησίου και του Νικολάου Σμύρνης στα δοξαστικά και τα ιδιόμελα του Τριωδίου. Τα αποτελέσματα δεν στάθηκαν θετικά, γιατί απλούστατα δεν είναι δυνατόν να εναρμονισθεί το απλό, σοβαρό και εκκλησιαστικό ύφος του Πέτρου με την περίτεχνη και όχι σπάνια εξεζητημένη μουσική φράση του Νικολάου.

Η αναγκαστική διασταύρωση ασυμβίβαστων στοιχείων προκαλεί άλλοτε την τερατογονία και άλλοτε την αναπαραγωγή έργων, που το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η ακαρπία και η στειρότητα.

Από τα μέσα περίπου του περασμένου αιώνα, και για ένα μακρότατο χρονικό διάστημα, η Ψαλτική Τέχνη δοκιμάστηκε σκληρά. Η έλλειψη ικανών Ιεροψαλτών, η εκκοσμίκευση της Εκκλησίας, η έντεχνη προπαγάνδα των ετεροδόξων και προπαντός η περιφρόνηση της λαϊκής μας παράδοσης[40] από την ανερχόμενη τότε αστική τάξη δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για μεταρρυθμιστικές ενέργειες και εξευρωπαϊσμό, ακόμη και σε θέματα σχετιζόμενα με τη θεία λατρεία.

Οι οπαδοί του εξευρωπαϊσμού επιζητούσαν την αντικατάσταση της παραδοσιακής ψαλμωδίας με τρίφωνα και τετράφωνα αρμονικά συστήματα, ακόμη και την εισαγωγή μουσικών οργάνων στην Εκκλησία. Από αντίδραση στις εκτροπές[41] αυτές ορισμένοι ζηλωτές της παράδοσης θεώρησαν ως αυθεντικούς εκφραστές της βυζαντινής μουσικής, μόνον εκείνους που απέδιδαν τους εκκλησιαστικούς ύμνους με το ύφος των εκτελεστών της ανατολικής μουσικής.

Ενθαρρυνόμενοι μάλιστα ορισμένοι μουσικοδιδάσκαλοι από τους επαίνους μιας μικρής μερίδας φιλακολούθων μελοποίησαν πολλούς ύμνους, και κυρίως της θείας Λειτουργίας μιμούμενοι τα μακάμια, τους ήχους δηλαδή της ανατολικής μουσικής.

Τα βιβλία όμως του Χριστοδούλου Γεωργιάδη,[42] του Βασιλείου Ζαγκλιβερινού,[43] του Δημητρίου Βουλγαράκη,[44] του Μελετίου Μητροπολίτη Σισανίου[45] συνάντησαν την αδιαφορία του ιεροψαλτικού κόσμου. Εν τούτοις και σημαντικότατοι μουσικοδιδάσκαλοι ικανοποιώντας τις προτιμήσεις των εραστών της "Ασιάτιδος Λύρας"[46] ετόνισαν ορισμένα μαθήματα ακολουθώντας τα πρότυπα της εξωτερικής μουσικής.

Το «Άξιόν Εστιν» σε ήχο Γ' του Πρωτοψάλτη Γρηγορίου[47] είναι μελοποιημένο σύμφωνα με τη δομή του "ατζέμ ασηράν". Η «δοξολογία» σε ήχο τέταρτο του Παναγιώτη Κηλτζανίδη[48] και το ομόηχο τρισάγιο του Θρασυβούλου Στανίτσα[49] ακολουθούν πιστά το δρόμο του "φεραχνάκ".

Η «δοξολογία» του Κοσμά του Μαδυτινού[50] και το «Άξιόν Εστιν» του Τριανταφύλλου Γεωργιάδη[51] συνιστούν απομίμηση του "χιτζασκιάρ".

Ορισμένα μαθήματα του Ιεροδιακόνου Ανθίμου,[52] του Μιχαήλ Χατζηαθανασίου,[53] του Κων/νου Πρίγγου,[54] του Αθανασίου Καραμάνη,[55] του Χαρ. Ταλιαδώρου[56] και άλλων νεότερων μουσικοδιδασκάλων είναι σαφέστατα επηρεασμένα από τους δρόμους της εξωτερικής μουσικής.

Υπάρχουν βέβαια και τα παραδείγματα του Πέτρου Μπερεκέτη[57] και των Πρωτοψαλτών Δανιήλ[58] και Γρηγορίου[59] που αφομοίωσαν δημιουργικά πολλά στοιχεία της κοσμικής μουσικής, πλουτίζοντας τα έργα τους με ωραία μελισματικά ποικίλματα και γλαφυρή εκφραστικότητα. Οι περιπτώσεις αυτές μαρτυρούν μεγάλη αφομοιωτική δύναμη και δεν είναι δυνατόν να συγχέονται με τη μηχανική αναπαραγωγή ακατέργαστων ή αποσπασματικών μουσικών φράσεων.

Στο σημείο αυτό θα θυμίσω το παράδειγμα του Θεοφάνη, του μεγαλύτερου αγιογράφου της μεταβυζαντινής εποχής, που είχε την ευχέρεια να αφομοιώνει σκηνές ολόκληρες από τις χαλκογραφίες του Marcantonio Raimondi[60], χωρίς να αλλοιώνει τον κατ' εξοχήν πνευματικό χαρακτήρα της βυζαντινής αγιογραφίας.

Οι μεγάλοι καλλιτέχνες γνωρίζουν πολύ καλά πως οποιαδήποτε σοβαρή προσπάθεια ανανέωσης της παράδοσης, δεν μπορεί να στηριχθεί πουθενά αλλού, παρά μόνο στα θησαυρίσματα του παρελθόντος και μάλιστα σ' εκείνα που εξ αιτίας της αντοχής τους στο χρόνο έχουν αποκτήσει κύρος οικουμενικό.

Ο Μίκης Θεοδωράκης αποκαλύπτει πως όταν ήταν εκτοπισμένος στη Ζάτουνα, είχε αρχίσει να μελετά, με την πολύτιμη βοήθεια του ιερομονάχου της Ενορίας, τη βυζαντινή μουσική. Γράφοντας στο χαρτί τις βυζαντινές μελωδίες διαπίστωνε με ακόμη μεγαλύτερη έκπληξη πόσο κοντά βρίσκεται ο κόσμος της σύγχρονης λαϊκής και έντεχνης μουσικής μας με το βυζαντινό μουσικό σύμπαν. Αργότερα, φυλακισμένος στον Ωρωπό, ένα βράδυ μετά το φαγητό, ανάγγειλε ότι θα τραγουδήσει κάποια εκκλησιαστική μελωδία. Στην αρχή υπήρξε τάση για ομαδική αποχώρηση. Όμως αμέσως ύστερα από μιά δυό μελωδικές φράσεις το ακροατήριό του είχε συνεπαρθεί.

Από την άλλη μέρα όλοι ζητούσαν να τους επαναλάβει την εκκλησιαστική μελωδία. Αποτελεί αληθινό θαύμα, λέγει ο ταλαντούχος μελωδός, το ότι οι βυζαντινοί ύμνοι με ηλικία πάνω από χίλια χρόνια μπορούν ακόμα όχι μόνο να μας συγκινούν, αλλά να μας συγκλονίζουν.[61]

Για το λόγο αυτό συμβουλεύει τους νέους συνθέτες να μάθουν απαραίτητα τη βυζαντινή σημειογραφία, ώστε να μπορούν να εντρυφήσουν στους μελωδικούς θησαυρούς της εκκλησιαστικής μας μουσικής. Να μαγνητοφωνήσουν τους αυθεντικούς Ιεροψάλτες, να ταξιδέψουν στις πηγές της Ορθοδοξίας - στο Άγιον Όρος, το Πατριαρχείο και τις παλαιές Μονές, για να εγγράψουν τους βυζαντινούς ύμνους, όσο είναι ζωντανή ακόμα η παράδοση.[62]

Για να περιορισθούν οι διασκευαστικές προχειρότητες είχε διατυπωθεί άλλοτε η πρόταση της κωδικοποίησης των ψαλλόμενων ύμνων. Μια υπεύθυνη και σοβαρή έκδοση των κλασικών μαθημάτων από τα χειρόγραφα των εισηγητών της νέας μουσικής γραφής, του Πρωτοψάλτη Γρηγορίου και του Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, θα ήταν γεγονός μεγάλης σημασίας και ας ελπίσουμε ότι δεν θα βραδύνει η πραγματοποίησή της.

Εκείνο όμως που κατά τη γνώμη μου θα έθετε τέρμα στις αυθαίρετες διασκευαστικές απόπειρες και τους φωνητικούς ακροβατισμούς των εκτελεστών, είναι η διαμόρφωση ορθού μουσικού κριτηρίου, που μόνο με τη συστηματική διδασκαλία και μελέτη των κλασικών μαθημάτων είναι δυνατόν να αποκτηθεί.

Η μύηση των μαθητών στην Τέχνη της ψαλμωδίας πρέπει να αρχίζει με τα μουσικά κείμενα των πρώτων εκδόσεων, προκειμένου οι σπουδαστές να έρθουν σε επαφή με τα έργα των μεγάλων βυζαντινών ψαλμωδών, τα οποία αποτελούν σταθερά σημεία αναφοράς για κάθε σοβαρή ενασχόληση.

Οι σπουδαστές και οι μελοποιοί είναι ανάγκη να μετρήσουν τις δυνάμεις τους επάνω στα κλασικά έργα, για να αντιληφθούν τη σοφία της μεγάλης Τέχνης και να συνειδητοποιήσουν πως πρέπει να κοπιάσουν πολύ, για να ξεπεράσουν τις αδυναμίες τους.

Όταν απουσιάζει η γνώση και η πείρα η εντυπωσιακή καλλιφωνία αποτελεί μια άστοχη μελωδική πολυλογία, ανίκανη να ερμηνεύσει το βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα και να εμφυσήσει το ρίγος του χριστιανικού βιώματος.

Οσάκις οι διασκευές χρησιμοποιούνται για διδακτικούς σκοπούς, οι παρενέργειες ειναι ανάλογες με εκείνες τις οποίες επέφερε η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας από μετάφραση.

Αντί να γονιμοποιήσει τη σκέψη και να οξύνει την κρίση των μαθητών, βελτιώνοντας συγχρόνως την εκφραστική τους αδυναμία, καλλιέργησε τη φλυαρία, τη σύγχυση και την ασυ-

ναρτησία, διαστρεβλώνοντας το γλωσσικό και καλαισθητικό αισθητήριο, όχι μόνο των μαθητών, αλλά και των δασκάλων τους.

Η υπεροχή των αρχετύπων έναντι των διασκευών είναι συντριπτική. Το αρχέτυπο εκλεπτύνει τις αισθήσεις, μορφοποιεί το ακαθόριστο, παιδαγωγεί τις εκρηκτικές παρορμήσεις, απορρίπτει την υπερβολή και αγνοεί τη λεπτομέρεια. Αποτελεί το έναυσμα για περαιτέρω δημιουργία, για εμπλουτισμό και συνέχιση της παράδοσης.

Αντίθετα η διασκευή φανερώνει έλλειψη δημιουργικού πνεύματος, εκφραστική πενία, πνευματική στασιμότητα και πολιτισμική παρακμή.

Η μελέτη του αρχετύπου δεν σημαίνει οπισθοδρόμηση. Η επιστροφή στη ρίζα[63] δηλώνει ότι η επικαιρότητα δεν μπορεί να είναι αυτάρκης, εάν περιορίζεται μόνο στο παρόν. Πρέπει να αντλεί από το παρελθόν, για να προετοιμάζει το μέλλον.

Μελετούμε τα κλασικά έργα όχι για να τα μιμηθούμε δουλικά, αλλά για να εκφράζουμε αρτιότερα τη δική μας έμπνευση.

Είναι αλήθεια πως τα αρχέτυπα έχουν έναν ασύγκριτο πλούτο εκφραστικών αποχρώσεων, μια δομή δωρικής απλότητας, μια μεγαλοσύνη και μια δύναμη που μπορεί να εκφράσει ακόμη και την αίσθηση του μεταφυσικού, ωσάν οι δημιουργοί των κλασικών έργων να είχαν περισσότερες αισθήσεις, μεγαλύτερη αγχίνοια, περισσότερη φαντασία.[64]

Το να θέλουμε να υποκαταστήσουμε τα αρχέτυπα με το πρόσχημα του συγχρονισμού, μαρτυρεί το ολιγότερο έλλειψη φιλοσοφικής κατάρτισης.

Ο νόστος δεν σημαίνει παραίτηση από την ενεργό δράση, αλλά επιστροφή στη χαρά της δημιουργίας και τον πόθο της ανανέωσης.

Γιώργος Κ. ΑΓΓΕΛΙΝΑΡΑΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Γιάννη Τσαρούχη, "Εγώ ειμί πτωχός και πένης", Αθήνα 1988, σ. 35.

2. Κωνσταντίνου Βουρβέρη, "Εισαγωγή εις την αρχαιογνωσίαν και την κλασσικήν φιλολογίαν", Αθήναι 1967, σ. 8 κ.ε.

3. Πέτρου Πελοποννησίου, "Δοξαστάριον", εκδίδοται υπό του Μουσ. Π.Γ. Κηλτζανίδου Προυσαέως, εν Κων/πόλει 1886, τ. Β', σ. α-β.

4. Το "Ὅσοι εις Χριστόν" του Γ. Ραιδεστηνού, οι Δοξολογίες του Γ. Βιολάκη, τα σύντομα "Κύριε ελέησον" του Γερ. Κανελλίδη, το "Δύναμις" του Νηλέως Καμαράδου, το "Φῶς ἱλαρὸν" του Ι. Σακελλαρίδη, το "Δύναμις" του Σ. Αβαγιανού, τα Λειτουργικά του Ιακ. Ναυπλιώτη, το "Δύναμις - Ὅσοι εἰς Χριστὸν" του Κων/νου Πρίγγου έχουν ενταχθεί στη σειρά των ψαλλομένων μαθημάτων και αναδημοσιεύονται μαζί με τα καθιερωμένα κλασικά έργα των μεγάλων μουσικοδιδασκάλων.

5. Εμμ. Βαμβουδάκη, "Συμβολή εις την σπουδήν της παρασημαντικής των Βυζαντινών μουσικών", τ. Α', Σάμος 1938, σ. 42.

6. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, "Ιστορική Επισκόπησις της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής από των αποστολικών χρόνων μέχρι των καθ' ημάς", εν Αθήναις 1904, σ. 93.

7. Η οκτάηχη τιμιωτέρα είναι δημοσιευμένη στο δεύτερο τόμο της Πανδέκτης των Ιωάννου Λαμπαδαρίου και Στεφάνου Α' Δομεστίκου, που εκδόθηκε στην Κων/πολη το 1851. Στη σελ. 509 ο Δαμιανός από παραδρομή αναγράφεται ως Δαμασκηνός.

8. Μανόλη Χατζηγιακουμή, "Χειρόγραφα εκκλησιαστικής μουσικής 1453 - 1820", Αθήνα 1980, σ. 43.

9. Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, "Ταμείον Ανθολογίας" εν Κων/πόλει 1824, τ. Α', σ. 140 κ.ε.

10. Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου, "Ταμείον Ανθολογίας" εν Κων/πόλει 1845, τ.Α', σ. 51 κ.ε.

11. Θεοδώρου Παπα-Παράσχου Φωκέως, "Ταμείον Ἀνθολογίας" εν Κων/πόλει 1851, τ. Α', σ. 223 κ.ε.

12. Γεωργίου Πρωγάκη, "Μουσική Συλλογή", εν Κων/πόλει 1909, τ.Α', σ. 115 κ.ε.
13. Θεοδώρου Παπα-Παράσχου Φωκέως, "Ταμείον Ανθολογίας", εν Κων/πόλει 1837, τ. Α', σ. 162 κ.ε.
14. Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, ό.π. σ. 36 κ.ε.
15. Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, ό.π. σ. 54 κ.ε.
16. Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, ό.π. σ. 62 κ.ε.
17. Θεοδώρου Παπα-Παράσχου Φωκέως "Μουσική Μέλισσα", εν Γαλατά της Κων/πόλεως 1847, τ. Β', σ. 1 κ.ε.
18. Ιωάννου Λαμπαδαρίου και Στεφάνου Α' Δομεστίκου "Πανδέκτη", εν Κων/πόλει 1851, τ.Β', σ. 77 κ.ε.
19. Ιωάννου Λαμπαδαρίου και Στεφάνου Α' Δομεστίκου, ό.π. σ. 294 κ.ε.
20. Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, ό.π. σ. 105 κ.ε.
21. Κων/νου Πρωτοψάλτου, ό.π. σ. 24 κ.ε.
22. Θεοδώρου Παπα-Παράσχου Φωκέως, "Ταμείον Ανθολογίας", εν Κων/πόλει 1851, τ. Α', σ. 176 κ.ε.
23. Γ.Κ. Αγγελινάρα, "Θεοδώρου Φωκαέως Μνήμη", εφ. Ορθόδοξος Τύπος, 4-5-1984.
24. Αγαθαγγέλου Κυριαζίδου, "Εν Άνθος της καθ' ημάς Εκκλησιαστικής μουσικής", εν Κων/πόλει 1896, σ. 229 κ.ε.
25. Αθανασίου Καραμάνη, "Νέα Μουσική Συλλογή", Θεσσαλονίκη 1955, τ.Β', σ. 70 κ.ε. - Αντωνίου Σύρκα, "Η Θεία Λειτουργία", εν Αθήναις 1961, σ. 18 κ.ε. - Αδελφότητος Θεολόγων "Η ΖΩΗ", "Μουσικός Πανδέκτης", τ. Δ', έκδοσις πέμπτη, επιμέλεια Απόστολου Βαλληνδρά, Αθήναι 1976, σ. 42 κ.ε.
26. Αθανασίου Καραμάνη, ό.π., σ. 75 κ.ε.
27. Αλεξάνδρου Βυζαντίου, "Μουσικόν Δωδεκαήμερον", εν Κων/πόλει 1884, σ. 159 κ.ε.
28. Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, "Ταμείον Ανθολογίας", εν Κων/πόλει 1824, τ.Β', σ. 24 κ.ε.
29. Ιακώβου Πρωτοψάλτου, "Δοξαστάριον", εκ της εν Γαλατά τυπογραφίας Ισάκ δε Κάστρου, τ. Α + Β 1836.
30. Κυριακού Φιλοξένους, "Θεωρητικόν στοιχειώδες της μουσικής" εν Κων/πόλει 1859, σ. 74.
31. Πέτρου Λαμπαδαρίου "Σύντομον Δοξαστάριον", εν τω του Βουκουρεστίου νεοσυστάτω Τυπογραφείω 1820.
32. Πέτρου Πελοποννησίου "Δοξαστάριον", εν Κων/πόλει 1899, τ. Α' σ. ε'.
33. Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου "Δοξαστάριον" τ. Α + Β εν Κων/πόλει 1841.
34. Στεφάνου Λαμπαδαρίου "Μουσική Κυψέλη" εν Κων/πόλει 1857 σ. 94 κ.ε.
35. Αγαθαγγέλου Κυριαζίδου, ό.π. σ. 163 κ.ε.
36. Εμμ. Βαμβουδάκη, "Νέα Ανθολογία", Σάμος - Ιερουσαλήμ 1921, σ. 140 κ.ε.
37. Αντωνίου Σύρκα, "Νέον Δοξαστάριον" τ. Β' "Τριώδιον", Αθήναι 1951, σ. 89 κ.ε.
38. Ανέκδοτο.
39. Εμμ. Φαρλέκα, "Τριώδιον" Αθήναι 1931.
40. Γ.Κ. Αγγελινάρα, "Η Εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική από το 1820 μέχρι σήμερα", Σαμιακή Επιθεώρηση, τεύχος 29/30 (1984), σ. 4 κ.ε.
41. Γ.Κ. Αγγελινάρα, "Η μελωδική αποκατάσταση μιας μουσικής εκτροπής", εφ. Ορθόδοξος Τύπος, 25-5-1984.
42. Χριστοδούλου Γεωργιάδου Κεσσανιέως, "Δοκίμιον εκκλησιαστικών μελών", Αθήνησι 1856.
43. Νικολαΐδου Βασιλείου Ζαγκλιβερηνού, "Καλλικέλαδος Αηδών", Θεσσαλονίκη 1882.
44. Δημ. Βουλγαράκη, "Εγκόλπιον Ιεροψάλτου", εν Θεσσαλονίκη 1886.
45. Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, "Συμβολαί εις την Ιστορίαν της παρ' ημίν εκκλησιαστικής μουσικής", εν Αθήναις 1890, σ. 348 κ.ε.
46. Θεοδώρου Χατζηπανταζή, "Της Ασιάτιδος Μούσης Ερασταί", Αθήνα 1986.
47. Ιωάννου Λαμπαδαρίου και Στεφάνου Α' Δομεστίκου "Πανδέκτη", τ. Δ', σ. 447 κ.ε.
48. Παναγιώτου Γεωργιάδου Προυσσαέως, "Απάνθισμα", εν Κων/πόλει 1861, σ. 81 κ.ε.
49. Αθανασίου Καραμάνη, "Νέα Μουσική Συλλογή - Παράρτημα", έκδοσις Β', Θεσσαλονίκη 1982, σ. 62 κ.ε.
50. Νεκταρίου Κατσάρου, "Μουσικός θησαυρός της θείας Λειτουργίας", Άγιον Όρος 1931, τ. Β',

σ. 874 κ.ε.
51. Αστερίου Δεβρελή, "Πηδάλιον - θεία Λειτουργία", Θεσσαλονίκη 1974, σ. 130.
52. Ανδρέου Τσικνοπούλου, "Ανθολογία", εν Αθήναις, τ. Γ', 1906.
53. Μιχαήλ Χατζηαθανασίου, "Μουσική Ζωοδόχος Πηγή", Νεάπολις Κρήτης 1975.
54. Κων/νου Πρίγγου, "Λειτουργία", Αθήναι, τ. Α' 1973, τ. Β' 1974.
55. Αθανασίου Καραμάνη, "Νέα Μουσική Συλλογή", Θεσσαλονίκη, τ. Β' 1955.
56. Χαριλάου Ταλιαδώρου, "Επίτομος Λειτουργία", Θεσσαλονίκη 1964.
57. Μανόλη Χατζηγιακουμή, ό.π. σ. 37.
58. Εμμ. Βαμβουδάκη, "Τα εν τη βυζαντινή μουσική κρατήματα", Επετηρίς Βυζαντινών Σπουδών, τ. 10 (1933), σ. 360 κ.ε.
59. Ιωάννου Λαμπαδαρίου και Στεφάνου Α' Δομεστίκου "Πανδέκτη" εν Κων/πόλει, τ. Β', σ. 820 κ.ε.
60. Κων/νου Καλοκύρη, "Αθως", Αθήναι 1963, σ. 75.
61. Μίκη Θεοδωράκη, "Περί Τέχνης", Αθήνα 1976, σ. 28 κ.ε.
62. Μίκη Θεοδωράκη, "Μουσική για τις μάζες", Αθήνα 1972, σ. 49.
63. Στέλιου Ράμφου, "Νόστος", Αθήνα 1987, σ. 95.
64. Κων/νου Τάτσου, "Παιδεία και Γλώσσα", Αθήνα 1986, σ. 34.

*

ΣΗΜ. τῆς Δ/νσης τος "Μ"

Διευκρινίζεται ὅτι ἡ καταχώριση τῆς συνεργασίας τοῦ κ. Ἀγγελινάρα, διαπρεποῦς εἰδικοῦ καὶ χειριστοῦ τῶν μουσικολογικῶν θεμάτων, γίνεται κατὰ παρέκλιση τῆς τηρουμένης γραμματολογικῆς ἀρχῆς, προβολῆς τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς, ἀποκλειστικά, δημιουργικότητας τῆς Λέσβου, λόγω τῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀξίας τοῦ μελετήματος τούτου, ποὺ φιλοξενεῖται στὸν παρόντα τόμο, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι παρέχει πρόσθετη ἐπαγωγικὴ βαρύτητα στὸ περιεχόμενό του, σὰν κείμενο αὐθεντικῆς θέσης καὶ οὐσίας, πέραν τῆς τυπικῆς χρωματικῆς πλευρᾶς τῶν σκοπῶν καὶ τῶν στόχων τῆς περιοδικῆς μας ἔκδοσης.

ΦΟΜ 1977

ΩΣΠΟΥ Ν' ΑΛΛΑΞΕΙ ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Ὥσπου ν' ἀλλάξει τὸ φεγγάρι
κι ἀφοῦ μοῦ εἶπες νὰ σ' ἀρνηθῶ
θὰ βγάλω ἀπὸ τὰ μπράτσα μου
τὰ βόλια
- τὶς φωτογραφίες σου -
κι ἀπὸ τὸ αἷμα τους θὰ βάψω
τὸ ἄσπρο τὸ πουκάμισο
φυλάγοντας στὴν πορφυρὴ σκοπιὰ
τῶν περασμένων...
Θὰ πυροβολήσω τὶς νύχτες καὶ τὰ ὄνειρα
καὶ σὰν Ὀδυσσέας τοῦ καιροῦ μου
στὸ μεσιανὸ κατάρτι θὰ δεθῶ
τὰ μάτια μου θὰ κρύψω
νὰ μὴν μπορῶ γιὰ νὰ σὲ δῶ
ποὺ ἀπομακρύνεσαι...
Θὰ ξαποστάσω τὰ κλαδιά μου
τὸ γέρικο δέντρο - ἐγώ -
στὴ γνώριμη παλιὰ σπηλιὰ
τοῦ σκοτεινοῦ κελλιοῦ μου
νὰ μὴν ἀκούω
τὸ μανιασμένο ἄνεμο
γιὰ νὰ μπορῶ νὰ ξεριζώνω
τόσα ποὺ ἔσπειρα...

Ὥσπου ν' ἀλλάξει τὸ φεγγάρι
θὰ μαρμαρώσω τὸν καημό
ἀγοράζοντας καπνοὺς
καὶ πουλώντας θειάφι
στὰ σκλαβοπάζαρα
καὶ θὰ χτιστῶ στὶς σκαλωσιὲς
συμβατικῶν γραφείων
μάσκα φορώντας
καὶ καταργώντας χρώματα καὶ χώματα...

Ὥσπου, ν' ἀλλάξει πάλι τὸ φεγγάρι!

Δημήτρης Ι. ΚΑΡΑΜΒΑΛΗΣ

Δ.Π. Λεοντῆ

Η ΠΑΛΙΑ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

Βιομηχανικές κι' ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις



Ἡ διερεύνηση τοῦ θέματος τῆς παλιᾶς ἐμπορίας τῆς Μυτιλήνης ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο, ἀπορρέει ἀπὸ τὶς παιδικές του μνῆμες, ἐκεῖνες ποὺ δὲν ἀμβλύνονται μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Εἶναι μέσα στὸ κύτταρο καὶ στὴ ψυχὴ τῆς ἀνθρώπινης φύσης, νὰ συλλαμβάνει καὶ ν' ἀποτυπώνει παραστάσεις, ξέχωρα μὲ τὸ φρέσκο παιδικὸ μυαλὸ καὶ νὰ τὶς διατηρεῖ αὐτούσιες ὡς στὰ βαθιὰ γεράματα. Πολὺ συχνὰ ἀκοῦμε ὑπερήλικους νὰ μᾶς ἀφηγοῦνται παλιὲς ἱστορίες τους, μὲ τὴ στερεότυπη φράση "θαρρῶ πὼς εἶναι τώρα..." ὅταν ανασκαλεύουν παιδικά τους βιώματα κι' ἀναθυμοῦνται πρόσωπα καὶ πράγματα, ὅπως στὴν προκειμένη περίπτωση τοῦ γράφοντα.

Ξεκινημένος ἀπὸ τ' ἀξέχαστα θρανία τῆς Α' ἢ Β' τάξης τοῦ Δημοτικοῦ, μὲ τὸ ἀνεκτίμητο ἀπόκτημα τῆς ἀνάγνωσης καὶ γραφῆς, διάβαζα φίρμες βιομηχανικῶν κι' ἐμπορικῶν καταστημάτων, ὅταν περνοῦσα, πιτσιρίκος, ἀπὸ τὴν ἀγορὰ ἢ τὴν προκυμαία, στὴν ὁποία λειτουργοῦσε μὲ ἔντονη διαφωτιστικὴ ἐνεργητικότητα, τὸ Ἐμπορικὸ καὶ Βιομηχανικὸ Ἐπιμελητήριο Μυτιλήνης, μὲ Διευθυντὴ τὸν Ματθαῖο Ράλλη, ἕναν εὐρυμαθή, ὀξυδερκὴ καὶ δραστήριο παράγοντα τῆς κοινωνίας. Ἡ σύγκριση τῆς τότε ἐπωνυμιακῆς βιομηχανικῆς, ἐμπορικῆς καὶ οὐσιαστικῆς κατάστασης, μὲ τὴν ὑπάρχουσα τῶν ἡμερῶν μας, δείχνει ὁλόπλευρα τὴν ἐπελθοῦσα ἄρδην ἀλλαγὴ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν παρακάτω ἀναγραφομένων στοιχείων τῶν σημαντικοτέρων καὶ κυριοτέρων οἴκων καὶ τῶν μεγάλων καταστημάτων, ποὺ συγκροτοῦσαν, κατὰ κύριο λόγο, τὴν ἀγορὰ κι' ἔχουν ἐκλείψει ἀπὸ δεκαετίες μὲ τοὺς ἀνθρώπους τους ἢ καὶ τοὺς διαδόχους τους.

Τὸ ἐμπόριο τῆς Μυτιλήνης παρουσιαζόμενο σὲ πολλὲς φάσεις, στὴ φυσιολογική του εξέλιξη, κατὰ τὴ μακρόχρονη ἱστορία του, ἦταν σὲ ἀξιόλογο βαθμὸ ἀνεπτυγμένο, ἀπὸ τὴν τελευταία περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, κατὰ τὴν ὁποία τὸ ὑπόδουλο ἑλληνικὸ στοιχεῖο εἶχε κατορθώσει νὰ κατισχύσει, οἰκονομικά, τοῦ τουρκικοῦ. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ μεγαλύτερη ἔκταση τῆς λεσβιακῆς γῆς, εἶχε περιέλθει στὴν κυριότητα τῶν χριστιανῶν κατοίκων, μὲ τὸ ἐπακόλουθο νὰ εἶναι χρεωμένη σ' αὐτοὺς ἡ πλειονότητα τοῦ ὀθωμανικοῦ πληθυσμοῦ, συνέβαλε ἀποτελεσματικὰ στὴν τόνωση τῆς ἐμπορικῆς ζωῆς καὶ κίνησης, ἀπὸ τοὺς εὐποροῦντες λεσβίους, μὲ πρωταρχικὸ κίνητρο τὸ λάδι, σὲ συνάρτηση καὶ μὲ τὸν διαμετακομιστικὸ χαρακτήρα ποὺ εἶχε τότε τὸ τοπικὸ ἐμπόριο, ἐξυπηρετούμενο μὲ φορτηγὰ πλοῖα στὴ γραμμὴ Σμύρνης - Μυτιλήνης -

Κων/πολης. Ἀλλὰ καὶ ἡ καθημερινὴ ἐπικοινωνία μὲ τὰ Μικρασιατικὰ παράλια, πρὸς τὰ ὁποῖα γινόταν ἐξαγωγὴ μεγάλων ποσοτήτων λεσβιακοῦ σαπουνιοῦ, δημιουργοῦσε πρόσθετη ἐμπορικὴ κίνηση. (Διατριβὴ Ζ. Καμπούρη στὸν Δ' τόμο τῆς Ἑταιρείας Λεσβιακῶν Μελετῶν).

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ 1912 ἅπλωσε καὶ δυνάμωσε ἀκόμη πιὸ πολὺ τὸ ἐμπόριο στὸ νησί, ἀπὸ τὴν ἀναπτυξιακὴ τροπὴ ποὺ ἔδωσαν σ' αὐτό, οἱ νεοσύστατες δημόσιες ὑπηρεσίες κι' ἐγκατασταθέντες ἀπὸ ἄλλους νομοὺς ἐπιχειρηματίες, πολλοὶ ἀπ' τοὺς ὁποίους συγκρότησαν ἑταιρείες μὲ τοπικοὺς οἰκονομικοὺς παράγοντες. Στὸ λιμάνι τῆς Μυτιλήνης ἔπνευσε νέος ἀναπλαστικὸς ἄνεμος καὶ δούλευε ὁλοένα περισσότερος ἐργατικὸς κόσμος γιὰ τὶς φορτώσεις κι' ἐκφορτώσεις τῶν εἰσαγομένων κι' ἐξαγομένων εἰδῶν, χρησιμοποιώντας μεγάλες μαοῦνες καὶ διαθέτοντας τὸν χειρονακτικό του μόχθο, καθὼς δὲν ἦταν ἀκόμη σὲ χρήση τὰ σύγχρονα μηχανικὰ μέσα.

Τὸ 1915 ἡ ἀγορὰ ἔσφυζε ἀπὸ ἀνταγωνιστικὴ ἐμπορικὴ σφριγηλότητα, μὲ συνεχῶς ἐντεινόμενο ρυθμό. Ἡ οἰκονομικὴ εὐεξία καὶ ἄνθηση, εἶχε φθάσει στὸ κατακόρυφο καὶ συνεχίστηκε καὶ στὰ ἀμέσως ἑπόμενα χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα τὸ ὑποδειγματικὸ καὶ πρωτοποριακὸ Ἐπιμελητήριο, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μ. Ράλλη, ἐξέδιδε καὶ διένειμε στοὺς ἐπιχειρηματικοὺς οἴκους ἐνημερωτικὰ δελτία τιμῶν, ὅλων τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ντόπιων καὶ τῶν ξένων ἀγορῶν. Ἂς μὴ παραβλεφθεῖ δὲ ὅτι σημαίνοντα ἐπαγωγικὸ ρόλο σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν εὐρωστία καὶ ἀκμή, ἔπαιζε καὶ ἡ τότε νομισματικὴ σταθερότητα μὲ τὴν ἀκλόνητη ἀξία τῆς δραχμῆς, μέχρι σημείου ὥστε νὰ ἔχουν ἀκόμη καὶ τὰ δεκάλεπτα κέρματα μιὰ-κάποια ἀγοραστικὴ ἀξία.

Ὑπὸ τὶς συνθῆκες αὐτὲς ἡ γενικὴ εἰκόνα ποὺ παρουσίαζε πρὶν ἀπὸ ἑβδομήντα καὶ πάνω χρόνια ὁ κορμὸς τῆς ἀγορᾶς τῆς Μυτιλήνης, φωτίζεται ἀπὸ τὸν ἀκόλουθο ὀνομαστικὸ πίνακα τῶν βιομηχανικῶν κι' ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, ποὺ συντάχθηκε ἀπὸ τὸν γράφοντα, βάσει ξεχασμένων παλιῶν διαφημιστικῶν τευχῶν τοῦ Ἐπιμελητηρίου καὶ ἄλλων πηγῶν, τῶν ὁποίων τὴν ὕπαρξη διέσωζε στὴ μνήμη του ὁ ὑποφαινόμενος καὶ πέτυχε νὰ βρεῖ, ἔπειτα ἀπὸ ἐπίμονη ἔρευνα.

Ὁ πίνακας τῶν ἐπωνυμιῶν, κατ' ἀρχαιότητα, μὲ τὰ σχετικὰ στοιχεῖα ἱδρύσεως καὶ εἴδους ἀντικειμένων τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν ἀξιολογοτέρων καταστημάτων ἔχει ὡς ἑξῆς:

Μανωλακέλλης Κωνσταντίνος.
Βιομηχανία κηροποιΐας, ἱδρυθεῖσα τὸ 1800 καὶ συνεχισθεῖσα ἀπὸ τοὺς διαδόχους της μέχρι τοῦ 1924.

Ε.Ν. Σουρλάγκας.
Βιομηχανικὸς οἶκος ὑψηλῆς περιωπῆς, ἱδρυθεὶς τὸ 1833 μὲ τὸ μεγαλύτερο καὶ τελειότερο, τοῦ ἀνατολικοῦ χώρου, βυρσοδεψεῖο καὶ τὸ μόνο στὴν Ἑλλάδα ἐργοστάσιο ἐκχυλισμάτων βαλανιδιοῦ. Συνεχίζεται ἡ λειτουργία του ἀπὸ τοὺς διαδόχους του, στὸ Πέραμα Γέρας, σὲ νέα ἐπιχειρηματικὴ βάση.

Τουλιάτος, Σβορῶνος καὶ Σία.
Ὑφασματεμπορικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1836. Ὑφάσματα εὐρωπαϊκά, τάπητες, ἀδιάβροχα, νήματα, δίμητα, ψιλικὰ κ.λ.π.

Βιτούλιας Γ. Θεόφραστος.
Ἐξαγωγικὸς οἶκος λαδιοῦ, ἱδρυθεὶς τὸ 1860 στὴ Μυτιλήνη καὶ Κων/πολη καὶ συνεχισθεὶς ἀπὸ τὸν διάδοχό του Γεώργιο Θ. Βιτούλια μέχρι τοῦ 1935 μὲ τὴν εἰσαγωγὴ καὶ πώληση χημικῶν λιπασμάτων καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων. (Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴ γερμανικὴ κατοχὴ ὁ Γ. Βιτούλιας πολιτεύτηκε, ἐκλεγεὶς κατ' ἐπανάληψη βουλευτὴς Λέσβου).
Α.Π. Κατσακούλης Α.Ε.
Ἐξαγωγικὸς οἶκος λαδιοῦ ἱδρυθεὶς τὸ 1863. Ἀπαράβλητος στὸ εἶδος του συνεχίζει τὴ λειτουργία του σὲ εὐρύτατο πεδίο δράσης, ἀπὸ τοὺς διαδόχους του. Εἶναι ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ἐμπορικὲς φίρμες τῆς Μυτιλήνης.
Βουγιούκας Γ. Εὐάγγελος.
Ἐμπορικὴ ἑταιρεία ὑαλικῶν ἱδρυθεῖσα τὸ 1864. Ὑαλικὰ ἁπλὰ καὶ πολυτελείας, πιατικά, εἴδη πορσελάνης, καθρέφτες, κλίνες, δίσκοι, εἴδη κιγκαλερίας.
Στεφάνου Γ. καὶ Σία.
Ἀποικιακὰ - ἐδώδιμα χονδρικῆς καὶ λιανικῆς πώλησης. Ἔτος ἱδρύσεως τὸ 1875.
Χατζηλίας - Χρυσοχόου - Μανωλακέλλης.
Ἑταιρεία γενικοῦ ἐμπορίου ἱδρυθεῖσα τὸ 1877. Εἴδη νεωτερισμοῦ, ψιλικά, βαχαρικά, χαρτικά, σιδηρικά, εἴδη κυνηγίου καὶ κιγκαλερίας. Ἰδιαίτερο τμῆμα ἀποικιακῶν καὶ ἐδωδίμων.
Ἀδελφοὶ Δ. Λαλέλλη καὶ Π. Ἀντωνίου.
Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1878. Ἀποικιακά, δημητριακά, σιδηρικά, ὑλικὰ οἰκοδομῶν, σχοινικά, πανικά, χαρτικά, βαχαρικά, ποτὰ διάφορα κ.λ.π.
Ματθαῖος Ἰωάννης.
Ἐργοστάσιο οἰνοπνευματοποιΐας, ἱδρυθὲν τὸ 1882. Ἐξαγωγὲς κονιὰκ καὶ οὔζου. Συνεχίζει τὴ λειτουργία του ἀπὸ τοὺς διαδόχους του ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία "Υἱοὶ Ι. Ματθαίου".
Π.Μ. Κουρτζῆς.
Ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1883. Ἐξαγωγὲς λαδιοῦ καὶ σαπουνιοῦ. Καὶ τρία ἐλαιοτριβεῖα μὲ 12 ὑδραυλικὰ πιεστήρια.
Σταυρινὸς - Χλοΐδης - Δημητρίου.
Ἐμπορικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1888. Ἀποικιακὰ - ἐδώδιμα, τυριά, βούτυρα.
Εὐσταθίου - Σεφτελῆς καὶ Σία.
Ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1888. Δημητριακά, ἀποικιακά, σιδηρικά, σχοινικά, χαρτικά, βαχαρικά, ψιλικά, ὑλικὰ οἰκοδομῶν. Ἀλευρόμυλος ἱδρυθεὶς τὸ 1916 καὶ μακαρονοποιεῖο.
Ψαρρὸς Κ. καὶ Ζερμπίνης Τ.
Ἑταιρεία γενικοῦ ἐμπορίου ἱδρυθεῖσα τὸ 1890. Δημητριακά, γεννήματα, ἄλευρα, βαχαρικά, σχοινικά, πανικά, νήματα, οἰνοπνευματώδη ποτά. Ἐργοστάσιο ποτοποιΐας.
Π. Λουκᾶς, Ἐμμ. Χλιμίτζας καὶ Σία.
Μηχανουργεῖο κατασκευῆς ἀτμομηχανῶν, ἀτμολεβήτων, πυροσβεστικῶν ἀντλιῶν, ὑδραυλικῶν πιεστηρίων, σαπωνολεβήτων, ἀντλιῶν χειροκινήτων κ.λ.π. Ἱδρύθηκε τὸ 1891.
Γρημάνης Ἀπόστολος.
Ἐξαγωγικὸς οἶκος λαδιοῦ καὶ σαπουνιοῦ, ἱδρυθεὶς τὸ 1893.
Πετρόπουλος Νικόλαος.
Εἰσαγωγὴ καὶ πώληση οἰκοδομήσιμης ξυλείας. Ὁ οἶκος ἱδρύθηκε τὸ 1895 καὶ συνεχίζει τὴ λειτουργία του ἀπὸ τοὺς διαδόχους του, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία: "Πετρόπουλος Ν. Ἀβαγιανὸς Π. - Παυλακέλλης Ι." Ο.Ε.
Μπεγέλης Ε. Θρασύβουλος.
Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1897 στὴν Κίο καὶ μεταφερθεὶς στὴ Μυτιλήνη. Δημητριακά,

ἄλευρα, ἐδώδιμα, σιγαρέτα.

Βελισσάριος Χριστόφορος.

Ἐμπορικὸς οἶκος εἰδῶν νεωτερισμοῦ, ἱδρυθεὶς τὸ 1898. Συνεχίζει τὴ λειτουργία του ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία: Δημήτριος Χρ. Βελισσάριος.

Ἀδελφοὶ Ν. Καραδημητριάδου.

Ὑφασματεμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1900. Εἰσαγωγὲς καὶ πωλήσεις εὐρωπαϊκῶν κασμηριῶν, τσιτιῶν, χασέδων, νημάτων καὶ εἰδῶν νεωτερισμοῦ.

Ἀδελφοὶ Ν. Καράλλη.

Ἐμπορικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1900. Δημητριακά, ἐδώδιμα, ἄλευρα. Ἐργοστάσιο οἰνοπνευματοποιΐας, ἐξαγωγὴ κονιὰκ καὶ οὔζου.

Παπασταύρου Πάτροκλος.

Μηχανουργικὸς βιομηχανικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1900. Κατασκευὴ ὀρειχαλκίνων εἰδῶν, κάρρων, γεωργικῶν ἐργαλείων, ἀντλιῶν κ.λ.π.

Τζελαΐδης Στεφ. Παναγιώτης.

Κεντρικὸ ἐμπορικὸ κατάστημα ἱδρυθὲν τὸ 1900. Ἀποικιακὰ - ἐδώδιμα, ξηροὶ καρποί, βούτυρα, τυριά. Προμήθειες, ἀντιπροσωπεῖες.

Ἀδελφοὶ Κοντηβέη.

Κεντρικὸ κατάστημα εἰδῶν Χρυσοχοΐας, ἱδρυθὲν τὸ 1902. Συνεχίζει τὴ λειτουργία του ἀπὸ τοὺς διαδόχους του.

Ἀδελφοὶ Μ. Κακαδέλλη.

Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1903. Ἄλευρα, γεννήματα, ἀποικιακά, ὄσπρια, ζυμαρικά. Εἰσαγωγὲς κι' ἐξαγωγὲς εἰδῶν γενικοῦ ἐμπορίου. Πράκτορες τῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἑταιρείας "Πρώτη". Ἀντιπροσωπεῖες - προμήθειες.

Χατζηγεωργίου Μιλτιάδης καὶ Μιχαηλίδης.

Ὑφασματεμπορικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1904. Κασμήρια, χασέδες, δίμητα, νήματα, πανικά. Ἀντιπροσωπεῖες - προμήθειες.

Π.Λ. Ραπίτης.

Τὸ πρῶτο ἐργοστάσιο ἠλεκτροφωτισμοῦ στὴ Μυτιλήνη, ἱδρυθὲν τὸ 1904. Ἠλεκτρικὲς ἐγκαταστάσεις, παγοποιεῖο, ὑφαντήριο.

Παπαπέτρου Δ. Μιχαήλ.

Ἐμπορικὸς οἶκος οἰκοδομικῶν ὑλικῶν ἱδρυθεὶς τὸ 1904. Μεγάλη παρακαταθήκη χρωμάτων.

Ἀδελφοὶ Μωραΐτη.

Ὑφασματεμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1905. Εἰσαγωγὲς καὶ πωλήσεις χονδρικῶς καὶ λιανικῶς ὅλων τῶν εἰδῶν ὑφασμάτων.

Ψαρέλλης Α. Κωνσταντίνος.

Ἐργοστάσιο ποτοποιΐας ἱδρυθὲν τὸ 1906. Κονιὰκ καὶ μαστίχα σὲ φιάλες καὶ χύμα.

Ἠλιάδης Ἠλίας.

Φαρμακεῖον "ὁ Ἀσκληπιὸς" ἱδρυθὲν τὸ 1906.

Ἀξιώτης Ἐμμανουὴλ.

Ἐξαγωγικὸς οἶκος λαδιοῦ καὶ σαπουνιοῦ ἱδρυθεὶς τὸ 1908 μὲ ὑπ/μα στὴν Κων/πολη.

Ὄθων Ἰωάννου.

Ἐξαγωγικὸς οἶκος λαδιοῦ καὶ σαπουνιοῦ ἱδρυθεὶς τὸ 1908.

Βόμβας Νικόλαος.

Ἐργοστάσιο ποτοποιΐας ἱδρυθὲν τὸ 1908. Ποτὰ διάφορα σὲ φιάλες καὶ χύμα.

Δούκαρος Εὐστράτιος.

Χειρουργικὴ κλινικὴ ἱδρυθεῖσα τὸ 1909.

Προκοπίου Εὐστράτιος.
Ζαχαροπλαστεῖο ἱδρυθὲν τὸ 1909.
Βουλιουρῆς Ἰωάννης.
Χειρουργικὴ κλινικὴ ἱδρυθεῖσα τὸ 1910, μὲ ἰδιαίτερο γυναικολογικὸ τμῆμα. Ἡ μεγαλύτερη τῆς Ἀνατολῆς στὸ εἶδος της.
Μανώλας Ἰωάννης.
Χειρουργικὴ μαιευτικὴ κλινικὴ ἱδρυθεῖσα τὸ 1911.
Θαλασσινὸς Σ. Κίμων.
Ἐμπορικὸς οἶκος εἰδῶν νεωτερισμοῦ καὶ ψιλικῶν ἱδρυθεὶς τὸ 1911.
Ἑξαδάκτυλος Γεώργιος.
Ὑφασματοπωλεῖο ἱδρυθὲν τὸ 1911. Εἰσαγωγὲς καὶ πωλήσεις εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀμερικανικῶν ὑφασμάτων ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων.
Ζεέρης Γαβριὴλ καὶ Σία.
Ἐμπορικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1911. Ἀποικιακὰ - ἐδώδιμα, σιτηρά, βούτυρα, τυριά, ψαρικὰ καὶ εἴδη ἀρτοποιΐας.
Τεφτσῆς - Κουζινόγλου καὶ Σία.
Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1912. Ἀποικιακά, βαχαρικά, χαρτικά, ψιλικά, βελονόκαρφα, διάφορα ἐγχώρια προϊόντα.
Βαμβούρης - Χατζησάββας - Καψιμάλης. *Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1912.*
Χονδρικὲς πωλήσεις δημητριακῶν, ἀλεύρων, ὀσπρίων. Ἐξαγωγὲς λαδιοῦ καὶ σάπωνος.
Τσαϊλάνη Φ. Ἀδελφοί.
Ἐξαγωγικὸς οἶκος λαδιοῦ καὶ σάπωνος, ἱδρυθεὶς τὸ 1912.
Ἰακώβου Ἰ. Ἰακώβου.
Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1912. Λάδια, σαπούνια, σόδες, σάκκοι.
Κατσιάνος - Πιτέλλης καὶ Σία.
Ἑταιρεία ζαχαρωδῶν προϊόντων ἱδρυθεῖσα τὸ 1912. Λουκούμια, καραμέλλες, κουφέτα, ἀεριοῦχα ποτά. Σαλάμια, μουρταντέλες, ζαμπόν, μαρμελάδες, κονσέρβες, μουστάρδες, οἶνοι διάφοροι. Συνεχίζει τὴ λειτουργία της ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία: "Ε. Πιτέλλης".
Ἀδελφοὶ Λουκιδέλλη καὶ Α. Ἀλεξανδρῆς.
Ἐμπορικὴ ἑταιρεία χονδρικῶν πωλήσεων ἱδρυθεῖσα τὸ 1913. Ἀποικιακά, δημητριακά, βαχαρικά, σιδηρικά, χαρτικά, σχοινικά, πετρέλαια, χρώματα, εἴδη ποτοποιΐας.
Ἀδελφοὶ Μαρτίνη καὶ Π. Ἀνδρέου.
Ἐμπορικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1913. Ἐξαγωγὲς λαδιοῦ καὶ σαπουνιοῦ. Σόδες, σάκκοι, διάφορα ἐγχώρια προϊόντα. Ὑπ/ματα στὴν Ἀλεξανδρούπολη καὶ Ξάνθη.
Μ. Λάμπρος - Α. Καρακώστας καὶ Σία.
Ἐμπορικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1914. Εἴδη γενικοῦ ἐμπορίου. Ἀποικιακὰ - ἐδώδιμα, τυριά, βούτυρα. Ἐργοστάσιο οἰνοπνευματοποιΐας καὶ ἀρτοποιεῖο.
Υἱοὶ Α. Χιωτέλλη.
Καπνοβιομηχανικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1914, μὲ σιγαροποιητικὲς μηχανὲς καὶ μὲ τμῆμα ἐπεξεργασίας καπνοῦ σὲ φύλλα.
Χατζηράλλης Μιλτιάδης.
Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1914. Ἀποικιακὰ - ἐδώδιμα, ἄλευρα, ἐγχώρια προϊόντα.
Ἀδελφοὶ Ε. καὶ Ι. Χιωτέλλη.
"Κεντρικὸν φαρμακεῖον Μυτιλήνης" ἱδρυθὲν τὸ 1915.
Π. Παλαιολόγου.
Φαρμακεῖο ἱδρυθὲν τὸ 1915.

Μ. Κουτζουκίδου.
Φαρμακαποθήκη καὶ φαρμακεῖο. Ἔτος ἱδρύσεως 1916.
Ἀνδρονίκου Εὐστράτιος ἢ Γιαλαμᾶς.
Ἵδρυσε τὸ ἑστιατόριο "Ἀβέρωφ" τὸ 1916, τοῦ ὁποίου τὴ λειτουργία ἀνέλαβε βραδύτερα ὁ Χαράλαμπος Καβαλίκας. Συνεχίζει τὴ λειτουργία του ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία Β. Κακάμπουρα.
Γεωργιάδης Σταμάτης.
Ἱδρυτὴς μεγάλου ἀλευρομύλου, ποὺ ἀποτέλεσε τὸν πυρήνα ἀνάπτυξης τῆς μεγάλης βιομηχανικῆς ἐπιχείρησης "Καλαμάρη". Ἔτος ἱδρύσεως 1916.
Καλαμάρης Ι.
"Ἡνωμένα Ἐργοστάσια Ι. Καλαμάρη" Α.Ε. ἱδρυθέντα τὸ 1917. Ἀλευροποιΐα, μακαρονοποιΐα, ὑφαντουργία. Συνεχίζουν τὴ λειτουργία τους.
Ἀθανασίου Σοφοκλῆς.
Φαρμακεῖο ἱδρυθὲν τὸ 1917.
Σαλτογιάννης Κ.
Ἐμπορορραπτικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1917.
Χατζημιχάλης Β. καὶ Ἀδελφοὶ Τσελιγκέρη.
Ἐμπορικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1917. Δημητριακά, ἀποικιακά, ἄλευρα, ζυμαρικά, ψαρικά. Προμήθειες, Ἀντιπροσωπεῖες.
Μουζάλας Ι. Ἀντώνιος.
Ἀντιπροσωπεῖες - ἀσφάλειες. Ἔτος ἱδρύσεως 1918.
Ἀδελφοὶ Χατζηχριστόφα.
Ἰδιωτικὴ τράπεζα ἱδρυθεῖσα τὸ 1918. Διεκπεραίωση ὅλων τῶν Τραπεζικῶν ἐργασιῶν. Πρακτορεύσεις ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν. Ἀσφάλειες ζωῆς, θαλάσσης, πυρός.
Ἀναγνώστου καὶ Γρηγορίου.
Ἐμπορομεσιτικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1918. Ἀντιπροσωπεῖες - ἀσφάλειες.
Υἱοὶ Χατζηδανιήλ.
Ἑταιρεία χαρτικῶν ἱδρυθεῖσα τὸ 1918.
Μαυρίκος Γ. καὶ Σία.
Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1918 καὶ συνεχισθεὶς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία "Ἰακώβου - Τσέρης καὶ Χονδρός". Χονδρικὲς πωλήσεις, ἀποικιακῶν - ἐδωδίμων.
Τράπεζα Ράλλη καὶ Πεσμαζόγλου.
Ἰδιωτικὴ τράπεζα ἱδρυθεῖσα τὸ 1918. Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Οἴνων καὶ Οἰνοπνευμάτων.
Βρεττὸς - Ἀμπατζιδέλλης καὶ Σία.
Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1919. Εἴδη γενικοῦ ἐμπορίου. Ἀποικιακὰ - ἐδώδιμα, δημητριακά, βαχαρικά, εἴδη οἰνοπνευματοποιΐας, τυροκομίας καὶ βουτυροποιΐας.
Κόβαλα Κ.
Τὸ πρῶτο καὶ καλύτερο ἐπιπλοποιεῖο ἱδρυθὲν τὸ 1919.
Παπαζιὰν καὶ Κοτζαμανιάν.
Ὑφασματεμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1919. Μετέπειτα ὑφασματοπωλεῖο Ἀδελφῶν Βαλετοπούλου.
Σανίδης Ἱπποκράτης.
"Νέα Χειρουργικὴ καὶ παθολογικὴ κλινική" ἱδρυθεῖσα τὸ 1919. (ἔναντι σημερινοῦ πάρκου Ἁγίας Εἰρήνης). "Νοσήματα ὠτῶν, ρινός, λάρυγγος, ὀφθαλμῶν".
Χριστοφίδης Χριστόφορος.
Πράκτωρ τῶν Ἀτμοπλοϊκῶν Ἑταιρειῶν Ἀδελφῶν Παντελῆ καὶ Ν.Γ. Κυριακίδου. Πρακτορεῖο

ἱδρυθὲν τὸ 1919.

Λεοντῆς Γ. Δημήτριος.

Πράκτωρ διαφόρων Ἀτμοπλοϊκῶν Ἑταιρειῶν. Πρακτορεῖο ἱδρυθὲν τὸ 1919 καὶ συνεχισθὲν βραδύτερα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία "Λεοντῆς καὶ Μαγκαρδᾶς".

Ἀντωνίου Π. Ἀδελφοὶ καὶ Σία.

Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1919. Μεγάλη παρακαταθήκη ψιλικῶν, χαρτικῶν, σιδηρικῶν, εἰδῶν καλλωπισμοῦ καὶ κυνηγίου.

Ράλλης Ροδόλφος.

Πρακτορεῖο ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν ἱδρυθὲν τὸ 1919. Ἀντιπροσωπεῖες - ἀσφάλειες.

Θ. Τρύφων καὶ Σία.

Ἐμπορικὸς ἐξαγωγικὸς οἶκος λαδιοῦ ἱδρυθεὶς τὸ 1919.

Φρύσσας Γεώργιος.

Φαρμακεῖο ἱδρυθὲν τὸ 1919.

Καρατζᾶς Χριστόφας.

Φαρμακεῖο ἱδρυθὲν τὸ 1919.

Βονοφακίδης Βασίλειος.

Βιομηχανικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1919. Ἀτμοκίνητο βυρσοδεψεῖο.

Βακάλη Ἀδελφοί.

Ἐμπορικὸς οἶκος, ἱδρυθεὶς τὸ 1919. Ἀποικιακὰ - ἐδώδιμα, ψαρικά, τυριά, βούτυρα.

Μαλακέλλης - Σαράντος καὶ Σία.

Ἐμπορικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τὸ 1919. Ἀποικιακά, βαχαρικά, ψιλικά, χαρτικά, ὑαλικά, εἴδη κυνηγίου.

Καψιμάλη Ἀθανασίου Υἱοί.

Καπνοβιομηχανία ἱδρυθεῖσα τὸ 1919.

Γοῦτος Βασίλειος.

Ἀντιπροσωπεῖες - ἀσφάλειες. Μετέπειτα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία: "Υἱοὶ Β. Γούτου".

Ἀλεξάνδρου Νικ.

Ἀρτοποιεῖο ἱδρυθὲν τὸ 1919.

Ψῶμος καὶ Εὐστρατιάδης.

Ἑταιρεία ἀναλαβοῦσα τὸ 1919 γιὰ λογαριασμό της τὴ διεύθυνση τοῦ Ξενοδοχείου "Μεγάλη Βρεταννία" καὶ ὁμώνυμο ἑστιατόριο.

Τριανταφυλλίδης Ἀπ. Γεώργιος.

Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1920. Ἀποικιακά, δημητριακά, ἄλευρα, ὄσπρια.

Πράπας Ι. Ἰωακείμ.

Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1920. Πωλήσεις χονδρικῶς ἀλεύρων, δημητριακῶν, ὀσπρίων, πιτύρων, ἐγχωρίων προϊόντων.

Νασόπουλος Κ. καὶ Διακάκης Κ.

Παραγγελιοδοχικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1920. Ἀσφάλειες, ἀντιπροσωπεῖες.

Ξενάκης Δ. Εὐστράτιος.

Ἐμπορικὸς οἶκος ἱδρυθεὶς τὸ 1920. Ἀποικιακὰ - ἐδώδιμα, ψαρικά, ἐγχώρια προϊόντα.

Καρδασὸς Μενέλαος.

Βιομηχανία σιγαρέτων, ἱδρυθεῖσα τὸ 1920. "Σιγαρέτα Φάμα, Λούξ".

Παρασκευαΐδης Νικόλαος.

Ἐμπορορραπτικὸς οἶκος γυναικείων φορεμάτων ἱδρυθεὶς τὸ 1920 μὲ πρότυπη σχολὴ ραπτικῆς, ἀριθμοῦσα δεκάδες μαθητριῶν. Λειτούργησε ἐπὶ μακρὸ χρονικὸ διάστημα ὑποδειγματικὰ καὶ ἀποδοτικά.

Παπαπαναγιώτου Γ. Ἀδελφοί καί Χ. Παναγιωτίδης.
Κεντρικό κατάστημα εἰδῶν νεωτερισμοῦ "Νέα Ἀγορά" ἱδρυθέν τό 1920.
Χατζημιχάλης Γεώργιος.
Ναυτικό πρακτορεῖο ἱδρυθέν τό 1920. Ἀντιπροσωπεῖες - ἀσφάλειες.
Κονόρτος καί Βιταλίδης.
Ζαχαροπλαστεῖο ἱδρυθέν τό 1920.
Κουτσουρίδης καί Βαλακέλλης.
Ἐμπορική ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τό 1921. Ἀποικιακά, δημητριακά, βαχαρικά, ψιλικά, σιδηρικά, χαρτικά, ὑλικά οἰκοδομῶν καί εἴδη ναυτιλίας.
Βαμβακίτη Φ. Ἀδελφοί καί Ε. Φρυδάκης.
Παραγγελιοδοχική ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τό 1921. Ἀντιπροσωπεῖες, ἀσφάλειες καί προμήθειες καπνῶν.

Εὐθύς μετά τή Μικρασιατική καταστροφή καί τήν πυκνή συρροή προσφύγων στό νησί, διαμορφώθηκε νέα ἐμπορική κατάσταση στή Μυτιλήνη ὁλότελα διαφορετική. Δημιουργήθηκαν νέες ἐπιχειρήσεις καί νέα καταστήματα, πολλά ἀπό τά ὁποῖα συνεχίζουν καί σήμερα τή λειτουργία τους.

Δ.Π. ΛΕΟΝΤΗΣ

ΦΟΜ 1977

Δημήτρη Νικορέτζου

ΙΓΚΟΡ ΙΒΑΝΩΦ

ΔΙΗΓΗΜΑ



Τ' ἀστροπελέκι βρόντηξε πέρ' ἀπ' τὸ βουνὸ κι ὁ ἀντίλαλος ξανακούστηκε παρατεταμένος. Μιὰ τεθλασμένη φωτεινὴ γραμμή, χαράκωσε τὸν ὑγρὸ οὐρανό.

Γεναριάτικη νύχτα. Ὁ ἄνεμος παγωμένος, σφυρίζει ἀλλόφρονα. Βαρυχειμωνιά μὲ τὰ ὅλα της.

Καθισμένοι γύρω στὴ θερμάστρα, περιμένουμε τὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας. Ὁ πατέρας γυρμένος ἀναπαυτικὰ στὴ βαθιὰ πολυθρόνα του, φαίνεται βυθισμένος... Ἕνας λαβύρινθος ἀπὸ μνῆμες τὸν περιτυλίγει. Κυττάζει λίγο ἀπ' τὸ φωτεινὸ παραθύρι τὴ νεροποντή ποὺ πλημμυρίζει. Στὰ χείλη του ζωγραφίζεται κάποιο ἀδιόρατο χαμόγελο. Τί ἄραγε νὰ σκέφτεται, ἀναρωτιόμαστε. Τὰ πρόσωπά μας πυρωμένα ἀπ' τὴ θαλπωρή, εἶναι στραμμένα στὸ μέρος του. Ὁ χρόνος μοιάζει ἀκίνητος, σὰν κάποιος νὰ σταμάτησε τοὺς δείχτες τοῦ παλιοῦ ρολογιοῦ, ποὺ κρέμεται ράθυμα στὸν τοῖχο. Ὡστόσο οἱ χτύποι του ἀντηχοῦν ἐκκωφαντικά, ἴσως ἐπειδὴ τοὺς προσέχουμε...

Ξαφνικὰ τ' ἀστροπελέκι ξαναβρόντηξε πέρ' ἀπ' τὸ βουνὸ κι ἡ ἀστραπὴ μᾶς φώτισε παράξενα. Ὁ πατέρας τίναξε ἀδιάφορα τὴ στάχτη ἀπ' τὴν παλιὰ πίπα του, μᾶς κύτταξε χαμογελαστὸς κι ἔβηξε ὑποχθόνια. Ἀνασκιρτήσαμε. Πῆρε στὸ χέρι του τὴ μασιὰ τῆς θερμάστρας, τὴ χτύπησε μαλακὰ στὰ πόδια του κι εἶπε:

- Ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ, καλησπέρα σας.

Πάντα ὁ πατέρας συνήθιζε πρὶν ἀπὸ κάθε ἱστορία, ν' ἀρχίζει μ' αὐτὰ τὰ λόγια. Ἄλλο ἂν δὲν ἔλεγε ποτὲ παραμύθια. Συνηθισμένοι ἀπ' αὐτὸν τὸν πρόλογο, ἀνακαθίσαμε στὸν καναπέ, βολευτήκαμε καὶ περιμέναμε...

Ἔξω ὁ δρόμος εἶχε πλημμυρίσει. Ἀπ' τὸ παραθύρι ἄρχισαν νὰ κυλοῦν μικρὲς ὑγρὲς σταγόνες. Γιὰ λίγο ἡ βροχὴ λοξοδρόμησε κι ἄρχισε νὰ δέρνει ἀλύπητα τὸ θολωμένο τζάμι. Κανεὶς ὅμως δὲν πρόσεξε αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια.

Περιμέναμε ἀκόμα, ὥσπου κάποτε ἄρχισε:

- Ἦταν καὶ τότε ἀγαπητοί μου, ἕνα τέτοιο χειμωνιάτικο βράδυ. Ἔκανε θυμᾶμαι κρύο βαρύ. Παγωνιὰ στὴν καρδιὰ τοῦ χειμώνα. Τὰ χιόνια εἶχαν φτάσει ὡς μισὸ μέτρο ψηλά. Ἐσὺ - εἶπε γυρνώντας στὴν ἀδερφή μου - ἤσουν ὀχτὼ χρονῶ κι ἐσὺ - γυρνώντας σ' ἐμένα - νήπιο ἑνὸς χρονοῦ. Περνούσαμε τὰ δύσκολα χρόνια τῆς κατοχῆς. Μαῦρα ἦταν κεῖνα τὰ χρόνια καὶ σᾶς εὔχομαι νὰ μὴν τὰ γνωρίσετε ποτέ.

Χειμώνας τοῦ 1945. Ζούσαμε τότε στὴν Κωνστάντζα, μεγάλο λιμάνι τῆς Ρουμανίας στὴ μαύρη θάλασσα, μακριὰ ἀπ' τὴν πατρίδα. Θυμᾶμαι τὸ μέρος ποὺ μέναμε, σὰ νὰ τὸ βλέπω τώρα. Εἴμασταν στὸ σπίτι ὅλη ἡ οἰκογένεια μαζὶ μὲ τὴ μάνα σας, τὴ γιαγιὰ καὶ τὴ θεία σας. Ἔξω ἔκανε κρύο φοβερό, ποὺ κοκκάλωνε τὰ πάντα. Εἶχε ἀρχίσει ἀποβραδὶς χιονοθύελλα. Στὴν αὐλή μας ἡ μεγάλη ἄσπρη μουριά, εἶχε τυλιχτεῖ ὁλάκερη στὸ χιόνι κι ἔμοιαζε μὲ κατάλευκο χριστουγεννιάτικο δέντρο. Ὁ ἄσπρος θάνατος πρόβαλε σ' ὅλο τὸ ἄγριο μεγαλεῖο

του. Θυμᾶμαι τὰ εἰδικὰ συνεργεῖα ποὺ εἶχαν ἔρθει νὰ καθαρίσουν τὸ δρόμο, τὰ εἶχαν παρατήσει. Ὅλο ἐκεῖνο τὸ βράδυ, τὸ χιόνι ἐξακολουθοῦσε νὰ πέφτει ἀσταμάτητα. Στὴν τραπεζαρία εἴχαμε τὴ μεγάλη σόμπα, ποὺ ἔκαιγε μὲ χοντροὺς κορμοὺς δέντρων. Καθὼς ἀκούγαμε τὸ τρίξιμο τῶν ξύλων ποὺ σπιθοβολοῦσαν στὴ φωτιά, παραδινόμαστε σὲ μιὰ γλυκειὰ νάρκη. Ἐγὼ σχεδὸν τὸν εἶχα πάρει. Ἡ γιαγιά σας τυλιγμένη στὸ μαῦρο τσεμπέρι της, ἔπλεκε τοῦ μικροῦ μας μὲ τέσσερις χοντρὲς βελόνες, ἕνα ζευγάρι μάλλινα καλτσάκια. Δὲν ὑπῆρχαν τότε τὰ ἐργοστάσια γι' αὐτὲς τὶς πολυτέλειες. Ἡ θεία σας Ἀμερισούδα - ἀδερφὴ τῆς γιαγιᾶς σας - μὲ τὰ παμπάλαια ματογυάλια της ποὺ τὰ στερέωνε μὲ σπάγγους, προσπαθοῦσε νὰ βγάλει νόημα ἀπὸ μιὰ παράνομη κατοχικὴ ἐφημερίδα, ποὺ εἶχε βρεθεῖ, δὲν ξέρω πῶς, στὸ σπίτι, καὶ καλοῦσε τὸ λαὸ σὲ ἀντίσταση.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἦταν σχεδὸν ὅπως ὅλα. Ὡστόσο ἡ ζεστασιὰ σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο εἶχε κάτι τὸ ὁλότελα δικό της, ποὺ δὲν μπορεῖτε νὰ φανταστεῖτε. Μᾶς τύλιγε μιὰ θαλπωρὴ χαυνωτικὴ ποὺ ἐρχόταν ἀπ' τοὺς κόσμους τῶν παραμυθιῶν τοῦ Ἄντερσεν.

Ἡ φοβέρα τῆς κατοχῆς λὲς κι ἔφερνε τὸν ἕνα πιὸ κοντὰ στὸν ἄλλο. Δὲν ξέρω, ἀλλὰ κείνη ἡ βαριὰ μυρωδιὰ ἀπ' τοὺς κορμοὺς τῶν ξύλων ποὺ καίγονταν, μοῦ θύμιζε κυνήγι στὰ μεγάλα γειτονικὰ δάση τῆς Τρανσυλβανίας, ἀνάμεσα σ' ἀγριογούρουνα καὶ ἀρκοῦδες.

Ἡ Ἑλλάδα ἦταν γιὰ μᾶς ἕνα μακρινὸ ὄνειρο. Ποὺ καὶ ποὺ μαθαίναμε νέα της ἀπ' τὸ ραδιόφωνο. Ἐκεῖ εἶχαν γερμανικὴ κατοχὴ κι ἐμεῖς ρωσική. Μετὰ τὴ συνθηκολόγηση τῶν φιλογερμανικῶν στρατευμάτων τῆς Ρουμανίας, ὁ ρωσικὸς στρατὸς εἶχε μπεῖ στὸ ρουμανικὸ ἔδαφος κι εἶχε ἀρχίσει ἐκκαθαριστικὲς ἐπιχειρήσεις. Ἡ κυκλοφορία στοὺς δρόμους ἦταν ἀπαγορευμένη. Θά 'ταν δέκα τὸ βράδυ ὅταν ἡ θεία σας ἄρχισε νὰ μᾶς διηγεῖται μιὰ ἱστορία τοῦ θείου σας ποὺ στὰ νιάτα του ἦταν καραβοκύρης. Μᾶς ἔλεγε πῶς τὸν γλύτωσε ἀπὸ ἕνα ναυάγιο στὴ Μάλτα, κάποιο περαστικὸ καλυμνιώτικο σφουγγαράδικο. Ἐσεῖς δὲν ξέρω τί νιώθατε ἀπ' ὅλα αὐτά. Τὰ πρόσωπά σας ὅμως ἦταν καρφωμένα στὸ ρυτιδωμένο της πρόσωπο περισσότερο ἀπὸ περιέργεια παρὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον γιὰ ὅσα ἔλεγε. Ἄλλωστε ὁ μικρός, ἐνὸς χρονοῦ βρέφος, τί μποροῦσε νὰ καταλάβει. Κύτταζε διαρκῶς τὸ φῶς τῆς τραπεζαρίας, ποὺ ἦταν κλεισμένο σ' ἕνα πλαίσιο μὲ μακριὲς κεχριμπαρένιες χάντρες. Ἀνοιγόκλεινε τὰ χέρια του σὰ νὰ ζητοῦσε νὰ τοῦ τὶς κατεβάσουμε. Ὕστερα στράφηκε στὴ θεία σας προσπαθώντας νὰ τῆς βγάλει τὰ γυαλιά. Ποιός μπορεῖ νὰ ξέρει τὶς ἐπιθυμίες ἑνὸς βρέφους...

Κόντευαν μεσάνυχτα. Ἡ θεία σας εἶχε τελειώσει τὴν ἱστορία της. Ἐσεῖς εἴχατε ἀπ' ὥρα κοιμηθεῖ. Ἔξω στοὺς δρόμους δὲ φαινόταν οὔτ' ἕνα φῶς. Ὅλα ἦταν κατασκότεινα. Οἱ ἀρχὲς εἶχαν ἀπαγορέψει αὐστηρὰ τὸ φωτισμὸ τῶν δρόμων, ἀκόμα καὶ τῶν σπιτιῶν κι εἴχαμε καλυμμένα τὰ τζάμια μὲ μπλὲ σκοῦρες κόλλες.

Τὸ ρολόι τοῦ τοίχου σήμανε μεσάνυχτα. Ἡ θεία κι ἡ γιαγιά σας, γυναῖκες ἡλικιωμένες, εἶχαν πλαγιάσει. Εἴχαμε μείνει γιὰ λίγο μὲ τὴ μητέρα σας κοντὰ στὸ παράθυρο κι ἑτοιμαζόμασταν νὰ πέσουμε.

Ξαφνικά, κυττάζοντας ἔξω ἀπὸ μιὰ χαραμάδα τοῦ τζαμιοῦ, μοῦ φάνηκε πὼς εἶδα μιὰ σκιὰ ποὺ περνοῦσε ἀμφίβολα στὸ δρόμο. Δὲν ἔδωσα σημασία. Ἴσως θά'ταν ἰδέα μου. Τὴν ἀπάντηση ὅμως τὴν πῆρα σὲ λίγο. Ἀπανωτὰ χτυπήματα ἀκούστηκαν στὴν ἐξώπορτα. Ταράχτηκα. Γιὰ λίγο ἔμεινα ἀναποφάσιστος, χωρὶς νὰ ξέρω τί ἔπρεπε νὰ κάνω. Ποιός θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τέτοιαν ὥρα. Ὡστόσο τὰ χτυπήματα ξανακούστηκαν ἐπίμονα καὶ παρατεταμένα, σχεδὸν ἐπιτακτικά. Ἡ μητέρα σας εἶχε παγώσει. Βγῆκα δισταχτικὰ ἀπ' τὸ δωμάτιο καὶ πλησίασα στὴν ἐξώπορτα. Οἱ κινήσεις μου ἦταν νευρικές. Νομίζω πὼς ἔτρεμα ἐλαφρά. Δὲν εἶχα ἄλλη λύση. Τράβηξα τὸ σύρτη κι ἄνοιξα.

Ἔμεινα ἐκστατικός. Ἕνας πελώριος ἀνθρώπινος ὄγκος στεκόταν μπροστά μου καὶ μὲ κύτταζε ἐρευνητικά. Τὸ ἀδύνατο καντηλέρι τοῦ χώλ, μόλις μὲ βοήθησε νὰ τὸν διακρίνω.

Ἦταν ἕνας Ρῶσος ἀξιωματικὸς ντυμένος μὲ βαριὰ χλαίνη καὶ αὐτόματο ὅπλο στὸν ὦμο. Ἔκανε μιὰ βαθιὰ ὑπόκλιση κι εἶπε:

- Ἰγκὸρ Ἰβάνωφ. Ντόμπρε βίτσε ταβάριτς (καλησπέρα σύντροφε). Ἀσυναίσθητα τοῦ ἔκανα τόπο νὰ περάσει. Μόλις μπῆκε τινάχτηκε καὶ μιὰ τούφα χιονιοῦ γέμισε τὴ σάλα. Τί νἄθελε ἀπὸ μᾶς; ἀναρωτήθηκα. Χίλιες δυὸ ἐφιαλτικὲς σκέψεις πέρασαν στὸ μυαλό μου. Δίχως νὰ ξέρω πῶς ν' ἀντιδράσω, τὸν ὁδήγησα στὴν τραπεζαρία.

Τὸ κόκκινο πρόσωπό του κι ἡ ἔκφραση τῶν ματιῶν του μοῦ φάνηκαν ἐχθρικά.

Ἀπ' τὸ θόρυβο σηκώθηκαν ἡ γιαγιὰ καὶ ἡ θεία σας καὶ πλησίασαν στὸ δωμάτιο σιγοτρέμοντας. Ἡ μητέρα σας σὰν ἀλαφιασμένη, εἶχε κλειδωθεῖ στὸ δωμάτιο ποὺ κοιμόσαστε, ὁδηγημένη ἀπὸ τὸ ὁρμέμφυτο μητρικὸ ἔνστικτο γιὰ νὰ σᾶς προστατέψει.

Οἱ στιγμὲς ποὺ πέρασαν μοῦ φάνηκαν αἰῶνες.

Ὁ ξένος μᾶς κύτταξε ἕνα γύρο κι εἶπε:

- Σπασίμπα μπαλσόϊ. (Εὐχαριστῶ πολύ).

Δὲν καταλάβαμε. Ἄρχισα νὰ τὸν ρωτῶ μὲ νοήματα τί ζητοῦσε. Δὲν μπορούσαμε νὰ συνεννοηθοῦμε γιατὶ μιλοῦσε μόνο ρωσικά. Μᾶς ἔδειξε μὲ τὸν ἀντίχειρα τοῦ δεξιοῦ του χεριοῦ πὼς ἤθελε νὰ πιεῖ. Τοῦ δώσαμε τσούϊκα - ἕνα οἰνοπνευματώδες ποτὸ τοῦ τόπου - μὰ δὲν τὸ δέχτηκε. Τότε ἄρχισε νὰ κάνει μὲ τὸ στόμα του ἀχνούς. Καταλάβαμε πὼς ἤθελε τσάι· ἕνα ζεστὸ ρωσικὸ τσάι. Σὲ λίγο ἡ θεία σας τὸ εἶχε ἑτοιμάσει. Ἔρριξε μέσα λίγο ρούμι καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε. Ἐκεῖνος ἔφερε τὸ φλυτζάνι μὲ βουλιμία στὸ στόμα καὶ τὸ ἤπιε χωρὶς ἀναπνοή. Ὕστερα μᾶς κύτταξε πάλι ἀνέκφραστα κι εἶπε:

- Σπασίμπα.

Στὴ συνέχεια ἄρχισε νὰ μᾶς μιλᾶ μὲ νοήματα. Καταλάβαμε ὅτι εἶχε περιπλανηθεῖ στὸ σκοτάδι κι ἤθελε κάποιο μέρος νὰ ξαποστάσει ἀπ' τὸ κρύο. Ἔμεινα γιὰ λίγο ἀναποφάσιστος...

Ξαφνικὰ ἄδραξε τὸ ὅπλο του, μὲ κύτταξε βλοσυρὰ καὶ τὸ ἔστρεψε κατὰ πάνω μου. Κρύος ἱδρώτας μ' ἔλουσε. Νόμισα πὼς ἦταν ἕτοιμος νὰ μὲ πυροβολήσει. Πάγωσα.

Ἀλλὰ μὴ φοβάστε. Δὲν ἔγινε ποτὲ κάτι τέτοιο. Σ' ὅλα τὰ καλὰ παραμύθια, ποτὲ δὲ σκοτώνεται ὁ ἥρωας τῆς ἱστορίας. Φαίνεται πὼς κατάλαβε τὸν τρόμο μου καὶ στὰ χείλη του ἄφησε νὰ κατρακυλήσει ἕνα ἠχηρὸ ξεκαρδιστικὸ γέλιο. Στὴν ὑπερένταση ποὺ βρισκόμουν τὸ πῆρα γιὰ εἰρωνικὸ κάγχασμα. Ἡ γιαγιὰ καὶ ἡ θεία σας τὰ εἶχαν χάσει. Προσπάθησα νὰ φανῶ ψύχραιμος, ἀλλὰ δὲν τὰ πολυκατάφερα. Τί ψυχραιμία νὰ δείξεις ὅταν ἡ ζωή σου κρέμεται ἀπὸ μιὰ κλωστή. Τὰ μάτια μου τὸν κυττοῦσαν ἱκετευτικά, ζητώντας ἔλεος.

Ξαφνικά, μὲ μιὰ ἀπότομη κίνηση, γύρισε ἕνα μοχλὸ τοῦ ὅπλου κι ἔβγαλε τὴν κάννη. Μὲ κύτταξε μὲ βλέμμα ἀνέκφραστο καὶ συνέχισε. Ἄρχισε νὰ "λύνει" τὸ ὅπλο μὲ μεγάλη ταχύτητα. Οἱ κινήσεις του ἦταν σίγουρες, ἔμπειρες, μελετημένες. Τράβηξε τὸ γεμιστήρα, τὸ κλεῖστρο, τὴν ἀσφάλεια, τὸν ἐπικρουστήρα. Κάθε τόσο ἔσκυβε κι ἀπίθωνε τὰ κομμάτια στὸ τραπέζι, μὲ τάξη καὶ προσοχή.

Τὸν ἔβλεπα μὲ ἀπορία. Τὰ χέρια του δούλευαν μὲ ἀπίστευτη ἐπιδεξιότητα. Σὲ λίγα λεπτὰ δὲν ὑπῆρχε ἴχνος ὅπλου. Τὸ τραπέζι μας εἶχε γεμίσει βίδες καὶ μικρὰ μετάλλινα ἐξαρτήματα. Δὲν καταλάβαινα καὶ πολλὰ ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴ σκηνοθεσία. Στάθηκε λίγο ἀκίνητος δείχνοντάς μου τὸ σωρὸ μὲ τὶς βίδες. Μοῦ ἔκανε νόημα νὰ τὶς κυττάξω. Τὶς κύτταξα. Τὸν ἀτένισα σκεφτικός. Μὲ τὴν ἴδια ἐπιδεξιότητα ἄρχισε νὰ συναρμολογεῖ τὰ ἐξαρτήματα καὶ σὲ ἀπίστευτα μικρὸ χρόνο, τὸ ὅπλο ἦταν καὶ πάλι ὅπως πρίν. Παρόλο τὸ φόβο ποὺ ἔνιωθα κεῖνες τὶς στιγμές, δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατήσω ἕνα ἐπιφώνημα θαυμασμοῦ. Βίδωσε τὸ κλείστρο τοῦ ὅπλου καὶ μοῦ τὸ πρόσφερε. Τὸ πῆρα μηχανικά. Ἀμέσως ἔνιωσα ἕνα αἴσθημα σιγουριᾶς. Ἴσως γιατὶ κρατοῦσα ὅπλο, ἔστω καὶ ἄδειο.

Πλησίασε τὶς δυὸ γριὲς ποὺ παρακολουθοῦσαν μαζεμένες στὴ γωνιὰ τῆς τραπεζαρίας,

χαμογέλασε καὶ τοὺς πρότεινε τὸ χέρι. Μὲ ἄψογη εὐγένεια ὑποκλίθηκε, φέρνοντας τὸ χέρι στὸ στῆθος.

Τότε μόλις κατάλαβα. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία ἤθελε νὰ μᾶς δείξει πὼς ἦταν ὁπλουργός. Ἕνας τέλειος ὁπλουργὸς καθὼς διαπίστωσα. Αὐτὴ ἡ διαπίστωση ἔφερε καὶ μιὰν ἄλλη. Ὅτι ὁ Ρῶσος δὲν ἦρθε μὲ πρόθεση νὰ μᾶς βλάψει.

* * *

Ὁ πατέρας στὸ σημεῖο αὐτὸ σταμάτησε. Πῆρε ἀπ' τὸ τραπεζάκι τὴν πίπα του καὶ τὴν ἄναψε. Μιὰ τουλίπα ἀρωματικοῦ καπνοῦ ἄρχισε νὰ ξετυλίγεται σιγὰ-σιγά. Κανεὶς δὲν θέλησε νὰ τὸν διακόψει. Οἱ χτύποι τοῦ ρολογιοῦ ἀκούστηκαν πάλι διαπεραστικά. Ὅλοι περίμεναν τὴ συνέχεια. Ἔξω ἡ βροχὴ εἶχε σταματήσει. Ὁ ἀνεμοστρόβιλος ἔστελνε τὴ μανία του στὰ τζάμια κατὰ ριπὲς καὶ τὰ δέντρα στὴν αὐλὴ σειούνταν καταμουσκεμένα.

Ὁ πατέρας ἄφησε τὴν πίπα του στὸ γυάλινο σταχτοδοχεῖο κι ἐξακολούθησε:

- Λοιπόν, μόνο μ' αὐτὴ τὴ σκέψη ἔνιωσα ἀνακούφιση. Ἐσεῖς κοιμόσαστε ἀνύποπτα στὰ κρεβάτια σας· χωρὶς νὰ ξέρετε τί συνέβαινε. Ἡ φωτιὰ στὴ σόμπα εἶχε σβήσει κι ἡ τραπεζαρία ποὺ ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸ δωμάτιό σας εἶχε παγώσει. Τότε φάνηκε ἡ μητέρα σας ποὺ ἐρχόταν δισταχτική.

Ὁ ξένος μόλις τὴν εἶδε ὑποκλίθηκε. Τὴν κύτταξε μὲ βλέμμα φιλικὸ κι εἶπε:

- Ἰγκὸρ Ἰβάνωφ...

Ἔγινε γιὰ λίγο σιωπή. Ὁ ξένος σηκώθηκε, κάτι θέλησε νὰ πεῖ, μὰ κοντοστάθηκε. Τὸ ἀνάστημά του ἦταν πελώριο. Χασμουρήθηκε ἐλαφρὰ καὶ μᾶς ἔδειξε πὼς ἤθελε νὰ πλαγιάσει. Τὰ χάσαμε. Ποῦ νὰ τὸν βάζαμε. Πάντα μᾶς ἔζωνε κάποιος ἀόριστος φόβος. Ἔστω κι ἂν προσώρας τὸν εἴχαμε ξεπεράσει. Δὲν ξεχνούσαμε πὼς ἦταν ἀξιωματικὸς - τὰ διακριτικά του σημεῖα φαίνονταν καθαρὰ - καὶ πὼς κάθε στιγμὴ εἵμασταν στὴ διάθεσή του. Τοῦ ἔδειξα τὸν καναπὲ τῆς τραπεζαρίας, μὰ κούνησε τὸ κεφάλι ἀρνητικά. Τὸν πῆγα στὴν κουζίνα. Οὔτ' ἐκεῖ τοῦ ἄρεσε. Τὸν γύρισα σ' ὅλα τὰ δωμάτια. Δὲν ἦταν ἐκεῖνο ποὺ γύρευε. Ἄρχισα νὰ προβληματίζομαι.

Ἡ θεία σας, ἔξυπνη γυναίκα, τὸν πῆγε σ' ἕνα μικρὸ ὑπόγειο στὸ βάθος τοῦ χώλ, ποὺ χρησιμοποιούσαμε γι' ἀποθήκη. Ἔδειξε ἀμέσως πὼς αὐτὸ ζητοῦσε. Δὲν ἤθελε νὰ μᾶς δώσει βάρος. Ἡ μητέρα σας ξεθαρρεμένη, ἔτρεξε καὶ τοῦ ἔφερε μιὰ μάλλινη κουβέρτα. Ὅμως δὲν τὴ δέχτηκε. Ἄπλωσε τὸ μεγάλο του ὄγκο στὸ ὑπόγειο καὶ μοῦ ἔδωσε τὸ ὅπλο του. Κάτι μοῦ εἶπε σὰ νὰ ἔλεγε πὼς μοῦ τὸ δίνει γιὰ νὰ μὴν ἀνησυχῶ καὶ χαμογέλασε. Ὕστερα μὲ καληνύχτησε λέγοντας:

- Ταβάριτς, σπασίμπα μπαλσόϊ.

Τυλίχτηκε στὴ χλαίνη του καὶ σχεδὸν ἀμέσως ἀποκοιμήθηκε. Σὰ στὸ σπίτι του.

Ἔξω τὸ χιόνι εἶχε φτάσει τὸ ἕνα μέτρο. Αὔριο πρωὶ θὰ ξανάρχονταν τὰ ἐκχιονιστικὰ μηχανήματα ν' ἀνοίξουν μονοπάτι. Τὸ ρολόϊ χτύπησε δύο. Παγωμένοι ὣς τὸ μεδούλι, πήγαμε γιὰ ὕπνο. Ἦταν μιὰ νύχτα ταραγμένη κι ἀμφίβολη.

Κάποτε ξημέρωσε. Ἡ γιαγιά σας ἄνοιξε τὸ παράθυρο νὰ μπεῖ φῶς. Ἔξω ἦταν ὅλα κατάλευκα. Ὁ Ρῶσος ἀκόμα κοιμόταν. Ξυπνήσατε κι ἐσεῖς χωρὶς νὰ ὑποπτεύεστε πὼς εἴχαμε μουσαφίρη. Ὁ μικρὸς σύρθηκε πρὸς τὸ παράθυρο καὶ τὰ γαλάζια του μάτια στηλώθηκαν ἐκστατικὰ ἔξω, κυττάζοντας τὸ χιονισμένο δρόμο.

Ἕνα δεντράκι κουκουλωμένο στὸ χιόνι εἶχε μεταμορφωθεῖ σὲ ἐλάφι καὶ τὰ κλαδιά του ἐξεῖχαν σὰ κέρατα.

Ξαφνικὰ ἀκούσαμε βαριὰ βήματα. Σχεδὸν ἀμέσως παρουσιάστηκε στὴν πόρτα τῆς τρα-

πεζαρίας, ἡ εὐθύκορμη σιλουέττα τοῦ Ρώσου. Ἡ μητέρα σας τοῦ εἶχε κιόλας ἑτοιμάσει τὸ τσάϊ. Πάσχιζε νὰ μᾶς μιλήσει, ἀλλὰ δὲ γροικούσαμε ἀπὸ σλάβικα. Κείνη τὴ στιγμή, ἐντελῶς ἀπρόοπτα, φάνηκε ὁ μικρὸς ποὺ εἶχε συρθεῖ μπουσουλώντας στὴν τραπεζαρία. Μόλις τὸν εἶδε ὁ ξένος, ἄρχισε ν' ἀναστενάζει κουνώντας τὸ κεφάλι. Πέρασε τὸ χέρι του στὸ χιτώνιο κι ἔβγαλε ἀπ' τὸ πορτοφόλι του μιὰ φωτογραφία. Ἔδειχνε μιὰ νεαρὴ γυναίκα, ἐκεῖνον καὶ δυὸ ξανθὰ κοριτσάκια. Ἔδειξε μὲ τὸ χέρι του τὰ κοριτσάκια κι εἶπε:

- Τατιάνα, Κατιούσκα.

Ἔνιωσα βαθιὰ συγκίνηση. Τί εἶναι ὁ πόλεμος, ἀναρωτήθηκα. Κατάλαβα πὼς κι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ποὺ τὸ μίσος τοὺς ἀποχτηνώνει, εἶχαν αἰσθήματα. Εἶχε κι αὐτὸς κάπου μιὰ γυναίκα καὶ δυὸ παιδιὰ ποὺ τὸν περίμεναν. Ποὺ πρόσμεναν κάποτε νὰ γυρίσει. Ἂν γύριζε...

Καθίσαμε ὅλοι γύρω στὴ σόμπα. Ἡ γιαγιά σας μὲ τὸ πλεχτό της κι ἡ θεία σας μὲ τὴν ἐφημερίδα. Σὰ νὰ μὴν εἶχε συμβεῖ τὸ παραμικρό. Μείναμε ἐκεῖ ἀρκετὴν ὥρα. Ὁ Ρῶσος εἶχε ἀκουμπήσει τὶς ἀρβύλες του στὸ πυρωμένο σίδερο τῆς σόμπας, προσπαθώντας νὰ τὶς στεγνώσει. Ἔξω τὰ ἐκχιονιστικὰ μηχανήματα, καθάριζαν τὸ δρόμο.

Κύτταξε τὸ ρολόϊ του καὶ σηκώθηκε. Χαμογέλασε πλατιὰ καὶ ζήτησε τὸ ὅπλο του. Πῆγα καὶ τὸ ἔφερα. Μᾶς χαιρέτησε εὐγενικά, χάϊδεψε τὸ κεφάλι τοῦ μικροῦ καὶ τράβηξε στὴν ἐξώπορτα. Δρασκέλισε τὸ πεζούλι, κι ἀφοῦ τυλίχτηκε στὴ χλαίνη, χώθηκε στὰ χιόνια. Ἀπὸ μακριὰ μᾶς κούνησε τὸ χέρι φωνάζοντας:

- Σπασίμπα, σπασίμπα...

Ἔστριψε τὸ μεγάλο δρόμο ποὺ περνοῦσε ἀπ' τὸ σπίτι μας καὶ χάθηκε πίσω ἀπὸ ἕνα βουλεβάρτο. Πέρασαν ἀπὸ τότε χρόνια καὶ χρόνια. Γνώρισα χίλιους ἀνθρώπους καὶ τοὺς ξέχασα. Ἐκεῖνον ὅμως τὸ νυχτερινὸ ἐπισκέπτη δὲν πρόκειται νὰ τὸν ξεχάσω.

* * *

Ἡ ἱστορία εἶχε τελειώσει. Ὅλοι μέναμε ἀμίλητοι. Ὁ πατέρας πῆρε τὴν πίπα του καὶ τίναξε τὴ στάχτη. Ἡ θερμάστρα στὴ μέση τοῦ δωματίου μᾶς γέμισε ἀνακούφιση.

Στὴν αὐλὴ ὁ ἀέρας σφύριζε δαιμονισμένα, ζητώντας θαρρεῖς κάποια ἐκδίκηση. Μέναμε ἀκόμη ἀμίλητοι, χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ διαταράξουμε τὴ σιωπή του. Γιὰ μιὰ στιγμὴ σήκωσε τὰ μάτια του, χτύπησε στὰ γόνατά του τὴ μασιὰ κι εἶπε:

- Τί περιμένετε. Τέλος τοῦ παραμυθιοῦ, καληνύχτα σας.

Εἶχε πράγματι τελειώσει.

Ἀπ' τὸ ἀντικρινὸ παραθύρι ἀκούστηκε μιὰ δυνατὴ βροντή. Μιὰ ἀστραπὴ ἀναβόσβησε φευγαλέα. Ἔξω ἄρχισε πάλι νὰ βρέχει...

14-7-1965

Δημήτρης ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ

ΤΟ ΑΙΜΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΗΣ ΑΙΟΛΙΔΑΣ ΓΗΣ

Στο σύνορο απάνου,
μακριά που κρατά τους βαρβάρους,
έχει το φως ανατολή,
έχει το σκότος δύση.
Κι απ' τις ψυχές η φλόγα,
η φλόγα που ανάβει
το Φάρο του Ωραίου,
το Φάρο του Μεγάλου.
Όπου ο χρόνος δεν τον σβήνει
από το χτες το μακρινό
μέχρι το σήμερα.
Όπου υπόσχεση και χρέος ιερό
ποτέ του να μην πάψει να φωτίζει
μέχρι το ύστατο αύριο.
Να φωτίζει τα καράβια
που ταξιδεύουν στο Αιγαίο,
που ταξιδεύουν στον κόσμο όλο
καινούργια να φέρουν μηνύματα.
Ποτέ του να μην πάψει να φωτίζει
ακόμα και αν είναι
να ανάβει με αίμα,
το αίμα των παιδιών
της Αιολίδας Γης.
Όπου σε τέτοια καταξίωση δοσμένα
έχουν στα μάτια τον ουρανό
και τη θάλασσα.
Έχουν στα χείλη το τραγούδι
και πανηγύρι τη ζωή.
Όπου παντρεύουν με αρμονία
το νου τον καθαρό
με την καθημερνή μονοτονία.
Και τη χαρά, το γλέντι
με τη δημιουργία.
Στο χρέος όπου ετάχθη
νά 'ναι ζεστό και άλικο το αίμα,
το αίμα των παιδιών
της Αιολίδας Γης.

Αύγουστος ΑΙΓΑΙΑΤΗΣ

Στρατή Μολίνου

ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ Σ' ΕΝΑ ΧΑΡΤΗ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ



Ακολουθώντας την κλασσική μέθοδο διαφημίσεως - ίσως μιαν από τις λίγες διαθέσιμες της εποχής που γίνεται αυτή η αναφορά, ίσως ακόμα και την πιο προσιτή και οικονομική για τον προϋπολογισμό των δημοσίων σχέσεων ενός νεότευκτου επαρχιακού ξενοδοχείου, ένα τρόπο μ' άλλα λόγια προβολής που ανέκαθεν είχε κάποιαν επιτυχία διεισδύσεως και αναγνωρίσεως τόσο κατά τα τέλη του τελευταίου αιώνα όσο και στις αρχές του δικού μας - η διεύθυνση του ξενοδοχείου "Αφών Μαλακού" ετύπωσε για παρόμοιο σκοπό μια κάρτα αξιόλογη για την εποχή της.

Είναι δύο όψεων. Η μία είναι καθαρά διαφημιστική. Εικονίζει σε σχέδιο καλοφτιαγμένο και με δυναμική παραστατικότητα το ξενοδοχείο των "Αφών Μαλακού" καθώς δεσπόζει στην προκυμαία της Μυτιλήνης. Η παρουσίαση και η όλη προσπάθεια προβολής των προσφερόμενων υπηρεσιών είναι αξιοπρόσεκτη, μοντέρνα και πρωτοποριακή για την εποχή, οπωσδήποτε ελκυστική για τους μέλλοντες πελάτες.

Η διεύθυνση του συγκροτήματος θέλοντας να κατατοπίσει τον ξένο επισκέπτη του, τύπωσε στην άλλη όψη της κάρτας ένα χάρτη της Λέσβου.

Η χρονολογία κατασκευής του δεν βρίσκεται πουθενά χαραγμένη. Μόνο με κάποιες υποθέσεις και συγκρίσεις θα τον τοποθετούσε κάποιος μελετητής στο πρώτο ήμισυ του περασμένου αιώνα.

Άγνωστος παραμένει επίσης ο σχεδιαστής ή τουλάχιστον ο αντιγραφεύς του χάρτη.

Το σχήμα του είναι άγουρο, σχεδόν ατελές. Δεν είναι ακόμα το τελικό. Τούτο, γίνεται αντιληπτό όταν ρίξει κανείς μια προσεχτική ματιά στη μορφή των δαντελλωτών ακρογιαλιών όπου αντικρίζει τα υπερβολικά σχήματα που παίρνουν κάποια ακρωτήρια, ή αντίθετα οι εσοχές των ευρύτερων μυχών, των κόλπων και καμπυλοτήτων και τα εν γένει αγκαλιάσματα της θάλασσας, που οπωσδήποτε είναι διαφορετικά από εκείνα κάποιου χάρτη σύγχρονης μελέτης και κατασκευής.

Πιο συγκεκριμένα, ακρωτήρια όπως της Σκαμιάς (σήμερα πρόκειται για το ακρ. Κόρακας) του Μολύβου, της αρχαίας Ερεσού (ακρ. Κόπανος), της Βρίσας (ακρ. του Αγίου Φωκά), είναι πολύ τονισμένα σ' αντίθεση μ' άλλους σχηματισμούς ακρογιαλιών πού 'ναι πεισματικά λείοι, θα 'λεγε κανείς επίτηδες εξομαλυσμένοι.

Παρατηρείται ακόμα, πως οι δύο κύριοι κόλποι του νησιού, έχουν πάρει σχήματα που κατά πολύ ξεφεύγουν από την αλήθεια. Ο κόλπος της Καλλονής π.χ. γίνεται αιφνίδια μακρόστενος, ενώ εκείνος της Γέρας αποκτά στόμιο φαρδύ, δυσανάλογα μεγάλο, συγκρινόμενο προς το μέγεθος της κύριας κοιλότητας του κόλπου.

Η χερσόνησος της Αμαλής, καθώς και εκείνη του Λεπετύμνου, σαφώς απέχουν σχη-



Το ξενοδοχείο των "Αφών Μαλακού" σε σχέδιο που το προβάλλει τόσο ρομαντικά όσο και μεγαλόπρεπα. Μοναδική ξενοδοχειακή μονάδα της πόλεως της Μυτιλήνης, αποπνέει αριστοκρατικότητα, υψηλή ποιότητα επαρχιακής καλοπέρασης και φιλοξενίας. Όπως εξάγεται από παλιές πληροφορίες και μελέτη επιστολικών δελταρίων εκδόσεως Μυτιλήνης, το ξενοδοχείο κατασκευάστηκε πριν από τον Άγιο Θεράποντα, την εκπληκτική εκκλησία που δεσπόζει στην προκυμαία της πόλεως. Υπολογίζεται ότι το κτίσμα αποπερατώθηκε πριν από το 1894 τότε που μόλις άρχισε να χτίζεται η εκκλησία.

Η γαλλική και η τουρκική γλώσσα, συνυπάρχουν με την ελληνική στην απόδοση των μηνυμάτων, σχετικών με τις υπηρεσίες και ευκολίες που ο επισκέπτης θα βρει στο ξενοδοχείο. Στις μέρες μας, το ξενοδοχείο των "Αφών Μαλακού", διατηρείται με την επωνυμία "Μεγάλη Βρεττανία".

ματικά απ' εκείνες που μας έχει παραδόσει η σύγχρονη χαρτογραφία.

Συνεχίζοντας, αν εξετάσει κανείς την διασπορά των κατοικημένων χώρων, παρατηρεί ότι όλα κατ' αρχήν τα κεφαλοχώρια, είναι στις θέσεις τους. Κανένα δεν λείπει. Όμως, ένα-δυό διατηρούν ακόμα τα παλιά τους ονόματα.

Η γνώριμη Καλλονή στον εν λόγω χάρτη, αναφέρεται ως Αχυρών, τοπωνύμιο που κυριάρχησε πάνω στο νησί επί τετρακόσια και πλέον χρόνια. Πιό συγκεκριμένα, λέγεται ότι η μεσαιωνική Καλλονή, το σημαντικό αυτό βυζαντιακό δυναμάρι, μετά την παντελή ερήμωση που υπέστη κατά την άγρια επιδρομή που εξαπέλυσε ο διοικητής της Καλλιπόλεως Μπαλτά-Ογλού, γύρω στα 1445 μ.Χ., απώλεσε ολότελα την ταυτότητά της. Έσβησε τελείως. Οι δε δύστυχοι κάτοικοί της, περιπλανώμενοι για μεγάλο διάστημα εδώ κι' εκεί, τελικά ξανάσμιξαν κι' άρχισαν να ζουν καθ' ομάδες σ' αχυρένιες καλύβες. Έτσι κάπως, συγκροτήθηκε η Αχυρώνα, κωμόπολη που κρατά τ' όνομά της μέχρι τα χρόνια μας. Ωστόσο, κάπου στα μέσα του XIX αι., ξαναβρίσκει τον χαμένο βυζαντινό εαυτό της. Καλλονή.

Στον χάρτη σημειώνεται και η Άντισσα ως Τελώνια, ονομασία που έχει επικρατήσει ότι προέρχεται από την παλιά συνήθεια των ψαράδων και των γεωργών των παραλίων



Ο χάρτης της Λέσβου όπως δημοσιεύτηκε στην διαφημιστική καρτέλλα του ξενοδοχείου. Το σχήμα του όπως φαίνεται παρουσιάζει ατέλειες. Υπολείπεται ακόμα και εκείνου των χαρτών της Λέσβου που κυκλοφορούσαν την εποχή αυτή, δηλαδή του H. Kiepert του 1846 και των R. Koldewey - H. Kiepert του 1888.

θέσεων του νησιού, να επισκέπτονται το ορεινό χωριό είτε για τον φόβο της πειρατείας, είτε για να "αλωνίσουν" τις σοδειές τους. Οι Αντισσαίοι δηλαδή, πήγαιναν "Στ' Αλώνια". Έτσι, με τον καιρό, σχηματίστηκε το τοπωνύμιο "Τ' Αλώνια", που με μιά τελευταία παραλλαγή με σύγχρονη ενσωμάτωση του άρθρου, κατέληξε στο "Τελώνια".

Ετυμολογήσεις που βασίζονται σ' άλλες εκδοχές όπως την ύπαρξη τελωνείου σε κάποιο γειτονικό λιμάνι ή δαιμονικών (τελωνίων) που έφερναν ανακάτωση και δεισιδαιμονίες στην περιοχή, μάλλον είναι χωρίς περιεχόμενο. Το τοπωνύμιο Τελώνια, εγκαταλείφτηκε και αυτό προς το τέλος του περασμένου αιώνα.

Τέλος, το Πλωμάρι δεν έχει πάρει ακόμα την οριστική του ονομασία. Σημειώνεται ως Ποταμός. Είναι γνωστό ότι παλιά το Πλωμάρι ήταν ορεινό χωριό, που υπέστη πολλές κατά καιρούς καταστροφές από πυρκαγιές. Έτσι, οι κάτοικοί του αποφάσισαν να τ' αφίσουν στην τύχη του, και να ξαναφτιάξουν το χωριό τους στον παραθαλάσσιο χώρο του Ποταμού. Το παλιό Πλωμάρι, τότε απόμεινε ως Καμμένο χωριό, ενώ το καινούριο εκτόπισε την παλιά ονομασία Ποταμός με την οριστική πια, Πλωμάρι.

Ο Σταυρ. Αναγνώστης σημειώνει (1): "Το Πλωμάριον λέγω, είναι το πλέον εϋκτιμένον πτολίεθρον, ομηρικώς ειπείν και η πλέον πολυάνθρωπος και η μεγαλυτέρα κωμόπολις της νήσου. Διαιρουμένη κατά πολλάς κώμας (ας τινας Κατούνας ονομάζουσιν οι εγκάτοικοι),

ως είνε η Κρουνέλλα, αι Μηλιαί, η Πλαγιά, ο Τρίγωνας, το Παλαιοχώριον, το Ακράσιον, και ο Πόρος (Μπόρος) και κυρίως εις δύο: Εις την καθ' αυτόν χώραν Πλομαρίου και τον Ποταμόν λεγόμενο τόπο παράλιον".

Με μιά γρήγορη ματιά, διαπιστώνεται ακόμα πως πάνω στον χάρτη, αντί του σημερινού χωριού Βασιλικά, υπάρχει το τοπωνύμιο Βασιλικιώτης. Η ονομασία δηλαδή του κυριώτερου από τα Βασιλικά χωριά (2) της μεταβυζαντινής Λέσβου.

Επίσης, ξεχωρίζει η Κυδώνα, η παλιά ονομασία του σημερινού Μπαλτζικίου, ονομασία που οι Τούρκοι διατήρησαν σχεδόν όλο το διάστημα της κατοχής των στην Λέσβο(3).

Τέλος, ο Κολομηδάδος, δεν έχει δώσει ακόμα την θέση του στην σημερινή Νάπη.

Ακόμα, παρατηρείται ότι πολλά τοπωνύμια είναι ελλιπή ή τουλάχιστον κακογραμμένα από τον κατασκευαστή του χάρτη. Ως παράδειγμα, απαντάται η λέξη Χάλις αντί του σωστού Χάλιξ, το χωριό που στις μέρες μας εγκαταλείφθηκε λόγω σοβαρών κατολισθήσεων. Απαντάται το Σιγρί αντί Σίγρι, Πλαγία αντί Πλαγιά, Βρυσιά αντί Βρίσα, Φύλια αντί Φίλια, Φθερόντα αντί Φτερούντα, Μεγαχώριον αντί Μεγαλοχώριον, Κεραμινά αντί Κεραμειά κ.ο.κ.

Στη συνέχεια συναντώνται ονομασίες που σήμερα έχουν σβήσει ή έχουν χάσει οριστικά την αρχική των ταυτότητα. Λ.χ. σημειώνεται η Τσομαΐλή, τουρκοχώρι, που οι Έλληνες ονόμαζαν Αι-Κοσμά. Η απόδοση Τσομαΐλή είναι η κατάληξη της εκτουρκισμένης Ελληνικής ονομασίας με κάποιο ενδιάμεσο σχήμα που κάπου-κάπου συναντιέται σε κείμενα ως Άγκοσμα. Πρόκειται για την σημερινή Αρίσβη.

Στον χάρτη επίσης, συναντιέται η Τσουλουμούνδρα (παραφθορά της λέξεως Σαλαμάνδρα) που σήμερα παντελώς έχει εκλείψει.

Αντίθετα, παραλείπονται χωριά όπως ο Παπάδος, ο Παλαιόκηπος ή ο Σκουτάρος.

Μια τελευταία παρατήρηση, ας προστεθεί και για την λέξη-τοπωνύμιο Κεραμίδες, που διαβάζεται στην κάτω γωνία της χερσονήσου της Αμαλής. Σχεδόν στην θέση που βρίσκεται η τοποθεσία Χαραμίδα. Το τελευταίο τοπωνύμιο προϋπάρχει πολλών άλλων, κατά διάφορες δε πηγές, έχει συναντηθεί και με την ισπανόφωνη μορφή Jaramida(4) και θεωρείται ότι επεκράτησε χάρη στο φαινόμενο που όταν ανατέλλει ο ήλιος, το χάραμα πρωτοφαίνεται στο σημείο τούτο, γιατί μόνο εκεί το επιτρέπει ο όγκος του βουνού της Αμαλής. Έξαφνα, εμφανίζεται η ονομασία Κεραμίδες. Είναι μια παραλλαγή της Χαραμίδας, κάποια κατάληξη δηλαδή φωνητικής ομοιότητας και συγγένειας, ή πράγματι αποτελεί βάση για νέα ετυμολογική έρευνα;

Στρατής ΜΟΛΙΝΟΣ

ΣΗΜ.

(1) : "Λεσβιάς Ωδή" - 1850.

(2) : Βασιλικιώτης, Βρίσα, Γρίπα, Λισβόρι και Πολιχνίτος. Για μεγάλο διάστημα, λέγονταν Βασιλικά χωριά.

(3) : Βλ. "Κάστρα και Καστρέλλια" - Σ. Μολίνου 1984.

(4) : Ίσως από τους Εβραίους της περιοχής που κατάγονταν από τον βασικό κλάδο της Ισπανίας.

Π.Σ. Παρασκευαΐδη

ΛΕΣΒΙΟΙ "ΧΑΤΖΗΔΕΣ" ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (*)



Για αιώνες ολόκληρους στην Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα δεν υπήρχε ούτε δυνατότητα, ούτε διάθεση, ως επί το πλείστον, ούτε σκέψη αμφισβήτησης της εξουσίας του Σουλτάνου και αποτίναξης του ζυγού. Υπήρχε όμως συνεχής και έντονη προσπάθεια διατήρησης της ιδιαιτερότητας των υποδούλων Ελλήνων, η οποία εκδηλωνόταν σε κάθε ευκαιρία. Παράλληλα βέβαια υπήρχαν και εκείνοι που επηρεάζονταν από τη δύναμη και τις συνήθειες των Τούρκων αρχοντάδων και προσπαθούσαν να τους μιμηθούν, για νάχουν κι αυτοί κάτι απ' την αίγλη του πλούτου και της εξουσίας. Αυτό συνέβαινε κυρίως στους Ρωμιούς δημογέροντες, κοτζαμπάσηδες και τσιφλικάδες, που κάποτε-κάποτε μιμότανε δουλικά την αμφίεση και τον τρόπο ζωής των Αγάδων και Πασάδων· όταν μπορούσαν βέβαια και όταν τους το επέτρεπαν, γιατί οι Τούρκοι απαγόρευαν στους Χριστιανούς να φορούν π.χ. ρούχα με πράσινο χρώμα, που ήταν ιερό δικό τους. Οι προσόψεις των σπιτιών των Ελλήνων έπρεπε να βάφονται σταχτιές και να μη χρησιμοποιούν τα ανοιχτά χρώματα των τούρκικων σπιτιών. Κανονικά δηλ. ο Ελληνικός λαός ήταν καταδικασμένος να φέρει αιωνίως το πένθος[1].

Επίσης για τους Έλληνες απαγορευόταν η οπλοφορία, η ιππασία (εκτός στους Λεσβιακούς Μυντιλήδες) και το να μιλάν δυνατά ακόμα. Το κάλυμμα της κεφαλής έπρεπε να είναι μπλε, όπως κίτρινο για τους Εβραίους. Το άσπρο οι Τούρκοι κρατούσαν για τον εαυτό τους - και επέτρεπαν και τους Χιώτες, σαν ιδιαίτερο προνόμιο[2].

Βέβαια όλες αυτές οι διατάξεις και νόμοι με την πάροδο του χρόνου παραβιάζονταν και ατονούσαν. Πρώτα παραβιάζονταν και μετά ατονούσαν, όπως γίνεται πάντοτε. Και σήμερα...

Μια απ' τις πιο σπουδαίες εκδηλώσεις, που διέκρινε τους Έλληνες απ' τους Τούρκους ήταν το χατζηλίκι, η επίσκεψη δηλ. και προσκύνηση των Αγίων Τόπων. Ανάλογη συνήθεια είχαν και οι Τούρκοι επισκεπτόμενοι το δικό τους ιερό τόπο, τη Μέκκα. Κάποια αλληλοεπίδραση των δυο λαών υπήρχε και σ' αυτό το σημείο, αλλά ενώ οι δρόμοι ως ένα σημείο και οι τρόποι εκδήλωσης της θρησκευτικής πίστης με το ταξίδι αυτό ήταν σχεδόν οι ίδιοι, το πνευματικό και τοπικό τέρμα ήταν διαφορετικό. Ο Χριστός ήταν για τους μεν, ο Μωάμεθ για τους δε, και οι αντίστοιχες ιερές πόλεις, Ιερουσαλήμ και Μέκκα.

Καμιά φορά, όταν οι σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων ήταν ομαλές, ήταν δυνατό να ξεκινήσει κοινό καραβάνι προσκυνητών Χατζήδων[3]. Έτσι λιγόστευαν τα έξοδα και μεγάλωνε η ασφάλεια του λίγο-πολύ επικίνδυνου ταξιδιού.

Έναν τέτοιο Τούρκο Χατζή της Λέσβου συναντούμε στον Κώδικα του Αγίου Παντε-

---

(*) Απόσπασμα απ' το ανέκδοτο έργο: "Η Λέσβος τον 17ον και 18ον αιώνα".

λεήμονος Μολύβου (σελ. 123) το 1750 να πουλά το μαγαζί του στην Εκκλησία, που ήταν ο σπουδαιότερος οικονομικός παράγοντας στο χωριό, ίσως και για να πραγματοποιήσει το προσκύνημά του στη Μέκκα.

"Εργαστήρι οπού επήραμεν
από τον Χατζή μπαπαχασάν".

Το ταξίδι στους Αγίους Τόπους ήταν και πολυήμερο και δύσκολο και πολυδάπανο. Ήταν και απόδειξη πίστης, δύναμης και πλούτου. Γι' αυτό τα Λεσβιακά Κάλαντα των Φώτων εύχονται στον "Αφέντη":

Σόνα σου πρέπ', αφέντη μου, χίλια χρόνια να ζήσεις
κι τουν πιδιού σ' τα στέφανα ούλα να τα φιλήσεις,
στουν Άγιου Τόπου του Χριστού να πας να προσκυνήσεις[4].

Βέβαια οι Πατέρες της Εκκλησίας δεν συνιστούσαν αυτή την προσκύνηση των Αγίων Τόπων. Αντίθετα μάλιστα ο Γρηγόριος Νύσσης απ' τον 4ο μ.Χ. αιώνα στην Επιστολή του "Περί των απιόντων εις Ιεροσόλυμα" αναρωτιέται

"Τί δε πλέον έξει ο εν τοις τόποις εκείνοις γενόμενος;" (τί παραπάνω θα αποκτήσει όποιος μεταβεί σ' εκείνους τους Τόπους;)

και συμβουλεύει

"Συμβούλευσον ουν, αγαπητέ, τοις αδελφοίς εκδημείν από του σώματος προς τον Κύριον και μη από Καππαδοκίας εις Παλαιστίνην" (συμβούλεψε λοιπόν, αγαπητέ τους αδελφούς να αποδημούν από το σώμα προς τον Κύριο κι όχι απ' την Καππαδοκία στην Παλαιστίνη).

Συνήθεια όμως αιώνων οδηγούσε τα βήματα των πιστών προς τους Αγίους Τόπους κι ούτε οι πρόσθετες δυσκολίες της Τουρκοκρατίας σταμάτησαν αυτή την εκδήλωση της πίστης.

Τα δρομολόγια που ακολουθούσαν οι Χατζήδες από τη Λέσβο ήταν δύο. Το ένα θαλάσσιο με σταθμούς στη Χίο, Δωδεκάνησα, Κύπρο, Βηρυττό, Γιάφα κι από κει στην Ιερουσαλήμ. Το άλλο στεριανό, αφού πέρναγαν απέναντι στη Μ. Ασία, με σταθμούς στη Σμύρνη και Βηρυττό.

Η αναχώρησή τους ήταν ένα μεγάλο γεγονός για το χωριό. Πρώτα-πρώτα επρόκειτο για ανθρώπους που είχαν χρήματα, και κατά κανόνα, και αξιώματα. Ύστερα γινόταν ειδική λειτουργία στην Εκκλησία κι ο κόσμος τους συνόδευε μ' αναμμένα κεριά ίσαμε την έξοδο του χωριού ή την επιβίβαση στο πλοίο, αν το χωριό ήταν κοντά στη θάλασσα. Κι η επιστροφή τους γιορταζόταν ακόμα λαμπρότερα γιατί ήταν μια νίκη κατά μυρίων όσων αντιξοοτήτων. Απ' τους Αγίους Τόπους έφερναν χαϊμαλιά, κομπολόγια, σταυρούς, σμύρνα κι άγιο χώμα ακόμα. Συχνά έφερναν και για την εκκλησία καντήλια, εικονίσματα και ιερά σκεύη[5].

Τη διαδρομή των Μυτιληναίων Χατζήδων μας περιγράφει έμμετρα ο Σταυράκης Αναγνώστης σε ποίημα που σύνθεσε το 1832 κατά την επιστροφή κάποιου Χατζή Χριστόφα[6].

Προ εξ μηνών, ώ φίλοι μου σας άφησα υγείαν
κι εις τα θαλάσσια νερά ερρίφθην μ' αφοβίαν.
Διέβημεν, επλεύσαμεν πολύαφρον το κύμα
και ευτυχείς εφθάσαμεν στο της Ιόπτης βήμα.
Ω πόσην αγαλλίασιν έλαβα στη ζωήν μου
όταν εκεί πως πάτησα ησθάνθη η ψυχή μου.
Ενώ το πλοίον δ' ολονέν στο κύμα επροχώρει

μακρόθεν εχαιρέτησα ιδών ευθύς τα όρη.
Την Παλαιστίνην άπασαν έχων και Γαλιλαίαν
κατέναντί μου έβλεπον την γην την Ιουδαίαν.
Το όρος το Καρμήλιον, βουνούς, νάπας, κοιλάδας
και φάραγκας και ιερούς λόφους και πεδιάδας.

Και ευλαβώς προσκύνησα τον τάφον του Κυρίου,
τον Γολγοθάν, την σταύρωσιν, τον τόπον του Κρανίου.
Στα Ιορδάνεια νερά, δόξα σοι Κύριέ μου,
ίνα λουσθώ μ' αξίωσες, σ' ευχαριστώ Θεέ μου.
Αφού δε επροσκύνησα ιδών αγίους τόπους
και θαύμασα εις των εκεί τους διαφόρους τρόπους
ερρίφθην στο Παρθένιον πέλαγος Μεσογείου
και πλεύσας το Ικάριον έφθασα στο της Χίου.
Τα όρη της πατρίδος μου από μακρόθεν είδον,
τα στήθη μ' αγαλλίασαν κι από χαράν επήδων.
Ιδού, ιδού εφάνησαν τα όρη Μυτιλήνης
της ποθεινής πατρίδος μου, της θαυμαστής εκείνης.

Ανάστα, σκίρτα, χόρευσον μήτερ μου παμφιλτάτη!
νά, υγιής επέστρεψα, πατρίς μου γλυκυτάτη!

Κατόρθωμα λοιπόν, που επέστρεψε "υγιής" μετά από μηνών ταξίδι!

Οι Χατζήδες θεωρούσαν υποχρέωσή τους μετά το προσκύνημά τους να προσφέρουν στην Εκκλησία του χωριού τους, είτε φέρνοντάς τα απ' τους Αγίους Τόπους, είτε αγοράζοντάς τα άπ' αλλού, διάφορα δώρα.

Το 1720 δυο Χατζήδες και κάποιος Αρβανιτέλλης προσφέρουν στον Άγιο Παντελεήμονα του Μολύβου:(7)

"Και ταύτα τα σκέβι ίνε του αγίου παντελεήμων... αφιέρωσεν ω Χατζι νικόλας: Τριώδι ένα απόστολον έναν ωρωλόγι ένα φελώνι ένα ατλάζη οκτώ (;) στιχάρι ένα δίω άγιους νικόλαους και άγιους παντελεήμων. Ω χατζί καταξινός αφιέρωσεν έναν μαργαρίτι κε μία νικόνα δωδεκαώρτιων.

1720 γενουαρίου α'. αφιέρωσεν νω μιχάλις αρβανιτέλη του αγίου παντελεήμονος ένα πετραχήλι χρίσω κε έναν αγέρα κε δήω καλίματα κε ηπομάνηκα μήαν ζηγί(;) δια ψηχηκίν του σωτιρήαν".

Η ύπαρξη Χατζήδων στη Λέσβο δείχνει οικονομική ευρωστία του νησιού. Δείχνει ακόμα ομαλή κοινωνική και πολιτική ζωή. Μια σπαρασσόμενη κοινωνία δεν έχει τη δυνατότητα να στείλει προσκυνητές στους Αγίους Τόπους.

Στην περίπτωση που ο υποψήφιος Χατζής δεν έχει ρευστό χρήμα για την πραγματοποίηση του δαπανηρού ταξιδιού του μπορεί και να δανείζεται από την Εκκλησία, η οποία έτσι επιτελεί και έργο χρηματοδοτικής Τράπεζας. Η υπηρεσία θεωρείται "στράτευση" στην υπηρεσία της πίστης.

Τέτοια περίπτωση συναντάμε το 1735 στον Κώδικα του Μολύβου:

"...Επειδή η εντιμότης αυτού μέλη να στρατεύσει δια την παλεστίνην και ο θεός ο άγιος να τον κατευοδόση το έτος δε αυτού οπού έλαβεν ο μήτρος τα άσπρα είναι από τους αψλς (1735) μαΐου 10. Ο λογαριασμός έμηνε άκαιρος..."

Και υπογράφουν την πράξη αυτή για τον **"έντιμο Μήτρο"** (κάποιον πλούσιο ασφαλώς, απ' τον οποίον θα πάρουν πίσω το δάνειο) **"Ο μικρός λογοθέτης μιχαήλ, ο άρχον του αντιμησήου μιχαήλ, ο ταβλάρης δουκάκης"**.

Οι Βυζαντινοί τίτλοι του Μικρού (υπήρχε και Μεγάλος) Λογοθέτη, του άρχοντα του Αντιμησίου και του Ταβουλαρίου απηχούν τον "ένδοξο Βυζαντινισμό", που για τη Λέσβο δεν έσβησε ούτε στους δυσκολότερους αιώνες της Τουρκοκρατίας. Η επιβίωση του Βυζαντίου φαίνεται κι απ' τα βαφτιστικά ονόματα Δουκάκης, Παλαιολόγος, Παλουγού, Κατακουζινή, Κομνηνός κ.λ.π., που μέχρι σήμερα υπάρχουν, ενώ πολλά απ' αυτά έχουν γίνει και επίθετα.

Η επίσκεψη των Αγίων Τόπων και η προσκύνηση του Αγίου Τάφου γινόταν ήδη από τη Βυζαντινή εποχή με τη μέθοδο της "ζητείας", της ιερής ζητιανιάς δηλαδή. Η ζητεία μπορούσε να βαστάξει ολόκληρα χρόνια. Έτσι και σε εποχές ανέχειας υπήρχαν προσκυνητές, που εξασφάλιζαν τα μέσα του πολυδάπανου ταξιδιού με τη ζητιανιά. Το 1532 πέρασε από τη Λέσβο ο Ζακυνθινός λόγιος και ιερομόναχος Παχώμιος Ρουσάνος. Πήγαινε για την Ιερουσαλήμ και έμεινε στη Μονή Λειμώνος μέχρι το 1540, κατά παράκληση του Αγίου Ιγνατίου, Ηγουμένου της Μονής, **"προς μαθητείαν των παίδων"**[8].

Η ζητιανιά όμως, όπως σε κάθε εποχή, δεν είναι η ασφαλέστερη μέθοδος για τη συγκέντρωση μεγάλων ποσών, που μάλιστα θα δαπανηθούν μέσα σε λίγες μέρες. Το συνηθέστερο για το Χατζηλίκι ήταν να υπάρχουν τα απαιτούμενα χρήματα **"εκ περιουσίας"** - και με τις δυο σημασίες της λέξης: και από κτήματα και από πλεονάσματα.

Γι' αυτό καθώς συναντούμε στη Λέσβο τους πρώτους Χατζήδες στον 17ο αιώνα και τους βλέπουμε να προτάσσουν τον τίτλο τους αυτόν στο όνομά τους με καμάρι, πρέπει να συμπεράνουμε ότι, γι' αυτούς τουλάχιστον, υπήρχε οικονομική ευμάρεια. Για να λάβουμε μια ιδέα των ποσών που ξοδεύονταν πρέπει να πούμε πως στους Τούρκους που φύλαγαν το Κουβούκλιο του Αγίου Τάφου (**"φύλαγαν"** δηλ., μην περάσει κανείς δωρεάν) πλήρωναν 80-100 πιάστρα (γρόσια), όταν το ψωμί η οκά είχε 10 παράδες (θυμίζουμε ότι το ένα γρόσι είχε 40 παράδες) και το μεροκάματο ενός καλλιεργητή 20 παράδες.

Ο Άγγλος περιηγητής Turner, το 1815, μας λέγει ότι οι προσκυνητές πλήρωναν 20-300 τσεκίνια (1 τσεκίνι = 7,5 γρόσια), τεράστιο ποσό[9].

Η τιμή εισόδου στον Άγιο Τάφο είχε ορισθεί απ' τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Γερμανό το 1558 σε 7 γρόσια για τους Έλληνες και 14 για τους Λατίνους και παρέμεινε σταθερή για αιώνες[10].

Οι πρώτοι Λέσβιοι Χατζήδες κατάγονται από τη Μυτιλήνη και τον Μόλυβο. Στις σελίδες 121 και 122 του Κώδικα του Αγ. Παντελεήμονος Μολύβου αναγράφονται κατά το έτος 1653 οι Χατζήδες Χ#Νικόλας, Χ#Χριστόφας και Χ#Μανωλάκης Μπέρτος. Λίγα χρόνια μετά, το 1661 σε έγγραφο του Ταξιάρχη Μανταμάδου διαβάζουμε και τους Χ#Γιαννάκι του μιχαλάκι, Χ#Γεώργη του μανουήλ και Θεόφιλο του Χατζή από Μόλυβο και "Κάστρο"[11].

Ένας παλιότερος ακόμα Χατζής φαίνεται πως είναι κάποιος Χατζηνικόλας (Χατηνικόλα, τον γράφει ο ολιγογράμματος γραφέας) απ' τη Βατούσα, όπως αναφέρεται σε ενθύμηση του 1558 στη Βιβλιοθήκη της Μονής Λειμώνος.

"Ετούτο το τεταρβάνγελλον ήνε του νικολάκι ιού του κιρίτζι διμητράκι του ποτέ χατή νικόλα από χορίου βατούσα και το αφιέρωσε ις άγιον μοναστήρι ις το

λημόνος" (12).

Οι Χατζήδες της Λέσβου δεν αρκούνταν να προσκυνήσουν στον Άγιο Τάφο και να ανάψουν τη λαμπάδα τους απ' το "Άγιο φως", (που με τσακμακόπετρες άναβε ο Πατριάρχης και παρουσιαζόταν σαν θαύμα(13), γιατί έμπαινε στο ιερό κουβούκλιο χωρίς φωτιά και έβγαινε μ' αναμμένο κερί), αλλά ανέπτυσσαν και σχέσεις με τις εκκλησιαστικές αρχές του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων. Το Πατριαρχείο πρόθυμα δέχθηκε να στείλει στη Λέσβο "Επίτροπο", για να συνάξει δωρεές για τον Άγιο Τάφο. Όσοι δεν μπορούσαν να πραγματοποιήσουν το μακρινό ταξίδι έδιναν την εισφορά τους σε χρήμα ή ακίνητα και εξασφάλιζαν τη σωτηρία της ψυχής τους. Όσο την εξασφάλιζαν με τη μέθοδο αυτή. (Γιατί σήμερα που κανείς δεν δίνει για τον Άγιο Τάφο...)

Το 1653 ο Ταφίτης μοναχός Γαλακτίων με τη συνοδεία του στο Μόλυβο, και με τα ωραία του καλλιγραφικά γράμματα καταγράφει στον Κώδικα του Μολύβου τις δωρεές:

Το ζεύγος Μιχαήλ και Δουκινέτας Βουτζά δίνει ένα ελαιόκτημα. Η Βέρσα του Παπα Λευτέρη και ο σύζυγός της Μιχαλάκης ένα αμπέλι. Η σύζυγος του Χατζηνικόλα (ο πρώτος μας Χατζής, όπως είπαμε) Βλωτίνα δίνει ένα σωθύρι με ελιές στα "Μεγάλα Θέρμα", τοπωνύμιο που πρέπει να τοποθετήσουμε μάλλον στην Εφταλού, όπου Θερμοπηγές. Απ' αυτούς τους δωρητές ο Μιχαήλ Βουτζάς είναι εισπράκτορας του φόρου "αβαρίζι", όπως φαίνεται από άλλες εγγραφές του Κώδικα. Πρόκειται λοιπόν για ανθρώπους ευκατάστατους. Και οι χήρες θα έδιναν βέβαια τον οβολό τους, όπως πάντα, αλλ' όπως πάντα δεν αναφέρονται στο κατάστιχο, που ας το δούμε όλο:

"1653 Ιουνίου 19 Ήλθε ο κυρ Γαλακτίων.

+ την σίμερον ευρισκόμενος εγώ μακαριστός επίτροπος του ζωοδόχου Τάφου εδώ εις χώραν μόλιβω παρακινούμενοι οι κάτω γεγραμένοι ευσεβείς χριστιανοί δια ψυχικήν τους σωτηριαν και μνημόσινόν τους αιώνιον ίνα εύρουν ίλεων και καλοσυνάτον τον φοβερόν κριτήν εν ημέρα κρίσεως εν τη αγία Ιερουσαλήμ. Θέλουν από σύμερω και αφιερώνουν εις τον ζωοδόχον τάφον του εν κατέμπροσθεν των κάτο γεγραμένων μαρτύρων και επιτρόπων. Και πρώτον μεν ο κυρ μιχαήλ Βουτζάς με την γυναίκα του δουκινέτα του μανολάκι δίδουν και αφιερώνουν ταις εληές οπού έχει από της μάνας της της αμήρισας και πρώτης(;) μανουήλ βερβέρι εις τόπον ονομαζόμενον βρισίδια εις τον σταυρόν ταις οποίαις εληαίς το σωτήρη (σωθύρι) όλων το μιράζουν από την μέση με την ανηψάν της της αμίρισα. λοιπόν εκείνο το μισώ το μιράδι της μισώ στρέμμα(;) η άνωθεν δουκινέτα και μιχαήλ αφιέρωσαν να το ορίζουν αίως (έως) όλην τους την ζωήν να δίνουν του ζωοδόχου τάφου τον πάσα χρόνον λάδι μι λαγήνα έξη και αποθανόντος αυτών να είναι ως άνωθεν του ζωοδόχου τάφου όλον ή των επιτρόπων.

+ Τη αυτή ώρα ήλθεν κι η Κεράτζα βέρσα του παπά λευτέρι με τον κυρίτζι μιχαλάκι τον άνδρα τις και αφιερώνει και αυτή δια τον ζωοδόχον τάφον το αμπέλη όπου έχει εις ταις γιωρταίς τα δύο μιράδια το ένα μιράδι προύκα της άνωθεν βέρσας και το άλον μιράδι από της αδελφή της φινηκιάς να μνημονεύουν κι η δύο να το ορίζη αίως όλην τους την ζωή και αποθανόντος να το ορίζουν οι προς (προσφορές;) του αγίου τάφου και υποσχέθη να δίδη τον πάσαν χρόνον του αγίου

τάφου ει τη επιτρόπων κρασή μέτρα 30 τριάντα. + Τα ονόματα πρόθεσαις(;) τα επίρα εγώ στο κατάστιχο

+ Τη αυτή ώρα ήλθεν η Κεράτζα βλωτίνα γυνή του Χατζή νικόλα και ιπιτρόπου και αφιερώνη και αυτή τω σωτίρη (σωθύρι) ελαιής οπού έχει εις τα μεγάλα θέρμα εις τον ζωοδόχον τάφον να δίδη τον πάσα χρόνο μελάγινα τρία να το ορίζη αίως όλην τος την ζωή και αποθανόντως αυτόν να είναι του αγίου τάφου και διαβεβαίωσαν της αλιθίας με είπαν και έγραψα έμπροσθε αυτών.

μακαριστός επίτροπως του ζωοδόχου τάφου
Καλγιρος (;) λιχοδης (;) μαρτυρώ τα άνοθεν
Καδικης (;) .... μαρτηρώ τα άνωθεν
μιχαλάκις του διμιτρίου μαρτιρό τα άνοθεν
ελευθέρης του Μανουήλ μαρτυρό τα άνοθεν
Τζάνος του γιανούλη μάρτις + μανιάκις ζαμπούνη
γιανάκις παπουτζής μάρτης + λευτέρης μαρήνου
ηλίας κοσταντί μάρτυς + αυγερηνός μόσκου
παναγιώτης πουλήτης (πολίτης) + παλεολόγος του δούκα
παρασκευάς πεταγιάννη + Μιχαλάκις γιοργάκη.

Προσέχοντας τα ονόματα που αναφέρονται στη δωρεά αυτή προς τον Άγιο Τάφο βλέπουμε ότι δεν υπάρχει κανένα αρχαίο (Ξενοφών και Πλάτων κ.λ.π. που εμφανίζονται ιδίως το 19ο αιώνα με το Διαφωτισμό), αλλ' όλα είναι χριστιανικά και βυζαντινά, όπως ο Αυγερινός, ο Μόσχος κλπ. Συχνή είναι η κατάληξη -άκης, που συνήθως ανήκει σε Αρχοντάδες της τουρκοκρατούμενης Λέσβου. Κυρ Μιχαλάκης, Κυρ Γεωργάκης κλπ.

Αντίθετα η κατάληξη -έλλης είναι υποκοριστική και αποδίδεται σε μικρούς το σώμα, την περιουσία, την κοινωνική θέση. Γι' αυτό, ίσως, στον Κώδικα του Μολύβου, όπου καταγράφονται οι δανειοδοτούμενοι απ' την Εκκλησία ελάχιστα ονόματα σε -έλλης συναντάμε. Είναι γνωστό βέβαια ότι οι οποιεσδήποτε Τράπεζες δε δίνουν δάνεια σε παρακατιανούς. Σ' όλες τις εποχές...

Για την ιστορία των λεσβιακών ονομάτων ας πούμε πως το πρώτο όνομα σε -έλλης που συναντάμε στον παλιότερο μέχρι στιγμής Κώδικα του νησιού, αυτόν του Μολύβου, είναι των αδελφών Σπινιαρέλη, που ασφαλώς είναι όνομα και ρίζας και κατάληξης ιταλικής. Πρόκειται για το Νικολάκη και Δημητράκη Σπινιαρέλι (και οι δύο στο βαφτιστικό τους έχουν την κατάληξη -άκης, φερέγγυοι γαρ και κατά πάσαν πιθανότητα εύποροι) και δανείζονται ο πρώτος 100 και ο δεύτερος 600 άσπρα. (3 άσπρα 1 παράς, και 40 παράδες 1 γρόσι).

Σιγά-σιγά όμως η κατάληξη -έλλης έπαιρνε, όπως είπαμε, υποκοριστική σημασία και σπάνια άρχοντας την κρατούσε στο όνομά του.

Μπορούμε να πούμε λοιπόν πως η κατάληξη -έλλης στα λεσβιακά επίθετα έχει διττή προέλευση.

1) Απ' τα Ιταλικά - Γατελούζικα σε -elli (Botitselli, Toricelli κ.λπ.), που τους φορείς τους αφάνισε ο Μωάμεθ Β', καθώς εξόντωσε τη γατελούζικη Αριστοκρατία της Λέσβου. Ελάχιστοι γλύτωσαν, σαν αυτούς εδώ τους Σπινιαρέλλι.

2) Απ' τα υποκοριστικά, που με την επίδραση και των Ιταλικών καταλήξεων σε -elli και -ello (castello κλπ) επέδωσαν. Έτσι τα μικρά μωρά τα λέγαν - και τα λένε, όσοι μιλούν λεσβιακά - Γιωργέλ', Μ'χαλέλ' κ.λ.π.

Όταν ο άρχοντας Κυρ Μιχαλάκης ξέπεφτε, γινόταν Μιχαλακέλλης. Βέβαια και τα παιδιά του χαϊδευτικά τάλεγαν "Μιχαλακέλλια". Έτσι εμφανίζεται η κατάληξη **-ακέλλης**. Από κάποιο χρονικό όριο και ύστερα κλονίζονται αυτές οι σχέσεις ονομάτων και πλούτου και τελειώνοντας ο 19ος αιώνας δε μας επιτρέπονται ασφαλή συμπεράσματα από τα επίθετα. Χατζής και Χατζέλλης, Σωτηράκης και Σωτηρέλλης μπορεί νάναι πλούσιοι ή φτωχοί, χωρίς να φανερώνεται αυτό απ' το όνομά τους και την κατάληξή του.

Στην ίδια εγγραφή του 1653 του Κώδικα Μολύβου, που αναφέραμε, υπάρχει και μια

"σκλαβοελεύθερη Μοναχή Μοσχόβησα του Γεωργάκη"

Από τη μια δηλ. υπήρχαν Χατζήδες κι από την άλλη σκλάβες που ελευθερώνονται, αλλά τους μένει ο χαρακτηρισμός της πρώην σκλάβας. Κι ο Μητροπολίτης Μυτιλήνης Καλλίνικος (1722 - 1727) με τη διαθήκη του αφίνει ελεύθερο το σκλάβο που είχε ο ίδιος:

"Τον γιαννάκη σκλαβάκην μου δια παντός ελεύθερον τον αφίνο και γρόσια 100 αφίνο"(14).

Ο Δεσπότης αυτός το σημαντικότατο ποσό των 2.188 γροσίων, που θέλοντας να υποτιμήσει ονομάζει "**το τίποτές μου**", μοιράζει με τη διαθήκη του εδώ κι εκεί σε Εκκλησίες, ιερείς και άλλους, μια και "**χρήματ' έχων ουδείς έρχεται εις Άδου**". Στον Άγιο Τάφο αφίνει κι αυτός 40 γρόσια.

Η ιδιότητα του "σκλάβου" και σε Χριστιανούς και στον ίδιο τον Δεσπότη ακόμα δεν ήταν κάτι άγνωστο. Απ' την ύπαρξη αυτών των "σκλάβων" - υπηρετών, μέχρι τη δεκαετία του 1940 τις υπηρέτριες ονόμαζαν "δούλες" και "δουλικά", προσθέτοντας βέβαια και αρκετή καταφρόνηση.

Πάντως η σκλαβοελεύθερη Μοσχόβισσα (αυτή πρέπει να είναι η σωστή γραφή του ονόματος) του 1653 αφιερώνει στον Άγιο Τάφο ένα σπίτι με όλα όσα είχε μέσα. Το σπίτι θα το πουλούσε η ίδια και θα πήγαινε τα χρήματα στον Άγιο Τάφο. Φαίνεται πως είχε και άλλα χρήματα, για να αποτολμά να γίνει "Χατζήδαινα". Κληρονόμοι και άλλοι ενδιαφερόμενοι για την περιουσία της αποτρέπονται να εναντιωθούν στην αφιέρωσή της με κατάρα, που αναγράφεται στο τέλος:

"ή άνδρας ή γυναίκα αφορισμένοι έστοσαν και άλιτοι μετά θάνατον ομοίως και οι παίδες αυτών..."

Τα δωρητήρια προς τον Άγιο Τάφο υπογράφουν οι οριζόμενοι Επίτροποί του. Τέτοιοι είναι πρώτα-πρώτα οι ίδιοι οι δωρητές, που αναφέρουμε παραπάνω Χατζή Νικόλας, Μιχαήλ Βουτζάς, Κυράτζα Βέρσα και μετά και από άλλα χωριά, εκτός από το Μόλυβο. Αναφέρονται στον Κώδικα του Μολύβου Αγιοταφίτες Επίτροποι από την Πέτρα, το "Τζηκαλοχώρι" (το λεγόμενο σήμερα Σκαλοχώρι), τα Τελώνια, την Αχυρώνα (Καλλονή) και τη Μυτιλήνη.

Οι σχέσεις της Λέσβου με την Ιερουσαλήμ φαίνονται και από τα αντιμήνσια(15) και άλλα εκκλησιαστικά σκεύη και βιβλία ακόμη, που έρχονται από κει στο νησί.

Έτσι στο ναό Θεοτόκου Μιστεγνών έχουμε αντιμήνσιο με την επιγραφή.

"Επιτάφιον Ιερόν τύπω εκδοθέν αφιερώθη τω Παναγίω και Ζωοδόχω Τάφω επί Πατριαρχείας κκ. Μελετίου αντιδίδοται χάριν τοις Ορθοδόξοις. 1733 Μάρτιος του τελείσθαι την θείαν μυσταγωγίαν"(16).

Στο ναό Παναγίας Μεσοτόπου και Προδρόμου Λισβορίου υπάρχουν αντιμήνσια καθιερωμένα απ' τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Εφραίμ (1766-1771)(17).

Κι η **Αγιάσος**, όπως είναι γνωστό ονομάστηκε απ' την εικόνα της Παναγίας "**Αγία Σιών**"· το δεσμό της με τα Ιεροσόλυμα (την Αγία Σιών) διατηρεί και κατά την Τουρκοκρατία. Στο ναό της Παναγίας Αγιάσου υπάρχει βιβλίο "**Σπλάγχνον Γραμματικής ή περί Μορίων**"

του Ανανίου Αντιπαρίου "εκδοθέν αναλώμασι Παναγίου και Ζωοδόχου Τάφου επί της Πατριαρχείας Ιεροσολύμων Παρθενίου αψξδ' (1764) Ενετίησι".

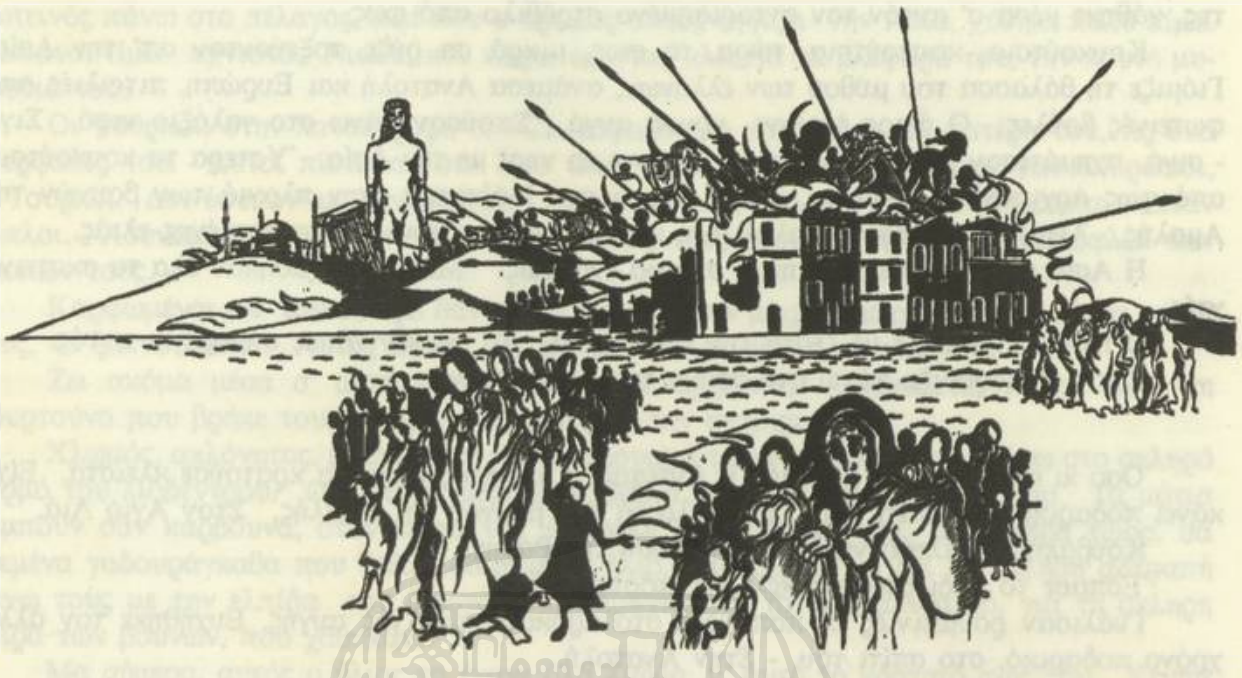
Το 1808 η Αγιοταφίτισσα μοναχή Ευφημία αφιερώνει στον ίδιο ναό ασημένιο κανδήλι[18].

Οι σχέσεις της Λέσβου με τα Ιεροσόλυμα καθ' όλη την Τουρκοκρατία είναι πολλές. Οι Χατζήδες τις δυναμώνουν πολύ, γιατί το προσκύνημά τους απασχολεί ολόκληρο το χωριό απ' το οποίο ξεκινούν. Κάθε επιστροφή από κει είναι και μια νίκη της πίστης του υποδούλου Γένους στη θρησκεία του και στον εαυτό του.

Παναγιώτης Σ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Boré "Les rayas en Turquie et en Perse" Revue de l' Orient 1845.
2. Ε. Βουραζέλλη "Ο βίος του Ελληνικού λαού κατά την Τουρκοκρατία" Αθήνα 1939 σελ. 236.
3. Τατιάνας Μιλλιέξ "Η Τρίπολη του Πόντου".
4. Ν. Πολίτη "Εκλογή απ' τα τραγούδια του Ελλ. λαού". Αθήναι 1914, σελ. 257.
5. Τ. Μιλλιέξ "Η Τρίπολη του Πόντου".
6. Ν. Βλαχάκη "Η Λεσβία Σαπφώ, ήτοι Ασματολόγιον" Αθήνησι 1870 σελ. 324.
7. Κώδικας Μολύβου σελ. 101.
8. Μητροπολίτη Ιακώβου Κλεομβρότου "Συνοπτική Ιστορία Εκκλησίας Λέσβου" Μυτιλήνη 1984 σελ. 65.
9. Κ. Σιμόπουλου "Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα" τ. Γ2 σελ. 310 Αθήνα 1975.
10. Αθ. Υψηλάντου "Τα μετά την άλωσιν" Κων/λις 1870 σελ. 99.
11. Στρατή Παρασκευαΐδη "Ο Ταξιάρχης Μανταμάδου" Λεσβιακά τ. Ε' 1966 σελ. 184.
12. Στ. Καρυδώνη "Τα εν Καλλονή Ιερά Μοναστήρια" Κων/λις 1910 σελ. 164.
13. "Θαύμα" ήταν για την οικονομία της Ιερουσαλήμ, που μάζευε άφθονο χρυσάφι απ' τους προσκυνητές. (Δες και Σιμόπουλου "Ξένοι Περιηγητές" τ. Γ2 1973 σελ. 310).
14. Μητροπολίτη Ιακώβου (Κλεομβρότου) "Τάφοι Μητροπολιτών Λέσβου" Μυτιλήνη 1979 σελ. 13.
15. Το αντιμήνσιο είναι παραλληλογράμμου σχήματος ύφασμα, σαν μικρό τραπεζομά ντηλο, που χρησιμοποιείται "αντί μένσας" (mensa στα Λατινικά είναι η Τράπεζα), αντί Αγ. Τράπεζας δηλ. και απλώνεται σε οποιοδήποτε τραπέζι, πλάκα, πέτρα κ.λ.π. για να γίνει απ' τον Ιερέα η θεία Λειτουργία. Φέρει σε στάμπα ή κέντημα σταυρό και επιγραφή.
16. Μητροπ. Ιακώβου (Κλεομβρότου) "Mytilena Sacra" τ. Β' σελ. 348, Θεσ/κη 1974.
17. Μητροπ. Ιακώβου (Κλεομβρότου) "Mytilena Sacra" τ. Β' σελ. 261, 335.
18. Μητροπ. Ιακώβου (Κλεομβρότου) "Mytilena Sacra" βιβλίο τ. Β' σελ. 50.



Σύνθεση Χρίστου Αθ. Παρασκευαΐδη

Θανάση Παρασκευαΐδη

ΕΣΒΗΣΑΝ ΣΑΝ ΤΑ ΣΥΝΝΕΦΑ ΣΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ ΟΥΡΑΝΟ

Διήγημα

-1-



Ο καινούργιος χρόνος φάνηκε στο νησί μας πάνω στις αχτίνες ενός φωτερού ήλιου. Στην αρχή ξετίναξε τις πορφυρές του λόγχες πίσω απ' τα βουνά της Ανατολής βάφοντας κροκάτο το θόλο τ' ουρανού.

Τα βουνά έμνησκαν μενεξεδένιοι όγκοι. Σκοτεινοί. Μεγαλόπρεποι.

Σκηνικό γιομάτο μυστήριο.

Πέρασαν έτσι λίγες στιγμές και ξαφνικά, ο ήλιος, ατόφιος, ολοστρόγγυλο κόκκινο ρόδι, ξεπρόβαλε πάνω στις ράχες των βουνών.

Ο ουρανός γιόμισε βουητό, απ' τις αχτίνες που έσχιζαν τον κροκάτον αιθέρα.

Το μενεξεδένιο σκηνικό των βουνών ρουφήχτηκε στην πλημμύρα του φωτός.

Η Ανατολή, με τα βουνά της, τις παλιές πολιτείες της, τους μύθους και τα φαντάσματά

της, χάθηκε μέσα σ' αυτόν τον ανταριασμένο στρόβιλο από φως.

Κουκούτσια, κουκούτσια, τώρα, το φως, μικρά σα ρύζι, τοξεύονταν απ' την Ασία. Γιόμιζε τη θάλασσα του μύθου των ελλήνων, ανάμεσα Ανατολή και Ευρώπη, πιτσιλιές από φωτεινές βούλες. Ο ήλιος έρριχνε χρυσά αυγά. Σπούσαν πάνω στο γαλάζιο νερό. Σιγά - σιγά σχημάτισαν ένα χρυσό δρόμο. Ένωνε το νησί με την Ασία. Ύστερα τα κουκούτσια από φως άρχισαν να πέφτουν, βροχή, πάνω στα λιόδεντρα στην πλαγιά των βουνών της Αμαλής. Άναψαν αμέτρητα πολυέλαια, ψάλλοντας τον ύμνο της φωτισμένης ελιάς.

Η Ασία και η Ευρώπη γίνηκαν σήμερα ένα φως. Μέσα του χάθηκαν όλα τα σκοτεινά χτές.

Ο ήλιος καμάκιαζε με ζέστα την επιδερμίδα. Σα να γεννήθηκε σήμερα κι αυτός.

Ζέστα αναδρόμιζε πάνω στη σάρκα των ανθρώπων.

-2-

Όσο κι αν άνοιγε τα βλέφαρα ο Αντίπας, ο φωτερός ήλιος τα κρατούσε κλειστά. Είχε κάνει ποδαρικό στο σπίτι του. Στην πλαγιά του βουνού της Αμαλής. Στον Άγιο Λιά.

Κουβάλησε αμίλητο νερό απ' τη βρύση της Ράχης.

Έσπασε το ρόδι στο κατώφλι της πόρτας του.

Γυάλισαν ρουμπινιές οι παπούδες στο κροκάτο φως της αυγής. Ευχήθηκε τον άλλο χρόνο ποδαρικό, στο σπίτι του. - Στην Ανατολή.

Δεν μπήκε όμως μέσα στο σπίτι. Αυτή η παράξενη φωτοπλημμύρα, πρωτοχρονιάτικα, φούντωσε σκέψεις στο κεφάλι του. Κάθησε στη ρίζα μιάς ελιάς. Ν' αγναντεύει την Ανατολή. Τα βουνά και τις πολιτείες της. Χαμένη τώρα σ' αυτήν την ανταριασμένη φωτοχυσία.

Μα ο λαμπρός ήλιος του σφαλνούσε τα βλέφαρα. Εκείνος γύρευε κείνην την ώρα να χαρεί αυτόν τον φωτεινό δρόμο πάνω στο πέλαγος με τις χρυσές πιτσιλιές πούχε ανοίξει ο ήλιος. Να πατήσει το δρόμο αυτόν. Να πάει ίσια στην πατρίδα του. Τη χαμένη. Κατάντικρυ, σ' αυτά τα βουνά που σήμερα τα ρούφηξε το φως. Έγιναν ένα μ' αυτό. Αόρατα.

Εξήντα τόσα χρόνια πρόσφυγας.

Ζει την κάθε στιγμή, ένοπλη, με την ελπίδα του γυρισμού. Πάνω στη σάρκα του και την ψυχή του, νιώθει, χαραγμένη, ανοικτή μια δαγκαματιά. Από κει βγαίνει και γεμίζει το στήθος του μια κραυγή. Είναι η ίδια η κραυγή π' αφήνουν οι πελαργοί όταν το φθινόπωρο, κυνηγημένοι απ' τον άγριο χειμώνα, που προβάλλει, με τα μεγαλόπρεπα σύννεφα του, φεύγουν απ' την πατρίδα τους. Εκεί που γεννούν κι ανατρέφουν τα παιδιά τους.

Αυτή η φωνή αντηχεί μέσα στο κορμί του. Σ' όλη την ύπαρξη του. Ζαλίζει το μυαλό του. Πρωτόγονη φωνή!

Εδώ στη Λέσβο, οι πελαργοι, το φθινόπωρο, με τα πρώτα κρύα, κάνουν σύναξη σ' ένα βαρικό χωράφι. Κοντά στον κόλπο της Καλλονής.

Από μέρες μαζεύονται εκεί. Ασπρίζει παράξενα το μαύρο χωράφι. Ακούς να χτυπάν αλλότροπα τα ράμφη τους. Εκεί, λένε, πριν φύγουν, σκοτώνουν με τα ράμφη τους, τον πιο γέρο πελαργό. Να χυθεί κόκκινο το αίμα του. Να το ρουφήξει η γης. Η μυρουδιά του, όσο θα λείπουν, να είναι μέσα στο ρουθούνι τους. Να τους τραβά πάλι πίσω στα χώματα τους. Στις φωλιές τους. Να μη λησμονούν την πατρίδα τους.

Ύστερα, όλοι, με κραυγές νικητήριες πετάν ψηλά πάνω στον ουρανό. Μανιασμένα τρελά λελέκια. Τανυσίπτερα. Μαζεύονται σε κοπάδι. Σε σχηματισμό πορείας. Κάνουν μια βόλτα γύρω στο νησί. Χαιρετίζουν τη φωλιά τους σε κάθε χωριό,με παράξενες κραυγές αρχέγονες. Ρίχνοντας ύστερα κραυγές γιομάτες αίμα, χάνονται κατά την Ανατολή. Να βρούν το δρόμο τους κατά το νοτιά, πάνω απ' τη μεγάλη στεριά της Μικρασίας.

Εκεί, σκέπτεται ο Αντίπας, στην άκρη αυτού του ολόχρυσου δρόμου, που σελαγίζει

φωτεινός πάνω στο πέλαγος, εκεί που ο δρόμος αυτός αγγίζει την Ασία, χύθηκε πολύ αίμα. Κόκκινο, τίμιο, αχνιστό. Νιώθει και τώρα, έχοντας κλειστά τα βλέφαρά του, την καυτή μυρουδιά του.

Οι Τούρκοι, στην καταστροφή του 22, έσφαξαν τη μάνα του, τον πατέρα του, τις δυο αδερφάδες του. Αυτοί πίστεψαν στο λίγο έλεος που μπορούσαν να έχουν σαν άνθρωποι, οι Τούρκοι. Δεν έφυγαν απ' την Πέργαμο. Έμειναν εκεί, ενώ είχε σπάσει το μέτωπο. Είταν άοπλοι. Αδύναμοι άνθρωποι. Οι Τούρκοι όμως τους έσφαξαν πάνω στα κατώφλια των σπιτιών τους.

Καρφωμένοι απ' τον οικτρό θάνατο, τον κοιτάζουν μέχρι σήμερα, με τα γυάλινα μάτια τους, τα ξεπνοϊσμένα. Αυτός έλειπε εθελοντής στον ελληνικό στρατό.

Ζει ακόμα μέσα σ' αυτή τη διάσταση, την αρχέγονη. Στοχάζεται πάντα αυτή τη φουρτούνα που βρήκε τους ανθρώπους, σ' αυτήν την αντικρινή γη.

Χλωμός, ακλόνητος, μ' ανένδοτη πίστη, ακουμπά τώρα την πλάτη του πάνω στο σκληρό κορμό του λιόδεντρου. Οι ρυτίδες μπαίνουν, βαθιά αυλάκια, στα μάγουλα του. Τα μάτια λάμπουν σαν κάρβουνα, όταν κοιτά την Ανατολή. Τα μαλλιά του, κάτασπρα τώρα, σα βρεμένα γαδουράγκαθα που ξεθώριασαν στον ήλιο. Προσμένει να δει τη σκληρή αστραπή πάνω τους με την ελπίδα του δίκιου. Να λάμψει κάτι, το αποκαλυπτικό, για τη σκληρή μοίρα των βουνών, που χάθηκαν.

Μα σήμερα, αυτός ο ήλιος τα έκανε όλα λιώμα, μ' αυτό το κραταιό φως του. Χτυπά σαν καμακιά πάνω στη σάρκα και την αναστατώνει. Αυτήν τη γιομάτη πείσμα ασίγαστο, χρόνια τώρα.

Τον νιώθει τον ήλιο βαρύ, πάνω στη λεπτή, κόκκινη οθόνη των κλειστών βλεφάρων του.

Δεν τον αφήνει να τα ανοίξει.

-3-

Το βουνό του Άγιου Λιά της Αμαλής, πάνω απ' τη Μυτιλήνη, άμα τ' αγναντεύεις απ' το πέλαγος, φαίνεται γίγαντας. Ορθώνεται απότομα πάνω απ' τη θάλασσα. Έχει ανοιχτά τα στήθια του κατά την Ανατολή. Προστασία για τον καθένα που κυνηγιέται από κεί. Δυνατό αιολικό βουνό. Αιώνες τώρα μαζεύει κρύες μπόρες πούρχονται απ' την Ασία.

Οι μαρμαρόπετρες πάνω στα στήθια του, γαλάζιες απ' την πατίνα του χρόνου. Τόποι τόποι, πάνω τους, φυτρώνουν μανιασμένα από ορμή πουρνάρια γιόματα ζωντάνια. Κουμαριές, ασκίστες με άσπρα και λιλά λουλούδια. Την άνοιξη λάμπουν φουντωμένες θημωνιές. Τα κατακίτρινα σπάρτα. Πάνω τους σμάρια οι μέλισσες. Ρουφάν το μέλι απ' τους ύπερους των λουλουδιών τους.

Στις βροχές το νερό τραβά άφθονο κοκκινόχρωμα. Είναι το αίμα του βουνού. Τα ρυάκια πέφτουν με κέλαδο στους χειμάρρους του. Χουγιάζουν και βρυχιούνται σα θηριά. Ξεμπουκάρουν το κοκκινόχωμα στη θάλασσα. Φαρμπαλάς αιμάτινος στην ακρογιαλιά τ' Ακλειδιού.

Στο λατομείο, στο "Μάρμαρο", οι άνθρωποι έκοψαν την πέτρα κατακόρυφα. Φάνηκε κοκκινωπή η φρέσκια σάρκα του, η μαρμάρινη. Δυνατό φρέσκο μάρμαρο. Απ' τον καιρό της κοσμογονίας. Στα βράχια, με το χρόνο, έπιασε μια λεπτή επιδερμίδα από κοκκινόχωμα. Μέσα της ρίζωσε η ελιά. Στόλισε όλες τις πλαγιές του βουνού στην ταραγμένη αυτή γη.

Χαλικιώτες, Καγιανιώτες, Ακρωτηριανοί, άνθρωποι απ' τη Βαρειά και την Αγιά Μαρίνα. Ντόπιοι και πρόσφυγες, σκληροί στη δουλειά, έσκαψαν αυτό το χώμα. Το μάζεψαν σε πεζούλες και σέτια από ασβεστόπετρες. Ξέρουν που θα βάλουν την κάθε πέτρα. Να μιλά

στη ψυχή τους με τη διαπλοκή της. Αβγάτισαν και πρόκοψαν τα λιόδεντρα. Βασιλικοί σε γλάστρες. Στις φούντες, των νεαρών βλαστών, αυτών που θα καρπίσουν, ακούς το σάλαγο απ' το γαρμπή ανακατωμένο με την ευχαρίστηση τους, γιατί τέτοια χέρια τα χαδεύουν οληνερίς.

Το βουνό ανασαίνει μ' ευχαρίστηση.

Είναι ένα πελώριο ήμερο ζο,

Στα ριζά του βουνού έχουν τα σπίτια τους, με τα καταπράσινα περιβόλια τους, οι άνθρωποι της πόλης που ζούν μέχρι το λόφο που τον στολίζει το παλιό Κάστρο τους. Στη λαλιά τους ακούς το στίχο της Σαπφώς. Οι άνθρωποι μιλάν και ζουν με το παρελθόν, για να πλάθουν τη ζωή τους. Κοιτάζουν μ' απορία τ' αντικρινά βουνά της Ανατολής, που έχασαν τους ανθρώπους που τα είχαν δώσει ζωή. Ο Άδωνις και ο Άττις δεν ανασταίνονται πια εκει. Νεκρό το πεθαμένο λείψανό τους. Ούτε Θεός ούτε άνθρωποι δίπλα του. Οι καμπάνες των Εφτά Εκκλησιών της Αποκάλυψης σίγησαν για πάντα. Δεν ανθίζουν πιά πρόσχαρες πασχαλιές για τις Μούσες.

Μαραμένες οι ρίζες των καιρών.

-4-

Ο Αντίπας, στηρίζοντας το κορμί του πάνω στο σκληρό ξύλο της ελιάς, προσπαθεί και πάλι ν' ανοίξει τα βλέφαρα του. Μα το κραταιό φως του ήλιου τα σφαλνά ξανά. Τα σάρκινα μάτια του δεν μπορούν ν' αντέξουν αυτή την αρχέγονη δύναμη, τη γιομάτη αλήθεια ζωής.

Δύο κόκκινες αιμάτινες βούλες φαίνονται πάνω στο παραπέτασμα των βλεφάρων του, γιομάτα τριχοειδή αγγεία που μέσα τους τρέχει το κόκκινο αίμα του. Αυτά είναι τα όρια της ύπαρξης του. Ο ήλιος την περιόριζε σ' αυτήν την αιμάτινη θολούρα.

Αυτός δίνει το φως.

Αυτός δίνει κι αυτή τη θολούρα της ύπαρξης του.

Μα ο Αντίπας, πούχε γεννηθεί όγδόντα τόσα χρόνια πριν, στην Πέργαμο, που βρίσκεται εκεί βαθιά, ανάμεσα στα βουνά, έβλεπε τώρα με τα μάτια της ψυχής του, το αψηλό μακρινό βουνό της.

Σκύβει ν' αφουγκραστεί το χτύπο της καρδιάς του, όταν το αντικρίζει.

Είναι πέρα απ' το Δικελί, που στέλνει τις αντανακλάσεις των τζαμιών από τα παράθυρα του, όταν, το απόγευμα, τα χτυπά ο ήλιος και οι χανούμισες των σπιτιών τα ανοιγοκλείνουν. Ορθώνεται βαθιά στον ορίζοντα. Ανάμεσα στα βουνά που σηκώνονται πάνω απ' τη θάλασσα. Σε μια θολούρα αντάρας που βγαίνει απ' τα ποτάμια, τα τσάγια, όπως λέν οι Τούρκοι, πούχαν γεννηθεί κι αυτοί στην ίδια γη.

Πρέπει να είσαι τυχερός για να το ξεκρίνεις. Μόνο όταν είναι καθαρός ο ουρανός. Πρέπει να ξέρεις να το βρείς. Εκεί πίσω απ' τα βουνά που φαίνονται πάνω απ' τη θάλασσα, ξεπροβάλλει, στο βάθος, ένα άλλο μακρινό βουνό. Εκεί στην άκρη του, στο νοτιά, είναι η κορφή του. Πέφτει απότομα στην κοιλάδα του ποταμιού, που διασχίζει την πόλη. Του Κάϊκου. Εκεί είταν η Ακρόπολη. Το Πέργαμον. Ο Βωμός. Τον έκλεψαν οι Γερμανοί και βρίσκεται τώρα στο Βερολίνο, έχοντας χάσει την αέτινη μεγαλόπρεπη θέα του, που τον έβλεπε από μακριά, όλη η Μικρασία. Άφησαν την Ακρόπολη μόνο με τους σκληρούς, απότομους βράχους. Κάτω η πολιτεία. Τούρκοι και Ρωμιοί. Τις συνοικίες τις χώριζε ο παραπόταμος του Κάϊκου. Ο Σελινούς. Ζούσαν αντάμα στα χρόνια που γεννήθηκε ο Αντίπας. Η ίδια η γη είχε γεννήσει και τους δυό λαούς. Δεν είχαν μίσος ανάμεσα τους. Μόνο αλληλεχτίμηση. Αλίμονο σ' αυτούς που το έσπειραν αργότερα. Πιο κάτω η εκκλησία που έφερε το όνομά του. Από πάνω της, ο άγγελος της Αποκάλυψης κρέμασε, ανάερα, τη ρομφαία του Θεού.

Τη δίστομο, την οξείαν.

Η εκκλησία, καμωμένη από πλίνθους κόκκινους, χάλασμα τώρα. Την ερείπωσε ο τουρκοτάταρος. Ο Τιμούρ. Ο Ταμερλάνος. Πέρασε από στόμα ρομφαίας Τούρκους και Ρωμιούς. Τον πύργο της, τον ένα απ' το χάλασμα, οι Ρωμιοί, πιο ύστερα, τον έκαναν εκκλησιά. Εκεί τον βάπτισαν.

Τώρα μέσα στη θολούρα βλέπει την εκκλησιά. Ακόμα, αναγνωρίζει, σε μια γωνιά του δρόμου, με τα κλειστά του βλέφαρα, γνωστούς του, από κείνα τα χρόνια. Για τις πόλεις που ονειρεύεσαι, μπορείς να δεις και πεθαμένους. Στέκονται και σε κοιτάζουν, στις γωνιές των δρόμων. Μπροστά στα κλειστά παντζούρια των παραθυριών. Έξω απ' τις πόρτες τις ανοιχτές των σπιτιών. Πάνω στον ντουσεμέ, τον οπάλινο από τα ξυπόλυτα πόδια τους, που τα έτριβαν πάνω του, ολόκληρες γενιές προγόνων. Βγήκαν να τον δούν στο τρίστατο. Περπατούν σαν ίσκιοι αδειανοί. Κούφιοι, χωρίς θόρυβο, μη τους ακούσουν οι Τούρκοι. Τον ρωτούν τι γυρεύει εδώ, ύστερα από τόσα χρόνια. Τα μάτια τους όμως είταν ακίνητα. Μάτια νεκρών. Γυαλένια. Μπίλιες ψυχρές. Ήρθαν κι άλλα πρόσωπα και κόλλησαν πάνω στη μούρη του. Πόσο αλλάζει μιά πόλη απ' την απουσία. Όμως ένιωθε τη μυρουδιά της γης της πατρίδας του. Αυτήν την έχει έχει μέσα στο ρουθούνι του, από μωρό. Μυρίζει ανθό σουσαμιού την άνοιξη που μύριζαν τα χωράφια, γιομάτα λουλούδια σουσαμιού. Απ' αυτό που έκαναν το πιό καλό σουσάμι και χαλβά της Ανατολής.

Τα οράματα είταν παράξενα. Σα να 'τρεχε η ζωή, σαν ταινία κινηματογράφου, ανάποδα. Προς τα πίσω. Περπατούσε ανάμεσα σε πλήθος πολυάνθρωπο. Τα στόματα βγάζουν κραυγές. Είναι φριχτές. Φωνάζουν εφτακόσιες χιλιάδες σκοτωμένοι της Μικρασίας. Φωνές ελληνικές. "Μη μας ξεχνάτε".

Άθελα του, έτριψε τα μάτια του με το πίσω της δεξιάς παλάμης. Να φύγει αυτό το όραμα. Είχε αποκοιμηθεί από τον πολύ ζεστόν ήλιο, που του χτυπούσε το κεφάλι και τον ζάλιζε. Όλο αυτό το ανακάτωμα που είδε, είταν η μαρμάρινη ταφόπετρα της Μικρασίας. Μέσα στο μάρμαρο, μια κόκκινη φλέβα. Το αίμα που δεν ξεχνιέται. Αυτό αφήνει την κραυγή του τη νύχτα και τον κάνει να μη κοιμάται. Ενώνεται με τη φωνή της ανοιχτής δαγκωματιάς, πάνω στη σάρκα του. Σαν το μπηγμένο κατακόκκινο ρόζο μέσα στο κάτασπρο ξύλο της ελιάς, όταν την κάνουν κομμάτια υλοτόμοι, για να κάψουν κάρβουνα.

-5-

Το βουνό είναι ένας κατήφορος απότομος. Όπου σταθείς θα δεις την Ανατολή. Θέλεις δε θέλεις. Θα ζεις πάντα με τ' όραμα της. Η Ανατολή. Η χρυσή Ανατολή με τα βοσκοτόπια της τα απέραντα πάνω στις πλαγιές των βουνών, με τα τσακίρντικεν, τα γαϊδουράγκαθα των Τούρκων, στις άκριες. Τις εύφορες πεδιάδες με το μαύρο χώμα τους, που το ποτίζουν ποτάμια που πάντα τρέχει το νερό στην κοίτη τους. Τις πεδιάδες τις κατάφυτες, στην Πέργαμο, με τα σουσάμια, που μοσχομυρίζουν τον αγέρα. Με τις βαμβακοφυτείες τις ολοπράσινες. Πιο πέρα αμπέλια, συκιές ολοφούντωτες. Λεύκες ψηλές ασημόλευκες στις κοιλάδες των ποταμών. Αρχίζουν αραδαριά απ' τη θάλασσα και τραβάν μέχρι στους πανάρχαιους δρόμους. Απ' το Αιγαίο ως την Κίνα. Ανάμεσα σε λαούς παράξενους.

Η Ανατολή. Η πατρίδα.

Γιατί διώχνουν τους ανθρώπους απ' τις πατρίδες τους και πλανιούνται έρημοι, σαν αμολαρτά ζα, σε ξένες κρύες πολιτείες; Γιατί αφήνουν τα μαξιλάρια τους ζεστά πάνω στα κρεβάτια τους και τρέχουν να σώσουν το κορμί τους σαν τ' αγρίμια;

Η σάρκα γυρεύει τον τόπο που γεννήθηκε. Κει που είδε το πρώτο φως. Κει που ρούφηξε και χόρτασε τον ήλιο. Εκεί που είδαν οι άνθρωποι τους ανθούς της άνοιξης με το χαμόγελο του έρωτα. Άκουσαν χιλιάδες κελαϊδίσματα πουλιών και κέλαδο τρεχάμενων

νερών. Εκεί που η φύση έσκαγε χαμόγελο. Εκεί που βρίσκεται ξύπνιο και αιώνιο το γλυκοχάραμα της ζωής, το πρώτο. Κει που άκουσε τη γλυκειά λαλιά των γονιών. Κει που ανάσαινε μαζί τους και λάμπρυνε η στολή της ψυχής του απ' τον πολιτισμό τους. Τα σπίτια, οι δρόμοι, τα καφενεία, τα δέντρα, οι ανθρώποι και τα τόσα άλλα που είδαν τα μάτια τους.

Τη σάρκα τη μαγνητίζει το μαύρο γόνιμο χώμα που την έθρεψε με τους χυμούς του. Και αυτό το χώμα που ρούφηξε το αίμα των γονιών του. Ακούει την κραυγή τους να βγαίνει μέσα απ' αυτό.

Ο Αντίπας, όταν τέλειωνε τη δουλειά του, ανέβαινε στις ράχες του βουνού. Πήγαινε ψηλά ως τους "δυό Αγίους". Εκεί είχε ένα πλάτωμα. Πίσω από το ιερό του Ταξιάρχη, όπως λέγαν τον έναν Άγιο. Εκεί άφηνε το βλέμμα του να πλανιέται κατά την Ανατολή. Η σάρκα του ένιωθε καυτό το βίωμα της πατρίδας του και τον γυρισμό σ' αυτήν.

Κάθε Σεπτέμβρη περίμενε τα χελιδόνια. Να κάνουν σύναξη στην Κράτηγο. Στο νότιο ακρωτήρι της Αγριλιάς. Πήγαινε με τά πόδια ως εκεί, όταν έβλεπε τα κοπάδια των χελιδονιών να έρχονται απ' τα διάφορα μέρη του νησιού και να χάνονται, πετώντας πάνω απ' την πόλη σ' αυτό το σημάδι του ορίζοντα. Εκεί τοιμάζονταν για μέρες για το μεγάλο ταξίδι, για το νοτιά. Να γλιτώσουν απ' το θανατερό κρύο του χειμώνα. Άκουγε τα κρυφομιλήματα τους καθώς προετοιμάζονταν. Κούρνιαζαν, για μέρες, μαζωμένα στ' ακριανά πεύκα, που σκορπούσαν τ' άρωμα του ρετσινιού, ύστερα από το πρωτοβρόχι. Ένα απόγευμα, όταν κανονίστηκαν οι διατάξεις πετάματος κι οι αρχηγοί των διμοιριών, συνταγμένα, με τις αρχέγονες οδηγίες, που πήραν μέσα στ' αυγό, όλα μαζί, σηκώνονταν στον αγέρα αφήνοντας χιλιάδες κελαηδισμούς. Δονώντας πυκνά τα φτερά τους χάνονταν κατά τον κόλπο της Σμύρνης. Θα πετάν όλη τη νύχτα ομάδι, πάνω στη στεριά της Ανατολής.

Κάθονταν και τα έβλεπε ώσπου χάνονταν μέσα στον πορφυρό απ'τη δύση ουρανό. Απ' τη στιγμή αυτήν περίμενε την επιστροφή τους την άνοιξη. Ένιωθε μια γλύκα να αναδρομά στο στήθος του, στη σκέψη αυτή. Περίμενε να φανούν τα σημάδια στον ουρανό, καθώς μεγάλωναν οι μέρες ύστερα απ' το σαραντάμερο, όταν οι πορφύρες γιόμιζαν τα βουνά της Ανατολής. Πολλήν ώρα ύστερα απ' το βασίλεμα του ήλιου.

Θα γύριζαν τα χελιδόνια. Θα έρχονταν οι πελαργοί. Θα περνούσαν οι γερανοί για τη Ρωσία, βγάζοντας κραυγές καθώς θα πετούσαν πάνω απ' το νησί μας. Θάρχονταν τα φλώρια, οι συκοφάδες, οι σκορδαλοί, οι σουσουράδες, τα μπιρμπίλια. Θα γιόμιζε ο αγέρας κελαϊδίσματα. Στην ιαχή που έβγαζε το κοπάδι των γερανών συναγείρονταν η ύπαρξη του. Ξαναμμένος τότες έστρεφε το κεφάλι κατά τα μέρη της Ανατολής.

Η ματιά του καρφωνόταν πέρα απ' το Δικελί. Στα βουνά της πατρίδας του.

Πότε θα βγάλει κι αυτός φτερά. Φτερά, να πετάξει ως εκεί. Ένα πήδημα μόνο και θάφθανε στην πατρίδα του.

Και τότες άκουγε φωνές μακρινές. Έρχονταν πέρα απ' την ακρογιαλιά. Είταν οι σφαγμένοι πρόσφυγες. Τους κυνηγούσαν ακόμα οι Τούρκοι. Να τους σκοτώσουν. Τους έδιωχναν απ' τα μέρη τους.

Τα βουνά έμεναν ασυγκίνητα. Πάνω τους έλαμπε γαλάζιος ουρανός. Ο πρωτανοιξιάτικος ήλιος φώτιζε ολόλαμπρα τα πάντα. Το αιώνιο φως του έλουζε όλην την Ανατολή, με φωτερή αναγάλλια.

Ύστερα οι φωνές σταματούσαν. Ξαφνικά. Δεν άκουγες τίποτα. Οι σφαγμένες ζωές σχημάτιζαν μια κρούστα από πηγμένο μαύρο αίμα. Η γη της Ανατολής αρνιώντανε να το ρουφήξει. Στέκονταν απολιθωμένες, στεγνές φωνές στο διάστημα, έτοιμες να χαθούν.

Οι λαοί χάνονταν σαν τα σύννεφα πάνω στο γαλάζιο του ουρανού.

Που παν αλήθεια αυτά τα σύννεφα, που χάνονται μέσα στο γαλάζιο ουρανό;

Έμεινε σκεφτικός για ώρα πολλή.

Έκανε μια προσπάθεια ν' ανοίξει τα βλέφαρα του.

Ο ήλιος τα έκλεισε ξανά.

Έμεινε έτσι ακουμπισμένος στο σκληρό κορμό της ελιάς, που ο φλοιός κουβαλούσε τη ζωή πάνω στα κλαδιά και τους βλαστούς. Να γίνει λάδι.

Για τον Αντίπα έμεινε, σήμερα, μόνο η κόκκινη θολούρα μπροστά στα μάτια του. Εκεί τέλειωνε η ύπαρξη του.

Ας μπορούσε να φτάσει στο τέλος αυτού του φωτεινού δρόμου πάνω στη θάλασσα, π' άνοιξε σήμερα ο χρυσός ήλιος της αυγής. Εκεί π' αγγίζει την Ασία. Μέσα σ' αυτά τα βουνά υπάρχει ολόκληρος ο αρχαίος, ένδοξος, ψίθυρος των πατημάτων του Μεγάλου Αλεξάνδρου και του Χριστιανισμού, που γύρευε λαμπρή στολή για την ψυχή του. Πλανιέται στον αιθέρα. Ξεπετιέται απ' τα στήθια τους. Μια φωνή του παρελθόντος που μόνον αυτός ακούει.

Ναι. Ας φτάσει. Τότε ας τέλειωνε η ζωή του. Το ρολόγι ας σταματήσει να κουνά τους δείχτες του. Ας σταματούσε ο χρόνος. Είναι στιγμές που φωνάζουν πως δεν υπάρχει παρά μόνο η παρούσα στιγμή.

Γιατί ο ήλιος αυτός ο πρωτοχρονιάτικος δεν τον αφήνει σήμερα να δει τα βουνά της πατρίδας του.

Τι θέλει να πει μ' αυτό το πείσμα του, ο ήλιος.

Αυτόν τον πονούσε η δαγκαμένη σάρκα του. Ο γυρισμός στην Πατρίδα. Σαν τα χελιδόνια που έρχονται την Άνοιξη στην πατρίδα τους. Σαν τα τσιρκόνια, τους κοκκινολαίμηδες ή τα γιανέλλια όπως τα λέν εδώ, τα πετροκότσυφα τα μαυρομύτικα, τις τσίχλες, τις καρδερίνες, τους σπίνους που λαλούν κι αυτοί σήμερα γύρω του πάνω στα φωτισμένα λιόδεντρα, διωγμένα κι αυτά απ' το χιόνι, της πατρίδας τους.

Περιμένουν κι αυτά να σβήσει ο χειμώνας. Να γυρίσουν στο χώμα τους και στα νερά τους.

Ναι γιατί λαλούν τόσο γλυκά κι αυτά σήμερα το πρωί.

Τι θυμήθηκαν τα μάτια τους κι ο σπίνος έπαιζε ένα εμβατήριο πάνω απ' το λόφο, μέσα στις ελιές στο φως του ήλιου. Μαζί με το τραγούδι του σπίνου άκουγε κι αυτός το θόρυβο της αντικρυνής στεριάς, που τον καλούσε, αόρατη σήμερα μέσα στο φως.

-6-

Μα ο ήλιος πάλι, όταν ο Αντίπας πήγε ν' ανοίξει τα βλέφαρα, έρριξε βαρειές τις αχτίδες του πάνω στα μάτια του. Έδειχνε πως ήθελε να μένουν σφαλιχτά τα βλέφαρα του.

Ήθελε να του πει πως δεν είχε δίκιο στις σκέψεις του. Ήθελε να του δώσει να καταλάβει, μια για πάντα, πως η θνητή ύπαρξη του περιοριζόταν σ' αυτήν την κοντόθωρη αιμάτινη θολούρα. Δεν είχε δικαίωμα να προχωρεί πιο πέρα. Μόνο αυτή η θολούρα είναι ο χώρος της σκέψης του και της ύπαρξης του.

Τότε ένιωσε ν' ανεβαίνει ένα σάλεμα μέσα στο στήθος του. Έφτασε στο λαιμό του. Προχώρησε στο κεφάλι του. Αγκάλιασε τους βολβούς των ματιών του. Άρχισαν να χύνονται δάκρυα. Τα ένιωθε θερμά πάνω στα μάγουλα του.

Μια φωνή στεγνή, απάνθρωπη ακουγόταν στ' αυτιά του. Παράπονο μοναχικού ανθρώπου που πάλευε όρθιος με την ψυχή του.

Ο αχώρητος Θεός δεν άκουγε τόσα χρόνια αυτόν τον αρχέγονο νυγμό της σάρκας του κι όλης της ύπαρξης του.

Άρχισε με την ξαναμμένη φαντασία του να βλέπει οράματα μέσα σ' αυτήν την κόκκινη θολούρα. Είταν κάτι μορφές και σχέδια που βλέπουμε πάνω στο λουστραρισμένο ξύλο της

ελιάς. Στα νερά των στιλπνών μαρμάρων της Αγιάς Σοφίας, που δείχνουν μέσα από την πέτρα, μορφές Αγίων. Στα σύννεφα που τα σπρώχνει απαλή αύρα πάνω στο γαλάζιο τ' ουρανού.

Είταν τα σχέδια των Εφτά Εκκλησιών της Αποκάλυψης, σκορπισμένων πάνω στη Μικρασία. Τις φώτιζαν οι εφτά λυχνίες που τις έβλεπε αναμμένες. Απ' την Έφεσο, τη Σμύρνη, την Πέργαμο, τα Θυάτειρα, τις Σάρδεις, τη Φιλαδέλφεια, τη Λαοδίκεια. Από μέσα τους έβγαιναν ύμνοι εωθινοί. Βάδισμα λαών νικητήριο πάνω σε μέτρα ελληνικά. Άκουγε τροπάρια με μέτρα ιαμβικά. Ο ήχος των ξαπλωνόταν σ' όλες τις κορφές των βουνών της βυζαντινής Μικρασίας. Πάνω τους φυσούσε αετοφόρος άνεμος. Ανθρώπινους λόγους με λέξεις γλυπτές. Είχαν μείνει πάνω στη γη αυτής της Ασίας, έξω και μέσα στα χώματα της, σαν κακοθαμμένοι νεκροί.

Γράμματα και νοήματα ελληνικά.

Γλυκός σάλαγος ρουφούσε την ύπαρξη του.

Να γίνει ένα μ' αυτό το πέλαγος του πνεύματος των Ελλήνων. Έβγαινε από κάθε μάρμαρο και κάθε εικόνα. Θρόϊσμα φύλλων δροσερών ανοιξιάτικων δέντρων που σκέπαζαν τις εκκλησίες. Σα να μιλούσαν Προφήτες.

Όλοι αυτοί οι νεκροί, αιθέρας κοσμοφόρος, ζούσαν τώρα μέσα του. Μιλούσε μαζί τους. Τους ανάπλαθε με τη φαντασία του. Έσμιγε το παρελθόν και το μέλλον πάνω σ' αυτές τις κορφές.

Ο ήλιος όμως τον πίεζε στα μάτια και ζητούσε επιτακτικά να σταματήσει. Ο ήλιος δε θέλει τέτοιες ονειροφαντασίες. Θέλει να γελά μόνο απ' τη χαρά της ζωής, που σκορπάν οι ζωοφόρες αχτίνες του. Δε δακρύζει ποτές.

Ο Αντίπας θυμάται τώρα μια φράση που ξεστόμισε στα πρώτα χρόνια της προσφυγιάς, όταν ανέβηκε στούτο το βουνό και αντίκρυσε την Ανατολή. Τότες, που λιγνός, γιομάτος δύναμη στο κορμί του, σήκωσε περήφανο το κεφάλι με τα κατσαρά τα μαύρα μαλλιά, στον ουρανό:

- Θα μουτζώσω με τα δυο μου χέρια τον ήλιο, αν ξακολουθά να φωτίζει έτσι αδιάφορα, τα βουνά της Ανατολής και τα χώματα, που ρούφηξαν, χωρίς εκδίκηση, το αίμα των γονιών μου.

Μα ο ήλιος, μέγας, κραταιός πάνω στον ουρανό του δεν ξεχώριζε αυτά τα σύνορα, π' έβαζαν οι άνθρωποι πάνω στη γη. Αυτός δεν ξέρει τι θα πει Τούρκος ή Έλληνας. Ξακολουθά να φωτίζει τον κόσμο απλόχερα.

Έρριχνε τη χαρά των αχτίνων του, όπως πάντα, πάνω στα χώματα της Ανατολής, πάνω στη θάλασσα του Αιγαίου και πάνω στο νησί των Αιολέων. Τον πρόμαχο της Ευρώπης μπροστά στην Ασία.

Αναθυμάται τώρα, μέσα σ' αυτήν την κόκκινη θολούρα, αυτήν την άγρια κραυγή του κι αναρωτιέται αν το μίσος και η βία είναι πράματα μάταια, απ' τη φύση τους, πάνω στη γη.

- Ποιός παραμορφώνει ήλιε μου και τρισήλιε μου την αλήθεια, ρώτησε με θρηνητικό ξέσπασμα ο Αντίπας.-

Ο Ήλιος, κουφός, αδιάφορος, ξακολουθούσε να τρέχει το διάστημα μ' αυτόν τον απρόσωπο ρυθμό της έλξης των ουρανίων σωμάτων, που μέσα του ρουφιούνται οι πόνοι των μικρών ανθρώπων κι όλες οι πατρίδες, που δεν έχουν δύναμη να σταθούν στα πόδια τους. "Ας τα βρουν μόνοι τους οι άνθρωποι".

Αυτός με τις αχτίνες του, λαμπικάρει τον αγέρα, κάνει να λάμπει ο ουρανός. Καθαρίζει τον άνεμο απ' το μίσος.

Τα λόγια του Αντίπα είναι κραυγή τηλεφώνου που χτυπά μέσα σε αδειανό δωμάτιο. Καμιά απάντηση δεν είναι αναγκαία στον κόσμο αυτόν.

Κι όμως στο πείσμα του ήλιου, ο Αντίπας κι' αυτήν τη στιγμή, νιώθει πως πρέπει να ζει "παρ' ελπίδα την ελπίδα" Να περιμένει με πίστη. Χωρίς σκέψη. Θα καταφύγει σ' άλλο ανώτερο Δικαστήριο. Με κρίση πιο δυνατή απ' του Ηλίου.

Κάποτε το σκοτάδι θα γίνει φως, μουρμούρισε μέσα του. Όσο θα ζει, θα αγωνιά. Οι νεκροί μπορούν, την κάθε στιγμή. να ξαναγυρίσουν. Να παρουσιαστούν μπροστά μας. Όχι! Η αυλαία δε θα πέσει πάνω στη Μικρά Ασία.

Ζει ακόμα μέσα στην ψυχή μας.

-7-

- Παππού, ε παππού, ακούστηκε μια φωνή μέσα απ' το σπίτι, πού είσαι;

- Εδώ φώναξε ο Αντίπας, ξεπηδώντας απ' τη νάρκη του και τεντώνοντας το κορμί του όρθιος.

Ένα κορίτσι δεκοχτώ χρονών πετάχτηκε έξω απ' το σπίτι του στον ελιώνα, κει που άκουσε τη φωνή του.

Είταν η εγγονή του. Ήρθε με τη μάνα της, την κόρη του. Να κάνουν Χριστούγεννα μαζί. Να πάρουν το γέρο να φύγουν για πάντα στην Αθήνα. Εκεί είχαν διαμέρισμα. Πεντάρι. Αυτοκίνητο. Όλες τις βολές. Το σπίτι εδώ στην ερημιά, είχε γιομίσει ρωγμές. Δεν άξιζε ο κόπος να το επιδιοθρώσει κανείς.

Η Ρηνούλα είταν ένα κορίτσι γιομάτο ζωή. Όλα έδειχναν το δυνατό κορμί της. Αίματα πολλά ανακατεύτηκαν, σκέφτηκε ο γέρος. Αυτός Τευθρανός από την Πέργαμο. Η γυναίκα του Μυτιληνιά. Αίμα αιολέων όπως έδειχναν τα σουσούμια της. Φουσκωμένα μήλα στο πρόσωπο, φρύδια, μάτια τσακύρικα Ο άντρας της κόρης του απ' τη Σκάλα της Λακωνίας. Είχε έρθει εδώ στρατιώτης και τη γύρεψε σε γάμο. Κορμί δυνατό η εγγονή του. Ήρθε να τον πάρει μέσα στο σπίτι για τον πρωινό καφέ.

Ο γέρος κοίταξε τα στήθη της και στέναξε. Πού φωλιάζει τώρα η ζωή, που δυνατή μια φορά έτρεχε στο ζεστό του αίμα;

Η σάρκα της λαλεί για έναν κοσμο καινούργιο.

Γιομάτο ψιθύρους κι όνειρα μέσα σε μια ατέλειωτη ειρήνη, με καινούριο φως.

Η κόρη του είχε στρώσει πρωτοχρονιάτικο τραπέζι. Πάνε χρόνια τώρα που συχωρέθηκε η κυρά του.

Κάθησαν στο τραπέζι. Τούβαλαν ένα φλιτζάνι γάλα μ' ένα κουπάκι καφέ. Άχνιζε σκορπώντας τη μυρουδιά στο φτωχικό δωμάτιο. Δίπλα ένα κομμάτι αγοραστή βασιλόπιττα. Την είχαν φέρει απ' την Αθήνα. Κανένας πια δε ζύμωνε βασιλόπιττες. Ούτε στόλιζε το τραπέζι μ' ένα λιόκλαδο μπηγμένο στη μέση της βασιλόπιττας, με κουφέτα, καραμέλλες στραγάλια κι άλλα γλυκά γύρω της. Τώρα όλα είταν αγοραστά. Ομοιόμορφα, τεχνολογικά φτιαγμένα.

Οι κουβέντες είταν λίγες στο τραπέζι. Το ίδιο τροπάρι. Να πάει ο γέρος μαζί τους στην Αθήνα για πάντα. Να αφήσει αυτή την ερημιά.

Μάνα και κόρη σηκώθηκαν μόλις ήπιαν τον καφέ και φάγαν ένα κομμάτι βασιλόπιττα. Έπρεπε να μαζέψουν τα πράματα. Αύριο θα έφευγαν με το καράβι του νησιού. Με το "Σαπφώ".

Ο γέρο - Αντίπας έμεινε σιωπηλός, μασώντας τη βασιλόπιττα. Για το ταξίδι στην Αθήνα τα είπαν μέρες τώρα με την κόρη του. Ο Αντίπας κρατούσε σφιγμένα τα χείλη. Δεν έλεγε το ναι.

Στην κάμαρα τώρα μάνα και κόρη, ξεκρέμαζαν τα κάδρα. Είταν θυμητάρια. Λαϊκές

χαλκογραφίες, που είχε αγοράσει και κορνιζώσει πριν από χρόνια ο Αντίπας. Τότες, που τα πράματα που παρίσταναν, είταν στη "βράση τους". "Η πυρκαγιά της Σμύρνης". Φλόγες έζωναν τη δύστυχη πόλη από παντού. Σε μια γωνιά ενός σοκακιού, Τούρκοι άδειαζαν τενεκέδες με πετρέλαιο πάνω στη φωτιά, που έβγαζε κατάμαυρους καπνούς. Ο κόσμος έτρεχε αλαλιασμένος. Έπεφτε στη θάλασσα να σωθεί απ' το μαχαίρι των Τούρκων. Σιδερένια θωρηκτά με ξένες σημαίες και κρύα σίδερα, σαν την καρδιά τους, έμεναν αδιάφορα στο χαμό των ανθρώπων. Πτώματα έπλεαν πάνω στη θάλασσα του λιμανιού, ανάμεσα σε σκουπίδια. Η συνήθεια στη φρίκη είχε πνίξει κάθε αίσθημα οίκτου.

Ύστερα είταν μια άλλη χαλκογραφία. "Η μάχη του Καλέ Γκρότο". Έλληνες προωθημένοι στο πιό προχωρημένο σημείο της προέλασης του στρατού μας. Στην καρδιά της Τουρκίας. Ορμούν πάνω στις οχυρωμένες θέσεις του εχθρού. Δόντια δράκου, οι οβίδες που πέφτουν πάνω στα κίτρινα χωράφια που πάνω τους γίνεται η έφοδος. Πού χάθηκε η λεβεντιά αυτών των παληκαριών πούφτασαν στα βάθη της Τουρκίας, κυνηγώντας το όνειρο του μαρμαρωμένου βασιλιά, αυτοί που διάβαζαν στο σχολείο την "Κύρου Ανάβαση", του Ξενοφώντα; Πούναι οι σάλπιγγες που γιόμιζαν τον αγέρα;

Είταν και ο Αντίπας εκεί. Εθελοντής. Μόλις είχε τελειώσει το Γυμνάσιο.

Δυο άλλες λιθογραφίες. "Ο Βενιζέλος" κι ο "Μαύρος Καβαλάρης" Ο Πλαστήρας. Πρόσωπο γλυκομελάχρινο, κοκκαλιάρικο. Ψημένο από τους ήλιους της Μικράς Ασίας, καθώς ανέβαινε τις κορφές των βουνών της. Τελευταίος βυζαντινός Ακρίτας. Μια αντιφεγγιά στο πρόσωπο, γλυκειά. Σαν Άγιος βυζαντινός με λάμψη αποφασιστικότητας στα μελανιασμένα απ' την αγρύπνια μάτια του και την έγνοια του αδικοσκοτωμένου λαού.

Μα τώρα οι ζωγραφιές αυτές με τις απίθανες ιστορίες, ξεθώριασαν. Σα να επέβαλλαν τη σιωπή σ' αυτήν την κάμαρα, που τόσα χρόνια είταν κρεμασμένες μέσα της.

Ο Αντίπας όμως κοιτάζει τ' απελπισμένα αυτά πρόσωπα, τα στριμωγμένα με τρόμο στην προκυμαία της Σμύρνης. Τι έγινε αυτός ο λαός;

Έσβησε σαν τα σύννεφα μακριά απ' την πατρίδα του. Μαζί του κι αυτοί που διαφέντευσαν την τύχη του, τότες. Όσο κι αν ο Βενιζέλος γελά και ο Πλαστήρας αγριεύει με τα μουστάκια του όρθια από μαντέκα.

Δεν άντεξαν κι αυτοί στο χρόνο.

Τώρα μένουν πάνω στη Μικρασία μόνο τα βουνά. Ίδια. Σαν και πρώτα. Αδιάφορα σαν τα ξένα θωρηκτά, τα καμωμένα από κρύο ατσάλι.

Ένας ήλιος αλλιώτικος , μα χαρμόσυνος γιομάτος ζεστές αχτίδες, ανεβαίνει, σήμερα πρωτοχρονιάτικα, στον ίδιο ουρανό. Γαμπρός που σαλτάρει στα σκαλοπάτια μιας εκκλησιάς για να κάνει καινούργιους γάμους. Να βγεί καινούργιος κόσμος πρωτόθωρος. Μ' άλλες σκέψεις. Μ' άλλα μυαλά. Λαοί που ζούν χωρίς σύνορα.

Τα δάχτυλα της εγγονής τυλίγουν τώρα αυτά τα θυμητάρια σε εφημερίδες. Τα αμπαλάρει, όλα μαζί. Ανακατωμένα. Με τους θρήνους πάνω στο μουράγιο της Σμύρνης και της ιαχές της εφόδου στο Καλέ-Γκρότο. Έγιναν όλα ένα δέμα. Απάνω του, σφιγμένα με σπάγκο, δούλευαν τα χέρια της εγγονής.

- Σα βαρύ είναι μαμά, λέγει.

Δεν λογαριάζει τον Αντίπα που τ' ακούει.

- Καλύτερα να τ' αφήσουμε εδώ. Πού να τα βάλουμε στην Αθήνα, μέσα στο διαμέρισμα; Είναι αδιαφόρητες παλιάντζες, συμπλήρωσε.

Τα πήρε και τ' απίθωσε σε μια γωνιά παράμερα. Όπως τακτοποιούν το κασελάκι με τα κόκκαλα, στο οστεοφυλάκειο.

Ύστερα πήρε το μαγνητόφωνο στα χέρια της και κάθησε σε μια καρέγλα απέναντι στον

Αντίπα.

- Να σου βάλω ένα τραγούδι παππού. Θα σ' αρέσει.

Η κορδέλλα μέσα στο μαγνητόφωνο άρχισε το καβούρντισμα. Ξαφνικά ακούστηκε η γερή και δυνατή φωνή ενός τραγουδιστή.

"Τούρκος εγώ και σύ Ρωμιός
κι' εγώ λαός και συ λαός"...

- Σ' αρέσει παππού, ρώτησε το κορίτσι και τον κοίταξε στα μάτια.

Ο Αντίπας δε μίλησε. Ούτε απάντησε καθαρά αν αύριο θα πήγαινε μαζί τους στην Αθήνα.

Το σκοτάδι άρχισε να πέφτει γρήγορα πάνω στη γη. Χειμώνας καιρός. Το βουνό έριχνε τη μεγάλη σκιά του πάνω στη θάλασσα, που το χώριζε απ' την Ανατολή. Απ' το παράθυρο φαίνονταν κατάφωτα τώρα τ' αντικρινά ακρογιάλια, που πάνω τους έπεφταν οι τελευταίες αχτίδες του ήλιου. Έλαμπαν οι "κουλάδες" και οι σειρές των μπακαλός στο μάκρος της ακρογιαλιάς. Οι Τούρκοι έρχονταν απ' τα μεσόγεια για την ανάπτυξη του τουρισμού στη θάλασσα του Αιγαίου. Ήρθαν να μας κάνουν γειτονιά. Νέες γενιές γεννήθηκαν και κει. Άλλα μυαλά έχουν τώρα. Κανείς δε μιλά ούτε θυμάται τους σφαγμένους. Δεν είχαν γεννηθεί αυτοί τότε. Αυτοί που τα έκαναν πέθαναν για πάντα. Ο λαός αγωνίζεται κι αυτός για λευτεριά και δικαιοσύνη. Να αναστήσει την ψυχή του απ' τα βάραθρα πούχε πέσει.

Να γελά ο άνθρωπος σαν βλέπει άνθρωπο.

Ο Αντίπας με τη δύση του ήλιου έκλεισε το παράθυρο. Πάνω στο βουνό της Φώκιας άρχισε να σχηματίζεται μέσα στο μισοσκόταδο, ένα σύννεφο. Σημάδι βροχής. Πριν κλείσει το παράθυρο κούνησε θαρραλέα και σταθερά το χέρι του, όπως έκανε πάντα, για αποχαιρετισμό στα βουνά της Ανατολής που τα ρουφούσε το σκοτάδι της άσπλαχνης νύχτας.

Δε θα πήγαινε στην Αθήνα. Θα έμενε εδώ για πάντα. Αυτή θα είταν η απάντηση του στην κόρη του αύριο το πρωί.

-8-

Ο νοτιάς στη Μυτιλήνη πιάνει ό,τι ώρα νάναι. Έρχεται σφυρίζοντας πάνω απ' την πευκόφυτη κορφή της Αμαλής. Πέφτει πάνω στη θάλασσα του μπουγαζιού ανάμεσα Ευρώπη και Ασία. Βλέπεις καθαρά το περπάτημα του. Μαύρο ανατρίχιασμα. Μελανιασμένο. Τρέχει πάνω στη θάλασσα. Τραβά κατά την Ανατολή. Μεγάλος φτερωτός δράκος των παραμυθιών.

Έτσι που κατεβαίνει απ' τα βουνά της Αμαλής, στα χωριά της ανατολικής πλευράς, την Αγιά Μαρίνα, το Καγιάνι, τον λένε "Ρούμελη". Έρχεται απ' τη μεριά της Ελλάδας. Ο νοτιάς είναι ελληνικός αγέρας. Όπως εφορμά απ' τη Λέσβο πάνω στο πέλαγος και τραβά κατά τον κόλπο του Αδραμμυτιού, στα βουνά του Αϊβαλιού, τα Κιμιντένια, πέρα κατά την Προύσα, κατά την Πέργαμο, μοιάζει σαν τον στρατό που έφτασε ως το Καλέ - Γκρότο. Βαθιά μέσα στη Μικρασία.

Τις πιό πολλές φορές έρχεται μ' αστραπές και βροντές. Σειούνται τα λιόδεντρα. Η ασημοπράσινη επιφάνεια τους κυματίζει. Απάνω της τρέχουν κύματα αργυρόλευκα, που βγάζουν ιαχές. Ο ελιώνας γίνεται ένα ζο που κινά μ' άγρια ορμή το δέρμα του. Μαζί του φωνάζουν κι όλοι οι ξωμάχοι που τον φύτεψαν.

Πάνω απ' τα στήθια του βουνού οι ασβεστόπετρες κατεβάζουν με δύναμη τον αγέρα. Χτυπά το Ακλειδιού. Τη Ράχη. Το Χάλικα και ξαπλώνεται σ' όλη την πόλη των Αιολέων, πηδώντας πάνω απ' το ψηλό Κάστρο της. Ακούγονται σφυρίγματα και μπομπουνητά.

Η θάλασσα βράζει ως την Ασία. Χαίρεται η μαύρη όψη της ψυχής. Πέφτουν αμέτρητα βροντερά αστροπελέκια. Οι αστραπές, με τη θειαφένια λάμψη τους, αποκαλύπτουν το όραμα των Εφτά Εκκλησιών της Αποκάλυψης, των σκορπισμένων σ' όλη τη Μικρασία. Παίζουν πανηγυρικά οι καμπάνες τους. Απάνω στα σύννεφα φαίνονται πύρινοι στρατιώτες, Ίωνες, Αιολείς, ο Μέγας Αλέξανδρος. Τάγματα Βυζαντινών, τσολιάδες κι απλοί φαντάροι. Παραταγμένοι σε λόχους και γραμμές σε τάξη πολέμου. Και πίσω λαός με σταυρούς. Χλιμιντράν άλογα. Βογγάν άνθρωποι. Πεθαίνουν σκούζοντας και στριγγλίζοντας.

Πιό κάτω στις κορφές των βουνών, περνά ο αόρατος θίασος των θυμάτων με μουσικές εξαίσιες, θρηνητικές, τα θύματα. Σ' άλλη αστραπή φωτίζεται το έρημο συντρίμι της Μικρασίας Ο πιό έξοχος τόπος που έχει ζήσει ο δικός μας πολιτισμός. Απομεινάρι ερμιάς και μεγαλείου. Η Μικρασία γίνεται όραμα νοσταλγικό, φανταστικό, ασύληπτο και μακρινό, που μια φορά το άγγιξε το πνεύμα το ελληνικό. Οράματα σχημάτων και μορφών βασανισμένων μαρτύρων και θυμάτων, αποκαλύπτονται στον ουρανό της.

Κι ύστερα, σαν απολύτρωση στον πόνο, έρχεται η μπόρα.

Άγρια. Με χοντρές στάλες. Πέφτει σαν καμουτσί ανελέητο πάνω στα δέντρα. Στους βράχους. Στη θάλασσα. Μαινάδα που ορμά κατά την Ασία, να βρει τον Άδωνι.

Τα λαγκάδια της Αμαλής γιομίζουν νερό. Μαζεύεται με κέλαδο στους χειμάρρους καταιό. Πέφτει μανιασμένο αστείρευτο γεμάτο αφρούς. Χουγιάζει με βρυχητά σα θεριά που ξαπολύθηκαν πάνω στη γη. Παρασύρει το κοκκινόχωμα απ' τα σέτια και το φέρνει στη θάλασσα. Άγρια βούλα κοκκινη. Χυμένο αίμα.

Κείνη την ώρα, στην ασυγκράτητη ορμή της φύσης, ο τοίχος του σπιτιού του Αντίπα, στην ανατολική μεριά, σωριάστηκε με βουβό θόρυβο πάνω στη γη, πλακώνοντας τον με τις πέτρες και το ξύλο του ταβανιού, καθώς κοιμόταν στο γιατάκι του, δίπλα στον τοίχο. Λένε πως κείνη την ώρα ακούστηκε ένας λυγμός.

Έψαχνε κι αυτός, τόσα χρόνια, να δει την Ανατολή. Δεν μπόρεσε να βρει το μυστήριο, που δένει τον άνθρωπο με την πατρίδα του, εκεί που είδε το πρώτο φως. Αυτό ζει μόνο στη σάρκα και το αίμα αυτών, που τράφηκαν απ' τους χυμούς της πλούσιας γης της.

Τι γίνεται αν η σάρκα αυτή παγώσει;

Τον έσυραν το πρωΐ απ' τα ερείπια. Αυτός που είταν ζωντανός, τώρα είναι πεθαμένος.

Πάνω στη Ράχη έλεγαν πως την ψυχή του Αντίπα την πήρε εκείνο το βράδυ ο νοτιάς και την πήγε στην Ανατολή. Έλεγαν ακόμα πως δεν είταν λυγμός αυτό που ακούστηκε την ώρα που έπεσε ο τοίχος. Είταν η κραυγή των πελαργών που γυρίζουν στην πατρίδα τους. Την έβγαλε η ψυχή του, καθώς πέταγε έξω απ' το τυραννισμένο κορμί του.

Θανάσης ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

Κλεάνθη Παλαιολόγου

Ψαράδες, ψάρια και ψαρέματα στην αρχαιότητα



α. Η Θάλασσα

Σύμφωνα με τη **"Γένεση"**, το πρώτο από τα βιβλία της Αγίας Γραφής, που περιγράφει τη δημιουργία του Σύμπαντος, το νερό είναι το κύριο στοιχείο της δημιουργίας. **"Εν αρχή εποίησεν ο Θεός τον ουρανόν και την γην· η δε γή ην αόρατος και ακατασκεύαστος και σκότος επάνω της αβύσσου και πνεύμα Θεού επεφέρετο επάνω του ύδατος"** (Γεν. 1,2).

Ο προφητάνακτας Δαυΐδ στους Ψαλμούς του λέγει για την απεραντοσύνη της, **"αύτη η θάλασσα η μεγάλη και ευρύχωρος"** (Ψ.Δ. ΡΓ', 25) και σε άλλο σημείο θεωρεί ότι επάνω της στηρίζεται η γή **"ο στεγάζων εν ύδασιν τα υπερώα αυτού"** (Ψ.Δ. ΡΓ', 3) και αλλού **"του Κυρίου η γή και το πλήρωμα αυτής, η οικουμένη και πάντες οι κατοικούντες εν αυτή, αυτός επί θαλασσών εθεμελίωσεν αυτήν"** (Ψ.Δ. ΚΓ', 1,2) και προτρέπει τους ανθρώπους να αναζητούν τη ζωή από τη θάλασσα **"εν τη θαλάσση η οδός σου και αι τρίβοι σου εν ύδασι πολλοίς"** (Ψ.Δ. ΟΕ', 20).

Οι Προφήτες και οι Πατέρες της Εκκλησίας έγραψαν πολλά για τη θάλασσα, πως ο Θεός της έθεσε σύνορα τη γή και της είπε.. πιό πέρα απ' εδώ δέ θα περάσεις, πως ενώ ειναι απέραντη η δύναμή της και μανιασμένη στα πελάγη, διαλύει τα κύματά της μόλις ψαύσει τη λεπτή άμμο της ακρογιαλιάς, ενώ ο μέγας Βασίλειος γίνεται ποιητικός όταν λέγει: **"είναι γλυκύ θέαμα η θάλασσα ολόλευκη, όταν την κρατεί γαλήνη σταθερά. Και ακόμη, πιο γλυκύ θέαμα όταν ελαφραί αύραι την χαϊδεύουν και αυτή προβάλλει πορφυρή και κυανή, και τότε αποθέτει θερμά τα φιλήματά της στις άκρες της στεριάς"**. Ο Ιωάννης Χρυσόστομος είναι πιό παραστατικός και θαυμάζει το μεγαλείο της θάλασσας, όταν λέγει ότι **"παφλάζει το πέλαγος, ξεδιπλώνεται και μουγκρίζει και χτυπιέται κατακέφαλα πάνω στους βράχους, αλλά μόνο από εντροπή διαλύεται επάνω στο οροθέσιο της άμμου, όπου.. *την μεγάλην και φοβεράν θάλασσαν αποτειχίζει η εύριπος άμμος και γή λεπτή και χνοώδης η από των πνευμάτων τήδε κακείσε διαχεομένη, μαινομένοις κύμασι γίγνεται χαλινός*"**.

Ο αρχαίος ελληνικός μύθος έλεγεν ότι η Τηθύς ήταν κόρη του Ουρανού και της Γης και έγινε γυναίκα του Ωκεανού απ' τον οποίο γέννησε πολλά παιδιά, Τιτάνες και Γίγαντες. Στα μεταγενέστερα χρόνια η Τηθύς υποδήλωνε τη θάλασσα που την άπλωσεν ο Ωκεανός και περιέζωσε από παντού τη γή. **"ός γαίαν δίνησιν πέριξ έχει αμφιελίξας"** (Ομ. Ιλ.).

Οι Έλληνες γνώριζαν και αγαπούσαν τη θάλασσα που την έλεγαν ***Ποσειδάωνος αλώη*** (Ιλ. Σ), δηλ. κάμπο, πεδιάδα, αλάνι του Ποσειδώνα. Καθώς ο τόπος μας είναι όλος νησάκια, ακρογιαλιές, κόλπους, παραλίες, ο κόσμος μας ο περισσότερος ζει, απ' τα αρχαία χρόνια, κοντά στη θάλασσα και σχεδόν απ' τη θάλασσα, και πάντα με τις σοροκάδες και τον μπουνέντε, με τα μαϊστράλια, τα μελτέμια και τα μπουρίνια της θάλασσας, με τους γραίγους, τις παλαβονοτιάδες, τις τσανταρλιές και τους γλασκιάδες της.

Έτσι την είξεραν καλά τη θάλασσα και την πάλευαν οι αρχαίοι με όλες τις αναποδιές και

τις γλύκες της. Θυελλώδη, κυματώδη ή κυματόεσσα, τρικυμιώδη, ανεμόεσσα. Σαν ήταν γαλήνια και ήρεμη την έλεγαν ***θάλασσα δικαιοτάτη,*** το ελαφρό της ανατάραγμα που το κάνουν λεπτές γοργοφτέρουγες αύρες, το έλεγαν ***ο της θαλάσσης γέλως.*** Ο Σοφοκλής πάντως ομολογούσε πως ήταν ***αθαλάσσωτος,*** δηλ. ασυνήθιστος στη θάλασσα τόσο, που έλεγε: **"ως καλόν από ξηράς οράν την θάλασσαν".** Κι ο ήρωας της Ιλιάδας ο Διομήδης είπε μιά φορά σαν πάτησε στεριά, έπειτα από μια περιπέτεια μέσα σε φουρτούνα: **"ώμοσα, μηκέτι λοιπόν υπέρ πελάγους πόδα θείναι"** (Ορκίστηκα ποτές πιά πάνω απ' τη θάλασσα δέ θα βάλω πόδι).

Την ένδοξη ιστορία τους οι Έλληνες άρχισαν να την γράφουν από τότε που μπόρεσαν να περπατήσουν τους μεγάλους δρόμους της θάλασσας απλώνοντας ένα πανί επάνω στο σκαφίδι με το οποίο καβάλλησαν το κύμα, από τότε που μπόρεσαν να ενώσουν χώρες και να σμίξουν λαούς, χαράσσοντας τους δρόμους της θάλασσας. Ίσως να προηγήθηκαν σε μικρή έκταση οι Φοίνικες, αλλά οι Έλληνες ανοίχτηκαν μακρύτερα, ένωσαν το Αιγαίο με τη Μαύρη θάλασσα και με τη Μεσόγειο, βγήκαν έξω από τις Ηράκλειες στήλες, έφτασαν στη Βόρεια θάλασσα. Η Τύρος, η Σιδώνα, η Αίγυπτος, η Μίλητος, η Κρήτη, η Κολχίδα, γνωρίστηκαν και συνδέθηκαν με την Κύπρο, με την Ιωνία, την Κόρινθο, την Καρχηδόνα, τη Σικελία, τη Μασσαλία. Οι Αργοναύτες πρωτοπλέουν σε μυθολογική καταχνιά, ο Πυθέας ο Μασσαλιώτης θα φθάσει στη Θούλη, στην άκρη του άγνωστου τότε βορρά, ο Άννωνας ο Καρχηδόνιος θα βγεί από τις Ηράκλειες στήλες και θα κατηφορήσει τη δυτική Αφρική, ως τον κόλπο της Γουϊνέας, χίλια καράβια θα περάσουν το Αιγαίο για να πατήσουν την Τροία, ο κρητικός στόλαρχος του Μεγάλου Αλεξάνδρου ο Νέαρχος θα χαράξει δρόμο για τις Ινδίες.

Οι Έλληνες αγαπούν τη θάλασσα, ζούν κυρίως από τη θάλασσα, το αίμα τους είναι ανακατεμένο με θαλασάρμη.

*

β. Το Ψάρεμα.

Το κυνήγι, μαζί με το ψάρεμα, είναι μια απ' τις πρώτες τέχνες, ένα απ' τα πρώτα επαγγέλματα που αναγκάστηκε να ασκήσει ο άνθρωπος, για να εξασφαλίσει τη ζωή του, από τότες που βρέθηκε έξω από τις αφθονίες του Παράδεισου, διωχμένος άσπλαγχνα, για να βρεθεί γυμνός πάνω στη γή. Κυνηγός στη στεριά, ψαράς στα ποτάμια και στις άκρες, στα ρηχά της θάλασσας, εξασφάλιζε το καθημερινό το δικό του και της φαμίλιας του, και φαίνεται πως πολύ αργότερα βρήκε τρόπους και μέσα για να γίνει αγρότης, καλλιεργητής ή κτηνοτρόφος.

Πρέπει να υποθέσουμε πως ο άνθρωπος, καθώς ο οργανισμός και η γενική του κατασκευή και εσωτερική λειτουργία είναι προσαρμοσμένα μόνο για τη στεριά, άργησε να ξεθαρρευτεί με τα απλωμένα βαθειά νερά, με τα ποτάμια, τα δυνατά τους ρεύματα, με τις λίμνες, με τις θάλασσες. Όταν κατάφερε να πλέει πάνω σε κορμούς δέντρων, τότες έγινε ψαράς και δεν είναι παράξενο, πως αν εξαιρέσουμε τα σύγχρονα τελειοποιημένα μηχανικά εργαλεία και μέσα, όλα τα άλλα εργαλεία που και σήμερα χρησιμοποιούν οι ψαράδες για να αντλήσουν από τον άφθονο πλούτο της θάλασσας, οι αρχαίοι άνθρωποι τα είξεραν ακόμα από την αρχή της λιθίνης περιόδου, γιατί βρέθηκαν πολλά εργαλεία ψαρικής από οψιανό λίθο, που αργότερα, όταν μπόρεσαν να δουλέψουν το χαλκό, τα τελειοποίησαν.

Ο Όμηρος, ο Θέογνις, ο Θεόκριτος πολλά έχουν εμπνευστεί στα έργα τους απ' το ψάρεμα και πολλά αφηγούνται. Ο Όμηρος αναφέρει τα ***άγκιστρα, το ακόντιον, τα δίκτυα, τον μόλιβδον.*** Ο Θεόκριτος αναφέρει τα εργαλεία ψαρικής της εποχής του.

..."κείντο τα τής θήρας αθλήματα, τοί καλαθίσκοι,
τοί κάλαμοι, τἀγκιστρα, τα φυκιόεντα δέλητα,
ορμιαί, κύρτοι τε και εκ σχοινίων λαβύρινθοι,

μήρινθοι, κώπαι τε γέρων τ' επ' ερέσματα λέμβος..."

(Θεοκρ. Ειδυλλ. III, XIX, 6-12)

(είχαν κοντά τους της ψαρικής τα σύνεργα, τα ρηχά πανεράκια, τα μακριά καλάμια, τ' αγκίστρια, τα ανακατεμένα με φύκια δολώματα, τις πετονιές, τους κιούρτους, τα δίχτυα, τα καμάκια, τα κουπιά και τη γρηά τους παλιόβαρκα).

Του επικού Ομήρου οι περιγραφές για ψαρέματα είναι πολύ χαρακτηριστικές, γιατί θαρρείς πως είναι σύγχρονες. Ο Μενέλαος διηγείται στον Τηλέμαχο τις περιπέτειές του μέσα στις αφιλόξενες θάλασσες, κατά την επιστροφή τους στην πατρίδα, μετά που κατάκαψαν και ξεθεμέλιωσαν την Τροία, και λέγει πως όταν αυτός και οι σύντροφοί του ήταν ποδισμένοι στο νησί Φάρος, έξω από την Αίγυπτο, **"αεί γάρ περί νήσον αλώμενοι ιχθύασκον γαμπτοίς αγκίστροισιν, έτειρε δέ γαστέρα λιμός"** (Οδυσσ. Δ, 368), δηλ. ψάρευαν γύρω απ' το νησί Φάρος με κυρτά αγκίστρια, γιατί τα σωθικά τους τα θέριζε πείνα.

Στο νησί του Ηλίου ψάρευαν οι σύντροφοι του Οδυσσέα

"ώς ότε τις φώς, πέτρη επί προβλήτι καθήμενος ιερόν ιχθύν εκ πόντοιο θήραζε λίνω και ήνοπι χαλκώ"

(Ιλιαδ. Π. 406-9)

δηλ. καθώς παλικάρι που κάθεται πάνω στους βράχους της ακρογιαλιάς και ψαρεύει μικρά ψάρια με πετονιά και αγκίστρια από γυαλιστερό χαλκό ή στά βαθειά με δίχτυα.

Σε άλλο κεφάλαιο ο Όμηρος μιλά για βουτιές στα βαθειά, και όστρακα που ανάσυραν κολυμβητές απ' τον πάτο.

"ή μαλ' ελαφρός ανήρ ώς ρεία κυβιστά,
δή που και πόντω εν ιχθυόεντι γένοιτο,
πολλούς άν κορέσειεν ανήρ όδε τη θεά διφών,
είτ' αποθρώσκων, εί και δυσπέμφελος είη"

(Ομ. Ιλ. Π. 145-50)

δηλ. είναι τόσο ελαφρύς που στο γεμάτο ψάρια πέλαγο κάνει βουτιές και ψάχνει στα βαθειά για στρείδια κι άλλα, κι ας είναι επικίνδυνο να βουτάς και ας είναι πολλές οργυιές βαθύς ο πάτος, γιατί μ' αυτά πολλούς είχε να χορτάσει.

Σε άλλη ραψωδία ο Όμηρος μας λέγει πως χρησιμοποιούσαν βαρύδια από μολύβι, που το έχυναν μέσα σε κέρατο βοδιού, για να κατεβάζουν στα βαθυγάλανα νερά τα αγκίστριά τους και να ρημάζουν τα λαίμαργα ψάρια.

"ή δέ μολυβδένη ικέλη ες βυσσόν όρυσσεν
ή τε κατ' αγραύλοιο βοός κέρας εμβεβαυΐα
έρχεται ωμησθήσιν επ' ιχθύσι κήρα φέρουσα"

(Ομ. Ιλ. Ω. 80-3)

Στην Οδύσσεια βρίσκουμε άλλη μιαν όμορφη ψαρευτική σκηνή.

"αλλ' ότε δή νηός εξέφθιτο ήια πάντα
καί δή άγρην εφέπεσκον αλητεύοντες ανάγκη,
ιχθύς όρνιθάς τε, φίλας ότε χείρας ίκοντο,
γναμπτοίς αγκίστροισιν, έτειρε δε γαστέρα λιμός"

(Ομ. Οδυσσ. Μ. 229-32)

δηλ. και σαν έπιασαν να τελειώνουν τα φαγώσιμα απ' το καΐκι τους, επιχειρούσαν από ανάγκη το κυνήγι και το ψάρεμα με κυρτωμένα αγκίστρια, γιατί η πείνα θέριζε τις κοιλιές τους.

Όμως πάλι από τον Όμηρο μαθαίνουμε πως το ψάρεμα με καλαμίδι από τη στεριά το

είξεραν.

"ώς δ' ότ' επί προβόλω αλιεύς περιμήκεϊ ράβδω
ιχθύσι τοίς ολίγοισι δόλον κατά είδατα βάλλων
ες πόντον προΐησι βοός κέρας αγραύλοιο,
ασπαίροντα δ' έπειτα λαβών έρριψε θύραζε,
ώς οί γ' ασπαίροντες αείροντο ποτί πέτρας".

(Ομ. Οδύσσ. Μ. 251-5)

δηλ. κι όπως ψαράς, απ' έναν ψηλό βράχο μ' ένα μακρύ κοντάρι πετά με μικρό δόλωμα τ' αγκίστρι, που το έχει δεμένο πάνω σε κέρατο βοδιού, κι άμα το ψάρι πιαστεί το πετά πάνω στην πέτρα κι εκείνο σπαρταρά.

Κι άλλη μια σκηνή ψαρευτική έχουμε από τον Όμηρο.

"ώς τ' ιχθύας ούς θ' αλιής
κοίλον ες αιγιαλόν πολιής έκτοσθε θαλάσσης
δικτύω εξέρυσαν πολυωπώ".

(Ομ. Οδυσσ. Χ. 385,6)

δηλ. σαν ψάρια που οι ψαράδες τα τραβούν έξω απ' τη θάλασσα με τα δίχτυα, με τις πολλές τρύπες.

*

γ. Εργαλεία της ψαρικής.

Απ' αυτές τις περικοπές που παραθέσαμε , μπορούμε να δούμε και μερικά απ' τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι για να ψαρεύουν, τους τρόπους ψαρέματος που είχαν, και τα ψάρια που έπιαναν. Από τη συνέχεια της έρευνάς μας θα φανεί πόσα είξεραν οι αρχαίοι ψαράδες, εκείνα τα παλιά χρόνια, κι ακόμα αν είναι ίδια τα ψάρια που ψαρεύουμε οι σύγχρονοι.

Το ψάρεμα ήταν για τους αρχαίους επάγγελμα που άφινε κέρδη, γιατί ο λαός πρόθυμα έτρωγε τα ψάρια που έφερναν οι ψαράδες στις αγορές. Για το ψάρεμα, τα ψαρέματα και τα ψάρια είχε γράψει φαίνεται αρκετά ο ποιητής του Δ' αι. π.Χ. Άλεξις, αλλά δε σώθηκαν τα κείμενά του. Για το ψάρεμα είχαν γράψει και άλλοι αρχαίοι σοφοί, ο Αιλιανός, ο Αλκίφρων, ο Αθήναιος, ο Ξενοκράτης, ο Στράβων. Ο τελευταίος λέγει ότι το ψάρι ***πηλαμίς*** (παλαμίδα) είξεραν να το ψαρεύουν οι Χαλδαίοι, αλλά το ψάρευαν και στον Κεράτιο κόλπο. **"τις στριμώχνουν,** γράφει, **και τις πιάνουν εύκολα, όχι μόνο γιατί είναι άφθονες, αλλά γιατι τις φέρνουν προς το ισχυρό ρεύμα και αφού τις κλείσουν στον κόλπο τις πιάνουν και με τα χέρια ακόμα"** (Βιβλ. ΙΑ. 3,12).

Και οι Ρωμαίοι φαίνεται πως αγαπούσαν πάρα πολύ τα ψάρια και όλα τα θαλασσινά, γιατί είχαν δημιουργήσει στις ακρογιαλιές ιχθυοτροφεία απ' όπου ψάρευαν όσα ψάρια ήθελαν και βέβαια είχαν τρόπους να τα ανανεώνουν, ίσως όπως κάνουν και οι σύγχρονοι με τα βιβάρια (λατ. vivarium). Πολλοί είναι οι συγγραφείς (Αιλιανός, Καλουμέλας, Κάσσιος, Κικέρων) που αναφέρουν για τις προτιμήσεις που είχαν πλούσιοι και σημαίνοντες Ρωμαίοι για τα θαλασσινά και τα ψάρια. Για το φαγά το Λούκουλλο, που τα γεύματα και τα δείπνα που παρέθετε διαρκούσαν πολλές ημέρες, λένε ότι έφερνε ψάρια και θαλασσινά από πολύ μακρυνές θάλασσες, για εκείνη την εποχή. Από τις παραλίες της Βαλτικής, από τον Εύξεινο Πόντο, την Προποντίδα, την Κύπρο, την Αδριατική. Είξεραν τα μπαρμπούνια και τα ψάρια από τους κόλπους της Γέρας και της Καλλονής, και για το Λούκουλλο έλεγαν ότι διατηρούσε βιβάρια στις όχθες του ποταμού Βόλγα και ενυδρία (aquarium) σε πολλές ακρογιαλιές.

Τα ψάρια και τα θαλασσινά τα μετέφεραν με τα καΐκια μέσα σε μεγάλες στέρνες και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, ανανέωναν πολύ συχνά το θαλασσινό νερό.

Αλιεία ήταν το ψάρεμα που το έλεγαν και άγρα ιχθύων, δηλ. κυνήγι και ***σαγηνεία,*** λέξη που βγαίνει από τη σαγήνη (σάγος) που ήταν το δίχτυ κυρίως του γρίπου που το πετούσαν βαθειά και έπειτα έβγαιναν στη στεριά και το έσερναν έξω. Από την αλιεία έχουμε ***αλίευμα,*** το σύνολο των ψαριών που πιάστηκαν, ***αλιεύς,*** ο ψαράς, ***ασπαλιεία,*** το ψάρεμα με αγκίστρι, ***ασπαλιεύς*** και ασπαλιαστής, ο ψαράς που ψαρεύει με αγκίστρια. ***Αλιεργής*** και ***αλιεργός*** είναι ο εργάτης της θάλασσας, ο ναύτης, ο ψαράς που στον πληθυντικό λέγονταν ***αλιάδαι*** (ναύτες, θαλασσινοί). ***Αλιάς-άδος,*** είναι αυτή που ανήκει, που ζει στη θάλασσα, η θαλασσινή και μεταφορικά η νεράϊδα, η ξωτικιά νύφη της θάλασσας. ***Αλίδρομος,*** αυτός που περιτρέχει, διαπλέει τις θάλασσες, ***αλίπλοος,*** όποιος πλέει με τα καράβια, ***αλίπνοος,*** αυτός που μυρίζει θάλασσα, ψαρίλα, ***αλίπληκτος,*** ο θαλασσοδαρμένος, ***αλίπλαγκτος,*** ο περιπλανώμενος στις θάλασσες, (***αλιπλανία***= περιπλάνηση), ***αλιπόρφυρα,*** τα θαλασσινά.

Από το ***άγκιστρον,*** αγκίστριον (αγκίστρι σήμερα) έβγαζαν πολλές σύνθετες λέξεις. ***Αγκιστρεία*** σήμαινε το ψάρεμα με αγκίστρι και μεταφορικά: δελέασμα, ξεγέλασμα, απάτη. ***Αγκιστρεύω,*** ψαρεύω και μεταφορικά: δελεάζω, ξεγελώ, ***αγκιστρευτής,*** ο ψαράς, ***αγκιστρευτική,*** η τέχνη της ψαρικής.

Το ψάρεμα με δίχτυα το έλεγαν ***δικτεύω*** και ο ψαράς ήταν ***δικτυεύς*** και ***δικτυοβόλος,*** αυτός που ρίχνει τα δίχτυα. Είχαν και το ***σαγηνοβόλο,*** αυτόν που "έβαλλε", έρριχνε το δίχτυ, το σημερινό πεζόβολο, από τη λέξη "πέζα" που σήμαινε όχθη, άκρα του γιαλού, άκρα σε οποιοδήποτε πράμα, ούγια, ποδόγυρος, πέλμα. Ήταν το δίχτυ που πετούσαν από την όχθη, από τη στεριά. Αυτός που ρίχνει πεζόβολο περπατά στην άκρη της θάλασσας, ή στα ρηχά της κι όταν δεί κοπαδιαστά ψάρια (κεφαλόπουλα κυρίως) ρίχνει το δίχτυ. Τα ψάρια τα κοπαδιαστά τα έλεγαν **"αγελαία ή χυτά"**. ***"Καλούνται δε χυτοί, οι τω δικτύω περιεχόμενοι θύννος, πηλαμίς, κολίαι κ.τ.τ."***.

Τα πρώτα δίχτυα ήταν καμωμένα από ίνες λιναριού. Οι πλωτήρες που κρατούσαν τη μια άκρη τους στην επιφάνεια ήταν ξύλινοι τάκοι και τα βαρύδια από λιθάρια του ποταμού ή βότσαλα χοντρά, που είχαν τρύπες για να τα δένουν. Ο Ησίοδος αναφέρει ότι πάνω στην ασπίδα του ήρωα Ηρακλή εικονιζόταν ψαράς που κρατούσε δίχτυα, έτοιμος να τα ρίξει για να πιάσει ψάρια που τα κυνηγούσε δελφίνι.

Οι αρχαίοι είξεραν το ***ακόντιον,*** δηλ. το μακρύ κοντάρι με τη σιδερένια αιχμή και την ***τρίαινα,*** το σημερινό καμάκι με τις τριπλές ή περισσότερες αιχμές που είναι στην άκρη κομμένες σε αναστολέα, έτσι, που όταν καρφωθεί ψάρι, χταπόδι ή άλλο, να ανασύρεται στην επιφάνεια γιατί ο αναστολέας δεν αφίνει την αιχμή να ξεκαρφωθεί.

Καθώς είξεραν να ρίχνουν σε ανοιχτή θάλασσα τα δίχτυα για να ψαρεύουν τα κοπαδιαστά ψάρια και τα αφρόψαρα, όπως γίνεται και σήμερα με τις παλαμίδες, τις λακέρδες και τους τόννους, είχαν ειδικό ναύτη, το ***θυννοσκόπον*** ή ***θυννοθηραίον,*** που ανέβαινε ψηλά στο άλμπουρο, έμπαινε μέσα στο ***θυννοσκοπείον,*** το σημερινό καφάσι ή κόφα κι απ' εκεί βίγλιζε για να ιδεί το κοπάδι τους ***θύννους*** (τόννους ή τούνους) ή τις ***θύννες*** (παλαμίδες) και ειδοποιούσε για να περικυκλώσουν με τα δίχτυα τα ψάρια.

Όταν άπλωναν τα δίχτυα σε λίγες οργυιές νερά, είχαν το ***λινόπτην,*** το ναύτη που περνούσε με τη βάρκα και είξερε να πει αν είχαν πιαστεί ψάρια, για να τραβήξουν τα δίχτυα.

Οι αρχαίοι είξεραν την ***ορμιά ή όρμον,*** το σημερινό αρμίδι, δηλ. την πετονιά. Είξεραν τις ***μολυβδίδες,*** δηλ. τα βαρύδια, τις μολυβίθρες που βάζουμε κάτω-κάτω στην πετονιά, για να την ρίχνουμε βαθειά. Είξεραν την ***αλιεία με την πυρά,*** δηλ. το σημερινό πυροφάνι. Έκαιγαν χοντρές σκίζες πεύκου που είχαν μπόλικο ρετσίνι. Αυτού του είδους την αλιεία αναφέρει ο Οππιανός που έγραψε *"Αλιευτικά και κυνηγετικά"* (Γ' αι. μ.Χ.).

Τα πλοία τους ήταν μεγάλα και μικρά ανάλογα με τις ανοιχτές θάλασσες ή με τις ακρογιαλιές όπου ψάρευαν. Ήταν η ***ναύς,*** μικρό καΐκι με ένα πανί τετράγωνο και με κουπιά, η ***ιστιοφόρος ναύς,*** που είχε ένα ή δυο πανιά και φλόκους και δεν είχε κουπιά, ήταν ο ***κέρκουρος,*** μια μεγάλη

ελαφριά βάρκα με πανί και κουπιά (σαν τα σημερινά κότερα), ήταν η **λέμβος,** μια συνηθισμένη ψαρόβαρκα, η **άκατος,** το **ακάτιον,** βάρκες, φελούκες με κουπιά. Η μικρή βάρκα λεγόταν και **βάρις -ιος** καί **-ριδος.** Στα καΐκια με τα πανιά είχαν τα δίχτυα, στις ψαρόβαρκες τα δίχτυα που έρριχναν κοντά στις ακρογιαλιές, κι από τα ακάτια και τις φελούκες ψάρευαν με πετονιές, με καμάκια, με πυροφάνι. Τα πιό μεγάλα ψαράδικα καΐκια που έρριχναν δίχτυα στα ανοιχτά, έσερναν πολλές φορές και την **-ολκάδα,** ένα βαρύ καΐκι σαν φορτηγό με μεγάλο αμπάρι, που το ρυμουλκούσαν *(ολκαίος = ο συρόμενος)* και είχαν επάνω του εφεδρικά δίχτυα, αλλά σ' αυτό φόρτωναν και το αλίευμα. Για τα ποτάμια και τις λίμνες είχαν βάρκες χωρίς καρίνα, πλατιές και ίσιες από κάτω, σαν τις σκάφες, κι αυτές τις οδηγούσαν, όπως και σήμερα, μ' ένα μακρύ κοντάρι.

Τα εργαλεία της ψαρικής των αρχαίων είναι γνωστά ίσαμε σήμερα. Το **άγκιστρον,** η **αρπάγη,** ο **κάμαξ,** το **ακόντιον,** τα **δίκτυα,** αι **ορμιαί ή μήρινθοι,** (πετονιές), οι **κύρτοι** (κατά Θεόκριτον "**εκ σχοινίων λαβύρινθοι**"), αι **περιμήκεις ράβδοι,** (καλαμίδια) **η αλιεία με πυράν** (πυροφάνι).

Γνώριζαν και τα δολώματα και φαίνεται ότι ήταν σχεδόν τα ίδια με αυτά που χρησιμοποιούν και σήμερα οι ψαράδες, επαγγελματίες ή ερασιτέχνες. Το δόλωμα το έλεγαν **δόλον ή δέλεαρ** και ήταν μικρά ψαράκια, σουλίνες, σκουλίκια, έντομα, γαρίδες.

*

δ. Τα Ψάρια.

Φαίνεται πως έπειτα από τόσες χιλιάδες χρόνια ούτε τα ψάρια που ψαρεύουμε και τρώμε, άλλαξαν. Βέβαια δεν μπόρεσα να βρω όλα τα ψάρια που οι αρχαίοι ψάρευαν στις θάλασσές μας ή μάλλον δεν κατόρθωσα να βρω τα ονόματα που τους έδιναν. Όσα όμως βρήκα να αναφέρονται από αρχαίους συγγραφείς υπάρχουν και σήμερα, ψαρεύονται και τρώγονται με μεγάλην ευχαρίστηση. Θα αναφέρουμε εδώ όσα ψάρια ψαρέψαμε μέσα στα βιβλία, ανακατωτά, όπως τα πιάσαμε.

Ίππουρος, η τσιπούρα, **χρύσοφρυς**, το ξόφι, χρυσόφα, **έλλοψ**, το ταχύτατο ψάρι ξιφίας ή ίσως η επίσης ταχύτατη μουρούνα, **θύννος**, ο τόννος, τούννα, θύννη ή παλαμίδα που λεγόταν και πηλαμίς. **Τάριμος ή Τέμαχος** ή λακέρδα, **Όρφνος ή Ορφνός** για το σκούρο χρώμα του, ο ροφός ή ορφός. **Τρίγλη**, το μπαρμπούνι, **Έγχελυς**, το χέλι, (**εγχελεών** ήταν ο τόπος, το βιβάρι που διατηρούσαν τα χέλια), **Καρίς** ήταν η γαρίδα (κατά τον Αριστοφάνη: "**γένη δέ πλείω των καρίδων, αί τε κυφαί και αι κράγγονες και το μικρόν γένος**"). **Κολίας** είναι ο κολιός. **Ίουλος ή Ιουλίς** ο γίλος ή ήλιος. **Βόωψ ή βόαξ**, για τα μεγάλα μάτια της η γόπα. **Γαλεός** το σκυλόψαρο. **Ραφίς ή βελόνη** είναι η ζαργάνα. **Κέστρα** το βραστόψαρο σφυρίδα. **Κωβίος** ο κωβιός ή γωβιός. **Λάβραξ** είναι το αδηφάγο λαβράκι. **Λύχνος** και σήμερα έτσι λέγεται, αλλά στην αρχαιότητα είχε και άλλα ονόματα όπως, **Καλλιώνυμος, Ημερόκοιτος, Ανωδόρκας, Ουρανοσκόπος** γιατί τα μάτια του τα έχει στην κορφή του κεφαλιού γυρισμένα προς τα επάνω. **Σμαρίς**, η νόστιμη μαρίδα ή σμαρίδα. **Μελάνουρος**, το μελανούρι. **Γόγγρος**, το μουγγρί. **Ρόμβος ή Ρύαξ**, το σαλάχι. **Μύραινα**, η φοβερή και επικίνδυνη σμέρνα με τα κοφτερά δόντια. **Χελιδών η θαλασσία**, το χελιδονόψαρο. **Φάγγρος**, το φαγγρί. **Μουγίλος**, το κεφαλόπουλο, ο κέφαλος. **Σαρδίνη ή Σάρδη**, η σαρδέλλα. **Πέρκη**, η πέρκα. **Σερράνος**, ο χάννος. **Ερυθρίνος**, το λυθρίνι. **Σάργος**, ο σαργός. **Σάργος ο δακτυλιωτός**, ο σπάρος. **Συναγρίς**, η συναγρίδα. **Σκόμβρος**, το σκουμπρί.

Αλλά, μέσα στο αχανές των θαλασσών και των ωκεανών, τα ψάρια δεν έχουν τελειωμό.

Κλεάνθης ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Κώστα Μίσσιου

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ (ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΟΥ) ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΕΪΜΠΕΚΗ ΠΡΟΚΥΠΤΟΝΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ ΚΑΙ ΕΞ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΕΤΡΙΜΜΕΝΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ ΜΑΣ



Το νησί μας ευτύχησε ν' αναδείξει μια σειρά σπουδαίων λογοτεχνών, σε πανελλήνιο - και παγκόσμιο - επίπεδο· γνωστά τα ονόματά τους, δε χρειάζεται να τα υπενθυμίσω. Κοντά σ' αυτούς, εννοώ τις ίδιες χρονικές περιόδους - και όχι γιατί είταν δίπλα τους - και αναφέρομαι στα χρόνια που προηγήθηκαν και ακολούθησαν την περίφημη "Λεσβιακή Άνοιξη", έλαμψε μια ακόμα σειρά σπουδαίων πνευματικών ανθρώπων, που με τη συμβολή τους στέριωσαν και προώθησαν αυτήν την άνοιξη, χωρίς - οι περισσότεροι - να γίνουν γνωστοί έξω από τα όρια του χώρου μας, με δικιά τους - πιστεύω - επιλογή, καθώς ποτέ δεν ενδιαφέρθηκαν, την προσφορά τους να την εμφανίσουν με βιβλία ή να την διευρύνουν. Γνωστά τα ονόματα και τούτων. Όλους αυτούς, η σημερινή πνευματική γενιά του Νησιού τους τιμά, με διαλέξεις, παρουσιάσεις, αναφορές και σωστά πράττει, είναι οι ρίζες της και οφείλει να τις διατηρεί ζωντανές, της δίνουν άλλωστε - συνεχώς και αδιαλείπτως - τροφή, και πλούσια προβολή.

Όμως, στην πνευματική ανάπτυξη του Νησιού, νομίζω πως συντέλεσε και μια άλλη ομάδα ανθρώπων του. Εκείνη που "εβίωσε λάθρα" - λογοτεχνικά - στη σκιά των πρώτων, είτε γιατί αυτοί που την αποτελούσαν - διευκρινίζω: την "αποτελούσαν" ο καθένας τους χωριστά και ποτέ σαν σύνολο - δεν είχαν τις δυνατότητες να βρεθούν κοντά στους άλλους, είτε γιατί δεν το θέλησαν, για λόγους που τώρα πια, είναι δύσκολο να εξηγηθούν σωστά, αφού η όποια άποψη θα στηρίζεται σε ενδείξεις, αδύνατες - τεκμήρια δεν υπάρχουν. Παρά ταύτα, όπως και λίγο πιο πάνω έγραψα, πιστεύω πως η προσφορά πολλών από αυτούς, είναι αξιομνημόνευτη, είταν ένα λιθαράκι στο πνευματικό οικοδόμημά μας, μικρό, αλλά, ίσως, υποβοηθητικά σταθερό. Τους περισσότερους σήμερα, τους έχουμε σχεδόν ξεχάσει, σπάνια μιλάμε για το έργο τους, για τη ζωή τους - "άδοξοι" έζησαν, έτσι θα μείνουν.

Ο Γεώργιος Ζεϊμπέκης, μου φαίνεται ότι ανήκει στους τελευταίους. Εμφανίστηκε στα Γράμματα, στις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του αιώνα μας, με καλές προοπτικές, όπως δείχνουν τα γνωστά ποιήματά του, που όμως δεν τις εξάντλησε. Δεν ξέρουμε

γιατί. Θα μπορούσα να έλεγα, πως αντιμετώπισε δυσκολίες στην πορεία του - αλλά και ποιός της γενιάς του (και της κοινωνικής τάξης του) δεν αντιμετώπισε. Θα έλεγα, πως ίσως στάθηκε άτυχος στην οικογενειακή του ζωή, όταν η πρώτη σύζυγός του - ποιήτρια κι αυτή - πέθανε, αλλά ως τότε, όπως και ο Κλ. Παλαιολόγος γράφει (βλ.παρακάτω), ζούσε ευτυχισμένα. Πολλά μπορούν να ειπωθούν, τίποτα δεν είναι σίγουρο, εκτός από ένα: είταν φειδωλός στην προσφορά του. Εν πάση περιπτώσει, μια και με το γραπτό τούτο, δεν πρόκειται να ψυχογραφήσω τον άνθρωπο - που δεν είμαι σε θέση άλλωστε, ας παραμείνω στο ότι: έδωσε, όχι τόσα όσα - ίσως - είχε τη δυνατότητα, τα οποία πάντως δεν πρέπει να ξεχνιούνται. Γι αυτό, γράφτηκαν και τα όσα ακολουθούν, που: δεν έχουν την πρόθεση να τον αποκαταστήσουν στη λογοτεχνική μας ζωή, αλλά είναι προσπάθεια να δοθεί μια εικόνα, από την ποίηση και τη ζωή του (από έρευνα εφημερίδων και του συνταξιοδοτικού του φακέλου), μαζί με ένα-δυό προσωπικά ενθυμήματα από αυτόν.

Θυμάμαι το δάσκαλο Γεώργιο Ζεϊμπέκη, τα χρόνια που είμουν μαθητής στο Δ' δημοτικό σχολειό της Μυτιλήνης· εκείνα τα δύσκολα μετακατοχικά χρόνια, στην καρδιά του εμφύλιου, όπου εμείς τα παιδιά κοιτάζαμε με απορία τα στεγνά πρόσωπα των μεγάλων, προσπαθώντας - μάταια - να ανιχνεύσουμε μια χαραμάδα χαμόγελου, να εξηγήσουμε γιατί τόση πίκρα - και αγωνία - είταν απλωμένη πάνω τους. Σκληρά χρόνια και για μας κι ας είμασταν απλά και μόνο ανυποψίαστοι παρατηρητές ανεξηγήτων συμβάντων - που όμως σωρεύτηκαν βαθιά μέσα μας, με ανεξίτηλα οδυνηρές συνέπειες, στα χρόνια που ακολούθησαν, τέτοιες, που να συντελέσουν, ώστε να μας πούνε η "χαμένη" γενιά. Και που πράγματι γίναμε, καθώς μεγαλώσαμε μέσα στη σκιά της προηγούμενης και μετά, όσο κι αν πασχίσαμε, δεν καταφέραμε ποτέ να βρεθούμε κοντά στην επόμενη, που δημιούργησε τον κόσμο της, δίχως τη δικιά μας συμμετοχή. Αδικία. Γιατί δεν είχαμε καμιά ευθύνη, για τα τότε. Τότε που ο δάσκαλος Γεώργιος Ζεϊμπέκης, περιφερόταν στον αυλόγυρο του "Παρθεναγωγείου", με τα άσπρα κατσαρά και πεταχτά μαλλιά του, σκυθρωπός, πάντα με μια "βίτσα" στο χέρι, "φόβος και τρόμος" για τους άτακτους. Φάνταζε, τεράστιος στα μάτια μου, έτσι μου έμενε η φιγούρα του ως προχτές, που είδα στο αντίγραφο του στρατολογικού του μητρώου, πως είχε ύψος μόλις 1.64 - πόσο οι παιδικές μνήμες στέκονται ανυπεράσπιστες μπροστά στην πραγματικότητα, στ' αλήθεια. Και κοντά σ' αυτά, ένα πρωινό, καθώς κλινηγιόμασταν, πέντ' έξι από τους ζωηρούς, επάνω στην μαρμάρινη προεξοχή, της μέσα εισόδου, του σχολείου μας, κάπου να μπερδεύεται ο Μιχάλης ο Σάμιος (καμιά συγγένεια με το διευθυντή μας) να πέφτει κάτω και να σπάει το χέρι του· δίπλα του εγώ και παραδίπλα ο Ζεϊμπέκης, να με γραπώνει από τον γιακά, σαν δράστη, προφανώς βυθισμένος σε σκέψεις, δεν είδε τί είχε συμβεί, όμως - θα σκέφτηκε - τούτος εδώ ο μπόμπιρας που κοιτάζει σαστισμένος του έβαλε τρικλοποδιά του παιδιού, αρχίζει ν' ανεβοκατεβαίνει η "βίτσα", θα μ' έκανε μαύρο στο ξύλο, αν δεν κατάφτανε η δασκάλα μας η Ελπινίκη η Μαρινέλλη - που μου είχε αδυναμία - να με γλυτώσει με τα χίλια βάσανα. Καταλαβαίνετε τώρα, τί ένιωθα, όταν και αργότερα άκουγα κάποιους, να αναφέρουν τόνομά του. Καμιά άλλη ανάμνηση απ' αυτόν, όλες τις επεσκίαζε το γεγονός εκείνο. Ούτε το θάνατό του δε θυμάμαι, που θα έπρεπε, αφού τέλειωσα το

δημοτικό δυο χρόνια μετά, και σίγουρα η απώλειά του θα συνοδεύτηκε με πένθος και για το σχολείο μας.

Όπως γράφω και αλλού (βλ. "56 ποιητικές φωνές από τη Λέσβο" Μυτιλήνη 1986" σ. 15), όταν τον ανακάλυψα σαν ποιητή, μου έκανε εντύπωση, η λυρικότητά του, η ευαισθησία του, η ανθρωπιά του. Για χρόνια, δε συνδύαζα καθόλου το δάσκαλο με τον ποιητή, δεν μπορούσα να διανοηθώ, πως ο άνθρωπος με τη "βίτσα" - ο πελώριος - που με άδραξε τόσο βάναυσα, θα είχε γράψει τρυφερούς στίχους, σαν αυτούς (τίτλος: ΜΕΜΟΡΙΑ, εφ. "Λέσβος," α.φ. 1058, Δευτέρα 20-7-1915, σ. 1):

Πως πέταξε η ωραία ψυχή η αγαπημένη!
Άστρο γλυκό μέσ' τ' άλλα τ' άστρα στο σκοτάδι
σαν μυροφόρα αγάπης κι αρετής φως ραίνει
για κείνους πώχουν όμοια φύγη νιοι στον Άδη.

Και κάτω εν ω γιορτάζουν οι ξενητεμένοι
και την στολίζουν οι παρθένες πρωί βράδυ
αχ! εδώ πάνω σκύβουν σαν απελπισμένοι
όλοι όσοι των ματιών της γνώρισαν το χάδι.

Πως ο καϋμός να πάψη, πως να λησμονήσουν!
του πόνου ο βασιλιάς είνε πολύ μεγάλος
κι είνε για να θρηνούν τα μάτια πριν να κλείσουν.
ότι Θεός κι αν είνε η Μοίρα δεν πονάει.
Μη στο σταυρό δεν έσβυσε το θείο κάλλος;
Μιλιά!.. Η αγνή ψυχούλα ακόμα μας κυττάει.

ή, αγωνιωδώς πικρούς, όπως (τίτλος: **Αγωνονύχτι**, εφ. "Λέσβος," α.φ. 1065, Δευτέρα 27-7-1915, σ. 1):

Αργούν οι ώρες οι πικρές και πέφτουν στην ψυχή μου!
Βροχή, που πάγωσε ο βοριάς, αργά στάζουν οι πόνοι.
Καλοί ή κακοί σβουροκοπούν στο νου μου οι λογισμοί μου,
ωσάν κεφάλι Μέδουσας, που μόνο νιους πετρώνει.

Άσκημοι νάνοι ή ώμορφοι λεβέντες, μπρος μου νεύουν
τα πάθη, μεσ' τη θάλασσα της θλίψης που μαραίνει
του κάκου η μέρα να φάνη, τ' αστέρια δε μισεύουν,
παρα 'πο μεσ' απ' τη σκιά η τρέλλα ορθή προβαίνει.

Δε στέκει η νύχτα πάνω μου ποτέ χωρίς βραχνάδες
και στα χρυσά τα δίχτυα των τα βλέφαρα δε δένουν,
σα χέρια αθώων, των καλών ονείρων οι κυράδες.

Κι ακόμα, η Μοίρα δε βολεί τα οράματα να πάψουν
σιωπηλά φαντάσματα θλιμμένα αργοδιαβαίνουν
όσες γυναίκες έκαναν τα μάτια μου να κλάψουν.

Τη μέρα που συνειδητοποίησα πως ο ποιητής και ο δάσκαλος είταν το ίδιο πρόσωπο, τότε μόνο κατάλαβα και τί θλίψη θα έκρυβε, για να αγωνίζεται - έτσι τώρα πιστεύω - να δείχνει τόσο διαφορετικός απ'ότι πράγματι είταν.

Ο Γεώργιος Ζεϊμπέκης (Ζεϊβέκης, υπόγραφε στη "Χαραυγή" και στο "Πανελλήνιον Ημερολόγιον Λέσβου"), έγραψε ποιήματα, τα οποία "...δημοσίευσε, όπως οι πιο πολλοί ποιητές της Μυτιλήνης του πρώτου μισού του 20ου αιώνα, στις τοπικές εφημερίδες..." (βλ. Π. Παρασκευαΐδη "Ανθολογία τριών Λεσβίων ποιητών. Βεϊνόγλου, Γαβαλάς, Ζεϊμπέκης. Μυτιλήνη 1983", σ. 28). Το παλαιότερο, πιθανό να είναι το δημοσιευμένο στο αριθμ. 39/15-5-1912, σ. 132 τευχ. της "Χαραυγής", με τίτλο "Στη μάννα μου". Καθώς, από τον Π. Παρασκευαΐδη (ό.π.) μαθαίνουμε πως: "...το επίθετό του ήταν Στεργίου, αλλά, επειδή η μητέρα του πέθανε στη γέννα, ο πατέρας του τον έδωσε και τον υιοθέτησε το ζεύγος Παναγιώτη και Διαμάντως Ζεϊμπέκη...", ο σπαραγμός που ξεπηδά από τους στίχους διαφαίνεται να έχει διπλή κατεύθυνση, στη μάννα που τον μεγάλωσε, αλλά και - έστω και νεφελωδώς - σ' αυτήν που τον γέννησε:

Αχ πάντα είχα κάτι στην καρδιά μου
απ' τα γλυκύτερά μου χρόνια ακόμα
και πάντα ένα σύννεφο βαθειά μου
μεσ' της ψυχής μου μαύριζε το δώμα.

Για ένα αιώνιο χαμόγελο μόνο
ίσως στολίδι ακριβοπληρωμένο
που σκέπαζε τον κούφιο μου τον πόνο,
όλοι με νόμιζαν ευτυχισμένο.

Μόνη εσύ, άγια εικόνα, μόνη
μεσ' την κρυφή μου διαβάζεις σελίδα
με τη ματιά, που όλα τα μερώνει.

Και η καρδιά μου η ορφανή και μαύρη
σε σένα τη χαρά και την ελπίδα
ξετρελλαμένη έτρεχε για νάβρει.

Στο ίδιο πρδ. υπάρχουν άλλα τρία ποιήματά του: "Νιόβη" τ. 43/31-7-1912, σ. 21, "Ο καμπανοκρούστης", τ. 47-48/15 - 30-12-1912, σ. 58 και "Φαντασία" τ. 55-56/15 - 31-1-1913, σ. 5. Δύο στην εφ. "Σάλπιγξ": "Η μάννα του στρατιώτη" και "Πεταλούδες" (21-

4-1915), ένα στο "Λεσβιακόν Λεύκωμα Αθήνα 1934" του Μ. Καλλοναίου, "Η Αγγέλικα", δυο ("Το χαμογέλιο της" "SONETTO") στο "Λεσβιακόν Ημερολόγιον 1950" του Π. Σαμάρα, που ίσως να τα είχε δώσει πριν πεθάνει, ίσως να είναι αναδημοσίευση. Όλα, τα πιο πάνω (εννοώ τα αναφερόμενα στην παρ. τούτη) έχουν καταχωρηθεί και στην ανθολογία του Π. Παρασκευαΐδη, ενώ ένα ("Η μάνα του στρατιώτη") το έχω βάλει στις "56 ποιητικές φωνές από τη Λέσβο. Μυτιλήνη 1986", μαζί με το "Καϋμός", που πρωτοδημοσιεύτηκε στο "Πανελλήνιον ημερολόγιον Λέσβου 1914" (σ. 271) και αξίζει - νομίζω - να το διαβάσετε:

Τ' ωραίο παλληκάρι αργοπεθαίνει
στη φρίκη του θανάτου ξεχασμένο...
Γύρω κορμιών αλώνι ματωμένο
κι όσα κορμιά, τόσοι καϋμοί χαμένοι.

Στο πλάϊ η Μοίρα μαυροφορεμένη
τί τραγουδάει;... Χείλι πικραμένο!..
Δες τώρα το κορμί το μουδιασμένο
βαρειά τ' αργοκουνούν οι πεθαμένοι.

Μα ο νιος πολεμιστής άλλα γροικάει...
Σαν όνειρο, 'πα στα χρυσά φτερά του
ψυχούλ' ανάλαφρη γοργοπετάει.

"Δυο μάτια απάρθενα". Να στο σκοπό τί λέει:
Τα μάτια αυτά θυμάται στου θανάτου
την αγκαλιά και κλαίει, κλαίει, κλαίει.

Στο ίδιο "Ημερολόγιο" (σ. 232-233) είναι δημοσιευμένο και το "Μοιρολόϊ", το εκτενέστερο - από τα αποδελτιωμένα - ποίημά του, 12 τετράστιχα. Στην εφ. "Λαϊκός Αγών", υπάρχουν ακόμα τα: "Μέρα κατοχής" (α.φ. 115, Παρ. 16-11-1912, σ. 2), "Σ' τον Βενιζέλον" (α.φ. 123, Κυρ. 25-11-1912, σ. 1), "Η τιμωρία του Προφήτου" (α.φ. 135, Κυρ. 9-12-1912, σ. 1), "Ηρώων συνάντηση" (α.φ. 142, Τρ. 18-12-1912, σ. 1), "Ο πύργος των μαρμαρωμένων" (α.φ. 152, Κυρ. 30-12-1912), "Στο θάνατο του βασιλέως της Ελλάδος Γεωργίου Α'" (α.φ. 210), Κυρ. 10-3-1913, σ. 1), "Το παραμύθι" (α.φ. 223, Τε 27-3-1913, σ. 1), "Στο ηρωϊκό Μαυροβούνι" (α.φ. 231, Παρ. 5-4-1913, σ. 1), "Ώρες που δεν περνούν" (α.φ. 239, Κυρ. 14-4-1913, σ. 1), "MEMORIA" (α.φ. 245, Τρ. 23-4-1913, σ. 1) και "Η νέα γυναίκα" (α.φ. 270, Παρ. 24-5-1913, σ. 1). Άλλα ποιήματά του, δε μου είναι γνωστά - οφείλω πάντως να σημειώσω πως η έρευνα που έκανα στις εφ. της εποχής του, είναι περιορισμένη, έψαξα μόνο το "Λαϊκό Αγώνα" (1911-1913), τη "Λέσβο" (Αυγ. 1913 - 1915) και τη "Σάλπιγγα" (1910, 1911, 1913, 1914 και 1919) - ελπίζω κάποτε να καταφέρω να συνεχίσω.

Στις λιγόγραμμες βιογραφίες των: Μ. Καλλοναίου (ό.π.), Π. Σαμάρα (ό.π.) και Π.

Παρασκευαΐδη (ό.π.), αναφέρεται πως εκτός από ποιήματα, έγραψε και διηγήματα, ταξιδιωτικές εντυπώσεις και αρκετές μελέτες, χωρίς όμως να μνημονεύονται οι τίτλοι (με εξαίρεση των 3 μελετών: "Κοραής", "Η επίδραση του Χριστιανισμού", "Η τέχνη του κυβερνάν") και, βέβαια, οι πηγές. Ούτε ο Παντελής Αργύρης, στην περισπούδαστη μελέτη του (ό.ε.), μας διαφωτίζει για το πεζογραφικό του έργο, έστω και αν δεν είταν αυτό το θέμα του· φαίνεται πάντως (ό.ε. σ. 34) πως προσπάθησε να βρει, τουλάχιστον, τις μελέτες, δίχως να το κατορθώσει. Μια από αυτές, πρέπει να είναι η δημοσιευμένη, στο "Λαϊκό Αγώνα", σε 6 συνέχειες (α.φ. 281, Πε. 6-6-1913 έως 286, Τε. 12-6-1913), διάλεξή του, με τίτλο "Η επικράτηση του Χριστιανισμού". Δεν πρόκειται ακριβώς για μελέτη, αλλά για ιστορική αναδρομή - όπως και ο ίδιος λέει, εισαγωγικά - αρκετά, όμως, ενδιαφέρουσα.

Στην ίδια εφ. υπάρχουν, 4 - πολύ "ζωντανά" χρονογραφήματά του ("ο Χοίρος", α.φ. 160, Πε. 10-1-1913, σ. 1, "Το δέντρο των Ιωαννίνων", α.φ. 169, Κυρ. 20-1-1913, σ. 1, "Τούρκοι και Ιταλοί", α.φ. 176, Τρ. 29-1-1913, σ. 1, και "Η βαρέλα", α.φ. 186, Σα. 9-2-1913, σ. 1) και 2 διηγήματά του: "Ο γερο-Ντάλας" (α.φ. 64, Κυρ. 29-7-1912, σ. 2, 66, Πε. 2-8-1912, σ. 2 και 67, Κυρ. 5-8-1912, σ. 2) και "Αγάπη βουβή και ζούλια φλύαρη" (από α.φ. 240/Τε. 17-4-1913 έως 244/Κυρ. 21-4-1913). Και τα δυο, έχουν τεχνικές ελλείψεις, είναι αρκετά φλύαρα και υπολείπονται - σαφώς - των ποιημάτων του, της ίδιας εποχής. Το ίδιο - ανώριμο, θα έλεγα - είναι και το εκτεταμένο αφήγημά του, που δημοσιεύτηκε στην εφ. "Λέσβος", σε 20 πεντάστηλες, στο ένα τρίτο της σελίδας, συνέχειες, από το αριθμ. 1068/30-7-1915 έως το αριθμ. 1090/23-8-1915 φύλλο (με 3 διακόπτες) και έμπαινε στην 5η ή 6η σελίδα, ως "Επιφυλλίς", με τίτλο "Έρωτας δίχως δόξα" και υπότιτλο "Από το ημερολόγιο γυναίκας". Πρόκειται για μια κοινότυπη ιστορία, χωρίς ενδιαφέρον, παρά την προσπάθεια ψυχογράφησης της ερωτευμένης γυναίκας, που όμως δεν καταφέρνει να την φτάσει σε κάποιο ανεκτό επίπεδο.

Ο Γεώργιος Ζεϊμπέκης άρχισε να εργάζεται σαν δάσκαλος από 1 Σεπτεμβρίου 1905, αμέσως δηλαδή μετά την αποφοίτησή του από το Γυμνάσιο, 17 μόλις χρόνων. Δίδαξε, τότε, ολόκληρο το σχολικό έτος (31 Αυγούστου 1906) στο δημοτικό σχολείο της Κοινότητας Παπάδου, όπως αυτό προκύπτει από το αριθμ. 162/23-9-1937 πιστοποιητικό του πιο πάνω Δημοτικού, που στηρίχτηκε στα αρχεία της επί Τουρκοκρατίας Εφορείας των σχολείων. Τα επόμενα 5 χρόνια, ως την 1 Σεπτεμβρίου 1911 που προσλήφθηκε στο δημοτικό σχολείο της, τότε Κοινότητας Πλωμαρίου (αριθμ. 7/11-9-1937 πιστοποιητικό του Γ' δημοτικού σχολείου της πιο πάνω Κοινότητας, με βάση κι αυτό τα ίδια αρχεία), δε φαίνεται να εργάστηκε πουθενά. Από το Δημοτικό αυτό, ξέρουμε ήδη (βλ. Παντελή Αργύρη: Η απόλυση του Γεωργίου Ζεϊμπέκη και το γλωσσικό ζήτημα στη Λέσβο, Λεσβιακά, τομ. Θ' 1985, σ. 31-39), ότι με απόφαση της Εφορείας, απολύθηκε στις 13-4-1913 διότι "επρέσβευε δοξασίας μαλλιαρικάς"· η απόφαση μάλιστα δεν άφηνε κανένα περιθώριο παραμονής του, ως το τέλος της σχολικής χρονιάς, αφού κατέληγε "...Αποφασίζομεν: Παύομεν από σήμερον αυτόν ως διδάσκαλον, ειδοποιούμενον καταλλήλως αυτώ περί της αποφάσεώς μας". Παρά ταύτα, το παραπάνω έγγραφο θεωρεί ότι υπηρέτησε μέχρι 31 Αυγούστου 1913 και το διάστημα αυτό αναγνώρισε σαν πραγματική του υπηρεσία η τότε Γενική Διεύθυνση Δημόσιου Λογιστικού (αριθμ. 158/6-5-1941 απόφαση, μετά από

αίτηση του ιδίου) και προσμετρήθηκε αργότερα στη συντάξιμη υπηρεσία του. Να άλλαξε απόφαση η Εφορεία και να τον κράτησε, γιατί ίσως δεν είχε τη δυνατότητα να τον αναπληρώσει ή να μην είχε καταχωρηθεί η "μεταβολή" αυτή σε άλλα βιβλία κι έτσι ο δάσκαλος που έβγαλε το πιστοποιητικό του 1937 να θεώρησε ότι υπηρέτησε ως το τέλος της σχολικής χρονιάς; Τίποτα δεν μπορεί ν' αποκλειστεί, όταν καταγράφονται 76 χρόνια μετά τα γεγονότα - αν και μπορώ να πω, όπως σημειώνει και ο Π. Αργύρης (ό.π., σ. 7) πως η λογική δομή του εγγράφου αριθμ. 7/11-9-37, αλλά και η νομική όμοια, της αριθμ. 158/6-5-1941 απόφασης της Γ.Δ.Δ.Λ. ενισχύει την πιθανολόγηση - πως η απόλυση τελικά δεν έγινε - ανεξάρτητα απ' όλα τα άλλα - και πιο ουσιαστικά - συμβάντα.

Την ίδια πάντως περίοδο, πετυχαίνει σε διαγωνισμό του Υπουργείου Εσωτερικών και διορίζεται γραφέας α' τάξεως με μισθό "δραχμών εκατόν μηνιαίως", μαζί με τους - συνεπιτυχόντας - Ε. Μακρή, Δ. Κοντοπιάδη, Δ. Λουκίδη και Π. Μολίνο (αριθμ. 5610/5-8-1913 απόφαση του Γενικού Διοικητικού Επιτρόπου Χ.Μ. Βοσίκη). Από την αριθμ. 6263/1949 απόφαση του ΙΙ Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου, που εκδόθηκε μετά το θάνατό του, στο όνομα της χήρας συζύγου του, φαίνεται ότι ανέλαβε υπηρεσία στις 1 Σεπτεμβρίου 1913 "επομένης της λήξεως της υπηρεσίας του ως δημοδιδασκάλου". Παραιτήθηκε από τη θέση αυτήν - αφού στο μεταξύ είχε προαχθεί σε Ακόλουθο - τον Αύγουστο του 1915 (αριθμ. 36871/25-8-1915 απόφαση Υπουργού Εσωτερικών, ΦΕΚ 189/Β') και γιατί, από 12/5/1915 (αριθμ. 20299 απόφαση) - μαζί και με τους συνδιορισθέντες - είχε μετατεθεί στη Σάμο, αλλά και - το σπουδαιότερο - γιατί ήδη με την αριθμ. 459/30-3-1915 απόφαση του Γενικού Διοικητή των Νήσων του Αιγαίου, διορίστηκε "τριτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος εις το εν Μυτιλήνη Δημοτικόν Σχολείον αρρένων επί τω κεκανονισμένω μισθώ των δραχμών εκατόν (100) κατά μήνα...".

Στο μεταξύ, υπηρετεί στο Σύνταγμα Πεζικού Λέσβου έξι μήνες (13-1 έως 13-7-1914). Στο Στρατό θα υπηρετήσει - κατά διαστήματα - πάνω από 5 χρόνια. Στο από 18-6-1949 αντίγραφο φύλλου μητρώου του 116 Στρατολογικού Γραφείου Μυτιλήνης, αναγράφονται οι μεταβολές: "12-9-1915 κατετάγη 43ο Σ.Π. ως επίστρατος, 15-5-1916 απελύθη, 24-5-1917 κατετάγη έμπεδον παράρτημα Μεραρχίας Αρχιπελάγους, 19-11-1918 ωνομάσθη έφ. ανθ/γος, 24-11-1918 4ον τάγμα μετόπισθεν Στρατιάς Ρωσίας, 30-12-1919 απελύθη, 21-3-1921 κατετάγη 5ο Σύνταγμα μετόπισθεν Στρατιάς Μ. Ασίας, 21-7-1922 προήχθη εφ. υπολοχαγός, 6-10-1922 απελύθη".

Η μόνιμη υπηρεσία του σαν δάσκαλος, από το διορισμό του (30-3-1915) ως την ημέρα του θανάτου του (25-5-1949) θα είναι πια συνεχής - με εξαίρεση, φυσικά, όταν υπηρετούσε όπως είδαμε πιο πάνω, στο Στρατό - και θα διανυθεί κατά το μεγαλύτερο διάστημα στο Δ' δημοτικό σχολείο, από το οποίο τον μεταθέσανε στο Α' με την αριθμ. 33327/12-8-1924 απόφαση του Υπουργού Παιδείας "λόγω προστριβής και κατ' έκθεσιν του Διευθυντού του Δ' αρρένων" και τον επαναφέρανε στις 1-4-1930 (αριθμ. 6782 απόφαση). Η εξέλιξή του, με τα τότε δεδομένα, είταν φυσιολογική, προάχθηκε σε: Ακόλουθο την 30-7-1926, γραμματέα β' την 2-12-1926, γραμματέα α' την 15-1-1932, εισηγητή την 1-4-1936, τμηματάρχη β' την 31-3-1945 και τμηματάρχη α' την 28-5-1946. Με το βαθμό αυτό, τον βρήκε ο θάνατος. Δεν είχε πάντως και μεγάλα περιθώρια να προαχθεί σε διευθυντή, έστω και αν μπορούσε να παραμείνει στην υπηρεσία ως το 65ο έτος της ηλικίας

του, δηλαδή ως το 1953. Τότε οι θέσεις του βαθμού του Διευθυντή είταν ελάχιστες, σπάνια δάσκαλος, έφτανε ως το βαθμό αυτόν. Ο Κ. Σάμιος, που είταν την περίοδο εκείνη Διευθυντής του Δ' δημοτικού, είχε κι αυτός το βαθμό του τμηματάρχη, το διαπίστωσα το 1965 όταν διορισμένος (με διαγωνισμό του Α.Σ.Δ.Υ., διευκρινίζω - για ευνοήτους λόγους) πια στο Ελεγκτικό Συνέδριο, τον είδα μια μέρα εκεί στους διαδρόμους, να ψάχνει να βρει μια άκρη, σε κάποιο πρόβλημά του· του μίλησα συγκινημένος, φάνηκε να με θυμήθηκε - δεν είμαι και τόσο σίγουρος, είταν ήδη πολύ μεγάλος, πρέπει 80 και, - βρήκα το φάκελό του, και τότε είδα πως έφυγε τμηματάρχης, 40 χρόνια δάσκαλος. Τώρα οι δάσκαλοι στα 12 - το αργότερο - χρόνια γίνονται διευθυντές. Αναβάθμιση ή υποβάθμιση του κλάδου; Η επιλογή - άποψης - δικιά σας. Εν πάση περιπτώσει, για να επανέλθω στο Γ. Ζεϊμπέκη, καθήκοντα διευθυντή, δεν προκύπτει - από τα στοιχεία που έχω - να άσκησε, άλλωστε τα χρόνια που είχε το βαθμό του τμηματάρχη, στο Δ' δημοτικό, διευθυντής είταν ο Κ. Σάμιος, όπως γράφω πιο πάνω.

Ο Γεώργιος Ζεϊμπέκης, πέθανε εν ενεργεία στις 3 το απόγευμα της Τετάρτης 25 Μαΐου 1949, "εξ εγκεφαλικής αιμορραγίας, αρτηριοσκλήρωσης", κατά πιστοποίηση του γιατρού Δημόκριτου Σακελλαρίδη, όπως δήλωσε στις 4.30 της ίδιας μέρας ο Π. Βαρελτζής, στο ληξίαρχο του Δήμου Μυτιλήνης, Άγγελο Εμμανουήλ (αριθμ. 125 Α' 1949/31-5-1949 αντίγραφο ληξιαρχικής πράξης θανάτου). Είχε γεννηθεί στο Πλωμάρι το 1888 και είταν γραμμένος στα μητρώα αρρένων του Δήμου Μυτιλήνης με αύξ. αριθμ. 81 (αριθμ. 2982/286/11-6-1949 πιστοποιητικό Δήμου Μυτιλήνης). Τον πατέρα του τον λέγανε Παναγιώτη και τη μητέρα του Διαμάντω, σύμφωνα με τα πιστοποιητικά - ο Π. Παρασκευαΐδης (ό.π.), ήδη σημείωσα, μας μιλά για άλλους γονείς. Είχε κάνει δυο γάμους. Ο Κλ. Παλαιολόγος γράφει (βλ. πρδ. "Λεσβιακή Παροικία", τ. 76, Μαρτ-Απρ. 1983, σ. 11), "...είχε παντρεφτεί τη δασκάλα και ποιήτρια Ελένη Χατζηδανιήλ κι είταν κι οι δυο τους ένα ζευγάρι ρωμαντικό που μετείχαν σε όλες τις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις της Μυτιλήνης, έκαναν εντυπωσιακές σχολικές γιορτές και διοργάνωναν φιλολογικά και ποιητικά βράδυα στο σπίτι τους. Της Ελένης Χατζηδανιήλ την αποδοτική δραστηριότητα διέκοψε, ξαφνικά ο θάνατος κι ο δάσκαλος ο Ζεϊμπέκης έχασε τα νερά του για κάμποσον καιρό. Αργότερα είχε την τύχη να παντρεφτεί με μιαν εξαίρετη κοπέλλα την Ειρήνη Χαμχούμη, αλλά δεν έζησε πολύν καιρό...". Έζησε μόλις εννιά μήνες, ο γάμος του έγινε την Κυριακή 29 Αυγούστου 1948, στις 8.30 το βράδυ στον Ιερό Ναό της Ζωοδόχου Πηγής Βαρειάς. Ο Γ. Ζεϊμπέκης δεν άφησε κατιόντες. Ζούσε στη Μυτιλήνη, στην οδό Τυρταίου 6. Εκεί εξακολουθεί να μένει η - γεννημένη το 1915 - γυναίκα του. (αριθμ. 2983/11-6-1949 πιστοποιητικό Δήμου Μυτιλήνης, αριθμ. 644/3-6-1949 όμοιο Ιεράς Μητρόπολης Μυτιλήνης συνταξιοδοτική κάρτα Γ.Λ.Κ.). Η σκιά του θα εξακολουθεί να βαραίνει τους χώρους του - μπορεί να μείνει και στη λογοτεχνική ιστορία του νησιού μας.

Κώστας ΜΙΣΣΙΟΣ

Πέπης Δαράκη

ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ

Διήγημα



"Σπίτια αόματα, άφωνα, με ραγισμένα πρόσωπα! Φευγάτοι εκείνοι που τα χτίσανε, τ' αγαπήσανε, τα στολίσανε με παιδιά και με όνειρα. Φευγάτα και τα χελιδόνια που χτίζανε τις φωλιές τους στις κεραμιδένιες στέγες. Και σμίγανε τα κελαηδήματά τους με τα γέλια των παιδιών. Και μεγαλώνανε τα παιδιά της γειτονιάς. Κι αποδημούσαν αλοίμονο! Σαν τα χελιδόνια σε ξενιτιές μακρινές αποδημούσαν. Κι απομένανε οι μάνες να τα καρτερούν. Και να κλαίνε. Με τα χρόνια φύγανε κι αυτές για κει που δεν έχει γυρισμό". Συλλογίζεται πανικόβλητη, απ' αυτό που βλέπει, η Έρη.

Αφήνει τη ματιά της να πλανηθεί ξανά, από τη μιά ως την άλλη άκρη του σοκακιού. Το σοκάκι πενθεί. Βυθισμένο σε βαθιά σιωπή, πενθεί.

- Όχι! Όχι! Δεν είναι αυτή η γειτονιά μου!... μονολογεί έντρομη, ζώντας από τόσο κοντά το ψυχομαχητό της παλιάς της γειτονιάς. Σπρωγμένη από ένα αίσθημα ψυχικής άμυνας και κάποιας μυστικής ελπίδας, αρχίζει να προχωρεί αργά. Συνεπαρμένη από το θέαμα των ρημαγμένων από το χρόνο ακατοίκητων σπιτιών, εγκαταλείπεται ολοένα και περισσότερο σε μιάν υπόκωφη θλίψη.

Παράθυρα έτοιμα να καταρρεύσουν έχουν καρφώσει ίσια κατά πάνω στο πρόσωπό της τα τυφλά τους τα μάτια. Γυρνά αλλού το κεφάλι. Προχωρεί. Έχει την αίσθηση πως βρέθηκε σ' ένα νεκροταφείο δίχως τάφους και σταυρούς.

- Γειτονιά μου ρημαγμένη! Γειτονιά μου αγαπημένη, πόσους πένθιμους χειμώνες έζησες!... ψιθυρίζει και την ίδια στιγμή χάνει την αίσθηση του πραγματικού.

Ο λογισμός της με τα φτερά της μνήμης καλπάζει σ' έναν άλλο κόσμο, τότε που τα παιδικά μάτια βλέπανε τούτη τη γειτονιά σαν ένα κομμάτι γήινου παράδεισου. Σα να βλέπει τον εαυτό της παιδί να τρέχει σε γάμους, σε καυγάδες, σε πανηγύρια, σε θανάτους. Ίδια κι όμοια όλα, χαρά και λύπη, ζωή και θάνατος σφιχτά αγκαλιασμένα σ' ένα θαύμα μέσα στην παιδική ψυχή. Το θαύμα εκείνο φαντάζει τώρα σαν κάτι ξένο και μακρινό, σαν κάτι βιωμένο, θαρρείς από κάποιον άλλον.

Και στέκεται, η Έρη, καρτερικά στη μέση του σοκακιού με μιάν ενδόμυχη απαντοχή μήπως ξαφνικά σαν από θαύμα ανοίξει μιά πόρτα και κάποια ανθρώπινη φιγούρα φανερωθεί. Και ξανακυλήσει λίγο αίμα στις φλέβες της νεκρής γειτονιάς της.

Με το βλέμμα γεμάτο αγωνία αναζητάει το πατρικό σπίτι. Στη θέση του μιά χαλκομανία, σε μαθητικό τετράδιο, την κοιτάζει αυθάδικα. Πρόθυμη κι ειλικρινά συγκινημένη η νέα ιδιοκτήτρια, καθώς στεκόταν ορθή στην πόρτα, την αναγνωρίζει. Τρέχει, την αγκαλιάζει, την καλεί εγκάρδια να μπει στο σπίτι.

- Καλωσόρισες, Έρη! Κόπιασε μέσα να το δεις. Να σε φιλοξενήσω. Να κοιμηθείς εδώ, Έρη, εδώ...

"Μα τί έγιναν λοιπόν όλοι εκείνοι οι χώροι του παιδικού παράδεισου;..." αναρωτιέται κατάπληκτη

η Έρη.

- Αξιοποιήσατε όλο το οικόπεδο όταν γκρεμίσατε το πατρικό μας σπίτι και χτίσατε το δικό σας; βρήκε τη δύναμη να ρωτήσει.

- Βέβαια, βέβαια, χτίσαμε πάνω σ' όλο το οικόπεδο. Αφήσαμε μόνο μπροστά λίγο κηπάκι, με χαμηλά σιδερένια κάγκελα. Έτσι κάνουν τώρα.

"Θε μου, πως μπόρεσε να χωρέσει εδώ μέσα το σπίτι μας το πατρικό, με τ' ανώγεια, τα κατώγεια, τ' αμπάρια, τις σφίδες, τα ντάμια, τα ζα, το φούρνο, την μπατή... αναστενάζει μέσα της, η Έρη.

Νιώθει την ανάγκη να το βάλει στα πόδια. Να φύγει το γρηγορότερο από τον τόπο εκείνο του μαρτυρίου, όπου τόσο κυνικά γκρεμιζόταν ο ψυχικός κόσμος ενός παιδιού.

- Σε ώρα ανάγκης δεν υπάρχει πιά πόρτα να χτυπήσεις!... λέει η νέα ιδιοκτήτρια.

Σπρωγμένη από τον αυθάδη άνεμο που γκρέμισε το μέλλον του πατρικού της σπιτιού βρέθηκε ξανά μόνη στο παντέρημο σοκάκι, αφήνοντας πίσω της ένα τ ί π ο τ α . Κι όταν με τη φαντασία της δοκιμάζει να ξαναστήσει στη θέση του το πατρικό σπίτι, την ίδια στιγμή το βλέπει να εξανεμίζεται στο άπειρο. Νιώθει πως κυνηγάει σκιές αλλοτινών ονείρων, ονείρων που μετουσιώθηκαν σε μελαγχολική νοσταλγία.

Νοσταλγικά θυμάται τα όνειρα που έκανε σε κείνο το χωριάτικο πατρικό σπίτι που ήταν γεμάτο ζωντάνια, γέλια παιδικά, γκρίνιες κι αναστενάγματα, αλλά και πολλές-πολλές πηγαίες χαρές. Νοσταλγικά θυμάται το παιδικό της όνειρο: "Αχ, πότε να μεγαλώσει!" Και μεγάλωσε. Κι άνοιξε τα φτερά της και πέταξε για τη μεγάλη πολιτεία. Και με το αίμα της καρδιάς της πότισε τα "υψηλά" και τα "ωραία". Και χάρηκε το άνθισμά τους. Αλλά και πόνεσε κι έκλαψε πικρά για σφάλματα ξένα και δικά της.

Στέκεται τώρα, η Έρη, κι ακούει τους τελευταίους χτύπους της καρδιάς της αγαπημένης της γειτονιάς, καθώς ψυχορραγεί. Κι είναι έτοιμη η δική της καρδιά να σπάσει.

Κοιτάζει ολόγυρά της χωρίς να βλέπει. Άπειρες θύμησες στριμώχνονται να βγουν στο φως:

Παντού η μορφή της μάνας. Σ' έκσταση πάντα η θεϊκή θωριά της. Μιά να χάνεται στο 'απειρο, μιά να κάθεται στο ξάγναντο της γειτονιάς να γνέθει, να γνέθει... Το δεξί χέρι να δίνει στροφές στ' αδράχτι, το αριστερό να τεντώνει την κλωστή ψηλά, όσο γίνεται πιό ψηλά. Να γίνεται πρέπει μακριά η κλωστή και το πανί πληθωρικό στον αργαλειό, τάκα-τάκα ολημερίς ο αργαλειός... Πολλά τα κορμιά τ' αγαπημένα που πρέπει να ντυθούν. Οι παγωμένοι βοριάδες ετοιμάζονται. Κι όπου να 'ναι θα κατεβούν απ' τα βουνά στα χωριά και στους κάμπους. Και γνέθει, γνέθει η μάνα στο ξάγναντο της γειτονιάς, με το σπαθάτο βλέμμα μακριά στη χώρα των ονείρων...

Στριμώχνονται να βγουν, όλες μονομιάς θέλουν να βγουν, στο φως οι θύμησες της Έρης, καθώς μιά έντονη νοσταλγία την σφιχτοδένει μαζί τους, και...

χάνει ξανά το παρόν. Φεύγει από την πραγματικότητα της έρημης γειτονιάς της. Μένει μετέωρη και λυπημένη.

Κάτι λάμπει σαν πούλια στο στερέωμα της ύπαρξής της. Το παιδί, που ήταν κάποτε, της χαμογελά ενθαρρυντικά. Μαγευτικά λάμπανε τότε όλα μπροστά στα έκθαμβα μάτια του. Αργότερα όλα έγιναν δυναστικά καθημερινά. Αργότερα η ευτυχία παζαρεύτηκε με κάποια σκληρά προδομένα όνειρα. Αργότερα αδόκητες πράξεις ανθρώπων που θαύμασε, πίστεψε, αγάπησε, την άφησαν άναυδη κι αγιάτρευτα τραυματισμένη. Μακριά κι οδυνηρά δύσβατη η ψυχική πορεία, ώσπου να συναντηθεί με τον εαυτό της.

Η ελπίδα για μιά συνάντηση και με τον παιδικό εαυτό της ήταν που την οδήγησε σε τούτον τον τόπο του προσκυνήματος, στο χωριό της, στη γειτονιά της. Και βρέθηκε απροσδόκητα πολιορκημένη από σπίτια αόματα κι άφωνα. Με τις ετοιμοθάνατες προσόψεις τους ρημαγμένες από τη μοναξιά, να ταράζουν συθέμελα την ψυχή της. Αλλά, επιμένει να δει αυτά που κ ρ ύ β ο υ ν .

Και, να, μέσα από μια άλλη διάσταση κάτι αρχίζει να βλέπει: Κάποια στιγμή έχει την αίσθηση

πως δεν είναι μόνη. Μιά ύπαρξη ζωντανή σα να βρίσκεται κοντά της ή αντίκρυ της: Είναι η Φανή, η κουτσομπόλα της γειτονιάς. Λέει τα νέα του χωριού. Γύρω της συνάζονται οι γειτόνισσες.

- Τα μάθατε; Η Αμαλία τό'σκασε τη νύχτα από το σπίτι του άντρα της. Πήγε στη μάνα της. Έπιασε σήμερα δουλιά στο κλωστήριο. Κάθε βράδυ μόλις γύριζε απ' τα καφενεία την ξυλοφόρτωνε κείνος ο μεθύστακας, ο άντρας της.

Στ' αυτιά της Έρης φτάνουν κάτι ψίθυροι. Τους σκεπάζει η φωνή της Φανής:

- Τ' άλλα τα νέα τα μάθατε; Τον γέννησε το γ ι ό η Καλλιόπη. Δυό πιθαμές, λέει, ψήλωσε απ' τη χαρά του ο άντρας της που απόχτησε γ ι ό ! Τί κάνει αλήθεια η χαρά στον άνθρωπο!...

- Πάντα τέτοια, πάντα τέτοια καλά πράματα να γίνονται στο χωριό μας! είπανε οι γειτόνισσες.

Η Έρη βλέπει τον αέρα ν' ανεμίζει το άσπρο φακιόλι της Φανής, βλέπει την πονηρή γαλανή ματιά της να μετράει την εντύπωση που κάνουν τα νέα που φέρνει στη γειτονιά. Κι αποξεχνιέται. Κάνει μιά κίνηση να πάει κοντά της, παρασυρμένη από το όραμα.

Η Έρη με τη βουή ακόμα στ' αυτιά της από τις κουβέντες αόρατων ανθρώπων στρέφει το βλέμμα κατά το σπίτι της Ελισάβετ. Κλειστό, βουβό, έρημο, σαραβαλιασμένο και το αρχοντόσπιτο της γειτονιάς. Κι όμως κάτι ασπρολογάει στο μπαλκόνι. Η Ελισάβετ τινάζει τα ομορφοκάμωτα προικιά της. Την Κυριακή θα γίνει ο γάμος της με το μεγαλομπακάλη του χωριού. Κι όλοι το ξέρουν πως η νύφη είναι γκαστρωμένη. Κοντοζυγώνει τους έξι μήνες. Η Έρη θυμάται τη Φανή που της είχε πετάξει, ένα πρωινό, κάποιο πειραχτικό λόγο δείχνοντας την κοιλιά. Αλλά η Ελισάβετ της απάντησε με καμάρι: "Ο αρραβωνιαστικός μου λέει πως και οι βασίλισσες το πρώτο τους παιδί δυό-τρεις μήνες μετά τα στεφανώματα το γεννούν!"

"Χα, χα, χα, αντηχεί, τη στιγμή κείνη, στ' αυτιά της Έρης το περιπαιχτικό γέλιο της Φανής.

Και πασχίζει, πασχίζει η Έρη να κρατήσει, με ξύπνιο νου, τις εικόνες που της κουβαλούν οι θύμησες. Την ίδια στιγμή νιώθει μιά παράξενη ταραχή σα να ήταν στην πραγματικότητα αντίκρυ της αυτό το πλάσμα, η Φανή, ενώ ταυτόχρονα την ένιωθε σαν ένα πλάσμα της φαντασίας της. Κλείνει τα μάτια για ν' ακούσει καλύτερα τη φωνή της. Την ίδια στιγμή τη βλέπει να κατηφορίζει το σοκάκι. Κι οι γειτόνισσες, σάμπως η φωνή της Φανής να τις έβγαλε από τη νάρκη τους, ορθώνουν τα κορμιά τους, προχωρούν. Ν' ακούσουν θέλουν περισσότερα, να μάθουν θέλουν περισσότερα από τη Φανή, από τη ζωντανή αυτή πηγή της κρυφής ζωής του χωριού.

Η Έρη χάνει ξαφνικά από μπροστά της το όραμα με τις συναγμένες γυναίκες, παλιές γνώριμες φυσιογνωμίες, τότε που η γειτονιά ήταν γεμάτη ζωή. Τις χάνει πάνω που είχε αρχίσει ν' ανιχνεύει προσεχτικά τα πρόσωπά τους. Κι απομένει εκεί, στη μέση του σοκακιού, με τα μάτια ν' ανοιγοκλείνουν μέσα σε μιά σύγχυση του πραγματικού με το φανταστικό. Κάνει για πρώτη φορά τη σκέψη πως μπορεί και να μην τις είχε δει καθόλου. Συνεχίζει όμως ν' ακούει πόρτες ν' ανοίγουν, πόρτες να κλείνουν, παράθυρα να τρίζουν, γυναικείες μορφές να προβάλλουν, και την ίδια στιγμή να χάνονται. Μορφές της παλιάς ζωντανής γειτονιάς να ταξιδεύουν σαν κομήτες στον αέρα. Τελικά να κουρνιάζουν μέσα στην ίδια την καρδιά της σα λαβωμένα πουλιά.

Η ψυχή της φτερακίζει πάνω από έναν κόσμο που δεν υπάρχει πιά.

Ξαφνικά στέκεται ακίνητη. Αφουγκράζεται: Ένας παράδοξος ήχος φτάνει στ' αυτιά της. Μιά παιδική φωνή, σα νά'ρχεται από έναν άλλο κόσμο, επιμένει μονότονα να του πει ξανά, η Έρη, το ίδιο τραγουδάκι. Τη φωνάζει με τ' όνομά της. Οι θύμησες την παρασέρνουν, την οδηγούν μπροστά σε μιά πόρτα, που βγαίνει η παιδική φωνή. Από μιά χαραμάδα βλέπει στην αυλή σωρούς από χώματα, σάπιες σανίδες, σπασμένα πιθάρια. Απομακρύνεται έντρομη. Η παραπονεμένη παιδική φωνή επιμένει, μονότονα, να του πει ξανά το ίδιο τραγουδάκι. Η Έρη σταματά εκεί που βρέθηκε. Του το λέει:

- Τρανταλαλίτσα
μέλι μηλίτσα.
- Ποιός είν' όξου;

- Γιάννης είν' όξου.
- Ίντα γυρέβγει;
- Ένα κουπάκι μέλι
κι ένα καρ'δέλι.

Η παιδική φωνή δεν ξανακούστηκε.

Μέσα από τα κλειστά της βλέφαρα βλέπει τη μάνα του παιδιού, τη γειτόνισσά τους, τη Μαριάνθη, να φεύγει με τον άντρα της στο χωράφι, ένα πρωινό. Και να την παρακαλεί με το τρυφερό κι ανήσυχο βλέμμα, της μάνας, να κάτσει στο σπίτι με το παιδί της. Να το προσέχει. Να κάνει γλυκές τις ώρες του, ώσπου να γυρίσει τ' απόγεμα απ' το χωράφι. Θυμάται η Έρη: Ήταν δεν ήταν πέντε χρονώ και το παιδί τριώ. Κι έκλαιγε. Ήθελε τη μάνα του. Ησύχαζε όταν του έλεγε ξανά και ξανά το ίδιο τραγουδάκι:

"Τρανταλίτσα - μέλι μηλίτσα..."

"Συγκινήσεις αποκομμένες από τις πηγές τους..." συλλογίζεται καθώς κάνει λίγα βήματα στο σοκάκι, με την ελπίδα να βγει από την ατμόσφαιρα των αναμνήσεων. Να ξεφύγει από τη θλίψη που της φέρνουν.

Την ίδια στιγμή το βλέμμα της πέφτει στο ρημαγμένο από το χρόνο φτωχικό σπιτάκι της γριάς Ακριβής, που γιάτρευε αρρώστιες, έλυνε τα μάγια, μιλούσε τις νύχτες με τ' άστρα.

Ίσως και με τον ίδιο το Θεό να μιλούσε, λέγανε τα παιδιά. Σ' αυτήν πηγαίνανε τα μικρά κοριτσάκια οι μανάδες και τους τρυπούσε τ' αυτάκια για να φορέσουν σκουλαρικάκια. Και για να μην πονέσουν, έτριβε καλά-καλά τ' αυτάκια με αλάτι. Και κανένα κοριτσάκι δεν έκλαιγε. Κι ας πονούσε. Φοβόταν τη γριά Ακριβή που ήταν μάγισσα. Μιλούσε και με το Θεό...

Και σεργιανάει η Έρη στη γειτονιά που γεννήθηκε, που μεγάλωσε. Ολόγυρά της νιώθει αθέατη την παρουσία όλων εκείνων που κάποτε την κατοικήσανε. Θυμάται τα καλοκαιρινά ζεστά βράδια που τα παιδιά μπαϊλντισμένα απ' τα παιχνίδια της μέρας κάθονταν στο καλντερίμι, κοντά στους γονείς τους. Το ολοστρόγγυλο χρυσό φεγγάρι κρεμασμένο στο γαλάζιο άπειρο συντρόφευε τα παιδικά όνειρα. Παρέκει οι μεγάλοι κρίνανε γαλήνια τις πράξεις της μέρας που έσβησε. Κι ο ουρανός χαμήλωνε, μαζί με το ολόχρυσο φεγγάρι του. Χαμήλωνε για ν' ακούσει τα σιγανομιλήματα των ανθρώπων, και το λόγο που ξεπετιόταν ελεύθερος.

Τις ήσυχες βραδινές κείνες ώρες παίρνανε και δίνανε τα μηνύματα από το μικρό κόσμο του χωριού, γιά το ποιός αρραβωνιάζεται και ποιός ψυχομαχεί. Οι πονετικοί γειτόνοι είχαν δάκρυ για τον κάθε κακοτυχισμένο. Και για τους καημούς όλου του κόσμου και γι' αυτούς βογγούσανε.

Μέσα από μιάν άλλη διάσταση, με τον ήχο και με την εικόνα, ξανάρχονταν μπροστά στα μάτια της ψυχής της όλοι αυτοί που φύγανε:

Φθινοπωρινή μέρα ήταν, ψιλόβρεχε από το πρωί. Ένα ξόδι περνά απ' το σοκάκι τους. Ένας παπάς κι ένα παιδί με το σταυρό, κι όλοι οι γειτόνοι να συνοδεύουν νεκρό τον Τούρκο γέρο-Ομάρ. Σα να τον βλέπει ζωντανό μπροστά της, τον Ομάρ, να γυρίζει στο καλύβι του φορτωμένος ξύλα. Δε θέλησε να φύγει στην πατρίδα του, την Τουρκία, όταν η Μυτιλήνη λευτερώθηκε το 1912. "Δεν έχω πού να πάω" είπε σε κείνους που τον κάλεσαν και του είπαν πως ήρθε πιά η ώρα να δει κι αυτός πατρίδα. "Πουθενά δεν έχω πιά εγώ να πάω. Περάσαν τόσα χρόνια! Κανένας πιά πουθενά δε με περιμένει εμένα..." τους ξανάπε χωρίς καθόλου να δακρύσει. Τον λυπήθηκαν το γέρο-Τούρκο, τον Ομάρ, και τον αφήσανε να μείνει. Κι η γειτονιά τον υιοθέτησε. Αφού δεν μπορούσε πιά να δουλέψει, τον νοιαζόταν γιά φαΐ, γιά ρούχο, για ένα ζεστό λόγο. Κι όλοι οι γείτονες συνόδευαν κείνη τη μέρα τη βροχερή το

γέρο-Τούρκο, τον Ομάρ, στη στερνή του κατοικία.

Χασκογελούσαν κοιτάζοντας το ξόδι οι σκανταλιάρες οι κοπελιές της γειτονιάς, μαζεμένες εξαιτίας της βροχής, στην εσοχή μιάς πέτρινης σκάλας κάποιου σπιτιού.

- Μ' αυτή τη σιγανοβροχή μιά λεμονιά θα φυτρώσει πάνω στο μνήμα σου, Ομάρ! Να σε συντροφεύει!" είπε η Ανθή, μ' ένα γέλιο κρυφό στα μάτια.

- Σκληρά που 'ναι τα νιάτα!... μουρμούρισε η γριά Ακριβή και την αγριοκοίταξε.

Μπροστά στα κλειστά μάτια της Έρης οι εικόνες είναι τόσο καθαρές που βλέπει ως και την νταντελίτσα στο γιακαδάκι της Ανθής, της καλόκαρδης Ανθής, που δημιουργούσε χαρούμενη ατμόσφαιρα γύρω της κι όλες θέλανε τη συντροφιά της. Και ρίχνει η Έρη μιά ματιά ανιχνευτική στην πρόσοψη του σπιτιού της. Βουβό, ρημαγμένο κι αυτό. Έτοιμο να σωριαστεί, κατάκοπο απ' τα χρόνια. Σφαλιστά τα παράθυρα που κάποτε φωτίζονταν από δυό αμυγδαλωτά μάτια στο χρώμα της φουρτουνιασμένης θάλασσας. Μελωδικό ξεχυνόταν στο σοκάκι το τραγούδι της Ανθής. Κεντούσε και τραγουδούσε.

"Το κέντημά της γίνονταν τραγούδι μες στ' ατλάζι,
και το τραγούδι κέντημα επάνω στην καρδιά της".

Πόσα παλικάρια ονειρεύονταν να κατακτήσουν την καρδιά της! Και η Ανθή πέθανε φυματική στα τριάντα της χρόνια.

Κι ο νους της Έρης όλο πισωγυρίζει. Το χτες γίνεται σήμερα. Το φως διαπερνά τα κλειστά της βλέφαρα και φέρνει εικόνες απ' το νεκρό χρόνο. Τι απέγιναν όλα εκείνα τα κορίτσια, όλα κείνα τα μαγιάτικα μπουμπούκια της γειτονιάς; Μερικά πήρανε το δρόμο γιά τις Αυστράλιες και τα Σουδάν. Οι γονείς τους, για να τα ξεφορτωθούν, φορτώσανε στους τρυφερούς τους ώμους κάτι συζύγους μεσόκοπους, κοιλαράδες, αμόρφωτους, παραλήδες, στο έπακρο πληχτικούς. Και τελείως αδιάφορους αν η νεαρή γυναίκα τους δε βρήκε την ευτυχία κοντά τους, την ευτυχία που είχε ονειρευτεί...

Ρίχνοντας μιά ματιά στο σοκάκι θυμάται τις μέρες που έρχονταν στο χωριό οι πραματευτάδες, πότε ο Σμυρνιός, πότε ο Αϊβαλιώτης, μ' ένα γάϊδαρο με δυό κασόνια φορτωμένα πραμάτειες. Και τρέχανε οι γυναίκες, μόλις ακούγανε το κουδούνι του. Τρέχανε από κοντά και τα παιδιά να δουν και να θαυμάσουν. Και να ονειρευτούν, όμοια οι γυναίκες και τα παιδιά, πως εκείνες οι όμορφες πραμάτειες θα γίνονταν δικές τους. Κι ήταν αυτό το όνειρο που ξεμυάλιζε τις γυναίκες κι αδειάζανε - κρυφά απ' τους άντρες τους - χωρίς τύψεις κι ενοχές, τις σφίδες και τα αμπάρια τους από τα γεννήματα της γης που ο κύρης του σπιτιού με περισσή φροντίδα είχε νοιαστεί να σοδειάσει, τίποτις να μη στερηθεί η φαμίλια. Και τράμπα τις κάνανε τις σοδειές, οι γυναίκες, με ατλάζια, με βελούδα, με κρύσταλλα και πορσελάνες. Και μπάζανε μέσα στα γυμνά κι άχαρα χωριάτικα σπίτια τους τη μαγεία και το όνειρο που τους έστελνε η πολιτεία. Και κλείνει τα μάτια, η Έρη, για ν' ακούει καλύτερα τα παζαρέματα που κάνανε οι γυναίκες με τους πονηρούς πραματευτάδες.

Ξαφνικά νιώθει μιά μυστική ανατριχίλα, από το υπόκωφο πέταγμα μιάς νυχτερίδας πάνω απ' το κεφάλι της.

- Πλησιάζει λοιπόν το δειλινό;... αναρωτιέται, καθώς σκέφτεται πως αυτή την ώρα βγαίνουν οι νυχτερίδες για κυνήγι.

Το δειλινό κάνει πιό υποβλητική την εικόνα των έρημων σπιτιών. Αισθάνεται μιά περίεργη ταραχή. Υπήρχε λοιπόν μέσα της ζωντανός ακόμα ένας ολόκληρος κόσμος που έφυγε; Ένας κόσμος που καθρεφτιζόταν στο παρόν, με μιά τραγική συνέχεια; αναρωτιόταν. Είχε φανταστεί πως τούτο το ταξίδι θα ενεργούσε λυτρωτικά στο συναισθηματικό της κόσμο. Κι όμως δεν έγινε έτσι. Αυτό που ανα-

κάλυψε πως πέθανε και χάθηκε, ήταν η φθαρτή ύλη της γειτονιάς. Τα σπίτια της, ακόμα κι αυτοί που τα κατοικήσανε. Η ψυχή της γειτονιάς ήταν τα πεπραγμένα, τα λόγια, τα έργα αυτών που κάποτε την κατοικήσανε. Την νιώθει τώρα να αιωρείται στην ατμόσφαιρα. Την νιώθει να έχει φωλιάσει μέσα στη δική της την ψυχή. Κι από τότε την κουβαλάει μαζί της, όπου και να πάει.

Και ξανά νιώθει από πάνω της το υπόκωφο πέταγμα της νυχτερίδας. Σα νά'ναι η ίδια η ψυχή της γειτονιάς που φτερακίζει πάνω από έναν κόσμο φευγάτο. Του δίνουν διαστάσεις οι μνήμες της. Τον ιδεατό αυτόν κόσμο, που είναι ταυτόχρονα και απών και παρών, είναι οι μνήμες της που του προδικάζουν και κάποιο μέλλον.

Σε λίγο νιώθει ψυχικά κατάκοπη από τις νοσταλγικές περιπλανήσεις της, τις αναδρομές στα βάθη του νεκρού χρόνου. Όλα αρχίζουν να γλιστρούν αθόρυβα. Οι εικόνες να ξεθωριάζουν.

Ο ήλιος πάει να βασιλέψει. Κάτι αόριστο πλανιέται στην ατμόσφαιρα. Η γειτονιά γεμίζει σκιές.

- Πλησιάζει η ώρα της νέας αποδημίας. Και πάλι φεύγω λοιπόν;... Κι εσύ, γειτονιά μου;

- .....

- Και πάλι μαζί μου σε παίρνω. Και ζωντανή και πεθαμένη, μαζί μου σε παίρνω, γειτονιά μου, αγαπημένη...

Στο βάθος, εκεί που το σοκάκι ανταμώνει με τον κεντρικό δρόμο του χωριού, τα φώτα στα καφενεία αρχίζουν ν' ανάβουν. Τα φώτα αντιφεγγίζουν αδύναμα στην έρημη γειτονιά και πάνω στους ραγισμένους τοίχους των άδειων σπιτιών, που αργοπεθαίνουν χωρίς αμαρτίες.

Στο βάθος, εκεί που το σοκάκι ανταμώνει με τον κεντρικό δρόμο του χωριού, τα φώτα στα καφενεία έχουν πιά ανάψει. Οι καφετζήδες στρώνουν καθαρά νάϋλον στα τραπέζια. Μόλις σουρουπώσει θα καταφτάσουν οι ά ν τ ρ ε ς . Θα καταφτάσουν και τα ούζα. Και οι μεζέδες αδιάκοπα θ' ανανεώνονται...

Οι γ υ ν α ί κ ε ς του χωριού, ανύποπτες γιά τη λειψή τους ύπαρξη, θα καρτερούν τους άντρες τους. Ίσως κι ως τις κονταυγές θα τους καρτερούν να γυρίσουν στο σπίτι με το κεφάλι βαρύ και το νου θολωμένο...

Κι αναρωτιέται η Έρη, σαν κατάπληκτο παιδί:

- "Ίδια λοιπόν, ακόμα και σήμερα, όπως παλιότερα που η γειτονιά ήταν γεμάτη ζωή και κίνηση;..."

- "Πρώτα βγαίνει η ψυχή του ανθρώπου, Έρη, κι ύστερα το χ ο ύ ι του!..."

Είναι η φωνή της γριάς - Ακριβής, μιά φωνή που έρχεται από τα βάθη του νεκρού χρόνου, μιά φωνή που βγαίνει από τη ραγισμένη καρδιά της γειτονιάς που την έχει σφιχταγκαλιάσει το σκοτάδι.

Πέπη ΔΑΡΑΚΗ



Δ.Ε. Ψαρρού

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΣ (*)

Ι ΓΕΝΙΚΑ

Στα μάτια του μέσου Δυτικοευρωπαίου των αρχών του 20ου αιώνα η Βαλκανική και η Μικρασία αποτελούσαν μιαν εξωτική ενότητα με κύριο χαρακτηριστικό την παράλληλη συμβίωση και συχνά ανάμειξη πολλών γνήσια λαϊκών πολιτισμών με έκδηλες τοπικές ιδιαιτερότητες.

Όταν μιλάμε για πολιτισμό, μιλάμε κατά κύριο λόγο για τρόπο ζωής μιάς κοινωνίας, κοινά αποδεκτόν από τα μέλη της. Όλα τ' άλλα έπονται, και από εκεί πηγάζουν.

Και, όταν μιλάμε για "Λαϊκό πολιτισμό", τον αντιδιαστέλλουμε αυτόματα από τον πολιτισμό της άρχουσας τάξης, που λόγω της συμμετοχής της στην άσκηση της εξουσίας, διαμορφώνει τρόπο ζωής διαφορετικόν από τον τρόπο ζωής των λαϊκών στρωμάτων, που η συμμετοχή τους στην άσκηση της εξουσίας είναι κατά κανόνα μηδαμινή ή ανύπαρκτη.

Ωστοσο ανάμεσά τους υπάρχει μια δυναμική διαλεκτική σχέση, ένας αλληλοεπηρεασμός περισσότερο ή λιγότερο έντονος, που διαπερνά όλες τις ενδιάμεσες κοινωνικές διαστρωματώσεις, αντανακλώντας τη δομή της εξουσίας.

Αναζητώντας τώρα το φορέα ενός "λαϊκού" πολιτισμού πρέπει να στραφούμε κυρίως προς τα αγροτικά στρώματα του πληθυσμού, τους τεχνίτες, τους μικροβιοτέχνες και τους μικροκαταστηματάρχες.

Στα στρώματα αυτά η εξέλιξη είναι πολύ αργή. Χρειάζονται αιώνες για να γίνουν ριζικές αλλαγές, και καμιά φορά χιλιετηρίδες. Έτσι, οι λαϊκοί πολιτισμοί έχουν μεγάλη χρονική διάρκεια, και αυτό είναι που δημιουργεί την παράδοση.

ΙΙ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον μας στη λαϊκή αρχιτεκτονική παράδοση των Ελλήνων της Μικρασίας, συνειδητοποιούμε αμέσως ότι το σωζόμενο υλικό ανήκει σχεδόν αποκλειστικά στην περίοδο 1750 έως 1922.

(*Εισήγηση του Δ. ΨΑΡΡΟΥ στο Συνέδριο που οργάνωσε το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών από 2 έως 4 Σεπτεμβρίου 1988, με θέμα: "Ελληνικοί Πολιτισμοί της Ανατολής")

Αυτό οφείλεται σε δυο λόγους:

α. Η λαϊκή αρχιτεκτονική, όπως κάθε λαϊκή τέχνη, σπάνια χρησιμοποιεί υλικά με μεγάλη αντοχή στο χρόνο, γιατί τα υλικά αυτά είναι ακριβά. Σχεδόν όλα τα λαϊκά κτίσματα, από τα θεμέλια και πάνω, χτίζονταν με πλίθρες και ξύλα, κι έτσι η ζωή τους σπάνια ξεπερνούσε τα 100 χρόνια.

β. Από τα μέσα του 18ου αιώνα και μετά, παρουσιάζεται μια σταδιακή οικονομική ανάπτυξη των Ελλήνων της Μικρασίας, όπως και όλων των ραγιάδων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που οφείλεται τόσο στις πιέσεις των μεγάλων δυνάμεων της εποχής, όσο και κατόπιν στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες μερικών Σουλτάνων.

Η ανάπτυξη αυτή είχε ως συνέπεια την εξαφάνιση των παλαιοτέρων κτισμάτων, και το χτίσιμο νέων, ανθεκτικότερων στο χρόνο. Αυτή είναι μια διαπίστωση που μπορεί εύκολα να την κάνει όποιος ταξιδέψει και σήμερα ακόμα στη Μικρασία. Οι χρονολογίες των εγκαινίων σπιτιών και εκκλησιών που σκαλίζονταν στο υπέρθυρο ή μπλέκονταν περίτεχνα στις σιδεριές της πόρτας, - μια ωραία παράδοση που έλλειψε τελείως στις μέρες μας - πολύ σπάνια είναι παλιότερες από το 1800.

Ωστόσο το μικρό σχετικά χρονικό διάστημα που καλύπτουν τα σωζόμενα δείγματα της λαϊκής Αρχιτεκτονικής, δεν αποτελεί εμπόδιο στη μελέτη για μια χρονική περίοδο πολύ προγενέστερη του 18ου αιώνα, αφού τα δείγματα αυτά αναπαράγουν μια ζωντανή μακραίωνη παράδοση και την συνεχίζουν.

Αυτό ισχύει γενικά για τη λαϊκή Αρχιτεκτονική που αναπαράγει, σχεδόν αναλλοίωτες μέσα από αιώνες και χιλιετηρίδες, μορφές και τρόπους δόμησης, εφόσον είναι αδιάλειπτη η συνέχεια της ύπαρξης του φορέα - δηλαδή του λαϊκού πληθυσμού - μέσα στο χρόνο.

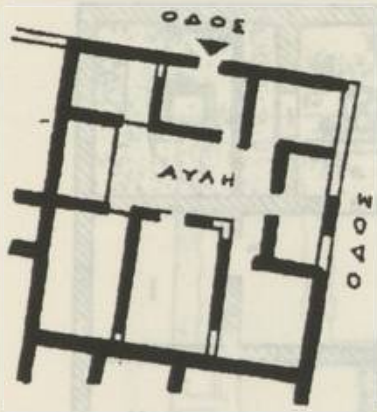
III Η ΑΥΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΧΑΓΙΑΤΙ

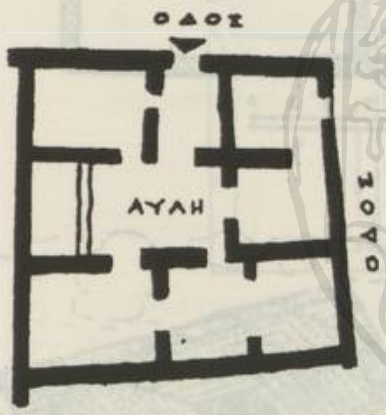
Μια εντυπωσιακή επιβεβαίωση του αναλλοίωτου της λαϊκής παράδοσης αποκαλύφθηκε στην Αθήνα κατά τις ανασκαφές στην αρχαία Αγορά. Σας δείχνω τις κατόψεις τριών λαϊκών Αθηναϊκών σπιτιών:

(Βλέπε αριστερή εικόνα σελ. 103)

- Το πρώτο χτίστηκε τον 5ο αιώνα π.Χ. δηλαδή στην Κλασσική εποχή. (Από το βιβλίο του Αντωνίου Κριεζή Greek Townbuilding Αθήνα 1965 σελίδα 186).
- Το δεύτερο ανήκει στο 12ο μ.Χ. αιώνα, στη βυζαντινή εποχή. (Επίσης από το παραπάνω βιβλίο του Αντωνίου Κριεζή).
- Το τρίτο είναι ένα σπίτι των αρχών του αιώνα μας στην οδό Ασωμάτων 30 και Ψαρομηλίγγου. (Από το βιβλίο του Άρη Κωνσταντινίδη "Τα παληά Αθηναϊκά σπίτια" Αθήνα 1950. Επανέκδοση το 1983, σελίδα 79).

Τα τρία αυτά δείγματα λαϊκής κατοικίας καλύπτουν ένα χρονικό διάστημα 2.500 χρόνων περίπου, και μας συνδέουν με τις ρίζες της Ελληνικής λαϊκής Αρχιτεκτονικής.

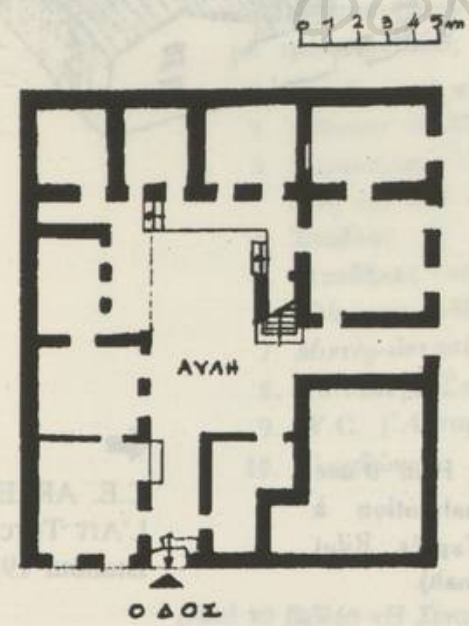


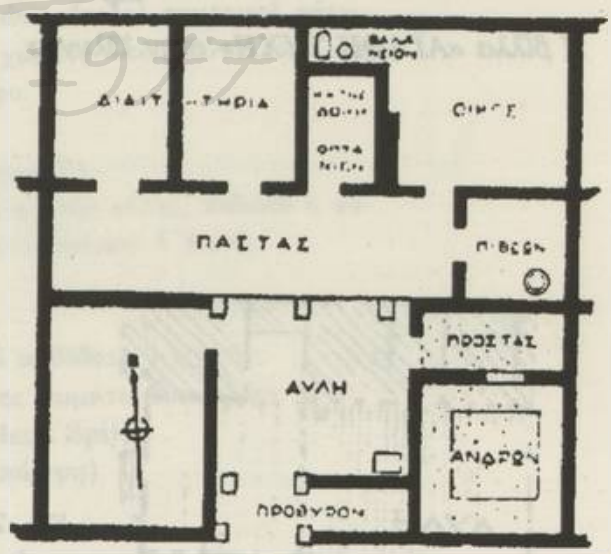


Υπάρχουν κι άλλα παρόμοια παραδείγματα από άλλες περιοχές της Βαλκανικής και της Μικρασίας που θεμελιώνουν την άποψη ότι η συνέχεια της λαϊκής αρχιτεκτονικής παράδοσης στο μεγάλο αυτό χώρο υπήρξε αδιάσπαστη από την αρχαιότητα ως τις αρχές του αιώνα μας, παρ' όλες τις μεγάλες αναστατώσεις που συνέβησαν όλους αυτούς τους αιώνες. Π.χ. τα σπίτια της αρχαίας Ολύνθου σε σύγκριση με τα λαϊκά σπίτια της Βέροιας, Σιάτιστας κλπ.

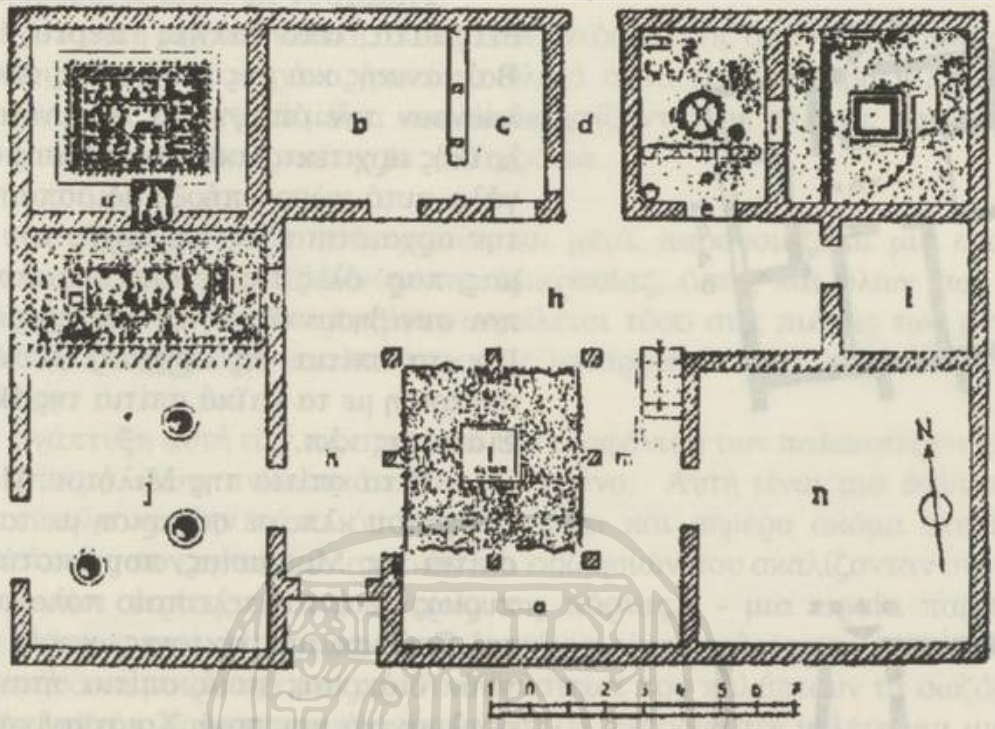
Ή τα σπίτια της Μιλήτου, Πριήνης, Περγάμου κλπ. σε σύγκριση με τα λαϊκά σπίτια της Μικρασίας, που αποτύπωσαν, κυρίως μετά τον τελευταίο πόλεμο, αρκετοί Τούρκοι αρχιτέκτονες, χωρίς να κάνουν διάκριση, ποιά σπίτια ήταν Μουσουλμανικά και ποιά Χριστιανικά.

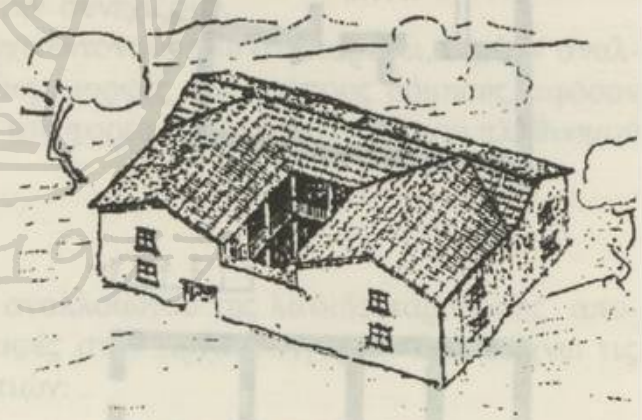
(Βλέπε εικόνες σελ. 104 - 107)





Σπίτι της Ολύνθου 4ος αι. π.Χ.





Η βίλλα «ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ» στην Όλυνθο

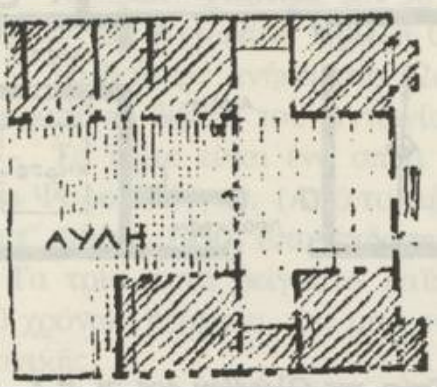
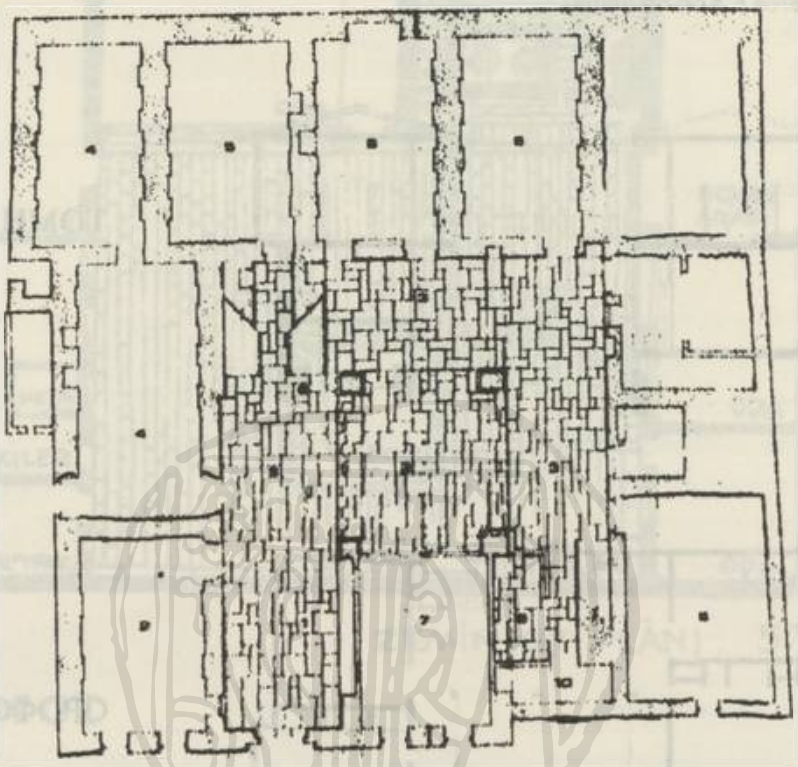


Fig. 231 — Plan d'une ancienne habitation à Edirné. (d'après Rifat Osman).

C.E. ARSEVEN
L'Art Turc
Istanbul 1939

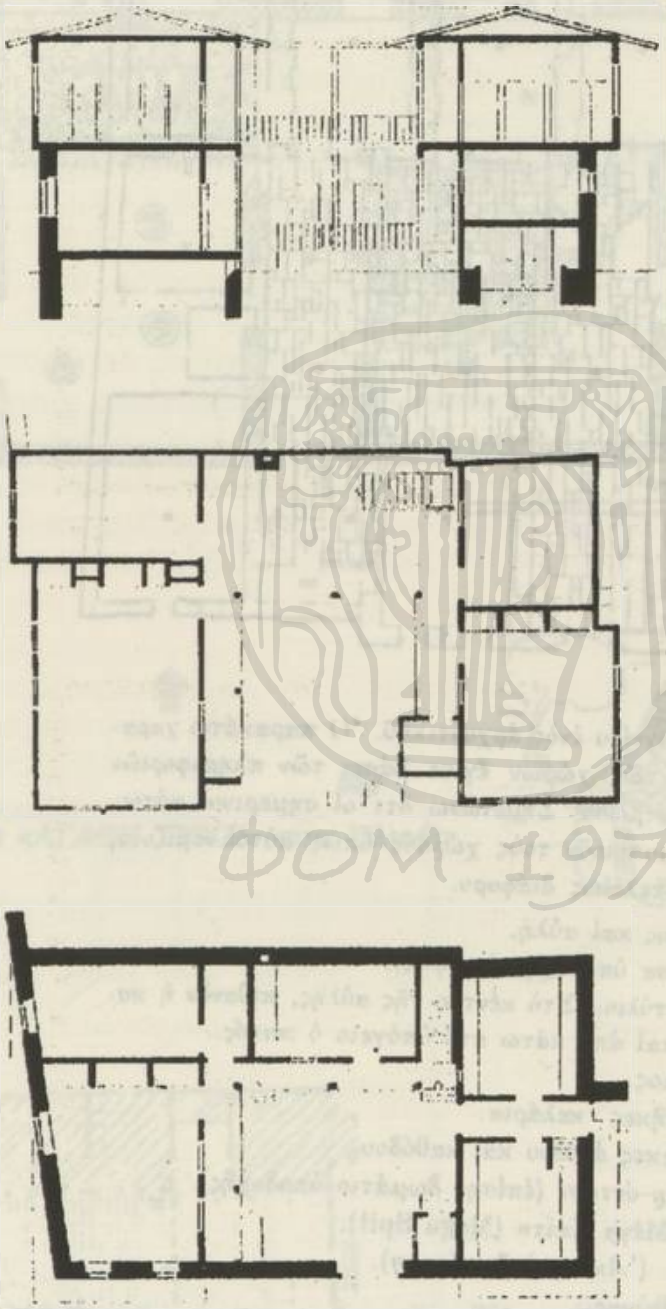


Κάτοψη ισογείου ενός άρχοντικοῦ. Ὁ παρακάτω χαρακτηρισμὸς τῶν χώρων ἔγινε βάσει τῶν πληροφοριῶν ποὺ συγκέντρωσα. Σημειώνω ὅτι οἱ σημερινοὶ κάτοικοι χρησιμοποιοῦν τοὺς χώρους ὅπως αὐτοὶ νομίζουν, μὲ τρόπο τελείως διάφορο.

1. Εἴσοδος καὶ αὐλή.
2. Λίθουσα ὑποδοχῆς (σοφφᾶς).
3. Περιστύλιο. Στὸ κέντρο τῆς αὐλῆς, πιθανὸν ἡ καπνὴ καὶ ἀπὸ κάτω στὸ ὑπόγειο ὁ πατός.
4. Στάβλος.
5. Ἀποθῆκες · κελάρια.
6. Κλίμακες ἀνόδου καὶ καθόδου.
7. *Μιντὲρ-ὀντασί* (ἐπίσης δωμάτιο ὑποδοχῆς).
8. Τὸ «Μέγα Σπίτ» (Mega Spit).
9. W.C. (*Ἀκταριὰ ἢ πόρεφη*).
10. Ὀρνιθώνας.

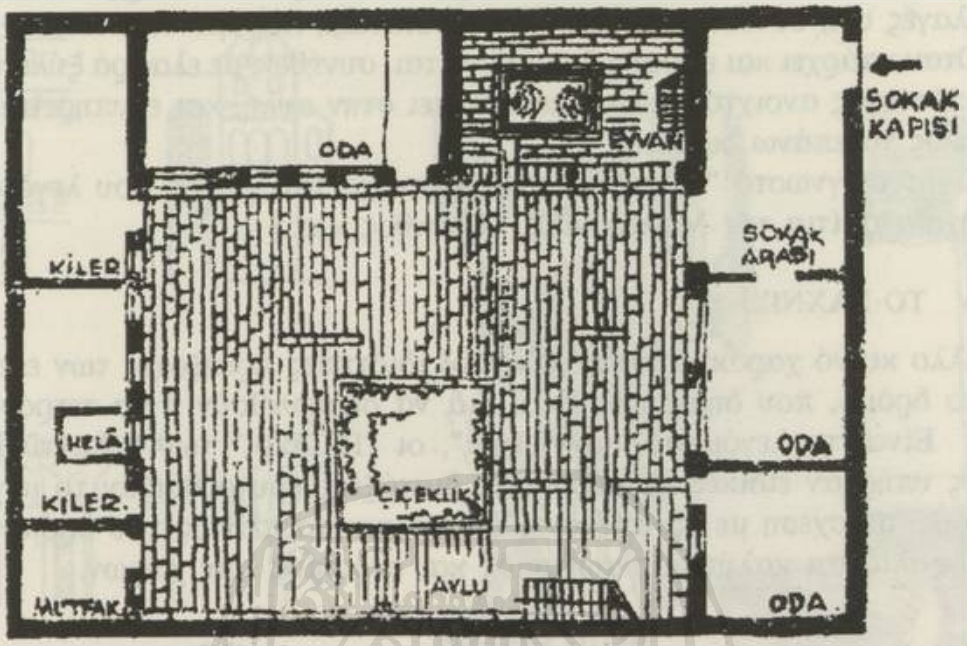
(Ἀπό το βιβλίο «Η Σινασός της Καππαδοκίας» Αθήνα 1986)

▼ Maison à Ankara: élévation et plans
(d'après E.Kömurcüoğlu)



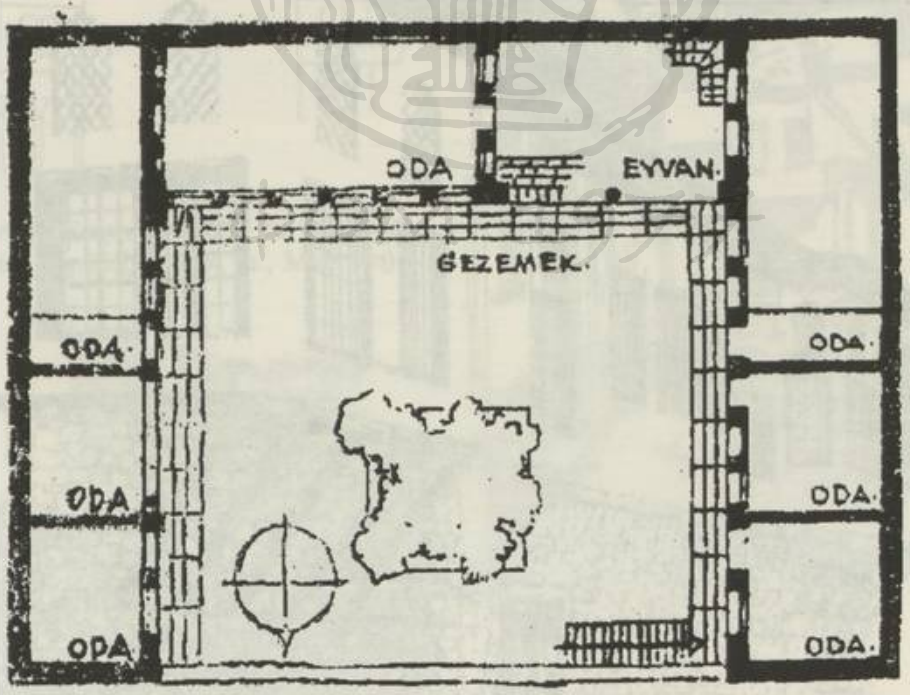
(Από το Βιβλίο «TURQUIE OTTOMANE» Suisse 1965)

ΙΣΟΓΕΙΟ



ZEMİN KAT PLÂNI . 57

ΟΡΟΦΟΣ



BİRİNCİ KAT PLÂNI . 58

(Από το βιβλίο «Dogan Erginbas» Diyarbakir Evleri - Istanbul 1953)

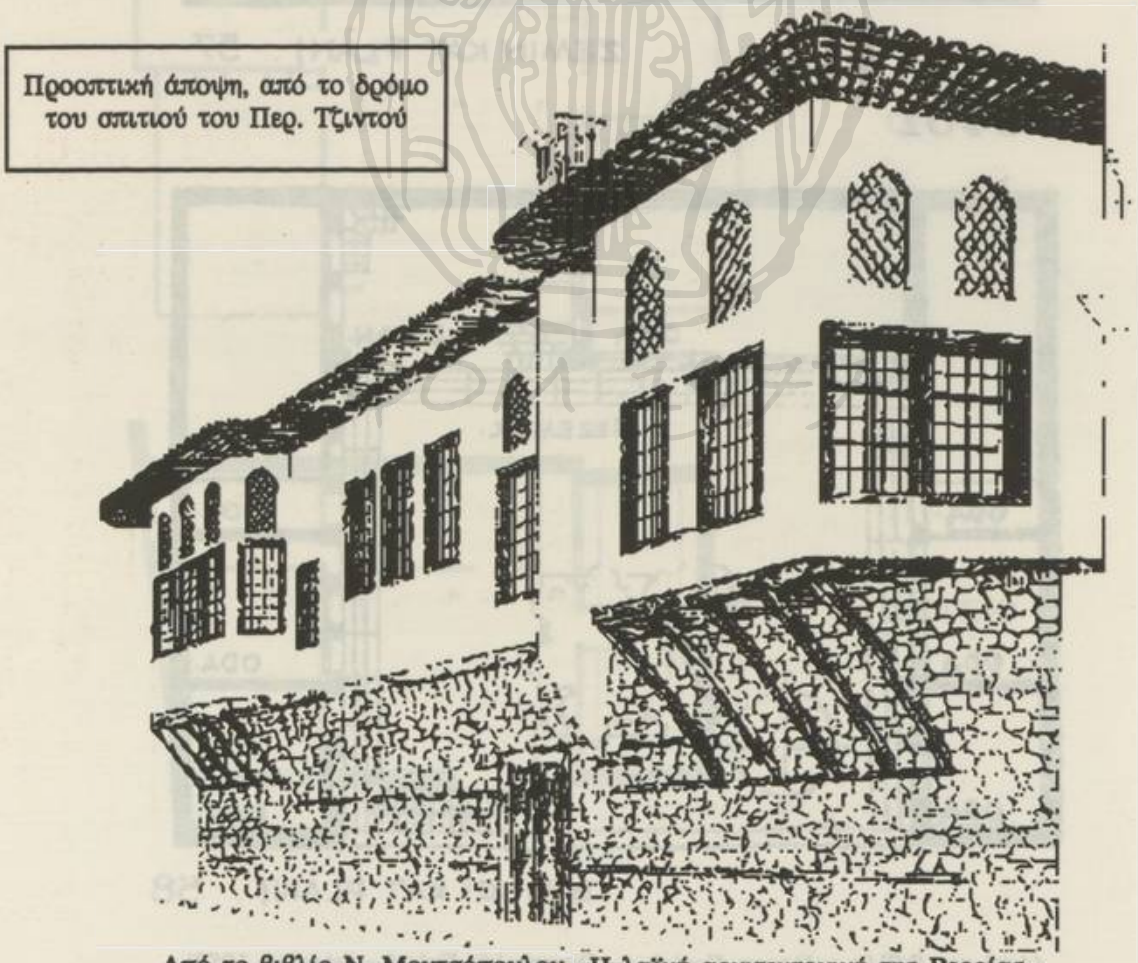
Κύριο κοινό χαρακτηριστικό σ' όλα αυτά τα δείγματα σπιτιών είναι η διάταξη των χώρων γύρω από μιαν αυλή, το αρχαίο "Αίθριο". Υπάρχουν πολλές τοπικές παραλλαγές στη σύνθεση, αλλά η βασική διάταξη παραμένει η ίδια.

Όταν υπάρχει και όροφος δημιουργείται, συνήθως με ελαφρά ξύλινη κατασκευή, ένας υπόστεγος ανοιχτός χώρος που βλέπει στην αυλή, και εξυπηρετεί σαν φαρδύς διάδρομος τα επάνω δωμάτια.

Είναι το γνωστό "Χαγιάτι", το αντίστοιχο του χώρου που λεγόταν "παστάς" στα αρχαία σπίτια της Μακεδονίας. (Όλυνθος κλπ.)

IV ΤΟ ΣΑΧΝΙΣΙ

Άλλο κοινό χαρακτηριστικό είναι οι ιδιότυπες προεξοχές των επάνω ορόφων προς το δρόμο, που δημιουργούνται για να διευρυνθούν ή να τετραγωνιστούν οι χώροι. Είναι τα λεγόμενα "σαχνισίνια", οι "Ηλιακοί" των βυζαντινών, για τους οποίους υπήρχαν ειδικές πολεοδομικές διατάξεις που ρύθμιζαν το μέγεθος και τη θέση τους, σε σχέση με τα απέναντι σπίτια και το πλάτος του δρόμου, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται καλύτερος φωτισμός και αερισμός των χώρων.

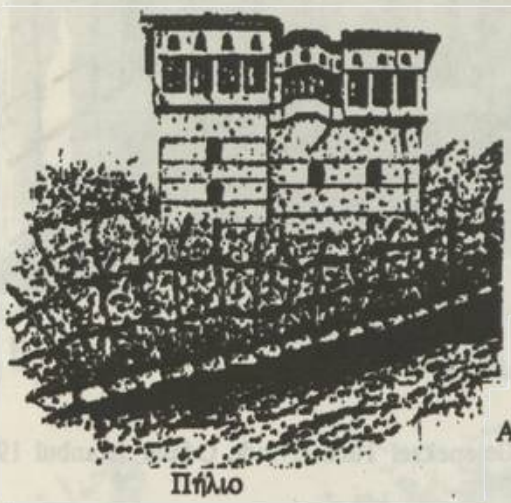


Προοπτική άποψη, από το δρόμο του σπιτιού του Περ. Τζιντού

Από το βιβλίο Ν. Μουτσόπουλου «Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Βεροίας».



Βυζαντινά Σαχνισίνια από το χειρόγραφο του Σκυλίτζη (13ος αι., Μαδρίτη)



Πήλιο



«Δρομάκι στο Ρωμέϊκο Μαχαλά της Κούλας»
Από το βιβλίο Yilmaz TOSUN Kula Evleri Izmir 1970

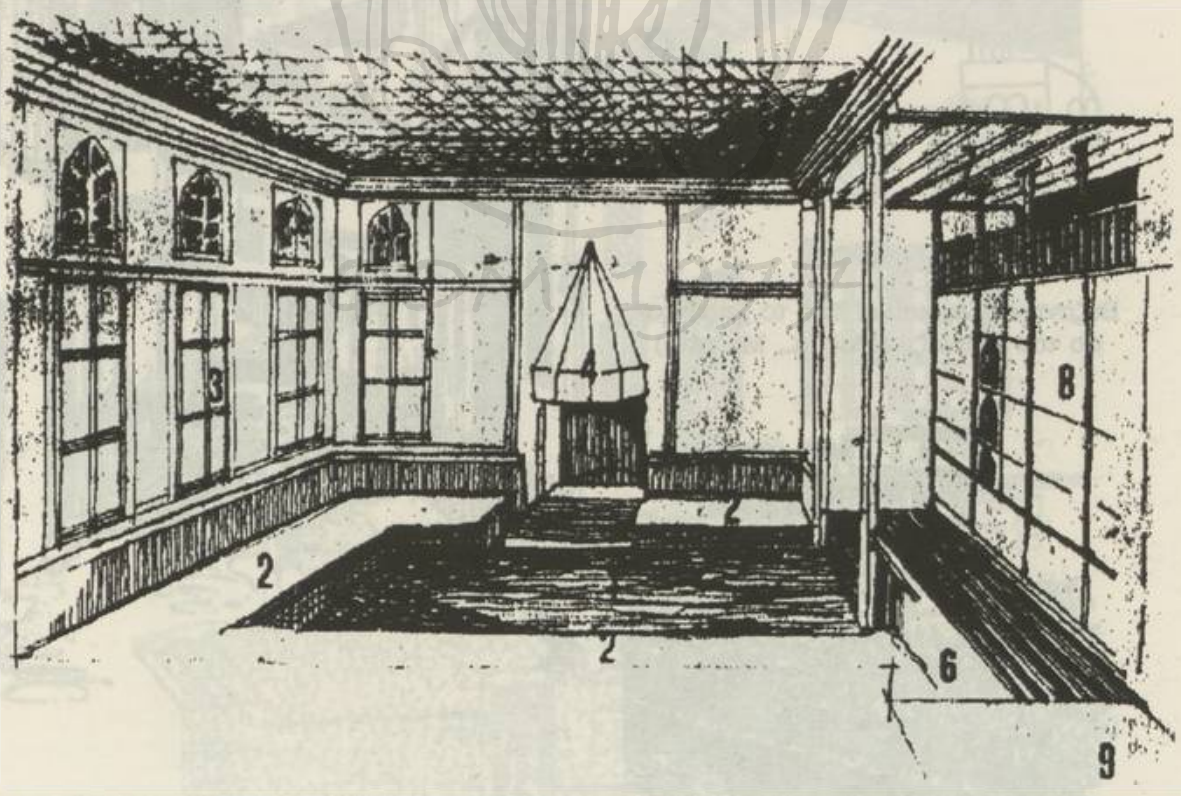
V ΤΟ ΜΙΝΤΕΡΙ

Άλλη μια κοινή ιδιοτυπία των παραδοσιακών σπιτιών της Βαλκανικής και της Μικρασίας, άσχετα με τη φυλή, τη γλώσσα ή το θρήσκευμα των ιδιοκτητών και των κατασκευαστών τους, είναι το γνωστό "Μιντέρι", ο πάγκος με τα μαξιλάρια που περιτρέχει συνήθως σε σχήμα Π τους τρείς από τους τέσσερις τοίχους των δωματίων και που χρησίμευε τόσο για κάθισμα, όσο και για κρεββάτι.

Τούρκοι ερευνητές θεωρούν ότι το μιντέρι προέρχεται από την κυκλική διάταξη των μαξιλαριών γύρω από τον κεντρικό στύλο της "Γιούρτας", της παραδοσιακής σκηνής των νομάδων Τούρκων. Δείτε όμως στις επόμενες εικόνες την εκπληκτική ομοιότητα που έχει το τυπικό "Μιντέρι" ή "Σοφάς" με πανάρχαια δείγματα "επίπλωσης" των δωματίων:

- Πρώτα είναι η ακριβής αναπαράσταση βάσει των αρχαιολογικών ευρημάτων, μιάς αίθουσας του Ιερού της Κλασσικής εποχής στη Βραυρώνα της Αττικής, με τα ψηλά ανάκλιντρα διατεταγμένα γύρω από τους τοίχους. Παρόμοια επιπλωμένα δωμάτια υπήρχαν σε κάθε αρχαίο σπίτι.

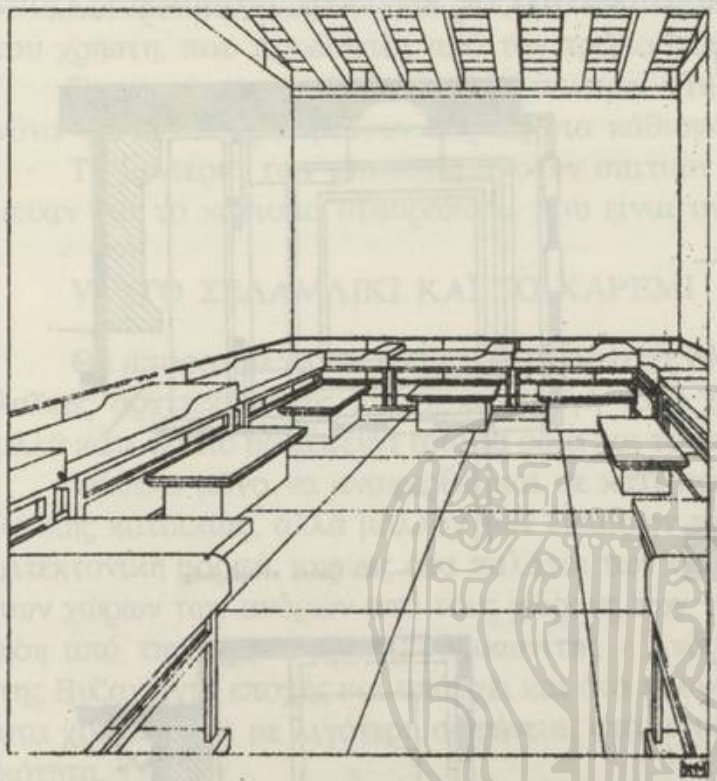
Τυπικό Μιντέρι - Τρικλίνιο



Από το βιβλίο Onder Kucukerman: Anadolu'daki Geleneksel Turk Evinde Odalar Istanbul 1973.

Restoration of one of the rooms of the stoa, showing the beds all around the walls and the stone tables

Ch. Bouras, *Η αναστήλωσις της στοάς της Βραυρώνος: Τα αρχιτεκτονικά της προβλήματα* (Athens, 1967), fig. 55.

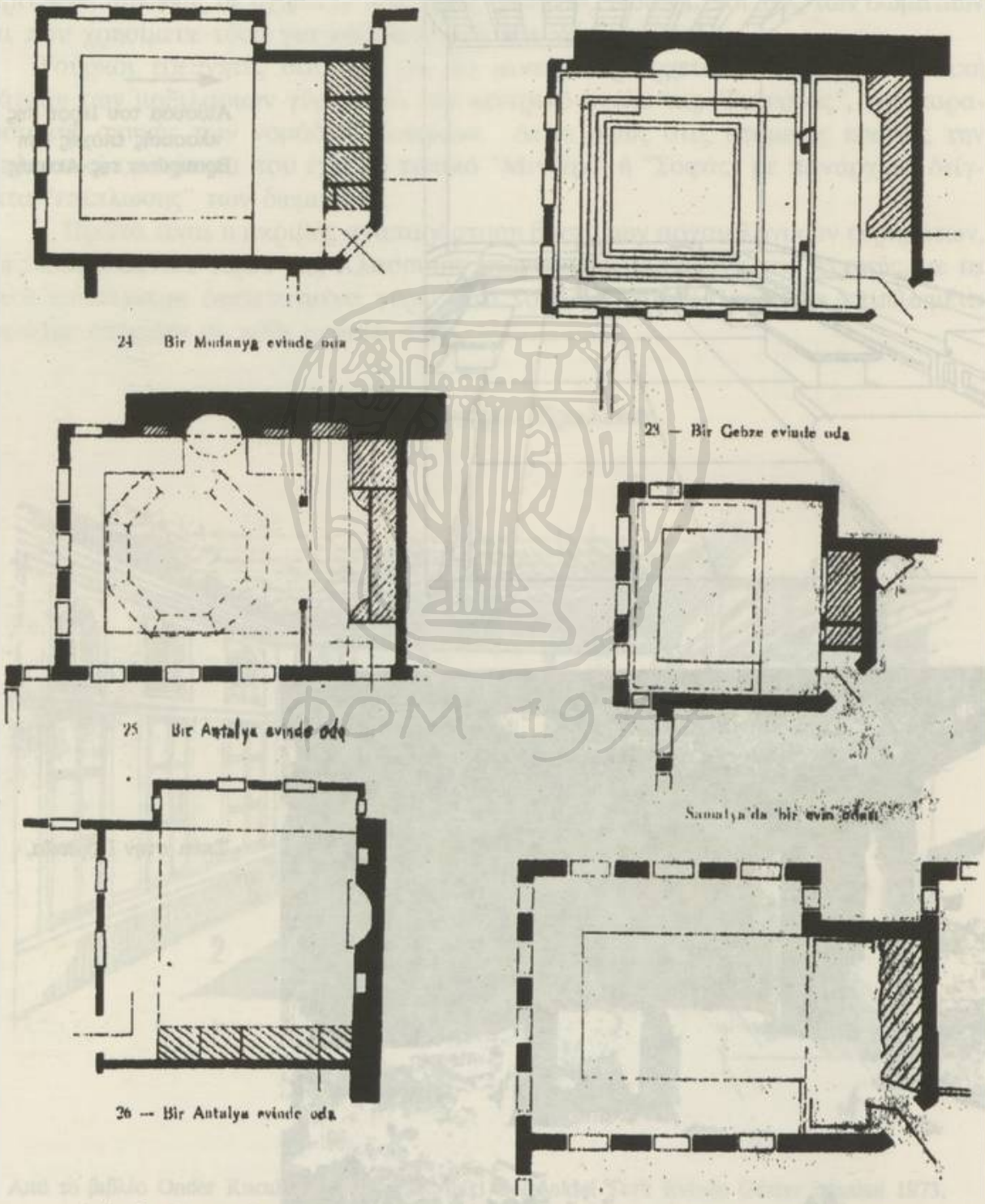


← Αίθουσα του Ιερού της κλασικής εποχής στη Βραυρώνα της Αττικής



Σπίτι στην Πομπηΐα.

- Κατόπιν μια φωτογραφία από ένα σπίτι στην Πομπηΐα. Δείχνει μια μικρή αίθουσα συμποσίων όπως βρέθηκε στις ανασκαφές. Έχει ήδη αρχίσει να διαμορφώνεται ο τύπος του "τρικλινίου" που κυριάρχησε στη Ρωμαϊκή και στη Βυζαντινή εποχή. Τα μεμονωμένα περιμετρικά ανάκλιντρα της κλασσικής αρχαιότητας έχουν



Διάταξη Μιντεριών (Από το βιβλίο S. H. ELDEM Guzel Sanatlar 5 Istanbul 1944).

συνενωθεί σε 3 ενιαίες χτιστές "κλίνες" μ' ένα επίσης χτιστό τραπεζάκι στη μέση.

Ανάμεσα στο βυζαντινό "τρικλίνιον" και το "Μιντέρι" της Οθωμανικής περιόδου, ουσιαστικά δεν υπάρχει διαφορά.

Μπορούμε όμως να διακρίνουμε από κάποιες μικροδιαφορές την ταυτότητα του χρήστη, που προδίδεται από τον τρόπο ζωής του:

Τα μιντέρια των χριστιανικών σπιτιών (Πήλιο, Μυτιλήνη κλπ.) είναι κατά κανόνα ψηλά και χρησιμεύουν κυρίως για κάθισμα με τα πόδια στο πάτωμα.

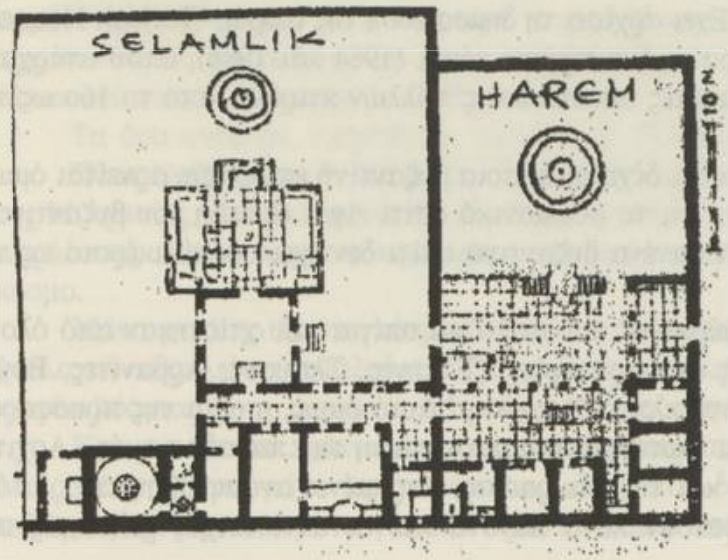
Τα μιντέρια των μουσουλμανικών σπιτιών είναι πολύ χαμηλότερα και χρησίμευαν για το κάθισμα σταυροπόδι, που είναι συνήθεια των ανατολικών λαών.

VI ΤΟ ΣΕΛΑΜΛΙΚΙ ΚΑΙ ΤΟ ΧΑΡΕΜΙ

Θα μπορούσα να επεκταθώ και σε αρκετές άλλες λεπτομέρειες της παραδοσιακής λαϊκής αρχιτεκτονικής που η καταγωγή τους χάνεται στα βάθη της αρχαιότητας, αλλά κάτι τέτοιο θα ξέφευγε από τα όρια και το σκοπό αυτής της σύντομης αναφοράς.

Θάθελα μόνο να αναφερθώ και σε κάτι που δεν αποτελεί χαρακτηριστικό της λαϊκής κατοικίας, αλλά μάλλον των ευπόρων τάξεων και συναντάται σε πλήρη αρχιτεκτονική μορφή, κυρίως στα παλάτια των Οθωμανών ευγενών: Είναι η διάκριση των χώρων των ανδρών από τους χώρους των γυναικών. Η διάκριση αυτή υπήρχε ήδη από την αρχαιότητα (Γυναικωνίτης - Ανδρωνίτης), διατηρήθηκε στα παλάτια της Βυζαντινής εποχής και υπάρχει και στα πλουσιόσπιτα της Οθωμανικής περιόδου, στα χριστιανικά με λιγότερη σαφήνεια, στα μουσουλμανικά με συνειδητή σχολαστικότητα.

Συνήθως ο "Γυναικωνίτης" ή το "Χαρέμι" βρισκόταν στον επάνω όροφο των σπιτιών και ο "Ανδρωνίτης" ή το "Σελαμλίκι", στο ισόγειο. Στα μεγάλα παλάτια των Μουσουλμάνων η διάκριση του χαρεμιού από το σελαμλίκι γίνεται με το σαφή διαχωρισμό του οικοπέδου σε δυο τελείως ανεξάρτητα διαμερίσματα, συχνά πολυώροφα, που επικοινωνούσαν μόνο από μια ελεγχόμενη ενδιάμεση πόρτα.



Το Σελαμλίκι (ανδρωνίτης) και το Χαρέμι (γυναικωνίτης) Από το βιβλίο του C.E. ARSEVEN «L'Art Turc Istanbul 1939»

Βέβαια ο περισσότερο ή λιγότερο αυστηρός διαχωρισμός των διαμερισμάτων των γυναικών από τα διαμερίσματα των ανδρών είναι κοινό χαρακτηριστικό στα παλάτια των ευγενών, όλων σχεδόν των λαών της Μεσογείου και της Ανατολής. Όμως ειδικά η μορφή και η καταγωγή των παλατιών των Οθωμανών μουσουλμάνων δεν έχει διερευνηθεί σε βάθος. Πιστεύω ότι τα παλάτια αυτά, που πολλά σώζονται στην Κων/πολη και σε άλλες πόλεις των Βαλκανίων και της Μικρασίας, αποτελούν εξέλιξη των παλατιών του Βυζαντίου και μπορούν να μας δώσουν αξιόπιστα στοιχεία για τη μορφή και τη λειτουργική δομή των παλατιών του Βυζαντινού Μεσαίωνα, για τα οποία ελάχιστα στοιχεία διαθέτουμε από άλλες πηγές.

VII Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Ερευνώντας τη βιβλιογραφία για την αρχιτεκτονική της Οθωμανικής περιόδου, θα παρατηρήσουμε ότι υπάρχουν πολλές εκδόσεις που αναφέρονται σε μεμονωμένα κτίρια και συγκροτήματα ή σε ορισμένες μόνο περιοχές.

Οι εκδόσεις αυτές και οι σχετικές έρευνες και μελέτες, πραγματοποιούνται χωριστά στα όρια των Εθνικών Κρατών που δημιουργήθηκαν στα εδάφη της αυτοκρατορίας και δίνουν αποσπασματική και ελλιπή εικόνα για το σύνολο.

Καμιά συνθετική μελέτη δεν υπάρχει για το σύνολο του χώρου των Βαλκανίων και της Μικρασίας, που να εξαντλεί το θέμα της λαϊκής αρχιτεκτονικής σε βάθος, αξιοποιώντας όλο το σωζόμενο υλικό. Κάτι τέτοιο βέβαια ούτε εύκολο είναι, ούτε μπορεί να είναι έργο ενός μόνον ανθρώπου.

Απ' ό,τι ξέρω, τη σοβαρότερη προσπάθεια στην κατεύθυνση αυτή έχει κάνει ο Γεώργιος Μέγας. Το θέμα του βέβαια είναι η Ελληνική λαϊκή αρχιτεκτονική, αλλά επεκτείνει την έρευνά του και σε γειτονικούς χώρους (Αλβανία, Βουλγαρία) και το κυριώτερο, διατυπώνει κάποιες θεμελιωμένες προτάσεις για την ερμηνεία και την καταγωγή ορισμένων στοιχείων της λαϊκής αρχιτεκτονικής, κοινών σ' ολόκληρη τη Βαλκανική. Π.χ. αυτός είναι που επισημαίνει πρώτος την ομοιότητα που έχει η "Παστάς" των αρχαίων σπιτιών της Μακεδονίας με το "χαγιάτι" των λαϊκών σπιτιών.

Επίσης ο Τούρκος Καθηγητής Sedad Haki Eldem έχει ξεκινήσει μια παρόμοια προσπάθεια στον τομέα της κατοικίας. Έχει αρχίσει τη δημοσίευση της σειράς "Turkish Houses" από την οποία έχουν εκδοθεί ως τώρα οι δυο πρώτοι τόμοι (1984 κάι 1986), όπου υπάρχουν πολύτιμες σχεδιαστικές και φωτογραφικές αποτυπώσεις πολλών κτιρίων, από το 16ο ως τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα.

Ο Τούρκος καθηγητής, παρά το ότι δέχεται κάποια βυζαντινή επίδραση, αρνείται όμως, ότι μπορεί να υποστηριχτεί η άποψη, ότι το οθωμανικό σπίτι είναι εξέλιξη του βυζαντινού, βασιζόμενος κυρίως στο γεγονός, ότι κανένα βυζαντινό σπίτι δεν έχει σωθεί ακέραιο ως τις μέρες μας. (Τόμος 1 σελίς 27).

Έτσι, καταλήγει να θεωρεί "τούρκικα" και τα λαϊκά σπίτια που χτίστηκαν από όλους τους άλλους λαούς της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (Έλληνες, Σλαύους, Αρβανίτες, Βούλγαρους, Αρμένηδες, Άραβες, Κούρδους κλπ.). Άσχετα μ' αυτό όμως, η αξία της προσφοράς του στη διάσωση με σχεδιαστική και φωτογραφική αποτύπωση της παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής στο χώρο των Βαλκανίων και της Μικρασίας, παραμένει αναμφισβήτητη.

Άλλωστε, παρόμοια στάση κρατούν κατά κανόνα και οι αντίστοιχοι μελετητές στη

Βουλγαρία, την Αλβανία, τη Γιουγκοσλαβία κλπ. προσπαθώντας να θεμελιώσουν τη μοναδικότητα ή τουλάχιστον την ιδιαιτερότητα της Εθνικής τους κληρονομιάς. Και βέβαια υπάρχουν και Έλληνες που αβασάνιστα χαρακτηρίζουν ως "Ελληνική λαϊκή τέχνη" οτιδήποτε βρίσκεται στην Ελλάδα.

Ωστόσο πρέπει, να ομολογήσουμε ότι η σύγχυση αυτή διευκολύνεται από τις ολοφάνερες ομοιότητες που υπάρχουν στα κτίσματα της λαϊκής ιδιαίτερα αρχιτεκτονικής του ευρύτατου αυτού χώρου. Καθώς επίσης και από το γεγονός, ότι οι δημιουργοί των έργων αυτών, οι συντεχνίτες των μαστόρων, άσχετα με την καταγωγή των μελών τους ή την εθνικότητα του εργοδότη, έχτιζαν σπίτια και παλάτια, εκκλησίες και τζαμιά, κινούμενοι ελεύθερα απ' άκρη σε άκρη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

VIII ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τελειώνοντας θα συνοψίσω τις διαπιστώσεις μου από την ως τώρα έρευνα του υλικού που υπάρχει:

1. Όλα σχεδόν τα σωζόμενα δείγματα λαϊκής αρχιτεκτονικής στα Βαλκάνια και στη Μικρασία ανήκουν στην περίοδο από το 18ο ως τις αρχές του 20ου αιώνα και παρουσιάζουν τέτοιες ομοιότητες απ' όλες τις πλευρές (λειτουργική, δομική, μορφολογική ή διακοσμητική) ώστε μπορούμε να μιλάμε για κατασταλαγμένη ενιαία αρχιτεκτονική παράδοση στο χώρο αυτόν, άσχετα με τη φυλή, τη γλώσσα και το θρήσκευμα του χρήστη ή του δημιουργού.

2. Η παράδοση αυτή διαμορφώθηκε στα βασικά της γνωρίσματα, πολλούς αιώνες νωρίτερα, και οι ρίζες της, που φτάνουν ως τη βαθειά αρχαιότητα, πρέπει ν' αναζητηθούν στις περιοχές γύρω από το Αιγαίο. Η εξέλιξή της ήταν σταδιακή και σ' αυτήν συνέβαλλαν όλοι οι αυτόχθονες λαοί των Βαλκανίων και της Μικρασίας. Επηρεάστηκε επίσης από την τέχνη άλλων γειτονικών λαών της Δύσης και της Ανατολής, αλλά οι επιρροές αφομοιώθηκαν δημιουργικά, χωρίς να διασπάσουν την ενότητα της παράδοσης.

Τα όρια της εξάπλωσής της είναι σχετικά ρευστά, συμπίπτουν όμως χονδρικά με τα όρια της εξάπλωσης του Βυζαντινού πολιτισμού, που είναι περίπου τα ίδια με τα σύνορα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, στην περίοδο της ακμής της.

3. Η λαϊκή αρχιτεκτονική - αγροτική και αστική - των Ελλήνων της Μικρασίας και της Μαύρης θάλασσας, είναι ένας από τους κλάδους του μεγάλου δέντρου της ενιαίας αυτής αρχιτεκτονικής παράδοσης και δεν μπορεί να ξεχωριστεί από τη λαϊκή αρχιτεκτονική των άλλων σύνοικων ή γειτονικών λαών.

Τα όσα ανέφερα, παραπάνω, οδηγούν σ' ένα βασικό κατά τη γνώμη μου συμπέρασμα:

Όλοι ανεξαίρετα οι λαοί που κατοικούν σήμερα τον ευρύ χώρο των Βαλκανίων και της Μικρασίας, είναι κληρονόμοι, αλλά και συνδημιουργοί μιάς πολύ παλιάς αρχιτεκτονικής παράδοσης που φτάνει ως τις μέρες μας, κι έτσι είναι μια από τις πιό μακραίωνες στον κόσμο.

Μόνο μετά το 2ο παγκόσμιο πόλεμο η μαζική εισβολή ξένων προτύπων ζωής και τεχνολογιών απειλεί να την εξαλείψει, παραμορφώνοντας την πολιτιστική ταυτότητα του χώρου και διαλύοντας τους ισχυρούς δεσμούς ανάμεσα στους λαούς που τον κατοικούν.

Και μια τέτοια πολιτιστική "άλωση" θα στερήσει τους λαούς της Βαλκανικής και της Μικρασίας από το μόνο αποτελεσματικό όπλο που διαθέτουν, για να μπορούν να πάρουν ισότιμα μέρος στον αγώνα για την πρόοδο, δίπλα στους πιό ανεπτυγμένους λαούς της αν-

θρωπότητας.

Έτσι, αντί να παρασύρονται σε μικρόψυχους, όσο και επικίνδυνους ανταγωνισμούς, καθήκον τους είναι, να ενισχύσουν τους υπάρχοντες πολιτιστικούς δεσμούς μεταξύ τους και να συνεργαστούν στη μελέτη και την αξιοποίηση για το μέλλον της κοινής τους κληρονομιάς.

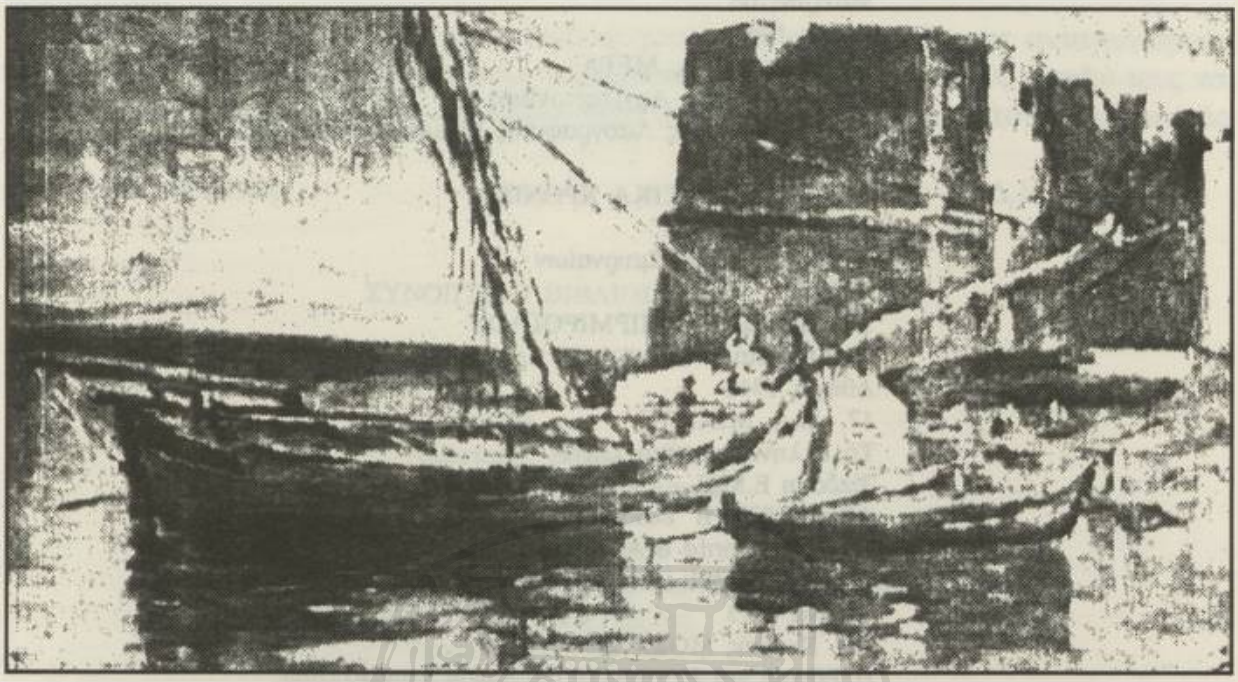
Αθήνα 20-8-1988 Δ.Ε. ΨΑΡΡΟΣ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

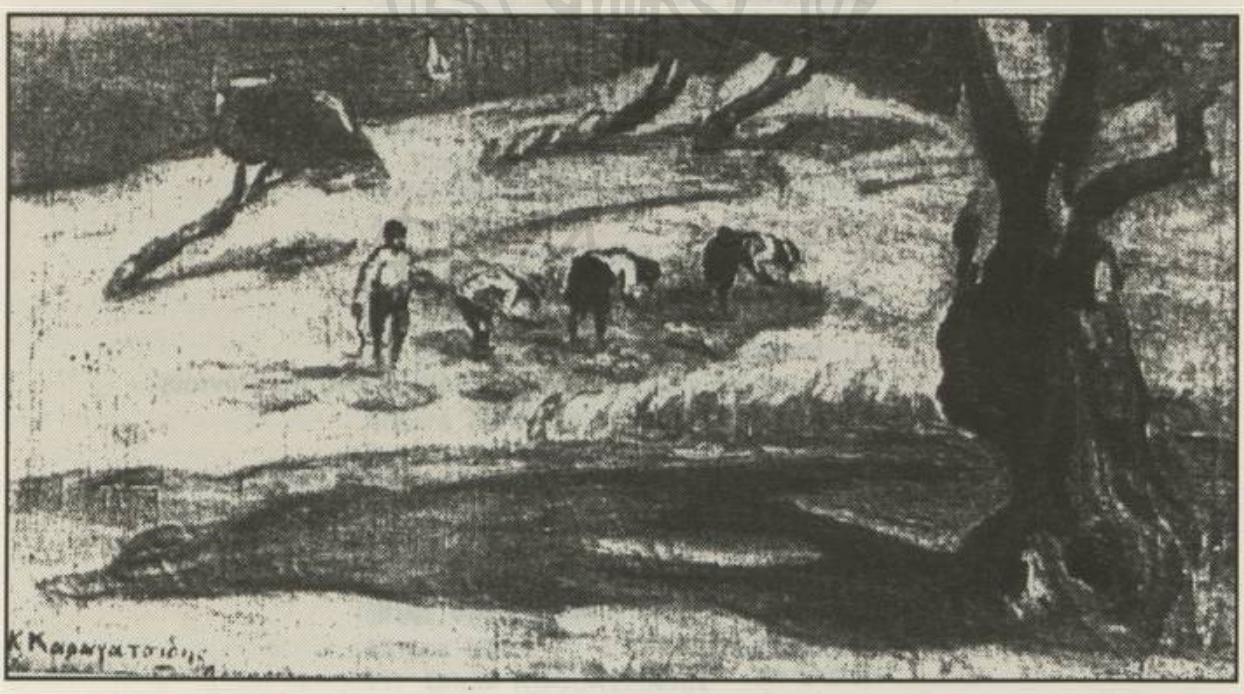
1. Celal Esad ARSEVEN
L' Art Turc
Istanbul 1939
2. Απόστολος Βακαλόπουλος
Ιστορία του Νέου Ελληνισμού
Θεσσαλονίκη 1973
3. Fernand BRAUDEL
La Mediterranee et le monde Mediterraneen
Paris 1976. (3eme edition)
4. Sedad Haki ELDEM
a. Koskler ve Kasirlar (2 τόμοι)
Istanbul 1969 & 1974
b. Turkish Houses (2 τόμοι)
c. Turk Odasi
Guzel Sanatlar 5
Istanbul 1944
5. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική
Σειρά του Εκδοτικού οίκου ΜΕΛΙΣΣΑ
Αθήνα 1982
6. Επώνυμα αρχοντικά των χρόνων της Τουρκοκρατίας
Έκδοση ΕΜΠ
Αθήνα 1986
7. Dogan ERGINBAS
Diyarbakir Evleri
Istanbul 1953
8. GIOYNUK (BOLU)
Middle East Technikal University
Ankara 1970
9. Ιωάννης ΚΟΝΤΗΣ
Η Λέσβος και η Μικρασιατική της περιοχή
Έκδοση Αθηναϊκού Κέντρου Οικιστικής
Αθήνα 1978
10. Anthony KRIEZIS
Greek Town Building
Athens 1965
11. Onder KUCUKERMAN
Anadolu daki Geleneksel Turk Evinde Odalar
Istanbul 1973
12. Αρης ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Τα παλιά Αθηναϊκά Σπίτια
Αθήνα 1983 (Β' Έκδοση)

13. Ρέα ΛΕΩΝΙΔΟΠΟΥΛΟΥ - ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ
Μακρυνίτσα
Αθήνα 1982
14. Γεωργίου Α. ΜΕΓΑ
Μελέται Λαϊκής Αρχιτεκτονικής
Δελτίο Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας τόμος ΚΣΤ'
Αθήναι 1969
15. ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
Τόμοι Α' έως ΙΣΤ'
Έκδοση Ένωσης Σμυρναίων
Αθήνα
16. Βλαδίμηρου ΜΙΡΜΙΡΟΓΛΟΥ
Οι Δερβίσαι
Αθήναι 1940
17. Π.Α. ΜΙΧΕΛΗ
Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι
Έκδοση Ε.Μ.Π.
Αθήνα 1977 (Β' έκδοση)
18. Monumente e Arkitektures ne Shqiperi
Έκδοση Instituti i Monumenteve te Kultures
Τίρανα 1973
19. Κωστής ΜΟΣΚΩΦ
Η Εθνική και Κοινωνική συνείδηση στην Ελλάδα
Αθήνα 1974
20. Νικόλαος Κ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ
α, Η αρχιτεκτονική μας κληρονομιά
Θεσσαλονίκη 1983
β. Η λαϊκή Αρχιτεκτονική της Βεροίας
Αθήνα 1967 (Έκδοση ΤΕΕ)
γ. Η αρχιτεκτονική προεξοχή. "Το σαχνισί"
Θεσσαλονίκη 1988
21. Αριστείδης ΠΑΣΑΔΑΙΟΣ
Η λαϊκή αρχιτεκτονική της Ίμβρου
Αθήνα 1973
22. Robert L. SCRANTON
Greek Architecture
New York 1967 (3η Έκδοση)
23. Necati SEN
Rize' den 5 Ev. (5 Σπίτια στην πόλη Ριζούς του Πόντου)
Istanbul Teknik Univesitesi 1967
24. Η Σινασός της Καππαδοκίας
Έκδοση "Ελληνικής Εταιρείας" & Σωματείου "Νέα Σινασός"
Αθήνα 1986 (ΑΓΡΑ)
25. Husrev TAYLA
The Hakimoglu Mansion (1796 μ.Χ. Τρωάδα)
Περιοδικό TURKISH TREASURES 1978/1
26. Yilmaz TOSUN
Kula Evleri
Izmir 1970
27. TURQUIE OTTOMANE
Σειρά Architecture Universelle
Suisse 1965

ΔΥΟ ΕΛΑΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΑΓΑΤΣΙΔΗ



Μυτιληναϊκή παραλία (Φρούριο), στην Επάνω Σκάλα.
Ελαιογραφία. Ανήκει στη φιλότεχνο Μαρίκα Μολίνου - Βλάχου.



Θεριστές σε παραλία του Πλωμαρίου. Ελαιογραφία.
Ανήκει στην κόρη του λογοτέχνιδα Ρήτα Καραγατσίδου - Ψαρουδάκη

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Μίλτη Παρασκευαΐδη

Η ΛΕΣΒΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ και ο ζωγράφος της Θράκης, της Λέσβου και της Χίου Κώστας Καραγατσίδης (1877 - 1965)



Στο "Δημοκράτη" της 2.1.1990 και στις άλλες εφημερίδες της Μυτιλήνης δημοσιεύθηκε πρόταση του βουλευτή νομού Λέσβου Γιάννη Γιαννέλλη - Θεοδοσιάδη για άμεση ίδρυση στην πρωτεύουσα του νησιού μας Πινακοθήκης Λεσβίων ζωγράφων, στην οποία θα συμπεριληφθούν και έργα άλλων καλλιτεχνών, που έχουν εμπνευσθεί ζωγραφικούς πίνακές των και από τη Λέσβο.

Στο υπόμνημα, που δικαιολογούσε την πρόταση αυτή του Λέσβιου φιλότεχνου βουλευτή, αναφερόταν μεταξύ άλλων ότι "η σύγχρονη τέχνη είναι εμπλουτισμένη με ονόματα Λεσβίων ζωγράφων πανελλήνιας ακτινοβολίας" και ότι "οι Λέσβιοι νιώθουμε περήφανοι για την πλούσια μερίδα συμμετοχής μας στην καλλιτεχνική ανέλιξη της πατρίδας μας και ειδικότερα στον χώρο της ζωγραφικής".

Το ίδιο υπόμνημα του κ. Γιάννη Γιαννέλλη - Θεοδοσιάδη ανέφερε επίσης: «Σαν μικρό δείγμα της προσπάθειάς μου για την ίδρυση μιας Πινακοθήκης Λεσβίων ζωγράφων, προσφέρω συμβολικά από την προσωπική μου συλλογή δέκα έργα Λεσβίων ζωγράφων, που θα αποτελέσουν το πρώτο λιθάρι για το χτίσιμο του ναού της Λεσβιακής ζωγραφικής τέχνης". Ας προσθέσουμε ότι η προσωπική αυτή συλλογή του Λέσβιού βουλευτή σχηματίσθηκε από πυρήνα που είχε αρχίσει να σχηματίζει περίπου από το 1920 ο ενθουσιώδης φιλότεχνος πατέρας του Ζαφείρης Γιαννέλλης, που ήταν πρόξενος της Ολλανδίας στη Λέσβο και ο τακτικότερος αγοραστής έργων όλων των εκθέσεων ζωγραφικής που εγίνοντο κατά την εποχή του στη Μυτιλήνη. Ο Ζαφείρης Γιαννέλλης είχε συμβάλει πολύ στην καλλιτεχνική, πνευματική και κοινωνική ανάπτυξη του νησιού του και είχε πρωτοστατήσει στην πάνδημη υποδοχή του υπέρμαχου της δημοτικής γλώσσας Γιάννη Ψυχάρη (1854 - 1929) στη Μυτιλήνη, το 1924. Ζωντανή εικόνα του πρωτοπόρου αυτού Μυτιληναίου φιλότεχνου έχει δώσει ο δημοσιογράφος της Μυτιλήνης και της Αθήνας Θανάσης Σαράφης - Καρτέρης (1906 - 1986) στο βιβλίο του "Κείμενα" που εκδόθηκε δυό χρόνια μετά τον θάνατό του. Εκτός άλλων ο Θανάσης Σαράφης - Καρτέρης, αναφέρει στο βιβλίο του, του 1988 (σελ. 22) ότι ο Ζαφείρης Γιαννέλλης ήταν κοσμοπολίτης και ντυνόταν πάντα κομψά. "Έμενε χρόνια στην Ελβετία όπου έκανε τις σπουδές του κι αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου έκανε κοσμική

ζωή. Μορφωμένος, έξυπνος, χαριτωμένος, ήταν πάντα περιζήτητος στα σαλόνια και το όνομά του αναφερόταν συχνά στις κοσμικές στήλες των εφημερίδων και περιοδικών... Όταν πια κουράστηκε απ' την έντονη κοσμική ζωή, γύρισε κι έμεινε μόνιμα στη Μυτιλήνη, στην ωραία έπαυλή του στο Ακλειδιού. Παντρεύτηκε τη Δανάη Αμανίτη που είχε κάποτε εκλεγεί "Μις Λέσβος". Η Δανάη ήταν χήρα του Φιλοκτήτη Θεοδοσιάδη κι είχε ένα γιο που υιοθέτησε ο Ζαφείρης και τον κατέστησε κληρονόμο του. Ο Ζαφείρης πέθανε σε προχωρημένη ηλικία.

Χαρακτηριστικές της κοινωνικής και πολιτιστικής δραστηριότητας του φιλότεχνου Ζαφείρη Γιαννέλλη είναι και οι σχετικές μαρτυρίες του εμπνευσμένου κοινωνιολόγου Μιχάλη Γούτου (1906 - 1987), που παραθέτει ο λογοτέχνης Μήτσος Ν. Τσιάμης στις σελίδες 49 και 63 του βιβλίου του του 1989 "Η κοινωνική ανάπτυξη του Μολύβου - Μήθυμνας και ο Μιχαήλ Γούτος".

* * *

Παρακολουθώντας την "προϊστορία" της νέας επιδίωξης για την ίδρυση Πινακοθήκης Λεσβίων ζωγράφων στην Μυτιλήνη, αναφέρουμε ότι στη σελίδα 160 του "Λεσβιακού Λευκώματος 1934" του Μιχ. Καλλοναίου (1895 - 1966), που εκδόθηκε και με τον τίτλο "Λέσβος το νησί της αγάπης και της αρμονίας", υπάρχει και η ακόλουθη μαρτυρία: "Τον Μάρτη του 1934 υποβλήθηκε στο Υπουργείο Παιδείας αίτηση των Μυτιληνιών διανοουμένων, με την οποία ζητούσαν να στεγασθούν αντιπροσωπευτικά έργα των Λεσβίων ζωγράφων σε μιά αίθουσα του Μουσείου Λέσβου, που έκτισε η Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών (στην πλατεία Κιόσκι) βεβαιώνοντας ότι η Λεσβιακή τέχνη "ευρίσκεται εις μίαν προχωρημένην αρχήν αναγεννήσεως". Κανέναν από εκείνους που έτυχε να προσέξουν την τέχνη του τόπου μας δεν μπορεί να ξαφνιάσει ο ισχυρισμός αυτός.

Για δικαιολογία της αίτησης εκείνης των Λεσβίων διανοουμένων, ο συντάκτης του σχετικού δημοσιεύματος του "Λεσβιακού Λευκώματος 1934" του Μιχ. Καλλοναίου (σελ. 160 - 166), με τον τίτλο "Η Λεσβιακή τέχνη", που ήταν ο Μίλτης Παρασκευαΐδης (σε ηλικία 23 χρόνων) παρέθεσε σύντομους χαρακτηρισμούς για τους τότε κυριότερους εκπροσώπους της Λεσβιακής ζωγραφικής και ανέφερε μεταξύ άλλων τους Γεώργιο Ιακωβίδη (1853-1932), Κλεάνθη Καραφύλλη (1856 - περί το 1900), Μαρίνο Κωνσταντινίδη (1870-1951), Θεμιστοκλή Μαλούκη (1887 - 1960), Ευστρατιάδη (αγιογράφον από το Μεσότοπο), Μιχ. Χατζόπουλο (αγιογράφον από τον Μεσότοπον), Στρατή Γαβαλά (1887-1965), Αντώνη Πρωτοπάτση - Pazzi (1897 - 1947), Δημήτριο Παγίδα (1909-1979), Κώστα Καραγατσίδη (1877-1965), Φοίβον Ανατολέα (1894 - 1979), Νότην Εμμανουήλ (1898-), Ορέστη Κανέλλη (1910-1979), Τάκη Ελευθεριάδη (1911-1987), Στρατήν Αξιώτη (1907-), Πελαγία Κούμπα, Μαριάνθη Πρίμου, Άρτεμι Μουφλουζέλλη, Άννα Τάξη-Σαραντάκου, Θεόφιλο Χατζημιχαήλ (1866-1934), Απόστολο Γεραλή (1886-1983), Βασ. Ιθακήσιο (1879-1977), Λουκά Γεραλή (1875-1958), Κρυσταλλίδη, κ.ά.

Εξ άλλου στη σελίδα 166 του ίδιου "Λεσβιακού Ημερολογίου 1934" του Μιχ. Καλλοναίου ο Μίλτης Παρασκευαΐδης εδημοσίευσε ολοσέλιδο εικονογραφικό "σαλόνι" με οκτώ προσωπογραφίες εκπρόσωπων της Λεσβιακής ζωγραφικής, που είχε φιλοτεχνήσει έως το 1934 εκ του φυσικού (: Γ. Ιακωβίδη, Αντ. Πρωτοπάτση, Ορ. Κανέλλη, Φ. Ανατολέα, Δημ. Παγίδα, Στρ. Γαβαλά, Κώστα Καραγατσίδη και Νότη Εμμανουήλ) και μιάς του "τσολιά" Θεόφιλου Χατζημιχαήλ, που είχε σχεδιάσει εξ αντιγραφής από φωτογραφία του.

Το 1976 εκυκλοφόρησε με τον τίτλο "Μορφές της Ρωμιοσύνης" - "Figures of Greece" λεύκωμα 53 σχεδίων μολυβιού του Μίλτη Παρασκευαΐδη, το οποίο στις σελίδες του 60 και 62 περιλαμβάνει και πίνακα 120 περίπου "ζωγράφων που κατάγονται από τη Λέσβο και την περιοχή της Αιολίδος και άλλων που έζησαν αρκετό διάστημα στη Λέσβο".

Στη σελίδα 62 του ίδιου λευκώματος δημοσιεύονται και ονομαστικοί πίνακες 10 γλυπτών της Λέσβου, 21 κεραμιστών και καλλιτεχνών μικροτεχνίας και 9 καλλιτεχνών φωτογράφων της Λέσβου και της Αιολίδος.



Κώστας Καραγατσίδης
Σκίτσο του Μ. Παρασκευαΐδη

Δίδοντας για δημοσίευση στο λεύκωμα αυτό του 1976 τους πίνακες των καλλιτεχνών εικαστικών τεχνών της Λέσβου και της Αιολίδος είχα την πεποίθηση ότι η καταγραφή των ήταν ολοκληρωμένη, αλλά ευθύς μετά την κυκλοφορία των "Μορφών της Ρωμιοσύνης" άρχισα να παίρνω επιστολές και τηλεφωνήματα που με πληροφορούσαν ότι είχα παραλείψει ορισμένους. Άρχισα λοιπόν και εγώ να καταγράφω τις πληροφορίες των με την απόφαση να δημοσιεύσω νέους ολοκληρωμένους πίνακες των καλλιτεχνών εικαστικών τεχνών της Λέσβου στο δεύτερο λεύκωμα ζωγραφικών σχεδίων μου, που εκυκλοφόρησε το 1977 με τον τίτλο "Αντισνομπιστικά και αντιρομποτικά - 54 ζωγραφικά σχέδια μολυβιού εμπνευσμένα από τη Λέσβο, την Εύβοια και την Αττική". Πολύ γρήγορα όμως, ενώ κατέγραφα τις παραλείψεις Λεσβίων καλλιτεχνών από το πρώτο λεύκωμά μου, διεπίστωσα ότι ήταν αδύνατο να δημοσιεύσω ολοκληρωμένους ονομαστικούς πίνακές των, διότι και κατά τη νέα καταγραφή των θα έκανα οπωσδήποτε και πάλι παραλείψεις, αφού αναμφισβήτητα πλέον, είναι "αμέτρητοι" εκείνοι που ζωγραφίζουν συστηματικά στη Λέσβο, όπου και κατά την αρχαία εποχή υπήρχαν μεγάλοι ζωγράφοι, όπως ανέφερε ο ιστορικός του νησιού Δημήτρης Ν. Μαντζουράνης (1909 - Αυγ. 1976) στο "Δημοκράτη" Μυτιλήνης της 19.5.1976.

* * *

Το 1977 εκυκλοφόρησε το σύγγραμμα του ιστορικού και κριτικού της τέχνης Στέλιου Λυδάκη "Λεξικό των Ελλήνων ζωγράφων και χαρακτών" σαν 4ος τόμος της εκδοτικής σειράς του Γεωργίου Ραγιά "Οι Έλληνες ζωγράφοι", που αποτελεί τον εγκυρότερο "πανδέκτη" των γνωστών ζωγράφων της Ελλάδος.

Στο "Λεξικό" αυτό του Λυδάκη έχουν περιληφθεί και αρκετοί από τους Λέσβιους ζωγράφους που αναφέρονται στις σελίδες 160-166 του "Λεσβιακού Λευκώματος 1934" του Μιχ. Καλλοναίου, και στις σελίδες 60 και 62 του λευκώματος του Μίλτη Παρασκευαΐδη "Μορφές της Ρωμιοσύνης - 53 σχέδια με μολύβι" του 1976.

Εκτός άλλων Λεσβίων ζωγράφων στο "Λεξικό των Ελλήνων ζωγράφων και χαρακτών" του Στέλιου Λυδάκη αναφέρονται (παραλείποντας όσους προαναφέραμε στο κείμενο που συνεχίζουμε) και οι Νίκος Αβαγιανός, Αγραφιώτης, Στρατής Αναστασέλλης (1906 -), Γιώργος Βακιρτζής (1923 - 31.1.1988), Βανιώ Χατζηγεωργίου - Τριαντα-

φύλλου, Παναγιώτης Βασιλείου (1900-1975), Μιχάλης Βράντης (1911-;), Θεολογία Γιανναρέλλη (1905-21.1.1982), Πάνος Ζαμβακέλλης (1911-), Αριστόδημος Καλδής (1899-2.5.1979), Μανώλης Καλλιγιάννης (1923-), Αντώνης Κέπετζης (1939-), Άννα Κινδύνη- Μαρουδή (1914-), Παναγιώτης Κωνσταντέλλης (Peter Konstant), Γιώργος Λολοσίδης (1937-), Γεώργιος Φωτάς, Γιάννης Πετρόχειλος - Ζαν Πεγιανί (1912-), Παναγιώτης Πολυχρόνης (1854-1941), Αριστείδης Πατσόγλου (1941-), Ευάγγελος Φαεινός (1918-), Ιωάννης Γιάνναρος (1858-;) κ.ά.

* * *

Συλλογή πολλών ελαιογραφικών πινάκων Λεσβίων ζωγράφων είχε καταρτίσει ο Λέσβιος φιλότεχνος ξυλέμπορος Ευριπίδης Κουτλίδης, που είχε γεννηθεί στην Πτερούντα το 1889, είχε πλουτίσει από ξυλεμπορικές επιχειρήσεις στη Σμύρνη και κατόπιν στον Πειραιά και πέθανε στην Αθήνα το 1974, αφού έκανε πανελλήνιου χαρακτήρα τη συλλογή των ζωγραφικών του πινάκων.

Στις 19 Δεκεμβρίου 1971 ο Ευριπίδης Κουτλίδης με εξενάγησε πολύ πρόθυμα και υπομονητικά στη συλλογή των ζωγραφικών πινάκων, που ήσαν αναρτημένοι στους τοίχους της κατοικίας του της οδού Βασιλίσσης Σοφίας, κοντά στον Εθνικό Κήπο και μου είπε μεταξύ άλλων ότι είχε την πρόθεση να την δωρήσει στο Δήμο της Μυτιλήνης εάν οι αρμόδιοι του νησιού μας εξασφάλιζαν κατάλληλο χώρο για την άνετη έκθεσή της και όχι για την αποθήκευση των πινάκων της. Ο βασικός όμως αυτός όρος του Κουτλίδη δεν πραγματοποιήθηκε και έτσι η σπουδαιότατη συλλογή του βρίσκεται τώρα (1990) εξασφαλισμένη στην Εθνική Πινακοθήκη της Αθήνας, αλλά με κίνδυνο να μεταφερθεί από αυτήν και να απομονωθεί στην Κέρκυρα και όχι στην πατρίδα του "δημιουργού" της, τη Λέσβο, υπό συνθήκες ανώμαλες που έχουν εκτεθεί λεπτομερώς σε δημοσίευμα της εβδομαδιαίας αθηναϊκής εφημερίδας "Ποντίκι" της 9.3.1990.

Ας προσθέσουμε ότι ο Κουτλίδης (1889-1974), ύστερα από κατάλληλα ευγενικά διαβήματα που του είχαν κάμει οι Γιαννιώτες, δέχθηκε να αποχωρίσει από το σύνολο της συλλογής του και να δωρίσει στα Γιάννενα δέκα περίπου πίνακές της, τους οποίους είδα με τη σύζυγό μου αναρτημένους μαζί με άλλα έργα Νεοελληνικής ζωγραφικής σε άνετο χώρο του κρατικού Αρχαιολογικού Μουσείου Ιωαννίνων, που ελειτούργησε τότε όχι μόνο για το στενό κύκλο των αρχαιολόγων, αλλά και για όλους τους φιλότεχνους, καθώς και για τους μαθητές όλων των σχολείων της περιοχής και όλης της Ελλάδος και της Υφηλίου.

* * *

Πως είχε προκύψει το εντυπωσιακό λουλούδισμα των "αμέτρητων" ζωγράφων της Λέσβου και γενικότερα η πνευματική, καλλιτεχνική και επιστημονική "Λεσβιακή Άνοιξη" του νησιού της Ψάπφας και του Αλκαίου, του Αρίονα, του Τέρπανδρου, του σοφού Πιττακού, του φιλόσοφου Θεόφραστου και πολλών άλλων μεγάλων μορφών της παγκόσμιας ιστορίας της ανθρωπότητας, εξήγησε το 1930 ο Αντώνης Πρωτοπάτσης - Pazzi (1897-1947) με διάλεξή του που δόθηκε στο Δημοτικό Θέατρο του Πειραιά οργανωμένη από τη "Φιλολογική Στέγη Πειραιώς".

Χαρακτηριστικά αποσπάσματα της διάλεξης εκείνης του Πρωτοπάτση για την αιώνια "Λεσβιακή Άνοιξη" είναι δημοσιευμένα στις σελίδες 138 και 139 του 8ου τεύχους του περιοδικού της Αθήνας "Αιολικά Γράμματα" του Γιώργου Βαλέτα, Μαρτίου -

Απριλίου 1972.

Μεταξύ άλλων ο Πρωτοπάτσης είχε πεί το 1930 στο Δημοτικό Θέατρο του Πειραιά:

- "Το άνθισμα νέων ελπιδοφόρων ταλέντων στην τέχνη του λόγου, που αποκαλείται "Λεσβιακή Άνοιξη", είναι φυσικό φαινόμενο "για όποιον γνωρίζει το νησί. Στη Λέσβο όποιος έχει μάτια σπουδάζει την ομορφιά. Όποιος έχει ψυχή ζητά να την εκφράσει. Το τραγούδι στη Λέσβο είναι πάντα έτοιμο ν' αντιλαλήσει, φτάνει να το επιτρέπουν οι καιροί".

* * *



Ο «μαθητής» του Κ. Καραγατσίδη ζωγράφος και αγιογράφος Φώτης Κόντογλου (1895-1965) κατά σκίτσο εκ του φυσικού του Αντώνη Πρωτοπάτση - Pazzi (1897-1947)

Την ανθοφορία των "αμέτρητων" ταλέντων της Λέσβου είχε διαπιστώσει και εξηγήσει και η αρχαία Μυθολογία, με εκδοχή που απέδωσε έμμετρα σε θαυμάσιους στίχους ο εθνικός μας ποιητής Κωστής Παλαμάς στην ποιητική του συλλογή "Ασάλευτη Ζωή", που πρωτοεκδόθηκε το 1904:

- "Στης Λέσβος τ' ακρογιάλια, εκεί που πάντα μ' άνθια
ραντίζουν οι Ώρες τους αγρούς και πάντα παίζουν
οι ροδοπόδες Χάριτες με τις παρθένες,
του Αιγαίου φέραν τα νερά, χέρια σαν να ήσαν,
την ορφανή του Ορφέα λύρα, κι από τότε
ναός της Αρμονίας είναι το νησί μας...".

Στο εβδομαδιαίο περιοδικό της Αθήνας "Ταχυδρόμος" της 17.7.1986 η εγκατεστημένη στο Παρίσι εθνοαρχαιολόγος Άννα Guest - Παπαμανώλη, που είναι συνεργάτης της Γαλλικής ομάδας έρευνας Προϊστορίας του Αιγαίου και των περιοδικών "Bulletin de Correspondance Hellenique", "Αρχαιολογικόν Δελτίον", "Αρχαιολογία" κ.ά. εδημοσίευσε τα πορίσματα έρευνας που επραγματοποίησε περιοδεύοντας το νησί και ανέφερε εκτός άλλων ότι στη Λέσβο "το φως είναι πιό γαλάζιο από αλλού", και "οι χωρικοί είναι γεννημένοι ποιητές, ζωγράφοι, μουσικοί».

Για τον ισχυρισμό αυτό διαφωτιστικές είναι οι λεπτομέρειες που εδημοσιεύσαμε για το χωριό Αγία Παρασκευή της επαρχίας Μηθύμνης με τον τίτλο "Η πολιτιστική ανάπτυξη της Αγίας Παρασκευής Λέσβου στον δέκατο τόμο 1987 των "Λεσβιακών - Δελτίου της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών" (σελ. 238 - 258).

Παραστατικήν εικόνα της γονιμότητας της Λέσβου για ανθοφορία σε κατάλληλες περιστάσεις "αμέτρητων" ζηγραφικών ταλέντων έδωσε ο λογοτέχνης Στρατής Μυριβήλης (1890-1969) σε ένα χρονογράφημά του δημοσιευμένο στις 20 Μαρτίου 1927 στην ημερήσια Μυτιληναϊκή εφημερίδα "Ταχυδρόμος", που εκδιδόταν τότε από τον ίδιο και το Θείελπι Λεφκία (1898-1958).

Το χρονογράφημα αυτό του Μυριβήλη έχει τον τίτλο "Λεσβιακή Άνοιξη" και αναφέρεται στη γόνιμη παιδαγωγική δραστηριότητα του ζωγράφου Κώστα Καραγατσίδη (1877 - 1965) από τους Αιγός Ποταμούς της Καλλίπολης Θράκης, που είχε υπηρετήσει καθηγητής της Ιχνογραφίας από τις αρχές του 1916 στην Πάτρα, μετατέθηκε στο Γυμνάσιο Πλωμαρίου τον Οκτώβρη 1921 και τοποθετήθηκε το Σεπτέμβρη του 1924 στο Πρακτικό Λύκειο Μυτιλήνης, απ' το οποίο μετατέθηκε στη Χίο το 1930, χωρίς να παύσει κατά τις σχολικές διακοπές να επισκέπτεται τη Λέσβο για να ζωγραφίσει τοπία της.

Το περιεχόμενο του χρονογραφήματος αυτού μας επεσήμανε με τηλεφώνημά της από την Θεσσαλονίκη η ερευνήτρια της Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Νίκη Λυκούργου, που διδάσκει το σχετικό μάθημα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Μακεδονικής πρωτεύουσας και ετοιμάζει κατά τα τελευταία χρόνια λεπτομερειακή μελέτη για τη ζωή και το έργο του Μυριβήλη, έχοντας στη διάθεσή της και το πλήρες οικογενειακό αρχείο του συγγραφέα της "Ζωής εν Τάφω".

Η φιλόλογος Νίκη Λυκούργου είναι συνεργάτης και του δεκάτομου "Παγκόσμιου Βιογραφικού Λεξικού" της "Εκδοτικής Αθηνών" και έχει δημοσιεύσει στον 7ο τόμο του το 1987 διαφωτιστικό άρθρο με νέες απόψεις και εκτιμήσεις για το Μυριβήλη.

Μεταξύ άλλων ο Μυριβήλης στο χρονογράφημά του, του "Ταχυδρόμου" της 20.3.1927 αναφέρει και τα ακόλουθα:

"Θέλω να σας αποκαλύψω σήμερα μερικά ωραία πράγματα, που θα κάνουν όλους όσοι χαίρουνται για τα όμορφα και τα καλά της Ζωής και της Τέχνης να χτυποκαρδίσουν.

Να περί τίνος πρόκειται.

Μέσα στο Πρακτικό μας Λύκειο γίνεται μιά εργασία σιωπηλή και σεμνή, μα τόσο φωτεινή, τόσο φωτεινή! Ξέρετε τον Καραγατσίδη. Ένα ζωγράφο γεμάτο συμπάθεια και μετριοφροσύνη και ενθουσιασμό... Ο Καραγατσίδης είναι ένας παλιός δάσκαλος της ζωγραφικής στο Λύκειό μας. Είναι αυτός που θα συναντήσετε κάθε ηλιόλουστη μέρα, με την τσάντα των χρωμάτων και των χαρτονιών, να τραβάει σκυφτός στις Λεσβιακές ακρογιαλιές, κυνηγόντας ένα κύμα, ένα κομμάτι γαλάζιο, μιά ελιά με οδυνηρά συνεστραμμένον κορμό, μια βαρκούλα αραγμένη, ένα συννεφάκι που ξεκουράζεται στον ορίζοντα. Τον αγαπώ γιατί αγαπά αληθινά την Τέχνη του.

Σαν του ζήτησα να μου δείξει δείγματα της καλλιτεχνικής εργασίας των μικρών μαθητών του, η χαρά του για το ενδιαφέρον μου ήταν τόση! Και μούφερε. Μούφερε ένα ογκώδες μάτσο από ζωγραφισμένα χαρτιά και κάρτες.

Επερίμενα να ιδώ γραμμές παιδιάτικες, ασταθείς, μωρουδίστικα καμώματα ζωγραφικής. Και είδα ένα μπουκέτο ολάνθιστο σχεδίων και εκτελέσεων παιδιών, που με συγκίνησαν δυνατά... Είδα σκίτσα και σχέδια του Πάνου Ζαμβακέλλη, της Αθηνάς Μελισσινού, του Γιώργη Ράλλη, του Κ. Χριστοδούλου και του Διακάκη, που είναι όλα αντικείμενα για καμάρι του σκολιού των, του δασκάλου των, της Μυτιλήνης μας.

Και κουβέντιασα μ' ένα δυό παιδάκια απ' αυτά. Και εδιάβασα μέσα στα

ολοκάθαρα καστανά τους μάτια τα στοχαστικά, εδιάβασα τη Λεσβιακή Άνοιξη που έρχεται με δυνατά φτεροκοπήματα στο γαλάζιον αέρα. Εδιάβασα τα ανθίσματα της Τέχνης και το ωραίον φούντωμα της ψυχής, που δεν είναι πια χυδαία, βάρβαρη και κτηνώδης, που εξευγαρίστηκε βαθειά απ' το υννί του αισθήματος και της ανώτερης αντίληψης των φαινομένων και των πραγματικοτήτων της ζωής.

Και ελαχτάρηξα ν' αγκαλιάσω όλα αυτά τα παιδιά της μεγάλης και ωραίας Αύριον, και να φιλήσω τα μάτια των τ' ανοιγμένα σαν λουλούδια προς το φωτερό μέλλον, και να φιλήσω τα δαχτυλάκια των τα διανοούμενα και τα αισθανόμενα με τρόπον τόσον χαριτωμένο και με διάθεση τόσο καλόκαρδη.

Ο κ. Καραγατσίδης μου υποσχέθηκε να οργανώσει μιά έκθεση των μαθητικών αυτών δοκιμίων. Άμα γίνει σας συστήνω να πάτε. Να πάτε χωρίς άλλο να περάσετε μερικές στιγμές αντίκρυ στις ζωγραφιές αυτές.

Να είσθε βέβαιοι πως θα φύγετε περισσότερο δυνατοί για τη ζωή, περισσότερο τονωμένοι για το μέλλον μας ως Φυλής, ως Έθνους, ως νησιού...".

* * *

Η πρώτη έκθεση των μαθητών του Κώστα Καραγατσίδη πραγματοποιήθηκε στο τέλος της σχολικής χρονιάς, τον Ιούνιο του 1927 και όπως εδημοσίευσα στο "Λεσβιακό Λεύκωμα 1934" του Μιχ. Καλλοναίου (σελ. 165): στην έκθεση εκείνην "παρουσιάσθηκαν ως καλλίτεροι σχεδιαστές οι Πάνος Ζαμβακέλλης, Κίμων Μελισσινός, Μιχ. Βράντης και Κ. Χριστοδούλου".

Έξι μήνες μετά το Χρονογράφημα της 20.3.1927 ο Μυριβήλης θέλησε να εικονογραφούνται τα πρακτικά ενός παλλεσβιακού παιδαγωγικού συνεδρίου της Μυτιλήνης που είχε αρχίσει να δημοσιεύει η εφημερίδα του "Ταχυδρόμος" και ανεζήτησε κάποιον που θα είχε την ικανότητα να σκιτσογραφεί με φυσιογνωμική ομοιότητα τους αγορητές του συνεδρίου και να σκαλίζει χαρακτικά τις μορφές των επάνω σε μουσαμάδες πατώματος ("λινόλεουμ") για να τυπώνονται σε επίπεδο πιεστήριο τυπογραφείου, διότι δεν υπήρχε στη Μυτιλήνη τσιγκογραφείο.

Έτσι σε ηλικία 16 χρόνων, όταν επρόκειτο να παρακολουθήσω τα μαθήματα της τελευταίας τάξης του Γυμνασίου Μυτιλήνης έκανα το δημοσιογραφικό μου ντεπούτο σαν σκιτσογράφος και γελοιογράφος της εφημερίδας "Ταχυδρόμος" κατά τρόπο που έχει εκτεθεί στο περιοδικό του Γ. Βαλέτα "Αιολικά Γράμματα" (τεύχος 91-92), Απρ. 1986, σελ. 50), στο περιοδικό του Αιγαίου του Νίκου Χατζηγεωργίου "Τα Ψαρά" (τεύχος 76-78, Δεκ, 1986, σελ. 6-7) και στα "Λεσβιακά - Δελτίον της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών" (τόμος 12ος του 1989, σελ. 268-270, 275, 278).

* * *

Ο Καραγατσίδης στην αρχή της σχολικής χρονιάς 1930 - 1931 μετατέθηκε στη Χίο, αλλά κατά τις σχολικές διακοπές ξαναγύριζε στη Λέσβο για να ζωγραφίζει τοπία της και να εκθέτει έργα του στους φιλότεχνους της Μυτιλήνης. Κατά τις θερινές διακοπές πήγαινε τακτικά και στο Άγιον Όρος για αγιορείτικα τοπία και για να αντιγράφει με ελαιογραφικά χρώματα τις τοιχογραφίες των αριστουργημάτων του Πανσέληνου, Θεοφάνη του Κρητός και άλλων εικονογράφων των Μοναστηριών του Άθω. Από τις ατομικές εκθέσεις του Καραγατσίδη οι φιλότεχνοι της Μυτιλήνης έπαιρναν με τα αντίγραφα που εξέθετε πιο ξεκάθαρην αντίληψη και μεγαλύτερη εκτίμηση για την ακμή της Μεταβυζαντινής ζωγραφικής.

Διάδοχός του στο Πρακτικό Λύκειο ήταν ο Γεραγώτης ζωγράφος Στρατής Γαβαλάς (1867 - 1965), για τη ζωή και την τέχνη του οποίου δημοσιεύθηκε αποκαλυπτική μελέτη του λογοτέχνη και βιβλιογράφου Κώστα Γ. Μίσσιου στο περιοδικό της Αθήνας "Λεσβιακή Παροικία" (τεύχος 113, Φεβρ. 1989, σελ. 18-20).

Στις σελίδες 162 - 163 του "Λεσβιακού Λευκώματος 1934" του Μιχ. Καλλοναίου έδωσα πολύ σύντομο χαρακτηρισμό της τέχνης του Καραγατσίδη και ανέφερα μεταξύ άλλων ότι αν και δεν ήταν από τη Λέσβο το έργο του είναι καθαρά Λεσβιακό και ότι σαν τοπιογράφος απέδιδε μεγαλείτερη σημασία στο χρώμα ακολουθώντας τις αρχές του ιμπρεσσιονισμού". Ο χαρακτηρισμός μου ανέφερε επίσης: "Με ψυχοσύνθεση ερημίτη ο ζωγράφος αυτός επιτυχαίνει χωρίς διανοητικές εκζητήσεις να αποδώσει την συγκίνησή του με ειλικρίνεια παρουσιάζοντας πίνακες απ' τους οποίους δεν λείπει ο συναισθηματικός τόνος".

* * *

Την ίδια χρονιά, σε ηλικία 23 χρόνων, εδημοσίευσα, στο "Δημοκράτη" Μυτιλήνης του Τέρπανδρου Αναστασιάδη της 14.1.1934, δίστηλη κριτική για μιά έκθεσή του στην αίθουσα του Συλλόγου Παροχής Εργασίας, όπου σήμερα (1990) στεγάζεται η Δημόσια Βιβλιοθήκη Μυτιλήνης.

Η κριτική μου συνοδευόταν και με ένα προφίλ προσωπογραφικό σκίτσο του, που είχα αποδώσει χαραγμένο σε μουσαμά πατώματος ("λινόλεουμ"). Το ίδιο σκίτσο του εδημοσίευσα με γραμμές σινικής μελάνης και στη σελίδα 166 του «Λεσβιακού Ημερολογίου 1934» του Μιχ. Καλλοναίου. Κατά τις επισκέψεις μου στην πρωτοχρονιάτικη εκείνη έκθεση του Συλλόγου Παροχής Εργασίας ο Καραγατσίδης μου εχάρισε και ένα αυτοπρόσωπο γραφικό του σχέδιο, στο οποίο είχε αποδώσει τον εαυτό του με στενόχωρη έκφραση, χωρίς το καλοκάγαθο χαρακτηριστικό του χαμόγελο. Στην έκθεση εκείνης της Πρωτοχρονιάς του 1934 ο Καραγατσίδης παρουσίασε στους Μυτιληνιούς πενήντα περίπου ελαιογραφικούς πίνακες, που είχαν για θέμα Λεσβιακά, Χιώτικα και Αγιορείτικα τοπία, και μερικά έργα του Εμμανουήλ Πανσελήνου.

Εκτός άλλων έγραφα τότε για την έκθεση εκείνη στο "Δημοκράτη" της 14.1.1934:

"Η τέχνη του ζωγράφου αυτού γίνεται αξιόλογη κυρίως με την εξαιρετική ειλικρίνεια της εκδήλωσής της. Ο Καραγατσίδης δεν θέλει να παρουσιάσει πλαστά τον εαυτό του με επιδιώξεις ξένες προς την ψυχοσύνθεσή του. Με χαρακτήρα ερημίτη, θαυμαστής του ήρεμου μεγαλείου της φύσης, ζητά σ' αυτήν τις εμπνεύσεις του, απ' τις οποίες εξαρτάται κάπως παθητικά στην εκτέλεση των έργων του. Λείπει η διανοητική εκζήτηση από το έργο του... Με την ειλικρίνεια όμως της εκφραστικής του ικανότητας και με τον ενθουσιασμό της έμπνευσής του ο Καραγατσίδης πετυχαίνει να παρουσιάσει το τοπίο του εμψυχωμένο με συναισθηματικό τόνο.

"Ο Καραγατσίδης κυνηγά στα τοπία την εντύπωση ωρισμένης στιγμής. Κυρίως τον ενδιαφέρουν οι αποχρώσεις που παίρνει η φύση με τους διαφορετικούς φωτισμούς κάθε ώρας. Το μάτι του αποβλέπει πάντα στην χρωματική όψη των αντικειμένων...

"Στην τεχνοτροπία και στην συναισθηματική του έκφραση είναι συνεπής προσέχοντας την χρωματική περισσότερο από την σχηματική απόδοση του τοπίου. Ο Καραγατσίδης είναι κολορίστας. Εξ άλλου ο ζωγράφος αυτός δείχνει πολλή αδιαφορία για τους κανόνες του ακαδημαϊσμού.

"Από τα ωραιότερα έργα της έκθεσης είναι η Σιμόπετρα, στην οποία ο Άθωνας

τυλιγμένος στην άχνη παριστάνεται πραγματικά σαν απόκοσμο τοπίο".

* * *

Τα ζωγραφικά έργα του Καραγατσίδη είχαν μεγάλη εκτίμηση από τους Λέσβιους φιλότεχνους, που αγόρασαν αρκετά από αυτά κατά τις ατομικές του εκθέσεις στη Μυτιλήνη.

Μεταξύ αυτών ήταν και ο πρόξενος της Ολλανδίας Ζαφείρης Γιαννέλλης που προαναφέραμε για τη συλλογή πινάκων Λεσβιακής τέχνης. Ο γιός του βουλευτής Λέσβου Γιάννης Γιαννέλλης - Θεοδοσιάδης μας επληροφόρησε σχετικώς με επιστολή του τον Ιανουάριο του 1990:

"Στη συλλογή μου έχω ένα έργο του Καραγατσίδη, που είναι σχισμένο σε κάποια πλευρά και απεικονίζει ένα εσωτερικό αυλής Χιακού σπιτιού. Δυό-τρία έργα του είχα δει στη Λέσχη "Πρόοδο",, που όμως τώρα δεν λειτουργεί".

Διευκρινίζουμε ότι ο Καραγατσίδης συνήθιζε να ζωγραφίζει τις ελαιογραφίες του και πάνω σε χαρτόνια, ύστερα από κατάλληλη επάλειψη.

Ο Καραγατσίδης βιογραφήθηκε στην πρώτη μόνον έκδοση του Εγκυκλοπαιδικού Λεξικού του "Ηλίου" πιθανότατα από το φίλο και "μαθητή" του ζωγράφο Φώτη Κόντογλου, με κείμενο που αναφέρει ότι είχε γεννηθεί το 1877 στο Γαλατά, που βρίσκεται στην περιοχή της Καλλίπολης Θρακικής χερσονήσου, στη θέση των αρχαίων Αιγός Ποταμών, όπου το 405 π.Χ. ο Σπαρτιάτης Λύσανδρος κατέστρεψε το στόλο των Αθηναίων. Στη δεύτερη όμως έκδοση του Εγκυκλοπαιδικού Λεξικού του "Ηλίου" το σχετικό άρθρο παρελείφθη προφανώς διότι η Σύνταξη δεν μπόρεσε να εξακριβώσει αν ζούσε ακόμη. Όπως πληροφορηθήκαμε πέθανε 88 χρόνων, το 1965 στην Αθήνα.

Το 1976 συμπεριλάβαμε τον Καραγατσίδη στον πίνακα των εκπρόσωπων της Λεσβιακής ζωγραφικής, που εδημοσιεύσαμε στις σελίδες 60 και 62 του λευκώματος ζωγραφικών μας σχεδίων "Μορφές της Ρωμιοσύνης".

Η βιογραφία του Καραγατσίδη λείπει και από το "Λεξικό των Ελλήνων ζωγράφων και χαρακτών" του ιστορικού και κριτικού της τέχνης Στέλιου Λυδάκη, που εκδόθηκε το 1977 σαν 4ος τόμος της εκδοτικής σειράς της "Μέλισσας" "Οι Έλληνες ζωγράφοι".

Μια από τις τέσσερες θυγατέρες του Καραγατσίδη μας πληροφόρησε σχετικώς τον Ιανουάριο του 1990 τα ακόλουθα για τον πατέρα της:

"Γεννήθηκε εις Γαλατάν Καλλιπόλεως από γονείς γεωργούς έχοντας βαθυτάτας μακρυνάς ρίζας εκ του Πόντου. Εκεί ετελείωσε το Δημοτικόν, το δε Γυμνάσιον εις Τρίπολιν της Πελοποννήσου. Εσπούδασε την ζωγραφικήν εις Αθήνας, εις Σχολήν Καλών Τεχνών και τέλος εις Μόναχον της Γερμανίας. Υπηρέτησε εθελοντής εις τον Βαλκανικόν πόλεμον. Έπειτα παντρεύτηκε εις Πάτρας και διωρίσθη καθηγητής εις Ακαδημίαν. Απέκτησε πολυμελή οικογένειαν, έκανε πολλές εκθέσεις, διωρίσθη εις Μυτιλήνην, έπειτα εις Χίον και απέθανεν εις Αθήνας το 1965. Έκανε πολλές εκθέσεις εις διάφορα μέρη".

* * *

Η ανάμνηση του εξαιρετικού αυτού Θρακιώτη ζωγράφου, του οποίου η καλλιτεχνική δραστηριότητα συνδέθηκε στενά και οριστικά με τις εκδηλώσεις της Λεσβιακής ζωγραφικής και της "Λεσβιακής Άνοιξης" και κατόπιν με την καλλιτεχνική και κοινωνική ζωή της Χίου, ξαναζωντάνεψε σε όλη την Ελλάδα την Πρωτοχρονιά του 1990 με την κυκλοφορία από την Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος ενός μεγάλου σχήματος ημερο-

λογίου τοίχου, διαστάσεων 49 Χ 33 εκατοστών του μέτρου, που εικονογραφείται με παγχρωματικές φωτογραφίες έργων του Αϊβαλιώτη ζωγράφου Φώτη Κόντογλου (1895 - 1965).

Το ημερολόγιο αυτό της Εμπορικής Τράπεζας εκδόθηκε με επιστημονική φροντίδα του καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών αρχαιολόγου, βυζαντινολόγου και ιστορικού και κριτικού Τέχνης Νίκου Ζία, ο οποίος στην προτελευταία του σελίδα δημοσιεύει βιογραφία και χαρακτηρισμό της ζωής και της τέχνης του Κόντογλου.

Στο εξώφυλλο του ημερολόγιου αυτού του 1990 δημοσιεύεται παγχρωματική φωτογραφία μιάς τοιχογραφίας που είχε φιλοτεχνήσει ο Κόντογλου το 1932 στην κατοικία του των Αθηνών. Η τοιχογραφία αυτή διασώθηκε αποκολλημένη, βρίσκεται τώρα στην Εθνική Πινακοθήκη της πρωτεύουσας, εικονίζει τον Κόντογλου (αυτοπροσωπογραφημένο) με την σύζυγό του Μαρία και την κόρη του Δεσπούλα, και έχει κάτω από την παράσταση λεζάντα επτά στίχων, που αναφέρει εκτός άλλων:

"Τούτη η τοιχογραφία ιστορήθη από το Φώτη Κόντογλου απ' Αϊβαλί της Μικράς Ασίας. Τον βοηθήσανε ο πατέρας Αθανάσιος Χατζηκαμπούρης και οι μαθητές Γιάννης Τσαρούχης από Πειραιά και Νίκος Εγγονόπουλος από Κωσταντινούπολη... Συνδράμανε δε τούτη την ιδιότροπη φαντασία με τη γνώμη και με έργο φίλοι του σπιτιού αγαπημένοι Ανδρέας Ξυγγόπουλος από Αθήνα αρχαιολόγος και ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΓΑΤΣΙΔΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΑΠΟ ΓΑΝΟ΄ ΧΩΡΑ και Έλλη Παπαδημητρίου από Σμύρνη. Το σπίτι έγινε από το τζενιέρη Κίμωνα Λάσκαρι από Λαμία. Μήνας Σεπτέμβριος 1932".

Στην επιγραφή αυτή η πατρίδα του Καραγατσίδη Γαλατάς της Καλλίπολης Ελλησπόντου αναφέρεται ως "Γανόχωρα". Εξ αιτίας της αναγραφής αυτής του Κόντογλου πρόκειται να γίνει μνεία και του ζωγράφου Κώστα Καραγατσίδη σαν φίλου και συμβούλου του Αϊβαλιώτη καλλιτέχνη και λογοτέχνη στο σύγγραμμα για το έργο του Κόντογλου που έχει γράψει ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Αθήνας Νίκος Ζίας και θα εκδοθεί από την "Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος" τις παραμονές της πρωτοχρονιάς του 1991.

Ας υπενθυμίσουμε ότι ο άλλος αγαπημένος φίλος και σύμβουλος του Κόντογλου, που αναφέρεται στην επιγραφή της τοιχογραφίας μαζί με το ζωγράφο Κώστα Καραγατσίδη, Ανδρέας Ξυγγόπουλος (1881 - 1979) ήταν σύμφωνα με το νεότερο δεκάτομο "Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό" της "Εκδοτικής Αθηνών": "αρχαιολόγος, καθηγητής Πανεπιστημίου και ακαδημαϊκός, από τους κύριους θεμελιωτές, μαζί με το Γεώργιο Σωτηρίου (1881 - 1965) και τον Αναστάσιο Ορλάνδο (1887 - 1979) της επιστημονικής έρευνας στον τομέα της βυζαντινής και μεταβυζαντινής αρχαιολογίας και τέχνης".

Στην ίδια επιγραφή ο Κόντογλου αναφέρει σαν σύμβουλό του στην φιλοτέχνηση της τοιχογραφίας του και τη Σμυρναία λογοτέχνιδα Έλλη Παπαδημητρίου, που είναι γνωστή όχι μόνο για τα ποιήματά της, αλλά και για μια μελέτη της για την τέχνη του Κόντογλου που δημοσιεύθηκε αρχικά στο περιοδικό "Παράδοση", καθώς και για την συλλογή μαρτυριών για τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα της νεότερης εποχής, που εκδόθηκαν σε σειρά τόμων με το γενικό τίτλο "Κοινός Λόγος", από τους εκδοτικούς οίκους "Κέδρος" και "Ερμής".

* * *

Η αναγραφή του Καραγατσίδη στο νέο ημερολόγιο της "Εμπορικής Τράπεζας" μας έδωσε στις αρχές του 1990 την αφορμή να αναζητήσουμε περισσότερες λεπτομέρειες

για τη ζωή και το έργο ενός γνήσιου καλλιτέχνη, που είναι για τους νεότερους σχεδόν ξεχασμένος, αδικαιολόγητα, αφού μόνο στην πρώτη έκδοση του Εγκυκλοπαιδικού Λεξικού του "Ηλίου" είχε βιογραφηθεί πριν από σαράντα περίπου χρόνια και δε συμπεριλήφθηκε στο "Λεξικό των Ελλήνων ζωγράφων και χαρακτών" του Στέλιου Λυδάκη.



Αυτοπροσωπογραφικό σχέδιο του ζωγράφου Κώστα Καραγατσίδη (Μυτιλήνη 1934)

Στην αναζήτηση σχετικών πληροφοριών αντιμετωπίσαμε υποκειμενικές δυσχέρειες, που έχουν εκτεθεί λεπτομερώς σε δημοσιεύματα της Τούλας Αμπατζή (στο περιοδικό "Ηχώ της Αγίας Παρασκευής Λέσβου", τεύχος 69, Δεκ. 1987, σελ. 7-12), της Κλειώς Μπρίνια - Φραγκισκοπούλου (στο περιοδικό της Αθήνας "Λεσβιακή Παροικία", τεύχος 112, σελ. 11) και της Νίκης Τατά (στην εφημ. "Δημοκράτης" της 18.4.1990). Επειδή δεν είχαμε τη δυνατότητα για μεγάλες διαδρομές και για χρησιμοποίηση δημοσίων βιβλιοθηκών επικαλεσθήκαμε με πολλά τηλεφωνήματα και με επιστολές πληροφορίες, διευκρινήσεις και σχετικές απόψεις και εκτιμήσεις από συγγενείς του Καραγατσίδη και από άλλους ειδικούς, που ευγενικά και πρόθυμα μας εξυπηρέτησαν στη συγγραφή της ερευνητικής αυτής μελέτης.

Εκτός από τις θυγατέρες του Καραγατσίδη πολλά βασικά στοιχεία του κειμένου αυτού μας πρόσφεραν ο ιστορικός του νεοτέρου Ελληνισμού και πρώην καθηγητής της θεολογικής σχολής της Χάλκης Αθανάσιος Τσερνόγλου, ο "Σύμβουλος Μέσης Εκπαίδευσης" του νομού Ηλείας και αρχισυντάκτης του περιοδικού "Αγιάσος" Γιάννης Χατζηβασιλείου, ο συστηματικός βιβλιογράφος των Λεσβιακών εκδόσεων και λογοτέχνης Κώστας Γ. Μίσσιος, ο λογοτέχνης και χρονογράφος της Μυτιλήνης Δημήτρης Λεοντής, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών αρχαιολόγος και ιστορικός της τέχνης Νίκος Ζίας, ο ιστορικός και κριτικός της τέχνης δρ Στέλιος Λυδάκης, ο φίλος του Καραγατσίδη συνταξιούχος καθηγητής των Μαθηματικών Μιχάλης Ζαχαριάδης, ο συγγραφέας της "Εισαγωγής στη Βυζαντινή ζωγραφική" Πάνος Ζαμβακέλλης, η λογοτέχνης Ειρήνη Μίσσιου - Γιαννακοπούλου, η ερευνήτρια και ιστορικός της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας συνεργάτης του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Νίκη Λυκούργου, η εγγονή του Καραγατσίδη πτυχιούχος της Παντείου Αναστασία Γαΐλα, ο Επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαίδευσης Γιάννης Ψαρουδάκης, ο ζωγράφος της Χίου και των Ψαρών Νίκος Γιαλούρης κ.ά.

* * *

Σύμφωνα και με τα νεότερα πληροφοριακά στοιχεία, που έγινε δυνατόν να συγκεντρώσουμε έως τώρα, ο Κώστας Καραγατσίδης γεννήθηκε στο Γαλατά της περιοχής Καλλίπολης, ο οποίος βρίσκεται στη θέση των Αιγός Ποταμών. Ο Ελληνισμός της Θρακικής Χερσονήσου περιγράφεται λεπτομερειακά στο βιβλίο του Αλέξανδρου Βασιλόπουλου "Η Οθωμανική Θράκη", που εκδόθηκε το 1914 στην Κωνσταντινούπολη και αναφέρει εκτός άλλων τις πόλεις Γάνος (με 3.000 ομογενείς) και Χώρα (με 5.000 ομογενείς), η οποία ήταν έδρα της Μητροπόλεως Γάνου και Χώρας. Στο ίδιο βιβλίο

του Βασιλόπουλου η Καλλίπολις του 1914 αναφέρεται με 20.000 κατοίκους.

Όταν ο Καραγατσίδης τελείωσε το Σχολαρχείο της Καλλίπολης πήγε στο Άγιον Όρος, όπου είχε θείον ηγούμενον μοναστηριού, ο οποίος επεδίωξε να τον κάμει καλόγερο και του εξασφάλισε μαθήματα αγιογραφίας. Τελικά όμως ο Καραγατσίδης φιλοδόξησε να γίνει κοσμικός ζωγράφος και στην επιδίωξή του αυτή φαίνεται ότι βρήκε υποστηρικτή και το θείο του ηγούμενον, ο οποίος του εξασφάλισε τη δυνατότητα να πάει για σπουδές ζωγραφικής στο Μόναχο, και να διαμένει στο σπίτι Γερμανού ζωγράφου της πρωτεύουσας της Βαυαρίας.

Ο ιστορικός και τεχνοκριτικός Στέλιος Λυδάκης, που έχει μελετήσει συστηματικά τα αρχεία της ζωγραφικής Ακαδημίας του Μονάχου, μας τηλεφώνησε ότι την εποχή εκείνη ονομαστός ζωγράφος εκτός Σχολής ήταν ο Χάινριχ Τσύγκελ (Heinrich Zügel), αλλά δεν υπάρχουν δεδομένα για να συσχετισθεί με τον Θρακιώτην ζωγράφον και να θεωρηθεί δάσκαλός του.

Μία από τις 4 θυγατέρες του Καραγατσίδη μας επληροφόρησε ότι σύμφωνα με όσα άκουε όταν ήταν μικρή, ο πατέρας της φεύγοντας από το Άγιον Όρος άρχισε να περιοδεύει σε διάφορες πόλεις, να ζωγραφίζει σ' αυτές επιτόπια και να πουλά εικόνες αγίων, εξασφαλίζοντας έτσι χρήματα. Είναι πιθανόν ότι συμπλήρωσε τα μαθήματα Μέσης Εκπαίδευσης στην Τρίπολη και κατόπιν με την ενίσχυση του αδελφού του πατέρα του ηγουμένου Αγαθαγγέλου έκανε σπουδές ζωγραφικής στο Μόναχο.

Επιστρέφοντας από τη Γερμανία μπήκε με διαγωνισμό και στην τότε Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, απ' την οποία επήρε δίπλωμα αφού, όπως ανέφερε ζωγράφισε με επιτυχία και γυμνό ανθρώπινο σώμα εκ του φυσικού.

Από έρευνα του βιβλιογράφου και λογοτέχνη Κώστα Γ. Μίσσιου διαπιστώνεται ότι ο Κώστας Καραγατσίδης επήρε μέρος σαν εθελοντής στην εκστρατεία για την απελευθέρωση της βόρειας Ελλάδας σαν πολεμιστής του 11ου Συντάγματος πεζικού, ότι τραυματίστηκε στο χέρι και ότι απολύθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 1913 σαν τραυματίας πολέμου, αφού είχε καταταγεί στις 20 Οκτωβρίου 1912.

Κατά τον 1ο Παγκόσμιο πόλεμο κατετάγη πάλιν στο 11ο Σύνταγμα Πεζικού στις 19 Σεπτεμβρίου 1915 και απολύθηκε υποχρεωτικά στις 9 Νοεμβρίου 1915 "ως μη έχων υποχρέωσιν να προσέλθει εις τον Ελληνικόν στρατόν".

Με το δίπλωμα της Σχολής Καλών Τεχνών της Αθήνας ο Καραγατσίδης διορίσθηκε καθηγητής της Ιχνογραφίας στο "Ελληνικό Σχολείο" της Πάτρας στις 22 Δεκ. 1915.

Στην Πάτρα παντρεύτηκε τον Ιούλιο του 1916 την Αναστασία Βύσιου, από το Αιτωλικό, με την οποία απέκτησε 4 θυγατέρες, τη Σμαράγδα (1918), την Ελισάβετ (1920), την Καλλιόπη (1922) και την Αφροδίτη (1926).

* * *

Τον Οκτώβριο του 1921 ο Καραγατσίδης μετατέθηκε από την Πάτρα στο Γυμνάσιο Πλωμαρίου Λέσβου και στις 20 Αυγούστου 1924 πήρε μετάθεση για το Πρακτικό Λύκειο Μυτιλήνης, όπου ανέπτυξε την εντυπωσιακή παιδαγωγική δραστηριότητα, που εξύμνησε και ο λογοτέχνης Στρατής Μυριβήλης με χρονογράφημα στην μυτιληναϊκή εφημερίδα "Ταχυδρόμος" της 20 Μαρτίου 1927.

Στις αρχές της σχολικής χρονιάς 1930 - 1931 μετατέθηκε στο Ανώτερο Παρθεναγωγείο της Χίου, όπου παρέμεινε και μετά τη συνταξιοδότησή του, που έγινε την 1η Σεπτεμβρίου 1951 για υπέρβαση του νόμιμου ορίου ηλικίας. Με απόφαση της 12ης

Οκτ. 1951 ο Καραγατσίδης έκανε μεταδημότευση από τη Μυτιλήνη στη Χίο. Η τρίτη από τις 4 θυγατέρες του η Καλλιόπη είχε γεννηθεί το Δεκέμβριο του 1922 στο Πλωμάρι και η τελευταία η Αφροδίτη το 1926 στη Μυτιλήνη, γνωστή ως λογοτέχνης και εκπαιδευτικός με το όνομα Ρίτα Καραγατσίδου - Ψαρουδάκη.

Ο Καραγατσίδης είχε οργανώσει ατομικές εκθέσεις του στη Μυτιλήνη, στη Χίο, την πρωτοχρονιά του 1929 στην Λέσχη Καβάλας και σε άλλες πόλεις.

* * *

Επειδή κατά την παραμονή του στο Μόναχο για σπουδές ζωγραφικής επί δύο χρόνια είχε μάθει πολύ καλά τη Γερμανική γλώσσα, ο Καραγατσίδης για να αποφύγει τη χρησιμοποίησή του σαν διερμηνέα των χιτλερικών στρατευμάτων κατοχής διέφυγε τον Απρίλιο του 1942 με τη σύζυγό του Αναστασία και τις δύο νεότερες θυγατέρες του την Καλλιόπη και την Αφροδίτη (Ρίτα) από τη Χίο στην απέναντι πόλη του Τσεσμέ (Κρήνη) και από εκεί στην Κύπρο, όπου παρέμεινε έως το 1945, και εδίδασκε Ιχνογραφίαν στην Αθηναΐδιο Σχολή της Λεμεσού. Στην Κύπρο απέθανε το 1943 από εγκεφαλικό επεισόδιο η σύζυγός του Αναστασία.

Την περιπετειώδη διαφυγή του Καραγατσίδη από τη Χίο τον Απρίλιο του 1942 στον Τσεσμέ και στην Κύπρο έχει περιγράψει η κόρη του Ρίτα Καραγατσίδου - Ψαρουδάκη σε λογοτεχνικό της κείμενο που συμπεριλήφθηκε στο βιβλίο του Κώστα Χατζηπατέρα και της Μαρίας Φαφαλιού "Μαρτυρίες 40-44, πόλεμος - κατοχή" που εκδόθηκε από τον "Κέδρο" το 1988 (σελ. 293 - 294).

Η Μυτιληναία αυτή λογοτέχνης που έχει δημοσιεύσει σε διάφορα έντυπα ποιήματα και σε βιβλίο ένα θεατρικό της έργο ("Το παιδικό μας θέατρο") έχει ήδη έτοιμο για δημοσίευση και ένα διήγημά της με τον τίτλο "Ο ζωγράφος", η υπόθεση του οποίου αναφέρεται στη ζωή και στην τέχνη του πατέρα της. Από το ανέκδοτο αυτό κείμενο της Ρίτας Καραγατσίδου - Ψαρουδάκη, που μας εμπιστεύθηκε η ίδια, παραθέτουμε μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα:

"Όλοι τον γνώριζαν στη γειτονιά και στο νησί. Τον φώναζαν "ο ζωγράφος", λες και δεν είχε όνομα. Όμως έτσι τους βόλευε καλύτερα, μιά και τις περισσότερες φορές, τον έβλεπαν σκυφτό, να πηγαίνει ή νάρχεται, με το κασελάκι του αγκαλιά, από κάποια ψυχή ή εκκλησιά...

"Κάθε πρωΐ, προτού καλά καλά να φέξει ακόμα, πρώτος περιπατητής στην προκυμαία ο ζωγράφος. Έκανε τον περίπατό του σκυφτός με βήμα αργό. Δεν πρόσεχε τίποτε απ' ό,τι συνέβαινε στο λιμάνι. Ούτε την πρωινή κίνηση του καραβιού, που χαλούσε ο κόσμος από τη φασαρία, ούτε τις χρωματιστές βάρκες πού 'ταν δεμένες στο μουράγιο και χοροπηδούσαν ξένοιαστες στη θάλασσα. Μόνο πότε πότε σήκωνε το κεφάλι και κοίταζε κατά την Ανατολή... Ποιός ξέρει τί να συλλογιζότανε τότε. Σίγουρα, το μικρό χωριό του το Γαλατά, εκεί στην αγκαλιά της Ανατολικής Θράκης, στην Καλλίπολη, που το διατηρούσε τόσο καθάριο και δροσερό στις μνήμες του κι ήταν τόσο δεμένο με κείνα τα ολόδροσα παιδικά του χρόνια.

"Παιδί ακόμα εγκατέλειψε το χωριό του για ν' αναζητήσει το μέλλον του αλλού. Ένας θειός του ηγούμενος στο Άγιον Όρος, τον πήρε κοντά του, τον βοήθησε να πλησιάσει την Τέχνη της ζωγραφικής και εν συνεχεία να σπουδάσει στη Σχολή Καλών Τεχνών. Ύστερα βλέποντας την αγάπη και το πάθος που είχε για την Τέχνη, τον βοήθησε να πάει στο Μόναχο για να συνεχίσει τις σπουδές του. Μ' αυτά τα εφόδια

αργότερα διορίσθηκε καθηγητής των Τεχνικών στην Πάτρα και μετά, λόγω των δημοκρατικών του φρονημάτων, βέρος βενιζελικός, βρέθηκε στη Λέσβο. Εκεί στη Μυτιλήνη βρήκε το περιβάλλον του. Γνωρίσθηκε με ανθρώπους της Τέχνης και του Πνεύματος , όπως το Μυριβήλη, τον Κόντογλου κι άλλους που τους ένωσαν κοινά ενδιαφέροντα κι αναπτύχθηκε μεταξύ τους μιά αληθινή φιλία. Τον αγάπησε πολύ αυτόν τον τόπο και πολλά από τα έργα του έμειναν εκεί σε σπίτια ή σε εκκλησιές, και θυμίζουν το πέρασμά του από εκεί.

"Ύστερα από μερικά χρόνια μετατέθηκε στη Χίο. Εκεί έμεινε τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του και την έκανε πατρίδα του. Η Χίος με τις ειδυλλιακές ομορφιές της τον καθήλωσε εκεί. Τον κέρδισε. Έκανε δικό του το κάθετί της, που το απαθανάτισε με μεράκι πάνω στο μουσαμά και στο κόντρα πλακέ. Τα ήμερα βουνά, τις σμαραγδένιες ακρογιαλιές, τους απλούς ψαράδες. Κι αυτά όλο σκεφτόταν καθώς έκοβε τις πρωινές του βόλτες στο λιμάνι, κι όλο έψαχνε με το μυαλό του για το επόμενο θέμα του, που φυσικά δε θάταν παλάτια και αρχοντικά, που απ' αυτά υπήρχαν μπόλικα στο νησί της Χίος. Θά 'ταν απλές σκηνές της καθημερινής ζωής, από την ζωή των απλών ανθρώπων του μόχθου, των ψαράδων, των γεωργών, ήμερες και γαληνεμένες θαλασσογραφίες ή βυζαντινές αγιογραφίες, αντιγραφές από κάποια παλιά βυζαντινή εκκλησιά.

"Στη γειτονιά ο ζωγράφος είχε μιά ξεχωριστή θέση και εκτίμηση απ' όλους. Οι γραμματιζούμενοι τον θαύμαζαν σαν καλλιτέχνη και οι απλοί κι αγράμματοι άνθρωποι τον αγαπούσαν για τον καλό και πράο χαρακτήρα του. Μ' όλους ήταν καλός και ακόμα και με τους κακούς. Δε θύμωνε με κανένα κι αν τύχαινε κανείς να τον βλάψει ένοιωθε οίκτο γι αυτόν.

"Κάποτε κάποτε τον έχανε η γειτονιά. Έλειπε μέρες πολλές και η απουσία του γινόταν αισθητή. Πού να φαντασθούν πως βρισκόταν τόσο μακριά, στη Μακεδονία, μέσα στο θρησκευτικό και μυστηριακό κόσμο του Αγίου Όρους. Γιατί ναι, κάθε διακοπές έπαιρνε το κασελάκι του κι έφευγε ν' αναζητήσει τα θέματά του πολύ μακριά απ' το νησί, στον Άθω. Εκεί βρισκόταν η ψυχή του, ο μισός εαυτός του. Τον λάτρευε αυτόν τον τόπο, που τόσο του βρέθηκε στα νεανικά του χρόνια και τον βοήθησε να βρει το δρόμο του για την Τέχνη, που ήταν όλη του η ζωή. Το Άγιο Όρος τον τραβούσε σα μαγνήτης. Όποτε λοιπόν ήταν ελεύθερος από τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις, τραβούσε κατά κει, όσο δύσκολες κι αν ήταν τότε οι συγκοινωνιακές συνθήκες, που συνήθως γινόταν με καΐκια μέσα σε φουρτουνιασμένες θάλασσες...

"Κι όταν γύριζε από κει, το τι είχε να μας διηγηθεί δε λέγεται. Χίλιες δυό ιστορίες από τις περιπέτειές του στα δάση και τις άγριες τοποθεσίες, για τους γέρους καλόγερους και ασκητές, και τόσα άλλα που νομίζαμε πως τα βλέπαμε με τα ίδια μας τα μάτια...".

* * *

Εκτός από τη Ρίτα Καραγατσίδου - Ψαρουδάκη, δόκιμη συγγραφέας είναι και η πρωτότοκη κόρη του ζωγράφου Σμαράγδα, που γεννήθηκε στην Πάτρα και έχει εκδώσει σε τόμους ιστορικά συναξάρια των Αγίων του Πόντου.

Περιγραφήν των εωθινών περιπάτων του Καραγατσίδη στην προκυμαία της Χίου με τσιγάρο στο στόμα, δια διαλογισμούς και εμπνεύσεις θεμάτων της ζωγραφικής του, έχει κάμει κατά τις παραμονές του 2ου παγκόσμιου πόλεμου σε ένα χρονογραφικό δημοσίευμά του και ο φίλος και θαυμαστής του Βυζαντινολόγος καθηγητής Πανεπι-

στημίου και ακαδημαϊκός Ανδρέας Ξυγγόπουλος, σύμφωνα με πληροφορία μιάς από τις 4 θυγατέρες του.

Το καλοκαίρι του 1922, λίγο πριν από τη Μικρασιατική καταστροφή, ο Καραγατσίδης ταξίδεψε στη Θρακική Χερσόνησο της Καλλίπολης για να προσκυνήσει και ζωγραφίσει το γενέθλιο αγροτικό χωριό του Γαλατά. Από τα τοπία που εζωγράφισε τότε σώζονται σήμερα στο σπίτι της κόρης του Ρίτας δύο ελαιογραφίες, απ' τις οποίες η μία εικονίζει την πρόσοψη του πατρικού σπιτιού του και η άλλη το εκκλησάκι Αγίας Παρασκευής του νεκροταφείου Γαλατά.

* * *

Αγιογραφίες του Καραγατσίδη σώζονται στην εκκλησία του χωριού Δάφια της περιοχής Καλλονής Λέσβου, και σε άλλες εκκλησίες του νησιού.

Σε μιά ατομική του έκθεση, που έγινε στη Χίο, ο Καραγατσίδης έκαμε και διάλεξη για την άνθηση της Τέχνης στο Άγιο Όρος, και ιδιαίτερα για τον Πανσέληνο.

Μετά το τέλος του 2ου παγκοσμίου πολέμου είχε διδάξει μαθήματα αγιογραφίας σε μοναχές της Μονής Αναλήψεως της περιοχής Κοζάνης, στην οποία έχουν διασωθεί έως τώρα (1990), σε ιδιαίτερην αίθουσα εκθεμάτων, και αρκετές ελαιογραφίες του, που συγκέντρωσε μετά το θάνατό του η ηγουμένη της Μονής οσιολογιοτάτη Μαγδαληνή.

Ο Καραγατσίδης διαμένοντας από το 1930 μόνιμα στη Χίο έως το τέλος της ζωής του, και μετά την επιστροφή του από την Κύπρο, όπου έμεινε σαν πρόσφυγας της χιτλερικής κατοχής, από τον Απρίλη του 1942 έως την άνοιξη του 1945, μοιραζόταν τη σύνταξή του με μερικά πάμπτωχα γεροντάκια του νησιού... Λίγο πριν πεθάνει είχε αρχίσει να ζωγραφίζει μιά Παναγιά που την άφησε ατέλειωτη.

Πέθανε 88 χρόνων από λευχαιμία, την ίδια χρονιά με τον Κόντογλου, αφίνοντας την τελευταία του πνοή στο Μοσχάτο της Αθήνας, στο σπίτι της τριτότοκης κόρης του Καλλιόπης, που είχε γεννηθεί τον Δεκέμβρη του 1922 στο Πλωμάρι της Λέσβου.

Μίλτης ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΜΕΤΟΥΣΙΩΣΗ

Ἥλιέ μου κι' ἀψήλωμα
Καί, ἥλιο - Βασίλεμα
Ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ δῶ
Μὲς τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ μου·
Ὅσο ζωντανὰ κι' ἂν ζοῦσα...
Τώρα μὲ τοῦ φεγγαριοῦ μου
Τὶς ἀκτῖνες ποὺ μαδῶ
Νοιώθω νὰ σὲ τραγουδῶ
Ὅσο τότ' ἐπιθυμοῦσα...

Λεωνίδας ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΤΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΙΛΜΠΟΗ

ΛΕΒΕΝΤΑΝΘΡΩΠΟΙ

Ένας λεβεντόγερος,
βγαίνει απ' τον ηλεχτρικό σταθμό του Πειραιά.
Πού είσαι σκέλεθρο του Υπουργείου
γραμματικέ, χτικιάρη κι εκδικητικέ.

Ένας λεβεντόγερος,
από εκείνους που ο Θεός φτιάχνει έναν έναν.

Μια λεβεντογυναίκα,
μπαίνει στον ηλεχτρικό σταθμό του Πειραιά.
Πού είσαι μελιστάλαχτη του σαλονιού,
νερόβραστη, μπογιαντισμένη, ανέραστη.

Μια λεβεντογυναίκα,
από εκείνες που ο Θεός χαρίζει γλυκασμό στον άντρα.

*

ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΚΑΚΟ

Αυτό, που λέγαμε "μυτηληνιό" στη Μυτιλήνη,
τον λεβεντάνθρωπο,
χάθηκε.
Τον ρούφηξε η Αθήνα.

Αυτοί, που μοσκομύριζαν στη Χίο μαστίχα,
οι γλυκείς άνθρωποι,
ρήμαξαν.
Τους σκεύρωσε η λαμαρίνα.

Αυτοί, που δρασκελούσαν διάσελα στον Παρνασό,
οι τσομπαναραίοι,
μαράζωσαν.
Τους μάγεψε το ντονέρ.

Αυτοί, που κυβερνούσαν με καράβια τους Ωκεανούς,
οι θαλασόλυκοι,
μπατάλεψαν.
Τους πλάνεψε το σουβενίρ.

Εὐστρατίου Σ. Παρασκευαΐδου

Μέσα γραφῆς Ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Βυζαντινῶν



Πότε ἄρχισε νὰ γράφη ὁ ἄνθρωπος ἢ πότε νὰ ζωγραφίζη δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ξέρωμε. Καὶ λέγω νὰ ζωγραφίζη, διότι ἡ γραφὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ζωγραφική. Πάντως γυρίζοντας ἀπ' τὸ κυνήγι τῆς τροφῆς ὁ "σοφὸς ἄνθρωπος" ἤθελε νὰ ἀπεικονίση πάνω στὴν πέτρα τῆς σπηλιᾶς, τί εἶδε κατὰ τὴν κυνηγεσία του. Ἔτσι ἀρχίζει ἡ εἰκονογραφικὴ γραφή. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ κοινωνία συγκροτεῖται σὲ πιὸ νόμιμες βάσεις, ἡ σκέψις προχωρεῖ. Στὴν πρόοδο δὲ αὐτὴν συνακολουθεῖ καὶ ἡ γραφή. Πρέπει νὰ γραφοῦν νόμοι, νὰ καταγραφοῦν ἐφόδια, νὰ γίνουν λογαριασμοί...

Ὁ χῶρος τῆς γραφῆς ὅμως εἶναι μικρός, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰκόνες δύσκολα ἐκφράζουν τὸ κάθε τι τῆς πρωτογόνου κοινωνίας. Πρέπει λοιπὸν νὰ μικρήνουν οἱ ζωγραφιὲς καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ γίνουν σύμβολα. Ἔτσι τὸ βόδι π.χ. εἰκονίζεται μόνο μὲ τὸ κεφάλι, ποὺ σιγὰ-σιγὰ γίνεται τὸ σύμβολο-στοιχεῖο Α. Ἡ καμήλα γίνεται μιὰ γραμμικὴ φιγούρα Γ, ὁ φράκτης γίνεται Η, ἡ παλάμη Κ, τὸ κεφάλι Ρ, τὰ δόντια Σ κ.ο.κ.[1] Μεταβαίνει δηλαδὴ τώρα ἡ γραφὴ στὴν ἰδεογραφία, ὕστερα στὴν συλλαβογραφία, γιὰ νὰ καταλήξη στὴν φοινικικὴ φθογγογραφία. Δὲν θὰ ἐπεκταθοῦμε ὅμως πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση, διότι ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ "ἐφ' οὗ" καὶ "δι' οὗ" ἔγραφαν.

Πρῶτον ἔγραφαν ἐπὶ βράχων, λίθων, ξύλων, ὀστράκων, πηλοῦ κ.λ.π. Μὲ τὸ ρ. **γράφω** (=χαράσσω) ἀπεδόθη μὲ ἀκριβολόγο λογοπλαστία ἡ γραφὴ - χάραγμα. Καὶ **χαράσσω** = γράφω. **Χαρακτὴρ** = ἐργαλεῖο χαράξεως, χάραγμα, γράμμα κ.λ.π.[2]

Δέρματα - Πάπυρος

Μετὰ τὰ σκληρὰ ὑλικὰ ἦλθε τὸ δέρμα γιὰ γραφή, γύρω στὸ 2.500 π.Χ. Σώζονται ἱερογλυφικὰ ἐπὶ δέρματος τοῦ 2.000 π.Χ. Οἱ Ἴωνες χρησιμοποιοῦν δέρματα ἀπὸ τὸν 9ο αἰ. π.Χ.[3] Σὲ λίγο τελειοποιοῦνται στὶς γνωστὲς **διφθέρες** ἢ **μεμβρᾶνες** (membrana) μέχρι τῶν περιφήμων περγαμηνῶν.[4] Στὶς καλὲς μεμβρᾶνες καὶ σ' ὅλες τὶς περγαμηνὲς μποροῦσες νὰ γράψης καὶ στὶς δύο πλευρές, ἐνῶ πρὶν ἔγραφαν μόνο στὴν μία. Ἐπίσης εἶχαν ἄλλο ἕνα προσόν· μποροῦσαν νὰ ξυσθοῦν τὰ παλιὰ γράμματα καὶ νὰ γραφοῦν νέα **(παλίμψηστα)**. Ἐκ παραλλήλου, ἐπειδὴ τὰ δέρματα ἦσαν δυσεύρετα, οἱ ἀναζητήσεις εἶχαν ὁδηγήσει τοὺς Αἰγυπτίους παλαιόθεν στὸν **Πάπυρο** ἢ **βύβλο** ποὺ εὐδοκιμοῦσε στὴν χώρα των. Τὸ φυτὸ αὐτὸ εὐδοκιμοῦσε καὶ στὴν Μεσοποταμία. Καὶ οἱ δύο λέξεις εἶναι σημιτικές. Ὑπῆρχε καὶ πόλις Βύβλος στὴν Φοινίκη, ποὺ φαίνεται νὰ εἶχε σχέση μὲ τὴν διακίνηση τοῦ παπύρου. Ἡ βύβλος ἐκυριάρχησε στὴν Μεσόγειο μέχρι τὸν 10ο αἰ. μ.Χ., ἐποχὴ ποὺ διαδίδεται εὐρέως ὁ χάρτης. Λέξις καὶ αὐτὴ σημιτικῆς καταγωγῆς. Πάντως καὶ οἱ τρεῖς εἶναι ἐξελληνισμένες καὶ ἐσήμαιναν τὸ ἴδιο ἀντικείμενο ἀρχικῶς. Ἀπὸ τὴν

βύβλο δὲ ἔγινε ἡ **βίβλος, βιβλίον**. Πιθανὸν ἡ βύβλος ἐσήμαινε τὸν ἔσω φλοιὸ τοῦ παπύρου, ἐξ οὗ γινόταν τὸ χαρτί.

Πῶς κατασκευαζόταν ἕνας πάπυρος

Ἡ ἐντεριώνη (ἔσω φλοιὸς) κοβόταν σὲ νήματα, ποὺ ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ τραπέζης βρεγμένης ὁριζοντίως. Ὕστερα ἐτοποθετοῦντο ἄλλα νήματα καθέτως ἐπὶ τῶν πρώτων. Τὰ νήματα συνείχοντο μὲ κολλώδη οὐσία, ποὺ εἶχε τὸ ἴδιο τὸ φυτὸ ἢ καὶ μὲ πρόσθετη, πιεζόμενα μὲ ξύλο ἢ σφυρί. Ὕστερα τὰ εὐθείαζαν, ἐλείαιναν καὶ ἐξήραιναν στὸν ἥλιο. Τὰ ὁριζόντια νήματα ἀποτελοῦσαν τὴν προσθία ὄψη, ὥστε ἡ γραφίδα νὰ γλιστρᾶ. Στὴν ὀπισθία πλευρὰ σπανίως ἔγραφαν.(5)

Ἡ τιμὴ τοῦ παπύρου

Στὴν Ἑλλάδα ὁ πάπυρος ἦταν ἀκριβός, χωρὶς νὰ ἀποκλείωνται ἐποχὲς κάποιας φθήνιας. Ἕνας συνήθης κύλινδρος ἐπωλεῖτο τὸ 410 π.Χ. μία δραχμή. Ἕνα ἁπλὸ φύλλο 2-3 χαλκοῦς, οὔτε ἕνα ἡμιωβόλιο δηλαδή. Ὁ Πλάτων ("Ἀπολογία Σωκράτους") λέγει ὅτι μποροῦσε νὰ ἀγοράσῃ κανεὶς ἀντὶ δραχμῆς ἕνα βιβλίο τοῦ Ἀναξαγόρα. Ἕνας πτωχός ὅμως, ὅπως ὁ περίδοξος μαθητὴς τοῦ Ζήνωνος Κλεάνθης, κατέφευγε σὲ θραύσματα ἀγγείων, ὠμοπλάτες ζώων κ.λ.π.

Πῶς διατηρήθηκαν παμπάλαιοι πάπυροι;

Τὸ 1902 βρέθηκε στὴν αἰγυπτιακὴ πόλη Φαγιοὺμ ὁ παλαιότερος ἑλληνιστὶ γραμμένος πάπυρος, ποὺ τὸν διατήρησε ἡ γῆ ἀπὸ τὸν Δ' αἰ. π.Χ. Τὸ φυσικὸ περιβάλλον τῆς Αἰγύπτου ἀποδείχθηκε πολὺ καλὸς ἀγωγός. Ἐπιπροσθέτως οἱ Αἰγύπτιοι ἔβαζαν γραμμένους παπύρους στὴν ταρίχευση μουμιῶν, στοὺς τάφους, γενικά, ἀγαπημένα ἀναγνώσματα τοῦ τεθνεῶτος ἢ ἱερὰ κείμενα. Τὰ φάρμακα τῆς ταριχεύσεως συντελοῦσαν στὴν διατήρηση.

Κηρόχριστες πινακίδες, πίνακες, ὑφάσματα

Παλαιοτάτη εἶναι ἡ χρήση κηρωτῶν πινακίδων, ἰδίως στὰ σχολεῖα. Ἦσαν εὐχείριστες, διότι τὸ κηρὶ εὔκολα ξαναλειαίνεται μὲ τὸ πλατὺ μέρος τῆς γλυφίδος ἢ τοῦ μαχαιριοῦ, ὥστε νὰ γράφουν ἐπ' αὐτοῦ ἄπειρες φορές. Πρὸ ἐτῶν βρέθηκαν τέτοιες σχολικὲς πινακίδες στὴν Ἀττική. Μερικὲς εἶχαν καὶ μιὰ ὀπὴ γιὰ νὰ κρέμωνται.

Πινακίδες, ἐκτὸς ἀπ' τὶς κηρωτές, ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ μὲ ἄλλα ὑλικὰ ἐντὸς αὐτῶν, ὅπως λευκὴ σκόνη, ἄμμος, κ.λ.π. Ἐπίσης ἡ πινακὶς μποροῦσε νὰ εἶναι ἀπὸ εἰδικὸ ὑλικό, ὥστε νὰ χαράσσεται μὲ γλυφίδα ἢ πετροκόνδυλο. Τέτοιες ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ στὶς Δημόσιες Ὑπηρεσίες καὶ λεγόταν **πινάκια**. Π.β. Ἀριστοτέλους "Ἀθηναίων Πολιτεία", 48,4: "Γράψας εἰς πινάκιον λελευκωμένον τοὔνομα τὸ αὐτοῦ καὶ τοῦ φεύγοντος καὶ τὸ ἀδίκημα". Παραλλήλως ἀπ' τὰ ὁμηρικὰ χρόνια ὑπῆρχε καὶ ὁ **πτυκτὸς πίναξ** (ὅπως τὰ μεταγενέστερα **δίπτυχα**(6) ποὺ δήλωνε τὴν διπλῆ δέλτο, ἀπὸ σανίδες. Ὁ Ὅμηρος

λέγει: "Γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ". Ἐπίσης ἡ λ. **πτυχὴ** ἐδήλωνε τὴν πινακίδα (π.β. Σοφοκλέους ἀπόσπ. 150 "Γραμμάτων πτυχὰς ἔχων". **Τὸ πτυχίον** ἢ **πτυκτίον** ἦταν πτυκτὸ (διπλωμένο) ἔγγραφο, ἐπιστολὴ κ.λ.π. ἀπὸ πάπυρο, μεμβράνη.

Καὶ ὑφάσματα λινὰ (**βύσσινα**), λευκὰ ἐχρησιμοποιοῦντο σπανίως πρὸς γραφή. Ἀργότερα τὰ βύσσινα κατεσκευάζοντο ἐρυθρὰ καὶ ἀποφεύγοντο ἀπὸ τοὺς γράφοντες.

Οἱ κύλινδροι καὶ τὰ βιβλία (βλ. παρακάτω καὶ κῶδιξ).

Τὰ πρῶτα βιβλία ἦσαν κυλινδρικά. Ἕνας **κοντὸς** ἢ **κόνταξ** ἢ **κοντάκιον**(7) ἀποτελοῦσε τὴν βάση καὶ πάνω στὸ ξύλο αὐτὸ ἐκολλῶντο τὰ φύλλα. Τὸ πρῶτο λεγόταν **πρωτόκολλον**.Τὸ τελευταῖο **ἐσχατόκολλον**. Ἐπειδὴ ἀργότερα στὸ πρωτόκολλο ἐγράφετο τὸ περιεχόμενο τοῦ κυλίνδρου κ.λ.π. σχετικὰ πρὸς τὴν συγγραφή, ἡ λέξις μὲ παρομοία σημασία διατηρήθηκε μέχρι σήμερα. Τὰ φύλλα ἐλέγοντο καὶ **σελίδες** ἀπ' τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους.(8) Οἱ σελίδες τῶν κυλίνδρων εἶχαν μία στήλη γραπτοῦ, ἀργότερα στὰ βιβλία ἔχομε 2, 3 καὶ 4 ἐνίοτε **στήλας** (βλ. παρακάτω γιὰ τὴν λέξη). Οἱ Βυζαντινοὶ τὴν σελίδα ἔλεγαν καὶ **καταβατόν, καταιβατόν.** ("Καταβαίνω ἀναγιγνώσκων"). Φύλλα λοιπὸν ἢ σελίδες ἀποτελοῦσαν μαζὶ μὲ τὸν κοντὸ τὸν **κύλινδρον** ἢ **εἰλητάριον** ἢ **ἐνείλημα**. Οἱ μεταγενέστεροι Βυζαντινοὶ τὸν ἔλεγαν καὶ **τυλιγάδι(ο)ν.**

Τὰ εἰλητάρια ἀνάλογα μὲ τὰ φύλλα τῶν ἐλέγοντο **τρισσὰ** (ἀπὸ 3), **τετράδια** (4), **πεντάδια, ἑξάδια** κ.λ.π. Ἡ λ. τετράδιο ἐπέζησε, διότι συνήθως ἐν χρήσει ἦσαν τὰ τέσσερα (διπλᾶ) φύλλα (ἤτοι 16 σημερινὲς σελίδες), ὅταν ὁ κύλινδρος ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὸ καινοφανὲς **βιβλίον (βίβλος, βιβλίδιον, βιβλιδάριον** κ.λ.π.). Ὁ κύλινδρος ἀντικαταστάθηκε, διότι πολλὲς περγαμηνὲς δὲν ἐτυλίσσοντο εὔκολα, ὥστε ἡ ἀνθρωπότης ὡδηγήθηκε στὸ σχῆμα τοῦ βιβλίου.(9) Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὴν βύβλο, ποὺ προαναφέραμε. Πρῶτα ἔγιναν βιβλία ἀπὸ δέρματα καὶ ὕστερα καὶ ἀπὸ παπύρους. Σύνηθες σχῆμα καὶ τῶν πρώτων βιβλίων ἦταν τὸ 8ο.

Οἱ Βυζαντινοί, γιὰ νὰ συγκρατῆται τὸ βιβλίο, ἔδεναν τὰ φύλλα του μὲ βύρσα, ποὺ τὸ ἐκάλυπτε ὁλόκληρο. Τὸ περικάλυμμα τοῦτο ἐσωτερικῶς ἔφερε ἕνα ἄγραφο φύλλο γιὰ ὁμοιόμορφη ἐμφάνιση, λεγόμενο **παράφυλλον** (Βυζ. χρόνοι). Ἐνίοτε βρέθηκαν διάφορες σημειώσεις πάνω σὲ παράφυλλα. Οἱ Βυζαντινοὶ τὴν βιβλιοδέτηση ἔλεγαν **στάχωσιν**(10).

Τὸ ὅτι τὸ βιβλίο τὸν Β' αἰ. μ.Χ. κυκλοφοροῦσεν ἐν ἀφθονίᾳ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ διασήμου Λουκιανοῦ (120-200 μ.Χ.) "πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον". Ἐκεῖ βλέπομεν ὅτι τὸ κάλυμμα ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ χρωματιστὸν (πορφυροῦν), ὁ κοντὸς δὲ νὰ ἔχῃ στὰ 2 ἄκρα του χρυσᾶ κοσμήματα, λεγόμενα **ὀμφαλός**.

Τὰ βιβλία, ὅπως καὶ προηγουμένως οἱ κύλινδροι, ἐτοποθετοῦντο πρὸς φύλαξη σὲ κιβώτιο ἢ ἀγγεῖο καλούμενο **βιβλιοθήκη, πυξίς, κιβωτός, βιβλιοφόριον, νάρθηξ, τεῦχος.** Ἐξ αὐτῶν ἡ λ. τεῦχος ἔχει, σήμερα, σχέση μὲ τὰ βιβλία. Ἤδη ἀπὸ τὸν Β' αἰ. π.Χ. ἐσήμαινε καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ βιβλίο, ἀλλὰ μὲ ποιὰ σημασία ἀπ' τὶς ἀρκετὲς τοῦ βιβλίου δὲν φαίνεται ἀπ' τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα. Πάντως φαίνεται ὅτι τὰ πρῶτα βιβλία ὠνομάσθηκαν συγχρόνως καὶ τετράδια καὶ τεύχη. Στὴν ἀρχὴ δὲ κυκλοφοροῦσαν παραλλήλως πρὸς τοὺς κυλίνδρους. Ὅλα τὰ πρὸς γραφὴν χρήσιμα ἔμπαιναν στὴν **κίστη**. Στὰ χρόνια τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἔπειτα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἡ λ. βιβλιοθήκη ἄρχισε νὰ σημαίνῃ ὅ,τι καὶ σήμερα.

Ὁ Χάρτης

Στοὺς Κινέζους ἀνήκουν τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀνακαλύψεώς του, περὶ τὸ 250 π.Χ. Τὸν ἔκαμναν ἀπὸ φυτικὲς ἶνες λιναριοῦ, βάμβακος κ.ἄ. Ὕστερα τὸν γνώρισαν οἱ Ἄραβες (7ος αἰ.). Οἱ Βυζαντινοὶ τὸν ξέρουν ἀπ' τὸν 10ο αἰῶνα. Ἡ μεγάλη ὅμως διάδοσή του πρὸς Δυσμὰς ἔγινε μετὰ τὶς πρῶτες σταυροφορίες. Τὴν λ. χάρτης, χαρτίον, χαρτάριον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες χρησιμοποιοῦν παλαιόθεν ὡς συνώνυμες τοῦ παπύρου ὅμως. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀγνοοῦν τὸ χαρτὶ μὲ τὴν σημερινή του ὑπόσταση. Ἀντιθέτως οἱ Βυζαντινοὶ κατασκευάζουν χαρτὶ μὲ βάση τὸ λινάρι, βαμβάκι, ράκη, μαλακὰ ξύλα, κάνναβι. Τὸ ἔλεγαν καὶ **βομβύκινος**(11), **ξυλοχάρτιον, βαμβύκινος, σηρικός, ἑλληνικὸς πάπυρος** κ.ἄ.

Ὁ παλαιότερος σωζόμενος κύλινδρος χάρτου εἶναι τοῦ 866 μ.Χ. Παλαιότερα ἡ Δαμασκὸς καὶ ἀργότερα ἡ Γένουα (13ος αἰ.) ἦσαν κέντρα χαρτεμπορίου. Πάντως στὴν βασιλικὴ Αὐλὴ τοῦ Βυζαντίου προτιμοῦσαν τὶς μεμβρᾶνες ἀντὶ τοῦ χάρτου. Τέλος γύρω στὸ 1840 ἄρχισε ἡ κατασκευὴ χάρτου ἀπὸ πριονίσματα ξύλου.

Μελάνη

Εἴπαμε μέχρι τώρα τὸ ἐφ' οὗ ἔγραφαν, καιρὸς νὰ ποῦμε καὶ τὸ δι' οὗ. Γιὰ τὰ χαραγμένα γράμματα μιλήσαμε. Ἀλλὰ ὁ πάπυρος καὶ οἱ μεμβρᾶνες δὲν σήκωναν χάραξη. Ἀνακάλυψαν λοιπὸν (ἄραγε ποιοί πρῶτοι;) ἐδῶ γύρω στὴν Μεσόγειο, τὴν Μεσοποταμία ἢ τὴν Κίνα, τὸ ἀποκληθὲν ἀπ' τοὺς Ἕλληνες **μέλαν (ὕδωρ)**. Παρ' ὅλον ὅτι τὸ μελάνι δὲν ἦταν πάντα μαῦρο (πολὺ γνωστὸ ἦταν τὸ ἐρυθρό), ἐπεκράτησε ἡ ὀνομασία αὐτή. Ὕστερα ἔγινε ὑποκοριστικὸ **μελάνιον** καὶ ἀπ' τοὺς Βυζαντινοὺς θηλυκὸ **μελάνη**. Στὰ τελευταῖα βυζαντινά χρόνια βλέπουμε καὶ φαιό, ὠχροκίτρινο κ.λ.π.

Τὸ πρῶτο μελάνι τῶν Μεσοποταμιτῶν, Αἰγυπτίων γινόταν ἀπὸ αἰθάλη ποὺ τὴν διέλυαν σὲ κολλῶδες ὑγρό. Οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Ἕλληνες προτιμοῦσαν τὰ ὄστρακα (πορφύρα), διάφορα φυτά, κηκίδια βελανιδιᾶς, τὴν ὀρυκτὴ μίλτο (μίνιο, minium), τὸ κιννάβαρι (μερικοὶ τὸ ταυτίζουν μὲ τὴν μίλτο). Μίλτος ἦταν ἡ ἐρυθρὰ μόλυβδος.

Μέσα στὸ μελάνι, ἐπειδὴ περιεῖχε κολλώδεις οὐσίες καὶ προκαλοῦσε ἔντομα, ἔβαζαν πικρίζοντα φυτὰ ἐν διαλύσει ὅπως ἀλόη κ.ἄ.

Ἐπίσης ἀπ' τὴν βελανιδιὰ ὕσγη (ἀπ' τὰ κηκίδια της) ἔπαιρναν ἕνα ζωηρὸ κόκκινο χρῶμα, τὸ **ὕσγινο**. Ἡ κολλώδης οὐσία ποὺ συγκρατοῦσε τὸ μέλαν πυκνὸ μπορεῖ νὰ ἦταν ζωϊκὴ κόλλα, κόμμι (γόμα), μέλι. Ἐνίοτε πρόσθεταν στὸ μελάνι καὶ σκόνη χρυσοῦ ἢ ἀργύρου (Ἀνάκτορα). Ἀλλὰ καὶ τὸ μελάνι τῆς σουπιᾶς δὲν τὸ περιφρονοῦσαν.

Οἱ Κινέζοι πρὸ πολλοῦ ἔκαμαν τὸ λεγόμενο σινικὸ μελάνι, γνωστὸ μέχρι σήμερα μὲ βάση τὴν αἰθάλη καὶ ζωϊκὴ κόλλα.

Ἤδη ὁ Πλάτων ἀναφέρει τὴν λ. μέλαν. Σώζεται καὶ ἡ φράσις "γραφικὸν μέλαν" (atramentum librarium) πρὸς διάκριση ἀπ' τὴν μελαντηρία τῶν ὑποδηματοποιῶν (atramentum sutorium).

Κατὰ τὸν διαπρεπῆ φιλόλογον Παν. Γεωργοῦντζον ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη δὲν μπόρεσε νὰ ἐννοήση, πῶς ἔκαμναν τόσο καλὸ μελάνι καὶ χαρτὶ ἐπίσης, ποὺ νὰ μὴ ἀπορροφᾶ τὸ

μελάνι. Ἐπίσης ἐκπλησσόμεθα ἀπ' τὴν ὑπομονὴ τῶν καλλιγράφων τῆς μεγαλογραμμάτου γραφῆς.

Ὄργανα χαράξεως - ἀποτυπώσεως

Στὴν νεολιθικὴ ἐποχή, μέχρι δηλαδὴ τὸ 2500 π.Χ. περίπου, στὸν χῶρο μας, ἐχάρασσαν μὲ σκληρὸ ὄργανο, συνήθως λίθο, σπανίως ὀστοῦν. Ἀργότερα σμίλες, γλύφανα χρησιμοποιήθηκαν γιὰ χαράξεις. Στὴν ἱστορικὴ ἐποχή, στὴν Ἑλλάδα, ἔχομε τὰ ἑξῆς ὄργανα γραφῆς:

1. Γραφίς, παραγραφίς: Ἦσαν ἀπὸ ὀξὺ μέταλλο γιὰ σκληρὲς ἢ κεκηρωμένες πινακίδες, ἐπιφάνειες. Ὕστερα ἡ γραφὶς μποροῦσε νὰ εἶναι καὶ καλάμινη. Ἀργότερα γραφὶς λεγόταν κάθε μέσον χαράξεως. Λεγόταν καὶ χαρακτήρ, ὅπως ἤδη εἴπαμε.

2. Γραφεῖον: Ἀρχικῶς καὶ αὐτὸ ἀπὸ ὀξὺ μέταλλο ἢ πέτρα. Ὕστερα καλάμινο. Ἡ λέξη ἀργότερα δήλωνε καὶ τὸν τόπο στὸν ὁποῖο καταγράφω, σημασία ποὺ ἔχει μέχρι σήμερα.

3. Κάλαμος, καλαμὶς (calamus scriptorius): Καλάμι καταλλήλως ξεόμενο, καὶ συνήθως σχιζόμενο στὸ ὀξὺ ἄκρο του γιὰ τὴν συγκράτηση τῆς μελάνης. Ἐπροτιμοῦντο τὰ καλάμια τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Κνίδου τῆς Μ. Ἀσίας. Μὲ **καλαμογλύφους** ἢ μαχαιρίδια ἔξυναν τὴν αἰχμὴ τοῦ καλάμου, ἂν ἐφθείρετο κατὰ τὴν χρήση.

4. Κόνδυλος, κονδύλιον, κονδύλι(ν). Κυρίως ἐσήμαινε τὸν κόμπο τοῦ καλάμου. Συνεκδοχικῶς δὲ τὸ μεταξὺ δύο κόμπων διάστημα, τὸ ὁποῖο κοπτόμενο ἀπ' τὸ συνολικὸ καλάμι ἀποτελοῦσε τὴν γραφίδα, τὸν **κάλαμον γραφέα** (Πλούταρχος). Οἱ Βυζαντινοὶ χρησιμοποιοῦσαν τὴν λ. κονδύλι μὲ τὴν ἔννοια κάθε εἴδους γραφίδος (καὶ γιὰ τὸν ὀρυκτὸ γραφίτη, ἀπ' τὸν ὁποῖο σήμερα γίνονται τὰ μολυβδοκόνδυλα, τὰ κοινῶς μολύβια). Στὰ νεώτερα χρόνια δημιουργήθηκε ἡ λ. **μολυβδοκόνδυλον, μολυβδίς, κονδυλοφόρος**, χωρὶς νὰ ἔχουν πιὰ σχέση μὲ τὸ καλάμι.

5. Κονδυλομάχαιρον, στῦλος: εἶδος γλυφίδος, σμίλης γιὰ ξύσιμο καλάμων τὸ πρῶτο, καὶ γιὰ χαράξεις καὶ τὰ δύο. Ἀργότερον, εἰς τὸ Βυζάντιον, δημιουργήθηκε ἡ λ. **πετροκόνδυλον**, διὰ χαράξεις ἐπὶ πετρῶν, μαρμάρων, εἰδικῶν μαθητικῶν πινακίδων (ἀβάκων, ἀβακίων). Κονδυλομάχαιρο ἐσήμανε καὶ τὸν σουγιά, μὲ τὸν ὁποῖο ἔξυναν τὸν κόνδυλον-κάλαμον. Ἐλέχθη καὶ στῦλος (stilus, stylus, ἐξ οὗ στυλό, στὺλ). Μὲ τὸν στῦλο ἔγραφαν σὲ κηρόχριστες πινακίδες κυρίως. Μὲ τὸ πίσω πλατὺ μέρος τοῦ στυλοῦ ἔσβηναν. Ἡ φράσις "ἀναστρέφειν τὸν στῦλον" ἐσήμαινε σβήνω ἢ διορθώνω γραμμένα.

6. Πτερὸν (penna, pluma): Οἱ Βυζαντινοὶ ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους νὰ γράφουν μὲ πτερὸ βουτώντας το στὸ μελάνι. Μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι ρωμαϊκὴ ἡ ἀνακάλυψις: Βλέπουν ἐπὶ στηλῶν τοῦ Τραϊανοῦ καὶ Ἀντωνίνου Πίου (Β' αἰ. μ.Χ.) πτερὰ ὡς γραφίδες. Τὰ πτερὰ τῆς χήνας ἦσαν καλύτερα, διότι ἦσαν παχύτερα. Γύρω στὸ 1810 οἱ Ἄγγλοι ἀνακάλυψαν τὶς μεταλλικὲς πέννες, ποὺ ἔκτοτε ἀντικατέστησαν τὰ πτερά.

Ἄλλα σχέση ἔχοντα πρὸς τὴν γραφή.

1. Καλαμάριον, μελανοδοχεῖον (atramentarium)

Ἡ λ. καλαμάριον παράγεται ἀπὸ τὸ κάλαμος, μὲ λατινικὴ κατάληξη (τὴν λ. κάλαμος-calamus εἶχαν πάρει ἤδη οἱ Ρωμαῖοι) καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς

αἰῶνες. Ἐσήμαινε τὸ μελανοδοχεῖο. Ἤδη οἱ τελευταῖοι Ρωμαῖοι καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ Ἰταλοὶ εἶχαν τὴν λ. calamaria theca (θήκη καλάμων). Τὸ μελανοδοχεῖο κατεσκευάζετο ἀπὸ διάφορα ὑλικά. Ἔχουν βρῆ ἀρκετὰ οἱ ἀρχαιολόγοι. Ἐνίοτε καὶ κέρας ζώου ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς μελανοδοχεῖο, λεγόμενο **βροχίς.** Ἡ λ. μελανοδοχεῖο εἶναι ἀρχαία ἀναφερομένη ἀπὸ τὸν λεξικογράφο Πολυδεύκη κ.ἄ. Τὸ καλαμάρι (τευθὶς) πῆρε τὸ ὄνομα αὐτὸ λόγῳ ὁμοιότητος πρὸς μελανοδοχεῖα κάποιας ἐποχῆς τοῦ Βυζαντίου.(12)

2. Κῶδιξ (<codex-icis = δέλτος), **χειρόγραφα.**

Οἱ Ἕλληνες (Βυζαντινοὶ) παίρνοντας τὴν λ. ἀπὸ τοὺς προγόνους Ρωμαίους τῆς ἔδωσαν ἀρκετὲς σημασίες: Συλλογὴ νόμων, σύστημα ἀρχῶν γραπτῶν - ἀγράφων (π.χ. κῶδιξ καλῆς συμπεριφορᾶς κ.λ.π.), σύστημα συνεννοήσεως (π.χ. κῶδιξ σημάτων). Ἡ πρώτη σημασία τῆς λέξεως ὅμως στὴν ἑλληνικὴ ἦτο ἡ τοῦ χειρογράφου, ἐγγράφου, τῆς δέλτου. Ἰδίως ἀφ' ὅτου ὁ κύλινδρος ἀντικαθίσταται ἀπ' τὸ βιβλίο καὶ πρὶν τὸ βιβλίο λάβη τὸ σχῆμα βιβλίου. Τέτοια "βιβλία" ὑπῆρχαν παλαιόθεν, ἐδιαβάζοντο δὲ ἀνετώτερα ἀπ' τὰ τυλιγάδια. Μὲ τὸ νὰ εἶναι δὲ ἐπίπεδα καὶ ὄχι συνεστραμμένα ἐγράφοντο καὶ εὐκολώτερα στὰ παλίμψηστα. Πρῶτος σωζόμενος κῶδιξ χωρὶς νὰ εἶναι βιβλιοδετημένος σώζεται ἀπὸ τὸν Β' αἰ. μ.Χ. Σήμερα οἱ φιλόλογοι ὀνομάζουν κώδικες ὅλα τὰ πρωτότυπα (ἀντίγραφα ὁπωσδήποτε) χειρόγραφα μεμονωμένα ἢ ὁμαδικά, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν βάση ἐκδόσεως ἀρχ. Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Γιὰ νὰ εἶναι δὲ προσιτοὶ στὴν ἔρευνα ὠνομάσθηκαν μὲ ὀνόματα διεθνῶς ἀνεγνωρισμένα π.χ. κῶδιξ Ἰουστινιανοῦ, Βατικανὸς κῶδιξ, κῶδιξ Ὀξφόρδης, κώδικες Ἁγ. Ὄρους κ.λ.π.

Ἡ λ. χειρόγραφον (ὅπως ὀνομάζονται ὅλα τὰ γραπτὰ πρὸ τῆς τυπογραφίας) εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τὸν 7ο π.Χ. αἰῶνα.

3. Δέλτος, πιττάκιον

Δέλτος εἶναι ἐπιστολὴ ἢ ἔγγραφο διπλωμένο σὲ σχῆμα Δ (τριγωνοειδὲς). Παλαιόθεν ἐν χρήσει ἐσήμαινε ἀρχικῶς τὴν πινακίδα γραφῆς. **Κατεσφραγισμένη δέλτος** = βουλωμένο γράμμα. Ὁ Εὐριπίδης λέγει: "Ἐν δέλτου πτυχαῖς γράφειν". Ἀργότερα τὸ σχῆμα της δὲν ἦταν ὑποχρεωτικῶς Δ. Στὸ Βυζάντιο τὶς δέλτους ἔλεγαν καὶ δελτία καὶ πιττάκια. Ἡ λ. πιττάκι(ον) ποὺ στὴν νεοελληνικὴ λογοτεχνία σημαίνει γράμμα (σφραγισμένο μὲ πίσσα) ἐπλάσθη ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἐσήμαινε πίνακα γραφῆς ἀλειμμένο μὲ πίσσα, πάνω στὴν ὁποία ἐχάρασσαν. Κάτι ἀνάλογο πρὸς τὶς κηρωτὲς πινακίδες. Ὕστερα ἡ κηρόχριστος ἐπιφάνεια μποροῦσε νὰ ἀντικαθιστᾶ τὴν πισσόχριστο, τὸ ὄνομα ὅμως ἔμεινε. Καὶ ἁπλὸς πάπυρος ἢ διφθέρα μποροῦσε νὰ ὀνομασθῆ πιττάκιο. Καὶ χαρτί, ἂν μάλιστα ἐβουλώνετο (ἐσφραγίζετο) μὲ πίσσα (πίττα). Ἡ λ. πίσσα (ἀττικῶς πίττα) εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ χρόνια, τὴν ἔπαιρναν δὲ ἀπὸ τὴν καύση ξύλων, ἀνθράκων, λιθανθράκων κ.λ.π.

Ἀρχικῶς τὰ πιττάκια ἦσαν ἀναφορὲς στὸν Αὐτοκράτορα, στὶς ὁποῖες ἔδινε μὲ τοὺς εἰδικοὺς ὀφφικιούχους τὶς ἀπαντήσεις. Ἀργότερα ἡ Ἐκκλησία ἐχρησιμοποίησε τὴν λέξη μὲ τὴν ἔννοια ἀρχιερατικοῦ γράμματος προαγωγῆς κληρικοῦ.

4. Γραμματεῖον, συγγραφή, συγγραφεύς, σύγγραμμα, σύνταγμα

Γραμματεῖον ἦταν ὁποιοδήποτε ἔγγραφο, συμφωνητικό, διαθήκη, κῶδιξ (ὅπου ἀντιγράφουν τὶς ἐπιστολὲς), σημείωμα, πινακὶς κ.λ.π. ὕστερα καὶ γραφεῖο (μὲ τὴν σημερινὴ σημασία), χαρτοφυλάκιο, κιβώτιο γραμμάτων κ.λ.π. Ὁ Ἀριστοφάνης λέγει: "Ἔνεγκε τὸ γραμματεῖον, ἵνα ἀναγνῶ ὁπόσοις ὀφείλω". Ἡ λ. συγγραφή, παλαιά, ἐσήμαινε γράμμα, βιβλίο, συμβόλαιο, ἱστορία. Συγγραφεὺς δὲ ὁ συλλέγων - καταγράφων ἱστορικὰ γεγονότα.

Ἡ λ. σύγγραμμα εἶχε παρόμοιες σημασίες (οἱοδήποτε γραπτό, βιβλίο), ἐπὶ πλέον δὲ συνταγὴ ἰατροῦ. Σύνταγμα τέλος ἦταν ὅ,τι περίπου καὶ τὸ σύγγραμμα, ἐπὶ πλέον δὲ ἐδήλωνε τοὺς συντεταγμένους στρατιῶτες καὶ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, ὅπως σήμερα. Μόνον ἡ λ. γραμματεῖον δὲν ἔφθασε σ' ἐμᾶς, οἱ ἄλλες ἀναλλοίωτες μέσῳ τῶν βυζαντινῶν λέγονται καὶ σήμερα.

5. Τόμος (<τέμνω). Ἐσήμαινε τεμάχιο καὶ ἔπειτα μέρος βιβλίου ἀποτελοῦν ἴδιο κύλινδρο (πβ. τεῦχος). Καὶ ἡ λ. **λόγος** δήλωνε ὑποδιαίρεση γραπτοῦ, ὅπως καὶ ἡ λ. κεφάλαιο (ἀνωτέρω).

6. Ἀναλόγιον, ἀναλογεῖον, σπόγγος, σπογγία, σφόγγος, σφογγία (ὕδατοδοχεῖα): Ὅλες οἱ λέξεις αὐτὲς χρησιμοποιοῦνται ἀρχαιόθεν χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ ἡ σημασία των. Σήμερα ἡ λ. ἀναλόγιον χρησιμοποιεῖται μόνον στὴν Ἐκκλησία. Ἡ ἀναλογεῖον ἀτόνισε. Μὲ τὸν σπόγγο ἔσβηναν μόνον τὰ φρεσκογραμμένα γράμματα. Ἡ κιμωλία πάντως δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς γραφὶς οὔτε ἀπὸ τοὺς Βυζαντινούς.

7. Παράγραφος, σειρά, ἀράδα: Ἡ λ. παράγραφος (ἐνν. γραμμὴ) ἦταν ἡ συρομένη γραμμὴ στὸ περιθώριο μὲ μιὰ στιγμὴ ἄνωθεν, γιὰ νὰ δείξῃ τὴν μεταβολὴ τῶν προσώπων σὲ διάλογο ἢ τὰ ἀντίστοιχα μέρη τοῦ χοροῦ. Ἀργότερα ἐσήμαινε καὶ τὸ μολυβδοκόνδυλο, μὲ τὸ ὁποῖο ἔσυραν γραμμές. Οἱ Βυζαντινοὶ πρῶτοι ἐχρησιμοποίησαν τὴν λ. σειρὰ (γραμμὴ γραπτοῦ), ποὺ ἀργότερα μὲ τὴν ἐπίδραση τῶν Ἑνετῶν εἶπαν ἀράδα (< arada). Ἀντιθέτως οἱ Ἀρχαῖοι μὲ τὴν λ. σειρὰ ἐννοοῦσαν σχοινί, λωρί.(13)

8. Ἐπίγραμμα, ἐπιγραφή, ἐπιγράφω, τίτλος. Ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἡ λ. ἐπίγραμμα ἐσήμαινε τὴν ἐπιγραφή, τὸν τίτλο βιβλίου, συγχρόνως δὲ τὸ σύντομο ποίημα. Καὶ ἡ λ. ἐπιγραφὴ ἐσήμαινε τὸν τίτλο (πρῶτα ἐσήμαινε ἐπιγραφὴ ἐπὶ στήλης). Καὶ τὸ ρ. ἐπιγράφω αὐτὴν περίπου τὴν ἐποχὴ φαίνεται ἐν χρήσει: Ὁ Ἀθήναιος (Β' αἰ. μ.Χ.) λέγει (496F): "Τὸ δὲ δρᾶμα τοῦτο Καλλίμαχος ἐπιγράφει εὐνοῦχον". Τέλος ἡ λ. τίτλος εἶναι μία ἀπ' τὶς λίγες λέξεις ποὺ στοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες υἱοθέτησαν ἀπ' τοὺς "βαρβάρους" Ρωμαίους (titulus). Ἤδη ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης (ιθ', 20) τὴν ἀναφέρει. Ἐπίσης ἡ λ. **σύγγραμμα** (τὴν εἴδαμε ἀνωτέρω) ἐτίθετο στὴν ἀρχὴ γραπτοῦ πεζοῦ ἔργου ἀπ' τὰ Προχριστιανικὰ χρόνια. Ἡ λ. ἐπικεφαλὶς εἶναι τῶν νεωτέρων χρόνων.

9. Στήλη. Ἐσήμαινε λίθο ὑποστηρίγματος, ἐνεπίγραφο πλάκα, ἐπιτύμβια στήλη καὶ στοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ἐσήμαινε αὐτὰ τὰ γραπτὰ τῆς πλάκας. Μεταγενέστερα διεδόθη πολὺ ἡ τελευταία σημασία στοὺς κύκλους τῶν γραφείων, ἀντιγραφέων μὲ τὴν σημερινή της σημασία στὰ κείμενα τῆς τυπογραφίας.

10. Ἀντίγραφον(14), ἀντίγραμμα, βιβλιογραφία, πρωτόγραφον, ἀντίβολον: Οἱ 2 πρῶτες λέξεις ἐσήμαιναν τὸ ἀντίγραφον, ἡ βιβλιογραφία ὁμοίως (σήμερα ἄλλαξε ἡ σημασία αὐτῆς). Ἡ βιβλιογραφία ἐπίσης ἐδήλωνε καὶ τὴν γραφὴ βιβλίου. Βιβλιογράφος δὲ ὁ συγγράφων. Ὑπῆρχε καὶ ρ. **βιβλιογραφῶ** (μετακλασσικοὶ χρόνοι). Οἱ γράφοντες ἐλέγοντο **(συγ)γραφεῖς.** Οἱ ἀντιγράφοντες **ἀντιγραφεῖς, βιβλιογράφοι.(15)** Τὸ πρωτότυπον ἐλέγετο **Πρωτόγραφον, ἀντίβολον, ἀντιβόλιον.**

11. Ὦα, ὅα, περιθώριον: Ὦα ἢ ὅα ἦταν ἡ μηλωτὴ (δορὰ προβάτου), τὸ περίζωμα λουομένων, ἡ παρυφὴ πράγματος καὶ ἔπειτα γραπτοῦ, τὸ κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς αἰῶνες λεχθὲν περιθώριον.(16)

12. Ὑπογράφω - ὑπογραφή: Ἐσήμαινε τὸ ὑπογράφω γράφω καθ' ὑπαγόρευσιν, γράφω ὑποκάτω ἐπιγραφῆς, σύρω γραμμὲς ἀπὸ κάτω, θέτω ὑπογραφή. Ἡ τελευταία ση-

μασία διατηρήθηκε μέχρι σήμερα. Ἡ λ. ὅμως ὑπογραφὴ δὲν εἶχε οὔτε στοὺς Ἀρχαίους οὔτε στοὺς Βυζαντινοὺς τὴν σημερινὴ σημασία. Ἐσήμαινε ὑπογεγραμμένο ἔγγραφο καταγγελίας. Ἐσήμαινε καὶ τὸ λεγόμενο ὑπόγραμμα (χρῶμα χρίσεως τῶν βλεφάρων τῶν γυναικῶν). Ὅσο γιὰ τὸ ὑπαγορεύω, εἶναι ἀρχαιότατο.

Εὐστράτιος Σ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Ὁ Ὅμηρος τὰ πρῶτα ἑλληνοφοινικικὰ γράμματα ὀνομάζει **σήματα**. Ἀργότερα ἐπικράτησαν οἱ λέξεις **γράμμα, χαρακτήρ**. Στὰ μετακλασσικὰ χρόνια· **στοιχεῖον**.

2. Οἱ Γερμανοὶ καὶ σήμερα τὸ σκαλίζω, σκάπτω λέγουν graben.

3. Τὰ δέρματα αὐτὰ ἦσαν ἐλαφρῶς κατειργασμένα καὶ εἶχαν διάφορα ὀνόματα: **Βύρσα, δορά, ὦα, δα, ἀρνακίς, μηλωτή, μοσχῆ, κώδιον, χόριον, ρινός, λοπὸς** κ.ἄ.

4. Ἡ διφθέρα παράγεται ἀπὸ τὸ δέφω (=βυρσοδεψῶ, κάνω κάτι μαλακὸ (depso). Ἡ διφθέρα σπανίως λεγόταν καὶ **ἰττέλα.** Οἱ Τοῦρκοι ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς λέξεις πῆραν τὴν διφθέρα ὡς ντιφτέρ, ἐξ οὗ σχηματίσαμε ἐμεῖς τὸ τεφτέρι (ἀντιδάνειο). Οἱ περγαμηνὲς πῆραν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴ Πέργαμο, ποὺ πρωτοέγιναν.

5. Τὰ ἄλειφαν καὶ μὲ λάδι κέδρου πρὸς ἀπομάκρυνση ἐπικινδύνων ἐντόμων. Σήμερα ἡ Αἴγυπτος δὲν ἔχει παπύρους. Ξηρασίες, ζῶα, ἀσθένειες τοὺς ἀποδεκάτισαν. Ὁ Θεόφραστος λέγει ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς μασοῦσαν τὸν πάπυρο γιὰ τὸν χυμό του ἢ τὸν ἔτρωγαν ψητό, βραστό.

6. Δίπτυχα ἦσαν πινακίδες διπλούμενες (δύο) κηρωτὲς συνήθως. Οἱ Βυζαντινοὶ μὲ τὴν λέξη ἐννοοῦσαν δίφυλλα μικροτεχνήματα ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις Αὐτοκρατόρων κ.λ.π. καὶ δωριζόμενα στοὺς φίλους των. Στὴν Χριστιανικὴ Ἐκκλησία στὰ δίπτυχα ἐγράφοντο ἄλλοτε τὰ ὀνόματα τῶν βαπτιζομένων καὶ τῶν θνησκόντων.

7. Κοντάκιον εἶτα ἐλέχθη ὅλος ὁ κύλινδρος. Ἡ Ἐκκλησία ὠνόμασε ἔτσι σύντομους ὕμνους περιέχοντας τὴν ὑπόθεση ἑορτῆς ἢ ἐγκώμιο τοῦ Ἁγίου ποὺ ἑορτάζεται.

8. Σελὶς = κάθισμα (σέλμα) κωπηλάτου, τὸ μεταξὺ δύο καθισμάτων διάστημα. Ἐξ αὐτοῦ τὸ μεταξὺ 2 στηλῶν διάστημα ἐπὶ παπύρου καὶ ἔπειτα τὸ γραμμένο διάστημα (σήμερα στήλη σελίδας) καὶ τέλος αὐτὴ αὐτη ἡ σελίδα.

9. Ἡ λ. βύβλος, βιβλίον, βίβλος εἶχε κι' ἄλλες σημασίες· ἔγγραφο, φύλλο παπύρου, ἐπιστολή, πίνακας, πραγματεία κ.λ.π. (πβ. Κ.Δ. "ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν"). Ὕστερα ἐσήμαινε καὶ τὴν διαίρεση ἑνὸς μεγάλου γραπτοῦ ἔργου, ὅπως καὶ σήμερα (Α' βιβλίο, Β' βιβλίο τοῦ συγγράμματος κ.λ.π.). Ἀργότερον ἡ λ. **κεφάλαιον** ἐδήλωνε στὸν χῶρο γραμμάτων ὅ,τι καὶ σήμερα.

10. Ὑπῆρχε καὶ ρ. **σταχυῶ, σταχόω-ῶ**. Ἐπὶ Βυζ. ἔγινε καὶ ἡ λ. **βιβλιοδέτης, -δετῶ.**

11. Βόμβυξ παρ' Ἀρχαίοις ἦταν ὁ μεταξοσκώληξ, ὅπως καὶ σήρ. Κάποια σύγχυσις ἔγινε στοὺς βυζαντινοὺς μὲ τὴν λ. βάμβαξ - βόμβυξ καὶ ἔχομε αὐτὰ τὰ ἐπίθετα. Ἐπίσης σηρικὸν οἱ Ἀρχ. Ἕλλ. ἔλεγαν τὸ μετάξι, ὡς προϊὸν τοῦ σηρός. Ἐνῶ γιὰ τοὺς Βυζ. τὸ χαρτὶ ἦτο σηρικὸς (ἀρσεν.). Πάντως Σῆρες ἢ Σῆραι ἦσαν γιὰ τοὺς Ἀρχ. Ἕλλ. λαὸς τῆς Ἀνατολῆς (Ἰνδικὸς ἢ Κινεζικός), ποὺ πρῶτος ἐγνώριζε τὴν παραγωγὴ μετάξης (σηρικοῦ).

12. Ἡ λ. καλαμαρᾶς χρησιμοποιήθηκε τὸν 18ο αἰ. γιὰ τοὺς πρώτους Ἕλληνες εὐπαιδεύτους, διότι εἶχαν κρεμασμένο στὴν ζώνη των καλαμάρι μὲ γραφίδα. Οἱ καλαμαράδες συνέτασσαν ἐπὶ ἀμοιβῆ ἔγγραφα, συμβόλαια κ.λ.π. Εἶτα ἡ λ. ἔλαβε εἰρωνικὴ χροιὰ γιὰ γραμματισμένους, πολιτικοὺς κ.λ.π. Ἡ λ. εἶναι παλαιὰ βυζαντινὴ σημαίνουσα τὸν κατασκευαστὴ θηκῶν καλάμου καὶ ἀργότερα μελανοδοχείων.

13. Οἱ Ἀρχαῖοι μὲ τὴν λ. **στίχος** ἐννοοῦσαν τὴν ἀράδα σὲ γραπτὸ κείμενο. Ὁμοίως οἱ Βυζαντινοί.

14. Κατὰ τὸν 18ον, 19ον αἰῶνα ἕνα ἀντίγραφο λεγόταν **ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου.**

15. Ἡ βιβλιογραφία μὲ τὴν σημερινὴ σημασία (καταγραφὴ τίτλων βιβλίων κ.λ.π.) εἶναι παλαιὰ καὶ αὐτή, κατὰ τοὺς τελευταίους ἀλεξανδρινοὺς χρόνους.

16. Τὸ περιθώριον κατὰ Α. Κοραῆ ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸ περιθεώριον.

Μίμη Χ. Ελευθεριάδη

ΞΑΝΑ ΣΤΟ ΝΗΣΙ

Διήγημα



Ο καπετάν Μανώλης απ' το παραλιακό καφενείο βλέπει το πλοίο της γραμμής που μόλις αγκυροβόλησε. Κόσμο γεμάτο. Τούτο το καλοκαίρι πολλοί έρχουνται στο νησί. Γυναίκες νέες αλλά και περασμένες οι περισσότερες απ' όλες τις σμίλες του καιρού. Φτιασιδωμένες, με ζωγραφισμένα πρόσωπα που δείχνουν την μάταιη αναζήτηση της ομορφιάς που χάθηκε, της δροσιάς που την ήπιε ο χρόνος, αυτός ο αιώνια διψασμένος για τη νιότη. Παλληκάρια με φακίδες στο πρόσωπο. Ασπρογάλαζα μάτια. Ξανθά μαλλιά οι περισσότεροι. Και γερασμένα σκαριά της ζωής, με την ικμάδα της ευζωίας στα πρόσωπα, με κοντοπαντέλονα που έδειχναν τα πλαδαρά τους κρέατα. Ξένοι. Πολλοί έρχουνται εφέτος στο νησί να χαρούν τον ήλιο, τη θάλασσα, την περίσσια ομορφιά. Μια τέτοια μέρα ήρθαν κι εκείνοι. Πού τους θυμήθηκε; Δυό νέοι πέρασαν από κοντά του. Ξανθοί. Κόκκινοι στο πρόσωπο. Με ασπρουλιά μάτια. Κάθησαν λίγο μακριά, στο μοναδικό άδειο τραπέζι. Σαν κάτι να θύμησαν τον καπετάν - Μανώλη τούτα τα δυό ξένα πρόσωπα. Έκανε το σταυρό του. Μοιάζουν. Μοιάζουν, σκέφτεται, μα είναι αδύνατο. Πέρασαν τόσα χρόνια... Γέλασε μέσα του. Ίδιοι. Σαν εκείνους. Σάλπαρε η σκέψη του. Άφησε το καφενείο με τον ήλιο, με τους ξένους, χώθηκε στο χρόνο. Μιά θάλασσα τον φάνηκε πως ήταν κι αυτός. Ανοιχτή. Με μουράγια πολλά. Με αχτές. Με σκοτάδι, φουρτούνες και φως. Νέος ακόμα. Με γερά μπράτσα. Μ' ένα πόθο. Να δει τη χώρα ελεύθερη. Σαν ανέβηκε στο κάστρο η σημαία του κατακτητή, τον φάνηκε πως σωριάζεται ο κόσμος μέσα του. Μαζί τους έφερναν οι ξένοι την πείνα, το χαμό, το θάνατο. "Ελπίδα" το είχε βγάλει το σκάφος του και ήταν αγαπημένο, σαν παιδί του. Μ' αυτό είχε τη ζήση του παλεύοντας με το νερό και τους ανέμους. Σκέφτηκε να το βάλει φωτιά μια νύχτα, να το φαν οι φλόγες ή να το ρίξει σε απότομες βραχοτοπιές, να το καταπιεί το νερό, να μην πέσει στα χέρια του κατακτητή. Να μη μολευτεί. Μέρες γύριζαν οι σκέψεις αυτές μέσα του ώσπου το μυαλό του ξεκαθάρισε.

- Όχι, είπε, δεν σκοτώνει κανείς ό,τι αγαπά, αυτό που τον σύντρεξε στο ψωμί, στη ζήση. Το κρατά σαν σύντροφο.

Όταν τον φώναξαν οι Γερμανοί κατάλαβε πως το καΐκι ήταν επίτακτο. Θα δούλευε με τις προσταγές τους. Υποταγή στη βία. Σκέφτηκε τη μοίρα της Φυλής. Πόσα πέρασε η Ελλάδα. Πολλά. Περνά πάλι ένα Γολγοθά. Πείνα και θάνατος. Μα έβλεπε και την ανάσταση. Αυτό είναι το Γένος.

Φόρτωναν την ψαροπούλα βαρέλια γεμάτα γκάζι και τα έφερνε στη Λήμνο, στη Χίο, στη Σάμο. Μαζί πάντα δυό Γερμανοί, με σιδερένια κράνη, με αυτόματα.

Μάτωνε η καρδιά του. Τριγύριζε ο νους του σε τούτο, σ' εκείνο. Πως καμμιά νύχτα να έριχνε στον πάτο το φορτίο με το πλεούμενο μαζί με τους Γερμανούς κι ας χανόταν κι ο ίδιος.

Ξάφνου, μέσα στη θολούρα, ήρθε το μήνυμα. Να πάρει δυό Εγγλέζους και δυό Έλληνες αξιωματικούς να τους πάει αντίκρυ. Φτερά πήρε το κορμί του, πέταξε από πάνω του το βάρος.

- Πούθε θα είναι, ρώτησε τον άνθρωπο.

Τον είπε το μέρος. Ένας ερημότοπος.

- Πες τους το βράδυ, γύρω στις δώδεκα, να περιμένουν.

Θα έφευγε για τη Χίο. Είχαν φορτώσει καύσιμα το σκάφος. Μπήκαν οι Γερμανοί, ένας στην πλώρη, ένας στην πρύμνη και ξεκίνησαν. Είχε δασκαλέψει το πλήρωμα. Θα λαγοκοιμούνταν και σαν έδινε το σύνθημα θα ορμούσαν, θα άρπαζαν τους Γερμανούς και θα τους πετούσαν στη θάλασσα. Το είχε αποφασίσει ο καπετάν Μανώλης. Θα έφευγε. Αυτή ήταν η λύση. Έτσι έγινε. Είχαν οι φρουροί γείρει και ούτε που κατάλαβαν πως βρέθηκαν στο νερό. Η "Ελπίδα" άφησε το πέλαγος κι έπιασε στεριά, το σκοτεινό ακρογιάλι. Είδε ο καπετάν Μανώλης το μικρό φως που άναψε, μια τόση δα πηγολαμπίδα, έκανε και εκείνος το σήμα. Ανέβηκαν οι Εγγλέζοι, οι Έλληνες στο σκάφος, πήρε ρότα γι' αντίκρυ. Σαν προχώρησε κάνα μίλλι μια βενζίνα ακούστηκε στη νύχτα. Στο ασήμι των άστρων που σκέπαζε τη θάλασσα φάνηκε ένα μαυριδερό πράμμα να ορμά δεξιά απ' την μπούκα του κόλπου, απ' τα "Μερσύνια". Μέτρησε την απόσταση ο καπετάν Μανώλης, είδε πως δεν ήταν μπορετό να ξεφύγουν, είπε να κόψουν ταχύτητα. Κόντεψε η βενζίνα. Ήταν δυό Γερμανοί μέσα. Έριξαν τον προβολέα. Παραξενεύτηκαν που δεν ήταν κανένας δικός τους απάνω. Ανέβηκαν στην ψαροπούλα. Ζήτησαν τα χαρτιά του σκάφους. Τα έδωσε ο καπετάνιος. Θέλησαν να δουν το φορτίο.

- Παντελή, πρόσταξε δυνατά και οργισμένα ο καπετάν Μανώλης, άνοιξε το αμπάρι να δουν το εμπόρευμα.

Ο ένας Γερμανός είχε σταθεί όρθιος, κοντά στον καπετάν Μανώλη, με το αυτόματο μπροστά έτοιμο. Ο άλλος προχώρησε ακολουθώντας το ναύτη. Σαν παραμέρισε ο Παντελής το κάλυμμα, ο καπετάν Μανώλης έμπηξε μια φωνή που έφτασε ως τ' άστρα. Την ίδια στιγμή άρπαξε με το αριστερό χέρι το αυτόματο ενώ με το δεξί, μια γερή γροθιά έριχνε το Γερμανό στο κατάστρωμα. Ο Παντελής, σαν άκουσε τη φωνή του καπετάνιου, έπεσε επάνω στον άλλο Γερμανό και, με μιά γερή σκουντιά, τον πέταξε στο άνοιγμα. Οχτώ χέρια στη στιγμή τον άρπαξαν.

Έγινε συμβούλιο για το τί έπρεπε να κάνουν τους δυό Γερμανούς που στέκονταν τρομαγμένοι μπροστά τους. Πήραν το λόγο όλοι. Ήθελε μια κρίση δίκαιη ο καπετάν Μανώλης. Εχτροί ήταν. Πόλεμος γινόταν. Καταπάτησαν τη χώρα.

- Θάνατος, είπαν όλοι. Οι Εγγλέζοι, οι Έλληνες, αξιωματικοί. Το πλήρωμα.

Σκέφτηκε. Ύστερα είπε:

- Εγώ κάνω κουμάντο στο σκάφος. Εγώ βγάζω κρίση. Τους εχτρούς τους σκοτώνουμε στη μάχη, έτσι για να μη μας σκοτώσουν εκείνοι. Αυτός είναι ο πόλεμος. Χτυπάς στα τυφλά. Σε χτυπούν στα τυφλά. Εδώ έχουμε δυό εχτρούς

άοπλους μπροστά μας. Μας κοιτούν κατάματα και τους κοιτούμε. Δυό αιχμάλωτους. Δεν πάει να τους χαλάσω έτσι σαν ζωντανά. Είναι μια σφαγή που δε θέλω να μολέψει την ψυχή μου. Ίσως δεν φταίνε και τούτοι. Φταίει η προσταγή να σκοτώνουν, να ρημάζουν. Τους πάω στους δικούς μας. Ας ορίσουν την τύχη τους.

Δεν έπιασαν τις τουρκικές ακτές. Μια που είχαν καύσιμα προχώρησαν. Σταμάτησαν στο πρώτο κυπριακό λιμάνι. Ύστερα τράβηξαν στη Χάϊφα.

Έβαλε την ελληνική σημαία ο καπετάν Μανώλης, μπήκε στη συμμαχική δούλεψη, πολέμησε φέρνοντας με την "Ελπίδα" τα κουμάντος στις σκλαβωμένες ακτές. Ένιωσε λεύτερος. Μα, θυμόταν πάντα τους δυό Γερμανούς που αιχμαλώτισαν και τους παρέδωσε στο συμμαχικό Επιτελείο. Τί να έγιναν;

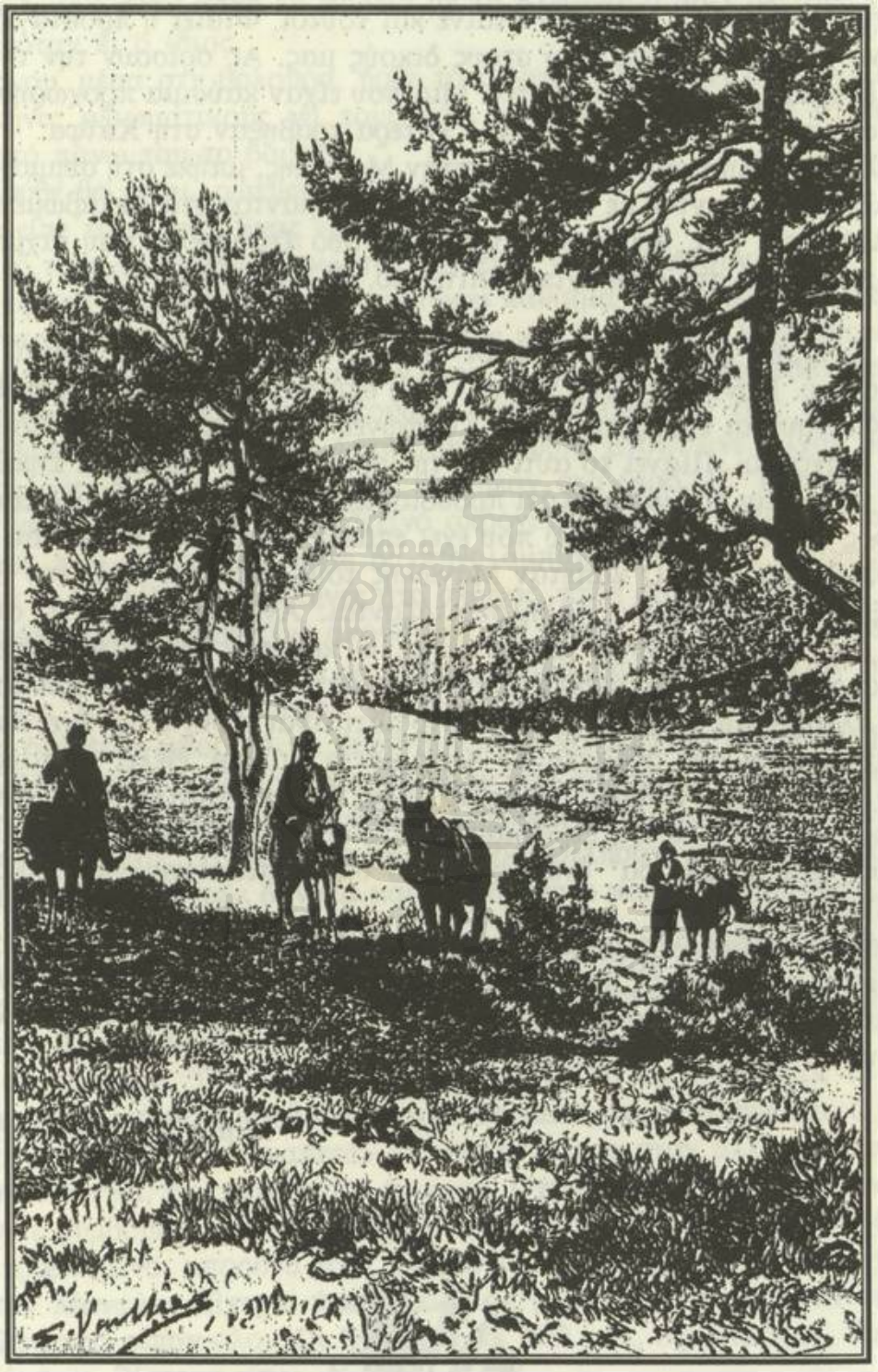
Απ' το πλοίο βγαίνουν ακόμα οι ξένοι. Δυό, εξηντάρηδες κοντά, περνούν από δίπλα του. Κοντεύουν στο τραπέζι που έπιασαν πριν από λίγο οι δυό νέοι. Μιλούν. Φαίνουνται ευχαριστημένοι. Καρφώνει το μάτι τους επάνω τους. Ροδοκόκκινοι. Παχουλοί. Πιάνει το αυτί του την ομιλία τους. Γερμανοί. Σηκώνουνται. Δείχνουν με το χέρι το λιμάνι. Κάτι προσδιορίζουν με τις χειρονομίες τους, στους νέους, προς τη μεριά του βουνού που έχει επάνω του το εκκλησάκι του προφήτη Ηλία. Άσπρο. Χαρωπό. Ο καπετάν Μανώλης τους κοιτάζει. Κάτι τον θυμίζουν. Οι δυό ξένοι τον βλέπουν. Αλληλοκοιτάζονται. Αναρωτιούνται γι' αυτόν τον άγνωστο που τους καρφώνει με τα μάτια. Ο καπετάν Μανώλης σκέφτεται. Ο χρόνος παραμορφώνει τον άνθρωπο, αλλά το μάτι μένει. Δεν αλλάζει το βλέμμα, όπως δεν αλλάζει και η ψυχή. Και μέσα στο μάτι είναι η ψυχή. Δεν έχει αμφιβολία. Είναι εκείνοι. Λέει δυό ονόματα. Ο Χανς και ο Βάλτερ. Θέλει να τους πει για το βράδυ εκείνο, στο σκάφος. Πρός τι όμως; Όλα ξεχάστηκαν. Οι νεκροί. Οι τάφοι. Ακόμα και τα πένθη ξεθώριασαν στις καρδιές. Πόσοι δικοί μας; Πόσοι δικοί τους; Και η "Ελπίδα" ένα ξεχασμένο σκαρί στο καρνάγιο. Σκελετωμένο. Άψυχο. Τώρα...

Ο καπετάν Μανώλης σηκώνεται. Χαιρετά τους δυό στρογγυλοπρόσωπους, καλοζωισμένους Γερμανούς που τον κοιτάζουν τώρα σαν κάτι να θυμούνται. Χαμογελά και χάνεται μέσα στους ξένους που βγαίνουν ακόμα απ' το μεγάλο πλοίο, που έρχουνται στο νησί να χαρούν το φως...

Μίμης Χ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ



ΤΟ ΒΟΥΝΟ ΟΛΥΜΠΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΛΕΣΒΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΛΙΜΝΗ



Από το βιβλίο του L. DE LAUNAY «Ταξιδιωτικές εντυπώσεις»
«CHEZ LES GRECS DE TURQUIE» PARIS 1897
(Ιχνογράφημα του Vuillier)

Μαρίας Αχ. Αναγνωστοπούλου

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΜΙΑ ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΣΒΟ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ



Ο L. DE LAUNAY, διαπρεπής Γάλλος γεωλόγος, επισκέπτεται τη Λέσβο το 1887 και το 1894, κατά τη διάρκεια δυο ταξιδιών του στο Αιγαίο.

Τις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις εκθέτει στο βιβλίο "CHEZ LES GRECS DE TURQUIE", PARIS 1897. Το κεφάλαιο III, σελ. 35-88, αναφέρεται στη Λέσβο (LESBOS MÈTELIN).

Οι γνώσεις του Γάλλου γεωλόγου για τη Λέσβο, τη Μυτιλήνη, περιορίζονται μονάχα στην αρχαία Ιστορία της. Το ενδιαφέρον του για τη νεότερη Λέσβο της εποχής εκείνης, που βρίσκεται ακόμα κάτω από την τουρκική κυριαρχία, είναι μεγάλο.

Επιδιώκει να γνωρίσει τους ανθρώπους της, ενδιαφέρεται για τα ήθη, τα έθιμά τους, την οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου, και ακόμα για τη σύσταση του εδάφους και τον ορυκτό πλούτο του Νησιού.

Σαν ευαίσθητος και διορατικός παρατηρητής παρακολουθεί και καταγράφει το κάθετι, πάντα με σεβασμό προς τους ανθρώπους του Νησιού, με ευγένεια και φιλική διάθεση.

Αντίθετα, εκφράζει συχνά μια δυσπιστία και κάποια περιφρόνηση προς τους Τούρκους, ειδικά τους δημόσιους λειτουργούς.

Χαρακτηρίζει, στον πρόλογο του βιβλίου του (σελ. II), την τουρκική κυριαρχία ως επονείδιστα αναχρονική, που εκπροσωπείται από κάποιες δεκάδες διεφθαρμένων και συχνά σκληρών δημόσιων λειτουργών, οι οποίοι κρατούν σε υποτέλεια πληθυσμούς εξ ολοκλήρου Ελληνικούς στη γλώσσα, στη θρησκεία, στη φυλή, στην ελευθερία έκφρασης της σκέψης και των αισθημάτων.

Το ήθος και τα φιλελεύθερα φρονήματα του Γάλλου γεωλόγου φαίνονται καθαρά από τον τρόπο που παρατηρεί και σχολιάζει τα γεγονότα και τις καταστάσεις εκείνης της εποχής.

- **"Κάθε λαός"**, λέγει, **"έχει το ιερό δικαίωμα να διαλέγει την εθνικότητα και την πατρίδα του, και κάθε προσπάθεια στέρησής τους, παρά τη θέλησή του, κάτω από ένα ξένο ζυγό, πρέπει να προκαλεί την αγανάκτηση των ευαίσθητων ανθρώπων".**

Δεν παραλείπει ακόμα να καυτηριάζει τη θέση που παίρνει η Ευρώπη σ' αυτήν

την εγκληματική συμπεριφορά της Τουρκίας απέναντι στους λαούς που κρατά υπόδουλους , και δε συγχωρεί την αδράνεια και την αδιαφορία των Ευρωπαίων σ' αυτό, παίρνοντας ως αφορμή τις πρόσφατες σφαγές των χιλιάδων Αρμενίων από τους Τούρκους (Πρόλογος, σελ. III).

Ο ερχομός του στη Λέσβο συμπίπτει με την περίοδο οικονομικής ακμής και προόδου, στην οποία είχε φτάσει το Νησί, τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα.

- **"Με μια εξαιρετική ευστροφία"**, γράφει, **"κι ένα πρακτικό ορθολογισμό οι Έλληνες του Νησιού κατάφεραν χωρίς βιαιότητες, κινήματα και επαναστάσεις, που κατά καιρούς αιματοκυλούν και καταστρέφουν την Κρήτη, να περιορίσουν το Οθωμανικό στοιχείο, του οποίου η περιουσία πέρασε σιγά-σιγά στα χέρια τους".**

Αναφέρεται επίσης στην πρόοδο που παρατηρεί μέσα στα λίγα χρόνια, που μεσολάβησαν από το πρώτο του ταξίδι στο Νησί (1887).

- **"Επιμένω, λοιπόν, πριν απ' όλα να ικανοποιήσω τους Μυτιληνιούς δηλώνοντας ότι η πόλη τους εξελίσσεται πραγματικά με μια ταχύτητα εκπληκτική, που μου έκανε εντύπωση, κυρίως όταν ύστερα από ένα διάστημα επτά χρόνων, ξαναγύρισα και βρήκα τόση μεγάλη πρόοδο. Τα εργοστάσια του λαδιού και του σαπουνιού πολλαπλασιάστηκαν, οι δρόμοι ανοίγονται, οι ταξιδιώτες οι εμπορευόμενοι εκεί συρρέουν. Ίσως ακόμα, μια μέρα, οι αργόσχολοι που αναζητούν κέντρα για χειμερινές διακοπές να καταλάβουν ότι μπορούν να βρουν στη Λέσβο την ασύγκριτη μαγεία ενός γλυκύτατου τόπου, με τα δαντελωτά ακρογιάλια"**, και συνεχίζει να περιγράφει με θαυμασμό τις ομορφιές του νησιού.

Ενδιαφέρεται για τις θερμοπηγές, αναλύει τα ύδατα των πηγών της Θερμής, του Πολιχνίτου και τα βρίσκει από τα πιο σημαντικά και πλούσια σε ορυκτά συστατικά.

Λυπάται που ο γεωθερμικός πλούτος των θερμοπηγών του Πολιχνίτου μένει ανακμετάλλευτος.

Είναι δε ακόμα πιο λυπηρό για μας, τους σημερινούς Λέσβιους, να ξέρουμε ότι οι παρατηρήσεις εκείνες του γεωλόγου έχουν τη θέση τους και σήμερα, όταν μέσα σ' ένα ολόκληρο αιώνα, που πέρασε, τίποτα δεν έχει αλλάξει. Η περιοχή παρουσιάζεται το ίδιο ανεκμετάλλευτη όπως και τότε!..

Πολλές από τις πληροφορίες που μας παρέχει, από τις περιοδείες του στα διάφορα διαμερίσματα του Νησιού, είναι λίγο - πολύ γνωστές από τα ιστορικά και λαογραφικά μας κείμενα, και ακόμα υπάρχουν στη μνήμη των παλιών Λεσβίων, που βίωσαν νεαροί τότε την εποχή εκείνη. Όμως όλα αυτά δεν παύουν να αποτελούν μια ακόμα ενδιαφέρουσα πηγή μαρτυρίας για την πρόσφατη ιστορία του τόπου μας.

Από την ταξιδιωτική του αφήγηση για τη Λέσβο δίνουμε μεταφρασμένο από το Γαλλικό κείμενο (σελ. 76), το κεφάλαιο που αναφέρεται στην τελευταία περιοδεία του, στο νότιο τμήμα του Νησιού, δηλ. από τη Μυτιλήνη στον Ποταμό, το σημερινό Πλωμάρι, και από κει στη Βρίσα και τον Πολιχνίτο.

Η εποχή που ταξιδεύει συμπίπτει με τη μεταπασχαλινή περίοδο.

Το Νησί είναι στις ομορφιές του, και ο θαυμασμός του Γάλλου γεωλόγου για την ανοιξιάτικη Λεσβιακή φύση ακράτητος.

Ο L. DE LAUNAY παρουσιάζεται σαν ένας φίλος της Λέσβου, αξίζει λοιπόν να τον γνωρίσουμε μέσα από τα κείμενά του:

ΤΑ ΝΟΤΙΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ - ΤΟ ΑΚΡΩΤΗΡΙ ΜΑΛΕΑΣ - ΕΝΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΧΩΡΙΟ - Ο ΠΟΤΑΜΟΣ ΤΟΥ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ - ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΩΝ ΕΛΙΩΝ - ΟΙ ΘΕΡΜΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΧΝΙΤΟΥ

"Μια τελευταία περιοδεία θα μας δόσει την ευκαιρία να επισκεφτούμε το νότιο τμήμα του Νησιού, το οποίο, ως τώρα, είχαμε λίγο παραμελήσει.

Ένα πρωινό ξεκινήσαμε για το ακρωτήρι Μαλέας, που τα βράχια του με τις σκούρες κηλίδες είναι γεμάτα από αγριοτριανταφυλλιές με άσπρα λουλούδια. Ενώ παίρναμε το πρωινό μας στη σκιά μιας συκιάς, χωρικοί οπλισμένοι με μακρύκανα τουφέκια και έχοντας στο ζωνάρι τους μια σειρά από καλάμια, που στο κούφωμά τους φέρουν έτοιμη τη γόμωση με το μπαρούτι, ρίχνουν γύρω μας στα ορτύκια, τα οποία περνούν τη στιγμή αυτή με γρήγορα πετάγματα. Είναι η εποχή που τα πουλιά αποδημούν. Βλέπει κανείς πάνω από τη θάλασσα σαν μακριές ουρές χαρταετών να πετούν δυο κορδόνια σε σχήμα τριγώνου. Είναι οι άσπροι πελεκάνοι που αφήνουν την Ασία.

Αφού διασχίσαμε με πορθμείο τον κόλπο των Ελαιών[1] περνούμε καβάλα στ' άλογα μας από ορεινά και απόκρημνα μονοπάτια προς το όμορφο και βιομηχανικό χωριό Ποταμός του Πλωμαριού.

Ο Ποταμός, που δεν έχει παρά μόνο 30 χρόνια ύπαρξης και μετρά κι όλας σχεδόν 16.000 κατοίκους (βεβαίως όλους Έλληνες), είναι ένα μικρό λιμάνι, πολύ εμπορικό (πολύ Αμερικάνικο μάλιστα διατείνονται οι άνθρωποι του τόπου) και πολυσύχναστο, παρ' όλο που είναι εκτεθειμένο στους νοτιάδες[2].

Εκεί, έχουν ιδρυθεί αυτά τα τελευταία χρόνια μια σειρά από ελαιοτριβεία και σαπωνοποιεία τελειοποιημένα για να επεξεργαστούν όχι μονάχα τις ελιές της Μυτιλήνης *(Λέσβου)*, αλλά κι αυτές της Μικράς Ασίας[3].

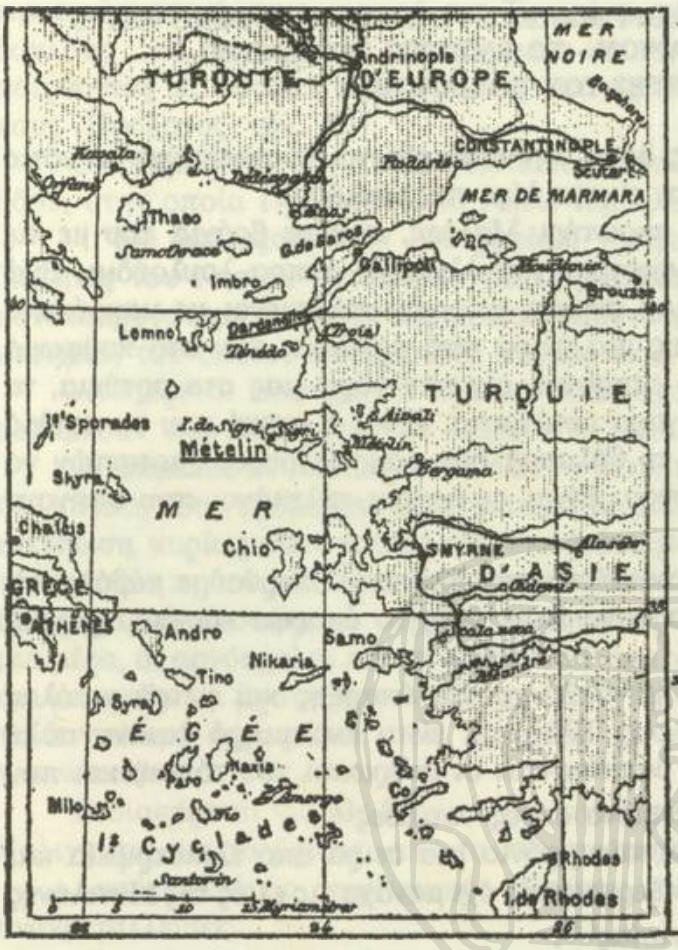
Το εμπόριο της ελιάς σ' αυτά τα μέρη της Ανατολής είναι πολύ σημαντικό. Η ελιά είναι από τα μεγαλύτερα αγαθά που παρέχει το έδαφος, εκείνα στα οποία οι χωρικοί είναι δεμένοι από παράδοση και δε σκέπτονται ποτέ ακόμα κι όταν υπάρχει δυσκολία στη διάθεση του προϊόντος, να αντικαταστήσουν τις ελιές με άλλες καλλιέργειες.

Στη Λέσβο μπορούμε στα σίγουρα να πούμε ότι το ένα τέταρτο του εδάφους είναι φυτεμένο με ελιές και πρέπει να δει κανείς για να καταλάβει πόσοι κόποι και πόσες δαπάνες απαιτούνται για να μαζευτεί σε μια βραχώδη πλαγιά και να συγκρατηθεί με τοίχους από ξερολιθιές *(σέτια)*, το λίγο φυτόχωμα που έχει ανάγκη το λιόδενδρο.

Κάθε δέντρο έχει μ' αυτόν τον τρόπο ένα τοίχο, μια πεζούλα, που το συγκρατεί και το στενό αυτό πλάτωμα απαιτεί τις συνεχείς φροντίδες.

Η καλλιέργεια της ελιάς χρονολογείται στη Λέσβο, όπως σ' όλες τις χώρες της Ανατολής, από αμνημονεύτων χρόνων, αλλά για πολλά χρόνια γινόταν με τον πιο πρωτόγονο τρόπο και το αποτέλεσμα ήταν να δίνει λάδι πολύ κακής ποιότητας. Οι προοδευτικοί άνθρωποι που προσπαθούν τώρα να αλλάξουν αυτή την κατάσταση πραγμάτων δεν τα καταφέρνουν, παρ' όλο που οι περισσότεροι χωρικοί είναι πραγματικά έξυπνοι, χωρίς να συναντήσουν μεγάλες δυσκολίες, όπως συμβαίνει κάθε φορά που κάποιος θέλει να αλλάξει μια κατάσταση, που με τα χρόνια έγινε συνήθεια.

Συνηθίζεται εδώ, επειδή η ιδιοκτησία είναι σε μικρά κομμάτια, ο καθένας να



Carte de la mer Égée montrant la position de Mételin.

Χάρτης της θάλασσας Αιγαίου, που δείχνει τη θέση της Μυτιλήνης

αλατίζει τις ελιές που μαζεύει, για να δαμάσουν, και αυτό κάνει να φεύγει το νερό που περιέχουν, αλλά χαλά την ποιότητα του λαδιού(4).

Κατόπιν, το άλεσμα και το πρεσσάρισμα γίνεται για λογαριασμό του, από έναν εργοστασιάρχη, ο οποίος με το να δουλεύει σε ορισμένη τιμή, δεν έχει κανένα συμφέρο να πετύχει μια καλή απόδοση. Όταν θέλησαν να αλλάξουν αυτήν τη συνήθεια και να αγοράζουν τις ελιές φρέσκες, προσέκρουσαν στις αξιώσεις των χωρικών οι οποίοι απαιτούσαν απόδοση σε λάδι, ανάλογη με αυτή των αποστραγγισμένων ελιών, που ήταν πολύ διαφορετική στις φρέσκες ελιές, όπου η αναλογία σε νερό, για τις ελιές που βρίσκονται πολύ κοντά στη θάλασσα ή σε τρεχούμενα νερά, μπορούσε να φτάσει στο 20%.

Παρ' όλα αυτά η αλλαγή των παλιών συνηθειών έρχεται σιγά-σιγά. Υπάρχουν κιόλας στη Λέσβο καμιά τριανταριά σαπωνοποιεία, που ξοδεύουν 40.000 βαρέλια σόδας το χρόνο, την οποία θα αγόραζαν με μεγάλη προθυμία από τη Γαλλία, αλλά οι αδρανείς εργοστασιάρχες μας προτιμούν να αφήνουν να παίρνουν τις παραγγελίες πράκτορες του γερμανικού εμπορίου. Αυτό είναι αλοίμονο, η φωνή διαμαρτυρίας όλων εκείνων που διατρέχουν τις Σκάλες της Ανατολής.

Παρ' όλα τα πλεονεκτήματα που μας έδινε το παρελθόν μας και η γλώσσα μας, που διδάσκεται εκεί κάτω σ' όλα τα σχολεία(5), αφηνόμαστε σιγά σιγά να υποσκελιζόμαστε από τη Γερμανία απλά και μόνο γιατί απαξιούμε να κάνουμε την εμφάνισή μας. Ενώ σε πέντε χρόνια ο αριθμός των Γερμανών, που έρχονται στη Μυτιλήνη έχει περάσει από πενήντα τους χίλιους περίπου το χρόνο, και ο αριθμός των βαποριών όλων των εθνικοτήτων, που προσεγγίζουν το Νησί την εβδομάδα, έχει φτάσει τα τριάντα, το μόνο μέτρο που πήρανε οι Γάλλοι ήταν να καταργήσουν το σύντομο σταθμό, που έκαναν μέχρι τότε τα πλοία της MESSAGERIES και να σταματήσουν την υπηρεσία των FRAISSINET, που προσέγγιζαν επίσης το λιμάνι άλλωτε(6).

Ο Ποταμός του Πλωμαριού συνδέεται με δυο καλούς αμαξιτούς δρόμους, από τον ένα με τη Μυτιλήνη και από τον άλλο με το μεγάλο δρόμο, από Μυτιλήνη προς Πολιχνίτο, όπου η θέα είναι συχνά μαγευτική από το μέρος της θάλασσας και κατά

μήκος μιας κοιλάδας φυτεμένης με πορτοκαλλιές, συκιές και αμπέλια(7).

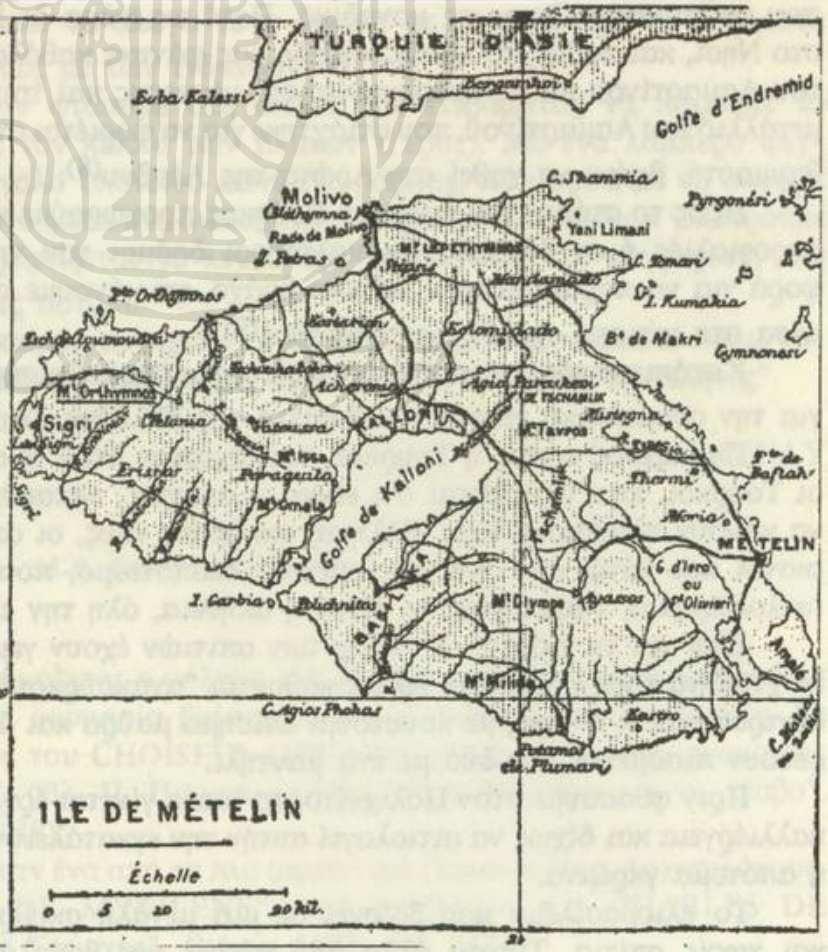
Οι γυναίκες εκεί έχουν τη φήμη μιας ομορφιάς αξιοπρόσεκτης και κάτι που δεν ανταποκρίνεται καθόλου στην ιδέα που έχουμε για την ανατολίτικη ομορφιά, πολλές ανάμεσά τους είναι με λαμπερά ξανθοκόκκινα μαλλιά.

Θέλοντας να αγοράσουμε κάποιες φορεσιές βρεθήκαμε πολλές φορές σ' ένα υπερυψωμένο δρόμο, πάνω από τη θάλασσα, και κάτω από κληματαριές, περιτριγυρισμένοι από μια ομάδα νεαρών κοριτσιών με χρυσά μαλλιά που έπεφταν σε δυο χοντρές πλεξούδες, με μαύρα μάτια, φωτεινά φορέματα και τσεμπέρια διάφανα από λευκή μουσελίνα, που έρχονταν να μας φέρουν γελώντας τα παλιά τους ρουχικά, και αφήνονταν να τις παρατηρούμε χωρίς σεμνοτυφίες. Δεν είναι όμως εύκολο να τους πάρουμε τα καινούρια υφάσματα, γιατί κάθε γυναίκα τα υφαίνει η ίδια για προσωπική της χρήση και δεν έχει παρά όσα της χρειάζονται.

Πολλές από τις κοπέλες της Λέσβου φεύγουν πολύ μικρές ως υπηρέτριες στην πόλη, ή πιο μακριά, στη Μικρά Ασία, τη Σμύρνη, ακόμα και στην Κωνσταντινούπολη, την Αίγυπτο και επιστρέφουν με μια μικρή προίκα που τις επιτρέπει να αρραβωνιαστούν. Αλλά όλες, πριν παντρεφτούν, αρχίζουν στον αργαλειό, που έχει κάθε σπίτι, να υφαίνουν τα προικιά τους, τα σεντόνια, τις πετσέτες, τα πουκάμισα, τα μεσοφόρια, τα φουσκωτά πανταλόνια τους *(βράκες)*, όλα τους τα ασπρόρουχα και τα φορέματα, που η πληθώρα και η ποιότητα είναι γι αυτές ζήτημα περηφάνειας. Ο γάμος δε γίνεται παρά όταν το έργο έχει τελειώσει.

Αγνοώντας αυτήν τη λεπτομέρεια κοντέψαμε να γίνουμε αιτία μεγάλης στενοχώριας σ' ένα χαριτωμένο κορίτσι με χρυσά μαλλιά, του οποίου ο πατέρας, ένας παμπόνηρος Έλληνας, κλητήρας το επάγγελμα, προσφερόταν να μας πουλήσει, σε καλή τιμή, ένα μέρος από τα προικιά του.

Η κόρη ήταν εκεί, κοντά στο φωτεινό παράθυρο, μέσα από το οποίο έβλεπες να λάμπει η γαλάζια θάλασσα, καθισμένη στον αργαλειό της, στον οποίον ήταν απλωμένο ένα από εκείνα τα ωραία υφαντά τα πρωτότυ-



Χάρτης της νήσου Μυτιλήνης (Λέσβου)

πα, τα λίγο ανακατωμένα, τέτοια που οι μηχανές δεν ξέρουν να φτιάχνουν.

Εμείς διαλέγαμε, παζαρεύαμε τα έτοιμα κομμάτια, χωρίς να προσέξουμε το ύφος της το λυπημένο και μόνο όταν την είδαμε να ξεσπά σε κλάμματα καταλάβαμε από κάποιες εξηγήσεις, που τις αποσπάσαμε με δυσκολία, τί συνέβαινε.

Η καημένη η μικρούλα έβλεπε με πόνο ότι θα έπρεπε να αργοπορήσει ο γάμος της, για να επανορθώσει τη ζημιά, που θα κάναμε στο ρουχισμό της προίκας της. Λοιπόν θελήσαμε να ματαιώσουμε την αγορά. Αλλά ο πατέρας, που λογάριαζε κι όλας να βάλει τα χρήματα στην τσέπη, απειλούσε να δείρει την κόρη του. Έπρεπε να μπούμε στη μέση να τον ικανοποιήσουμε, δίνοντάς του χρήματα και παρ' όλα όσα του δώσαμε, για να τον κατευνάσουμε, φοβόμαστε ότι μετά την αναχώρησή μας, πολλά δάκρυα θα είχαν ακόμα να τρέξουν από τα δυο όμορφα μαύρα μάτια.

Από τον Ποταμό πηγαίνουμε προς τις θερμοπηγές του Πολιχνίτου από το ορεινό χωριό Δρώτα, όπου πήραμε το πρόγευμά μας σ' ένα μικρό εξώστη, με ημικυκλικό περιτείχισμα, στη σκιά ενός μεγάλου δέντρου και δίπλα σ' ένα πηγάδι μέσα στα δροσερά βρία.

Σε λίγο όλο το χωριό είναι γύρω μας να μας κοιτάζει, οι άνδρες να καπνίζουν, οι γυναίκες να θηλάζουν και όλοι να μας παρατηρούν με καλοσύνη.

Καθώς βλέπουν ότι αγαπούμε τις αρχαιότητες μας φέρνουν μετάλλια, ένα ιδίως, που το χαρακτηρίζουν ως μοναδικό. Ποτέ ως τώρα δε βρήκε κανείς ένα όμοιό του στο Νησί, και καθώς το εξετάζουμε δε μας φάνηκε καθόλου παράξενο. Είναι η εικόνα του Λαμαρτίνου με τις ημερομηνίες της γέννησης και του θανάτου του. Πώς αυτό το μετάλλιο του Λαμαρτίνου, που φτιάχτηκε για να φοριέται στο λαιμό κάποιου ενθουσιώδη θαυμαστή, βρήκε να χαθεί στη Δρώτα της Λέσβου[8];

Προς το στόμιο του ποταμού Βούρκος προχωρούμε καβάλα, πάνω σε αμμουδερές ακρογιαλιές ή σε βότσαλα (οι καλύτεροι δρόμοι του νησιού), αναγκασμένοι καμιά φορά για να παρακάμψουμε κάποιο βράχο, να κάνουμε τα άλογα μας να προχωρούν μέσα στα κύματα σχεδόν ως το στήθος[9].

Κατόπιν ανεβαίνουμε προς τη Βρίσα, την οποία βρίσκουμε σε μεγάλα ξεφαντώματα για την ονομαστική γιορτή του βασιλιά της Ελλάδας Γεωργίου[10].

Παράξενος τόπος η Τουρκία, τουλάχιστον όταν σ' αυτά τα νησιά τα Τούρκικα, οι Τούρκοι, που υποτίθεται ότι είναι οι αφέντες, καταφέρνουν στην πραγματικότητα να κάνουν πλούσιους τους Έλληνες σκλάβους τους, οι οποίοι είναι πιο έξυπνοι, πιο ικανοί και κάτω από ένα φαινομενικό δεσποτισμό, που τον μετριάζει το "μπαξίς" *(φιλοδώρημα)*, τους αφήνουν, είναι η αλήθεια, όλη την ελευθερία.

Εδώ για τη γιορτή, οι στέγες των σπιτιών έχουν γεμίσει γυναίκες, στη σειρά με τα χτυπητά τους φορέματα. Άλλες κάθονται "ανακούρκουδα" στη γη, στη σκιά κάποιου δέντρου και οι άνδρες με κουστούμι επίσημο μαύρο και άσπρο και κόκκινο φέσι, χορεύουν πιασμένοι δυο-δυο με ένα μαντήλι.

Πριν φθάσουμε στον Πολιχνίτο, το τοπίο γίνεται έρημο και θλιβερό, χωρίς καμιά καλλιέργεια και δίχως να αιτιολογεί αυτήν την εγκατάλειψη, ένα έδαφος γεμάτο βράχια ή απότομα γκρέμνα.

Το ηλιοβασίλεμα μας βρίσκει σε μια μεγάλη σκυθρωπή πεδιάδα χωρίς δέντρα και χωρίς σπίτια. Τίποτα άλλο από πέτρες και βούρλα. Ένα ρυάκι με μαυριδερό

νερό, κάποιοι μύλοι σχεδόν σε εγκατάλειψη και τούφες από βούρλα, που σε κάνουν να νιώθεις ότι υπάρχουν ελώδεις πυρετοί.

Στο γκρίζο φως του δειλινού βλέπουμε μεγάλες στήλες από άσπρο καπνό, που σημαδεύουν τις θέσεις των θερμών πηγών, οι οποίες είναι άφθονες και υπερβολικά θερμές.

Στην Ευρώπη πολύ γρήγορα θα είχαν χρησιμοποιήσει έναν τέτοιον πλούτο και η θλιβερή πεδιάδα θα είχε γίνει πάρκο γύρω από ένα καζίνο, όπου όλες τις μέρες θα άκουγε κανείς σκοπούς από οπερέττες και βαλς.

Εδώ έχουν χτίσει μόνο μια δεξαμενή, χωμένη σ' ένα κοίλωμα, όπου μέσα στον πυκνό ατμό κοντεύουν να πάθουν συμφόρηση τα βαθυκόκκινα κορμιά δυο ή τριών Τούρκων, που παίρνουν το λουτρό τους.

Από τον Πολιχνίτο, αφού είχαμε συμπληρώσει την επίσκεψή μας στο νησί, επιστρέφουμε στη Μυτιλήνη ακολουθώντας τη μεγάλη διαδρομή που περνά από τη βόρεια πλαγιά του βουνού Όλυμπος, δίπλα από τη Μεγάλη Λίμνη, όπου εργάζονται Αλβανοί. Έχουν το κεφάλι ολότελα ξυρισμένο, εκτός από μια τούφα μαλλιά στη βάση του κρανίου και είναι ντυμένοι στα άσπρα, και παράξενοι σαν Κινέζοι πιερόττοι[11].

Διασχίζουμε μια κατασκήνωση από νομάδες μουσουλμάνους, αλλά με διαφορές στη θρησκεία από τους Τούρκους, οι οποίοι και τους ενοχλούν. Τα τσαντήρια τους είναι κάτω από τα δέντρα και τα άλογα τους δεμένα σε πασσάλους. Τα φορέματα των γυναικών μοιάζουν κάπως με των Ινδιάνων[12].

Και η νύχτα ήρθε όταν φτάσαμε στη σκάλα του Περάματος να πάρουμε το πορθμείο για να περάσουμε τον κόλπο των Ελαιών *(Γέρας)*. Με ένα λαμπερό φεγγαρόφωτο, κάτω από το μεγάλο σκοτεινό πανί της βάρκας, που ορθώνει τη σκούρα σιλουέττα του προς τον ουρανό, μέσα στο ανακάτωμα ανθρώπων και αλόγων γλιστρούμε στο ήμερο νερό, όπου καθρεφτίζεται το λευκό σαν οπάλι φως του φεγγαριού, του αγαπημένου στους ταξιδιώτες άστρου[13].

Ένας τελευταίος καλπασμός αντηχεί σ' ένα καλό δρόμο και νάμαστε πάλι, γυρίζουμε σ' ένα τέλεια Ευρωπαϊκό πολιτισμό, στην όμορφη πόλη της Μυτιλήνης".

L. DE LAUNAY

Μετάφραση:
Μαριανθούλα Σούγιουλτζη - Μ.Α. Αναγνωστοπούλου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) PORT OLIVIER ονομάζεται ο κόλπος της Γέρας από τους ξένους ταξιδιώτες το 18ο και 19ο αι. Την ίδια ονομασία βρίσκουμε σε χάρτες εκείνης της εποχής. Σε χάρτη του κόλπου της Γέρας του CHOISEUL (1782) υπάρχουν και οι δυο ονομασίες "Pto IERO ή Pt. OLIVIER". (Βλ. Π. Παρασκευαΐδη, "Οι περιηγητές για τη Λέσβο", Αθήνα 1983, εκδ. Β', σελ. 188).

- LE PORT OLIVIER ήταν ένα από τα πιο σημαντικά (λιμάνια) του Αρχιπελάγους. (DR. BARGIGLI, "L' ILE DE MYTILENE", από το βιβλίο του CHARLES DE SCHERZER "Η επαρχία της Σμύρνης", Βιέννη 1873, σελ. 243).

2) Το 1843 έγινε η μετοίκηση των κατοίκων του παλιού Πλωμαριού (σημερινό Μεγαλοχώρι) στον Ποταμό, ο οποίος μέχρι τότε ήταν το επίνειο της περιφέρειας. Οι κάτοικοι της νέας Κοινότητας Ποταμού, με πολύ δραστηριότητα και εξυπνάδα επιδόθηκαν στην ελαιοπαραγωγή, τη ναυτιλία, το εμπόριο, τη βιομηχανία και κατάφεραν να την αναδείξουν αν και "φυσικώς αλίμενον", σε δεύτερη εμπορική και βιομηχανική πόλη του Νησιού, μετά τη Μυτιλήνη. (Οικονόμου Σ. Τάξη, "Συνοπτική Ιστορία και Τοπογραφία της Λέσβου", Κάϊρο 1909, έκδ. Β', σελ. 104, 105).

"Πως το επίνειο Ποταμός έγινε το σημερινό Πλωμάρι", (Γιώργος Γιαννουλέλλης "Πλωμάρι Λέσβου", Αθήνα 1983, σελ. 190 - 192).

3) Ο Ποταμός έχει δώδεκα σαπωνοποιεία και δέκα ελαιοτριβεία, δυο πυρηνελαιοεργοστάσια και δυο ατμοκίνητα λειοτριβεία Δάλκ, (το οποίο χρησιμοποιούσαν τότε στη σαπωνοποιΐα). Το σαπούνι κατέχει την πρώτη θέση στην αγορά του Ποταμού, από τα βιομηχανικά προϊόντα. "Η ετήσια εξαγωγή σάπωνος κατά τα προγενέστερα έτη ανήρχετο πολλάκις εις 65-70 χιλ. καντάρια". (Οικονόμου Τάξη, "Συνοπτική Ιστορία και Τοπογραφία της Λέσβου", έκδ. Β', Κάϊρο 1909, σελ. 107 - 108).

4) Οι ελιές προφανώς δεν πρόφταιναν να αλεστούν από τους μύλους εκείνης της εποχής και έτσι οι χωρικοί αναγκάζονταν να τις αλατίσουν για να συντηρηθούν. (Ζαννή Καμπούρη, "Θεομηνίες στη Λέσβο το 19ο αιώνα", Μυτιλήνη 1978, σελ. 63).

- Οι παλιοί μύλοι είχαν για κινητήρια δύναμη τα ζώα (μαγγανοπήγαδα), τον αέρα και το νερό. Αργότερα τα εργοστάσια έγιναν ατμοκίνητα με πιεστήρια και το άλεσμα της ελιάς γινόταν πιο γρήγορο και πιο εύκολο.. (Παν. Ι. Σαμάρα, "Η Μυτιλήνη στο ΙΘ' αιώνα" (Ιστορικά - τοπογραφικά) Α', "Λεσβιακά", Μυτιλήνη 1959, τομ. Γ', σελ. 3).

- Οικονόμου Τάξη, ό.π. έκδ. Β', Κάϊρο 1909, σελ. 107.

5) Στη Μυτιλήνη η Γαλλική Σχολή των FRÉRES MARISTES, ιδρύεται το 1900 και η Σχολή Καλογραιών για τα κορίτσια το 1902. (Παν. Ι. Σαμάρα, "Η εκπαίδευση στη Λέσβο", Μυτιλήνη 1948, σελ. 79).

- Ζαννή Καμπούρη, "Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στη Λέσβο", ("Λεσβιακά" Δελτίον της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών, τομ. Δ', Μυτιλήνη 1962, σελ. 105, 106).

- Αρ. Στεργέλλη, δ.φ. "Καθολικισμός και Γαλλική δράση στη Μυτιλήνη στις αρχές του αιώνα", "Λεσβιακά" Δελτίον της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών, τ. ΙΚ', Μυτιλήνη 1989, σ. 321-328.

6) Η εμπορική κίνηση στο λιμάνι της Μυτιλήνης ήταν αξιόλογη. Τακτικά αγκυροβολούσαν τα βαπόρια της Ατμοπλοΐας Αιγαίου Π. Κουρτζή (1883), της Αυστριακής του Λούϊδ, της Τουρκικής Χεδιβιέ, καθώς και Γαλλικά, Αιγυπτιακά και Ρωσικά. (Παν. Ι. Σαμάρα, "Η Μυτιλήνη στο ΙΘ' αιώνα" (Ιστορικά - Τοπογραφικά) Α' "Λεσβιακά", τομ. Γ', Μυτιλήνη 1959, σελ. 7-8).

Τα πλοία της MESSAGERIES MARITIMES και FRAISSINET, Γαλλικές ατμο-

πλοϊκές εταιρείες, έκαναν δρομολόγια Μεσόγειο - Κων/πολη, Σμύρνη και προσέγγιζαν στη Μυτιλήνη. Αργότερα σταμάτησαν να προσεγγίζουν στο Νησί.

Μια από τις αιτίες, κατά το Ζαννή Καμπούρη, ήταν ότι σε κάποιο καράβι, από τις παραπάνω εταιρείες, έσπασαν βαρέλια του λαδιού, χύθηκε το λάδι και κατέστρεψε τα εμπορεύματα.

Παρ' όλες τις εκκλήσεις του Α. Σημαντήρη, πρόξενου της Γαλλίας στη Μυτιλήνη, και τα διαβήματα του Γαλλικού υπουργείου Εμπορίου η MESSAGERIE MARITIME αρνείται να βάλει δρομολόγια Μυτιλήνης με την πρόφαση "ότι τα ναύλα είναι σε τιμές συναγωνισμού και ότι θα υποχρεωθούν να φορτώνουν λάδια, που υπόκεινται σε ροές με κίνδυνο καταστροφής των άλλων εμπορευμάτων" (Έγγραφο της Κεντρικής Επιτροπής των Γάλλων Εφοπλιστών, 8-2-1909, Αρχ. Γαλλικού Προξενείου Μυτιλήνης). (Ζαννή Καμπούρη, "Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στη Λέσβο", "Λεσβιακά", Δελτίον της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών, τόμ. Δ', Μυτιλήνη 1962, σελ. 129).

7) Στη Λέσβο από το 1883, χάρη στον ειδικό φόρο οδοποιΐας, άρχισε η κατασκευή δημόσιων κεντρικών αμαξιτών δρόμων, που συνδέουν με διακλαδώσεις τα χωριά του νησιού. (Οικονόμου Σ. Τάξη, "Συνοπτική Ιστορία και Τοπογραφία της Λέσβου", έκδ. Β', Κάϊρο 1909, σ. 75, 76, 77).

8) Λαμαρτίνος Αλφόνσος (1790 - 1869): Γάλλος ποιητής, πεζογράφος και πολιτικός. Ταξίδεψε στην Ελλάδα και Εγγύς Ανατολή και περιέγραψε τις εντυπώσεις του στο έργο του "Ταξίδι στην Ανατολή". Τη Μυτιλήνη επισκέφθηκε τον Ιούλιο του 1850. (Βλ. Σταυράκη Αναγνώστου "Η Λεσβιάς Ωδή" Σμύρνη 1850, σελ. 221).

9) Προφανώς δεν υπάρχει αμαξιτός δρόμος από τον Ποταμό προς τη Βρίσα και τον Πολιχνίτο. Ο Τάξης αναφέρει ότι ετοιμάζεται αμαξιτή οδός, που θα συνδέσει τον Ποταμό με τη Βρίσα και τον Πολιχνίτο. (Βλ. Οικονόμου Σ. Τάξη, ό.π. έκδ. Β', Κάϊρο 1909, σελ. 77, 78).

10) Σχετικά με εκείνο που γράφει ο De Launay, γνωρίζουμε ότι ήταν του Αγίου Γεωργίου και οι κάτοικοι της Βρίσας γιόρταζαν στο μεγάλο πανηγύρι του Άη-Γιώργη. Ευκαιρία λοιπόν να συνεορτάσουν με την ελεύθερη Πατρίδα την ονομαστική εορτή του βασιλιά της, Γεωργίου του Α'. Ενδεικτικό κι' αυτό της δύναμης και της υπεροχής, που ο Ελληνικός πληθυσμός της Λέσβου είχε αποκτήσει απέναντι στο τουρκικό στοιχείο του νησιού, στα τέλη του 19ου αιώνα.

Για το πανηγύρι του Άη-Γιώργη βλ. Κώστα Αναστ. Τσέλεκα, "Το χωριό μου η Βρίσα Λέσβου", Αθήνα 1982, σελ. 142 - 148.

11) Για τους Αλβανούς ο Χρ. Παρασκευαΐδης γράφει ότι πατρίδα τους ήταν η Γκορίτσα, στις δυτικές όχθες της λίμνης Πρέσπας και μολονότι μιλούσαν το Βουλγαρομακεδονικό ιδίωμα και την Ελληνική παρεφθαρμένη, ήθελαν να ονομάζονται Αλβανοί. Όσοι απ' αυτούς δε διετήρησαν το οικογενειακό τους όνομα έμειναν με αυτό το επίθετο. Οι ντόπιοι Αγιοπαρασκευώτες συνήθιζαν να τους λεν "τα σαράβαλα".

Πότε άρχισαν να αποδημούν από την πατρίδα τους και να έρχονται στο Νησί

δεν είναι γνωστό, αλλά φαίνεται ότι αυτό έγινε κυρίως μετά τον καταστρεπτικό σεισμό του 1867, που μετέβαλε σε ερείπια τα περισσότερα χωριά του Νησιού, και για την ανοικοδόμησή τους χρειάζονταν τεχνίτες και εργάτες. Έρχονταν οργανωμένοι σε συνεργεία (ισνάφια) με τον αρχηγό τους, που αναλάμβανε το χτίσιμο τοίχων, κατ' αποκοπή, ή με το ημερομίσθιο, ύστερα από συμφωνία με τον εργοδότη. ("Η Παλαιά Αγία Παρασκευή" Μυτιλήνη 1936, σελ. 106 - 107).

- Κάποιες λεπτομέρειες για τη ζωή τους βρίσκουμε στο διήγημα του Κ. Μάκιστου "Το Σπύρο το Σαράβαλο", "Λεσβιακά Φύλλα", περιοδική έκδοση, χρονιά Α', φυλ. 3ο, Μυτιλήνη, Σεπτέμβρης 1928, σελ. 108 - 111.

12) Είναι οι Γιουρούκοι, ορεσίβιοι που ήρθαν στο Νησί από τη Μικρά Ασία. Ζούσαν στο "τσαμλίκι" μέσα σε σκηνές ως νομάδες και εκμεταλλεύονταν τα πεύκα. Τα προϊόντα τους ήταν ξύλα, καυσόξυλα, δαδιά, πινακωτές για τους φούρνους, σκάφες, κοντάρια, κόπανοι για το πλύσιμο των ρούχων, που τα κατέβαζαν και τα πουλούσαν στα χωριά.

Ενώ θεωρούνται Μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα, διαφέρουν από τους ομόθρησκούς τους, γιατί δεν έχουν τζαμιά, ούτε τελούν ραμαζάνι. Στα θρησκευτικά τους έθιμα και στις τελετές τους υπάρχουν λείψανα της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας. Έχουν τη συνήθεια επίσης να καίνε τους νεκρούς. Ακόμα και η ενδυμασία των γυναικών θυμίζει την αρχαία Ελληνική στολή, των αρχαίων κορών. Δεν φορούν επίσης φερετζέ. (Σταύρου Γ. Παρασκευαΐδη (γυμνασιάρχου), "Επιβίωσις του Αρχαίου Ελληνικού βίου εν Λέσβω" Μυτιλήνη 1956, σελ. 41, 42).

- Στρατή Π. Κολαξιζέλη, "Θρύλοι και ιστορία της Αγιάσου της νήσου Λέσβου" τεύχ. Β', Μυτιλήνη 1947, σελ. 144.

- Σταύρου Αθ. Τζωάννου, "Οι Γιουρούκοι", περιοδ. "Τα Μανταμαδιώτικα", τ. 20, Ιαν. - Μαρ. 1983, Αθήνα, σελ. 259.

- Δημ. Σκλεπάρη, "Ντεντέ κάμπους", "Λεσβιακά" Δελτίο Ε.Λ.Μ. τ. στ', Μυτιλήνη 1973, σ. 171 - 177.

13) Ο Τάξης αναφέρεται στο ιστιοφόρο πλοιάριο που έκανε τη διαδρομή από την αποβάθρα της "Κουτουροδιάς" μέχρι το Πέραμα, και το οποίο, όπως λέγει, έπρεπε να γίνει ατμοκίνητο, για μεγαλύτερη ασφάλεια των επιβατών. (Οικονόμου Σ. Τάξη, ό.π. έκδ. Β', Κάϊρο 1909, υποσημ. 2, σελ. 76).

Αριστείδη Καλάργαλη

Η ΓΕΡΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

Γραφή πρώτη

"Μυστηριακό ξημέρωμα στο Αιγαίο" είπε ο Θεοτοκάς την ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη. Εκτός όμως από αρχή το Αιγαίο είναι το σημαντικό σημείο αναφοράς και γραφής του Ελύτη. Από τους "Προσανατολισμούς" μέχρι το "Μικρό Ναυτίλο" και το "Ημερολόγιο ενός αθέατου Απριλίου" οι στίχοι ξεχυλίζουν από νησιώτικες εικόνες. Κοιταγμένες όχι από ένα γραφικό μάτι, αλλά σαν να ήταν ο ποιητής μόνιμος κάτοικος των νησιών.

"Φυσικά καμιά ποίηση δεν είναι ποτέ ακριβώς η ίδια γλώσσα που ο ποιητής μιλάει κι ακούει αλλά πρέπει νάχει μια τέτοια σχέση με τη γλώσσα του καιρού του που ο ακροατής ή ο αναγνώστης να μπορεί να πει "να πως θα τόλεγα αν μπορούσα να μιλήσω ποιητικά". Αυτά γράφει ο Τ. Έλιοτ, κι ο Ελύτης χρησιμοποιεί τη γλώσσα του τόπου του. Τη γλώσσα που χρησιμοποιούσε ο Όμηρος κι αυτή που χρησιμοποιούμε εμείς σήμερα· την Ελληνική.

Για τη Λέσβο ο Ελύτης στην εισαγωγή του βιβλίου του "ο ζωγράφος Θεόφιλος" γράφει:

"Πουθενά, σε κανένα άλλο μέρος του κόσμου, ο Ήλιος και η Σελήνη δε συμβασιλεύουν τόσο αρμονικά, δε μοιράζονται τόσο ακριβοδίκαια την ισχύ τους όσο επάνω σ' αυτό το κομμάτι γης που κάποτε, ποιός ξέρει σε τί καιρούς απίθανους, ποιός Θεός, για να κάνει το κέφι του, έκοψε και φύσηξε μακριά, ίδιο πλατανόφυλλο καταμεσής του πελάγους. Μιλώ για το νησί που αργότερα, όταν κατοικήθηκε, ονομάστηκε "Λέσβος" και που η θέση του, όπως τη βλέπουμε σημαδεμένη στους γεωγραφικούς χάρτες, δε μοιάζει ν' ανταποκρίνεται και πολύ στην πραγματικότητα".

Τη Λέσβο φθάνει να την επισκευθείς μια φορά ή και να κατάγεσαι από αυτή για να ζεις συνέχεια με την ποιητική της αρμονία των ανθρώπων και της φύσης της.

Η Λέσβος, η Μυτιλήνη, αναφέρονται σε αρκετά σημεία του έργου του Ελύτη. Γιατί η Λέσβος εκτός από νησί, όπως τόσα πολλά αγαπημένα του ποιητή είναι και η πατρίδα του, από τη γενιά του πατέρα του Παναγιώτη Αλεπουδέλη και από τη γενιά της μάνας του Μαρίας, το γένος Ευστρατίου Βρανά. Η μάνα του ήταν από τη Γέρα. Από την περιοχή του νησιού μας που έχει δώσει αρκετούς ανθρώπους του πνεύματος.

Ιστορικά γεγονότα, η φύση του νησιού, πρόσωπα υπαρκτά και μυθικά και οι τοποθεσίες της Λέσβου βρίσκονται σε ποιήματα του Ελύτη. Φυσικό είναι αυτό αν λάβουμε υπ' όψη ότι ο ποιητής επισκέπτεται συχνά το νησί της καταγωγής του.

Η περιοχή καταγωγής του Ελύτη από τη γενιά της μάνας του, η Γέρα, υπάρχει

σε αρκετά ποιήματα. Σε κάποιους στίχους υπάρχουν τα ονόματα των πέντε χωριών, όπως στο Άξιον Εστί - το Πέραμα τότε ήταν οικισμός του Σκοπέλου γιαυτό δεν αναφέρεται. Στο ζωγράφο Θεόφιλο γίνεται αναφορά στη Γέρα, ειδικά στους μπαξέδες του κάμπου της. Σε αρκετές ποιητικές συλλογές υπάρχουν στίχοι για τον κόλπο της Γέρας, τις ελιές, το λάδι, τα περιβόλια, για τη φύση και τη θάλασσα της περιοχής.

Σε τούτη εδώ τη σύντομη ανασκόπιση θα γίνει μια αναφορά σε σημεία έργων του Ελύτη, όπου παρουσιάζεται η περιοχή της Γέρας. Εκτός από τα αποσπάσματα στα οποία ο Ελύτης ονομάζει την περιοχή ή γεγονότα αυτής, στα υπόλοιπα γίνεται μια υποκειμενική αναφορά. Ερμηνεύονται κάποια σημεία του έργου με προσωπική γνώση της περιοχής και της κοινωνίας της. Επίσης είναι γνωστό ότι κάθε λογοτεχνικό έργο, ειδικά το ποιητικό δέχεται πολλές ερμηνείες, εκτός από την πρώτη του δημιουργού του.

Σημαντική είναι και η γνώμη του ίδιου του Ελύτη, γραμμένη στο περιοδικό "Νέα Γράμματα" το 1936: "Μα πρέπει νάχει ζήσει κανείς σ' ένα νησί όπως η Μυτιλήνη, τον ήλιο ανάμεσα στον τόσο ιδιαίτερο τόνο των ελαιώνων, το χώμα, το χρώμα, τα σκληρά βράχια, τη θάλασσα, για να δοκιμάσει την αγαλλίαση μιας τέτοιας επιβίωσης δια μέσου τους τέχνης".

Μ' αυτά τα προλεγόμενα παρουσιάζονται τα βασικά θέματα της Γέρας· τα χωριά, τα πρόσωπα, τα καΐκια και οι βάρκες, ο κόλπος, τα περιβόλια, οι ελιές και το λάδι, η φύση και η θάλασσα, στην ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη.

α. Τα χωριά.

Τα χωριά της Γέρας και η περιοχή αναφέρονται ονομαστικά από τον Ελύτη στο ποιητικό του έργο "Το Άξιον Εστί" και στο πεζό του "Ο ζωγράφος Θεόφιλος".

Τα χωριά σαν σε αρχαίο χορό γύρω από τα νερά του κόλπου:

"Και πολύ πιο βαθιά πίσω απ' τα κύμματα
στο Νησί με τους κόλπους των ελαιώνων....
...στα νερά της Γέρας ν' ακουμπά τα δάχτυλα
και τα πέντε ν' ανάβουνε χωριά
ο Παπάδος, ο Πλακάδος, ο Παλαιόκηπος
ο Σκόπελος και ο Μεσαγρός
Εξουσία και κλήρος της γενιάς μου".

Στο πεζό "Ο ζωγράφος Θεόφιλος" έχουμε μια ποιητική περιγραφή της Γέρας. Απλά γεγονότα και συνήθειες της περιοχής φιλοξενούνται στις σελίδες του βιβλίου. Το καλοκαιρινό φύλαγμα των χραμιών, το "κρέμασμα" των κυδωνιών στο ταβάνι του σκοτεινού δωματίου, όπως γίνεται και σήμερα, καταγράφονται από τον Ελύτη:

"...το κλειστό δωμάτιο και τα φυλαγμένα χράμια και τα κρεμασμένα στην αράδα κυδώνια, γίνονται τότε οι κοινωνοί μιας παλαιικότητας που 'χει την αρχοντιά των προπάππων".

Ο έρωτας, το μυστήριο, η γνώση κατά τον Ελύτη έχουν σχέση με τα φυσικά στοιχεία της Λέσβου. Τόσο που, όπως μας λέει ο ποιητής:

"...αν απομονωθεί κανείς στα βάθη ενός μπαξέ της Γέρας, για να ωτακουστήσει

σαν μαθητής, μπορεί, συντέμνοντας τη γνώριμη βραδύτητα της φύσης, να καταμετρήσει στάλα στάλα τη σοφία που ξέρει να πήξει μαζί με το φως, μέσα σ' ένα ρόδι, ο ήλιος".

Για τον κόλπο και τον κάμπο της Γέρας δεν έχουμε πολλές συγγραφικές μαρτυρίες του Ελύτη. Αλλά σ' αυτές τις λίγες η ποιητικότητα της γραφής ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, όπως την έχουμε ζήσει στις παλαιότερες εποχές.

Όσοι έχουμε ζήσει τα "σνουπαρτά" με την παλιά τους μορφή, έχουμε σκαρφαλώσει σε δένδρα και φράχτες, ακούσαμε το νερό να τρέχει απ' τα "τρυπητά" και τα ροδάνια στις πελώριες χαβούζες του κάμπου, ζήσαμε τη μυσταγωγία των μπαξέδων καταλαβαίνουμε τον ποιητή που λέει:

"Αλλά εκεί που, πραγματικά, τα δεσμά του χρόνου λύνονται κι η ίδια η βαρύτητα της γης αισθάνεσαι ν' αντισταθμίζεται σαν από ουράνια έλξη, έτσι που όλα τα πράγματα ν' αποχτούν μια απίστευτη αλαφράδα και μια επιμηκυντική κατά τα ύψη παραμόρφωση, σαν άλλα νυχτερινά-πλάσματα του Θεοτοκόπουλου, είναι, χωρίς αμφιβολία, στον κόλπο της Γέρας. Ο πλατύς μαλακός δρόμος από κοκκινόχωμα που σε πάει, "απ' τσ' γύρ'", όπως λένε οι ντόπιοι, στα πέντε ονομαστά χωριά του, αποτελεί ένα είδος προτελευταίο σκαλοπάτι στους απέραντους κλιμακωτούς ελαιώνες που ζώνουν απ' όλες τις πλευρές και πλαισιώνουν το αναστραμμένο, το γιγάντιο, το ψιλοδουλεμένο στο ασήμι, το θριαμβευτικό κάτοπτρο της στρογγυλής αυτής θάλασσας.

Από ψηλά, και μέσ' απ' τ' αραιά στενόμακρα φύλλα, χάνεις ολότελα την αίσθηση που δίνουν οι υψομετρικές διαφορές κι έχεις την εντύπωση ότι, αν σε φυσήξουν θα ξεφύγεις πλέοντας μες στον αέρα σαν πούπουλο".

Λάτρης του ωραίου και της τέχνης ο Ελύτης έχει καταγράψει αρκετά ζωγραφικά έργα του Θεόφιλου Χατζημιχαήλ. Αναφερόμενος σε έργα του ζωγράφου που συνάντησε στη Γέρα γράφει:

"Ολοζωγράφιστοι εξακολουθούσαν επίσης να είναι οι εσωτερικοί τοίχοι ενός μικρού κτίσματος στον Παπάδο της Γέρας".

Να προσθέσω μόνο ότι το κτίσμα είναι στα διοικητικά όρια του Σκοπέλου, είναι ιδιοκτησία του Ε. Αντίκα και πριν 10 χρόνια περίπου τους ζωγραφιστούς τοίχους αγόρασε ιδιώτης, συλλέκτης.

Σε ποιήματα του Ελύτη συναντάμε την τοποθεσία Λιγονέρι. Εμείς ξέρουμε την παραθαλάσσια αγροτική τοποθεσία Λιγονάρι, έξω από τον κόλπο της Γέρας. Πρόκειται ή για παράφραση στη ντόπια ομιλία ή για ποιητική ωραιοποίηση της λέξης από τον ποιητή.

Λέει στη συλλογή "Το φωτόδεντρο και η Δέκατη τέταρτη ομορφιά":

"Του βότσαλου που εκρούστηκε η μπαρούτη μου
ξανάφερε το Λιγονέρι και μιαν ακρογιαλιά...".

Την ίδια τοποθεσία συναντάμε και στα "Ανοιχτά Χαρτιά":

"...Εκείνη, καθισμένη σ' ένα βράχο δε μιλούσε, δε μιλούσε, μόνο κοιτούσε μακριά κατά το Λιγονέρι. Μια φυσαρμόνικα έκλαιγε σ' όλο το μάκρος της ακρογιαλιάς κι έβλεπες οι σκιές να μεγαλώνουν...".

Αλλά και γραφικές συνήθειες της Γέρας, ίσως και άλλων περιοχών βέβαια, καταγράφει στην ποίησή του ο Ελύτης. Παλιά συνήθεια κατοίκων της περιοχής είναι

μετά τον απογευματινό καλοκαιρινό ύπνο να τρώνε μια κουταλιά γλυκό ή να πίνουν βυσσινάδα σε λεπτά γυάλινα ποτήρια. Για αυτή τη συνήθεια ο Ελύτης γράφει στο "Ο Μικρός Ναυτίλος":

"ΜΥΤΙΛΗΝΗ
Μια κουταλιά βύσσινο μετά τον απογευματινό ύπνο".

Με ένα στίχο ο ποιητής μας μεταφέρει στο καλοκαίρι, σε κάποια συνήθεια, που ίσως εξαφανιστεί από την τυποποίηση της εποχής μας.

β. Πρόσωπα

Οι κάτοικοι της Γέρας συνυπάρχουν στα κείμενα και τους στίχους του Ελύτη. Τους συναντάμε μέσα στις περιγραφές της περιοχής. Πρόσωπα συγγενικά, ομάδες ατόμων οι "ταϊφάδες" κατά τη γλώσσα της περιοχής, "κομπάνιες" κατά τον ποιητή που ασχολία τους ήταν και είναι το μάζεμα των ελιών. Σχεδόν όλα τα πρόσωπα της περιοχής, που υπάρχουν στα κείμενα του Ελύτη έχουν κάποια σχέση με τις ελιές και το λάδι. Προϊόντα της Γέρας. Αυτή η επισήμανση μας επιτρέπει να θεωρήσουμε ότι τα πρόσωπα αυτά, είναι πρόσωπα της Γέρας.

Η περιγραφή ενός "ταϊφά" μιας "κομπάνιας" από τον Ελύτη κατά την επιστροφή από τα κτήματα υπάρχει στο "Ο ζωγράφος Θεόφιλος".

"Αν τύχει να 'ρχονται από αντίκρυ σου ξωμάχοι με τα ζώα τους με τις κομπάνιες τους, είναι σ' άλλες εποχές πια που, χωρίς να το θέλεις βρίσκεσαι. Τ' άλογα, δυο φορές πιο ψηλά απ' το μπόι τους, προχωρούν αθόρυβα, με το κεφάλι τεντωμένο σα να οσμίζονται το όνειρο κι οι λιγνόστεγνοι μελαψοί άντρες με τα καλπάκια τους, οι κοπέλες με τ' αμυγδαλωτά μάτια κάτω απ' τις φαρδιές μαντήλες τους, οι πολύχρωμες πατανίες, οι καλαθούνες, τα δεμάτια της αγριλιάς...".

Βλέπουμε την περιγραφή μιας εικόνας που μέχρι και σήμερα τη συναντάμε στους αγροτικούς δρόμους της Γέρας, με πολύ μικρές αλλαγές.

Αλλά και στις ποιητικές συλλογές του Ελύτη συναντάμε πρόσωπα που έχουν σχέση κυρίως με τις ελιές και τη διαδικασία παραγωγής του λαδιού.

"...κι οι γυναίκες απ' το ελαιοτριβείο κι
η φωνή του γάϊδαρου ξημερώματα πάνω από τα
μποστάνια πόσα χρόνια πόσους αιώνες".

Αυτούς τους στίχους διαβάζουμε στη συλλογή "Το φωτόδεντρο κι η 14η ομορφιά". Ενώ στη συλλογή "Το Άξιον Εστί" με δύο μόνο στίχους ο Ελύτης μας δίνει τη σχέση των συγγενικών του προσώπων της Γέρας με το λάδι. Είναι η τελευταία σκηνή της επεξεργασίας της ελιάς, που το λάδι αποθηκεύεται.

"...θεοί μελαχρινοί, θείοι κι εξάδελφοι
το λάδι αδειάζοντας μες στα πελώρια κιούπια".

Σε κάθε μικρή κοινωνία υπάρχουν οι τρελλοί οι "αχμάκηδες", όπως τους λένε στη Λέσβο. Στα πεζά του κείμενα "Ανοιχτά χαρτιά" ο Οδυσσέας Ελύτης αναφέρει έναν "αχμάκη" τον Παναγή.

"Στα μέρη τα δικά μας ο Κάλιμπαν, ονομάζεται Παναής. Πάει να πει Παναγιώτης

και με το χαϊδευτικό του Παναγής ή Παναής, του "παν" και του "αεί" όνομα και πράγμα. Το κεφάλι του είναι κουρεμένο, οι ματάρες του κατάπληχτες, το δεξί του γόνατο στα αίματα. Δεν είναι ορατός παρά μονάχα τα καλοκαίρια".

Με ένα συγκεκριμένο Παναή έζησε κάποιες στιγμές ο Ελύτης, που τις περιγράφει πάλι στα "Ανοιχτά χαρτιά".

"Τις φορές που πηγαίναμε στα χτήματα - θυμάσαι; να λειτουργήσουμε το ξωκκλήσι και να φάμε ύστερα το παστίτσιο κάτω απ' τα πεύκα, θαύμαζα πόσο απαλά ήξερες να χαϊδεύεις ένα γάϊδαρο στο λαιμό και να δείχνεις έτσι τον απέραντο σεβασμό που έτρεφες στην ανωτερότητά του".

Βλέπουμε ότι ο Παναής ο "αχμάκης" είναι πηγή στοχασμού για τον Ελύτη κι όχι αντικείμενο χλευασμού και περιπέγματος, όπως γίνεται με τους περισσότερούς μας.

γ. Κόλπος Γέρας

"Το Άξιον Εστί" του Ελύτη εκτός από τους στίχους που αναφέρονται στα χωριά της Γέρας, περιέχει και μια αναφορά του ποιητή για τον κόλπο της Γέρας. Οι στίχοι αναφέρονται και στους δυο κόλπους της Λέσβου αλλά ο χαρακτηρισμός τους "των ελαιώνων" μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι ο ποιητής όταν έγραφε αυτούς τους στίχους στο νου του είχε τον κόλπο της Γέρας.

"και πολύ πιο βαθιά πίσω απ' τα κύματα
στο Νησί με τους κόλπους των ελαιώνων".

Ο κόλπος της Γέρας σαν μια ποιητική παρουσία υπάρχει και στην πρώτη ποιητική συλλογή του Ελύτη. Στους Προσανατολισμούς.

Πολύ νέος τότε ο Ελύτης είχε ολοζώντανες εικόνες του κόλπου και τις βάζει πρώτους στίχους στο ποίημα "Ηλικία της γλαυκής θύμησης". Ένα ποίημα όπου βαδίζουν μαζί το νησί και η γυναίκα. Η γυναίκα και περισσότερο το κορίτσι υπάρχει σε πολλά ποιήματα του Ελύτη, ενώ ο κόλπος της Γέρας σε λίγα.

Λέει ο ποιητής για τον κόλπο της Γέρας και τη ζωή που υπάρχει γύρω απ' αυτόν:

"Ελαιώνες κι αμπέλια μακριά ως τη θάλασσα.
Κόκκινες ψαρόβαρκες πιο μακριά ως τη θύμηση
Έλυτρα χρυσά του Αυγούστου στο μεσημεριάτικο ύπνο
Με φύκια ή όστρακα. Κι εκείνο το σκάφος
*φρεσκοβγαλμένο, πράσινο, που διαβάζει ακόμη στην ειρήνη του κόλπου των νερών. **Έχει ο Θεός".***

Κάθε στίχος είναι μόνος του μια εικόνα. Όχι ζωγραφική, αλλά πραγματική που μας θυμίζει τη ζωή και τη ζωντάνια του κόλπου.

δ. Περιβόλια.

Όλος ο κάμπος της Γέρας είναι χωρισμένος σε περιβόλια και μπαξέδες. Μια άλλη ζωή υπάρχει εκεί. Οι ποιητικές αισθήσεις του Ελύτη ήταν αδύνατο να μη συλλάβουν τις εικόνες, τους ήχους, τις γεύσεις, τις οσμές, την ποίηση των κομματιών

αυτών της φύσης.

Στο κεφάλαιο α. "Τα χωριά", αναφέρθηκε το απόσπασμα από το δοκίμιο "Ο ζωγρα΄φος Θεόφιλος" του Ελύτη, το σχετικό με τους μπαξέδες της Γέρας και τα φυσικά στοιχεία. Είναι μια αναφορά όπου ενώνεται η πραγματικότητα, η φαντασία και η ποιητική εγρήγορση του ποιητή.

Τους μπαξέδες της Γέρας, τους εκτιμά ιδιαίτερα ο Ελύτης. Γράφοντας για τη σωστή κρίση του Λέσβιου τεχνοκριτικού Ε. Ελευθεριάδη, στο "Ο ζωγράφος Θεόφιλος" μας λέει: *"...ήξερε να κρατά το ζύγι ανάμεσα στα ταπεινά και στα μεγάλα, φτάνει και τα δυό τους να 'χανε τη σφραγίδα της γνησιότητας. Ανάμεσα σ' ένα μισογκρεμισμένο "πύργο" της Βαρειάς και σ' ένα δούκικο παλάτι της Τουραίνης, σ' ένα μπαξέ της Γέρας και σ' ένα ροδώνα της Κυανής Ακτής".*

Βασικό στοιχείο και πηγή ζωής του κάμπου είναι το νερό. Το νερό που ανεβαίνει με το γύρισμα των μαγγανιών, γεμίζει χαβούζες, πρασινίζει τη γη, καρπίζει το ξύλο των δέντρων και κάνει τον ποιητή να φιλοσοφεί: *"Στη στέρνα, γύρω από τα μαγγάνια, στις πελώριες χαβούζες, εκεί όπου ένα στερέωμα καθαρού νερού τρεμολαμπίζει ανάποδα την πλάση, τσακώνω για μια στιγμή το ταξιδιάρικο είδωλό σας, έτσι καθώς περνάει χαιρετώντας από τα βάθη του πρώτου-πρώτου καθρέπτη της γης".*

Αυτές οι ολοζώντανες εικόνες είναι από τα πεζά κείμενα "Ανοιχτά χαρτιά" του Ελύτη.

ε. Ελιές - λάδι.

Στο δοκίμιο του Ελύτη "Ο ζωγράφος Θεόφιλος" συναντάμε πολλά θέματα από την περιοχή της Γέρας. Αυτό συμβαίνει και με τα χαρακτηριστικά στοιχεία της περιοχής τις ελιές και το λάδι. Θέλοντας να μας πει ότι η πλειοψηφία των κατοίκων της περιοχής, φτωχοί και πλούσιοι, περνούν τη ζωή τους χωρίς να κάνουν τίποτα, όπως και σήμερα συμπληρώνω εγώ, μας περιγράφει μερικές ασχολίες, ανάμεσά τους και το μέτρημα της παραγωγής σε ελιές: *"...περνούν τη ζωή τους χωρίς να πάρουν είδηση από τίποτε και, σε τελευταία κατάληξη, παντρεύονται, τρώνε τα ωραία γλυκά τους και μετρούν τα "μόδια" τους σα να μην είχε αφήσει ποτέ στα ίδια αυτά χώματα που πατούν τ' αχνάρια της η φτέρνα κάποιου θεού".*

Η συνάντηση του Ελύτη με τους ελαιώνες δεν μπορούσε να γραφτεί από τον ποιητή παρά μόνο ποιητικά. Μια περιγραφή απλή και ταυτόχρονα σουρεαλιστική. *"Ο Ήλιος, όταν μεσουρανεί, ρίχνει τα ίδια βάρη στα πλατώματα των ελαιώνων και μετατρέπει ολόκληρο το νησί σε μια ζυγαριά με χιλιάδες βραχίονες απόλυτα ισορροπημένους".*

Περιγράφοντας ο Ελύτης μια εικόνα της φύσης, καταφεύγει στο λάδι για να μας πει απλά, ότι κατέγραψε η ποιητική του ματιά. *"Λίγες ώρες έξω απ' την πολιτεία, όταν σωπαίνουν οι άνεμοι κι αρχίζει να κατασταλάζει από το φως, όπως από το λάδι στα πατρογονικά πιθάρια, μια γαλήνη απέραντη, αισθάνεσαι μικρές εκρήξεις του μέσα κόσμου να γίνονται σκιές φευγαλέες,...".*

Και λίγο πιο κάτω το χλιμίντρισμα ενός μουλαριού φέρνει εικόνες από την επεξεργασία της ελιάς και την παραγωγή του λαδιού. *"Και φτάνει ν' ακούσεις ένα μουλάρι να χλιμιντράει σκαρφαλώνοντας το ανηφορικό καλντερίμι, για να σε πιάσει*

απ' τα ρουθούνια η μπόχα της πυρήνας και να ξαναδείς μπροστά σου τους χοντρούς πέτρινους τροχούς που γυρίζουν αργά ο ένας πάνω στον άλλο, την ώρα που οι άντρες ένα γύρο, ανασκουμπωμένοι, κουβαλάνε ασκιά και λαγήνια να τα γεμίσουν με το παχύρευστο υγρό".

Και στη ποιητική συλλογή "Το Άξιον Εστί" ο Ελύτης αφού μας λέει ότι είναι: ...μύστης των φύλλων της ελιάς", μας καταθέτει την εμπειρία του από την παιδική του ηλικία της αποθήκευσης του λαδιού από συγγενικά του πρόσωπα:

"...θεοί μελαχρινοί, θείοι κι εξάδελφοι
το λάδι αδειάζοντας μες στα πελώρια κιούπια"

Υμνώντας ο Ελύτης με τη γνωστή φράση "Άξιον Εστί" το όργωμα, πιθανά, των ελαιώνων γράφει:

"ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ....
....Των βοδιών η προσπάθεια που σέρνουν
τους βαριούς ελαιώνες προς τη δύση...".

Τούτα τα αποσπάσματα για τις ελιές και το λάδι δεν είναι φανερό ότι αναφέρονται στη Γέρα. Αλλά αν κάποιος που τα διαβάζει, γνωρίζει την περιοχή και την καταγωγή του ποιητή πρώτα σκέφτεται ότι η έμπνευση του Ελύτη ίσως ήρθε από την περιοχή της μάνας του.

Στο ποίημα XIV της συλλογής "Ήλιος ο πρώτος", που στην πρώτη γαλλική μετάφραση στα 1945 παρουσιάζεται ως "Λεσβοπορεία", γράφει:

"Στα χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα
Με τις γυναίκες τους ήλιους τα σκυλιά μας..."

Εδώ ο Ελύτης χρησιμοποιεί τη λέξη "χτήματα", όπως χρησιμοποιείται στη Γέρα, κι όχι κτήματα, ελαιοκτήματα ή χωράφια, που συναντώνται αλλού.

Στην συλλογή του Ελύτη "Ο ήλιος ο ηλιάτορας" συναντάμε στίχους που κρύβουν και την χρηματική αξία της ελιάς:

"Ε σεις στεριές και θάλασσες
τ' αμπέλια κι οι χρυσές ελιές..."

Και πιο κάτω:

"Και κάθε γινωμένη ελιά
στοιχίζει και μια φαμελιά...".

Στην αξία της ελιάς αναφέρονται και σήμερα οι κάτοικοι της Γέρας, με πιο απλές λέξεις και περιμένουν τις χρονιές με το καλό "μαξούλι".

Στις συλλογές "το φωτόδεντρο και η 14η ομορφιά" καθώς και στη "Μαρία Νεφέλη" έχουμε μικρές αναφορές του ποιητή γύρω από την ελιά. Στην πρώτη συλλογή κάπου περιγράφει σκηνές με κίνηση "κι οι γυναίκες" που γύριζαν "απ' το ελαιοτριβείο". Κοντά στις εικόνες αυτές είναι κι η μάνα του ποιητή συνδετικός κρίκος με το παρελθόν:

"Αναντάμ μπαμπαντάμ" έλεγε η μάνα μου..."

Στη δεύτερη συλλογή έχοντας το λόγο η Μαρία Νεφέλη λέει για τον Αντιφωνητή:

" Έβλεπα τα μάτια του. Έβλεπα κάτι παλιούς ελαιώνες".

Παρατηρούμε ότι και σ' ένα διαφορετικό τρόπο γραφής του Ελύτη, όπως αυτός στη "Μαρία Νεφέλη" υπάρχει στίχος με αναφορά στους ελαιώνες.

Πρέπει κάποιες από τις αναφορές αυτές του Ελύτη για τις ελιές, τους ελαιώνες και το λάδι, να έιναι αποτέλεσμα της σκέψης του για τη Γέρα. Την περιοχή αυτή της Λέσβου όπου η ελιά είναι χαρακτηριστικό στοιχείο της ζωής της.

στ. Φύση - θάλασσα

Η φύση κι η θάλασσα υπάρχουν σχεδόν σε όλα τα έργα του Ελύτη. Ένας θησαυρός εικόνων κι ένας λυρικός κόσμος υπάρχει στη φύση του ποιητή. Κάποια από αυτά τα θέματα ο Ελύτης τα συνάντησε στη Μυτιλήνη και στη Γέρα.

Στην εισαγωγή του δοκιμίου "Ο ζωγράφος Θεόφιλος", υπάρχει ένας ύμνος για τη φύση που συνάντησε ο Ελύτης στη Μυτιλήνη και στη Γέρα. *"Τα καλοκαίρια, , η θάλασσα γίνεται συχνά κατακόκκινη, χωρίς για τούτο να ευθύνεται ο ουρανός, κι οι χωματεροί λόφοι ψηλώνουν ή χαμηλώνουν, σιμώνουν ή απομακρύνονται, ανάλογα με τις ώρες, και τους ανέμους. Οι κήποι σφύζουν κλεισμένοι πίσω από ψηλούς φράχτες, με τη μια μεριά τους μονάχα ολάνοιχτη προς τη θάλασσα και το φώσφορο των ψαριών μέσ' από τις αόρατες φλέβες του βυθού φτάνει ως τα καρπούζια που τρίζουν κι ευωδιάζουν ή τις τεράστιες μαγνόλιες που μισανοίγονται σαν άλλα θαλασσινά όστρακα".*

Στα "Ανοιχτά Χαρτιά" υπάρχει ένα ένωμα της θάλασσας και της φύσης των ελαιώνων. Μια εικόνα που συναντάται σ' όλη την παραθαλάσσια περιοχή της Γέρας. *"Θάμπωναν τα μάτια μου, καταμεσήμερο Ιουλίου, από τις άπειρες κοψιές μες στα κύματα που κι αν ακόμα δεν υπήρχαν οι ελαιώνες, τέτοια στιγμή θα τους είχα επινοήσει".*

Μερικές περιγραφές του Ελύτη για απλά καθημερινά γεγονότα μας επιτρέπει να νομίζουμε ότι ο ποιητής τα έζησε κι ήταν ο ίδιος πρωταγωνιστής.

"Βασιλεύοντας ο ήλιος την ώρα που ποτίζουνε
Στην Αίγινα ή στη Μυτιλήνη - το χαρμάνι αυτό
Από γιασεμί λουΐζα και αμπαρόριζα".

Με τα έξι αυτά θέματα παρατηρούμε την παρουσία της περιοχής της Γέρας σε πολλές ποιητικές συλλογές και σε πεζά κείμενα του Οδυσσέα Ελύτη.

"Η μεγάλη ώρα του Αιγαίου", όπως λέει ο Αντρέας Καραντώνης, του Ελύτη, έχει πολλά λεπτά για τη Λέσβο και τη Γέρα.

Αριστείδης ΚΑΛΑΡΓΑΛΗΣ



Κλεομένους Π. Οἰκονομοπούλου

ΛΕΣΒΙΑΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΠΑΛΑΙΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ



Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1911, δηλ. ἕνα χρόνο περίπου, πρὶν ἀπελευθερωθῆ ἡ Λέσβος ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγό, κάποια κυρία Χ.Π. Μελανδινοῦ, ἐξέδωσε στὴν Κωνσταντινούπολι το ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ "Η ΛΕΣΒΟΣ". Τοῦ Βισέκτου έτους 1912.

Τὸ Ἡμερολόγιο εἶναι βιβλίο μικροῦ μᾶλλον σχήματος καὶ περιέχει 304 σελίδες. Τὸ προλογίζει ἡ ἐκδότις αὐτοῦ καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναφέρει καὶ τὰ ἑξῆς:

"Κατὰ καθῆκον καὶ δίκαιον λόγον ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ἐνταῦθα, ὅτι τινὰ τοῦ προλόγου καί τινα ἄρθρα ἀκόμη, ὡς καταφαίνεται κατωτέρω, παρελήφθησαν ἐκ τοῦ ἀνεκδότου ἡμερολογίου τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος 1902 ἐπρόκειτο ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν Μυτιλήνη νὰ ἐκδώσῃ αὐτό, ἀλλὰ κακῇ μοίρᾳ δὲν ἐπρόφθασε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ τοῦτον, ἕνεκα τοῦ προώρου θανάτου του". Καὶ ἐπίσης *"Διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἐλπίδων τούτων, πέποιθα ὅτι ἡ ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς ἐν τῷ φιλολογικῷ ὁρίζοντι ἀνατείλασα "Λέσβος" ἀποβήσεται εὐάρεστον καὶ ὠφέλιμον ἅμα ἐντρύφημα παντὸς ὀρεγομένου τὴν ἐκ τῆς ἀνιαρᾶς κοινωνικῆς τύρβης πρόσκαιρον ἀπομάκρυνσιν καὶ τὴν ὑπεράνω τῆς ἀψύχου καὶ πεζῆς ὕλης ἔξαρσιν".*

Ἀλλὰ ἡ ἐκδότις τοῦ ἡμερολογίου Χ.Π. Μελανδινοῦ, ἐκτὸς τοῦ προλόγου ἀσχολεῖται καὶ μὲ δύο ἄλλα θέματα, πολὺ ἐνδιαφέροντα, ὅπως *"Ἡ παρ' ἡμῖν ἀνάγνωσις"* καὶ *"Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Λέσβου κ.λ.π."*. Στὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ ἡ συγγραφεὺς προτρέπει τοὺς ἀναγνώστας, πῶς πρέπει νὰ διαβάζονται τὰ βιβλία καὶ γράφει: *"Τὸ μεγαλείτερον εὐεργέτημα διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶνε νομίζομεν, νὰ φωτίσῃ τις τὸν νοῦν αὐτοῦ. Μέσον δὲ πρὸς φωτισμὸν αὐτοῦ εἶνε πρὸ πάντων τὸ βιβλίον. Τὸ βιβλίον εἶνε τὸ φῶς τοῦ πνεύματος".*

Στὸ δεύτερο ἄρθρο της, ἡ Χ.Π. Μελανδινοῦ, ποὺ ἔχει σὰν θέμα τὴν ἱστορία τοῦ νησιοῦ μας, συνοπτικὰ ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

- Θέσις καὶ μέγεθος τῆς νήσου Λέσβου.
- Διάφοροι ὀνομασίαι τῆς Λέσβου.
- Φυσικὴ Γεωγραφία.
- Προϊόντα.
- Ἀρχαία Ἱστορία τῆς Λέσβου.
- Διχόνοιαι Μυτιληναίων - Τυραννία τοῦ Πιττακοῦ.
- Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λέσβιοι διαμφισβητοῦσι τὸ Σίγειον.
- Ἡ Λέσβος ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν.
- Ἡ Λέσβος ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ ἐπανάστασις τῆς Μυτιλήνης.
- Ἡ Λέσβος ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν διαφόρων καὶ αὐτόνομος.

Ἀπὸ αὐτὰ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον νομίζω κεφάλαιο εἶναι οἱ *"Διάφοροι ὀνομασίαι τῆς Λέσβου"*. Καὶ ἔτσι βλέπουμε ἡ Ἴσσα νὰ γίνεται Πελασγία, Μακαρία, Λέσβος καὶ Μυτιλήνη. Παράλληλα δὲ Ἰμέρτη, Λασία καὶ Αἰγειρος. Καὶ γιὰ νὰ μείνῃ, τοὺς τελευταίους δέκα αἰῶνες, Λέσβος καὶ μετὰ Μυτιλήνη.

Τὸ Ἡμερολόγιο περιέχει δώδεκα ποιήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ποίημα τοῦ Μ.Ι. Μιχαηλίδη "ΤΩ ΔΑΦΝΟΣΤΕΦΕΙ ΠΟΙΗΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΩ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ" εἶναι τὸ πιὸ ὡραῖο καὶ τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ ἐν σχέσει μὲ τὸν τίτλο τοῦ ἡμερολογίου.

... " Σὲ ἀνθομύριστο χωριό, ὀλίγον ἐκεῖ πέρα
ὅπου μυρσίνη πράσινη τὴ δάφνη ἀγκαλιάζει,
ἐκεῖ εἶδεν ὁ ψάλτης μας τὸ φῶς καὶ τὴν ἡμέρα,
ἐκεῖ, ὅπου αἰώνια ἡ φύσις ἑορτάζει".

Ἐπίσης περιέχει μετάφραση ἐκ τοῦ Ζ' Κεφαλαίου τῆς "ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ" τῶν Μ.Ι. Μιχαηλίδου καὶ Δ. Βικέλα, κριτικὰ σημειώματα τοῦ Νικ. Βασιλειάδη, γιὰ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ "Η ΦΛΟΓΕΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗΑ" καὶ τὴν ὠδὴ τοῦ Ὁρατίου, γιὰ τὴν Σαπφώ:

Spirat adhuc amor
vivuntque commussi caloros ἤτοι:
Aeoliae fidibus puellae.

πνέει εἰσέτι ὁ ἔρως.
καὶ ζῇ τὸ τῇ λύρα τῆς κόρης
τῆς Αἰολίας
ἐμπιστευθὲν διάπυρον πάθος.

Περιέχει ἐπίσης ἕνα μονόλογο τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις» τοῦ GOETHE, καὶ μέρος τοῦ προλόγου αὐτῆς, σὲ μετάφραση καὶ διασκευὴ τοῦ Γυμνασιάρχου Ι.Π. Ὀλυμπίου.

Πολὺ ἐνδιαφέροντα ἄρθρα τοῦ κλασσικοῦ αὐτοῦ ἡμερολογίου εἶναι "Ἐρεσοῦ ἐπιγραφὴ" τοῦ Πέτρου Ν. Παπαγεωργίου καὶ "ἡ Μυτιλήνη" τοῦ Δημοσθένη Π. Μελανδινοῦ. Τὸ τελευταῖο εἶναι οὐσιαστικὰ ἡ ἱστορία τῆς Μυτιλήνης κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους. Ἡ Μυτιλήνη, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ ἄρθρου, ἡ ὁποία ἐπαξίως φέρει τὰ ὀνόματα "Μικρὰ Νεάπολις" καὶ "Νύμφη τοῦ Αἰγαίου", προοδεύει καθημερινῶς, "Νοσοκομεῖον, Φιλόπτωχος Ἀδελφότης, Γυμνάσιον, Ἀστικὴ Σχολή, Παρθεναγωγεῖον, Ναοί, Λέσχη, Ἀδελφότης "Ὡμόνοια" καὶ ἄλλα" εἶναι ἡ τρανὴ ἀπόδειξις τῆς προόδου αὐτῆς.

Καὶ συνεχίζει ὁ Δ.Π. Μελανδινός.

"Νοτίως καὶ ἐγγὺς τοῦ ἱεροῦ νοσοκομείου ἐν μέσῳ τῶν πευκῶν καὶ ἄλλων πυκνοφύλλων δένδρων ἄλσους ἐστὶν ἐγηγερμένον περίκομψον καὶ καλλιμάρμαρον μέγαρον. Εἶνε τὸ μέγαρον τῶν Μουσῶν, εἶνε τὰ Σχολεῖα τῆς Μυτιλήνης, τὰ ὁποῖα γενναιόφρονα αὐτῆς τέκνα, οἱ ἀείμνηστοι καὶ μακάριοι Νικόλαος Μητρέλιας καὶ Σοφοκλῆς Βουρνάζος δι' ἀληθῶς ἡγεμονικῶν χρηματικῶν δωρεῶν ἐπροικοδότησαν τῇ πατρίδι αὐτῶν. Ἐν τῷ εὐρεῖ τούτῳ τῶν Πιερίδων ἐνδιαιτήματι ἐστεγάσθησαν αἱ δύο τῆς Μυτιλήνης ἱεραὶ κιβωτοί, τὸ Γυμνάσιον καὶ ἡ Ἀστικὴ Σχολή".

"Εἰς κεντρικωτάτην τῆς πόλεως θέσιν ἕτερον περικαλλὲς καὶ εὐρύχωρον τῶν Μουσῶν Τέμενος ἀνεγείρεται. Εἶνε τὸ Παρθεναγωγεῖον... ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ τούτῳ ποτίζονται τὰ νάματα τῆς Θρησκείας καῖ τῆς Παιδείας αἱ μέλλουσαι οἰκοδέσποιναι καὶ μητέρες...".

"Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Νοσοκομείου καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ, σύντονος ἀπό τινων ἐτῶν ἐργασία ἐπιτελεῖται. Ἀλλαχοῦ μὲν ἡ σφύρα τοῦ κτίστου ἀκούεται ἐξομαλίζουσα λίθους ὀγκώδεις, ἐκεῖ δὲ ἡ τοῦ γλύπτου σμίλη τὸ ἄμορφον ἐπεξεργάζεται μάρμαρον, περαιτέρω

ὁ τέκτων πηγνύει ὑψηλὰ ἰκριώματα, ἐπάνω δ' ἐκεῖ ὁ χρωστὴρ καὶ τὸ γλύφανον καλλιτέχνου ὡραίας τέχνης συμπλέγματα καὶ παντοδαπὰ εἴδη γραφικῆς καλλιτεχνεῖ. Τί συμβαίνει,- Ἱδρύεται εὐαγὴς οἶκος τοῦ Θεοῦ, κτίζεται ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Θεράποντος. Εὐσεβῆ τέκνα τῆς Μυτιλήνης, ὑπὸ ἐνθέου ζήλου κινούμενα, ἀνέλαβον τὴν ἐκ βάθρων οἰκοδόμησιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου εὐκτηρίου οἴκου, ὅστις θὰ ἵσταται μνημεῖον ἄφθιτον τῆς εὐσεβείας αὐτῶν ἐπὶ αἰῶνας μέσῳ τῆς πόλεως.- Ἀλλὰ μὴ καὶ τόσοι ἄλλοι ναοί, ἐπισκευασθέντες καὶ καλλωπισθέντες, δὲν καταδεικνύουσι τὰ εὐσεβῆ τῶν Μυτιληναίων αἰσθήματα; "

Ὁ συγγραφεὺς ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰς καλὰς τέχνας εἰς τὰ ἀρχοντικὰ τῆς Μυτιλήνης καὶ γράφει.

"Ἐπίσης αἱ ὡραῖαι τέχναι, ἡ μουσικὴ καὶ ζωγραφική, ἀρκούντως καλλιεργούμεναι, θέλγουσι καὶ καθηδύνουσι τὸ οὖς καὶ τὸ ὄμμα, ἡ δὲ ἀρχιτεκτονική, κατακοσμήσασα τὴν πόλιν διὰ λαμπρῶν κτιρίων ὑψουμένων ἐν μέσῳ εὐανθῶν καὶ καλλιδένδρων θέσεων, καὶ τοπίων, ἰδίως νοτίως τῆς πόλεως ἀπὸ Μακρὺ-γιαλοῦ μέχρι τῆς Βαρειᾶς παραλίως καὶ μεσογείως, καθιστῶσι τὴν Μυτιλήνην μίαν τῶν ὡραιοτέρων τῆς Ἀνατολῆς πόλεων κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν πάντων τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν πόλιν, καθὼς καὶ τῶν ἔξωθεν τοῦ λιμένος αὐτῆς δι' ἀτμοπλοίων διερχομένων".

Στὴ Μυτιλήνη τοῦ 1911 ὑπῆρχαν οἱ ἑξῆς Τράπεζες:

"Ὑποκατάστημα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορικῆς Τραπέζης, διευθυντὴς Ἰάκωβος Ἐμμανουήλ.

Πρακτορεῖον τῆς Τραπέζης Ἀνατολῆς διευθυνταὶ Ἐμμ. Λουκᾶς καὶ Φώτ. Σιμωνίδης.

Ὑποκατάστημα τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν".

Κυκλοφοροῦσαν δύο πολιτικὲς ἐφημερίδες καὶ ἕνα περιοδικό: "Ἡ Σάλπιγξ" ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ν.Κ. Παρίτση, δ.ν., καὶ ἡ "Λέσβος" ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ν. Ταχτατζῆ.

Ἓν περιοδικὸν σύγγραμμα "ἡ Χαραυγὴ" καὶ ἓν σατυρικόν".

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Διοίκησις στὴ Μυτιλήνη, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, σύμφωνα μὲ τὸ ἡμερολόγιο ἦταν ἡ ἀκόλουθη:

"Ἡ πόλις Μυτιλήνη ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἔποψιν εἶνε πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Μυτιλήνης, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς Λέσβου, περιλαμβάνοντος 52 χωρία, καὶ ἐκ τῆς Νήσου Τενέδου.

Μητρόπολις. Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως καὶ κυκλοῦται ὑπὸ εὐρυχώρου καὶ περικαλλοῦς περιβόλου. Ἀνοικοδομηθεῖσα κατὰ τὸ 1877 ηὐπρεπίσθη καὶ ἐπιδιωρθώθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ νῦν φιλοκάλου Μητροπολίτου. Αὕτη ἔχει τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν καὶ προστασίαν τῶν ἱερῶν συμφερόντων τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ ἐπαρχίᾳ ὀρθοδόξων. Διὸ ἐν ταύτῃ ἑδρεύει ὁ ἀνώτατος πενυματικὸς ἄρχων αὐτῶν, ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης, διοριζόμενος ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἱερᾶς Συνόδου. Ἐν αὐτῇ ὑφίσταται καὶ λειτουργεῖ ἡ ἀνωτάτη τῶν Ὀρθοδόξων κοινοτικὴ ἀρχή, τὸ Μητροπολιτικὸν Συμβούλιον, ἤτοι ἡ Δημογεροντία. Τὸ συμβούλιον τοῦτο, συνεδριάζει ὑπὸ τὴν συνετὴν προεδρείαν τοῦ ῥέκτου ἡμῶν Μητροπολίτου κ. Κυρίλλου κατὰ πᾶσαν Τετάρτην πρὸς ἐκδίκασιν καὶ διεκπεραίωσιν πάσης ὑποθέσεως, ὑπαγομένης εἰς τὴν ἁρμοδιότητα καὶ δικαιοδοσίαν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ὑπάρχει καὶ ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τιμώμενος. Ὁ ναὸς οὗτος ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1864,

ηὐρύνθη καὶ ἐκαλλωπίσθη τελευταῖον κατὰ τὸ 1899. Ἐν αὐτῷ δὲ ἐντὸς λάρνακος διατηρεῖται τὸ λείψανον τοῦ νεομάρτυρος ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Βυζαντίου.

Ἐπὶ δὲ τῆς μεγάλης πύλης τῆς εἰσόδου ὑψοῦται εἰς ὕψος περίπου 30 μέτρων γοτθικοῦ ρυθμοῦ κωδωνοστάσιον ἐκ πελεκητοῦ λίθου ἐκτισμένον. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει μέγα ὡρολόγιον δεικνῦον τὰς ὥρας καὶ σημαῖνον αὐτὰς ἐπὶ μεγάλου κώδωνος εἰς ἐπήκοον πάντων τῶν πολιτῶν".

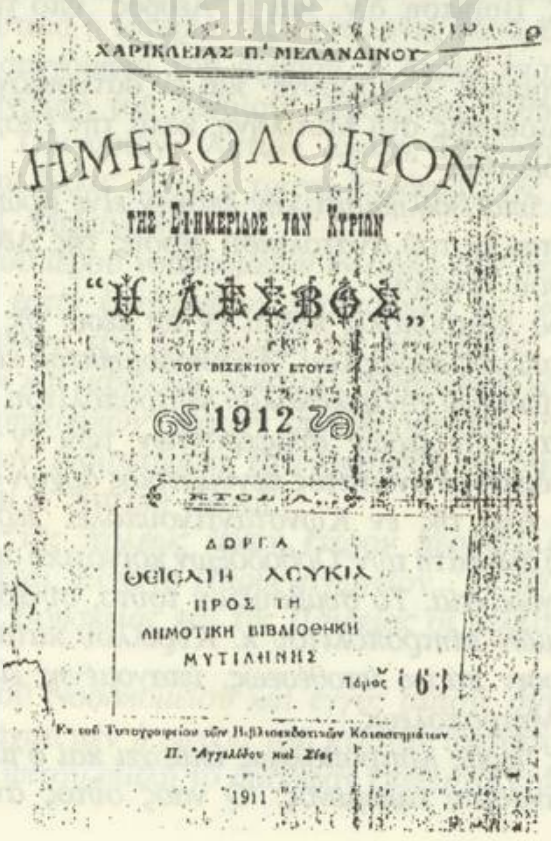
Τέλος τὸ ἡμερολόγιον ἀναφέρει τοὺς μεγίστους καὶ μεγάλους εὐεργέτας, καθὼς καὶ τοὺς ἐν γένει εὐεργέτας.

"Μέγιστοι εὐεργέται εἶνε ὅσοι προσφέρουν εἰς τὴν Κοινότητα 1000 λίρας καὶ ἄνω. Μεγάλοι Εὐεργέται, ὅσοι προσφέρουν ἕως 250 λίρας καὶ Εὐεργέται ὅσοι προσφέρουν ἕως 500 μετζήτια. Καὶ διὰ μὲν τοὺς πρώτους ἡ Κοινότης ἀνεγείρει ἀνδριάντας, ἐὰν ἡ προσφορὰ εἶνε πολὺ ἀνωτέρα τῶν 1000 λιρῶν, ἀναμνηστικὴν δὲ στήλην ἐὰν ἀνέρχηται μέχρι 1000 λιρῶν, διὰ δὲ τοὺς Εὐεργέτας τελεῖ δὶς τοῦ ἔτους (Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τοῦ Ἁγίου Θεράποντος) δημοτελὲς ἀρχιερ. μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν αὐτῶν".

Μέγιστοι καὶ μεγάλοι εὐεργέται ἦταν οἱ Νικόλαος Μητρέλιας, Σοφοκλῆς Βουρνάζος, Γεώργιος Πετρέλης καὶ ἄλλοι εἴκοσι ἀκόμη. Εὐεργέται δὲ περὶ τοὺς ἑκατὸν σαράντα.

Τὸ Ἡμερολόγιο, τὸ ὁποῖο περιέχει καὶ ὡραῖες φωτογραφίες τῆς Μυτιλήνης, ἀποτελεῖ ἀναγκαῖο βοήθημα γιὰ κάθε ἱστορικὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καὶ ἀποδεικνύει περίτρανα πῶς ἡ Μυτιλήνη συνεχίζει τὴν ὁμορφη πολιτιστική της παράδοση καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

Κλεομένης Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ


ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΣ Π. ΜΕΛΑΝΔΙΝΟΥ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΝΑΜΕΡΙΔΟΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ

"Η ΛΕΣΒΟΣ"

ΤΟΥ ΒΙΣΕΚΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1912

ΔΩΡΕΑ

ΘΕΣΣΑΛΗ ΛΕΥΚΙΑ

ΠΡΟΣ ΤΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

Τόμος 163

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῶν Βιβλιοπωλῶν Κοινοτημάτων

Π. Ἀγγελίδου καὶ Σίας

1911

ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΣ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ ΜΕ ΑΠΟΣΤΟΛΕΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΗ ΔΥΟ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥΣ ΛΕΣΒΙΟΥΣ

Τὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τῆς παρακάτω δημοσιευόμενης ἐπιστολῆς βρίσκεται στὴ ρέουσα καθαρεύουσα τῆς ἐποχῆς, καί, προπαντός, στὸ περιεχόμενό της ποὺ ἀποκαλύπτει τὸν ἀποστολέα της Ἰωάννη Διαμαντόπουλο(1) διακεκριμένο ἀνώτερο ἐκπαιδευτικὸ - παιδαγωγό, παλλόμενο ἀπὸ βαθύτατη πίστη καὶ ἀγάπη πρὸς τὸ ἐθνικό, ἑλληνορθόδοξο παιδευτικό του ἔργο, στὴν ἑλληνικότατη Σμύρνη τῆς τότε ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Φωτεινὸ παράδειγμα πρὸς μίμηση τῶν σύγχρονων ἐκπαιδευτικῶν μας, σὲ μία περίοδο ὀξύτατης κρίσης τῆς Παιδείας τοῦ Ἔθνους καὶ εὐρύτερα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἔκπληκτης μπροστὰ στὴν τραγικὴ κατάρρευση τῶν ψευδαισθήσεών της.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ βρίσκεται ὁ Μιχαὴλ Σάλτας(2), ἀποδέκτης τῆς ἐπιστολῆς, ἐξαίρετος νομικὸς καὶ πολιτικὸς ρήτωρ, ἀλλὰ καὶ ἐκλεκτὸς ἄνθρωπος, ὅπως τὸν περιγράφει, καὶ πράγματι ὑπῆρξε, ὁ Ἰωάννης Διαμαντόπουλος. Εἶναι καὶ ὁ Μιχαὴλ Σάλτας νεότατος, μόλις 38 ἐτῶν, καὶ πρὶν λίγα χρόνια ἔχει ἀποπερατώσει τὶς νομικές του σπουδὲς στὴ Γερμανία, ὅπου ἔχει ἀνακηρυχθεῖ διδάκτωρ τοῦ Δικαίου, ὅπως καὶ ὁ Ἰωάννης Διαμαντόπουλος ἔχει ἀνακηρυχθεῖ διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας, στὴ Γερμανία ἐπίσης.

Στὴ μνήμη τῶν δυὸ αὐτῶν διακεκριμένων λεσβίων ποὺ πρόσφεραν πολύτιμες ὑπηρεσίες στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τους καὶ στὸ Ἔθνος, δημοσιεύεται ἡ ἐν λόγω ἐπιστολή, ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσιάζει καθεαυτή ἐπαναφέρει, μαζὶ καὶ μὲ τὰ παρατιθέμενα βιογραφικὰ σημειώματα, στὴν ἱστορικὴ μνήμη τῶν συμπατριωτῶν τους, δυὸ σημαντικὲς προσωπικότητες τοῦ τέλους τῆς τουρκοκρατίας τοῦ νησιοῦ μας καὶ τῆς πρώτης δεκαετίας τῆς ἀπελευθέρωσής του.

Ἡ «Μ»

*

Ἐν Σμύρνῃ τῇ 6(*) Νοεμβρίου 1905
Φίλτατε Μιχαλάκη

Αὔριον(*) εἶναι ἡ ὀνομαστική ἑορτή σου. Τί νὰ εὐχηθῶ ἀντάξιον εἰς τὴν ἡμερον, τὴν ἐπιεικῆ, τὴν γενναίαν Σου καρδίαν; Τί ἄλλο παρὰ νὰ τῇ ἀποδώσῃ ὁ ἀνταποδότης καὶ δίκαιος Θεὸς ἀνάλογα πρὸς τὰ εὐγενῆ της αἰσθήματα; Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην αἱ θερμαὶ καὶ ἐγκάρδιοι εὐχαὶ ἐμοῦ καὶ τῶν οἰκείων μου ἄς συνενωθῶσι μετὰ τῶν περὶ Σέ, ἵνα ἰσχυρότεραι ἀνέλθωσι πρὸς Ἐκεῖνον ὑπὲρ εὐδαιμονίας καὶ εὐημερίας Σου. Εἴθε οἱ σεβαστοί Σου γονεῖς νὰ Σὲ ἔχωσι πάντοτε τὸ χάρμα καὶ τὸ καύχημά των.

Τὰς εὐχάς μας ταύτας τοσούτῳ μᾶλλον ἐνθέρμους καὶ ζωηροτέρας ἐπιθυμῶ νὰ ἐκδηλώσω, ὅσῳ ὁσημέραι αἰσθάνομαι μείζονα τὴν ἀνάγκην νὰ καθιστῶ ὅλως ἀφωσιωμένους, φανατικούς, ἐμπαθεῖς, εἰ δυνατόν, τοὺς ὀλίγους ἀλλ' ἀγαθοὺς καὶ

(*) Πρόκειται περὶ προφανοῦς παραδρομῆς.

ἐκλεκτούς μου φίλους, παρ' ὧν ἀρύομαι θάρρος καὶ ζωὴν εἰς τὸν χαλεπὸν καὶ ἀργαλεόν μου ἀγῶνα. Δι' αὐτῶν καὶ μόνων, ἀφ' οὗ οὐδεμιὰ ἄλλην ἄλλοθεν προστασία καὶ ἐπικουρία δύναται νὰ ὑπάρξῃ, θὰ γείνῃ ἐφικτὸν νὰ πυκνωθῇ στερεὰ καὶ συμπαγὴς ἡ φάλαγξ τῶν ἐθελοντῶν ἅμα καὶ προστατῶν τοῦ ἔργου μου, ὅπερ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲ θὰ ἀφήσῃ νὰ ματαιωθῇ ὁ Θεός, ἀφ' οὗ τείνει νὰ ἐξυπηρετῇ τὰς ἐντολάς του καὶ νὰ πληροῖ τὸ ἅγιόν Του θέλημα.

Δὲν τελειώνω τὴν παροῦσαν μου πρὶν προσθέσω δυὸ λέξεις διὰ τὴν πολυφίλητον ἀνεψιάν Σου. Ἐὰν εἴπω ἁπλῶς ὅτι πάντοτε προκόπτει καὶ πολλὰ μανθάνει, θὰ εἴπω ὀλίγον τι καὶ ἀσήμαντον. Δὲν μοί ἀρέσκει πολὺ ν' ἀπονέμω εὐκόλους ἐπαίνους, ἀλλ' ὀφείλω ν' ἀνομολογήσω ὅτι ἡ φιλοπονία καὶ ἡ φιλομάθειά της μᾶς ἐκπλήτουσι πάντας. Οὐδὲ στιγμὴν ἀφήνει νὰ χαθῇ, ἡ δὲ πρόοδός της εἶναι ἡμέραν μεθ' ἡμέραν καταφανὴς καὶ αἰσθητὴ ἐν πᾶσιν. Πρὸς δὲ τὴν πνευματικὴν ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ ἠθική της προκοπὴ καὶ ἔφεσις εἰς τελείωσιν. Μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας, ὡς ἰδιαιτέρως παρατηρῶ, ἀκροᾶται καὶ μελετᾷ ἐφέτος τὴν Παιδαγωγικήν, ἣν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον ταῖς ἀναπτύσσω καὶ διδάσκω, φαντάζομαι δὲ ὅτι, ὅταν τὴν ἀξιώσει ὁ Θεός, θὰ ἀποβῇ πρότυπον οἰκοδεσποίνης καὶ μητρός. Εὐτυχῶς καὶ εἰς τὴν ὑγείαν ἔχει κάλλιστα. Εἶναι πάντοτε ζωηρὰ καὶ εὐεκτεῖ. Οὕτως ἔχουσαν ἂς τὴν καμαρώνουν καὶ πάππος καὶ μάμμη καὶ θεῖος καὶ θεῖαι. Ἡμεῖς θὰ τὴν ἔχωμεν ποτὲ καύχημα καὶ ἐγκαλλώπισμα τῆς ἡμετέρας Σχολῆς. Πόσον εὐτυχής, ἀλλὰ καὶ πόσον διάφορος θὰ ἦτο ἡ κοινωνία καὶ τὸ ἔθνος μας, ἂν εἰς ἑκάστην τάξιν παντὸς σχολείου εἴχομεν ὄχι πολλά, ἀλλ' ὀλίγα τοιαῦτα παιδιά. Πόσον καὶ ἡμῶν τὸ ἔργον θὰ ἦτο τότε ἁπλούστερον, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστότερον. Διότι τώρα πόσοι κόποι χάνονται μάταιοι καὶ ἀνωφελεῖς σχεδόν. Ἂς εὐχηθῶμεν τοὐλάχιστον ἡ ἰδιαιτέρα μας πατρίς, ἡ φιλτάτη Μυτιλήνη, συχνότερον νὰ γεννᾷ καὶ νὰ ἀνατρέφῃ τοιαύτας κόρας.

Ἔχω τὸ εὐτύχημα νὰ ἔχωμεν ἐνταῦθα τὸν φίλον Δαυῒδ ἀντικαταστάτην τοῦ Καπετανάκη - ταῖς ἐνεργείαις μου ὀδῶῖὸ δ"ὔ. Μὲ αὐτὸν συχνὰ Σὲ ἐνθυμούμεθα. Κατ' αὐτὰς παρεπιδημεῖ ἐνταῦθα ὁ φίλος σου Δεσπότης, ὁ ἅγιος Συναίου, ὃν θὰ προσπαθήσω νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ χαιρετήσω καὶ ἐκ μέρους Σου.

Σὲ ἀσπάζομαι ἐκ μέσης ψυχῆς
ὁ ἀδελφικῶς ἀγαπῶν Σε
Ἰωάννης Διαμαντόπουλος

Σημειώσεις

(1) **Ἰωάννης Εὐστρατίου Διαμαντόπουλος** γεννήθηκε το 1864 στὴν Πέτρα Λέσβου. Τελείωσε τὸ Γυμνάσιο τῆς Μυτιλήνης καὶ σπούδασε φιλολογία καὶ παιδαγωγικὰ στὴ Γερμανία, ὅπου ἀνακηρύχθηκε διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας.

Ὅταν γύρισε στὴν Ἑλλάδα ἵδρυσε στὴ Σμύρνη, στὶς ἀρχὲς τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ αἰῶνα μας, ἀνώτερη Σχολὴ Θηλέων, μὲ οἰκοτροφεῖο. Μετὰ δὲ τὴ διακοπὴ τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς, κατὰ τὸ ἔτος 1921, δίδαξε ὡς Γυμνασιάρχης στὴ λεγόμενη Ἀκαδημία Κυδωνιῶν στὴν ὁποία εἶχαν διδάξει παλαιότερα ὁ Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος καὶ ὁ Θεόφιλος Καΐρης, καὶ ὡς γυμνασιάρχες οἱ ἐκ Λέσβου Ἰωακεὶμ Παυλίδης, Ἐμμανουὴλ Δαυῒδ καὶ Ἰωάννης Ὀλύμπιος, καθὼς καὶ ὁ ἐκ Κυδωνιῶν Ἀλέξανδρος Κολυφέτης.

Λίγο πρὶν τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ ἔφυγε στὴ Γερμανία, ὅπου παρακολούθησε, σεμινάριο παιδαγωγικῆς, καὶ ὅταν ἐπέστρεψε, τὸ 1923, διορίστηκε Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Μέσης Ἐκπαίδευσης στὴ Μακεδονία, μὲ ἕδρα τὴν Κοζάνη, ἐγκατασταθεὶς τελικῶς στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου καὶ πέθανε τὸ 1926.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πλούσιο ἐκπαιδευτικό του ἔργο ὁ Ἰωάννης Διαμαντόπουλος ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ θρησκευτικὲς καὶ παιδαγωγικὲς μελέτες, καθὼς καὶ μὲ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία.

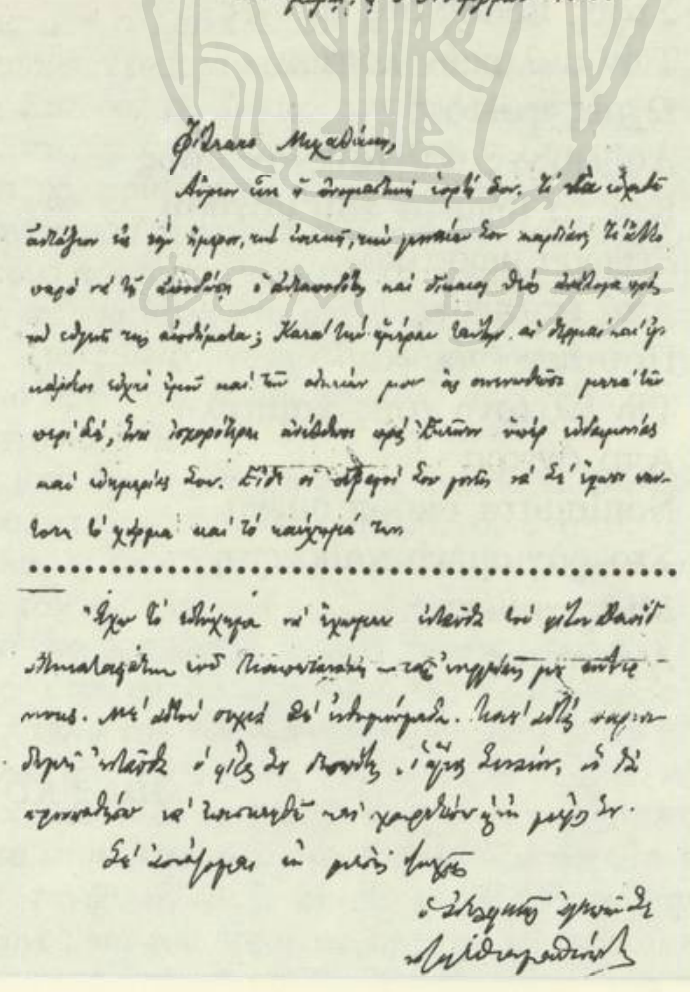
(Παρὰ τὴ σχετικὴ φροντίδα καὶ ἔρευνα δὲ βρέθηκαν δυστυχῶς περισσότερα βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἰωάννη Διαμαντόπουλου, ἴσως γιατὶ ἔζησε τὰ περισσότερα χρόνια τῆς ζωῆς του ἐκτὸς Λέσβου).

(2) **Ὁ Μιχαὴλ Ἀλεξάνδρου Σάλτας** γεννήθηκε τὸ 1867 στὴ Μυτιλήνη, ὅπου καὶ ἀποπεράτωσε τὶς γυμνασιακές του σπουδές, ποὺ τὶς συμπλήρωσε φοιτήσας καὶ στὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐν συνεχείᾳ σπούδασε νομικὰ (1886-1893) στὰ Πανεπιστήμια τῆς Γοτίγγης καὶ τῆς Λειψίας, ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τοῦ Δικαίου.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν του γνώρισε τοὺς συμφοιτητές του Δημήτριο Γούναρη καὶ Παναγῆ Τσαλδάρη μὲ τοὺς ὁποίους συνδέθηκε μὲ στενὴ φιλία, γεγονὸς ὅμως ποὺ δὲν τὸν ἐμπόδισε ἀργότερα, παρὰ τὶς προσφερόμενες ἀπὸ τοὺς ἐν λόγω διακεκριμένους πολιτικοὺς σπουδαίες θέσεις, νὰ ἀκολουθήσει τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο.

Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1908 ἐπανάσταση τῶν νεοτούρκων ὁ Μιχαὴλ Σάλτας ἐξελέγη, μὲ τὸν ἐπίσης Λέσβιο Παναγιώτη Βοστάνη, βουλευτὴς στὴν τουρκικὴ συνταγματικὴ ἐθνοσυνέλευση, ὅπου ὑποστήριξε ἐκθύμως τὰ δίκαια τῆς Λέσβου. Ἀλλά, καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της, ἡ Λέσβος τὸν ἀνέδειξε βουλευτὴ τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων κατὰ τὶς ἐκλογὲς τοῦ 1915, ἐκτοτε δὲ συνδέθηκε στενότατα μὲ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του στὴ Μυτιλήνη, τὸ 1917, ὑποστήριξε ἐνθέρμως τὴ μεγαλόπνοη πολιτικὴ τῆς μεγάλης αὐτῆς φυσιογνωμίας τῆς νεότερης Ἑλλάδος.

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Μιχαὴλ Σάλτας ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὴν πολιτική, ἀναδειχθεὶς ἐξαίρετος ρήτωρ, ἐντούτοις ἀσχολήθηκε συστηματικῶς μὲ τὴ νομικὴ ἐπιστήμη, δημοσιεύσας ἀξιόλογες νομικὲς μελέτες, ὡς "περὶ θανατικῆς ποινῆς", "περὶ ἐργατικῆς πολιτικῆς τοῦ Βισμαρκ", περὶ τῆς ρήτρας rebus sic standibus, ἤτοι, "τῶν πραγμάτων, οὕτως ἐχόντων" εἰς τὸ Δημόσιον Διεθνὲς Δίκαιον καὶ "Περὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἐν Γερμανία".



ΣΥΛΛΑΒΙΖΟΝΤΑΣ ΜΝΗΜΕΣ

Συλλαβίζοντας
Παιδικές μνήμες
Συντροφιά
Τους ανέμους παίρνω
Στ' ατέρμονα καλντερίμια
Του χωριού μου
Υπομονή της πέτρας
Επιδεξιότητα της σαύρας
Γλιστράτε αέναα
Στους πράσινους αιώνες
Των μαλακών λόφων
Ωχρές φολίδες
Λαξεμένες απ' τους ανέμους
Και τα βήματα του μόχθου
Ξέθωρο μωσαϊκό
Από επιθυμίες
Που δεν έγραψαν
Την κλειστή τους καμπύλη
Από όνειρα
Νομίσματα σκορπισμένα
Στο ραγισμένο καθρέφτη
Μιάς χαμένης
Αγνότητας.

Ηλίας ΚΟΥΡΤΖΗΣ

Βασίλη Πλάτανου

Ο ΛΑΪΚΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ

όπως τον είδε η αδελφή του
(Ντοκουμέντο - 1961)

Καθώς ξεκινούσα, πριν τριάντα χρόνια, να βρω απλοϊκούς και σεμνούς ανθρώπους του λεσβιακού λαού, που γνωρίσανε το λαϊκό μας ζωγράφο Θεόφιλο Χατζημιχαήλ, που από το ντύσιμό του τον βγάλανε "Τσολιά", κι αυτούς που τους ζωγράφισε σε καφενέδες, ανώγια, κατώγια, χαμώγια, ντουλάπες, παραθύρια, πόρτες, "κάντρα" κι ένα σωρό άλλα, για να μου μιλήσουνε πάνω στο μεράκι του και να μου διηγηθούνε άγνωστα καθέκαστα απ' τη ζωή του, βρέθηκα στη λεσβιακή Βαρειά.

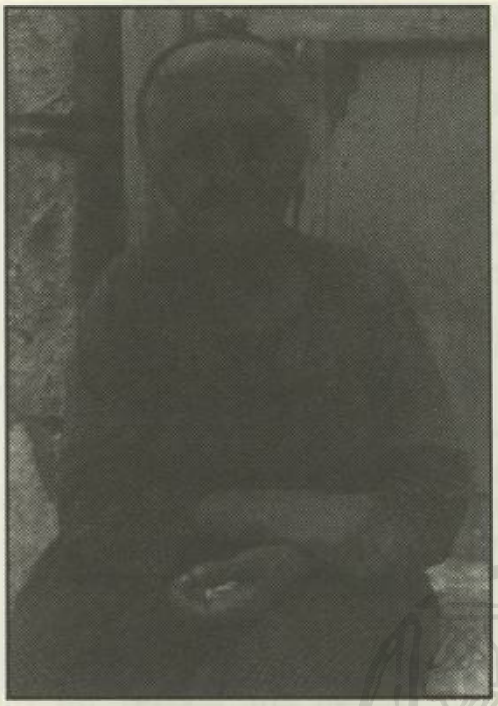
Πλάϊ σ' ένα ξωκκλήσι, τον Άη-Δημήτρη το Βαρειανό, ανακάλυψα το πατρογωνικό σπίτι του Θεόφιλου, ένα χαμηλό ανώγι, χτισμένο το μισό με πλίνθους και τ' άλλο μισό με ξύλα και σουβά, και κεί μια γριούλα που στριφογύριζε σα σκιά γύρω απ' αυτό, για να δώσει μια κάποια ιδέα, πως υπάρχει ζωή μέσα στο χώρο.

Ήταν η γερόντισσα Φωτώ Χατζημιχάλη - Βερτουμή, αδερφή του Θεόφιλου, 96 χρόνων στα 1961. Με καλοδέχτηκε και κάθισα κοντά της, να μου μιλήσει για το μακαρίτη.

"Ο πατέρας μου ο Γαβριήλ και η μάνα μου η Πηνελόπη, γερά νταμάρια, κάνανε οχτώ παιδιά. Τέσσερα κοπελάρια και τέσσερα κοπελούδια. Το Θεόφιλο, την Ελπίδα, το Σταύρο, τη Σοφία, τον Παναγιώτη, το Μιχάλη, την Αθανασία και μένανε. Ο Σταύρος ήτανε τσερτσεβετζής, ο Παναγιώτης ντουλγκέρης, και ο Μιχάλης σουβατζής, που πέθανε στην Αλεξάνδρεια. Τ' άλλα τ' αδέρφια μου, καθώς και οι γονείς μου πεθάνανε εδώ, στη Βαρειά. Από τις κοπελούδες μονάχα εγώ ζω, κι έχω δυο κόρες, τη Μαρία, που είναι συνταξιούχος δασκάλα, και την Ελπίδα Βουτσά, που κάθεται στο σπίτι της, γιατί ο άνδρας της είναι ναυτικός, και της στέλνει. Αυτές με ζούνε κι όλας. Αλλά δε μένω κοντά τους, κάθομαι δω στο πατρογωνικό μας σπιτάκι και πηγαίνω πότε-πότε στη χώρα και τις βλέπω, βλέπω και τα εγγόνια μου.

Ο πατέρας μου ήτανε τσαγκάρης, κι έστελνε το Θεόφιλο σε μεγάλο παπουτσίδικο στη χώρα, να πάρει την ίδια δουλειά. Αλλά αυτός τόσκαγε και δεν πήγαινε στο παπουτσίδικο. Σ' όποια δουλειά τον έβαζε ο μακαρίτης ο πατέρας μου, δεν ήθελε. Έπαιρνε τον τρουβά του και πήγαινε στο σκολειό να μάθει γράμματα, αλλ' αυτός, αντί για γράμματα, γιόμιζε τα τεφτέρια του ζουγραφιές, καϊκάκια και γοργόνες. Αφ' ότου ένιωσε τον κόσμο έκανε ζουγραφιές και "καϊκέλια". Αλλά, έβλεπε και τον πάππο του τον Κωνσταντίνο, που έκανε κονίσματα, και δεν ξεκολλούσε να φύγει από κοντά του. Του άρεσε πολύ η τέχνη του παππού μας, κι άρχισε και κείνος από πολύ μικρός να μπογιαντίζει. Ο παππούς έχει ζουγραφίσει πολλά κονίσματα στην Ανατολή, στο Αϊβαλί, και δώ στο νησί και στη Βαρειά.

Εδώ, που γεννήθηκε, έμαθε κι από μόνος του να ζουγραφίζει. Παραπάνω είναι ένας φούρνος και του άρεσε να πηγαίνει να κάθεται και να τρώγει φρέσκο



Η αδερφή του Θεόφυλου
Φωτώ Χατζημιχάλη - Βερτουμή

ψωμί, κάνοντας ζουγραφιές. Μιά φορά, στα μάγουλα του φούρνου, ζουγράφισε το φούρναρη, με το φτιάρι στο χέρι. Ο Θεόφιλος, λοιπόν, έκανε το φούρνο και το φούρναρη να βαστά το φτιάρι μ' ένα ψωμί απάνω. Πέρασε ένας έξυπνος, και θέλοντας να τον πειράξει, του είπε, πως, έτσι που ζουγράφισε το ψωμί, θα πέσει. Ο Θεόφιλος όμως του απάντησε, πως τ' αληθινά ψωμιά μπορεί να πέφτουν από το φτιάρι, τα ζουγραφισμένα όμως δεν παθαίνουν τίποτα, αλλά πρέπει να φαίνονται όλα όσα κάνει απάνου στη ζουγραφιά του. Ο μακαρίτης ήταβε έξυπνος και γνωστικός, κι ας τον λέγανε "παλαβό" και "αχμάκη" οι κοιλαράδες, που δεν τονέ ξέρανε και στερνά τον εμπορευτήκανε κι όλας. Είχε γαλανά, έξυπνα λαμπερά μάτια, μέτριος στο σώμα και στο πάχος, με μιά φούντα μαλλιά στο κεφάλι, και ντυμένος τσουλιάδικα με φουστανέλα κι αρματωσιές. Ήξερε κι έκανε βυζαντινές μπογιές και μπογιαντίσματα. Μέσα στις μπογιές του έβαζε αυγό και γάλα από συκόφυλλα, για να γίνουνται πιότερο καλές. Ο Θεόφιλος έλεγε, πως εμένα αξίζει ο χρωματισμός μου, που δεν μπορεί να τον κάνει κανένας. Έπαιρνε την ιδέα σου, και ζουγράφιζε κείνο που ήθελες. Δεν ήξερε ψέμματα, ούτε εκμεταλλευότανε. Ό,τι και να του έδινες ήτανε ευχαριστημένος.

Σαν έγινε δεκαοχτώ χρονώ, έφυγε στης Ελλάδας τα μέρη. Έβαλε τη φουστανέλα, και με το καριοφύλι και το γιαταγάνι, πήγε στην Τουρκιά κι έγινε αντάρτης. Στερνά πήγε σ' ένα τσιφλίκι φύλακας, και σαν τράνεψε κάθισε στο Προξενείο της Σμύρνης "καβάζης". Μετά, πετάχτηκε στα παλιολλαδίτικα. Γύρισε το Βόλο, και δεν ξέρω ποιά άλλα μέρη. Σαν γύρισε ξανά εδώ, μιλούσε παλιολλαδίτικα και φορούσε ακόμα τη φουστανέλα του.

Στη Βαρειά κατακάθισε σαν έγινε σαρανταπέντε με πενήντα χρονώνε. Τότε πεθάνανε και οι γέροι μας. Τα καλοκαίρια ερχότανε στη Βαρειά ένας ζουγράφος πατριώτης μας ο Ελευθεριάδης, που τον έπαιρνε στο σπίτι του, του έβαζε ένα πιάτο φαγί, και ζουγράφιζε όλο τον καιρό. Μάλιστα, μια φορά του είπε να τον πάρει στο Παρίσι, να κάνει ζουγραφιές εκεί. Αλλά, ήθελε να του βγάλει τη φουστανέλα και να τον ντύσει φράγκικα. Ο μακαρίτης όμως δεν ήθελε για κανένα λόγο να βγάλει τη λερή φουστανέλα του, ούτε και να φύγει από τον τόπο του. Τάμα του ήτανε να πεθάνει στην πατρίδα του, ο κακόμοιρος. (Σ' αυτό το σημείο της αφήγησης, την πήρανε τα δάκρυα την κυρά Φωτώ, γιατί αγαπούσε πολύ τον αδερφό της). *Και να σου πω και την αλήθεια, αυτοί οι πλούσιοι κοιλαράδες τον πεθάνανε, τον αγαπημένο μας το Θεόφιλο.*

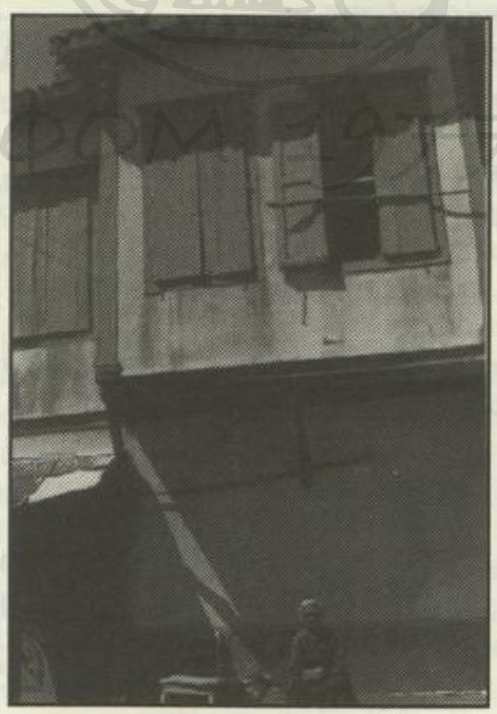
Τον φώναξε ένας πλούσιος να του ζουγραφίσει μερικά "κάντρα", σαν είδε

πως η τέχνη του είχε αξία, και τούδωσε μπαγιάτικο φαγί από ψάρια και κρέας. Ο καϋμένος τα πήρε, γιατί στη χάση και στη φέξη έτρωγε τέτοια φαγητά, και σαν πήγε στο δωμάτιό του, που είχε νοικιασμένο στο Βουνάρι της Μυτιλήνης, τα έφαγε με όρεξη, κι άφησε τα μισά να τα γιοματίσει και με ταχιά. Αλλά δεν πρόλαβε. Ήτανε χαλασμένα, ούτε του σκυλιού τους δεν τα δίνανε, τον πειράξανε, και τη νύχτα της παραμονής του Βαγγελισμού του 1934, πέθανε από δηλητηρίαση. Τονέ βρήκανε πεθαμένο, στερνά από τρεις μέρες, που είχε πιά βρωμίσει, και τονέ πήρε ο Δήμος άρον - άρον και τον έθαψε. Δεν προκάναμε ούτε να τον ασπαστούμε, ούτε να τον δούμε".

Η κυρά Φωτώ, μέσα σε λυγμούς, σταμάτησε εδώ την αφήγησή της, για τον πολυαγαπημένο αδερφό της το Θεόφιλο. Στη Βαρειά, στον τόπο που τονέ γέννησε, δεν υπάρχει ούτε ένα έργο του, από κείνα που τόσα καλοκαίρια είχε κάνει. Μονάχα στο ξωκκλήσι, τον Άη-Δημήτρη το Βαρειανό, που πλάϊ του είναι το πατρογωνικό σπίτι του Θεόφιλου, πάνω στο μικρό τέμπλο, στη μέση, υπήρχε ένα κονισματάκι, "Η Ανάσταση του Χριστού". Το είχε αφιερώσει στο εκκλησάκι αυτό το 1932, σα να προέβλεψε πως δε θα υπήρχε κάτι δικό του στη Βαρειά, κι αυτό ήτανε το μόνο σημάδι που μαρτυρούσε πως γεννήθηκε και πέρασε σ' αυτόν το μικρό τόπο ο λαϊκός μας ζωγράφος Θεόφιλος.(*)

Βασίλης ΠΛΑΤΑΝΟΣ

(*) Σημ. "Μ". Βέβαια, αργότερα, ο Σ. Ελευθεριάδης Teriade ίδρυσε στη Βαρειά, και δώρισε στο Δήμο Μυτιλήνης, το σημερινό, ωραίο Μουσείο "Θεόφιλου", όπου και έχουν συγκεντρωθεί εκεί δεκάδες έργα του.



Το πατρικό σπίτι του Θεόφυλου στη Βαρειά.
Κάτω η αδερφή του Φωτώ

ΓΩΝΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ



ΤΑ ΤΣΑΜΑΚΙΑ

Ήταν το Άλφα και τ' Ωμέγα, το πευκόφυτο τούτο δασάκι.
Τότε που μαζώναμε τις ξερές βελόνες φτιάχνοντας τα παιδόσπιτά μας.
Τότε που μυρίζαμε το ρετσίνι του και τρελοπαίζαμε στους κορμούς του.
Τότε που είχε σειρά καφενεδάκια και μαζευόμασταν η παρέα,
καθώς μας ζάλιζε η τσίκνα απ' το καλοψημένο χταπόδι.
Τότε που λιαζόμασταν στα φύκια και πέφτοντας στην υγρή αγκαλιά
της θάλασσας, ξανοιγόμασταν στα βαθιά.
Τότε που περπατάγαμε απ' τα μπλόκια και τ' άγαλμα της Λευτεριάς,
ανεβοκατεβαίναμε το Κιόσκι, περνάγαμε τ' Ορφανοτροφείο
μπαίναμε στο δαιδαλώδες κάστρο του και καταλήγαμε στη Φυκιότρυπα
για ν' αγναντέψουμε την αντικρυνή Μικρασιάτικη ακτή,
με σκέψεις ή χωρίς σκέψεις.
Τότε, που τα Τσαμάκια κι εμείς είχαμε μια πνοή!...

*

Η ΠΡΟΚΥΜΑΙΑ

Τ' ακούραστά μας βήματα δεχότανε, χαλί μας έστρωνε,
γιορτάσι τόκανε το "π ή γ α ι ν ' έ λ α".
Δροσιά μας έστελναν τα κύματά της, μπάτης μας χτύπαγε απ' το λιμάνι.
Βαρκούλες λαφροκίνητες, ψηλά καράβια, δάσος κατάρτια.
Βαπόρια, φουγάρα, φιλιστρίνια...
Πίνακες ζωντανεμένοι, που μας χορταίνανε στο κοίταγμά τους!
Ήξερε να μερεύει τους καημούς,
Τ' ανήσυχά μας νιάτα, η π ρ ο κ υ μ α ί α...

*

ΘΥΜΗΣΕΣ ΞΑΣΤΕΡΕΣ

Προσκυνητάρια του παρελθόντος
χαρές που μου δώρισες, πατρίδα,
γερές αποσκευές για νάχω να κρατάω
στο ταξίδι μου μέσα στο χρόνο...

Ειρήνη ΜΙΣΣΙΟΥ - ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Δημήτρη Γ. Σκλεπάρη

Η ΜΟΥΣΑ ΤΟΥ ΦΑΝΤΑΡΟΥ



Στη στυγνότητα και σκληρότητα της στρατιωτικής ζωής, που με την αυστηρή πειθαρχία εξουθενώνει και αλλοτριώνει την προσωπικότητα, ξεσπά η μούσα του φαντάρου

Ο φαντάρος λαϊκός ποιητής, στιχοπλόκος ή ποιητάρης συνταιριάζει τα δίστιχα - τραγουδάκια, που δεν απαγγέλλονται, ούτε τραγουδούνται. Μ' αυτά ξεδίν' η καρδιά και λαφρύν' η διάθεση του φαντάρου σε ώρες σχολής, και στις στενές ψυχικές καταστάσεις κι αναποδιές της στρατιωτικής ζωής. Ο δημιουργός των στίχων αυτών βλέπει την στρατιωτική ζωή σε γενικότητα, φιλοσοφεί πάνω σ' αυτή κι εκφράζει τα συναισθήματά του.

Στα ποιήματα αυτά των λαϊκων ποιητών, στιχουργών ή ποιητάρηδων, μπορείς να βρείς, αναλόγως, στα χαρισματικά άτομα, ψήγματα άπεφθου ποιητικού χρυσού, άνετο, λιτό στίχο με πλούσιο αίσθημα, όπως και μέτρια πεζολογική ποίηση. Άλλοτε κακόζηλες εκφράσεις "περί διαγραμμάτου" και λεκτικά "στρεβλώματα", κυρίως για να πετύχει η ομοιοκαταληξία, είτε για να εξωραΐσουν το κείμενο τους οι ποιητάρηδες και στιχοπλόκοι.

Τα χαρακτηρίζει η φυγή από το "παρών" και η λύτρωση - φιλολογική έστω - ο ρεαλισμός με δυνατό το συναίσθημα και την αγάπη για τη μάννα, κι "ο πόθος του νόστου" της επιστροφής στους δικούς του, και στη γενέθλια πατρίδα.

Ο ποιητής τοποθετεί τον εαυτό του πλάι στον συνάνθρωπό του. Άνθρωπος κι αυτός, που τώρα βρίσκεται ξεκομμένος σε μιαν άλλη ομάδα, είναι κάτι άλλο "φαντάρος", ενώ δεν παύει να είναι άθρωπος, να σκέφτεται και να αισθάνεται ανθρώπινα.

Οι στίχοι περνούν στα γράμματα των φαντάρων ή στην πίσω όψη φωτογραφιών. Διαδίδονται από τους ίδιους τους φαντάρους κι από όσους έχουν την απασχόληση να γράφουν γράμματα (κουρείς, "καλλιτέχνες").

Φιγουράρουν στους κοινόχρηστους χώρους: μαγειρεία, τουαλέτες σκοπιές.

Η καραβάνα, τα ρούχα που θέλουν πλύσιμο, ο λοχίας, επιλοχίας με τη σφυρίχτρα,που τους ξεκουνά και τους βγάζει από τον ανέμελο ρυθμό ζωής, ο δεκανέας υπηρεσίας, το πειθαρχείο, η προτινή ζωή που νοσταλγούν και δεν μπορούν να την ξεχάσουν, ξεκομμένοι από το "κορίτσι" τους, είναι οι άξονες που γύρω τους περιστρέφεται η λαϊκή ποίηση του φαντάρου. Πολλές φορές φορτίζεται με τη λεπτομέρεια, που είναι χαρακτηριστική και τον βασανίζει.

Ενώ, όταν ο φαντάρος περνά την ώρα του "οικειοθελώς" σκαλίζοντας σε ξύλο ελιάς ή σε άλλο υλικό διάφορα αντικείμενα, βάζει όλη τη δεξιοτεχνία και το μεράκι του. Ιδέστε π.χ. στις στρατιωτικές καντίνες, όπου εκθέτουν οι φαντάροι αντικείμενά τους για να εξοικονομήσουν το χαρτζηλίκι τους.

Η μούσα του Φαντάρου εκφράζει την "ομαδική ψυχολογία" των φαντάρων και

γίνεται αποδεκτή από τη "φανταρία". Είναι ανθρώπινη λαϊκή ποίηση και αποδίδει συναισθήματα της "παρούσης καταστάσεώς τους".

Παραθέτουμε μια επιλογή της "Μούσας του Φαντάρου" που έχουμε συγκεντρώσει από το 22ο Σύνταγμα πεζικού XIII Μεραρχίας Μυτιλήνης, όπου υπηρετήσαμε κατά καιρούς και κατά τόπους. Αναφέρουμε, ενδεικτικά, τις άλλες Μονάδες από τις οποίες πλουτίστηκε η συλλογή.

Η ΜΟΥΣΑ ΤΟΥ ΦΑΝΤΑΡΟΥ

Απ' τη στιγμή που φόρεσα του βασιλιά το "στέμμα"
εμαύρισε η καρδούλα μου και βγάζει μαύρο αίμα.
Αυτά είναι τα τραγούδια μου απ' την καρδιά μου βγαίνουν
με ξέχασαν τ' αδέρφια μου και γράμμα δεν μου στέρνουν.
Όλοι με ξεχάσανε, κανένας δεν μου γράφει
το όνομα μου σβήστηκε απ' τα χαρτιά, εχάθη.
Τον άνθρωπο εις τον στρατό όλοι τόνε ξεχνούνε,
σαν το 'κλησάκι στο βουνό που δεν το λειτουργούνε.

*

Από τα σπλάχνα της καρδιάς επιστολή σου στέλνω
και όταν λάβεις τη γραφή, απάντησή του θέλω.
Μέσα στη λάμψη, στη φωτιά, στου μπαρουτιού τη λάβα
έχω πουλί μου, πρόχωμα τα μάτια σου τα μαύρα
Μάνα μου με ανάθρεψες, μ' έκαμες παλικάρι
και μ' έστειλαν στην Άγκυρα η αφαίρα να με φάγει.
Μην κλαίς μανούλα μου γλυκιά,
μην κλαίς γλυκιά μου μάνα,
ζήσε με τ' άλλα σου παιδιά
και ξέχασέ με μένα.

(Απ' τη Μικρασιατική εκστρατεία του 1922)

*

Αλίμονον ο δυστυχής, όπως κι αν το μετρήσω
όπως κι' αν το συλλογιστώ τρελός θα καταντήσω.
Αυτά τα ρούχα, το χακί, τα τρισκαταραμένα
με κάμανε ν' απαρνηθώ τη μάνα που με γέννα.
(πίσω από φωτογραφία)
- Λάβε κορμί δίχως κορμί και σώμα δίχως αίμα
και τη φωτογραφία μου να ενθυμείσαι εμένα.
- Στέκομαι και παρατηρώ τον κόσμο και δακρύζω
ένα κορμάκι μου 'μεινε κι αυτό δεν το ορίζω.

*

- Εάν το βόλι βαρέως με πλήξει
και της νεότητός μου παρέλθει ο χρόνος,

εάν αποθάνω και δεν με ιδείτε
θα μ' ενθυμείσθε εκ της εικόνος.

*

Ακούσατε, καλά παιδιά, καλά μου παλικάρια
τις ψείρες σα σκοτώνετε κρατάτε τα τομάρια,
γιατί θα 'ρθεί ένας καιρός να 'ρθούν οι τομαράδες
και τότες είν' περίσταση να κάνουμε παράδες.

(50ο Σύνταγμα)

*

Όταν ήρτα ο δυστυχής για να υπηρετήσω
ενόμιζα πως πήγαινα σε γάμο να γλεντήσω.
Μα όταν πρωτοπάτησα στο Σύνταγμα, την πόρτα,
μαράθηκε η καρδούλα μου, σαν του Μαγιού τα χόρτα.
Με τη ψιλή τη μηχανή έκοψαν τα μαλλιά μου
και μου φορέσαν το χακί και θλίφτηκε η καρδιά μου.
Ως πότε, αυτό το Σύνταγμα θα μ' έχει στα χαρτιά του,
θα με τραβά για εκπαίδευση με τα παλιάλογά του!

(22ο Σύνταγμα, Λόχος Πολυβόλων)

*

Μιά μέρα στα γυμνάσια πέρασ' ένα κορίτσι
και γύρισα να την εδώ και χάλασα την κλίση
Κι ο λαχαγός διέταξε εις τον επιλοχία:
"βάλ' του τρεις μέρες κράτηση και πέντε αγγαρία"
Από βραδύς ξεκίνησα, βρε, για το πειθαρχείο
και το πρωΐ με ξύπνησαν, γραμμή για το "θηρίο" (*)...
Και με την πρώτη καμακιά κεφάλια κόβω τρία
κι' αμέσως εσκορπίστηκεν ωραία ευωδία.
Ο ένας με τον τενεκέ, άλλος με το φτυάρι
κι ο τρίτος με το σάρωμα ασβέστη του πασάρει...

*

Ημέρα ήταν Κυριακή, κι' έπαιζαν οι καμπάνες
κι εμείς τα φανταρόπουλα πλέναμε καραβάνες
Μέσα σε τούτη τη σκοπιά είναι φωτιά 'ναμένη.
Ποιός ήρτε και δεν έφυγε με την καρδιά καμμένη;
Βάσανα π' όχει το χακί και πίκρα το γαλόνι,
κρίμα στο νιό που τα φορεί· τα νιάτα του σκλαβώνει.
Κουβέρτα έχω σκέπασμα, κουβέρτα έχω στρώση
και το γυλιό προσκέφαλο, ώσπου να ξημερώσει.

(*) για την "Καλλιόπη"= τις τουαλέτες, τ' αποχωρητήρια

Μυτιληνούλα μου μικρή, ξανθή και μαυρομάτα
έλα, να σμίξουμε τα δυό κάτω στην Καλαμάτα.

(από Καλαματιανούς που υπηρετούσαν, κάποτε στη Μυτιλήνη)

*

Τον άντρα που 'ναι στο στρατό να τόνε λυπηθείτε,
μόνο με γράμμα και λεφτά να τον παρηγορείτε.
Νά 'μουνα γραμματόσημο στο γράμμα να κολλούσα
να 'ρχόμουνα να σ' έβλεπα και πίσω να γυρνούσα.
Όποιος δεν έχει βάσανα και θέλει ν' αποχτήσει,
στον έκτο λόχο, βρε παιδιά, να 'ρθεί να υπηρετήσει

(15ο Σύνταγμα - Γιάννενα)

*

Εμένα η καρδούλα μου ήτανε ανθισμένη
και την εμάραν' ο Στρατός, άδικα, την καημένη.
Πότε θαρθεί ένας καιρός το "στέμμα" να ξηλώσω
όπλα, μπαλάσκες και γυλιό στο σιτιστή να παραδώσω.
Σαν το νταρί σκορπίσαμε σαν τ' άχερο στ' αλώνι
κι αν θέλει πάλι ο Θεός πάλι μας ανταμώνει.

*

Σαν σηκωθώ πρωΐ - πρωΐ το θάλαμο κοιτάζω
βλέπω μπαλάσκες και γυλιά και βαριαναστενάζω.
Εις το Στρατόν απόχτησα τα τέσσερα σημεία:
το αχ, το βαχ, τ' αλίμονο και την αδεκαρία.
Απ' όλα τα σαλπίσματα μ' αρέσουν μόνο τρία:
ο "άρτος", το "συσσίτιον" και η "μισθοδοσία"!...
Με σάλπιγγα σηκώνομαι, με σάλπιγγα κοιμούμαι,
με σάλπιγγα τρώγω ψωμί, γιατί παραπονιούμαι;
Το στρατιώτη στο Στρατό να μην τον λησμονάτε,
γράμμα να τόνε στέλνετε, να τον παρηγοράτε

*

Απ' όλα τα Συντάγματα το "Ιππικό" μ' αρέσει
πόχει τη σπάθα μακριά και το κοντό τουφέκι.
Στην ίλη όταν ήρταμε μας κόψαν τα μαλλιά μας,
μας άλλαξαν τα ρούχα μας και την περπατηξιά μας.
Η σέλα τρώει τα ρούχα μας, η σκόνη τα μαλλιά μας
και ο εβραίος (*) καλπασμός αδειάζει την κοιλιά μας.
Το ιππικό 'ναι λεβεντιά έχεις και μεγαλεία,
όταν βαράει επέλαση μέσα στην πολιτεία.
Αστροπελέκι και φωτιά να πέσει στη στρατώνα,
να κάψει βούρτσες, ξυστριά και τη σταυλοχιτόνα

(Από το 1ο Σύνταγμα "Ιππικού")

Βαρέθηκα ο δυστυχής να πλένω καραβάνα
να στρώνω το κρεβάτι μου σα να μην έχω μάνα.
Μάνα μου σαν σε θυμηθώ στο όπλο ακουμπίζω
και τις παλάσκες που φορώ, δάκρυα τις γεμίζω.
Βαρέθηκα πιά στο στρατό να τρώγω "καραβάνα".
να πλένω τα ρουχάκια μου σα να μην έχω μάνα.
Πολλές μανάδες έδωκα τα λερωμένα ρούχα
καμιά δε μου τα έπλυνε σαν τη μανούλα πού χα.
Πού σαι, μανούλα, να με δεις τα ρούχα μου να πλύνω,
που τρέχουν τα ματάκια μου σαν το νερό που πίνω.
Σκούπισε τα ματάκια σου, ξανά παρηγορήσου
ώσπου να 'ρθεί ένας καιρός ξοπίσω να γυρίσω.

Δημήτρης Γ. ΣΚΛΕΠΑΡΗΣ

(*) παρετυμολογία = εδραίος, ασάλευτος στη ράχη, σταθερός καλπασμός.

*



Νυχτερινό σχέδιο του ΜΙΛΤΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ φιλοτεχνημένο με το φως "αυγουστιάτικου" φεγγαριού, από το μπαλκόνι της κατοικίας του, που ήταν το 1931 στο ύψωμα του Κιωσκιού (οδός Κατσακούλη 11). Πέραν από την αστραφτερή θάλασσα της Μυτιλήνης οι σκιεροί όγκοι της καταπράσινης περιοχής του Ακλειδιού και της Αγίας Μαρίνας

Κλειὼς Σάββα

ΓΛΑΡΟΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Κάθε μέρα ἡ Τῆνος ταξιδεύει μέσα σὲ ζαφυρένιους ἀφρούς. Τὸ δυνατὸ μελτέμι τοῦ Αὐγούστου κατεβαίνει ἀπὸ τ' ἀνοιχτὰ τῆς Σύρος δίχως μπόδιο, καὶ τὴν ξετινάζει. Ξέχωρα στὸ μῆνα τῆς Παναγιᾶς της, λάμπει κάτασπρη σὰ νὰ βγῆκε ἀπὸ λουλακιασμένη μπουγάδα, καὶ στεγνώνει τώρα ἁπλωμένη πάνω στὰ βράχια.

Ὅμως κανεὶς δὲν στεναχωριέται, ὅταν οἱ ξένοι ποὺ περνοῦν τοὺς ἔρχονται τὰ ροῦχα στὸ κεφάλι, καὶ τρίβουν τὰ μάτια τους ἀπὸ τὸ χῶμα. Καὶ γελοῦν, ὅταν τοὺς λένε πὼς ὑπάρχει κι' ὁ "Καρεκγλάτος", ὁ σήφουνας, ποὺ σηκώνει καὶ σκορπᾶ τραπέζια καὶ καρέκλες. Εἶναι κι' ὁ "Καμπανάτος", ποὺ χτυπάει τὶς καμπάνες!... Νά, ἐδῶ κοντά μας, ὁ Δὸν Φραγκίσκος, ὁ καθολικὸς παπᾶς τῆς γειτονιᾶς, τριγυρίζει ἔξω στὴν αὐλὴ σὰ νὰ μὴν τρέχει τίποτα, καὶ ἂς κοντεύει νὰ πιάσει τὰ ἑκατὸ χρόνια!... Σιάχνει τὸ κλῆμα ποὺ σκεπάζει τὴν αὐλή, γεμίζει τὸ καλαθάκι του τρυφερὰ φασουλάκια, καὶ δίχως καθόλου θυμὸ προσπαθεῖ νὰ ξεμπλέξει τὸ καφεδί του ράσο ἀπ' τὰ κλαδιὰ τῆς ροδιᾶς, ποὺ τὸ φοριόζο μελτέμι τὄχει στραπατσάρει. Καὶ τὸ μεγάλο πλατύγυρο καπέλο του ἔχει σκαλώσει ἀμέτρητες φορὲς στὰ κλαδιὰ μιᾶς ἰσχνῆς ἐλιᾶς, ποὺ παραδέρνει 'κεῖ πάνω σὰν βινετσιάνικο τρόπαιο...

- Ἀκοῦς ἐκεῖ, ποὺ θὰ μᾶς πειράξει ὁ ἀγέρας - λέγει ἀπὸ τὸ παράθυρό της ἡ Μαριέτα στὴ γειτόνισσά της, τὴν κυρὰ Μαργαρίτα, ποὺ βγῆκε στὸ μπαλκόνι νὰ ποτίσει τὴν μπουκοβιλιά της - ὑγεία μᾶς φέρνει. Διώχνει τὰ μικρόβια καὶ τὰ σκορπᾶ στὰ πέλαγα.

Καὶ ἀλήθεια, ἀναρωτιέσαι. Τί θὰ γινόταν ἡ Τῆνος δίχως τὸν ἀγέρα της; Αὐτὸν τὸν μῆνα ποὺ ὁ κόσμος εἶναι τόσο πολὺς καὶ ξεπερνᾶ τὶς δυνατότητες νὰ τὸν φιλοξενήσει. Κάθε μέρα τὰ βαπόρια ποὺ πηγαινοέρχονται, μικρὰ καὶ μεγάλα, φέρνουν πλῆθος κόσμου, ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ποὺ ξεχύνεται στὴν προκυμαία πολυθόρυβο καὶ πολύχρωμο, καὶ γεμίζει τὸ μεγάλο δρόμο ἀνεβαίνοντας στὴ Μεγαλόχαρη. Ἀνάμεσα, ἑκατοντάδες οἱ ἄρρωστοι ποὺ κρατοῦν πελώριες λαμπάδες νὰ τὶς ἀνάψουν μπροστὰ στὴν Παναγία, στολισμένη ἀπὸ τὰ πιὸ πολύτιμα χρυσαφικὰ καὶ μὲ τοὺς πιὸ φρέσκους ἀγνοὺς κρίνους τοῦ ἀγροῦ.

Τὸ Δεκαπενταύγουστο σὲ κανένα μέρος δὲ θὰ βρεῖς τόση γραφικότητα καί... ἀκαταστασία, ὅση στὴν ἀγορὰ τῆς Τήνου. Μαγαζιὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, τραπέζια, στὸ δρόμο, κατάφορτα ἀπὸ ἑκατοντάδες "Παναγιὲς" μικρὲς καὶ μεγάλες, σὲ εἰκονίσματα, σὲ μενταγιόν, σὲ πορτατίφ, ἀκόμα καὶ σὲ ..μπερλὸκ γιὰ τὰ κλειδιά! Πελώριες λαμπάδες κρεμασμένες σὲ κάθε γωνιά, μὲ βουνὰ ἀπὸ τριανταφυλλολίβανο ποὺ μοσχοβολάει. Ἀντικείμενα τηνιακῆς τέχνης, καλάθια, τσάντες, βεντάγιες ἀπὸ χρωματιστὸ καλάμι, χάντρες, κομπολόγια, φορέματα ὑφαντά, ἐργόχειρα, ἀνακατωμένα μὲ δεκάδες κουτιὰ συριανὰ λουκούμια καὶ φραγγόσυκα, ποὺ ξεχειλοῦν ἀπὸ τὰ πανέρια, καταμεσὶς στὸ δρόμο... Γυναῖκες ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ διαλαλοῦν τὸ ντόπιο φασκόμηλο, τὴν κάπαρη καὶ τὸ θυμάρι. Καὶ καθολικὲς γκριζοφορεμένες καλόγριες περνοῦν βιαστικὲς κι' ἀδιάφορες. Κι' ἕνας κόσμος ἀνακατεμένος, ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀνεβαίνει, κατεβαίνει, στέκεται ἀγοράζει... καὶ χαζεύει.

Κι' ἔχει πλείστα ὅσα νὰ θαυμάσεις στὴν Τῆνο.

Τὰ μουσεῖα τοῦ Ἱδρύματος τῆς Παναγίας εἶναι γεμάτα ἔργα τέχνης, ἀπὸ τοὺς ντόπιους καλλιτέχνες Γκύζη, Λύτρα, Χαλεπᾶ, Βιτάλη καὶ ἄλλους.

Τρέχουμε νὰ προφτάσουμε τὸ λεωφορεῖο, ν' ἀνεβοῦμε ψηλὰ στὸ κεχροβούνι, στὸ μοναστήρι τῆς ἁγίας Πελαγίας, ποὺ ὁραματίστηκε τὴν Παναγία, μέσα στὸ πάμφτωχο κελί της, γιὰ νὰ τῆς πεῖ: "Στὸ χωράφι τοῦ Δοξαρᾶ εἶναι χωμένο τὸ εἰκόνισμά μου. Νὰ τὸ βγάλουν καὶ νὰ χτίσουν περίλαμπρο ναὸ ἐκεῖ". Μὲ δέος σκύβεις γιὰ νὰ περάσεις τὸ κελί, μὲ τὰ μαῦρα σαρακοφαγωμένα δοκάρια. Κάτω τὸ πάτωμα ποὺ ἔχει γίνει πιὰ χῶμα, τὸ ξυλένιο σκαμνὶ ποὺ καθόταν, τὸ ἀδράχτι ποὺ τὴ συντρόφευε μερόνυχτα, καὶ πάνω στὸ περβάζι στὸ μικρὸ σιδερόφραχτο παραθύρι ἀκουμπησμένο τὸ λαγινάκι ποὺ ἔπινε νερό.

Ὅταν φύγεις ἀπὸ κεῖ νοιώθεις κάτι σὰν σφίξιμο στὴ ψυχή σου. Μὰ σὲ ἀποζημιώνει τὸ μοναστήρι ὁλοκαίνουργιο μὲ πλούσιες ἐκκλησίες καὶ γραφικὰ κελιά, μὲ λουλούδια μέσα σὲ φρεσκοχρισμένες γλάστρες. Χαίρεσαι τὶς 80 καλόγριες νὰ γοργοπερνοῦν μαυροφόρες... νεράϊδες ὅλο ὑγεία καὶ δροσιά. Δὲ σοῦ θυμίζουν καθόλου τὴ μαυροφορεμένη ἐκείνη χλωμὴ καλογριὰ τοῦ Γρυπάρη.

Κατεβαίνοντας γνωρίζεις το κυκλαδίτικο τοπίο γυμνὸ ἀπὸ κάθε πράσινο, μὲ τὸ μελὶ φωτεινό του χρῶμα, καὶ στολισμένο ἀπὸ μικροσκοπικοὺς μεσαιωνικοὺς πυργίσκους, ποὺ κατάπληκτη μαθαίνεις πὼς εἶναι περιστερεῶνες! Ἀκόμα, δεκάδες μικρὰ κάτασπρα ξωκλήσια ἰδιωτικά, μέσα σὲ κτήματα, μὲ λεμονιὲς ποὺ γέρνουν ἀπὸ τὸν κατακίτρινο καρπό τους. Και ἄλλα ξωκλήσια, πάνω στὰ κόκκινα βράχια, μὲ φόντο τὸ μαβὶ οὐρανὸ καὶ τὴν μπλὲ ἀφρισμένη θάλασσα. Κι' ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἐρειπωμένοι ἀνεμόμυλοι συμπληρώνουν τὸ γυμνὸ κυκλαδίτικο τοπίο.

Μὲ τὸ βαπόρι ποὺ τραβᾶ σὲ λίγο γιὰ τὴ Δῆλο, ἔχεις ἀκόμα μέσα στὴ σκέψη σου τὶς κάτασπρες πεντακάθαρες γειτονιὲς τῆς Τήνου. Τὶς αὐλὲς μὲ τοὺς ἄσπρους κρίνους καὶ τοὺς κατακόκκινους ἰβίσκους. Τὰ σκοτεινὰ λαγούμια ἀνάμεσα στὰ στενὰ σοκάκια, ἀπομεινάρια μιᾶς πολὺ σκληρῆς ἐποχῆς. Τὰ σύγχρονα μεγάλα ὁλόλευκα ξενοδοχεῖα τῆς προκυμαίας, καὶ τὶς βαρκούλες ποὺ χοροπηδοῦν πολύχρωμες στὸ κύμα. Καὶ τελευταῖο, τὸ ψηλὸ καμπαναριὸ τῆς Παναγιᾶς ποὺ σὲ κατευοδώνει ὥς μέσα στὸ πέλαγο. Δὲ λὲς ἀντίο. Τὸ ξέρεις. Θὰ ξαναρθεῖς...

Καθισμένοι σ' ἕνα παγκάκι τῆς γέφυρας ἀπολαμβάνουμε, τὴν ὥρα τούτη τῆς μαγείας, τὸ ἀπαλὸ κάτασπρο συννεφάκι ποὺ σεργιανάει στὸν οὐρανό. Τὰ βράχια ποὺ ξεπροβάλλουν καταμεσὶς στὸν ἀφρὸ καὶ στὴν ἀρμύρα. Τὰ ἔρμα καλύβια ποὺ ἀσπρίζουν σ' ἕνα ξερονήσι, καὶ τὴ σιωπὴ τῆς φύσης. Ἕνα παλιὸ τραγουδάκι "Ἐκδρομὴ στὶς Κυριακάδες, τώρα στὶς μικρὲς Κυκλάδες" ἔρχεται στὴ μνήμη. Κάποιος δείχνει ἕνα νησὶ ποὺ ξεπρόβαλε ξαφνικὰ μπροστά μας.

- Νά! ἡ Δῆλος!...

Ὄχι δὲν εἶναι ἡ Δῆλος. Εἶναι ἕνα ἄλλο νησὶ γνωστὸ κι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἱστορία - ἡ Εἰρηνία - ἀκατοίκητο - Κι' αὐτὸς ὁ λόφος ἐκεῖ δεξιά! Κι'αὐτὸ νησάκι ἔρημο. Ὅμως, ἐκεῖ ποὺ σὰν ἄσπρο γλαροπούλι πέρα ἔχει ἁπλώσει τὰ φτερά του στὸ πέλαγο εἶναι ἡ Μύκονος, καὶ πιὸ πέρα ποὺ ἀχνοφέγγουν γαλάζιες κορφές, ἡ Νάξος καὶ ἡ Πάρος.

Καλλίτερα νὰ κοιτάζεις τὴ θάλασσα, τὸν ἥλιο ποὺ παίζει μαζί της. Κλείνεις τὰ μάτια σου γιὰ νὰ ὀνειρευτεῖς. Καὶ ὅταν τ' ἀνοίξεις δὲν ἀργεῖ νὰ ξεπροβάλει μπροστά σου ἡ Δῆλος. Ἕνας βράχος δίχως βλάστηση, δίχως δένδρα. Ἕνας μικρὸς ὅρμος μὲ δυὸ τρία κότερα ἀραγμένα.

Μαζὶ μὲ ὅλο τὸ μπουλούκι τῶν ξένων καὶ ντόπιων τουριστῶν, πατώντας σὲ μιὰ θαλασσοδαρμένη σανίδα βγαίνουμε ἔξω, στὴ στεριά. Τὸ ἔκπληκτο μάτι ἀντικρύζει μιὰ ἀπέραντη πολιτεία κι' ἔχεις τὴν αἴσθηση ὅτι τὸ προηγούμενο βράδυ ἔγινε ἕνας μεγάλος σεισμὸς καὶ τὴν κατέστρεψε. Ὅμως, ὅλα στέκονται ἐκεῖ ποὺ ἦταν. Σὰ νὰ γύρισες τρεῖς χιλιάδες χρόνια πίσω, καὶ προχωρεῖς ἀργὰ μὲ προσοχὴ μὴ σβήσει τ' ὄνειρο!.. Περπατώντας βλέπεις τοὺς τοίχους, ποὺ σχηματίζουν τὰ δωμάτια, τὰ λουτρὰ καὶ τὴ στέρνα γεμάτη καὶ τώρα μὲ νερό. Καὶ προχωρώντας πλατεῖες μὲ πελώρια συγκροτήματα σπασμένων μαρμάρων. Νά! ἐκεῖ ἕνα μισὸ ἄγαλμα, ἐδῶ ἕνας μαρμάρινος χιτώνας, παρ' ἐκεῖ μιὰ μαρμάρινη κρήνη, ποὺ διασώθηκε ἀκέραια. Πιὸ πέρα, πελώρια ἀγάλματα καὶ ἀναπαραστάσεις ποὺ δὲν ἀπόμειναν παρὰ ὄγκοι πέτρας καὶ μαρμάρου. Τὸ μισὸ σῶμα ἑνὸς Θεοῦ ἢ τὸ κεφάλι ἑνὸς ταύρου. Μονάχα οἱ λέοντες εἶναι ἀκόμα ἀκέραιοι στὴ σειρὰ πάνω στὴ βάθρα τους. Αἰώνιοι φύλακες χιλιάδων χρόνων!..

Καὶ ἡ Ἄνοιξη! Ἡ Ἄνοιξη ποὺ ὀργιάζει τριγύρω. Κατακκόκινες παπαρούνες, πολύχρωμα ἀγριολούλουδα. Καὶ τὰ μόνα ζωντανὰ πλάσματα, οἱ σαῦρες, μικρὲς μεγάλες γοργοτρεχούσες καὶ ἀποκρουστικές, πηδοῦν μπροστά σου, σὲ κοιτοῦν κοροϊδευτικὰ καὶ χάνονται μέσα στὰ ἐρείπια. Νιώθεις τὴν ἀνάγκη νὰ πᾶς παντοῦ ν'ἀγκαλιάσεις τὸ κάθε τι, ὡς τὸν ἀπάνω μαχαλὰ ποὺ βλέπεις τὰ χαλάσματά του...

Ὅταν σὲ λίγο τὸ βαποράκι ἄρχισε ν' ἀφήνει πίσω του τὸ ἱερὸ νησὶ τῆς ἀρχαιότητας, κοιτάζεις μὲ συνεπαρμὸ καὶ λύπη τὴν ἐρειπωμένη τούτη μεγαλειότητα, ποὺ ἀκόμα ποιός ξέρει πόσες ἄλλες γενιὲς ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς θὰ ἔρχονται νὰ τὴ θαυμάζουν...

Καὶ τώρα, δὲν εἶναι μακριὰ ἡ Μύκονος, τὸ σύγχρονο αὐτὸ νησάκι τῆς ἁμαρτίας. Τὸ βλέπουμε ν'ἁπλώνεται πέρα στὴ θάλασσα καὶ ὅσο τὸ πλησιάζεις τόσο σὲ ξαφνιάζει ἡ ἀσπράδα τῶν σπιτιῶν της. Ὁ τουρισμὸς τὸ θέλει μὲ τὸ πάλλευκο χρῶμα τῆς ἀγνότητας καὶ μὲ τὸ πιὸ σάπιο τῆς ἁμαρτίας...

Ὅμως, ἐμεῖς θὰ περπατήσουμε στὰ πλακόστρωτα στενὰ δρομάκια, μὲ τ'ἀσβεστωμένα σκαλιά, τὶς ἁπλὲς ταβερνοῦλες, τὰ ξύλινα μπαλκόνια ποὺ κρεμάζουν τζιράνια καὶ γαρουφαλιὲς καὶ γλάστρες μὲ κόκκινες φλογάτες μελόχες.

Δὲ θὰ πᾶμε στὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα ποὺ ξεφύτρωσαν δεκάδες πάνω στὰ κόκκινα βράχια τῆς ἀπέναντι μεριᾶς. Οὔτε στ' ἀμέτρητα "νάϊτ κλάμπς", μὲ τὴ σφιχταγκαλιασμένη νεολαία. Οὔτε στὶς λογὴς - λογὴς μπουάτ ἢ στὰ πανάκριβα κοσμηματοπωλεῖα ποὺ τοποθέτησε μέσα σὲ κάτασπρα μαγαζάκια ἡ ἀθηναϊκὴ κερδοσκοπία.

Πᾶμε καλλίτερα νὰ χαροῦμε τοὺς ἀνεμόμυλους μὲ τὰ μεγάλα κάτασπρα πανιὰ ποὺ στέκονται στὴ σειρὰ ἐκεῖ πάνω στὸ γυμνὸ κυκλαδίτικο λόφο. Καὶ ὕστερα, νὰ κατεβοῦμε στὴν παραλία, νὰ καθίσουμε στὸ παραθαλάσσιο καφενεδάκι ποὺ προσφέρει καφέδες καὶ οὔζα ἡ μεσόκοπη καλόκαρδη γυναίκα ποὺ μπαινοβγαίνει ἀκούραστη, κουβαλώντας πελώριους γεμάτους δίσκους...

Ἡ ἀκρογιαλιὰ στὰ πόδια σου, τὸ κύμα λέει ἕνα δικό του κρυφὸ τραγούδι στὴν ἀμμουδιά, μὴν τ' ἀκούσουν οἱ ἑκατοντάδες ξενόγλωσσοι ποὺ περνοῦν μισόγυμνοι ἀπὸ κοντά μας. Ὡς τόσο, ἕνα γρὶ-γρὶ στὴ θέση τῆς θάλασσας παραπατάει πάνω στὸ φουσκωμένο κύμα, ἕτοιμο νὰ φύγει, καὶ δυὸ τρεῖς ἄλλες ψαρόβαρκες στὴν ἄμμο ραχατεύουν φρεσκοβαμένες, ἕτοιμες γιὰ τὴ δουλειά. Ἐκεῖ ἀπὸ κάτω τρεῖς πελεκάνοι, ἴσως ἀπόγονοι τοῦ "Πέτρου", δίχως νὰ νοιάζονται ἀπὸ τὴ γύρω φασαρία ξεψειρίζονται μὲ τὴν πελώρια μύτη τους...

Φεύγοντας πιά, τὸ δειλινό, μᾶς συντροφεύει ἕνας μικρὸς ἀνεμόμυλος ποὺ ἀγοράσαμε ἀπὸ ἕνα μικροπωλητὴ τοῦ δρόμου... γιὰ νὰ θυμόμαστε τὴ Μύκονο...

Κλειὼ ΣΑΒΒΑ

Στρατή Μισγίρη

ΣΟΥΜΟΥΡΙΑ

Η δραματική τροχιά του στη λεσβιακή ιστορία.

Όταν η Λέσβος καταλήφθηκε από τους Τούρκους (1462) ήταν πολύ αραιοκατοικημένη, πράγμα που μαρτυρείται από τις διάσπαρτες εγκαταλειμμένες παλαιοχριστιανικές εκκλησίες. Ασφαλώς οι κάτοικοι έπαψαν να τις χρησιμοποιούν σαν ενοριακές, παρόλο ότι ο χριστιανισμός δε διώχθηκε ποτέ στη Λέσβο και επομένως από τότε που διαδόθηκε στο Νησί δεν έπαψε να ισχύει([1]).

Η αραίωση τούτη του Λεσβιακού πληθυσμού συνεχίστηκε και στους πρώτους τρείς - τέσσερις αιώνες μετά την κατάληψη από τους Τούρκους. Και είναι φυσικό να εγκαταλείπεται το Νησί από ένα αρκετά μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα, για να αποφύγει την καταπίεση του δυνάστη. Ο SEV. PLEHN([2]) μιλά για ένα πληθυσμό 25.000 ανθρώπων σ' ολόκληρη τη Λέσβο.

Οι Τούρκοι δεν έκαναν εποίκηση στο Νησί, παρά μόνο όσοι χρειάζονταν για την ασφάλεια, τη διοίκηση και την είσπραξη των φόρων. Η αύξηση του πληθυσμού άρχισε να παρουσιάζεται από τα μέσα του 18ου αι. και ολοκληρώθηκε το 19ο αι.([3]).

Στην περιοχή της Καλλονής υπήρχαν διάφοροι οικισμοί, διάσπαρτοι μέσα στο γόνιμο και παραγωγικό κάμπο της. Οι κάτοικοι ήταν κυρίως αγρότες και κτηνοτρόφοι. Οι Τούρκοι σαν ήρθαν βρήκαν τα Δάφια, τα Αριανά, τον Τζουμαΐλή (Αρίσβη) και τα Σουμούρια, στα οποία και εγκαταστάθηκαν. Η Καλλονή ήταν ακόμα ανοργάνωτο χωριό, κυρίως με αποθήκες αγροτικών προϊόντων, σταύλους και πολλούς αχυρώνες, γι αυτό και επίσημο όνομά της ήταν Αχυρώνα. Την ύπαρξη των χωριών τούτων βεβαιώνει η εγκατάσταση Τούρκων μόλις κατέλαβαν το Νησί([4]).

Τα Σουμούρια μέχρι το 1652 ήταν ένας μικρός οικισμός από χριστιανούς και μόνο (5). Σε έγγραφο (χοτζέτι) του ιεροδικαστή Μυτιλήνης, που φυλάγεται στο Μοναστήρι Λειμώνα με ημερομηνία 18 Απριλίου 1536 αναφέρονται τα Σουμούρια σαν τόπος καταγωγής κάποιας συγγενούς του ιδρυτή του Μοναστηριού Αγίου Ιγνατίου του Αγαλλιανού(6).

Σε αφιερωτήριο έγγραφο του 1564 "ο εκ του χωρίου Αχερώνης Μεθόδιος ([7]) υιός παπά Ιωάννου" ([8]) χάρισε ένα αμπέλι που βρισκόταν "εις την Σουμούριαν" ([9]). Επίσης, σε κυβερνητικό Κτηματολόγιο του Λειμώνα, που συντάχθηκε το 1578 ([10]) τα Σουμούρια αναφέρονται σαν χωριό([11]) και για δύο χωράφια του ([12]) πληρώνεται φόρος 30 άσπρα([13]). Στον κατάλογο ονομάτων που αναφέρονται στα χρονικά του Μοναστηριού συμπεριλαμβάνεται και το όνομα κάποιου Κομνηνού Χάνδρα "εκ Σουμούρια" το έτος 1585([14]), το όνομα Λασκαρίνας Σεβαστού "εκ Σαμούριας" το έτος 1590([15]) και το όνομα Δημήτριος "εκ Σουμούριας"([16]), χωρίς όμως να προσδιορίζεται ο ρόλος τους.

Τα Σουμούρια ήταν ένας μικρός οικισμός στα Βορειοανατολικά της Καλλονής, σε απόσταση ενός χιλιομέτρου περίπου. Το όνομά του προέρχεται από τα Σωμούρια, κι αυτό πάλι από την Έσω-Μεριά, Εσωμεριά, Σωμερία, Σουμούρια([17]). Είχαν δύο εκκλησίες, της Θε-

οτόκου και του Αγίου Νικολάου, που αναφέρεται στο κυβερνητικό Κτηματολόγιο του Μοναστηριού (1578)([18]) σαν εκκλησία, ενώ στην κατάρτιση του Καταλόγου Ονομάτων των Χρονικών του Λειμώνα στο βιβλίο του Σταύρου Καρυδώνη "Τα εν Καλλονή της Λέσβου Μοναστήρια" 1900(σελ.198) επισημαίνεται "Άγιος Νικόλαος. Ερείπια εκκλησίας εν Σουμούριας". Στις θέσεις και των δύο τούτων εκκλησιών έχουν παρατηρηθεί λείψανα παλαιοχριστιανικών βασιλικών([19]), πράγμα που υποδηλώνει την ύπαρξη του οικισμού πριν από την άλωση της Λέσβου από τους Τούρκους.

Η θέση του οικισμού πάνω στο δρόμο της κεντρικής αρτηρίας του Νησιού από Μυτιλήνη προς Μόλυβο ευνοούσε σίγουρα την εγκατάσταση κάποιου Τούρκου φοροεισπράκτορα, για να ελέγχει τη διακίνηση των προϊόντων και να εκτελεί αυστηρά το εισπρακτικό του έργο.

Ο Γαβριήλ Σουμαρούπα που ήταν Μητροπολίτης Μηθύμνης το πρώτο μισό του 17ου αι. αναφέρει ότι τα Σουμούρια είχαν δύο ναούς, της Αγίας Θεοτόκου και του Αγίου Νικολάου, "οίκους χριστιανών εξήκοντα, αγαρηνών πλείονας και μασγίδιον"([20]). Και γεννιέται το ερώτημα: Που βρέθηκαν τόσοι Τούρκοι;

Αναμφίβολα ένα μέρος των χριστιανών που ζούσαν κάτω απ' τη σκληρή καταπίεση, την τυραννία και την τρομοκρατία του Τούρκου αξιωματούχου αλλαξοπίστησε, εξόμωσε, εξισλαμίσθηκε([21]). Γιατί δεν υπήρχαν ιδιαίτερες ευνοϊκές συνθήκες για να έρθουν και να εγκατασταθούν άποικοι Τούρκοι. Κι ακόμα, η ύπαρξη του μασγιδίου σαν θρησκευτικού εντευκτηρίου των Τούρκων μας αφήνει να συμπεράνουμε ότι καταβάλλονταν προσπάθειες να κρατηθούν στον εξισλαμισμό αυτοί που αλλαξοπίστησαν. Ωστόσο η σκληρότητα του Τούρκου αυτού εκφράζεται στην παροιμία που ακόμα λέγεται. "Σουμουρίτ'κου τουρκί" ([22]), χαρακτηρίζοντας έτσι τα σκληρά πεισματάρικα, κακόβουλα παιδιά.

Και ήταν τόσο αβάσταχτος ο φανατισμός των κατακτητών, που ανάγκασε όσους χριστιανούς δεν αλλαξοπίστησαν να εγκαταλείψουν τον οικισμό και να μετοικήσουν προς την Αχυρώνα, όπου δεν υπήρχε κανένας Τούρκος([23]). Οι δύο εκκλησίες, της Θεοτόκου και του Αγίου Νικολάου εγκαταλείφθηκαν και ο πληθυσμός έπεσε στα 25 σπίτια([24]), όλα τούρκικα([25]).

Ωστόσο, οι απογραφικές καταγραφές του παρουσιάζουν πολλές διακυμάνσεις. Το 1863 οι οικογένειες κατεβαίνουν στις 33 με 67 κάτοικους([26]), όλοι Τούρκοι. Με την απελευθέρωση της Λέσβου το 1912 οι Τούρκοι έφυγαν και τα Σουμούρια σχεδόν ερημώθηκαν. Ξαναγύρισαν μια-δυο παλιές οικογένειες χριστιανών και ο οικισμός συμπεριλήφθηκε στο Δήμο Καλλονής (Αχυρώνας ακόμα τότε), και έπαιρνε μέρος στην εκλογή των Δημογερόντων. Έτσι, στην απογραφή του 1920 παρουσίασε μόνο 5 κάτοικους([27]) χριστιανούς. Το 1922 οι λίγες τουρκικες οικογένειες που είχαν απομείνει έφυγαν κι αυτές με την ανταλλαγή πληθυσμού και ήρθαν και εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες της Μικρασίας, με Λεσβιακή καταγωγή οι περισσότεροι(28).

Με το ΒΔ 22-5-1918, που δημοσιεύτηκε στο αριθ. 116/Α' Φύλλο της Εφημερίδας Κυβερνήσεως, τα Σουμούρια εντάχθηκαν στην Κοινότητα Καλλονής και κατά την απογραφή του 1923 εμφανίζουν μια καταπληκτική πληθυσμιακή άνοδο, από 120 κατοίκους([29]), που ασφαλώς οφείλεται στην εγκατάσταση των προσφύγων. Ο ίδιος και πάλι πληθυσμός των

120 κατοίκων παραμένει και στην απογραφή του 1928 και μόνο το 1940 πέφτει στους 105, για να μειωθεί λίγο το 1951 στους 102 κατοίκους.

Τα σπίτια χτισμένα τα πιό πολλά από χωματόπλινθους και με πρωτόγονο τρόπο, αλλά και ανθυγιεινή τοποθεσία του οικισμού ανάγκαζε τους κατοίκους να μεταναστεύουν, ώσπου έμειναν ελάχιστοι. Έτσι, το 1967, το Κράτος, με το πρόγραμμα της Κοινωνικής Πρόνοιας, που ευρύτατα εφάρμοζε τότε, έφταξε με δικά του έξοδα καινούρια και σύγχρονα σπίτια, κοντά στην Καλλονή, στα οποία μετεγκαταστάθηκαν οι λιγοστοί Σουμουριώτες, που είχαν απομείνει και συγχωνεύτηκαν με τους Καλλονιάτες(30).

Τα παλιά Σουμούρια έχουν σχεδόν ερημώσει. Τα σπίτια γκρεμίζονται και σιγά σιγά εξαφανίζονται. Θ' απομείνει όμως το όνομα για να θυμίζει την ιστορία τους. Μια ιστορία που αφήνει την πικρή γεύση απ' την εξόντωση ενός ολόκληρου οικισμού, που υπέστη τα πάνδεινα από τους δυνάστες της τουρκοκρατούμενης Λέσβου.

Στρατής ΜΙΣΓΙΡΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Στ. Γ. Παρασκευαΐδη: "Επιβίωσις του αρχαίου Ελληνικού βίου εν Λέσβω" 1956 σελ. 5
2. S. PLEHN : "LESBIACRUM LIBER" Βερολίνο 1826 σελ. 86
3. Σταυράκη Αναγνώστη: "Λεσβιάς Ωδή" 1850 σελ. 41.
   Σταύρου Τάξη: "Συνοπτική ιστορία και τοπογραφία της Νήσου Λέσβου" Κάϊρο 1909 σελ. 62
4. Στ. Παρασκευαΐδη: ένθα ανωτέρω σελ. 47
5. Φ. Δήμου: "Ιστορία της Τουρκοκρατούμενης Λέσβου" Τεύχος Α' 1931 σελ. 16 Σημείωση
6. Σταύρου Καρυδώνη: "Τα εν Καλλονή της Λέσβου Μοναστήρια" 1900 σελ. 62
7. Ο Μεθόδιος ήταν αδερφός του πατέρα του Αγ. Ιγνατίου, δηλ. θείος του
8. Ο Ιωάννης ήταν Ιερέας, πάππος του Αγ. Ιγνατίου Αγαλλιανού
9. Στ. Καρυδώνη: έ.α. σελ. 73
10. Στ. Καρυδώνη: έ.α. σελ. 81
11. Στ. Καρυδώνη: έ.α. σελ. 62
12. Στ. Καρυδώνη: έ.α. σελ. 84
13. Το άσπρο ήταν η κατώτερη μονάδα του τούρκικου νομίσματος. 30 άσπρα κάνανε 10 παράδες (40 παράδες=1 γρόσι και 3,3 γρόσια= 1 λίρα χρυσή). Με τιμές του 18ου - 19ου αιώνα: η οκά το ψωμί είχε 3 παράδες, το λάδι 26 παράδες, το κρέας 12 παράδες.
14. Στ. Καρυδώνη: έ.α. σελ. 204
15. Στ. Καρυδώνη: έ.α. σελ. 206
16. Στ. Καρυδώνη: έ.α. σελ. 201
17. Κώστα Κόντου: "Μελετήματα" 1957 σελ. 66
18. Στ. Καρυδώνη: έ.α. σελ. 83
19. Ιω. Μουτζούρη: "Η Καλλονή και τα χωριά της" 1983 σελ. 10
20. Ιω. Φουντούλη: Γαβριήλ Μητρ. Μηθύμνης "Περιγραφή της Λέσβου" 1960 σελ. 35
21. Φ. Δήμου: έ.α. Τεύχος Γ' σελ. 186
22. Κώστα Κόντου: έ.α. σελ. 66
23. Ιω. Μουτζούρη: έ.α. σελ. 11
24. Γ. Αρχοντοπούλου: "Λέσβος η Μυτιλήνη" 1894 σελ. 66
25. Στ. Κορυδώνη: έ.α. σελ. 24
26. Γ. Αριστείδη: "Τετραλογία Πανηγυρική" 1863 σελ. 165
27. ΚΕΔΚΕ: "Νομός Λέσβου" 1962 σελ. 105
28. Στρατή Μισγίρη: "Ιστορία της Καλλονής" 1974 σελ. 30
29. Ιερά Μητρ. Μηθύμνης: "Δελτίον" 1929 σελ. 9
30. Στρατή Μισγίρη: έ.α. σελ. 30.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ
ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΑ

Εκλαμπρότατε,

Μεγάλο θάρρος, ξέρω, χρειάζεται για να τολμήσει ένας ταπεινός υπήκοος, να απευθυνθεί Στην Μεγαλειότητά Σας.

Όμως θαρρώ πως ο σκοπός, μου δίνει τη δύναμη να Σας ενοχλήσω.

Θέλω, Μεγαλειότατε, από τα βάθη της ψυχής μου να σας πω ένα Ευχαριστώ, για την πραγματικά σοφή ενέργειά Σας, να τυφλώσετε μέσ' σε μια νύχτα, δεκαπέντε χιλιάδες, (άλλοι λένε πως ήταν εννιά εκατομμύρια), αντιπάλους της τάξης, της ασφάλειας και της δομής του κράτους, πράξη που γίνεται ακόμα πιο σοφή αν σκεφτεί κανείς πως σε κάθε εκατοντάδα αφήσατε ένα μονόφθαλμο για να τους οδηγεί. Μεγαλοφυές. Ευχαριστώ Μεγαλειότατε γι αυτήν την ευσπλαχνία Σας. Είμαι σίγουρος πως μια από τις μέλλουσες Ιερές Συνόδους θα σας ανακηρύξει Όσιο της Ορθοδόξου Εκκλησίας μας. (Όσο κι αν ίσως χρειαστεί να ξιφουλκήσουν κάποιοι καλοί μας Ποιμενάρχες με κάποιους άλλους αντιδραστικούς.) Όμως σίγουρα η θέση Σας, τουλάχιστον, στην Ιστορία είναι εξασφαλισμένη και περίοπτη.

Ας μη καταχραστώ της ανοχής Σας. Τελειώνοντας άφησα το πιό μεγάλο, εκ βαθέων, ευχαριστώ για την προσωπική χάρη που μου κάνατε Μεγαλειότατε. Ξέρω πως η λέξη "προσωπική" είναι λάθος, μια και δεν με γνωρίζετε, ξέρω πως ήταν πιό πολύ εύνοια της τύχης κι όχι δική Σας, μα όπως και νάχει εγώ νιώθω υποχρεωμένος να πω ευχαριστώ.

Γιατί αν χρωστώ στην τύχη το ότι βρέθηκα εκατοστός στη σειρά, το μάτι μου, το πολύτιμο αριστερό μου μάτι το χρωστώ στη μεγαλοψυχία Σας. Και ορκίζομαι, σ' ό,τι πιστεύω, πως αυτή Σας τη Μεγαλοψυχία θα Σας την ξεπληρώσω. Σίγουρα θα βρώ τον τρόπο.

Α, Μεγαλειότατε... Ίσως σας φανεί παράδοξο, μα τώρα βλέπω πολύ πιό καθαρά...

Ο πιστός υπήκοός Σας.
Βασίλης ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

Ἀντώνη Πλάτωνος

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΕΣΒΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ



Γνωρίζω ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐπιχειρῶ σήμερα εἶναι ἕνα ἔργο μεγάλο καὶ ὁπωσδήποτε πάνω ἀπὸ τὶς ἱκανότητές μου καὶ τὶς γνώσεις μου. Γράφοντας γιὰ τὴν Ἱστορία τῆς Λεσβιακῆς Δημοσιογραφίας μοιραία θὰ ἀσχοληθῶ μὲ ἔντυπα τὰ ὁποῖα συνέβαλαν στὴν ἀνύψωση τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ μου καὶ θὰ κρίνω ἀνθρώπους ποὺ ἄγγιξαν τὴν κορυφὴ τῆς ἑλληνικῆς διανόησης.

Αἰσθάνομαι ὅμως τὴν ὑποχρέωση νὰ καταγράψω ὅσα μελετώντας ἔμαθα στὰ τρία χρόνια τῶν ἐρευνῶν μου. Ἴσως αὐτὸ παρακινήσει ἀνθρώπους πιὸ εἰδικοὺς καὶ πιὸ κατάλληλους ἀπὸ μένα νὰ ἀκολουθήσουν, διορθώνοντας τὰ λάθη μου καὶ συμπληρώνοντας τὶς παραλείψεις μου. Ἂς μοῦ συγχωρεθεῖ λοιπὸν ἂν παίζω "ἐν οὐ παικτοῖς".

Ἡ μελέτη μου γιὰ τὰ ἔντυπα περιλαμβάνει μόνο ὅσα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες ἐκδόθηκαν στὸ νησί μας. Δραστηριότητες Λεσβίων ποὺ ἐκδηλώθηκαν σὲ ἄλλα μέρη δὲ μὲ ἀπασχόλησαν γιὰ δύο βασικοὺς λόγους.

Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι πρακτικός: Ἦταν ἀδύνατο νὰ συγκεντρώσω καὶ νὰ μελετήσω τὸ ἔργο τῶν ἀπανταχοῦ Λεσβίων, ἀφοῦ καὶ μόνο πρόχειρα μπορῶ νὰ ἀναφέρω τὶς πιὸ κάτω πόλεις, ὅπου Μυτιληνιοὶ ἐργάστηκαν στὸν τομέα αὐτό. Κων)πολη, Σμύρνη, Ἀϊβαλί, Βουκουρέστι, Ἀθήνα, Θεσ)νίκη, Λάρισα, Δράμα, Ἀλεξανδρούπολη κ.λ.π.

Ὁ δεύτερος λόγος εἶναι συναισθηματικός: Πιστεύω ὅτι τὸ μεγαλύτερο ἁμάρτημα γιὰ ἕνα Λέσβιο εἶναι νὰ ζεῖ μακρυὰ ἀπ' τὴ Λέσβο. Ἔτσι, ὅσο σημαντικὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ προσφορά του ἐκμηδενίζεται ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι ζώντας καὶ δραστηριοποιούμενος μακρυὰ ἀποδυναμώνει ὑλικὰ καὶ πνευματικὰ τὴν Πατρίδα μας.

*

Στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 19ου αἰῶνα ἄρχισε νὰ φυσᾶ νέος ἄνεμος δημιουργίας καὶ προόδου στὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα. Τὰ Σουλτανικὰ Διατάγματα τοῦ 1839 (Χατι Σερὶφ τοῦ Γκιουλχανὲ) καὶ 1855 (Χατι Χουμαγιοῦν) ἔδιναν πρωτόγνωρες ἐλευθερίες στὶς ὑπόδουλες ἐθνότητες. Πολλοὶ ἔξυπνοι συντοπίτες μας ἅρπαξαν τὴν εὐκαιρία καὶ ἐπιδόθηκαν ἀμέσως μὲ ἰδιαίτερο ζῆλο στὸ ἐμπόριο - βασικὰ τοῦ λαδιοῦ - καὶ στὴν ἐκβιομηχάνιση - βασικὰ τοῦ σαπουνιοῦ - μὲ ἀποτέλεσμα σὲ μικρὸ χρόνο νὰ μαζέψουν μεγάλα πλούτη. Ἔτσι τὸ 1850 ἔχει δημιουργηθεῖ μία κάστα ἀνθρώπων πολὺ πλούσιων ποὺ ἡ προηγούμενη γενιὰ - οἱ γονεῖς τους - ἦταν ἀγρότες ἢ μικροεπαγγελματίες (ραφτάδες, τσαγκάρηδες κ.λ.π.). Εἶναι ἰδιαίτερα περίεργο τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτοὶ οἱ καινούργιοι πλούσιοι δὲν ἔχουν κανένα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ νεόπλουτου. Οἱ Μυτιληνιοὶ νεόπλουτοι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ σεντούκια τους, ποὺ φροντίζουν νὰ τὰ γεμίζουν μὲ χρυσὲς λίρες καὶ μὲ μετοχὲς ἀγγλικῶν, ρωσσικῶν καὶ γερμανικῶν ἑταιρειῶν, παράλληλα φροντίζουν νὰ ἐκλεπτύνουν τὸ γοῦστο τους καὶ νὰ εὐρύνουν τὸ πνεῦμα τους. Ἡ εὐαισθησία τους στὸ ὡραῖο φαίνεται ἀνάγλυφη στὰ σπίτια ποὺ ἔχτισαν καὶ μᾶς ἄφησαν κληρονομιά. Ἡ καλ-

λιέργειά τους καὶ ἡ δίψα τους γιὰ γνώση φαίνεται στὶς βιβλιοθῆκες τῶν σπιτιῶν τους, ποὺ εἶναι γεμάτες ἀπὸ θαυμάσιες ἐκδόσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ Γάλλων κλασσικῶν. Εἶναι ἐπίσης συνδρομητὲς σὲ Ἑλληνικὲς ἐφημερίδες τῆς Πόλης, τῆς Σμύρνης, τῆς Τεργέστης καὶ στὰ ξενόγλωσσα περιοδικὰ REVUE HEBDOMADAIRE, ILLUSTRATION κ.ἄ.

Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς εὐημερίας καὶ τῆς δίψας γιὰ πρόοδο γεννήθηκε τὸ πρῶτο Μυτιληνιὸ περιοδικό. Ἦταν τὸ 1877 ὅταν ὁ Γαβριὴλ Χαραλαμπίδης ἀπὸ τὴ Φίλια ἐξέδοσε τὸν 15νθήμερο "ΠΙΤΤΑΚΟ". Σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα δύο ἀκόμα περιοδικὰ βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας. Ὁ "ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ" τοῦ Γυμνασιάρχη Χ. Λαίλιου καὶ ἡ "ΣΑΠΦΩ" τοῦ Γεωργίου Ἀρχοντοπούλου. Καὶ τὰ τρία αὐτὰ περιοδικὰ παρ' ὅτι ἦταν ἀξιόλογα καὶ πολὺ προσεγμένα στὴν ὕλη καὶ στὴν ἐμφάνισή τους, κράτησαν μικρὸ χρονικὸ διάστημα. Φαίνεται πὼς οἱ δυσκολίες ἦσαν πολλές, τὰ ἔξοδα μεγάλα καὶ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ περιορισμένο, γιὰ νὰ συντηρηθοῦν. Ἔτσι τὸ τέλος καὶ γιὰ τὰ τρία ἦλθε ἀναπόφευκτα πολὺ γρήγορα. Τελευταία ἔκλεισε ἡ "ΣΑΠΦΩ" τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1881. Χωρὶς καμμιὰ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα - ἐκτὸς τοῦ μαθητικοῦ περιοδικοῦ "ΩΡΑΙ ΣΧΟΛΗΣ", ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1898 καὶ ἀναφέρει ὁ Στρατῆς Βαρελτζίδης στὸ "Λεσβιακὸ Ἡμερολόγιο" τοῦ 1950 - φθάνουμε στὸ 1909.

Ἕνας ἰδεόπληκτος, μπεκρῆς καὶ ἀμφιβόλου ἠθικῆς δάσκαλος ἀπὸ τὴ Βατούσα, ὁ Θεόδωρος Δ. Θεοδωρίδης ἢ Ντόρος Ντορῆς ἔμελλε νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ θὰ ἐκδόσει ἐφημερίδα στὸ νησί μας. Τὸ Σάββατο 21 Φεβρουαρίου 1909 κυκλοφορεῖ ὁ "ΜΥΤΙΛΗΝΙΟΣ", ἑβδομαδιαία, ἔμμετρη, πολιτικοσατυρικὴ μὲ βασικὸ συνεργάτη τὸν Ἁγιασσώτη Ἀλκιβιάδη Μαριγλή. Ὁ "ΜΥΤΙΛΗΝΙΟΣ" μὲ συχνὲς διακοπές, διάφορα σχήματα, πάντοτε ὅμως καλογραμμένος καὶ ἀξιόλογος κράτησε ὡς τὸ 1926.

Μέχρις ἐδῶ, ὅτι ἀναφέραμε πὼς ἐκδόθηκε ἦταν προσπάθειες ἐρασιτεχνικὲς μᾶλλον, δασκάλων, καθηγητῶν καὶ λογίων τῆς ἐποχῆς. Ἡ πρώτη σοβαρὴ ἐνέργεια στὸ χῶρο τῆς δημοσιογραφίας γίνεται ἀπὸ τὸ Μιλτιάδη Νικολαΐδη. Ὁ ἴδιος ἔχει δικό του τυπογραφεῖο, ἀσχολεῖται καὶ μὲ ἄλλες ἐπιχειρήσεις καὶ εἶναι ἀρκετὰ πλούσιος γιὰ νὰ ἀναλάβει τὴν ὀργάνωση τῆς ἔκδοσης ἐφημερίδας. Καλεῖ ἀπὸ τὴν Κων/πολη τὸ δικηγόρο Νικόλαο Παρίτση καὶ τὸν κάνει διευθυντή, παράλληλα δὲ πλαισιώνεται μὲ ἱκανὸ ἀριθμὸ συνεργατῶν καὶ στὶς 15 Μαρτίου 1909 ἐκδίδει τὴ "ΣΑΛΠΙΓΓΑ". Πρωινή, τρισεβδομαδιαία στὴν ἀρχή, ἀπὸ τὸ 1914 καθημερινή, κρατεῖ εἴκοσι χρόνια τὰ σκήπτρα στὸ Λεσβιακὸ Τύπο. Ἔκλεισε τὸ 1929, ὅταν ὁ Παρίτσης ἔφυγε στὴν Ἀθήνα. Ὑπῆρξε μαχητικὸ ὄργανο τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων μὲ ἔντονη ἀρθρογραφία καὶ καυστικὰ σχόλια. Ὁ Ν. Παρίτσης, ποὺ ἀπὸ τὸ 1912 ἔγινε ἰδιοκτήτης της, ἐκλέχτηκε κατ' ἐπανάληψη βουλευτὴς μὲ τὸ Κόμμα τοῦ Βενιζέλου. Ἀμέσως, μετὰ τὴν Κατοχή, τὸ 1946, ὁ Ἀσημάκης Νικολαΐδης, γιὸς τοῦ ἱδρυτή, δικηγόρος καὶ πολιτευτής, τὴν ἐπανέκδωσε σὲ μιὰ προσπάθεια ξαναζωντανέματός της. Κράτησε λίγους μῆνες, καὶ μέσα στὸ 1947, σταμάτησε ὁριστικά.

Μέσα στὸ 1909 ὁ Ἀλκιβιάδης Μαριγλῆς ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὸ "ΜΥΤΙΛΗΝΙΟ" καὶ μαζὶ μὲ τὸ Χρῆστο Δεληγκιαβούρη (Χαρικλῆς), βγάζει τὸ "ΣΚΟΡΠΙΟ". Εἶναι ἐφημερίδα ἑβδομαδιαία, σατιρική, ἐν μέρει ἔμμετρη, ποὺ μὲ διακοπὲς φτάνει μέχρι τὸ 1917, κλείνει γιὰ δέκα χρόνια καὶ ξαναεκδίδεται τὸ 1928, ὅμως σὰν πολιτικὴ ἐφημερίδα πιά. Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Α. Μαριγλῆ - Δεκέμβριος 1936 - σταματᾶ ὁριστικὰ ἡ ἔκδοσή της.

Στὶς 4 Μαΐου 1911, κυκλοφορεῖ τὸ πρῶτο φῦλλο, τῆς πιὸ ἄρτιας ἐφημερίδας ποὺ βγῆκε ποτὲ στὸ νησί μας. Λέγεται "ΛΕΣΒΟΣ", ἰδιοκτήτης ὁ Ν.Α. Ταχτατζῆς καὶ εἶναι



Οι τίτλοι τω Λεσβιακών εφημερίδων

τρισεβδομαδιαία. Ἀργότερα, τὸ 1914, τὴν ἀγοράζει ὁ Μήτσας Κουρτζῆς, τὴν ἐκσυγχρονίζει καὶ τὴν καθιστᾶ ἴσως τὸ καλύτερο φύλλο ποὺ κυκλοφοροῦσε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σὲ ὁλόκληρη τὴν Ἐπικράτεια. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Βαλέτας στὴν "Αἰολικὴ Βιβλιογραφία" του, γινόταν καθημερινὰ εἰδικὴ ἐκτύπωση γιὰ τὸ Βασιλιά. Ἔχω στὰ χέρια μου μερικὰ φύλλα της, τυπωμένα σὲ χαρτὶ ILLUSTRATION, ἴσως εἶναι ἀπὸ αὐτὴν τὴν εἰδικὴ ἔκδοση. Ἐδῶ πρέπει νὰ ποῦμε, ὅτι τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ Λέσβιοι στὴ συντριπτική τους πλειοψηφία ἦταν ταγμένοι πολιτικὰ μὲ τὸ Βενιζέλο. Ἡ "ΛΕΣΒΟΣ" εἶναι ἡ πρώτη ἐφημερίδα ποὺ τάσσεται στὸ πλευρὸ τοῦ Κων/νου, ὅταν ὁ Διχασμὸς σάρωνε τὴν πολιτικὴ σκηνὴ τῆς Ἑλλάδας. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος ποὺ οἱ Σύμμαχοι τὴν κλείνουν, μέσα στὸ 1916.

Δύο καινούργιες ἑβδομαδιαίες ἐφημερίδες ἐκδίδονται συγχρόνως τὴν Κυριακὴ 4.12.1911, ὁ "ΑΓΩΝ" καὶ ὁ "ΛΑΟΣ". Τὴν ἑπόμενη Κυριακὴ 11.12.1911 ἀντὶ νὰ ἐκδόσουν τὸ δεύτερο φύλλο τους ἔχουν ἤδη συγχωνευθεῖ σὲ μία. Ἔτσι γεννήθηκε ὁ "ΛΑΪΚΟΣ ΑΓΩΝ". Στὴν ἀρχὴ ἑβδομαδιαίος, ἀργότερα τρισεβδομαδιαίος καὶ τελικὰ καθημερινός. Ἑσπερινὴ ἐφημερίδα, ποὺ λίγο πρὶν κλείσει (15.9.1913), ξαναγίνεται ἑβδομαδιαία. Πολὺ ἀργότερα (Σεπτέμβριος 1920) ὁ ἕνας ἐκ τῶν συνιδιοκτητῶν, ὁ δικηγόρος Ἀριστείδης Σαμαρίδης τὸν ἐπανεκδίδει γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ὑποψηφιότητά του, ὡς βουλευτής. Δὲν ἔχει ὅμως καμμιὰ σχέση μὲ τὴν παλιὰ θαυμάσια ἐφημερίδα, ἀντίθετα εἶναι ἕνα φθηνὸ καὶ πρόχειρο φῦλλο ποὺ ἄλλωστε σταματᾶ ἀμέσως μετὰ τὶς ἐκλογές.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἱστοροῦμε, οἱ Τοῦρκοι τοῦ νησιοῦ βλέποντας τὴν ἄνθηση τοῦ Ἑλληνόφωνου Τύπου, ἀπαντοῦν βγάζοντας δύο τουρκικὲς ἐφημερίδες. Ἡ "VATAN" (Ἔθνος) καὶ ἡ "YENI HAVADIS" (Καινούργιες Εἰδήσεις), κυκλοφοροῦν γιὰ νὰ ἐνημερώνουν τὸ Τουρκικὸ στοιχεῖο. Ἦταν λιθογραφημένες, δυστυχῶς δὲ σώζονται γιὰ νὰ δώσουμε περισσότερα στοιχεῖα τους, τὸ βέβαιο πάντως εἶναι πὼς τὸ 1911 καὶ τὸ 1912 ὑπῆρχαν.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ τὴν ἐνσωμάτωση τῆς Λέσβου στὴν Ἑλλάδα ἕνα μπερδεμένο νομικὸ καθεστὼς ἐπικράτησε στὸ νησί μας, ὅπου ἴσχυαν οἱ παλιοὶ νόμοι, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ οἱ νέοι νόμοι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Γιὰ νὰ ἀποσαφηνιστεῖ ἡ περίεργη αὐτὴ κατάσταση κρίθηκε ἀναγκαῖο νὰ τυπώνεται ἐδῶ Παράρτημα τῆς "ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ" (10.11.1913 - 30.4.1914) καὶ ἀπὸ τὸ δικηγόρο Γεώργιο Ζάκκα "Η ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ" (12.2.1914 - 1916).

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἔκδοσης ἐφημερίδας ἔξω ἀπὸ τὴν Πρωτεύουσα γίνεται τὸ 1913 στὸ Πλωμάρι, ἀπὸ τὸ βουλευτὴ τῆς περιοχῆς Μαλλιάκα Λαίλιο. Εἶναι ὁ καθημερινὸς πολυγραφημένος "ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ", ποὺ δημοσίευε μόνο τοπικὰ νέα καὶ τηλεγραφήματα.

Κράτησε πολὺ λίγο, πέντε μὲ ἕξ μῆνες.

Ἕνα ἀκόμα ἑβδομαδιαῖο σατιρικὸ φῦλλο προστίθεται τὸ 1913. Εἶναι ὁ "ΜΕΡΑΚΛΗΣ", τοῦ τυπογράφου Ἀναστάσιου Διακόπουλου, ποὺ κυκλοφόρησε μὲ διακοπὲς περίπου δύο χρόνια.

Ἔχουμε φθάσει στὸ 1914 καὶ τὸ πρῶτο κῦμα προσφύγων ἔρχεται στὴν πόλη μας. Οἱ Περγαμηνοὶ Ἀλ. Κολυφέτης καὶ Γ. Χονδρονίκης βγάζουν τὴν ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα "ΠΡΟΣΦΥΞ" μὲ εἰδικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς πρόσφυγες, ποὺ καὶ αὐτῆς ἡ ζωὴ εἶναι πολὺ μικρή.

Τὸ 1915 ἐκδόθηκαν ἑφτὰ καινούργιες ἐφημερίδες. Ὁ Ἀρίστος Περίδης ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, βγάζει τὴν ἑβδομαδιαία σατιρικὴ "ΒΟΥΡΔΟΥΛΑΣ" καὶ τὴν καθημερινὴ πολιτικὴ "ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ", ὁ Σαμιώτης Συμεὼν Θαλασσινὸς τὴν "ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ", ὁ Ἠλίας Ἠλιάδης τὸν "ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ" καὶ ὁ Μανώλης Βάλλης τὸ "ΘΑΡΡΟΣ". Δύο ἀκόμα ἐφημερίδες πολιτικὲς μὲ περισσότερο κῦρος καὶ διάρκεια ἀπὸ τὶς προηγούμενες συμπληρώνουν τὴν ἑπτάδα. Ὁ "ΚΗΡΥΞ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ" τοῦ Ἀριστείδη Σαμαρίδη ποὺ κράτησε ὡς τὸ 1919, καὶ ὁ "ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ" τοῦ Π. Καψῆ, ποὺ ἔκλεισε τὸ 1917, ἀφοῦ, γιὰ ἕνα διάστημα ἄλλαξε τὸ ὄνομά του σὲ "ΝΕΟΣ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ".

Θὰ σταματήσουμε γιὰ λίγο τὴν ἀναφορὰ στὶς ἐφημερίδες γιὰ νὰ μελετήσουμε τὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς, καὶ μετὰ θὰ ἐπανέλθουμε.

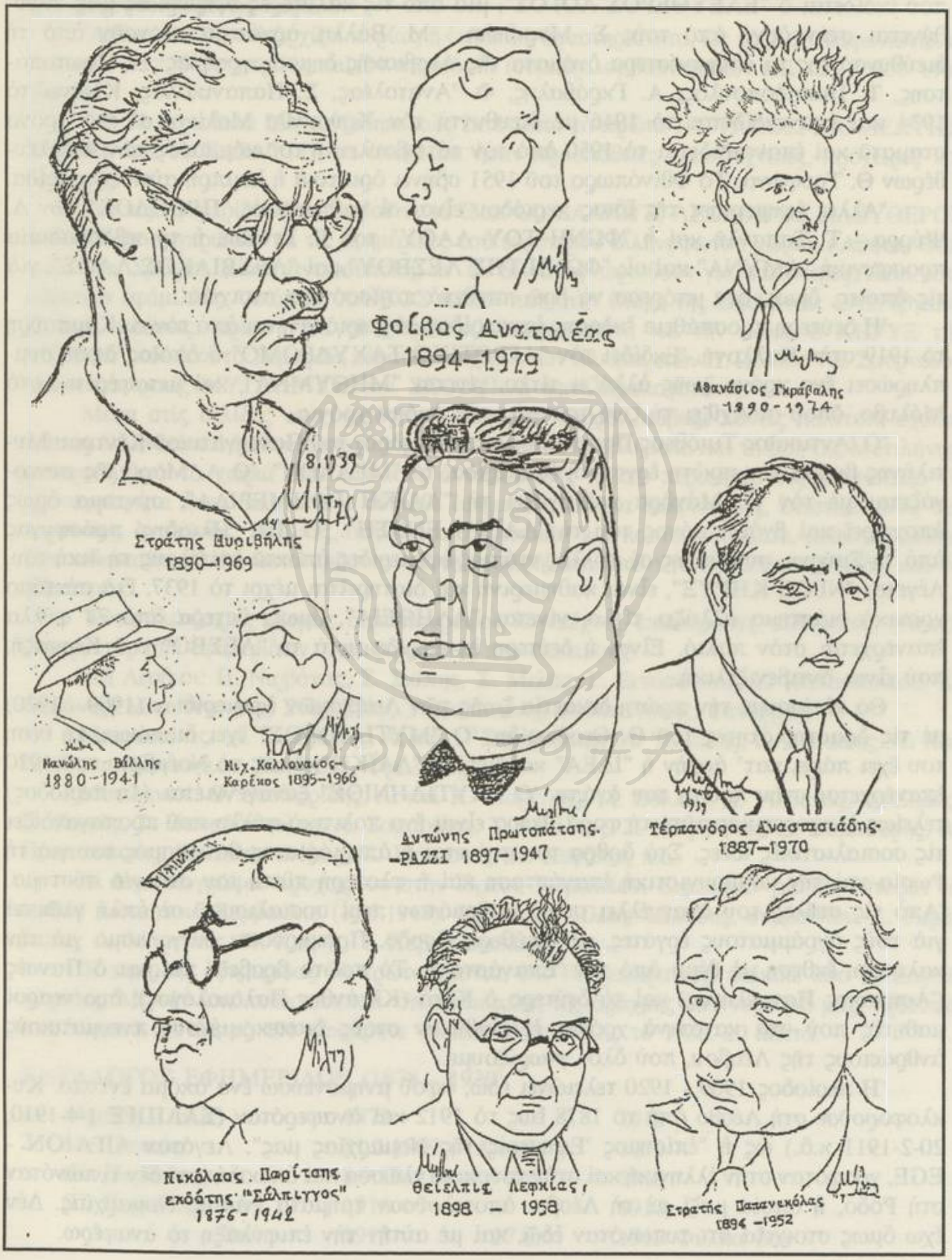
*

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ περιοδικὰ ποὺ βγῆκαν τότε ἦταν, σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἐφημερίδες, φτωχὰ σὲ ἐμφάνιση καὶ ὕλη καὶ μικρῆς διάρκειας. Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ἡ 15νθήμερη "ΧΑΡΑΥΓΗ" τῶν Μ. Βάλλη - Δ. Ἀλβανοῦ, ἕνα περιοδικὸ ἄρτιο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, τὸ καλύτερο ποὺ βγῆκε ποτὲ στὴ Μυτιλήνη καὶ στὴν ἐποχή του, ἴσως τὸ καλύτερο τῆς Ἑλλάδας. Περιττεύει νὰ πῶ ὁτιδήποτε ἄλλο γι' αὐτὸ τὸ ἔντυπο ποὺ ἔχουν γραφεῖ πολλὰ καὶ τελευταῖα ἀποδελτιώθηκε ἀπὸ τὸ φίλο Παντελῆ Ἀργύρη.

Τὰ ὑπόλοιπα περιοδικὰ ἦσαν, εἴτε προσπάθειες νέων, ὅπως ἡ "ΜΟΡΦΩΣΙΣ", τὸ πολυγραφημένο "ΛΑΒΑΡΟΝ", οἱ "ΕΛΠΙΔΕΣ" καὶ ἡ "ΑΙΟΛΙΣ", εἴτε σατιρικά, ὅπως τὸ "ΣΤΡΙΚ-ΣΤΡΑΚ" τοῦ Ἠλία Ἠλιάδη, τὸ "ΣΚΡΙΠ" τοῦ Θεοδωρίδη, ποὺ βγῆκε δύο φορὲς σὲ ἀντίστοιχες διακοπὲς τοῦ "ΜΥΤΙΛΗΝΙΟΥ" τὸ 1911, μὲ συνεργάτη τὸ Στρατῆ Μυριβήλη, καὶ τὸ 1916 μὲ διευθυντὴ τὸν Ἀσημάκη Βεϊνόγλου, ὁ "ΡΩΜΙΟΣ" τοῦ Ἀχιλλέα Νέη, ὁ "ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ" τοῦ Δημ. Καμπούρη, ποὺ ὅμως νομίζω ὅτι μόνο ἀναγγέλθηκε καὶ δὲν κυκλοφόρησε, ὁ "ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ" τοῦ Τιμόθεου Παπαδόπουλου, τὸ "ΕΜΠΡΟΣ", τὸ "ΡΟΠΑΛΟΝ" καὶ τὸ "ΖΙΖΑΝΙΟΝ". Ἕνα ἀκόμα σατιρικὸ περιοδικὸ ὁ "ΔΙΑΒΟΛΟΣ" τῶν Τ. Παπαδόπουλου - Ἰ. Ἰωαννίδη, τὸ μνημονεύω χωριστὰ γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι κάποιο καυστικὸ σχόλιο ἐναντίον τῆς Δικαιοσύνης ἐπέφερε τὴν καταδίκη τῶν διευθυντῶν του σὲ ἑφτάμηνη φυλάκιση.

Θὰ τελειώσουμε μὲ τὰ περιοδικὰ ἀναφέροντας ἀκόμα τὸ Τούρκικο σατιρικὸ "ΕὨΕΚ" (Γαϊδούρι), τὴν προσπάθεια ποὺ ἔγινε στὴν Πέτρα ἀπὸ δύο διαφορετικὲς συντροφιὲς νέων ("ΠΕΤΡΑΝΗ ΗΧΩ" καὶ "ΠΕΤΡΑΝΑ ΝΕΑ" καὶ τὰ δύο πολυγραφημένα) τὸ "ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ" ποὺ κράτησε ὡς τὸ 1931, καὶ ὁ "ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ" ποὺ ἀργότερα μετονομάστηκε σὲ "ΝΙΑΤΑ".

ΟΙ ΛΕΣΒΙΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΠΟΥ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑΝ ΠΡΙΝ ΤΟ 1900



Ἐπιστρέφουμε στὶς ἐφημερίδες γιὰ νὰ ἀναφέρουμε πὼς τὸ 1916 εἶναι ἡ χρονιὰ ποὺ ἐκδίδεται ὁ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ", μία ἀπὸ τὶς καλύτερες ἐφημερίδες μας. Διευθύνεται στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τοὺς Σ. Μυριβήλη - Μ. Βάλλη, ἀργότερα περνοῦν ἀπὸ τὴ διεύθυνσή της τὰ ἐπιφανέστερα ὀνόματα τῆς Λεσβιακῆς δημοσιογραφίας: Α. Πρωτοπάτσης, Τ. Παπαδόπουλος, Α. Γκράβαλης, Φ. Ἀνατολέας, Σ. Παπανικόλας. Κλείνει τὸ 1934 καὶ ἐπανεκδίδεται τὸ 1946 μὲ διευθυντὴ τὸν Χρύσανθο Μολίνο, σ' ἕνα χρόνο σταματᾶ καὶ ἐπανεκδίδεται τὸ 1950 ἀπὸ τὸν τότε βουλευτὴ τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων Θ. Τρύφωνα. Τὸ Φθινόπωρο τοῦ 1951 σβήνει ὁριστικὰ ἡ λαμπρὴ αὐτὴ ἐφημερίδα.

Ἄλλες ἐφημερίδες τῆς ἴδιας περιόδου εἶναι οἱ καθημερινὲς "ΠΡΟΟΔΟΣ" τῶν Δ. Ψύρρα - Τ. Ταπανλῆ καὶ ἡ "ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ" τοῦ Γ. Γενάδη, ἡ τρισεβδομαδιαία προσφυγικὴ "ΑΜΥΝΑ" καὶ οἱ: "ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ" καὶ "ΛΕΣΒΙΑΚΟΣ ΛΑΟΣ", γιὰ τὶς ὁποῖες, ὅμως, δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ πουθενὰ περισσότερα στοιχεῖα.

Ἡ δεύτερη προσπάθεια ἔκδοσης ἐφημερίδας σὲ χωριὸ γίνεται ἀπὸ τὸν Δ. Καμπούρη τὸ 1919 στὴν Καλλονή. Ἐκδίδει τὸν "ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ" ὁ ὁποῖος ἀφοῦ συμπληρώσει ἕνα χρόνο ζωῆς ἀλλάζει τίτλο, γίνεται "ΜΗΘΥΜΝΑ", καὶ μεταφέρεται στὸ Μόλυβο, ὅπου συνεχίζει τὴ ζωή του γιὰ τρία ἀκόμα χρόνια.

Ὁ Ἀντισαῖος Τιμόθεος Παπαδόπουλος, Πρόεδρος τοῦ Πανεργατικοῦ Κέντρου Μυτιλήνης βγάζει τὴν πρώτη ἐργατικὴ ἐφημερίδα, τὸ "ΜΕΛΛΟΝ". Ὁ Α. Μαριγλῆς συνεργάζεται μὲ τὸν Π. Μάνδρα καὶ βγάζει τὴ "ΛΑΪΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ", σύντομα ὅμως ἀποχωρεῖ καὶ βγάζει μόνος του τὴ "ΛΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ". Ὁ Ἠλ. Ἠλιάδης, πρόσφυγας ἀπὸ τὴ Σμύρνη, συντάκτης σὲ πολλὲς ντόπιες ἐφημερίδες ἀποκτᾶ ἐπιτέλους τὴ δική του. Λέγεται "ΝΕΟΣ ΚΗΡΥΞ", εἶναι καθημερινὴ καὶ διατηρεῖται μέχρι τὸ 1937. Γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἀλλάζει τίτλο, γίνεται "ΑΛΗΘΕΙΑ", ὅμως, ὕστερα ἀπὸ 24 φύλλα ἐπανέρχεται στὸν παλιό. Εἶναι ἡ δεύτερη ἐφημερίδα μετὰ τὴ "ΛΕΣΒΟ" τοῦ Κουρτζῆ, ποὺ εἶναι ἀντιβενιζελική.

Θὰ κλείσουμε τὴν πρώτη δεκαετία ζωῆς τῶν Λεσβιακῶν ἐφημερίδων (1909 - 1920) μὲ τὶς δραστηριότητες τοῦ Θ. Θεοδωρίδη. Ὁ "ΜΥΤΙΛΗΝΙΟΣ" ἔχει διακόψει, τὴ θέση του ἔχει πάρει κατ' ἀρχὴν ἡ "ΙΔΕΑ" καὶ μετὰ ἡ "ΛΑΪΚΗ", ὅμως τὸ Νοέμβριο τοῦ 1920 ἐπανέρχεται στὴν πρώτη του ἀγάπη. Ὁ "ΜΥΤΙΛΗΝΙΟΣ" ξαναγεννιέται (4η περίοδος) τελείως διαφορετικὸς αὐτὴ τὴ φορά. Τώρα εἶναι ἕνα πολιτικὸ φύλλο ποὺ προπαγανδίζει τὶς σοσιαλιστικὲς ἰδέες. Στὰ ἄρθρα του φαίνεται ὁ ἀπεριόριστος θαυμασμός του γιὰ τὴ Ρωσία καὶ τὴν κομμουνιστικὴ ἐπανάσταση καὶ ἡ φλογερὴ πίστη του στὸ νέο σύστημα. Ἀπὸ τὶς στῆλες του ἀναγγέλλει σειρὰ μαθημάτων περὶ σοσιαλισμοῦ σὲ ἁπλὴ γλῶσσα γιὰ τοὺς ἀγράμματους ἐργάτες, μὲ ἐλεύθερη εἴσοδο. Προκηρύσσει διαγωνισμὸ γιὰ τὴν καλύτερη ἔκθεση μὲ θέμα ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση. Τὸ πρῶτο βραβεῖο παίρνει ὁ Πανσὲς (Ἀσημάκης Πανσέληνος) καὶ τὸ δεύτερο ὁ Κλεὸ (Κλεάνθης Παλαιολόγος), δυὸ νεαροὶ μαθητὲς ποὺ στὰ κατοπινὰ χρόνια ἐξελίχθηκαν στοὺς διακεκριμένους πνευματικοὺς ἀνθρώπους τῆς Λέσβου, ποὺ ὅλοι γνωρίζουμε.

Ἡ περίοδος 1909 - 1920 τελειώνει ἐδῶ, ἀφοῦ μνημονεύσω ἕνα ἀκόμα ἔντυπο. Κυκλοφοροῦσε στὴ Λέσβο ἀπὸ τὸ 1878 ἕως τὸ 1912 καὶ ἀναφερόταν (ΣΑΛΠΙΓΞ 1-4-1910, 20-2-1911 κ.ἄ.) ὡς ἡ "ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς Νομαρχίας μας". Λεγόταν ΑΙΓΑΙΟΝ - EGE, γραφόταν στὴν ἑλληνικὴ καὶ στὴν τουρκικὴ γλῶσσα καὶ ὁπωσδήποτε δὲν τυπωνόταν στὴ Ρόδο, ἡ ὁποία μαζὶ μὲ τὴ Λέσβο, ἀποτελοῦσαν τμήματα ἐνιαίας Νομαρχίας. Δὲν ἔχω ὅμως στοιχεῖα ὅτι τυπωνόταν ἐδῶ, καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἐπιφύλαξη τὸ ἀναφέρω.

Πρὶν προχωρήσω στὴ δεκαετία 1921 - 1930, ἂς κάνουμε μιὰ ἀνασκόπηση τῶν ἐντύπων ποὺ παρουσιάσαμε ὡς τώρα.

Ἀπὸ τὸ 1909, ποὺ ἀρχίζει κυρίως ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα, ὡς τὸ 1920, ἐμφανίστηκαν στὸ νησί μας 39 ἐφημερίδες καὶ 24 περιοδικὰ (συμπεριλαμβαονομένων καὶ τῶν 4 τοῦ 19ου αἰώνα).

Γιὰ τὰ περιοδικὰ ἤδη τονίσθηκε πὼς ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πρῶτα ΠΙΤΤΑΚΟΣ, ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ, ΣΑΠΦΩ, καὶ τὴ ΧΑΡΑΥΓΗ, τὰ ὑπόλοιπα ἦσαν προσπάθειες ἐρασιτεχνικές, πρόχειρες καὶ ἐφήμερες.

Γιὰ τὶς ἐφημερίδες δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Οἱ: ΣΑΛΠΙΓΞ, ΛΕΣΒΟΣ καὶ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ, ἂν συγκριθοῦν μὲ τὶς ἐφημερίδες τοῦ εὐρύτερου ἑλληνόφωνου χώρου (Ἀθήνα, Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη) κι' ἂν δὲν ἀναγνωρισθοῦν γιὰ καλλίτερες, εἶναι τουλάχιστον ἐφάμιλλες. Ἀκόμα ὁ ΛΑΪΚΟΣ ΑΓΩΝ ποὺ στὴν ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς του, 1912, ἔβγαινε σὲ δυὸ ἐκδόσεις, πρωινὴ γιὰ τὰ χωριὰ κι' ἀπογευματινὴ γιὰ τὴν πόλη, ὁ ΚΗΡΥΞ τῆς ΛΕΣΒΟΥ, ποὺ ἀπὸ τὸ Σαμαρίδη πέρασε στὰ χέρια τῶν Πλωμαριτῶν Π. Πούλια - Δ. Σμυρναίου καὶ οἱ σατιρικὲς ΜΥΤΙΛΗΝΙΟΣ καὶ ΣΚΟΡΠΙΟΣ ἦσαν ἀξιολογότατες.

Μέσα στὶς σελίδες τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κύριο ἄρθρο, διάβαζε κανεὶς πολιτικὰ σχόλια γιὰ τὴν ἑλληνικὴ καὶ διεθνὴ κατάσταση, εἰδήσεις γιὰ τὰ προβλήματα καὶ τὴ ζωὴ τῆς Μυτιλήνης, ρεπορτὰζ ἀπὸ τὰ χωριὰ ἀπὸ τοπικοὺς ἀνταποκριτὲς ἢ ἀπὸ περιοδεύοντες συντάκτες. Τὸ χρονογράφημα ἦταν ἀπαραίτητο σὲ κάθε ἐφημερίδα, ἀκόμα ἐπιφυλλίδες, ἐπιστημονικὲς συνεργασίες, ἀναλύσεις, κριτικές, στήλη μικροπολιτικῶν καὶ κουτσομπουλιοῦ, μυθιστορήματα. Τὴν τελευταία σελίδα κατελάμβαναν τὰ τηλεγραφήματα ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα καὶ τὸ Ἐξωτερικό.

Ἕνας ὁλόκληρος κόσμος, δημοσιογράφοι, λογοτέχνες, ἐπιστήμονες, καθηγητές, ἦσαν οἱ συνεργάτες τῶν ἐφημερίδων. Ἀναφέρω τοὺς πιὸ τακτικούς:

Μὴ Λέσβιοι: Π. Νιρβάνας, Σ. Σκίπης, Σ. Μελᾶς, Γ. Ξενόπουλος, Ζ. Παπαντωνίου, Κ. Οὐράνης, Μπ. Ἄνιννος, Στὰμ-Στὰμ, Τσοκόπουλος, Ροδοκανάκης, Τανάγρας.

Μικρασιάτες: Ἀ. Γκράβαλης, Α, καὶ Γ. Σημηριώτης, Ἡ. Ἡλιάδης, Κ. Τζελέπης. Π. Καλαμίτσας, Κόντογλου, Παρίτσης, Φριλίγγος κ.ἄ.

Μυτιληνιοί: Θ. Θεοδωρίδης, Α. καὶ Κ. Μαριγλῆς, Μ. Βάλλης, Δ. Ἀλβανός, Φ. Δῆμος, Π. Καψῆς, Τ. Παπαδόπουλος, Α. Σαμαρίδης, Χ. Μολίνος, Σ. Μυριβήλης, Δ. Καμπούρης, Α. Πρωτοπάτσης, Σ. Παπανικόλας, Κ. Μάκιστος, Π. Κεφάλας κ.ἄ.

Οἱ δημοσιογράφοι προχωροῦν στὴν ἵδρυση Σωματείου. Σημειώνω γιὰ τὴν ἱστορία τὸ πρῶτο Διοικητικὸ Συμβούλιο (14.5.1917). Πρόεδρος Ἡλίας Ἡλιάδης, σύμβουλοι: Α. Γκράβαλης, Α. Μαριγλῆς, Π. Καψῆς, Ἰ. Παβεζόπουλος.

Ἡ τιμὴ τῆς ἐφημερίδας τὰ πρῶτα χρόνια, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ποίκιλε ἀπὸ 10 ἕως 20 παράδες. Μὲ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ τὴν καθιέρωση τῆς δραχμῆς σὰν νόμισμά μας, ὁρίστηκε στὰ 5 λεπτὰ (1912), τὸ 1914 ἀκρίβηνε 10 λεπτά, καὶ τέλος τὸ 1920, 20 λεπτά.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ (1878 - 1920)

1.	Αἰγαῖον - EGE	1878 -		1912	
2.	Μυτιληνιὸς	21.2.1909 -	Ἀπριλ.	1912	
	(Β' Περίοδος)	8.9.1912 -	8.6.	1913	
	(Γ' Περίοδος) Αὔγ.	1916 -		1917	
	Ὀκτ.	1918 -	27.8.	1919	Φύλλα 268

(Δ' Περίοδος) Νοεμ.	1920 -		1921		
(Ε' Περίοδος)	15.2.1926 -		1926		
3. Σάλπιγξ	15.3.1909 -	6.8.	1929		
(Β' Περίοδος)	26.8.1946 -		1947		
4. Σκορπιὸς	20.9.1909 -	Ἰούνιος	1910		
	Αὔγ. 1910 -		1911		
	25.5.1912 -	Αὔγ.	1912		
	12.6.1916 -		1917		
(Γ' Περίοδος)	23.6.1928 -	Δεκ.	1936		
5. Λέσβος	4.5.1911 -		1916		
6. Ἀγών	4.12.1911 -		Φύλλο 1		
7. Λαός	4.12.1911 -		Φύλλο 1		
8. Λαϊκὸς Ἀγών	11.12.1911 -	15.9.	1913	Φύλλα 348	
(Β' Περίοδος)	20.9.1920 -		1920		
9. VATAN (Ἔθνος-Τουρκική)	1911 -		;		
10. YENI HAVADIS (Καινούργιες Εἰδήσεις-Τουρκική)	1911		;		
11. Ἐπίσημον Δελτίον	13.1.1913 -	20.10.	1913	Φύλλα 24	
12. Μερακλῆς	3.3.1913 -		;		
(β' περίοδος)	1914 -		;		
13. Τηλέγραφος (Πλωμάρι)	Ἰούν. 1913 -		1913		
14. Παράρτημα Φ.Ε.Κ.	10.11.1913 -	30.4.	1914	Φύλλα 7	
15. Ἐφημερὶς τῶν Δικαστηρίων	12.2.1914 -		1916		
16. Πρόσφυξ	21.7.1914 -		1914		
17. Βούρδουλας	15.3.1915 -		;		
18. Τηλέραφος	6.5.1915 -		;		
19. Ἀναγέννησις	1915 -		;		
20. Ταχυδρόμος	28.8.1915 -		;		
21. Κῆρυξ τῆς Λέσβου	1.10.1915 -		1919		
22. Φιλελεύθερος	16.11.1915 -	Δεκ.	1916		
(Β' Περίοδος)	26.6.1917 -		;		
23. Θάρρος	19.11.1915 -		;		
24. Πρόοδος	Αὔγ. 1916 -		;		
25. Φωνὴ τοῦ Λαοῦ	7.9.1916 -		1918		
26. Ἐλεύθερος Λόγος	12.9.1916 -	19.3.	1934		
(Β' Περίοδος)	9.3.1946 -	Ἀπριλ.	1947		
(Γ' Περίοδος)	11.2.1950 -	24.11.	1951	Φύλλα 80	
27. Ἄμυνα	16.10.1916 -		1917		
28. Φωνὴ τῆς Λέσβου	1916 -		;		
29. Λεσβιακὸς Λαός	3.1.1917 -		1917		
30. Νέος Φιλελεύθερος	4.1.1917 -		1917		
31. Ἀγροτικὸς Ταχυδρόμος (Καλλονὴ)	21.4.1919 -	23.10.	1919	Φύλλα 78	

32.	Τὸ Μέλλον		22.4.1919 -	1919		
33.	Ἰδέα		10.9.1919 -	1920		
34.	Νέος Κῆρυξ		1.12.1919 -	1937		
35.	Λαϊκὴ Ἐφημερὶς		1.2.1920 -	10.11. 1920		
36.	Μηθύμνα (Μόλυβος)		Ἰούν. 1920 -	1923		
37.	Ἀλήθεια		20.8.1920 -	15.9. 1920	Φύλλα	24
38.	Λαϊκὴ Ἕνωση		18.9.1920 -	;		
39.	Λαϊκὴ		29.9.1920 -	1920		

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ (1877 - 1920)

1.	Πιττακὸς	15θημ.	1.10.1877 - 15.10.1879	Τεύχη	48
2.	Πανδέκτης	Μην.	30.4.1879 - 30.3.1880	»	12
3.	Σαπφὼ	Μην. Ἰαν.	1881 - Δεκ. 1881	»	12
4.	Ὧραι Σχολῆς		1898 - ;		
5.	Ἐμπρὸς	Ἑβδομ.	1909 - ;		
6.	Μόρφωσις	Μην.	1.10.1910 - ;	»	3
7.	Χαραυγὴ	15θημ.	15.10.1910 - 31.7.1913	»	68
8.	Λάβαρον	Ἑβδομ.	7.3.1911 - 21.3.1911	»	3
9.	Σκρὶπ	Ἑβδομ.	15.8.1911 - 1911	»	13
		(Β' Περίοδος)	12.11.1916 - ;		
10.	Στρὶκ-Στρὰκ	Ἑβδομ.	1912 - 1913		
11.	Παπατρέχας	Ἑβδομ.	1913 - ;		
12.	ΕὐΕΚ (Γάϊδαρος - Τουρκικό)		1913 - ;		
13.	Λεοντάρης		8.9.1913 - ;		
14.	Ρόπαλον		1914 - ;		
15.	Ἐλπίδες	Μην. Ἰαν.	1915 - Φεβρ. 1915	»	2
16.	Ζιζάνιον		1915 - ;		
17.	Ρωμηὸς		9.10.1916 - ;		
18.	Διάβολος		1916 - 1917		
19.	Αἰολὶς	Ἑβδομ.	2.4.1917 - 14.5.1917	»	3
20.	Πετρανὴ Ἠχὼ (Πέτρα)	10ημ. Ἰουν.	1917 - 1917		
21.	Πετρανὰ Νέα (Πέτρα)	10ημ. Ἰουν.	1917 - 1917	»	7
22.	Φάρος τῆς Μυτιλήνης	15θημ.	2.4.1919 - 10.6.1919	»	5
23.	Δελτίον Ἐμπ. & Βιομηχ. Ἐπιμ. Μυτιλήνης		1919 - 31.3.1931	»	9
24.	Τὰ Νιάτα	15θημ.	30.6.1919 - 30.1.1920	»	11

Σημ.: Οἱ ἐφημερίδες "Αἰγαῖον - EGE", "Ἀναγέννησις" καὶ τὸ περιοδικὸ "Ζιζάνιον" μπορεῖ νὰ μὴν τυπόνωνταν στὴ Λέσβο.

Τὰ περιοδικὰ "Ρόπαλον", "Παπατρέχας" ἀναγγέλθηκαν, μπορεῖ νὰ μὴν κυκλοφόρησαν τελικά.

Τὸ 1921 μιὰ καινούργια μεγάλη ἐφημερίδα ἐμφανίζεται, ἡ καθημερινὴ "Ἕνωσις". Διευθύνεται ἀπὸ τοὺς φανατικοὺς βασιλόφρονες, Πρόδρομο Εὐστρατιάδη καὶ Νικόλαο Λιακόπουλο, εἶναι ὄργανο τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, ποὺ ὕστερα ἀπὸ 2 χρόνια διασπᾶται σὲ δυὸ ἐφημερίδες· στὸ "Φῶς" ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ διευθύνει ὁ δικηγόρος Ν. Λιακόπουλος καὶ παραμένει στὴν ἴδια πολιτικὴ γραμμὴ καὶ στὸν "Ἔλεγχο". Μιὰ μικρὴ σατιρικὴ ἐφημεριδούλα ἡ "Εὐοὶ Εὐὰν" βγάζει ἕνα φύλλο καὶ κλείνει. Οἱ Καλλονιάτες διασκεδάζουν μὲ τὸ "Βεελβεζούλ", σατιρικὴ κι' αὐτή, ποὺ τὴν γράφει ὁλόκληρη καὶ τὴν τυπώνει μόνος του, στὸ ἰδιόκτητο τυπογραφεῖο του, ἕνας ἐκκεντρικὸς Καλλονιάτης, ὁ Μ. Φωτιάδης.

Ὁ "Βεελβεζοὺλ" μετὰ ἀπὸ μερικὰ χρόνια ξαναζεῖ στὴ Μυτιλήνη, ἐμπλουτισμένος, καὶ μὲ βασικὸ συνεργάτη στὸ σκίτσο τὸ Μίλτη Παρασκευαΐδη. Ἔχουμε ἀκόμα τὴν πρώτη - καὶ τελευταία - σοβαρὴ προσπάθεια ἐνημέρωσης τῶν Τούρκων, ἀπὸ τὸ Χαλὴμ Νιαζί, μὲ τὴ MIDILLI (Μυτιλήνη) καὶ τέλος στὸ Πέραμα Γέρας ὁ "Σατανᾶς" ἐξαντλεῖ τὴν ἐφήμερη ζωή του μὲ 2-3 τεύχη. Συνεργάτες του ἀναφέρονται ὁ Χασομέρης καὶ ὁ Ἀμαθής. Ποιοί ἄραγε νὰ κρύβονται κάτω ἀπὸ αὐτὰ τὰ ψευδώνυμα;

Ἤδη ὅμως φθάσαμε στὸ 1922 καὶ στὴ Μικρασιατικὴ ἧττα καὶ τὰ κύματα τῶν προσφύγων καταφτάνουν στὴν Ἑλλάδα.

Ἐδῶ στὴ Μυτιλήνη οἱ οἰμωγὲς καὶ ἡ ἀπόγνωση τῶν ξεριζωμένων ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλπίδα τους γιὰ ἕνα καινούργιο μέλλον, βρίσκουν διέξοδο, καὶ στὸν ἔντυπο λόγο μὲ τὴν "Μαρτυρικὴ Σμύρνη" τοῦ Ἄγγ. Σημηριώτη καὶ τὴν "Προσφυγικὴ Φωνὴ" τοῦ Ἀθ. Γκράβαλη. Οἱ ἐμπειρίες τοῦ πολέμου καὶ ἡ πίκρα τῆς ἥττας ποὺ ἐνστάλλαξε στὶς ψυχὲς τῶν στρατιωτῶν ποὺ τώρα εἶναι πολίτες καὶ ζητοῦν μιὰ θέση στὴν κοινωνία ἐκφράζονται στὸν "Ἔφεδρο" καὶ στὴν "Καμπάνα" τοῦ Μυριβήλη. Σ' αὐτὴν τὴν ἐφημερίδα πρωτοδημοσιεύεται τὸ μυθιστόρημά του "Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ", καθὼς καὶ τὸ "Νούμερο" τοῦ Ἠλία Βενέζη, ποὺ ὅμως ἔμεινε ἀτέλειωτο γιατὶ ἡ ἐφημερίδα διέκοψε.

Ὁ Τέρπανδρος Ἀναστασιάδης ἐπανεγκαθίσταται στὴν πόλη μας, μεταφέροντας ἀπὸ τὴν Κων/πολη τὸ "Βούρδουλα" ποὺ ζεῖ ἕξι χρόνια, κλείνει, καὶ ξαναζωντανεύει γιὰ ἕνα χρόνο τὸ 1933. Ὁ Δημήτριος Καμπούρης ὕστερα ἀπὸ τὴν περιπλάνησή του στὴν Καλλονὴ καὶ στὸ Μόλυβο καταλήγει στὴ Μυτιλήνη καὶ ἐκδίδει τὴν "Πρόοδο".

Στὸ χῶρο τῶν περιοδικῶν ἡ κατάσταση παραμένει ἡ ἴδια ἀπὸ ἄποψη ποιότητας. Ὅ,τι βγαίνει εἶναι πρόχειρο, φτωχὸ καὶ ἐφήμερο.

Στὸ Δημοτικὸ Κῆπο, δίδεται μιὰ γιορτὴ ποὺ τὰ ἔσοδα διατίθενται γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν προσφύγων. Σ' αὐτὴ τὴ γιορτὴ κυκλοφορεῖ τὸ φυλλαδιάκι "Τ' Κουτρούλ' τοῦ Παναγύρ'". Ἔχουμε ἀκόμα τὴν "Παιδικὴ Καρδιὰ" καὶ τὸν "Παιδικὸ Κόσμο" ἀπὸ μαθητές, τὰ σατιρικὰ "Γελωτοποιὸς" τοῦ Ἀρμάνδου Δελαπατρίδη (κατὰ κόσμον Τηλέμαχος Δαλάκας), "Ἀνεμόμυλος" ἀπὸ μιὰ συντροφιὰ Παφλιώτικη μὲ πρωτεργάτη τον Πάνο Εὐαγγελινό, οἱ "Πετριὲς" στὴν Πέτρα ἀπὸ συντροφιὰ νέων μὲ πρωτοβουλία Τάκη Ἐλευθεριάδη καὶ ὁ "Παπαγάλος".

"Ἡ Νεολαία" μὲ σελίδες ἀφιερωμένες στὴν προσκοπικὴ κίνηση καὶ συνεργάτη τὸν πρόσκοπο καὶ κατοπινὸ καθηγητὴ καὶ ἱστορικὸ Παναγιώτη Σαμάρα. "Ἡ Παντιέρα μας" τοῦ Θ. Λευκία ποὺ ὅμως δὲν εἶμαι σίγουρος ὅτι κυκλοφόρησε. Τὸ ἴδιο πιστεύω καὶ γιὰ τὸ περιοδικὸ "Ὑγεία" τοῦ Θ. Θεοδωρίδη ποὺ ἀναγγέλθηκε, ἀλλὰ τὴ μέρα ποὺ θὰ ἐκδιδόταν, βγῆκε ξανὰ σατιρικὸς ὁ "Μυτιληνιός" (Ε' Περίοδος). Εἶναι τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Ντόρου Ντορῆ, ἀφοῦ σὲ λίγους μῆνες φεύγει ὁριστικὰ καὶ ἐγκαθίσταται στὴν Ἀθήνα.

Πιὸ σοβαρὲς προσπάθειες ἀπὸ ἄποψη διάρκειας ἡ "Μυτιληνιὰ Μοῦσα" (14 τεύχη) ὅπου στὴν εἰδικὴ στήλη ἐγκρίνεται τὸ ψευδώνυμο Βενέζης (15.11.1923) - νάναι ἄραγε ἡ παρθενικὴ ἐμφάνιση; Οἱ "Λεσβιακὲς Σελίδες" (τεύχη 9), ἡ ἀπὸ ἄποψη ἐμφάνισης καὶ περιεχομένου "Τῶν Φιλότεχνων τὸ Πρῶτο" (ἐξώφυλλο μὲ σκίτσο τοῦ Πρωτοπάτση), ἡ "Τέχνη μας" (ἐξώφυλλο τοῦ Μαρίνου Κωνσταντινίδη) καὶ τὰ "Λεσβιακὰ Φύλλα". Στὰ περιοδικὰ αὐτὰ συνεργάζονται γνωστοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ νέοι ποὺ ἀργότερα γίνονται κι αὐτοὶ γνωστοί. (Μάκιστος, Ἀρχοντίδης, Θ. Θεοδωρίδης, Σ. Καραϊσκάκη, Θρ. Σταύρου, Ι. Κοντῆς, Κ. Μιχαηλίδης, Καρέκος, Φριλίγγος, Πρωτοπάτσης, Παρασκευαΐδης, Νικήτας κ.ἄ.).

Ὁ ἀθλητισμὸς ποὺ ἀναπτύσσεται ραγδαία σπρώχνει τοὺς Πάνο Βελόνη καὶ Ἀναστάση Σαρηγιάννη στὴν ἔκδοση περιοδικοῦ. Ἔτσι γεννιέται ὁ "Αἰγαιοπελαγητικὸς Ἀθλητισμὸς" ποὺ στὸ δεύτερο φύλλο μετονομάζεται σὲ "Λεσβιακὸς Ἀθλητισμός". Τρίτο δὲν ὑπάρχει, οἱ δυὸ φίλοι χωρίζουν καὶ δοκιμάζει ὁ καθένας μόνος του τὶς δυνατότητές του, ὁ Π. Βελόνης μὲ τὴν ἐφημερίδα "Ἀθλητικὴ Ἐπιθεώρηση" καὶ ὁ Α. Σαρηγιάννης μὲ τὸν Αἰγαιοπελαγητικὸ Ἀθλητισμό", σὰν ἐφημερίδα τώρα πιά. Πιὸ ἱκανὸς ἢ πιὸ τυχερὸς ὁ δεύτερος, ἀφοῦ τὸ ἔντυπό του ἔβγαινε μὲ διακοπὲς ἐπὶ 5 χρόνια (1930-1935) καὶ ξαναβγῆκε μετὰ τὸν πόλεμο ἀπὸ τὸν Γ. Κονδύλη.

Οἱ φοιτητὲς τοῦ Διδασκαλείου βγάζουν κι αὐτοὶ περιοδικὸ "Τὰ Χρονικὰ" καὶ κάτι περίεργο, ἐνῶ τὰ αὐτοκίνητα ποὺ κυκλοφοροῦν στὸ νησὶ δὲν ξεπερνοῦν τὰ 300 (λεωφορεῖα, φορτηγά, ταξὶ καὶ ἰδιωτικὰ) ἐμφανίζεται περιοδικὸ μὲ εἰδικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς αὐτοκινητιστές, τὸ "Αὐτοκίνητον".

Τὸ 1929, ἡ Μητρόπολη Μήθυμνας ἐκδίδει τὸ "Δελτίον", ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θρησκευτικό του περιεχόμενο δημοσιεύει καὶ μελέτες, ἱστορικὰ ἔγγραφα κλπ.

Γιὰ τὰ περιοδικὰ τελειώνει ἐδῶ ἡ δεκαετία 1921 - 1930, ἀφοῦ ἀναφέρω τὶς μαθητικὲς ἀνησυχίες ποὺ ἐκδηλώθηκαν σὲ χειρογραφημένα φυλλάδια (Μνημονεύονται ἀπὸ τὸν Βαλέτα στὴν Αἰολικὴ Βιβλιογραφία του) "Λέων", "Διάβολος", "Ράπισμα", στὴν Ἁγιάσο καὶ "Γερουσία", "Καμπανάκι", "Νιότη" στὴ Μυτιλήνη.

Τὸ ἐπίπεδο τῶν ἐντύπων ἔχει ἀρχίσει νὰ πέφτει ἐπικίνδυνα. Πρέπει νὰ ἔλθει ἡ ἄνοιξη τοῦ 1925 γιὰ νὰ δοῦμε ξανὰ μιὰ ἐφημερίδα ποὺ νὰ μᾶς θυμίζει τὴν παλιὰ καλὴ ἐποχή. "Ὁ Ταχυδρόμος" μὲ ἰδιοκτῆτες καὶ διευθυντὲς δύο μεγάλα ὀνόματα, τὸ Στράτη Μυριβήλη καὶ τὸ Θείελπη Λευκία. Πρωινὴ καθημερινὴ ἐφημερίδα μὲ ἄρθρα, σχόλια, χρονογραφήματα ποὺ φέρουν τὴ σφραγίδα τοῦ ἀσύγκριτου δημοσιογραφικοῦ ταλέντου τῶν διευθυντῶν της.

Ἡ πολιτική τους θέση εἶναι τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων κι' ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἔπαλξη ἀσκοῦν πολιτικὴ μαχητικὴ καὶ φανατισμένη. Τὰ σχόλια καὶ ἡ κριτικὴ γιὰ τοὺς ἀντιπάλους τους πολλὲς φορὲς ξεφεύγουν ἀπὸ τὴ δημοσιογραφικὴ δεοντολογία καὶ ἀγγίζουν τὰ ὅρια τοῦ χυδαίου. Ἀπορεῖ κανεὶς πῶς δυὸ τόσο προικισμένοι ἄνθρωποι ἐκφράζουν τόση κακότητα καὶ χύνουν τόση χολὴ καὶ τόσο δηλητήριο γιὰ συμπολίτες τους. Εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ μεγάλο μειονέκτημα τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς, ποὺ στὰ 1932 τὴν παίρνει στὰ χέρια του μόνος ὁ Θ. Λευκίας, ἀφοῦ ὁ Μυριβήλης ἐγκαθίσταται στὴν Ἀθήνα. Ἐξακολουθεῖ νὰ κυκλοφορεῖ καὶ μέσα στὴ Δικτατορία Μεταξᾶ, κλείνει τὸ Νοέμβριο τοῦ 1936 καὶ ἐπανεκδίδεται τὶς παραμονὲς τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1950, ὅπου ὁ Λευκίας εἶναι ὑποψήφιος βουλευτὴς μὲ τὴ Δημοκρατικὴ Παράταξη. Ἐκλέγεται - μαζὶ μὲ τὸν Ἀσημάκη Πανσέληνο - καὶ κάτω ἀπὸ τὴ σημαία αὐτοῦ τοῦ Κόμματος ποὺ εἶναι ἕνας συνασπισμὸς τῶν

ἀριστερῶν δυνάμεων καὶ τῶν Κομμουνιστῶν (τὸ ΚΚΕ εἶναι ἐκτὸς νόμου) ὁ Λευκίας συνεχίζει τὴ δημοσιογραφική του δραστηριότητα. "Ὁ Ταχυδρόμος" ἔχει χάσει βέβαια τὴν προπολεμική του ἀρτιότητα, ἀλλὰ παραμένει μιὰ καλὴ ἐφημερίδα. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λευκία ἐπιζεῖ γιὰ λίγους μῆνες, ὅμως τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1959 σβήνει ὁριστικά.

Δυὸ ἀδέλφια, ὁ Θωμᾶς καὶ ὁ Νίκος Ἀντωνιάδης εἰσβάλλουν στὴ δημοσιογραφία μὲ τὸ ἑβδομαδιαῖο "Βῆμα". Τὸ 1936 ὁ Νίκος μετακινεῖται στὸν Παπάδο, ὅπου ἀναλαμβάνει τὸ συμβολαιογραφεῖο τοῦ χωριοῦ, μαζί του ἀλλάζει ἕδρα καὶ ἡ ἐφημερίδα, ποὺ συνεχίζει νὰ κυκλοφορεῖ ὡς τὸ 1940.

Μερικὲς ἀκόμα ἐφήμερες ἐκδόσεις: ἀπὸ φοιτητὲς ἡ "Φοιτητικὴ Συντροφιά", ἀπὸ μαθητὲς τοῦ Λυκείου ἡ "Μαθητικὴ Ζωή", καὶ τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς Ἀγγελομάτη ἡ "Μαθητικὴ Ἠχώ", ἡ "Λεσβιακὴ Ἑβδομὰς" τοῦ Ρήγα Λεμονόπουλου, ἡ "Ἀστραπὴ" τοῦ Χριστόφα Χατζηγιάννη, ποὺ ἀργότερα τὴν πῆρε ὁ Ἀθ. Γκράβαλης καὶ τὴν μετονόμασε σὲ "Νέα Ἀστραπή", ἡ "Μικρὰ Ἐφημερὶς" (σὲ πολὺ μικρὸ σχῆμα) τοῦ Ν. Ζωγράφου, ἡ "Ἀλήθεια" τοῦ Εὐάγγελου Κλεομβρότου (μετέπειτα Μητροπολίτου Μυτιλήνης) ποὺ βγῆκε παραμονὲς Γερουσιαστικῶν ἐκλογῶν γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ὑποψηφιότητα τῶν Χ. Βασιλακάκη - Γ. Παπαμιχαήλ.

Ἐκτὸς Μυτιλήνης: στὴν Καλλονὴ ὁ Ἀθανάσιος Μπατζίνας ἀπὸ τὴ Θράκη (ποὺ βρέθηκε;) βγάζει τὸ δισεβδομαδιαίο "Ἀγρότη" καὶ στὸν Πολιχνίτο ὁ Ἐλευθέριος Κατσάνης, κατοπινὸς Δήμαρχος, τὴν ἑβδομαδιαία "Λαϊκὴ Βροντή".

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1928 ὁ Τέρπανδρος Ἀναστασιάδης ἀποκτᾶ τὴ δική του ἐφημερίδα. Ὁ "Δημοκράτης" εἶναι ἡ τελευταία μεγάλη ἐφημερίδα ποὺ ἐκδίδεται στὸ νησί μας. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἡ παρακμή, σιγὰ ἀλλὰ σταθερά, χωρὶς κανένα ἐνδιάμεσο ἐλπιδοφόρο διάλειμμα, φθάνει στὴν ἀξιοθρήνητη σημερινὴ κατάσταση. Ὁ "Δημοκράτης" ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ σὲ ἐμφάνιση καὶ ὕλη τῆς σοβαρῆς καὶ ὑπεύθυνης ἐφημερίδας. Ἡ πολιτική του θέση εἶναι μὲν τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἀλλὰ πάνω ἀπὸ αὐτὸ ὁ Τέρπανδρος Ἀναστασιάδης πιστεύει στὸ Γεώργιο Παπανδρέου. Συνδεδεμένος μαζί του μὲ ἄρρηκτη φιλία δὲ διστάζει νὰ ἐγκαταλείψει τὸ Βενιζέλο καὶ νὰ ἀκολουθήσει πιστὰ τὸ φίλο του σὲ ὅλες τὶς πολιτικές του μετακινήσεις.

Ἡ παράλληλη πορεία "Δημοκράτη" καὶ Γεωργίου Παπανδρέου, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ μόνο ψεγάδι τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς, γιατὶ πολλὲς φορὲς τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὑποβίβαζε τὴ σταθερότητά της. Κατὰ τὰ ἄλλα, στὸ κύριο ἄρθρο του, στὰ σχόλιά του, στὸ χρονογράφημά του, ἀκόμα καὶ στὶς μεταφράσεις του, κυριαρχοῦσε τὸ κῦρος καὶ ἡ κομψότητα τοῦ μεγάλου, τοῦ ἀπαράμιλλου δημοσιογράφου. Ὁ Τέρπανδρος Ἀναστασιάδης ἦταν ὀξὺς στὰ ἄρθρα του, καυστικὸς στὰ σχόλιά του, ἀμείλικτος στὴν κριτική του, μὰ πάντα ἀξιοπρεπής, ποτὲ δὲν ἔθιγε πέραν τοῦ ἐπιτρεπτοῦ κανέναν. Πέθανε, ἀφοῦ γιὰ 48 χρόνια (στὴ Λέσβο) ὑπηρέτησε τὸ λειτούργημά του, ἀφήνοντας δυσαναπλήρωτο κενό. Ὁ "Δημοκράτης" συνεχίζει τὴ ζωή του, μὲ τὰ δυό του παιδιὰ Νίκο καὶ Ραδάμανθυ, καὶ στὶς μέρες μας μὲ τὸν Γιῶργο Σκοῦφο.

Τὶς ἀποκριὲς τοῦ 1928 ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀποκριάτικη ἐφημερίδα στὴν πόλη μας. Ἔκτοτε, ὁ Κ. Καρτέρης καὶ ὁ Θ. Τέμπος κατ' ἀρχὴν, καὶ μετὰ μόνος του ὁ Κ. Καρτέρης, βγάζουν γιὰ 8 χρόνια τὸν "Καρνάβαλο". Ἐπίσης γιὰ πρώτη φορὰ ἔχομε παράνομο Τύπο στὴν πόλη μας. Ὁ ὑποδηματοποιὸς Νίκος Πολίτης συλλαμβάνεται γιατὶ μοίραζε στοὺς στρατιώτες τὴν πολυγραφημένη κομμουνιστικὴ ἐφημερίδα "Κόκκινος Φαντάρος".

ΛΕΣΒΙΟΙ ΣΑΤΙΡΙΚΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ

Η ΣΑΤΙΡΑ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

Η πανστρατιά των Στρατήδων,
η Ορδή των Βασιβουζούκων,
ο Σύλλογος Φιλογελώτων,
οι «Ριζογαλιστές» και ο σατιρικός «Τρίβολος»

του Γεώργου Καραμάνου









Ἡ ἐφημερίδα "Ἀπόλλων", ἔβγαινε ἀπὸ ἕνα θίασο θεατρικό, καὶ τυπωνόταν σ' ὅποια πόλη ὁ θίασος ἔδινε παραστάσεις. Πρωτεργάτης τῆς πρωτότυπης αὐτῆς ἐφημερίδας ὁ ἠθοποιὸς Βερροιόπουλος, ποὺ τὸ 1928 μαζὶ μὲ τὸ θίασο του ἀνέβασε σειρὰ ἔργων στὴν πόλη μας. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ "Ἀπόλλων" κυκλοφοροῦσε στὴ Μυτιλήνη, δὲν ξέρω ὅμως ἂν κάποιο φύλλο τυπώθηκε ἐδῶ.

Ἡ ἀνασκόπηση τῶν ἐντύπων τῆς δεκαετίας 1921-1930 μᾶς ὁδηγεῖ σὲ συμπεράσματα ὄχι εὐχάριστα. Μελαγχολεῖ κανεὶς περισσότερο καὶ διερωτᾶται γιατί, ὅσο σκέφτεται πὼς τὴν περίοδο αὐτὴ ἡ πνευματικὴ δραστηριότητα στὸ νησί μας ἔχει φθάσει στὴν κορύφωσή της. Γύρω στὸ 1930 εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ τοποθετεῖται ἡ πλήρης ἄνθηση τῆς Λεσβιακῆς Ἄνοιξης. Ἐν τούτοις τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν εἶχε ἀνάλογο ἀντίκτυπο στὸν Τύπο!

Στὰ περιοδικὰ ἡ κατάσταση δὲν ἀλλάζει, ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν σὲ ἐπίπεδο χαμηλό, φτωχὸ καὶ πρόχειρο. Ὅ,τι πιὸ προσεγμένο ἐκδοθεῖ εἶναι τόσο βραχύβιο ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ καταχωρηθεῖ σὰν ἀξιόλογη προσπάθεια ("Τῶν Φιλότεχνων τὸ Πρῶτο" 1 Τεῦχος, "Λεσβιακὰ Φύλλα" 4 τεύχη). Μοναδικὴ ἐξαίρεση τὸ "Δελτίον" τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μηθύμνης ποὺ ἡ διάρκειά του (1929 - 1941) καὶ τὸ περιεχόμενό του, ποὺ δὲν εἶναι μόνο θρησκευτικό, τὸ κάνει νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν γενικὴ μετριότητα.

Γενικὴ μετριότητα καὶ στὶς ἐφημερίδες. Ἀπὸ τὶς καινούργιες μὲ πολλὴ δυσκολία θὰ ξεχωρίσω τὴ σατιρικὴ "Βούρδουλας" καὶ τὴν πολιτικὴ "Ἕνωσις" ποὺ πρόσκειται στὸ Λαϊκὸ Κόμμα. Ἀπὸ τὶς παλιὲς ἡ "Σάλπιγξ" μέρα τὴ μέρα αἰμορραγεῖ ὥσπου τὸ 1929 ξεψυχᾶ. "Ὁ Ἐλεύθερος Λόγος" γνωρίζει μιὰ ἀργὴ ἀλλὰ σταθερὴ ὑποβάθμιση, μέχρι τὴν ἄνοιξη τοῦ 1934 ποὺ κι αὐτὸς κλείνει, ἔτσι μόνον ὁ "Ταχυδρόμος" καὶ ὁ "Δημοκράτης" ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν στὸ θαυμάσιο ἐπίπεδο τῶν παλιῶν καλῶν ἡμερῶν τῆς προηγούμενης δεκαετίας.

Καινούργιοι δημοσιογράφοι ἢ συνεργάτες τους εἶναι οἱ: Λ. Καρακάσης, Τ. Ἀναστασιάδης, Θ. Σαράφης (Κ. Καρτέρης), Φ. Ἀνατολέας, Θ. Λευκίας, Θ. Τέμπος, Βελόνης, Παρασκευαΐδης, Νικήτας, Καρέκος, Ἀρχοντίδης, Βαλέτας, Μιχαηλίδης, Κόντος κ.ἄ.

Τὸ καινούριο στοιχεῖο στὴ δεκαετία ποὺ συνοψίζουμε εἶναι τὸ ***σκίτσο***, ποὺ μπῆκε δυναμικὰ καὶ κατέλαβε κυρίαρχο θέση στὰ ἔντυπα. Στὰ σατιρικὰ κυρίως ἡ πολιτικὴ γελοιογραφία μὲ πολὺ χιοῦμορ καὶ εὐρηματικότητα κατάκτησε τὸ ἀναγνωστικὸ κοινό.

Οἱ καλλίτεροι σκιτσογράφοι τῆς δεκαετίας εἶναι: Μ. Παρασκευαΐδης, Α. Πρωτοπάτσης, Π. Κεφάλας, Ν. Ζαπονόπουλος, Π. Ζαμβακέλλης καὶ οἱ καθηγητὲς στὰ Γυμνάσια Μαρίνος Κωνσταντινίδης καὶ Στρατῆς Γαβαλᾶς.

Ἡ ἐφημερίδα τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1921 τιμᾶται 20 λεπτά, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1930 ,1 δραχμή.

Οἱ καινούριες ἐκδόσεις τῆς δεκαετίας φθάνουν τὶς 56: Ἐφημερίδες 31, περιοδικὰ 25.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ 1921 - 1930

40.	ΕΥΟΙ'. ΕΥΑΝ'.	Φεβρ.	1921			Φύλλα 1
41.	Ἕνωσις	5.8.	1921	- Σεπτ.	1923	
42.	MIDILI (Μυτιλήνη-Τουρκική)	21.11.	1921	-	1922	
43.	Βεελζεβοὺλ (Καλλονὴ)	5.3.	1922	-	1924	Φύλλα 20
	(Μυτιλήνη) Β' Περίοδος	25.7.	1928	-	;	
44.	Μαρτυρικὴ Σμύρνη	21.9.	1922	-	1922	
45.	Βούρδουλας (Β' Περίοδος)	23.10.	1922	- Ὀκτ.	1928	
	(Γ' Περίοδος)	2.7.	1933	- Μάρτ.	1934	

46.	Προσφυγικὴ Φωνὴ	25.3.	1923 -	Ὀκτ.	1926			
47.	Καμπάνα	27.3.	1923 -		1924			
48.	Ἔλεγχος		1923 -		;			
49.	Πρόοδος		1923 -	Ἰούν.	1926			
50.	Τὸ Φῶς	13.5.	1923 -		1924			
51.	Τ' Κουτρούλ' τοῦ Πανηγύρ'	Αὐγ.	1923 -			Φύλλα	1	
52.	Ἔφεδρος	1.11.	1923 -	Ἰαν.	1924			
53.	Ταχυδρόμος	18.5.	1925 -	14.11.	1936	»	3.065	
	(Β' Περίοδος)	11.2.	1950 -	9.1.	1959	»	1.068	4.133
54.	Τὸ Βῆμα	15.3.	1926 -		;			
	(Παπάδος) (Β' Περίοδος)		; -		1940			
55.	Καμπανάκι	24.4.	1926 -		1927			
56.	Φοιτητικὴ Συντροφιὰ	Μάϊος	1926 -		1926			
57.	Λεσβιακὴ Ἑβδομὰς	29.1.	1927 -		1927			
58.	Ἀστραπὴ	Ὀκτ.	1927 -	Σεπτ.	1928			
59.	Ἀγρότης (Καλλονὴ)	Νοεμ.	1927 -		1927			
60.	Μικρὰ Ἐφημερὶς	27.11.	1927 -	Δεκ.	1928			
61.	Καρνάβαλος	26.2.	1928 -	8.3.	1935	»	8	
62.	Δημοκράτης	5.8.	1928 -	29.9.	1936	»	2.441	
	(Β' Περίοδος)	20.1.	1946 -	Συνεχίζει				
63.	Ἀπόλλων		1928 -		;			
64.	Μαθητικὴ Ἠχώ	Μάρτ.	1929 -		;			
65.	Νέα Ἀστραπὴ	27.3.	1929 -		;			
66.	Ἀλήθεια	14.4.	1929 -	20.4.	1929	»	7	
67.	Λαϊκὴ Βροντὴ (Πολιχνίτος)	15.8.	1929 -		;			
68.	Αἰγαιοπελαγητικὸς Ἀθλητισμὸς	22.9.1930 -			1935			
	(Β' Περίοδος)		1944 -		;			
69.	Κόκκινος Φαντάρος	Ὀκτ.	1930 -			»	1	
70.	Ἀθλητικὴ Ἐπιθεώρησις	22.12.	1930 -	2.2.	1931	»	7	

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ 1921 - 1930

25.	Σατανᾶς (Πέραμα)	Αὐγ.		1921 -	1921		
26.	Παιδικὴ Καρδιὰ	Ἰαν.		1923 -	1923		
27.	Παπαγάλος		18.3.	1923 -	;		
28.	Νεολαία		20.7.	1923 -	1923		
29.	Μυτιληνιὰ Μοῦσα	15θημ.	15.11.	1923 - 1.1.	1925	Τεύχη	14
30.	Ἡ Παντιέρα μας	Ἰαν.		1924 -	;		
31.	Λέων (Ἁγιάσος)		22.3.	1924 -	1924		
32.	Διάβολος (Ἁγιάσος)			1924 -	1924		
33.	Παιδικὸς Κόσμος			1924 - Ἰούν.	1924		
34.	Γελωτοποιὸς		19.10.	1924 -	1924		
35.	Λεσβιακὲς Σελίδες	Μην. Ἰαν.		1925 -Φεβρ.	1926	»	9
36.	Ράπισμα (Ἁγιάσος)		19.2.	1925 - Ἰούν.	1925	»	15
37.	Αὐτοκίνητον			1925 -	;		

38.	Γερουσία		15.11.	1925 -	;	»	4
39.	Ὑγεία			1926 -	;		
40.	Τὰ Χρονικὰ	Μην. Μάρτ.		1926 -	Ἀπρ. 1926	»	2
41.	Ἡ Νιότη		30.4.	1926 -	;		
42.	Τῶν Φιλότεχνων τὸ Πρῶτο		13.6.	1926 -		»	1
43.	Λεσβιακὸς Ἀθλητισμὸς	Μην.	29.10.	1927 -	15.12.1927	»	2
44.	Λεσβιακὰ Φύλλα	Διμην. Μάρτ.		1928 -	Ἰούν. 1929	»	4
45.	Δελτίον (Καλλονὴ)	Ἰαν.		1929 -	Μάϊος 1941		
46.	Πετριὲς (Πέτρα)	15θημ.	1.3.	1929 -	1929		
47.	Ἀνεμόμυλος (Πάμφυλλα)		24.5.	1929 -	1929		
48.	Μαθητικὴ Ζωὴ	Μάρτ.		1930 -	;		
49.	Ἡ Τέχνη μας	15θημ.	15.3.	1930 -	Ἰαν. 1932		

Σημ. Ἀπὸ τὰ πιὸ πάνω ἔντυπα: "Ἡ Παντιέρα μας", "Ὑγεία" καὶ "Ἔλεγχος" ἀναγγέλθηκαν, ὅμως μπορεῖ τελικὰ νὰ μὴν ἐκδόθηκαν. "Ὁ Ἀπόλλων" μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει τυπωθεῖ στὴ Μυτιλήνη, "Οἱ Πετριὲς" ἦταν πολυγραφημένο καὶ τά: "Λέων", "Διάβολος", "Ράπισμα", "Γερουσία", "Νιότη" καὶ "Καμπανάκι" χειρογραφημένα.

*

Βρισκόμαστε στὸ 1931, ἀρχὴ τῆς τελευταίας προπολεμικῆς δεκαετίας, ὅταν ξυπνοῦν καὶ δραστηροποιοῦνται οἱ Ἁγιασώτες. Μιὰ ὁμάδα ἀνήσυχων καὶ προοδευτικῶν ἀνθρώπων μὲ αὐξημένο ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τους, γνῶστες τῶν προβλημάτων της, εἰσβάλλουν δυναμικὰ στὸ χῶρο τῆς δημοσιογραφίας. (Πάνος Κολαξιζέλλης, Γ. Χατζηπαυλῆς, Θωμᾶς Βινικίου, Β. Ἰακώβου, Π. Τζανετῆς, Ε. Παπαστρατίου, Π. Χατζέλλης, Γ. Χατζημωϋσῆς). Στὸ μικρὸ τυπογραφεῖο τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἀνήκει στὸ δάσκαλο Βασ. Ἰακώβου, καὶ στὴ συνέχεια στὰ τυπογραφεῖα τῆς Μυτιλήνης, ἐκδίδουν τὴν ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα "Ἁγιάσος", ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τοπικὰ νέα διαθέτει στήλη λογοτεχνική. Εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ πιὸ ἀξιόλογη ἐφημερίδα τοῦ χωριοῦ, γι' αὐτὸ ἄλλωστε κατόρθωσε νὰ ἐπιζήσει γιὰ μιὰ ὁλόκληρη δεκαετία. Μετὰ ἀπ' αὐτὴν ἀκολουθοῦν: "Ἡ Λαϊκὴ Φωνὴ" ποὺ ἀργότερα μετονομάζεται σὲ "Ἠχὼ τῆς Ἁγιάσου", ὁ "Παρατηρητής", ἡ "Ἐπαρχιακή", ἡ "Ἀγροτοεργατικὴ Φωνὴ τῆς Λέσβου" καὶ τὰ "Νέα τῆς Ἁγιάσου".

Ἡ σάτιρα ποὺ ἀποτελεῖ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ τοῦ Ἁγιασώτη, δὲν μποροῦσε νὰ λείψει ἀπὸ αὐτὴ τὴ δημοσιογραφικὴ ἔκρηξη. Ἔτσι ὁ Β. Ἰακώβου σατιρίζει τοὺς συγχωριανούς του καὶ τὰ προβλήματά τους μὲ τὴ "Φουρτουτήρα". Στὸ χῶρο τῶν περιοδικῶν ὁ ἀγροτιστὴς Προκόπης Χατζηευστρατίου βγάζει τὴ "Φωνὴ τοῦ Συνεταίρου". Καὶ τὰ ἔντυπα τῆς Ἁγιάσου τελειώνουν ἐδῶ ἀφοῦ ἀναφέρουμε καὶ τὸ Μηνιαῖο Δελτίο τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνήματος τῆς Θεοτόκου ἡ "Ἁγία Σιών", ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θρησκευτικό του περιεχόμενο δημοσίευε καὶ ἱστορικὴ ὕλη.

Τὸ παράδειγμα τῆς Ἁγιάσου ἀκολουθοῦν κι ἄλλα χωριά.

Στὸ Πλωμάρι, ὁ Γιῶργος Βάρος καὶ ὁ Γιάννης Κουντουρῆς, ἐκδίδουν τὰ "Λεσβιακὰ Νέα", σὲ λίγο καιρὸ ὅμως ὁ πρῶτος ἀποχωρεῖ καὶ δοκιμάζει μόνος τὴν τύχη του μὲ τὴν ἐφημερίδα "Λεσβιακὴ Ἐπιθεώρησις".

Στὴν Ἁγία Παρασκευὴ ὁ Εὐριπίδης Πλάτων καὶ ὁ Κώστας Μάκιστος βγάζουν τὴν ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα "Νέος Ἀγών" καὶ παράλληλα γιὰ δυὸ χρονιὲς τὶς ἀπόκριες τοῦ 1933 καὶ 1934 τὸ "Ζουρνᾶ".

Τὴν ἴδια ἐποχὴ στὴ Μυτιλήνη καινούργιες ἐφημερίδες βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας. "Ὁ Ἀμερόληπτος" εἶναι ἡ πρώτη... κοινωνικοποιημένη ἐφημερίδα, ἀφοῦ ἐκδότης της εἶναι μιὰ ἑταιρεία ποὺ ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπὸ ἕναν ὅμιλο συντακτῶν καὶ τυπογράφων. Διευθυντής της ὁ Δ. Ψωμαδέλλης. Ξεκινᾶ σὰν ἀδέσμευτη, γρήγορα ὅμως ἐγκαταλείπει τὴν οὐδετερότητα καὶ ὑποστηρίζει ἀνοικτὰ τὸ Λαϊκὸ Κόμμα καὶ τὸν ἰσχυρὸ ἄνδρα τῆς ἐποχῆς βουλευτὴ Γεώργιο Λαζανᾶ. Δύο ἀκόμα ἐφημερίδες ἀπηχοῦν τὶς ἀπόψεις αὐτοῦ τοῦ Κόμματος: Ἡ "Λέσβος" τοῦ Στέλιου Μωραΐτη καὶ τὸ "Φῶς" τοῦ Ἀνέστη Μυρωδέλλη, ποὺ διευθύνει ὁ Α. Γκράβαλης, ὁ ὁποῖος κατέληξε ἐκεῖ, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε φύγει ἀπὸ τὴ "Δράση", ποὺ ἔβγαζε μαζὶ μὲ τὸ Φώτη Δῆμο. Δυὸ παλιοὶ Φιλελεύθεροι, ὁ γιατρὸς Παναγιώτης Περρῆς ἀπὸ τὴ Βρίσα καὶ ὁ Δάσκαλος Μανώλης Βάλλης, ὁ ὁποῖος εἶχε διατελέσει καὶ βουλευτὴς τοῦ Βενιζέλου, ἔχουν ἀπὸ καιρὸ ἐνστερνισθεῖ καινούργιες ἰδέες. Μαζὶ ἐκδίδουν τὴν ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα "Ἔμπρὸς", μὲ καθαρὰ ἀριστερὴ γραμμή, ἀπὸ τὸ 4ο φύλλο τὴν ἀναλαμβάνει τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα καὶ γίνεται ἐπίσημο ὄργανό του. Μὲ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς δικτατορίας Μεταξᾶ διακόπτει καὶ ξαναρχίζει μετὰ τὴ Γερμανικὴ Κατοχή, τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1944, συνεχίζει κανονικὰ ὡς τὸ 1947 ποὺ τὸ Κ.Κ.Ε. τίθεται ἐκτὸς νόμου. Θὰ πρέπει νὰ περάσουν 28 χρόνια γιὰ νὰ ὁμαλοποιηθεῖ ἡ κατάσταση, νὰ νομιμοποιηθεῖ τὸ Κ.Κ.Ε. γιὰ νὰ ἐπανεμφανισθεῖ τὸ "Ἔμπρὸς" καὶ νὰ γνωρίσει μιὰ τρίτη περίοδο ζωῆς, πιὸ γόνιμη καὶ πιὸ ἀπρόσκοπτη.

Ἡ "Μυτιλήνη" εἶναι ἡ ἐφημερίδα ποὺ ὑποστηρίζει τὸ γιατρὸ Ἰωάννη Μανώλα, ὑποψήφιο στὶς Δημοτικὲς ἐκλογὲς (ἀντίπαλος τοῦ Πετρόπουλου) καὶ πάλι μετὰ τὸν Πόλεμο ξαναβγαίνει γιὰ τὸν ἴδιο σκοπό. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἀντίπαλος γιὰ τὸ Δημαρχιακὸ θῶκο εἶναι ὁ Π. Βαμβακίτης. Καὶ τὶς δυὸ φορὲς ἀποτυγχάνει ὁ γιατρός.

Ἡ "Λεσβιακὴ Ἠχὼ" δισεβδομαδιαία στὴν ἀρχὴ καὶ μετὰ ἑβδομαδιαία τοῦ παλαίμαχου δημοσιογράφου Κλέαρχου Μαριγλῆ, ἀμύντωρα τοῦ Βασιλικοῦ θεσμοῦ. "Ὁ Λεσβιακὸς Τύπος" τοῦ Κ. Καρτέρη, ποὺ κατ' οὐσίαν εἶναι ὑποκατάστατο τοῦ "Ταχυδρόμου", ἀφοῦ βγαίνει μόνο γιὰ νὰ τὸν ἀντικαταστήσει σὲ μιὰ περίοδο διακοπῆς του.

Ἡ "Δημοκρατικὴ Νεολαία" ἀπὸ ὁμάδα νέων μὲ πρωτεργάτες τους Γ. Φινφίνη καὶ Τάκη Ἀμπατζῆ, ὁ "Καθοδηγητὴς" καὶ ἡ "Ἐπαγγελματικὴ", ποὺ εἶχαν μιὰ πολὺ σύντομη παρουσία.

Δυὸ ἀγροτικὲς ἐφημερίδες ὁ "Ἀγρότης", ὄργανο τοῦ Κόμματος τοῦ Παπαναστασίου μὲ διευθυντὴ τὸ Γιῶργο Κακαδέλλη καὶ ἡ "Ἀγροτικὴ" τοῦ ἀγροτιστῆ Παναγιώτη Κεμερλῆ. Ἡ τελευταία γνώρισε καὶ μιὰ δεύτερη περίοδο ζωῆς ἀμέσως μετὰ τὴ Γερμανικὴ Κατοχή, ὅμως τότε ἦταν ἕνα καθαρὰ ἀριστερὸ φύλλο ποὺ ἀκολούθησε τὴ μοίρα τῶν ἐντύπων αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τοποθέτησης. Ὕστερα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες μηνύσεις καὶ διώξεις ἔκλεισε τὸ 1947.

Μὲ τὴν ἄνοδο στὴν ἐξουσία τοῦ Μεταξᾶ πολλὲς ἐφημερίδες κλείνουν! Ὁ "Δημοκράτης" μετονομάζεται σὲ "Πρωϊνή", ὁ Ρήγας Λεμονόπουλος κάνει μιὰ καινούρια προσπάθεια μὲ μιὰ πρωτότυπη ἐφημεριδούλα μόνον γιὰ διαφημίσεις τὴ "Φήμη", καὶ τέλος μέσα στὴ γενικὴ ὑποβάθμιση, δυὸ πολὺ σοβαρὲς καὶ ἀξιόλογες παρουσίες. Ἡ "Ἐφημερὶς τῶν Λεσβίων" τοῦ Ἐρεσιώτη Φοίβου Ἀνατολέα καὶ ἡ "Ἐξέλιξις" τοῦ Δημήτρη Λεοντῆ.

Στὸ χῶρο τῶν περιοδικῶν οἱ ὀδοντίατροι Γ. Γροσομανίδης καὶ Ε. Σάκκης μᾶς συμβουλεύουν πῶς νὰ περιποιόμαστε τὰ δόντια μας μὲ τὴν "Κλινικὴ Ὀδοντιατρική", ὁ Νάσος Καράλης μᾶς ἐνημερώνει γιὰ τὶς δραστηριότητες τῶν Προσκόπων μὲ τὴν "Προσκοπικὴ ψυχή", οἱ φοιτητὲς τοῦ Διδασκαλείου ἐκδίδουν τὸ "Περιοδικό μας", τὰ

κορίτσια τῆς νεολαιϊστικῆς ὀργάνωσης τοῦ καθεστῶτος Μεταξᾶ μᾶς διασκεδάζουν μὲ 2 σατιρικὲς ἐκδόσεις ἐπ' εὐκαιρία τῶν Ἀποκριῶν, τὸ 1939 μὲ τὸν "Καρνάβαλο τῆς Ε.Ο.Ν. Θηλέων" καὶ τὸ 1940 μὲ τὴν "Ἀποκρηατικὴ Ἔκδοση", ὁ Προκ. Χατζηευστρατίου ἐπιμελεῖται τῆς ὕλης τοῦ "Δελτίου τοῦ Γεωργικοῦ Ἐπιμελητηρίου Λέσβου" καὶ τέλος οἱ μαθητὲς βγάζουν τοὺς "Μαθητικοὺς Παλμοὺς" καὶ οἱ μαθητὲς - Πρόσκοποι τὸν "Πρόσκοπο".

Ὑπάρχουν ἔντυπα ποὺ δὲν προσδιορίζουν τὴν ταυτότητά τους, ἂν δηλαδὴ εἶναι ἐφημερίδες ἢ περιοδικά. Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἡ κατάταξή τους γίνεται ἀπὸ μένα, θάλεγα, αὐθαίρετα.

Κλασσικὴ περίπτωση ἀποτελεῖ τὸ ἔντυπο στὸ ὁποῖο θὰ ἀναφερθῶ εὐθὺς ἀμέσως. Στὴν προμετωπίδα του γράφει: ἀπὸ τὸ Νο 7 ἕως τὸ Νο 188: εὔθυμο σατιρικὸ περιοδικό, ἀπὸ τὸ Νο 189 ἕως τὸ 235, εὔθυμη σατιρικὴ ἐφημερίδα, ἀπὸ τὸ Νο 255 ἕως τὸ Νο 418 εὔθυμη σατιρικὴ ἐπιθεώρηση.

Γι αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο ἔντυπο δὲν ἔχει σημασία ποὺ τελικὰ θὰ τὸ κατατάξουμε. Ὁ "Τρίβολος" ἦταν ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ τῆς Λέσβου, ἡ ἔκφραση τῆς τέχνης, τῆς ὀμορφιᾶς τοῦ πνεύματος, τοῦ πάθους, τῆς παιχνιδιάρικης διάθεσης ποὺ κρύβει μέσα του κάθε Λέσβιος. Ἐκδότης, ἰδιοκτήτης, διευθυντής, συντάκτης του ὁ Στρατῆς Παπανικόλας.

Ὁ Στρ. Παπανικόλας εἶχε ξεκινήσει τὴν καριέρα του δέκα χρόνια πρὶν σὰν συντάκτης καὶ διευθυντὴς τοπικῶν ἐφημερίδων. Γιὰ μικρὸ διάστημα ἐγκατέλειψε τὴ δημοσιογραφία καὶ στράφηκε στὸ ἐμπόριο, γρήγορα ὅμως ἐπανέρχεται μὲ τὸν "Τρίβολο" παραμονὲς Χριστουγέννων τοῦ 1931. Γιὰ μιὰ δεκαετία ἔτερπε καὶ μόρφωνε, ὥσπου τὸ 1941 διακόπτει τὴν ἔκδοσή του. Μετὰ τὸν πόλεμο οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς τὸν ὑποχρεώνουν νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν πρωτεύουσα. Φεύγει ἀπὸ τὸ νησί του, χωρὶς νὰ τὸ ἐγκαταλείψει οὔτε μία στιγμή. Κατοικεῖ στὴν Ἀθήνα ὅμως ζεῖ καὶ ἀναπνέει ἐδῶ. Ἐπιστρέφει τὸ 1952 καὶ σὲ μερικοὺς μῆνες πεθαίνει, ἀφοῦ πρόφτασε νὰ ἐπανεκδώσει τὸν "Τρίβολο" γιὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα.

Ἡ σφραγίδα τοῦ Παπανικόλα στὴ Λεσβιακὴ κουλτούρα παραμένει ἀνεξίτηλη. Ἡ ὠκεάνεια προσφορά του στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου ἀπροσμέτρητη. Οἱ μεγάλες του ἀδυναμίες: ἡ ντοπολαλιά μας καὶ ἡ λαογραφία μας, χωρὶς αὐτὸν θᾶταν φτωχότερες. Ἕνα πλῆθος ἀπὸ νοιώσματα, παροιμίες, ἀφλουγές, κατάρες, δίστιχα, σατιρικὰ τραγούδια, παραμύθια, ἴσως νὰ εἶχαν ὁριστικὰ χαθεῖ. Μετέδωσε στοὺς φίλους στὰ χωριά, τὴν ἀγάπη του καὶ τὴν ἐρευνητική του μανία στὴ λαογραφία κι αὐτοὶ κάθε ἑβδομάδα τοὔστελναν ὑλικὸ ποὺ δημοσιευόταν.

Συνεργάτες στὸν "Τρίβολο" ἦταν πολλοί, κυρίως νέοι μὲ ἰδιαίτερη εὐαισθησία καὶ πλούσιο ταλέντο. Δὲ θὰ πρέπει ἴσως νὰ ἀναφέρω κανέναν ὀνομαστικὰ ἀπὸ φόβο μήπως κάποιον ξεχάσω. Θὰ κάνω ὅμως ἐξαίρεση γιὰ δύο ποὺ ἀργότερα γνώρισαν πλατύτερη ἀναγνώριση. Τὸ λαογράφο καὶ ἐρευνητὴ Βαγγ. Καραγιάννη καὶ τὸ λαϊκὸ βάρδο τοῦ νησιοῦ Στρ. Ἀναστασέλλη.

Ἡ τελευταία προπολεμικὴ δεκαετία 1931 - 1940 σημαδεύτηκε ἀπὸ μεγάλα καὶ δραματικὰ γεγονότα. Τὸ παγκόσμιο οἰκονομικὸ κράχ, ἡ δικτατορία Μεταξᾶ κι ὁ Πόλεμος εἶχαν ἀρνητικὴ ἐπίδραση πάνω στὰ λεσβιακὰ ἔντυπα.

Οἱ ἐφημερίδες μικραίνουν τὸ σχῆμα τους κι αὐτὸ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα φτωχότερη ὕλη. Μὲ τὴν ἄνοδο στὴν ἐξουσία τοῦ Μεταξᾶ πολλὲς κλείνουν, μὰ κι ὅσες μένουν χάνουν τὴν ἀδέσμευτη φωνή τους καὶ ἀπονευρώνονται ἀφοῦ εἶναι ὑποχρεωμένες νὰ ὑμνοῦν τὸ

καθεστώς. Στὴ γενικὴ μετριότητα ἔχουμε, ἐν τούτοις, δυὸ πολὺ ἐπαινετὲς προσπάθειες, ἡ "Ἐφημερὶς τῶν Λεσβίων" καὶ ἡ "Ἐξέλιξις". Ἡ συμβολή τους θᾶταν πολὺ πιὸ σπουδαία ἂν ἡ ἐποχὴ ἦταν πιὸ εὐνοϊκή. Ὅμως οἱ καιροὶ εἶναι χαλεποί.

Στὰ περιοδικὰ ξεχωρίζει ὁ "Ποιμὴν" ποὺ ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μητρόπολη Μυτιλήνης. Ἐκτὸς ἀπὸ το θρησκευτικό του περιεχόμενο δημοσιεύει μελέτες καὶ ἄρθρα γενικότερου ἐνδιαφέροντος. Σημαντικότατη εἶναι ἡ συμβολή του στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα. Εἶναι τὸ μακροβιότερο Λεσβιακὸ ἔντυπο. Ξεκίνησε τὸ 1933 καὶ συνεχίζει μέχρι σήμερα, μὲ μιὰ 4χρονη διακοπὴ στὰ χρόνια τοῦ Πολέμου. Σχεδὸν ὅλοι οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τοῦ Νησιοῦ κατὰ καιροὺς ἔχουν δώσει τὴ συνεργασία τους στὸ λαμπρὸ αὐτὸ περιοδικό. Ἀπὸ τὸ 1935 μέχρι τὸ 1942 ἔβγαζε σὰν παράρτημα σὲ ἑβδομαδιαία βάση τὴ "Φωνὴ Κυρίου" μὲ ἀποκλειστικὰ κατηχητικὴ καὶ ἠθικοπλαστικὴ ὕλη.

Παρὰ τὴν κακὴ ποιότητα τῶν ἐντύπων στὴ δεκαετία - ἐκτὸς τῶν ἐξαιρέσεων που αναφέραμε - ἔχουμε ἐν τούτοις μιὰ ἐκδοτικὴ ἔξαρση. Συνεχεῖς ἐκδόσεις στὰ χωριὰ (Ἁγιάσος, Ἁγία Παρασκευή, Πλωμάρι) μὰ καὶ στὴ Μυτιλήνη, ἡ δεκαετία τελειώνει ἔχοντας δεῖ τὸ φῶς 31 νέες ἐφημερίδες καὶ 12 νέα περιοδικά. Καὶ κάτι ἀκόμα πιὸ περίεργο, τὸ 1934 κυκλοφοροῦν στὸ νησὶ 28 ἔντυπα (23 ἐφημερίδες ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 7 καθημερινὲς καὶ 5 περιοδικὰ) ἀριθμὸς ρεκὸρ ποὺ ποτὲ μέχρι σήμερα δὲν ἔχει ξεπερασθεῖ.

Νέες παρουσίες στὸν κόσμο τοῦ ἐντύπου ἔχουμε τούς: Ν. Ἀλισσάφη, Εὐ. Μεταξᾶ, Ἀρ. Ἀραβανόπουλο, Ἰ. Κουντουρῆ, Γ. Βάρο, Ἰ. Βόμβα, (Γιάννης Ἀλύτης), Μίμη Ἐλευθεριάδη, Μῆτσο Λεοντῆ, Φ. Ζούρου, Γ. Κονδύλη, Δ. Ψωμαδέλλη κ.ἄ. Στὸ σκίτσο: Γ. Κακαδέλλης, Μαρ. Πρίμου, Δ. Παγίδας κ.ἄ.

Ἡ τιμὴ τῆς ἐφημερίδας τοῦ 1931 ἦταν 1 δραχμὴ καὶ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1940 δραχμὲς 2.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ 1931 - 1940

71.	Ἁγιάσος (Ἁγιάσος)	19. 4. 1931 -		1940		
72.	Τρίβολος	25.12. 1931 -	25.8.	1939	Φύλ.	354
	(Β' Περίοδος)	15. 3. 1940 -	14.10.	1941	»	64
	(Γ' Περίοδος)	11. 7. 1952 -	6.12	1952	»	17
73.	Ἀμερόληπτος	6.12. 1932 -		;		**435**
74.	Λαϊκὴ Φωνὴ (Ἁγιάσος)	12. 2. 1932 -		1935		
75.	Φουρτουτήρα (Ἁγιάσος)	1932 -		1934		
76.	Ἐμπρὸς	11. 9. 1932 -	Αὐγ.	1936		
	(Β' Περίοδος)	17. 9. 1944 -	Ἰαν.	1947		
	(Γ' Περίοδος)	20. 8. 1975 -	Συνεχίζει			
77.	Λέσβος	1932 -		1934		
78.	Δράσις	20.12. 1932 -		;		
	(Β' Περίοδος)	20. 5. 1935 -	3. 2.	1936	»	31
79.	Ζουρνᾶς (Ἁγία Παρασκευὴ)	26. 2. 1933 -	Φεβρ.	1934	»	2
80.	Λεσβιακὰ Νέα (Πλωμάρι)	15. 4. 1933 -	Ἰούλ.	1933		
	(Β' Περίοδος)	1. 1. 1934 -	Αὐγ.	1935		
81.	Λεσβιακὴ Ἠχὼ	7. 6. 1933 -	28. 6.	1941	»	290
82.	Λεσβιακὴ Ἐπιθεώρησις (Πλωμάρι)	1. 8. 1933 -	21. 8.	1934	»	52
83.	Μυτιλήνη	28. 1. 1934 -		1934		
	(Β' Περίοδος)	1951 -		1951		

84.	Τὸ Φῶς		5. 3.	1934 -	9. 9.	1944		
85.	Νέος Ἀγών (Ἁγ. Παρασκευή)		11. 3.	1934 -	3. 3.	1935	»	46
86.	Παρατηρητὴς (Ἁγιάσος)		4. 6.	1934 -	Σεπτ.	1934		
87.	Συνεταιριστὴς (Ἁγιάσος)			1934 -		;		
88.	Λεσβιακὸς Τῦπος		22. 3.	1935 -	Ἰούν.	1935	»	78
89.	Ἐπαρχιακὴ (Ἁγιάσος)		22. 6.	1935 -		1936		
90.	Δημοκρατικὴ Νεολαία		4. 8.	1935 -	5. 9.	1935	»	5
91.	Ἀγροτοεργατικὴ Φωνὴ τῆς Λέσβου (Ἁγιάσος)			1935 -		;		
92.	Ἐπαγγελματικὴ		2. 9.	1935 -		;		
93.	Καθοδηγητὴς	Σεπτέμβριος	1935 -			»	1	
94.	Ἠχὼ τῆς Ἁγιάσου (Ἁγιάσος)		23. 2.	1936 -		1937		
95.	Ἀγρότης		16. 3.	1936 -	Αὐγ.	1936	»	9
96.	Ἀγροτικὴ		20.4.	1936 -	26.12.	1936		
	(Β' Περίοδος)		Ὀκτ.	1944 -		1947		
97.	Πρωϊνὴ		1.10.	1936 -	Μάϊος	1941		
98.	Ἐφημερὶς τῶν Λεσβίων		4.10.	1936 -	Αὐγ.	1937		
	(Β' Περίοδος)		Ὀκτ.	1937 -		1941		
99.	Φήμη			1936 -		1936		
100.	Τὰ Νέα τῆς Ἁγιάσου (Ἁγιάσος)		4. 8.	1939 -	25. 8.	1940	»	40
101.	Ἐξέλιξις		25. 3.	1940 -	14.10.	1940	»	29

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ 1931 - 1940

50.	Κλινικὴ Ὀδοντιατρικὴ	Μην. Νοεμ.		1931 -		1932	Τεύχη	4
51.	Προσκοπικὴ Ψυχὴ	15θήμ. Μάϊος	1932 -	;				
52.	Ἡ Φωνὴ τοῦ Συνεταίρου (Ἁγιάσος)	15θήμ.	15. 6.	1932 -	15. 6.	1933	»	25
53.	Ὁ Ποιμὴν	Μην. Ἰαν.		1933 -	Μάρτ.	1942		
	(Β' Περίοδος)	Ἰαν.		1946 -	Συνεχίζει			
54.	Τὸ Περιοδικό μας	Μην. Νοεμ.		1933 -	Ἰούν.	1934	»	8
55.	Δελτίον Γεωργ. Ἐπιμ. Λέσβου	Μην.		1934 -	Σεπτ.	1937	»	26
56.	Μαθητικοὶ Παλμοὶ	Μην. Νοεμ.		1934 -		;		
57.	Ὁ Πρόσκοπος	Μην. Ἰούν.		1935 -		1939	»	16
58.	Φωνὴ Κυρίου	Ἑβδομ.	16.11.	1935 -		1942		
	(Β' Περίοδος)			1946 -		;		
59.	Ἁγία Σιὼν (Ἁγιάσος)	Διμ. Ἰούν.		1937 -		1940		
60.	Καρνάβαλος τῆς Ε.Ο.Ν. Θηλέων		17. 2.	1939 -			»	1
61.	Ἀποκριάτικη Ἔκδοση τῆς Ε.Ο.Ν. Θηλέων		7. 3.	1940 -			»	1

Ὁ Πόλεμος ἔχει ἁπλωθεῖ πιὰ σ' ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπη, ἡ Ἑλλάδα ἠττᾶται, συνθηκολογεῖ καὶ ἡ Λέσβος γιὰ 3,5 χρόνια θὰ ζήσει ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν κατακτητῶν της. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ διακόπτουν μὲ ἐξαίρεση τὸ ΦΩΣ, ποὺ γίνεται ὄργανο τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν ὁραμάτων τοῦ Γ' Ράϊχ. Ἔχουμε δυστυχῶς τὸ θλιβερὸ

προνόμιο καθ' ὅλην τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς ἐδῶ στὴ Λέσβο νὰ διαθέτουμε φιλοναζιστικὴ ἐφημερίδα. Ὁ Ἀθ. Γκράβαλης, βενιζελικός, προσφυγόπατρας, λαϊκός, τώρα εἶναι ναζιστής, ὑμνεῖ τὸ Χίτλερ καὶ θαυμάζει τὰ Γερμανικὰ ὅπλα ποὺ τὸ 1941 - 1942 βρίσκονται στὸ ἀπώγειο τῶν ἐπιτυχιῶν καὶ τῆς δόξας τους. Γιὰ τὸ Θανάση Γκράβαλη (αὐτὸ τὸ σπουδαῖο δημοσιογράφο) αὐτὴ ἡ περίοδος εἶναι ἡ μαύρη κηλίδα τῆς ζωῆς του.

Θὰ πρέπει νὰ ἔλθει τὸ 1943 γιὰ νὰ κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους καινούργια ἔντυπα στὸ νησί μας. Στὸ Πλωμάρι μιὰ συντροφιὰ νέων μὲ πρωτοβουλία Ἄλκη Γεωργαντέλλη - Γιώργου Δαδιώτη βγάζουν τὴ χειρογραφημένη σατιρικὴ ΦΙΛΙΣΤΟΚΑ.

Στὴ Μυτιλήνη, οἱ μαθητὲς τοῦ Γυμνασίου μὲ παρότρυνση τοῦ Μίλτη Παρασκευαΐδη τὶς ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ποὺ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1944 μετονομάζονται σὲ ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἂν καὶ βραχύβιο (6 Τεύχη) ἦταν πολὺ καλὸ καὶ παίρνει μεγαλύτερη ἀξία ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψη οἱ δυσκολίες τῆς ἐποχῆς ποὺ κυκλοφόρησε. Ἔχει ἀποδελτιωθεῖ καὶ αὐτὸ ὅπως καὶ ἡ ΧΑΡΑΥΓΗ ἀπὸ τὸ φίλο διανοητὴ Π. Ἀργύρη. Ἐγὼ θὰ προσθέσω πὼς ἀνάμεσα στοὺς μαθητὲς-συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ ἦσαν καὶ μερικοὶ ποὺ στὶς μέρες μας εἶναι γνωστοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι (Χατζηναγνώστου, Τσερνόγλου, Χατζηγιαννιοῦ). Μέσα στὴν Κατοχὴ κυκλοφοροῦν καὶ δύο παράνομες πολυγραφημένες ἐφημερίδες: ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΛΕΣΒΟΣ καὶ Ο ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΤΑΣ.

Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1944 οἱ Γερμανοὶ φεύγουν καὶ τὶς τύχες τοῦ νησιοῦ μας ἀναλαμβάνουν οἱ Ἀριστεροί. Ὅλες οἱ Ἀρχὲς (Δῆμος, Νομαρχία, Δικαιοσύνη, Ἀστυνομία, Στρατὸς) βρίσκονται στὰ χέρια τοῦ Ε.Α.Μ. Φυσικὰ καὶ ὁ Τύπος. Νομίμως πιὰ κυκλοφοροῦν ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΛΕΣΒΟΣ (ὄργανο τοῦ Ε.Α.Μ.), ὁ ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΤΑΣ (ὄργανο τῆς Ε.Π.Ο.Ν.), ἐπανεκδίδεται τὸ ΕΜΠΡΟΣ (ὄργανο τοῦ Κ.Κ.Ε.) καὶ ἡ ΑΓΡΟΤΙΚΗ (ὄργανο τοῦ Α.Κ.Ε.).

Ἡ Ἐθνικὴ Ἀλληλεγγύη, παρακλάδι τοῦ ΕΑΜ, βγάζει τὴν ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ, στὸν Παπάδο ἡ τοπικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ε.Α.Μ. τὸν ΟΔΗΓΗΤΗ καὶ στὸ Μανταμάδο τὸ χειρογραφημένο ΑΓΩΝΙΣΤΗ.

Ἔχουμε ἀκόμα χειρογραφημένες ἐφημερίδες τοίχου στὴν πόλη τῆς Μυτιλήνης καὶ στὰ χωριὰ Ἁγιάσσο, Γέρα, Πολυχνίτο κ.ἄ.

Ἡ παραγωγὴ ἀριστερῶν ἐντύπων συνεχίζεται μὲ τὰ περιοδικὰ ΕΞΟΡΜΗΣΗ, ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ, ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ, ΑΕΤΟΠΟΥΛΑ, μέχρι τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1945 ὁπότε ἡ πλάστιγγα ἀρχίζει νὰ γέρνει εἰς βάρος τῶν Ἀριστερῶν.

Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς Ἀπελευθερώσεως οἱ Δεξιοὶ ζοῦν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀβεβαιότητας καθὼς οἱ Ἀριστεροὶ δὲν κρύβουν τὶς ρεβανσιστικές τους διαθέσεις. Οἱ πιὸ γενναῖοι συσπειρώνονται στὴν Ε.Δ.Ε.Λ. (Ἐθνικὴ Δημοκρατικὴ Ἕνωσις Λεσβίων) καὶ οἱ Νεολαῖοι στὴν Ε.Δ.Ε.Ν., ὀργανώσεις χωρὶς κανένα ἰδεολογικὸ ὑπόβαθρο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀντικομμουνισμό. Στὰ τέλη Ὀκτωβρίου - ἐνάμισυ μῆνα μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση - τολμοῦν καὶ ἐκδίδουν δυὸ ἐφημερίδες, τὴ "Δημοκρατία" καὶ τὴν "Ἐθνικὴ Ἕνωση".

Στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα τὸ κράτος τῆς Δεξιᾶς ἀρχίζει σιγὰ-σιγὰ νὰ παγιώνεται. Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1945 ἡ ἐξουσία του ἁπλώνεται καὶ στὸ νησί μας μὲ τὴν ἄφιξη Στρατοῦ καὶ Χωροφυλακῆς. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ἡ ἀντίστροφη μέτρηση.

Βεβαίως τὰ ἀριστερὰ ἔντυπα ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα, ὅμως οἱ συνεχεῖς μηνύσεις καὶ συλλήψεις στελεχῶν τους τὰ ἀποδυναμώνουν

καὶ τὰ ὁδηγοῦν τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο σὲ κλείσιμο. Ἔτσι μέσα στὸ 1947 καὶ πρὶν ἀκόμα τεθοῦν ἐκτὸς νόμου ἔχουν ὅλα διακόψει.

Ἔχουμε τώρα μιὰ ἐκδοτικὴ ἔξαρση δεξιῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων: "Κυριακάτικο Δελτίο τὴν Ε.Δ.Ε.Λ. & Ε.Δ.Ε.Ν.", "Στέμμα", "Ἐθνική", "Λαϊκή", "Ἐλευθέρα Γνώμη" καὶ ὁ "Ἐθνικὸς Ἀγὼν" ποὺ βγῆκε σὲ λίγα φύλλα γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸ Βασιλιὰ στὸ Δημοψήφισμα. Ἀκόμα ἐπανέκδοση τῶν ἐφημερίδων: "Ἐλεύθερος Λόγος", "Δημοκράτης", "Σάλπιγξ", ποὺ ὅμως οὔτε πλησιάζουν τὸ θαυμάσιο προπολεμικό τους ἐπίπεδο. Στὶς παραμονὲς τῶν ἐθνικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1946 - καὶ μόνον γιὰ τὴν προεκλογικὴ περίοδο - οἱ ἐφημερίδες "Ἐθνική", "Στέμμα" καὶ "Δημοκρατία" ἑνώνονται καὶ παρουσιάζουν τὸ "Συνασπισμό".

Οἱ Δεξιοὶ ποὺ πιὰ εἶναι ἀπόλυτα κύριοι τῆς κατάστασης, θέλοντας νὰ ἐλέγξουν καὶ τὸ ἐργατικὸ κίνημα, προχωροῦν στὴν ἔκδοση ἐργατικῶν ἐφημερίδων. Αὐτὲς εἶναι "Ἐργατικὸς Ἀγὼν" ποὺ ἀργότερα μετονομάζεται σὲ "Λεσβιακὸς Ἀγὼν" καὶ τὸ "Ἐργατικὸν Βῆμα".

Ἡ Μετακατοχικὴ Λέσβος ἔζησε κάτω ἀπὸ ἕνα κλίμα βαρὺ καὶ φορτισμένο ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἀντιθέσεις, καθὼς δύο παρατάξεις μάχονταν ποιά θὰ ἐπικρατοῦσε. Ὁ Τύπος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦταν γέννημα τῶν καιρῶν. Τυφλωμένος ἀπὸ τὰ πάθη, δὲν ἀναζητοῦσε τὴν ἀλήθεια, οὔτε τὸν ἐνδιέφερε νὰ παραθέτει τὰ γεγονότα ὅπως συνέβαιναν. Μὲ τὴν μεγαλύτερη εὐκολία τὸ ἄσπρο γινόταν μαῦρο, ἀρκεῖ αὐτὸ νὰ ἱκανοποιοῦσε τὸ κόμμα τὸ ὁποῖο ὑπηρετοῦσε. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς, σπουδαῖοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ δημοσιογράφοι (Ἀρχοντίδης, Μάκιστος, Παρασκευαΐδης, Δῆμος, Παπανικόλας, Ἀναστασιάδης, Μολίνος κ.ἄ.), ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη συνεργάστηκαν, δὲν μπόρεσαν νὰ περιορίσουν τὴν ἔκταση τῆς διαστρέβλωσης καὶ τῆς ἀναλήθειας.

Ὅμως, μέσα στὴν κομμουνιστικὴ καὶ ἀντικομμουνιστικὴ ὑστερία ὑπῆρξαν καὶ ἄνθρωποι πιὸ νηφάλιοι. Ὁ Πάνος Βελόνης ἐκδίδει τὴν ἀθλητικὴ ἐφημερίδα "ΠΑΛΜΟΣ", ποὺ δέκα χρόνια μετὰ γνωρίζει μιὰ δεύτερη περίοδο πιὸ γόνιμη. Ὁ Κλεάνθης Παλαιολόγος συντάσει τὸ "Δελτίον" τοῦ Ναυτικοῦ Ὁμίλου, ποὺ τότε οἱ κολυμβητές του καὶ ἡ ὁμάδα τῆς ὑδατοσφαίρισης γνώριζαν μεγάλες δόξες. Οἱ μαθητὲς τοῦ Γυμνασίου τὴ χειρογραφημένη "Βουκέντρα" καὶ οἱ μαθητὲς τοῦ Γυμνασίου Ἁγιάσου τὴν "Ἠχὼ τοῦ Γυμνασίου μας". Ὁ σύγχρονος στοχαστὴς τότε ἀκόμα ἀνήσυχος νεανίας Φόνης Δελῆς, ἐκφράζεται στὴ "Χριστιανικὴ Νεολαία" καὶ ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος Ἐρεσοῦ Συμεὼν Κωνσταντινίδης παρουσιάζει τὸ μηνιαῖο εἰκονογραφημένο περιοδικὸ "Μυτιλήνη". Στὸ περιοδικὸ αὐτὸ συνεργάζονται πολλοὶ Ἐρέσιοι φοιτητές, σημερινοὶ ἐπιστήμονες στὴν πόλη μας (Ἰγν. Παπάζογλου, Εὐ. Κοῦκκος κ.ἄ.). Ἀκόμα ὁ Ἁγιασώτης ἀγροτιστὴς Πρ. Χατζηευστρατίου συντάσσει τὸ "Δελτίον τῆς Ἑνώσεως Συνεταιρισμῶν Λέσβου". Στὸ χωριό του, τὴν Ἁγιάσο, οἱ συγχωριανοί του, παρὰ τοὺς δύσκολους καιρούς, βρίσκουν τὸ κέφι τους μὲ τὴν "Γκρίνια", καὶ στὸν Πολιχνίτο οἱ Δημήτρης Κωφόπουλος καὶ Θεόδωρος Κουτρῆς βγάζουν τὸν "Πολιχνίτο" καὶ τὸν "Πολιχνιάτη" ἀντίστοιχα.

Στὶς 16.5.1947 ὁ ὑποψήφιος Δήμαρχος τῆς Μυτιλήνης, ἀργότερα φιλόδοξος Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδας καὶ τέλος Παγκόσμιος Κυβερνήτης καὶ Σωτήρας τῆς Ἀνθρωπότητας, Ἰωάννης Μιχαηλίδης, ἀποκτᾶ τὴν ἐφημερίδα του. Ὁ "Ἀστὴρ" ὕστερα ἀπὸ μερικὰ φύλλα διακόπτει καὶ ἐπανέρχεται δριμύτερος εἴκοσι χρόνια μετά, παραμονὲς τῆς Ἀπριλιανῆς Ἐπανάστασης. Πολλοὶ τόποι εὐτύχησαν νὰ γεννήσουν Σωτῆρες. Θυμᾶμαι στὰ φοιτητικά μου χρόνια στὴ Θεσσαλονίκη τὸν Ἀρχηγὸ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους

Μιχαὴλ Ἀγγελόπουλο τὸν Α'. Δὲν ξέρω ὅμως ἂν κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ἀπέκτησε ποτὲ δική του ἐφημερίδα, ὅπως ὁ Μιχαηλίδης.

Τὴν Ἄνοιξη τοῦ 1950 ἔχουμε πάλι ἐθνικὲς ἐκλογές. Ὁ "Λαὸς" εἶναι ἡ ἐφημερίδα ποὺ ὑποστηρίζει τὴν Ε.Π.Ε.Κ., τὸ κόμμα τοῦ Στρατηγοῦ Πλαστήρα. Βγάζει μόνο ἕνα φύλλο καὶ διακόπτει. Μετὰ τὶς ἐκλογὲς ὁ Μίμης Γαληνός, βουλευτὴς πιὰ τῆς ΕΠΕΚ, ἐκδίδει τὴν "Προοδευτικὴ Λέσβο" ποὺ ἐπιζεῖ ὁλόκληρη τὴν ἑπόμενη δεκαετία. Ἡ Πολιτικὴ Ἀνεξάρτητος Παράταξις τῶν Κοτζιᾶ - Μανιαδάκη - Τουρκοβασίλη εἶναι τὸ Κόμμα ποὺ νοσταλγεῖ τὴ Μεταξικὴ Δικτατορία κι αὐτὴν τὴν ἰδεολογία ἀπηχεῖ "Ἡ Ἀναγέννησις". Τέλος ὁ Θείελπις Λευκίας, ἀφοῦ προσπάθησε νὰ ἐπιβάλλει τὶς σοσιαλιστικές του ἰδέες μὲ δύο βραχύβιες ἐφημερίδες· "Σοσιαλιστὴς" καὶ "Ἀνατολή", ἐπανέρχεται στὴν παλιά του ἀγάπη, στὸν "Ταχυδρόμο".

Ὁλόκληρη ἡ δεκαετία 1941 - 1950 καλύφθηκε ἀπὸ τὸν Πόλεμο. Στὴν ἀρχὴ ὁ Παγκόσμιος κι ὅταν αὐτὸς τελείωσε ἦρθε ὁ Νέος Ἐθνικὸς Διχασμὸς ποὺ ὁδήγησε στὸν ἀδερφοκτόνο ὄλεθρο. Μέσα στὴν Κατοχὴ τὸ "Φῶς" ἀποκοίμιζε τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ μὲ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ Γερμανικοῦ Ράϊχ. Μετὰ τὴν Κατοχὴ ἡ ἔνταση κι ὁ φανατισμὸς ποὺ πλανιόταν στὴν ἀτμόσφαιρα, ἀντὶ νὰ ἀπαλυνθεῖ χειροτέρευε μέσα ἀπὸ τὶς στῆλες τῶν ἐφημερίδων.

Τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀντλοῦν ἀπὸ τὴν ἰδεολογικὴ σκοπιὰ ποὺ ἡ καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς διατηροῦσε, εἶχαν δώσει τὴ θέση τους στὴ συκοφαντία, στὸ ψεῦδος καὶ στὶς ὕβρεις.

Μάταια ὁ Στρατῆς Ἀναστασέλλης σὰν Βλουτίνα Γιαπρακάδαινα προσπαθοῦσε νὰ χαλαρώσει λίγο τὸ βαρὺ κλίμα καὶ νὰ δώσει χαρὰ στὶς καρδιὲς ποὺ εἶχαν πλημμυρίσει ἀπὸ μίσος μὲ τοὺς σατιρικοὺς στίχους του στὴν "Ἐλεύθερη Λέσβο".

Οἱ δυὸ ἀντιμαχόμενες Παρατάξεις εἶχαν περιχαρακωθεῖ ἡ κάθε μιὰ στὸν κόσμο της καὶ πίστευαν πὼς ἔξω ἀπὸ αὐτὸν ἦταν ἡ ἄβυσσος, τὸ χάος. Ὁ καλλίτερος χαρακτηρισμὸς γιὰ τὶς ἐφημερίδες εἶναι αὐτὸς ποὺ δίνει ὁ "Μασκαρᾶς", τὸ ἔντυπο ποὺ κυκλοφόρησε ἡ ΕΠΟΝ τὶς Ἀποκριὲς τοῦ '45. Τὸν μεταφέρω αὐτούσιο:

"Ἐμπρός": Ἱερὴ ἀγανάχτηση, ταγματαλήτες, μοναρχοφασίστες, κρυφοφασίστες, τεταρταυγουστιανοί, πεπτοφαλαγγίτες, πατριδοκαπηλισμός, χιτοκαθαρματισμός, Γλυξμπουργκισμός.

"Ἐλεύθερη Λέσβος": Ἀτσαλωμένος, βουνοκορφές, ρημαγμένες πόλεις, τρομοκρατία, ὁμαδικοὶ τάφοι, ΕΑΜ, ΕΛ.ΑΣ, Καραθοδωρήδες.

"Ἀγροτική": Ἡ μικρὴ ἰδιοχτησία κτλ.

"Ἀλληλεγγύη": Λαϊκὴ ὑγεία, λαϊκὰ συσσίτια, λαϊκὰ ἰατρεῖα, λαϊκὴ περίθαλψη, λαϊκὴ ψωραλοιφή.

"Δημοκρατία": Κράτος Δικαίου, Κράτος Νόμου, Τάξις, νομιμότης, πειθαρχία, ἀσφάλεια, βδελυγμία, προπηλακισμοί, νῦξ βαθεία, τρικυμία ἐν κρανίῳ, ράβδος ἐν γωνίᾳ, Καπετανάτον, Ἐαμικὸς ἐγκέφαλος, Δοτική, ὑπογεγραμμένη.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ διακύμανση τῆς τιμῆς τῶν ἐφημερίδων στὴ δεκαετία. Ξεκίνησε - Ἰανουάριος 1941 - ἀπὸ τὶς δύο δραχμές, μὲ τὴν συνεχὴ κατολίσθηση τοῦ νομίσματος ἔφθασε τὸ Νοέμβριο τοῦ 1944 τὰ εἴκοσι ἑκατομ. δραχμές. Μὲ τὴν καθιέρωση τῆς Νέας Δραχμῆς ὁρίστηκε στὶς τέσσερις δραχμὲς καὶ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1950, καθὼς τὸ νόμισμα ἔπαιρνε πάλι τὴν κατιούσα, πουλιόταν πεντακόσιες δραχμές. Τὰ νέα ἔντυπα τῆς δεκαετίας εἶναι 41 (29 ἐφημερίδες καὶ 12 περιοδικά).

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ 1941 - 1950

102.	Ἐλεύθερη Λέσβος Ἰούν.	1944 -	Σεπτ.	1944	Φύλλα	5
	(Β' Περίοδος)	11.9. 1944 -	Μάρτ.	1947		
103.	Ἀντιφασίστας	10.6. 1944 -	Σεπτ.	1944	»	4
	(Β' Περίοδος)	16.9. 1944 -	5. 1.	1945	»	11
	(Γ' Περίοδος)	1945 -		1945	»	2
	(Δ' Περίοδος)	25.11. 1945 -		1947		
104.	Δημοκρατία	27.10.1944 -		1946		
105.	Ἐθνικὴ Ἕνωσις	29.10. 1944 -		;		
106.	Ἀλληλεγγύη	22.11. 1944 -	3. 1.	1945	»	2
107.	Ὁδηγητὴς (Παπάδος)	Δεκέμβριος 1944 -			»	1
108.	Γκρίνια (Ἁγιάσος)	1. 1. 1945 -		1946		
109.	Σοσιαλιστὴς	3. 2. 1945 -	21. 5.	1945	»	16
110.	Ἀγωνιστὴς (Μανδαμάδος)	1945 -		1945	»	3
111.	Μασκαρᾶς	10. 3. 1945 -			»	1
112.	Παλμὸς	2. 7. 1945 -		;		
	(Β' Περίοδος)	3. 6. 1954 -	17. 2.	1955	»	28
113.	Στέμμα	1945 -		;		
	(Β' Περίοδος)	; -	17.11.	1973	»	6.174
	(Γ' Περίοδος)	23.11. 1974 -		1974		
114.	Ἐθνικὴ	10.11. 1945 -	6. 4.	1946	»	30
115.	Ἀνατολὴ	3. 2. 1946 -	22. 9.	1946	»	37
116.	Συνασπισμὸς	3. 2. 1946 -		1946		
117.	Πολιχνίτος (Πολιχνίτος)	1946 -		;		
118.	Πολιχνιάτης (Πολιχνίτος)	1946 -		;		
119.	Ἐθνικὸς Ἀγὼν	20. 8. 1946 -	3. 9.	1946	»	7
120.	Ἐργατικὸς Ἀγὼν	21. 9. 1946 -	2. 7.	1949	»	62
121.	Λαϊκὴ	26.11. 1946 -		1948		
	(Β' Περίοδος)	1948 -	14.11.	1950		
	(Γ' Περίοδος)	1951 -		1951		
122.	Ἀστὴρ	16. 5. 1947 -	12. 4.	1967		
123.	Ἐλευθέρα Γνώμη	23. 6. 1947 -		;		
	(Β' Περίοδος)	22. 6. 1960 -	16.10.	1962	»	27
124.	Βουκέντρα	1948 -		1948		
125.	Ἐργατικὸν Βῆμα	1949 -		;		
126.	Λεσβιακὸς Ἀγὼν	17. 7. 1949 -		;		
	(Β' Περίοδος)	24. 7. 1958 -	15. 3.	1960	»	234
127.	Ἡ Ἠχὼ τοῦ Γυμνασίου μας (Ἁγιάσος)	1950 -		;		
128.	Λαὸς	18. 2. 1950 -			»	1
129.	Ἀναγέννησις	1950 -		1950		
130.	Προοδευτικὴ Λέσβος	29. 5. 1950 -		;		
	(Β' Περίοδος)	1955 -		;		
	(Γ' Περίοδος)	31. 3. 1960 -		;		
	(Δ' Περίοδος)	20.10. 1977 -	17.11.1977		»	9

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ 1941 - 1950

62.	Ἡ Φιλιστοκα (Πλωμάρι)		1943 - Σεπτ.	1943	Τεύχη	9
63.	Μαθητικὲς Σελίδες		1943 -	1943	»	4
64.	Λεσβιακὰ Γράμματα	15. 1.	1944 - Ὀκτ.	1944	»	6
65.	Ἐξόρμηση	11. 2.	1945 - Ἀπρ.	1945	»	3
66.	Τὸ Περιοδικὸ Πολιτικῆς καὶ Τέχνης	Ἀπρίλιος	1945 -		»	1
67.	Κομμουνιστικὸ Δελτίο			1945	-;	
68.	Τὰ Ἀετόπουλα		1945 -	1945		
69.	Κυριακάτικο Δελτίο τῆς ΕΔΕΛ καὶ ΕΔΕΝ ἑβδομ.	1. 6.	1945 - 2. 9.	1945	»	9
70.	Μυτιλήνη	Ὀκτ.	1946 -	1950		
71.	Ναυτικὸς Ὅμιλος Μυτιλήνης	Μάϊος	1947 -		»	1
72.	Δελτίον Ἑνώσεως Συν/σμῶν Λέσβου	Μην.	Ἰούν. 1947 -	1953		
73.	Χριστιανικὴ Νεολαία		1949 -	;		

*

Ἡ ἀνατολὴ τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς δεκαετίας βρίσκει τὴν Ἑλλάδα νὰ προσπαθεῖ νὰ ξαναχτίσει τὰ ἐρείπια ποὺ ἄφησαν οἱ πόλεμοι, νὰ ἀνασυντάξει τὶς δυνάμεις της καὶ νὰ βαδίσει πάλι τὸ δρόμο τῆς δημιουργίας καὶ τῆς προόδου. Ἡ Λέσβος εἶναι ἀνίκανη νὰ ἀκολουθήσει τὸν ἴδιο δρόμο, ἀφοῦ αἱμορραγεῖ ἀπὸ καινούριες πληγές. Ὁ οὐρμπανισμός, ἀνάγκη ἢ μόδα τῆς ἐποχῆς, παίρνει στὸ νησί μας τὴ διάσταση ὁμαδικῆς φυγῆς. Οἱ νέοι φεύγουν γιὰ ἄλλους τόπους, γιὰ νὰ ἀνοίξουν τὰ φτερά τους σὲ πλατύτερους ὁρίζοντες παρασύροντας μαζί τους καὶ τοὺς μεγαλύτερους. Γιὰ τρεῖς δεκαετίες ἡ Λέσβος θὰ ὑφίσταται τὴν ὑλικὴ καὶ πνευματικὴ ἀποδυνάμωσή της, ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνεχοῦς συρρίκνωσης τοῦ πληθυσμοῦ της. Τὰ τελευταῖα χρόνια, εὐτυχῶς, τὸ φαινόμενο αὐτὸ σταμάτησε καὶ ἔδωσε τὴ θέση του στὴν ἀκριβῶς ἀντίθετη τάση. Ἡ ἐπιστροφὴ στὶς ρίζες ἄρχισε νὰ γίνεται πραγματικότητα στὶς μέρες μας.

Οἱ ἄνθρωποι πιὰ δὲ δείχνουν διατεθειμένοι νὰ καταβάλουν τὸ κόστος ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ κατάκτηση τῶν ὑψηλῶν στόχων ποὺ ὑπόσχεται ἡ μεγαλούπολη. Προτιμοῦν τὴν ἤρεμη ζωὴ τῆς μικρότερης πόλης, ποὺ δίνει τὴ δυνατότητα ἀπόλαυσης μιᾶς ὑψηλότερης ποιότητας ζωῆς.

Παρὰ τὶς ἀντιξοότητες τὰ ἔντυπα τῆς δεκαετίας, λίγα στὸν ἀριθμό, ὅμως στέκουν σὲ ἀρκετὰ καλὸ ἐπίπεδο.

"Ἡ Φωνὴ τοῦ Αἰγαίου" τοῦ δικηγόρου καὶ βουλευτὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Συναγερμοῦ Εὐστ. Νουλέλλη καὶ "Ἡ Φωνὴ τῆς Λέσβου" τοῦ δικηγόρου καὶ βουλευτὴ τῆς ΕΡΕ Κώστα Μακρῆ ἦταν δύο πολὺ καλὲς ἐφημερίδες, παρότι ἔντονα κομματικοποιημένες. Πιὸ ἀδέσμευτες ὁ "Ἐλαιοπαραγωγὸς" καὶ ἡ "Ἀγροτικὴ Φωνὴ" ποὺ δὲν περιορίζονταν μόνο σὲ θέματα ποὺ προσδιόριζε ὁ τίτλος τους, ἀλλὰ ἔδειχναν ἐνδιαφέρον καὶ γιὰ τὰ γενικότερα προβλήματα τοῦ Νησιοῦ.

Ἕνας ἀκόμα δικηγόρος τῆς πόλης μας ὁ Δημήτριος Τασσᾶς, ἔβγαλε τὸ "Λεσβιακὸ Λαό", ποὺ ὅμως κράτησε μόνο τὴν προεκλογικὴ περίοδο.

Στὰ πλαίσια τῶν σχολικῶν ἐκδόσεων ἔχουμε τὴν ἐμφάνιση τῶν μαθητῶν τοῦ Γυ-

μνασίου Παπάδου μὲ τὴν δακτυλογραφημένη ἐφημερίδα "Ἡ Παρέα μας" καὶ τῶν μαθητῶν τῶν Γυμνασίων Μυτιλήνης μὲ τὶς: "Μαθητικὴ Φωνή", "VITA", "Μαθητόκοσμος" καὶ "Φωνὴ τοῦ Β' Γυμνασίου". Θὰ πρέπει νὰ σημειώσω ἐδῶ ὅτι ἡ "VITA" ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ μαθητὴ Γιῶργο Σκοῦφο, ποὺ ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του μπῆκε στὸ ἐπάγγελμα καὶ ἐξελίχθηκε στὸ σημερινὸ ταλαντοῦχο δημοσιογράφο καὶ διευθυντὴ τοῦ "Δημοκράτη".

Ὁ Νίκος Ἀναστασιάδης, βρίσκεται μέσα στὸν κόσμο τῶν ἐντύπων ἀπὸ τὴν μέρα τῆς γέννησής του. Ἔχοντας σπουδαῖο δάσκαλο τὸν πατέρα του, Τέρπανδρο, ἐξελίσεται γρήγορα σὲ ἱκανότατο δημοσιογράφο καὶ τὸ 1951 μαζὶ μὲ τὸ Φ. Δῆμο, ἀποφασίζουν καὶ ἐκδίδουν τὸ "Νέο Μυτιληνιό". Ἦταν ἕνα ἀνάλαφρο, δροσερὸ περιοδικὸ ποὺ, μέσα ἀπὸ τὶς σατιρικὲς στῆλες του, πετύχενε τοὺς στόχους του, θίγοντας πολλὰ ἀπὸ τὰ τότε προβλήματα τοῦ τόπου.

Κράτησε δυὸ χρόνια, μετὰ μόνος του ὁ Ν. Ἀναστασιάδης συνέχισε μὲ τὸ "Μυτιληνιό", ποὺ τὸν διετήρησε στὸ ἴδιο καλὸ ἐπίπεδο. Ὁ Φώτης Δῆμος ἔβγαλε τότε τὰ "Λεσβιακὰ Χρονικά", Περιοδικὸν Ἐθνικῆς Διαφωτίσεως, ὅπως ἔγραφε στὴν προμετωπίδα του. Πολλοὶ ἦσαν οἱ ἀξιόλογοι συνεργάτες του (Ἰ. Μουτζούρης, Σ. Παρασκευαΐδης, Π. Βλάχος, Γ. Κακαδέλλης, Δ. Ροδάκης, Γ. Χονδρονίκης, Μιχ. Βερβέρης κ.ἄ.) ποὺ δημοσίευσαν ἔρευνές τους γιὰ διάφορα, γενικότερου ἐνδιαφέροντος, θέματα, καθὼς καὶ ἱστορικὲς καὶ λαογραφικὲς μελέτες.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἕνας νέος γιατρός, ὁ Λευτέρης Δαγκλῆς, εἶχε τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ ὁ "Λόγος", ποὺ ἀμέσως ἔγινε τὸ ἐπίκεντρο τῶν λογοτεχνικῶν ἀνησυχιῶν τῶν διψασμένων γιὰ τέτοιες προσπάθειες Λεσβίων. Ὁ "Λόγος" εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα περιοδικὰ ποὺ ἐκδόθηκαν στὸ νησί μας, παρ' ὅτι κι αὐτοῦ ἡ διάρκεια ζωῆς δὲν ξεπέρασε τὰ δυὸ χρόνια. Διευθυνόταν ἀπὸ δύο νέους πνευματικοὺς ἀνθρώπους, τὸ Γιῶργο Χαμχούμη καὶ τὸν Τάκη Χατζηαναγνώστου. Ὁ πρῶτος χάθηκε πρόωρα, ὁ δεύτερος, κοσμεῖ τὴ σύγχρονη Ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ἀφοῦ ἔχει ἐξελιχθεῖ σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα ὀνόματά της.

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1957 εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας τὸ "Δελτίον τοῦ Ροταριανοῦ Ὁμίλου Μυτιλήνης". Ξεκίνησε δειλά, βγαίνοντας σὲ ἀκανόνιστα χρονικὰ διαστήματα, σὲ δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα, τὰ ὁποῖα μοιράζονταν στοὺς Ροταριανοὺς στὶς συνεστιάσεις τους, ὥσπου ἀνέλαβε τὴ σύνταξή του ὁ Γιῶργος Κακαδέλλης. Ἀπὸ τότε καὶ γιὰ δυὸ δεκαετίες ὁ Γιῶργος Κακαδέλλης δημιουργικὸς καὶ ἀκαταπόνητος, κατ' ἀρχὴν τακτοποίησε τὴν ἔκδοσή του, κάντοντάς το ἑβδομαδιαῖο, καὶ μετὰ πλούτισε τὶς σελίδες του μὲ ὕλη καὶ προπαντὸς μὲ τὰ ἀνεπανάληπτα σκίτσα του. Δὲν εἶναι ὑπερβολή, ἂν γραφεῖ, πὼς δὲν ὑπάρχει Μυτιληνιὸς μὲ κάποια κοινωνική, ἐπιστημονικὴ ἢ πνευματικὴ δραστηριότητα, τοῦ ὁποίου ἡ φιγούρα νὰ μὴν ἔχει ἀποτυπωθεῖ ἀπὸ τὸ ἀκούραστο μολύβι του. Ἀκόμα τύποι τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς ὑπαίθρου, φορεσιές, πανηγύρια, ξωκκλήσια, πύργοι, ἀκρογιάλια, ἐλαιῶνες, ὁλόκληρο τὸ πανόραμα τοῦ Λεσβιακοῦ τοπίου, ζωγραφισμένο μὲ μοναδικὴ ζωντάνια, βρίσκεται μέσα στὶς σελίδες τοῦ "Δελτίου".

Ὅταν ὁ Γ. Κακαδέλλης σταμάτησε τὴ δραστηριότητά του ὡς Ροταριανός, τὸ "Δελτίον" ὑποβαθμίστηκε. Ἐξακολουθεῖ νὰ κυκλοφορεῖ μέχρι σήμερα, ὅμως εἶναι πιὰ ἕνα ἔντυπο χωρὶς κανένα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

Μὲ τὴ λήξη τῆς δεκαετίας μιὰ καινούρια ἐφημερίδα ἐκδίδεται. Ἐκδότης της ἕνας νέος δημοσιογράφος, ποὺ ἀφοῦ θήτευσε ἀρκετὰ χρόνια κοντὰ στὸ Θανάση Γκράβαλη, ἀποφασίζει νὰ ἀνοίξει μόνος του τὰ φτερά του. Ὁ Θανάσης Καρβελᾶς, ξεκινᾶ μὲ τὸ

"Λεσβιακὸ Κήρυκα" ἑβδομαδιαῖο, πολὺ σύντομα ὅμως ἀκολουθώντας τὸ "Δημοκράτη" καὶ τὸ "Στέμμα" τὸν κάνει καθημερινό. Ἡ προσπάθειά του στέφθηκε ἀπὸ ἀπόλυτη ἐπιτυχία ἀφοῦ ἂν καὶ ἐκεῖνος χάθηκε πρόωρα, ἡ ἐφημερίδα του ὑπάρχει, καὶ φέτος γιορτάζει τὰ τριάντα χρόνια τῆς ζωῆς της.

Ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα τῆς ἐποχῆς σταματᾶ ἐδῶ, ἀφοῦ ἀναφέρω ἕνα ἐνημερωτικὸ φυλλάδιο γιὰ τοὺς ἀγρότες ποὺ κυκλοφόρησε, τὸ "Δελτίον Νέα γιὰ τοὺς Ἀγρότες". Δυστυχῶς ὅπου τὸ ἀναζήτησα δὲν τὸ βρῆκα κι ἔτσι δὲν μπορῶ νὰ δώσω περισσότερα στοιχεῖα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν νέων ἐντύπων τῆς δεκαετίας εἶναι μικρὸς (10 ἐφημερίδες καὶ 7 περιοδικὰ) ἐν σχέσει μὲ παλαιότερες ἐποχές. Αὐτὸ ὀφείλεται στὶς ἀντιξοότητες ποὺ προανάφερα κι ἀκόμα στὸ ὅτι τὸ ἀεροπλάνο ἔχει μπεῖ γιὰ τὰ καλὰ στὴ ζωή μας. Ἡ ἀεροπορικὴ σύνδεση μὲ τὴν πρωτεύουσα, ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὰ Ἀθηναϊκὰ ἔντυπα - ἰδιαίτερα οἱ ἐφημερίδες - νὰ μὴ χάνουν τὴν ἐπικαιρότητά τους στὰ χέρια τοῦ ἐπαρχιώτη ἀναγνώστη.

Μέσα στὴ δεκαετία εἴχαμε δυὸ μεγάλες ἀπώλειες. Στὴν ἀρχή της, τὸ 1952, πεθαίνει ὁ Στρατῆς Παπανικόλας καὶ στὸ τέλος της, τὸ 1958, ὁ Θείελπις Λευκίας. Ἀπὸ τὴν παλιὰ φρουρὰ τῶν μεγάλων Λεσβίων δημοσιογράφων ὄρθιοι πιὰ μένουν μόνο δύο, ὁ Τέρπανδρος Ἀναστασιάδης καὶ ὁ Θανάσης Γκράβαλης, ποὺ ἡ ἀνεκτίμητη προσφορά τους θὰ συνεχισθεῖ καὶ γιὰ ὁλόκληρη τὴν ἑπόμενη δεκαετία. Τὸ ἐπιτελεῖο τῶν ἐπαγγελματιῶν συντακτῶν συμπληρώνεται μὲ τοὺς ἱκανότατους καὶ πολὺ πιὸ νέους, Ἄγγελο Ταμπαλῆ, Νίκο Ἀναστασιάδη, Μίμη Ἐλευθεριάδη, Παναγιώτη Σκοπελίτη, Θανάση Καρβελᾶ, Γιῶργο Σκοῦφο. Ἀπὸ τοὺς παλιοὺς συνεργάτες, συνεχίζουν ἀκόμα νὰ γράφουν στὸν τοπικὸ τύπο οἱ : Χρ. Μολίνος, Στρ. Βαρελτζίδης, Φ. Δῆμος, Π. Νικήτας, Δ. Λεοντῆς κ.ἄ.

Ἡ καινοτομία στὴ δεκαετία εἶναι, ὅπως προαναφέρθηκε, ὅτι ὁ "Δημοκράτης" κατ' ἀρχὴν καὶ μετὰ τὸ "Στέμμα" καὶ ὁ "Λεσβιακὸς Κήρυξ" ἀπὸ τρισεβδομαδιαίες (ὁ "Λ.Κ." ἦταν ἑβδομαδιαῖος) ἔγιναν καθημερινές. Εἶναι ἡ πρώτη φορά, μετὰ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1944 ποὺ διέκοψε τὸ "Φῶς", ποὺ ἐμφανίζεται τοπικὴ ἐφημερίδα καθημερινή.

Ἡ τιμὴ τῆς ἐφημερίδας, ποὺ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1951 ἦταν 500 δραχμές, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1954 ἔγινε... 1 δραχμή. Στὴν πραγματικότητα ἡ τιμή της εἶχε ἀνεβεῖ στὶς 1.000 δραχμές, ὅμως ἡ Κυβέρνηση Παπάγου - Μαρκεζίνη εἶχε ἀποφασίσει τὴν κοπὴ τριῶν μηδενικῶν ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ νόμισμα. Τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1960 ἡ τιμὴ τῆς ἐφημερίδας εἶχε φθάσει στὴ 1.50 δραχμή.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ 1951 - 1960

131.	Μαθητικὴ Φωνὴ		1953 -	1955		
132.	Μυτιληνιὸς	5. 6.	1954 - 3. 6.	1955	Φύλλα	53
133.	Φωνὴ τοῦ Αἰγαίου	1. 7.	1954 - 25. 3.	1957	»	303
134.	Ἡ Παρέα (Παπάδος)	19. 2.	1955 - 9. 4.	1955	»	8
135.	Λεσβιακὸς Λαὸς	2. 2.	1956 -	;		
136.	Ἐλαιοπαραγωγὸς	8. 9.	1956 - 26. 7.	1958	»	99
137.	Μαθητόκοσμος	24.10.	1956 -	;		
138.	Ἀγροτικὴ Φωνὴ	5. 3.	1959 - 21. 1.	1960	»	43
139.	Λεσβιακὸς Κήρυξ	6. 3.	1959 - 21.11.	1959	»	38
	» » (β' περ.)	1. 4.	1960 - Συνεχίζει			
140.	Φωνὴ τῆς Λέσβου	9.10.	1960 - 13.10.	1963		

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ 1951 - 1960

74.	Νέος Μυτιληνιὸς (β' περ.)	Ἑβδομ.	1.12. 30. 3.	1951 - 1957 -	3. 9. 8. 6.	1953 1957	τεύχη »	95 15
75.	Λεσβιακὰ Χρονικὰ	Μην.	1. 6.	1952 -	28. 2.	1955	»	47
76.	VITA		15.10.	1952 -		1954	»	20
77.	Λόγος	Μην.	1. 9.	1953 -	Ἰούν.	1955	»	22
78.	Δελτίον Νέα γιὰ τοὺς ἀγρότες			1955 -		;		
79.	Δελτίον Ροταρ. Ὁμίλου		Φεβρ.	1957 -	Συνεχίζει			
80.	Ἡ Φωνὴ τοῦ Β' Γυμνασίου		Δεκ.	1960 -	Μάρτ.	1962	»	5

Ἡ ἐπιβολὴ τῆς Δικτατορίας τὸ 1967 προσέδωσε νέα ἔξαρση στὴ φυγὴ τῶν Λεσβίων. Περισσότερο οἱ ἀριστεροί, διωκόμενοι ἢ φοβούμενοι διώξεις ἐγκατέλειπαν τὸ νησὶ ἀναζητώντας τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν ἠρεμία τους, στὴν ἀνωνυμία ποὺ τοὺς ἐξασφάλιζε ἡ ἀπεραντοσύνη τῆς πρωτεύουσας.

Ἡ νέα δεκαετία 1961 - 1970, σημαδεμένη ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προηγούμενης εἶναι ἡ φτωχότερη σὲ νέες ἐκδόσεις. Ὅλα τὰ ἔντυπα ποὺ εἶδαν τὸ φῶς εἶναι 14, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 9 περιοδικὰ καὶ τὰ 5 ἐφημερίδες. Ἀπὸ τὰ περιοδικὰ τὰ 5 εἶναι θρησκευτικοῦ περιεχομένου καὶ ἐκδίδονται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία: "Ὁ Πυρσὸς τοῦ Οἰκοτροφείου", "Ἅγιος Ραφαὴλ", "Δελτίον Ἐνοριακῶν Ἑστιῶν", "Λόγια Ἀγνά" καὶ τὸ "Δελτίον ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου", ποὺ στὴν οὐσία δὲν εἶναι καινούργιο, ἀλλὰ ἐπανέκδοσις τοῦ Δελτίου ποὺ ἔβγαζε προπολεμικὰ Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Μηθύμνης. Ἔχουμε ἀκόμα ἕνα ἐνημερωτικὸ φυλλάδιο γιὰ τοὺς ἀγρότες, τὰ "Ἀγροτικὰ Λεσβιακὰ Νέα", δύο προπαγανδιστικὲς ἐκδόσεις τῆς Νομαρχίας, τὴ "Λεσβιακὴ Ἐνημερωτικὴ Ἔκδοση" καὶ τὸ "Λεσβιακὸ Πυρσὸ" καὶ τὴν "Καλλονή", περιοδικὸ μὲ ἀξιόλογη ὕλη, ποὺ ἔβγαζε στὴν ὁμώνυμη κωμόπολη ὁ δάσκαλος Στρατῆς Μισγίρης.

Ὁ Γιῶργος Σκοῦφος, ποὺ ἤδη ἀνήκει στὸ συντακτικὸ προσωπικὸ τοῦ "Δημοκράτη", ἐκδίδει τὴν "Ἀθλητικὴ Λέσβο". Παλιὸς ἀθλητὴς ὁ ἴδιος, ἱκανοποιεῖ τὴν ἰδιαίτερη ἀγάπη του πρὸς τὸν ἀθλητισμὸ μὲ τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ ποὺ εἶναι πολὺ ἐπιμελημένη. Δύο ἐφημερίδες εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἡ "Ἐργατικὴ Φωνὴ" τοῦ παλαίμαχου ἐργατοπατέρα Στέλιου Τατᾶ καὶ ὁ "Ὑγειονομικὸς" τοῦ Ἀντώνη Ψαριανοῦ, κινοῦνται στὸ συνδικαλιστικὸ χῶρο. Δύο ἀκόμα ἐφημερίδες πολιτικὲς ἐκδίδονται καὶ εἶναι νομίζω τὰ πιὸ ἀξιόλογα ἔντυπα τῆς δεκαετίας. Ἑβδομαδιαῖες καὶ οἱ δύο, "Τὰ Πολιτικὰ" τοῦ Μανώλη Γκιγκιλίνη, ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ βγαίνει καὶ σήμερα καὶ ἡ "Δημοκρατικὴ Λέσβος" ποὺ σταμάτησε τὸ 1967. Ἡ "Δημοκρατικὴ Λέσβος" εἶναι ἐπίσημο ὄργανο τοῦ Κόμματος τῆς ΕΔΑ. Ἀπὸ τὸ 1947 ποὺ ὅλα τὰ ἀριστερὰ ἔντυπα διέκοψαν, εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἐμφανίζεται στὸ νησί μας ἐφημερίδα ποὺ ἀπηχεῖ τὶς ἰδέες αὐτοῦ τοῦ πολιτικοῦ χώρου.

Μόνο δύο καινούριοι ἐπαγγελματίες δημοσιογράφοι παρουσιάζονται. Ὁ Μανώλης Γκιγκιλίνης ποὺ ἐπανεγκαταστάθηκε στὴν πόλη μας μετὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῶν σπουδῶν του στὴ Γερμανία καὶ ἡ Ἀμαλία Καρβελᾶ, ποὺ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ της ἀναλαμβάνει ἡ ἴδια τὸ "Λεσβιακὸ Κήρυκα". Εἶναι ἡ πρώτη - καὶ μέχρι σήμερα ἡ μόνη - γυναίκα ἐπαγγελματίας δημοσιογράφος τοῦ νησιοῦ μας. Ἔχει ἐπιδείξει ἀξιοζήλευτα προσόντα, ἀφοῦ μέχρι σήμερα διευθύνει μὲ ἐπιτυχία τὴν ἐφημερίδα της.

Ἡ τιμὴ τῆς ἐφημερίδας γιὰ ὁλόκληρη τὴν δεκαετία μένει ἀμετάβλητη στὴν 1,50 δραχμή.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ 1961 - 1970

141.	Ἐργατικὴ Φωνὴ	1. 1.	1961	-	;		
142.	Ἀθλητικὴ Λέσβος	10. 9.	1962	-	;		
143.	Τὰ Πολιτικὰ	26.10.	1962	-	συνεχίζει		
144.	Ὑγειονομικὸς	17.11.	1962	-	5. 7. 1965	φύλλα	32
145.	Δημοκρατικὴ Λέσβος	24. 9.	1963	-	1967		

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ 1961 - 1970

81.	Πυρσὸς τοῦ Οἰκοτροφείου	Ἰαν.	1962	-	Ἰούν. 1980	τεύχη	151
82.	Ἅγιος Ραφαὴλ	Ἰαν.	1965	-	;		
83.	Ἀγροτικὰ Λεσβιακὰ Νέα	Ἰαν.	1966	-	;		
	(β' περίοδος)	;		-	;		
	(γ' περίοδος)	Ἀπρ.	1979	-	Ἰούλ. 1981	τεύχη	18
84.	Δελτίον Ἐνοριακῶν Ἑστιῶν	Ἰαν.	1967	-	;		
85.	Δελτίον Ἡ Ὁδὸς τοῦ Κυρίου	Μην.	1. 4.1967	-	συνεχίζει		
86.	Λεσβιακὴ Ἐνημερ. ἔκδοσις	»	1. 7.1968	-	;		
87.	Καλλονὴ (Καλλονὴ)	» Ἰαν.	1969	-	Δεκ. 1972	τεύχη	32
88.	Λόγια Ἁγνὰ (Ἑβδομαδιαῖο)	2. 1.	1970	-	1977		
89.	Λεσβιακὸς Πυρσὸς (Διμηνιαῖο)	Νοέμ.	1970	-	1971		

Ἡ ταυτότητα τῆς νέας δεκαετίας ποὺ ἀρχίζει τὸ 1971 εἶναι σχεδὸν ἴδια μὲ τῆς προηγούμενης. Μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν νέων ἐντύπων καὶ μικρὸ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσιάζουν.

Μὲ τὴν πτώση τῆς δικτατορίας σταματοῦν ὅλα τὰ ἔντυπα ποὺ λιβάνιζαν τὸ καθεστώς. Ἀνάμεσά τους καὶ τὸ "Δελτίο τοῦ Δήμου Μυτιλήνης", ποὺ προπαγάνδιζε τὰ ἐπιτεύγματα τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς.

Στὶς ἐθνικὲς ἐκλογὲς τοῦ 1974, ἔχουμε νέες προεκλογικὲς ἐφημερίδες, βραχύβιες ὅπως πάντα. Ἡ "Νέα Δημοκρατία" τοῦ ὁμώνυμου Κόμματος, ἡ "Ἐφημερὶς τοῦ Κέντρου" τοῦ πολιτευτοῦ τῆς ΕΔΗΚ δικηγόρου Δημ. Κατσάνη καὶ ἡ "Δημοκρατικὴ Φωνὴ" τῶν Δημ. Κούκκου - Τάκη Ἀμπατζῆ, ἐπίσης πολιτευτῶν τῆς ΕΔΗΚ. Τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα ποὺ ἔχει πιὰ νομιμοποιηθεῖ ἐπανεκδίδει τὸ "Ἐμπρός", ποὺ εἶναι ἐπίσημο ὄργανό του, στὴν ἀρχὴ δεκαήμερο καὶ μετὰ ἑβδομαδιαῖο. Ἐξακολουθεῖ νὰ κυκλοφορεῖ μέχρι σήμερα καὶ τελευταίως παρουσιάζεται πολὺ βελτιωμένο, καθὼς ἔχει αὐξήσει τὶς σελίδες του καὶ ἡ ὕλη του ἔπαυσε νὰ εἶναι αὐστηρὰ μέσα στὴν κομματικὴ γραμμή.

Παραμονὲς τοῦ Δημοψηφίσματος ἐπανεκδίδεται τὸ "Στέμμα" γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸ Βασιλιᾶ καὶ παραμονὲς τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1977 ἡ "Ἡ Προοδευτικὴ Λέσβος".

Ὁ μαθητόκοσμος δίνει τὸ παρὼν μὲ τὶς σχολικὲς ἐφημερίδες: "Μαθητικὴ Λέσβος", "Μαθητικὴ Πέννα" καὶ "Μαθητικοὶ Ἀντίλαλοι", οἱ φοιτητὲς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας μὲ τὰ "Νεανικὰ Μηνύματα" καὶ οἱ Νεολαῖοι μὲ τὸ "Δελτίον Παλλεσβιακῆς Κίνησης Νέων".

Στὸ συνδικαλιστικὸ χῶρο τὸ Ἐργατικὸ Κέντρο ἐκδίδει στὴν Ἀθήνα πρῶτα (Α' πε-

ρίοδος) καὶ μετὰ ἐδῶ (Β' καὶ Γ' περίοδος) τὴν "Ἐργατικὴ Λέσβο", οἱ ὑπάλληλοι τῶν ΕΛΤΑ τὸν "Ζήνωνα" καὶ οἱ Δάσκαλοι ἕνα πολὺ καλὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικό, τὴν "Παιδαγωγικὴ Συζήτηση".

Ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει τὴν ἐκδοτικὴ δραστηριότητά της μὲ δύο ἀκόμα ἔντυπα: τὴν "Λειμωνιάδα" καὶ τὸν "Ταξιάρχη".

Ὁ Μάνος Γκιγκιλίνης, ἔμπειρος πιὰ δημοσιογράφος, μαζὶ μὲ τὴν γυναίκα του Μαριάννα κάνουν μιὰ νέα προσπάθεια καὶ ἐμφανίζουν τὸ περιοδικὸ "Παλμοὶ τοῦ Αἰγαίου", ποὺ πραγματοποιεῖ 16 τεύχη καὶ κλείνει.

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1976 βλέπει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας ἕνα ἐνημερωτικὸ δελτίο γιὰ τοὺς φιλοτελιστές. Τίποτα δὲν προδίκαζε πὼς τὸ φτωχὸ καὶ δακτυλογραφημένο αὐτὸ ἔντυπο θὰ γινόταν τὸ ἀρτιώτερο περιοδικὸ τοῦ εἴδους στὴν Ἑλλάδα. Ξεκίνησε μὲ τὴν παρότρυνση τοῦ μεγαλοσυλλέκτη Χαριλῆ Μπίνου, ὅμως τὸ περιοδικὸ πῆρε τὴ σημερινή του μορφὴ ὅταν Πρόεδρος τῆς Φιλοτελικῆς Ἑταιρείας Λέσβου ἐξελέγη ὁ Ἰωάννης Γουγούλας. Μὲ τὴ δική του ζέση καὶ τὶς ἀκάματες δραστηριότητές του ἔφθασε στὴ σημερινή του μορφή. Σήμερα κοσμεῖ τὶς βιβλιοθῆκες ὅλων τῶν μεγάλων συλλεκτῶν καὶ ἐρευνητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γραμματοσήμου καὶ βραβεύεται στὶς διεθνεῖς ἐκθέσεις φιλοτελικοῦ τύπου ποὺ λαβαίνει μέρος.

Ἡ τιμὴ τῆς ἐφημερίδας ποὺ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1971 ἦταν μιάμισυ δραχμή, ἔφθασε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1980 τὶς ἑπτὰ δραχμές.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ 1971 - 1980

146.	Ἐφημερὶς τοῦ Κέντρου			24.10.	1974	-		1974	
147.	Δημοκρατικὴ Φωνὴ			29.10.	1974	-	5.11.	1974	φύλλα 5
148.	Νέα Δημοκρατία			6.11.	1974	-		1974	
149.	Μαθητικὴ Λέσβος			Νοέμβ.	1975	-		;	
150.	Ἐργατικὴ Λέσβος	(β' περ.)		Ἰούλ.	1977	-	Μάρτ.	1981	» 38
		(γ' περ.)			1985	-	συνεχίζει		
151.	Μαθητικὴ Πέννα				1979	-		;	

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ 1971 - 1980

90.	Δῆμος Μυτιλήνης			Ἰούν.	1971	-	Φεβρ.	1973	τεύχη 9
91.	Παιδαγωγικὴ Συζήτησις	Διμην.		Ἰαν.	1972	-	Ἰούν.	1974	» 15
92.	Νεανικὰ Μηνύματα			Ἰαν.	1972	-	Ἰούν.	1973	» 15
93.	Ἡ Λειμωνιὰς	Μην.		Ἰαν..	1972	-	συνεχίζει		
94.	Ὁ Ταξιάρχης	Μην.		Μάρτ.	1972	-	συνεχίζει		
95.	Δελτίον Τύπου Παλ/κῆς Κίνησης Νέων				1975	-		;	
96.	Μαθητικοὶ Ἀντίλαλοι				7.11.			1975	- ;
97.	Φιλοτελικὴ Λέσβος	Τριμ.		28. 2.	1976	-	συνεχίζει		
98.	Παλμοὶ τοῦ Αἰγαίου			Μάϊος	1978	-	Ἰούν.	1982	τεύχη 16
99.	Ζήνωνας				1979	-	συνεχίζει		

*

Ἡ δεκαετία ποὺ διανύουμε, μπῆκε μὲ ἐλπίδες πολλὲς γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἡ νέα Κυβέρνηση - γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς χώρας οἱ Σοσιαλιστὲς ἦρθαν στὴν ἐξουσία

- δὲν ἦταν καθόλου φειδωλὴ στὶς ὑποσχέσεις της. Γιὰ μᾶς τοὺς ἀκρίτες τῶν νησιῶν, φάνηκε πὼς θάταν ἡ ἐποχή, ποὺ τὰ πιὸ λησμονημένα, τὰ πιὸ μύχια ὄνειρά μας, ποὺ χρόνια δὲν ἐκπληρώνονταν, ἐπιτέλους θάπαιρναν σάρκα καὶ ὀστά.

Ἡ πραγματικότητα, ποὺ σύντομα ἦρθε καὶ μᾶς προσγείωσε, ἦταν ὀδυνηρή. Τὸ χειρότερο δὲν ἦταν πὼς ξεγελαστήκαμε ἀπὸ τὴ δημαγωγία. Τὸ χειρότερο ἦταν πὼς μᾶς ἐπιβλήθηκε νὰ ζοῦμε μέσα σ' ἕνα κλίμα ἄκρατου φανατισμοῦ. Διαχωριστικὲς γραμμὲς ἀνακαλύφθηκαν, ποὺ οἱ ἀντίπαλοι δὲν μποροῦσαν νὰ δρασκελίσουν, ἀφοῦ ἀντιπροσώπευαν τὸ σκοτάδι καὶ τὴν παρακμή, ἐνῶ οἱ ἴδιοι τὸ φῶς καὶ τὴν πρόοδο. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα δυστυχῶς διοχετεύθηκε καὶ στὸν Τύπο, καὶ ἔμεινε μὲ τὸν ὅρο "Αὐριανισμός".

Μὲ λύπη μου θὰ πῶ πὼς οἱ ἐφημερίδες "Εὐθύνη", "Ἄντισσα", "Νέα Πορεία" καὶ λιγότερο τὸ "Αἰγαῖον" ὑπηρέτησαν αὐτὴ τὴν ἔκφραση. Μιὰ σοβαρὴ ἑβδομαδιαία ἡ "Λεσβιακὴ Φωνὴ" τοῦ τυπογράφου Δημ. Δούκα κράτησε μόνο ἑνάμισυ χρόνο. Μεγαλύτερη ἐπιτυχία γνώρισαν τὰ "Λεσβιακὰ Σπὸρ" τοῦ Δημ. Χατζέλλη. Ἐκδόθηκαν σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ τὸ Λεσβιακὸ ποδόσφαιρο βρισκόταν σὲ πολὺ καλὸ ἐπίπεδο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φθάσει τὰ 130 φύλλα.

Διάφορες εἰδικὲς ἐκδόσεις εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας: ἡ "Ἐπάνω Σκάλα" τοῦ ὁμώνυμου ἐξωραϊστικοῦ Συλλόγου, "Ἡ γυναίκα τῆς Λέσβου" ἀπὸ τὸ Σύλλογο Γυναικῶν, τὰ "Φιλοτελικὰ Νέα" ἀπὸ τοὺς φιλοτελιστὲς ναυτοπροσκόπους, ἡ "Λέσχη τῶν Τραπεζοϋπαλλήλων" ἀπὸ τὸν ὑπάλληλο τῆς Ἰονικῆς Γιάννη Χωριατέλλη, τὰ "Ἀγροτικὰ καὶ Συνεταιριστικὰ θέματα" ἀπὸ τὴν Ἕνωση Συνεταιρισμῶν καὶ τὰ "Συνεταιριστικὰ Νέα" ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους της, ἡ "Μυτιλήνη" ἀπὸ τὴ Δημαρχία Μυτιλήνης καὶ ἡ "Ἐνημέρωση" ἀπὸ τὴν Νομαρχία Λέσβου.

Μαθητικὲς ἐφημερίδες βγῆκαν δύο στὰ Πάμφιλα: "Μαθητικὸς Ταχυδρόμος" καὶ "Μαθητικὸς Παλμὸς" καὶ δύο στὸν Παπάδο: "Μαθητικὴ βόμβα" καὶ "Καντρίλλια".

Ἡ τρίτη ἡλικία ἔδωσε τὸ παρών. Ἡ διεύθυνση τῶν ΚΑΠΗ μὲ τὰ "Φθινοπωρινὰ" καὶ ὁ παλαίμαχος ἀλλὰ καὶ ἀειθαλὴς Χαρ. Καρατζάνος, προπολεμικὸς συνεργάτης τῆς "Σάλπιγγος" μὲ τὶς "Ἀφλουγές" (στὸν Πολιχνίτο).

Προεκλογικὲς ἐφημερίδες: Γιὰ τὶς Δημοτικὲς ἐκλογὲς τοῦ 1982 στὴν Ἁγιάσο "Ἡ Φωνὴ τῆς Ἁγιάσου", τὰ "Μηνύματα" ποὺ μετονομάστηκαν σὲ "Φιλελεύθερα Μηνύματα" τῆς ΟΝΝΕΔ καὶ οἱ "Πολιτικὲς Δραστηριότητες", "Φιλελεύθερος Λόγος", καὶ "Φωνὴ τῆς Γυναίκας" τῶν πολιτευτῶν τῆς Ν. Δημοκρατίας στὶς πρόσφατες ἐκλογές, Γιάννη Θεοδοσιάδη - Γιαννέλλη, Δημήτρη Δημόπουλου καὶ Μαρίας Παλαιολόγου.

Στὸ χῶρο τῶν περιοδικῶν ἔχουμε τὴν θαυμάσια ἔκδοση τῆς Ἑταιρείας Αἰολικῶν Μελετῶν "Αἰολικὰ Φύλλα", τοὺς "Ἀσωματιανοὺς Παλμούς", ποὺ ψυχή τους εἶναι ὁ ἀκούραστος ἐρευνητὴς Θέμις Καραβασίλης καὶ τὸ περιοδικὸ μὲ τὸν περίεργο τίτλο "Ἐπιλογὲς καί...". Τελειώνουμε μὲ δύο ἔντυπα ποὺ κυκλοφόρησαν τελευταίως· τὸ "Παιδαγωγικὸ Βῆμα Αἰγαίου" καὶ ἡ 15θήμερη ἐφημερίδα "Καλλονή", ποὺ ἐκδίδεται στὴν ὁμώνυμη κωμόπολη ἀπὸ τὸν πάντοτε ἀνήσυχο Στρατῆ Μισγίρη.

Κλείνω κι' αὐτὴ τὴν δεκαετία μὲ τὴν μόνιμη ἐπωδὸ ποὺ εἶναι ἡ διακύμανση τῆς τιμῆς τῆς ἐφημερίδας. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1981 πουλιόταν 7 δραχμὲς, ἐνῶ σήμερα ἔχει φθάσει τὶς 25 - 30.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ 1981 - 1989

152.	Λεσβιακὰ Σπὸρ	5. 9.	1981 -	8. 4.	1985	φύλλα	130
153.	Ἐπάνω Σκάλα	Αὔγ.	1982 -	Αὔγ.	1983	»	2
154.	Φωνὴ τῆς Ἁγιάσου (Ἁγιάσος)	15.10.	1982 -		;		
155.	Λεσβιακὴ Φωνὴ	17.12.	1982 -	20. 3.	1984	»	59
156.	Ἄντισσα		1983 -		;		
157.	Λέσχη τῶν Τραπεζοϋπαλλήλων	Σεπτ.	1983 -	Ἀπρ.	1984	»	7
158.	Εὐθύνη	Ἰαν.	1984 -		1987		
159.	Ἡ Γυναίκα τῆς Λέσβου	1. 3.	1984 -	5. 3.	1985	»	4
160.	Συνεταιριστικὰ Νέα	Ὀκτ.	1984 -	συνεχίζει			
161.	Μυτιλήνη		1985 -	συνεχίζει			
162.	Ἀφλουγὲς (Πολιχνίτος)	Δεκ.	1985 -		1987		
163.	Μαθητ. Ταχυδρόμος (Πάμφ.)	Μάϊος	1986 -		;		
164.	Φθινοπωρινὰ	Ἰούλ.	1986 -	συνεχίζει			
165.	Ἐνημέρωση		1986 -	συνεχίζει			
166.	Μηνύματα		1986 -		1987		
167.	Μαθητ. Παλμὸς (Πάμφιλα)	Φεβρ.	1987 -		;		
168.	Αἰγαῖον	23.10.	1987 -	συνεχίζει			
169.	Φιλελεύθερα Μηνύματα		1987 -		;		
170.	Πολιτικὲς Δραστηριότητες		1988 -		1989		
171.	Φιλελεύθερος Λόγος	1988 -	1989				
172.	Νέα Πορεία	3. 2.	1989 -	συνεχίζει			
173.	Ἡ φωνὴ τῆς Γυναίκας	Μάϊος	1989			φύλλο	1
174.	Καλλονὴ (Καλλονὴ)		1989 -	συνεχίζει			

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ 1981 - 1989

100.	Ἀσωματιανοὶ Παλμοὶ τριμ.	Ὀκτ.	1983 -	συνεχίζει			
101.	Φιλοτελικὰ Νέα »	Ἀπρ.	1984 -	συνεχίζει			
102.	Μαθητ. Βόμβα (Παπάδος)		1986 -		;		
103.	Καντρίλλια »		1986 -		;		
104.	Αἰολικὰ φύλλα τριμ.	Ἀπρ.	1986 -	συνεχίζει			
105.	Ἐπιλογὲς καί...		1986 -	1987			
106.	Παιδαγωγ. Βῆμα Αἰγαίου	Ἰαν.	1989 -	συνεχίζει			
107.	Ἀγροτικὰ Συν)κὰ Θέματα		1989 -	συνεχίζει			

***

Ἀπὸ τὸ 1877 ποὺ κυκλοφόρησε ὁ "ΠΙΤΤΑΚΟΣ", τὸ πρῶτο Μυτιληνιὸ περιοδικό, μέχρι σήμερα - Σεπτέμβριος 1989 - ἔχουν περάσει 112 χρόνια. Ἔξησα τὴ διαδρομὴ ὅλων αὐτῶν τῶν ἐτῶν φυλλομετρώντας καὶ διαβάζοντας ὅσα Λεσβιακὰ ἔντυπα (ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ) συνάντησα στὰ τέσσερα χρόνια τῶν ἐρευνῶν μου. Ἡ Λεσβιακὴ ἐφημερίδα, ἀφοῦ στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἔκδοσής της γνώρισε τὴ μεγάλη ἀκμή, σιγὰ ἀλλὰ σταθερὰ ἄρχισε νὰ ὑποβαθμίζεται καὶ νὰ χάνει τὴ φρεσκάδα, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸ κύρος της, ὥσπου κατέληξε στὸ σημερινὸ δισέλιδο ἔντυπο - οὐσιαστικὰ μονοσέλιδο - ἀφοῦ ἡ δεύτερη σελίδα εἶναι μόνο διαφημίσεις. Ἀντίθετα τὸ Λεσβιακὸ περιοδικὸ χωρὶς ποτὲ νὰ φτάσει

στὸ ἐπίπεδό της - ἐκτὸς λίγων φωτεινῶν ἐξαιρέσεων - σήμερα γνωρίζει τὴ μεγαλύτερή του ἀκμή. Θὰ ἀναφέρω γιὰ νὰ στηρίξω αὐτή μου τὴν ἄποψη τρία περιοδικὰ ποὺ σήμερα ὑπάρχουν στὴ Λέσβο καὶ εἶναι: ὁ "ΠΟΙΜΗΝ", "ΦΙΛΟΤΕΛΙΚΗ ΛΕΣΒΟΣ" καὶ τὰ "ΑΙΟΛΙΚΑ ΦΥΛΛΑ".

Τὸ σύνολο τῶν Λεσβιακῶν ἐντύπων, ποὺ ἐγὼ ἀναζητώντας βρῆκα, εἶναι 281 (174 ἐφημερίδες καὶ 107 περιοδικά). Ἴσως ὑπάρχουν κι' ἄλλα ποὺ παρὰ τὶς προσπάθειές μου δὲν κατόρθωσα νὰ βρῶ. Ὁπωσδήποτε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδόσεων εἶναι πολὺ μεγάλος γιὰ ἕνα νησὶ μὲ περιορισμένο γεωγραφικὰ χῶρο ὅπως εἶναι ἡ Λέσβος.

Γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὸς ὁ ὄγκος τῶν ἐκδόσεων πολλοὶ βοήθησαν. Ἄλλος λιγότερο, ἄλλος περισσότερο. Ἀπὸ τὸ νεαρὸ μαθητὴ ποὺ κατέγραψε τὶς ἐφηβικές του ἀνησυχίες στὴ σχολική του ἐφημερίδα μέχρι τὸ Θανάση Γκράβαλη ποὺ ἀπὸ τὸ 1911 καὶ μέχρι τὸ θάνατό του, γιὰ 64 χρόνια ὑπηρέτησε χωρὶς διάλειμμα τὴ Λεσβιακὴ δημοσιογραφία.

Θὰ εἶναι ἄδικο νὰ ἀναφερθῶ σὲ ὀνόματα αὐτῶν ποὺ ἐργάστηκαν καὶ πρόσφεραν, γιατὶ μοιραία θὰ παραλείψω πολλούς. Θὰ εἶναι ὅμως ἐπίσης ἄδικο ἂν δὲν κάνω τὴν ἐξαίρεση γιὰ δύο. Ὁ ἕνας ποὺ ἔζησε τὴν προηγούμενη γενιά, ἄφησε ὅμως τὴ σφραγίδα του ἀνεξίτηλη πάνω στὴ Λεσβιακὴ κουλτούρα, εἶναι ὁ Στρατῆς Παπανικόλας. Ὁ ἄλλος ποὺ καὶ σήμερα ἐξακολουθεῖ νὰ δρᾶ καταγράφοντας μὲ τὸ μολύβι του τὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ καὶ τὶς δραστηριότητες τῶν πρωταγωνιστῶν του, δίνοντας ἔτσι σὲ εἰκόνες τὴν ἱστορία μας τῶν τελευταίων 60 χρόνων, εἶναι ὁ Γιῶργος Κακαδέλλης.

*

Ἐλπίζω πὼς ἡ "Ἱστορία τῆς Λεσβιακῆς Δημοσιογραφίας" ποὺ εἶναι περισσότερο μιὰ καταγραφὴ - διάσωση τίτλων, παρὰ ἱστορία, ἔχει καὶ λάθη καὶ παραλείψεις. Αὐτὸ θὰ γίνει ἀφορμὴ ἄλλοι πιὸ εἰδικοὶ νὰ ἀσχοληθοῦν, νὰ τὴ συμπληρώσουν καὶ νὰ τὴν παρουσιάσουν πλήρη στὸ ἀναγνωστικὸ κοινό. Νομίζω πὼς ἀξίζει τὸν κόπο.

Σεπτέμβριος 1989 *Αντώνης ΠΛΑΤΩΝ*

ΣΗΜ. τῆς "Μ"

Ἡ περιοδική μας ἔκδοση "Μυτιλήνη", ποὺ ὁ Α' τόμος της κυκλοφόρησε τὸ 1981, (Ο Β'1983 και ο Γ'1988) δὲ μνημονεύεται στὴν παραπάνω μελέτη τοῦ Α.Π., καὶ δὴ στὰ περιοδικὰ τῆς περιόδου 1981-89, ἐπειδή, δὲν μπορεῖ νὰ καταταγεῖ στ' ἀμιγῆ Περιοδικά, ἀφοῦ ἐκδίδεται, περίπου, ἀνὰ διετία· καί, πολὺ σωστά, ἔχει χαρακτηριστεῖ ὡς "περιοδικὸ - σύγγραμμα".

ΛΕΣΒΙΑΚΟ ΘΕΑΤΡΟ



Στρατή Αναστασέλλη

ΣΟΥΖΙΣ

(Σατιρικό σκετς)

Η σκηνή σε μια αυλή φτωχόσπιτου.
Τα πρόσωπα:

Θόδουρους. Πενηντάρης εργάτης. Ρούχα της δουλειάς. Στον ώμο φτυάρι και καζμά.

Μιχάλης. Γιούς του, καθυστερημένος πνευματικά και με πρόβλημα δυσλεξίας.

*

Θόδουρους- *(ανήσυχος φωνάζει)* Μ'χαγήλου! ..Βρε Μ'χαγήλου! Βρε Μχάλ'! π'να πάρ η..

Μιχάλης - (Βγαίνει θυμωμένος) Δε θα μλίξου.

Θόδ. - Να που μλάς βρε Μχαγήλου!

Μιχ. - Να μη μι λες Μχαγήλου ..ακούς;

Θόδ. - Τ' όνουμα σ' είνι βρε ..τί σκορδούλα να σι λέγου!

Μιχ. - Λάακη ..Μιχαλάκη ..Λάκη.

Θόδ. - Έλα να πιάγ'ς σύκα π'του κουφίν'! Μουντέρνους μι γίν'τσις βρε γιέ μ'! Άκσι καμώματα!

Μιχ. - Κ'η θείους Παναγιώτς Λάκη φουνάζ' του γυιό ντ, όχ Μχαγήλου.

Θόδ. - Άκσι.. Λάκη! Ξέρς βρέ τί όνουμα σ' έδουσι η νουνός σ'! Μιχαήλ.. άρχων Μιχαήλ.. Ταξιάρχ' Άτζιλου.. Λάκη.. χαρά στ' όνουμα! Άντι Λάκη πιάσι τουν καζμά... Καζμάς τσι Λάκης πάει βρέ ζαβέ!

Μιχ. - Πάει ..πάει. Ιγώ θέλου να μι λεν Λάκη. Κι Χόντα να μι πάρς. Χόντα κι Μχαγήλους πάει! Οι γ' άλλ' έχιν ουνόματα καλά μ μ μ Τάκης.. Μίμης.. Ρούλης.. Κι τουν καζμά δεν τουν θέλου. Ιγώ δε σκάβγου. Να σκάβγ'ς ισύ.

Θόδ. - Σα να λέμι κάν'ς στάσις εργασίας;Χόντα θέλ'ς καζμά δέ θέλ'ς. Φαγί θέλ'ς Λάκη! Μπράους παλ'κάρι μ'. Άϊντι βρε, πάρ τουν καζμά να πάμι στ κυρ Δημουστή ν' ακταρντίσουμι τα χώματα μή χάσουμι του μιρουκάματου! Μόνι στου φαγί τσι στ χόντα είνι νους.

Μιχ. - Ναί ναί φαγί. Κι χόντα να μι πάρς.

Θόδ. - Δεν έχουμι παράδις βρε τύρανι! Η γάδαρούς μας είνι στα συντέλεια ντ τσι πρέπ να τουν αντικαταστήσουμι. Θα πάριν τς πινακίδις σιντ.

Μιχ. - Γάδαρου.. γάδαρου ισύ.. Ιγώ θέλου χόντα να κάνου σούζις. Σούζις!

Θόδ. - Βρέ γιέ μ' ..Του εν πρώτουν δεν είσι για σούζις, τσι του εν δέφτιρου δεν ίμιστι για χόντις, αφού ίμιστιν άνευ παράδις!

Μιχ. - Στου πουρνό.. έχ'ς παράδις τσι πας. Κάτσι να του πω στ μάνα μ'. Δε ντρέπισι γέρους άθριπους. Πουρνό έεεε! Πουρνό σκατόγηρι μαλάκα.

Θόδ. - Ποιό πουρνό μι λες βρε!

Μιχ. - Ψές τούπις. Να πάτι μι του θείου του Στρατή στου πουρνό. Άϊντι να

του μάθ η μάνα μ'! Θα του πω. Να φας απά σ κιφάλ' μι του τγάν' ..Σα νι τότις που ήρτις μιτσμένους.

Θόδ. - Βρε τύρανι.. σι ποιό πουρνό θα πάγου;

Μιχ. - Στου σινιμά γιά!!!

Θόδ. - Μι του μπατζανάκι μ' του Στρατή βρέ, του θείου σ' είπαμι να πάμι, μι θαύριγιου του πουρνό στου Ντίπ να πιάσουμι μαμούν' βρε!

Μιχ. - Εμ του βλέπιτι, εμ του πιάνιτι, σκατόγιρ!

Θόδ. - Ποιό βρε;

Μιχ. - Του μούν'. Θα μι πάρς μουντουκλέτα να μην του πώ στ μαμά μ'!

Θόδ. - Πέτου βρε. Είμι παστρικός τσι δε δίνου του δικαίουμα σι κανένα να θίξ' τν υπόληψή μ'.

Μιχ. - Να μι πάρς μπάριμ αυτουκίνητου Μερσεντέ.

Θόδ. - Α..! Κάν'ς τσι σκόντου. Μνιά γαδούρα θασι πάρου, διαβόλ καθυστιριμένι, προυβληματικέ!

Μιχ. - Ναί ..ναί.. πάριμι ένα!

Θόδ. - Τί να σι πάρου βρε; Άντι να πω πους έχουμι κιρδιμένου στου προυπό τσι πήραμι Μερσενέ. Ισύ δεν έμαθις τα σήματα. Σι δείξαν του σήμα Χ για τουν ανώμαλου δρόμου τσι τουν είπις πους είνι σουτιέν.

Μιχ. - Εμ αφού μοιάζ μι τσ μαμάς σιμ του σουτιέ! *(το κάνε με χειρονομίες)*

Θόδ. - Ε.. γιαυτό σι απουρίψαν. Παράδις δεν έχουμι βρε. Μόνι του μιρουκάματου έχουμι.

Μιχ. - Να πλήγ'ς του γάδαρου, ντ κατσίκα, τς όρθις τσι του χουράφ.

Θόδ. - Τσι να πληθούμι ούλ' δε φτάνιν μήτι για ένα ρουδάν'.

Μιχ. - Ε να μι παντρέψ, να πάρουμι προύκα, τσι νύφ.

Θόδ. - Πρέπ νάβρουμι ζαβή νύφ τσι πλούσιου ζ'μπέθιρου. Αμ προυλαβαίνιν άλλ' ουκνοί τσι τσ παντριβγόντι. Καταργίσαν τσι ντ προίκα! Αναπουδιές.

Μιχ. - Πάριμι πατέρα μια νύφ να παντριφτώ!

Θόδ. - Πού να τν εύρου τ' νύφ. Πρέπ νάνι ζαβή. Δε βλέπς τς ιφημιρίδις! Τα συγχαρητήρια! Τάδι ποιός δάσκαλους, ντ τάδι ποιά νηπιαγουγό, αρραβωνήσθηκαν. Γιατρός φαρμακουποιΐνα, δικηόρους δικηγουρίνα, καθηγητής καθηγήτηργια.. Για σένα τί να γράψιν! Λάκης πήρη τ' Λιμπιγιάδα, τσ ήβρι μπλούκους την αμάδα!

Μιχ. - Ναί ναί ..να τνη πάρου. Τσι Χόντα έ μπαμπά!!

Θόδ. - Η νους σένα στ χόντα. Βρε άντι να παγαίνουμι στη δλειά μας!

Μιχ. - Δέ θα μι παντρέψ'!..

Θόδ. - Άστου παρά πίσου.

Μιχ. - Μι τα πουδάρια θα γυρίζου ιγώ; Άνευ Χόντα!

Θόδ. - Αφού είσι άνευ μυαλό! Όποιους δεν έχ' μυαλό έχ' πουδάρια. Δέ βλέπς βρε πόσοιν στν ηλικίας σ' σακατιβγόντι. Πάνι στου Βουστάνιου να δεις σακατλίκια. Πιόν καλά νάσι γιρός τσι λαφρύς στα μυαλά, παρά σακάτς τσι σουστός στάλλα.

Μιχ. - Δεν έρχουμι στη δλειά. Δεν πάγου,... *(τραγουδά).*

- Σι μια Χόντα θα κουλλήσου

σαν αβδέλα σα βιντούζα
στου μουράγιου α τν αμουλίσου
μι τσαλίμια τσι μι σούζα.

Θόδουρους.- Η Μ'χαγήλους γίν'τσι Λάκης
παντριγιά θέλ' τσι μια χόντα.
Τς γέρ ημάς βαφτίζ' μαλάκις
κι' απ' τη δλειά τουν βρίσκς απόντα.

ΡΕΦΡΑΙΝ *(Κ' οι δυό)*

Ούλα γίναν άνου κάτου
μπλέξαμι που λες στου βάτου.
Σαν καβούρ στραβουπατούμι
μα τσι ντ καταντιά π'θα δούμι.

Στρατής ΑΝΑΣΤΑΣΕΛΛΗΣ



Γιάννη Πασπάτη

ΚΑΤΑΦΡΟΝΙΟΥ

(Απόσπασμα)



Η σκηνή σε χωριάτικο καφενείο, εποχή σχεδόν σύγχρονη, αλλά και ετεροχρονισμένη προς το μεσοπόλεμο και το '40.

Πρόσωπα

Παυλής: Μεσήλικας, χωρικός.
Καντάς Βαγγέλης: Γέροντας, φτωχός αγρότης - ξωμάχος, πατέρας της Πιπινιώς.
Βασίλης Κιαγιάς: Θρασύς, υποτακτικός του Τσιφλικά κυρ-Παντελή.

*

Παυλής: Μαστρουβαγγέλ(ι) σύ γυρεύγειν θαρρώ!
(Έχει μπει ο Κιαγιάς ο Βασίλης, ο οποίος ζητά κάτι, το μάτι του σταματά στον Βαγγέλη Καντά)
Καντάς: Ναί, δίτσου έχ(ι)ς Παυλή, μένα γυρεύγ(ι) *(στον Βασίλη):* κυρ Βασίλ(ι) κόπιασι α συ τσυράσουμι.
Βασίλης: Σένα γυρεύγου ρε Βαγγέλ(ι), έ θέλου τσυράσματα, *(βλοσυρός)* να συ μλήξου θέλου. Πρέπ' όμους να μοι καταλάβ'ς.
Καντάς: *(Βγάζοντας την κατσούλα του ξύνει το κεφάλι του)* αφ'κριγιώμι αφιντικό.
Βασίλης: Έλα σάδουνα στ'ν άκριγια τσ' έγκαν(ι) ν' ακούν τ' κουβέντα μας.
Καντάς: *(ανήσυχος)* Μπα τσι ξέφ'γει κανέ σετ', γή καμιά χαλάστριγια; τσι θύμουσεις;
Βαγγέλης: Έν είνι φτό!
Καντάς: Όχ(ι), ό,τ' είνι να πάγου να του ξανασάσου, πιρί να χαλάς γη καρδιά τ' αφιντικού, Θιός φυλάξ'.
Βασίλης: Είνι κάτ' χειρότιρου, κάτ' σχαντό...
Καντάς: *(έντρομος)* Δε συ καταλαβαίνου κυρ Βασίλ(ι)!..
Βασίλης: Στάσου έδουνα τσι θα καταλάβ'ς, πρέπ' σεις γοι παρακατιανοί να μάθητι να στημέρνητι του ψουμί π' τρώτι.
(Εδώ οι Χωριανοί του καφενείου αραιώνουν από φόβο).
Καντάς: *(ανήσυχος)* Μπας τσι μ'λάς για του Πιπινιώ μ'; μπας τσι πήρι τίπουτα απ' τ' αρχουντ'κό, τίπουτα χουρίς ν' αρουτίς; Θα τνη γλυθ'μήσου στου ξύλου!..
(και στριφογύριζε το ασβεστωμένο κασκέτο).
Βασίλης: Νά στάσου έδ'γιου, οι χουριανοί ξικουμπστήκαν, θα τα πούμι τώρα καλύτιρα.
Καντάς: *(Συνεσταλμένος, με το κεφάλι χαμηλωμένο, κρατώντας το κασκέτο αμήχανα, χωρίς να μιλά, τον ζώνουν τα φίδια).*
Βασίλης: *(Βλοσυρός, άγριος πηγαινοέρχεται, μουρμουρίζοντας βγάζει την ταμπακέρα του, στρίβει νευρικά τσιγάρο και οργισμένος το πετά και λέγει·)* Τέτοια ατιμία τσι τέτοια ξιτσιπουσιά δε τνη χουρί γη νους σιμ' ρε Καντά.
Καντάς: Για ποιά ατιμία αθλουγάς; *(ζεματιμένος).* Ποιός τ'ν έκανι κυρ Βασίλ(ι);

Βασίλης: Ποιός άλλους απί τ' κόρ'ς τ' προυκουμέν(ι)!..
Καντάς: Του Πιπινιώμ';
Βασίλης: Ναι ρε γέρου του Πιπινιώσ'. Δε φτάν(ι) που σας έχουμι στ' δούλιψή μας, δε φτάν(ι) που ζήτι απ' του έχ(ι) μας, ακόμα τσ' ακόμα σας δίνουμι τσι απ' τα ρούχα μας για να ντ'θείτι, αλλά έχουμι τσ' απουπάνου τ'ν ναμκιουργιά σας, διαβόλ' καταφρόνια.
Καντάς: Βρε ξ'τιανέ μ'...
Βασίλης: Βούβα Καντά, απάντηχι τσι θα δεις που έχου δίτσου β'νό έδγιετσ που συ μ'λώ. *(αφρισμένος).* Βρε τ' βρουμιάρα πι τόλμησι να σκώσ' μάτ' πάνου στου τσύρ' μας, του Μέμου!
Καντάς: Ποιός;
Βασίλης: Ποιός άλλους απί τ' σκρόφα τ' κόρ'σ' τη Πιπίνα...
Καντάς: Τίνι αυτά π' λέγ'ς βρε πιδί Βασίλ(ι); *(αρχίζει να αγριεύει)*
Βασίλης: Τσι γη Θιός σας έχ(ι) καταρ'στί· πούστι φτουχοί· είστι απί του τσιφάλ(ι) σας.
Καντάς: Δεν είνι γη φτώχια κατάρα, δεν συ πιτρέπου να βρίγ'ς του πιδίμ'.
Βασίλης: Ναι ρε Βαγγέλ(ι) Καντά, γη κόρ'ς είνι πουτάνα τσι τ' χρειγιάζητι βιβλιάριου για του κάστρου.
Καντάς: *(Αποσβολωμένος, τα μάτια του γούρλωσαν).* Πάγ'τσι του κουπιλούδιμ', γη Θιός να σας του πληρώσ'.
Βασίλης: Μας να πληρώσ' γι Θιός γιά σένα, που συ πλήρουσι τσόλας; Αχάριστη τσι αστόχαστη, κατά τ'ν αναθρουφή που τ'δότσις, πήρις τσόλας. Αλλά δόξαζι του Μεγαλουδύναμου, *(με ηπιώτερο ύφος τώρα)* ούλα σάζιν.
Καντάς: Ποιά σάζιν κυρ Βασίλ(ι); γη τιμήμ'; Η τιμή τσ' κόρ'σιμ'; έφ'γι πια τσι δε ξουνουγυρίζ'.
Βασίλης: Ούλα σάζιν, άμα τσι υπάρχ' θέλησ'...
Καντάς: Τίπουτα δε σάζ' πλιά... Πάγ(ι) του Πιπινιώμ', καταστράφ'τσι, πρέπ' άμα τσ' είνι άντρας να τ'ν παντριφτεί.
Βασίλης: *(γεμάτος περιφρόνηση)* Τί λες ρε κνόδαλου, βρε τσπί που σκουπίζουμι τα παπούτσια μας, για δες μια μούρ' που θα τουν κάνουμι ζμπέθιρου, για δείτι ένας άθριπους π' θα γέν(ι) δεύτιρους πατέρας τ' γιού μας τ' Αγαμέμνουνα!!! Δε φτάν(ι) που η Άγιους άθριπους ι κυρ Παντιλής καταδέχ'τσι να στείλ' ειμένα τουν πιο μιγάλου Καγιάτ' να συ καθουδ'γέψου τί πρέπ' να γέν(ι) μι τα καμώματα τσ' απαλ(ι)βάνοτ τσ' κόρ'σ', που ξιλόγιασι του παλλ'κάρ' μας, του γιατρό, μόν' έχουμι τσι τα π'θίτ'κασ' "πρέπ' άμα τσείνει άντρας να τ' βλουγ'θεί".
Καντάς: Ναί πρέπ', γιατί μόνι μι του ζόρ' του κουπιλούδιμ' έπαθι ό,τ' έπαθι.
Βασίλης: *(σχεδόν έξαλλος)* Ποιό ζόρ' βρε παρακατιανέ παναθυμάσι; *(και τράβηξε από το ζωνάρι την κάμα του μαζί με το θηκάρι)*
Καντάς: *(πισωπατεί έντρομος, στο βλέμμα του καθεφτίζεται ο φόβος).*
Βασίλης: Μή τρέμ'σ ρε γέρου, δεν ίβγανα μαχαίρ' για σένα, αλλά για να συ δείξου, για του ζόρ' π' λέγ'ς, *(τραβά τώρα την κάμα από το θηκάρι και τη δίνει στον έντρομο γέρο Καντά).* Να, ρε γέρου, βάλει τώρα του μαχαίρ' μέσα στου θ'κάρ' άμα μπουρείς *(και άρχισε να κουνά τη θήκη του μαχαιριού,*

πράμα αδύνατο μ' όλες τις προσπάθειες που κάνει).

Καντάς: Άμα κ'νάς του θκάρ', του μαχαίρ' δε μπαίν(ι) μέσα.

Βασίλης: Έ! ας κ'νιώνταν τσι γη κόρ'ς, λοιπόν, να μη αγκαστρουθεί!..
(Αγέρωχος και δεικτικός λέει τα παραπάνω).

Βασίλης: Αλλά γη καλουσύν(ι) τ'αφιντικού μας δεν έχ(ι) όρια... "Δώσι βρε Βασίλ(ι) στουν Καντά έδαφτου πέρα δέκα - δεκαπέντε λαγίνια λάδ', πιτά δέ τσι γιατρουπούριψέτου του κουπουλιδούτ', φώναξι τ' κυρά Μπουτούδα, φτή ξέρ' τσι ρίχτ' τα μπαστάρδ'κα τα μουρά, δόστ'να κατιτίς τη γυναίκα τσι ας ξιχαστεί γη δ'λειά", αυτά μ' είπι η κυρ Παντιλής γι Ρούσσους να συ πω μαστρου Βαγγέλ(ι) Καντά, σκέφ'τσι τσι κάνι.

Καντάς: *(Στην αρχή, αφού βλέπει τριγύρω του με μάτι θολό από την απελπισία, στέκεται τώρα λεβέντικα απέναντι στο Βασίλη, ο οποίος μή περιμένοντας από τον Καντά τέτοια αντίδραση, άρχισε να σμουλώχνεται και να χάνει το γεμάτο θρασύτητα βλέμμα του)* - Όχ(ι) ρε Βασίλ(ι), δε χρειγιάζουμι τα δεκαπέντε λαγίνια λάδ', γη τιμή του κουριτσιούμ' δεν αγουράζιτι, ούτι τσι πλιέτι μι τίπουτα. Ούτι τσι τα γιατρουπουρέματα τσ' Μπουτούδας θέλου. Πές στ' αφιντικόσ' ρε Βασίλ(ι), πους γη Καντάς θα γέν(ι) παππούς, θαν' αναθρέψ' του σπόρου τ' γιούτ'. Αλλά πουτέ, ακούς ρε Βασίλ(ι), πουτέ γη Παντιλής γι Ρούσσους, η γι άρχουντας τ' χουριού, δε θα πιάσ' αγκόν(ι) θ'κότ', πουτέ στου ρ'μάδιτ' δεν θ' ακουστεί φουνή γή κλάμα πιδιού, γιατί απού σήμιρα είνι καταραμένους απού μέσα απί τα φιλουκάρδιαμ'. Φτη τ' κατάρα τουν δίνου, έρμα να τ' αφήσ' ούλα τα βιλαέτιατ', χώμα τσι ψούχλα να γένιν η φαμίλιατ' τσι του κουφάριτ' να μή βριθεί παππάς ούτι άθριπους να του θάψ'. *(Ο γέρο Καντάς με δάκρυα οργής έχει συγκεντρώσει όλη τη θέλησή του στα λόγια που λέει).*

Βασίλης: Δε θα πιάσ' αγκώνια;!!! *(σύγκρυο τον περιλούζει)*

Καντάς: Φτο ρε Βασίλ(ι) θα γέν(ι) αφουρμή να φύγουμι απ' του χουριό, να ξυριζουθούμι, να κλείσ' του σπίτ' μας. Αλλά κάπουτι θα ξουνουέρτουμι για να τουν φτύσου κατάμουτρα μπρουστά σ' ούλου του χουριό.

Βασίλης: Για τουν κύριου Παντιλή τα λες αυτά;

Καντάς: Ναι ρε Βασίλ(ι) κιαγιά, τσι γιαυτνούς τσι για σένα τουν κουλουγλύφτ', που κάν(ι)ς του παλλ'κάρ' τσι βάις τσ' κουπρίτεις να δέρνιν του κόσμου *(τρέμοντας ολόκληρος από οργή).* Πρόσιξι καλά, όσου απουμείνουμι έδγιου, μήδι τρίχα δε θαν ατζείξ' απ' τα πιδιά μ', απ' τη φαμίλια μ', γιατί τότισου θα ξιχάσου που είμι ξ'τιανός, άντι στ' διαβόλ' τη μάνα, ισύ τσι τ' αφιντικόσ'...
(Ο Βασίλης φεύγει προς την κουίντα, σα βρεμένος σκύλος).

Γιάννης ΠΑΣΠΑΤΗΣ

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ΣΕΡΑΦΕΤΙΝΙΔΟΥ - ΒΟΥΡΒΟΥΛΗ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΓΙΑΣΕΜΙ ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ

Άνθισε απόψε το πρώτο γιασεμί
και υπερυψούται
άρωμα αέρινο και εαρινό
και στους αιώνες των αιώνων
αναλλοίωτο.

Άνθισε απόψε το πρώτο γιασεμί
κι η γλάστρα αγάλλεται,
γαστέρα μητρική,
στέλνει ο αγέρας ωσαννά
ευάλωτο λιβανωτό
ως τα επουράνια
κι ως της καρδιάς μου τα βάθη.

ΜΙΑΣ ΠΕΝΤΑΡΑΣ ΚΕΦΙ

Είχα μιας πεντάρας κέφι
κι ένα φιλντισένιο ντέφι,
μια χαρά κι ένα λουλούδι
κι έφτιασα ένα τραγούδι.

Που το πήραν τα πουλιά
και το δώσαν στον αγέρα
στου τσοπάνη τη φλογέρα
και στη θάλασσα τη νιά.

Και το πήραν τα καράβια
που ταξίδευαν τα βράδια
σαν φυσούσεν ο νοτιάς.
Το μουρμούρισαν τα πεύκα,
με τα φύλλα της η λεύκα
κι ο βουνίσιος ο βοριάς.

Είχα μιας πεντάρας κέφι
κι ένα φιλντισένιο ντέφι,
μια χαρά κι ένα λουλούδι
κι έφτιασα ένα τραγούδι.

Ραφαήλ Ε. Παπαδέλλη

ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ

Διήγημα



Στα δεκαοχτώ του χρόνια σπάνια του είχε δοθεί η ευκαιρία να σταθεί τόση ώρα μπροστά σε καθρέπτη και να παρατηρήσει μια μια και με τόση προσοχή ακόμα και τις πιό μικρές του λεπτομέρειες.

Ο Θεός βέβαια να τον κάνει καθρέφτη! Αυτό που βρισκόταν τώρα μπροστά του ήταν ένα γερασμένο και σημαδεμένο από τα χρόνια απομεινάρι ενός ακριβού και στιλπνού καθρέφτη πολυτελείας, που κοσμούσε τη μεγάλη αίθουσα του ατελιέ μόδας της κυρίας Ρίτας και είχε αγορασθεί επίτηδες γι' αυτή τη δουλειά κατευθείαν από το Παρίσι. Είχε γνωρίσει μεγάλες δόξες, αφού μέσα του είχαν καθρεφτιστεί φανταχτερές κυρίες της αριστοκρατίας και ολόδροσες κομψές δεσποινίδες, σ' όλο το άνθος της ηλικίας τους.

Τώρα όμως τα πράγματα ήταν εντελώς διαφορετικά. Η καρυδένια κορνίζα του είχε σκάσει σε δύο τρία σημεία της. Η ανάγλυφη διακόσμηση γύρω γύρω είχε ξεφλουδιστεί. Άφηνε κενά, που την έκαναν να μοιάζει με οδοντοστοιχία ξεδοντιασμένη. Ακόμα κι ο χρυσός αετός στο πάνω μέρος του καθρέφτη, με το σπασμένο ράμφος και την τσακισμένη φτερούγα του, μόλις που κρατιόταν στην υπόλοιπη κορνίζα, για να μην πέσει.

Αλλά τα εντονότερα σημάδια της φθοράς τα είχε γνωρίσει ο καθρέφτης πάνω στο ίδιο το σώμα του. Όπως το σώμα, που γερνά, χάνει την πρώτη του στιλπνότητα κι ακτινοβολία κι αρχίζουν οι ρυτίδες να το οργώνουν, να το λεκιάζουν και να το ασχημίζουν τα σκουρόχρωμα στίγματα του δέρματος, τα ίδια και χειρότερα έπαθε ο καθρέφτης μας. Κιτρινόχρωμα κύματα διέτρεχαν το άλλοτε ολόλευκο βάθος του και μαύρες κουκίδες στο μέγεθος της φακής τον σημάδευαν σ' όλη την έκτασή του. Ακόμα κι οι ρυτίδες δεν του έλειπαν, δυό παλιά ραγίσματα, που χαράκωναν από τη μιάν άκρη στην άλλη την επιφάνειά του.

Η κατάστασή του βέβαια ήταν πολύ διαφορετική, όταν πρίν από τριάντα σχεδόν χρόνια τον περιμάζεψε η μάνα του από το ατελιέ ραπτικής της κυρίας Ρίτας, στο οποίο εργαζόταν από κοριτσάκι αδιάκοπα.

Οι δουλειές της εργοδότριας πήγαιναν καλά κι αποφάσισε να εκσυγχρονίσει το ατελιέ της. Ήθελε να το κάνει πιό ελκυστικό και πιό άνετο. Τα παλιά έπιπλα πήραν το δρόμο του παλαιοπωλείου. Ο καθρέφτης εξαιτίας του μεγάλου ραγίσματος, που τον καθιστούσε άχρηστο αλλά και αταίριαστο για το νέο περιβάλλον, θα έπαιρνε το δρόμο για τα σκουπίδια, αν δεν προλάβαινε να τον περιμαζέψει. Από τότε πήρε τη θέση του στο υπνοδωμάτιο του επάνω ορόφου του δίπατου παλαιικού πατρικού της.

Μικρό τον έπιανε πανικός, όταν μπαίνοντας στο σκοτεινό υπνοδωμάτιο αντίκριζε το είδωλό του να καθρεφτίζεται μέσα του και να κλαίγει έντρομο μαζί του.

Τώρα, δεκαοχτώ χρονών, μπροστά στον ίδιο καθρέφτη, συλλογίζεται πόσο εύκολα πέρασαν τα χρόνια και πόσο γρήγορα μεγάλωσε και άλλαξε ο ίδιος. Έπαψε και να είναι παιδί. Είχε γίνει ένα ψηλό και λεπτό παλικάρι. Πυκνό μαύρο μαλλί στεφάνωνε το κεφάλι του και ένα αχνό μουστάκι έκανε να φυτρώσει στο επάνω χείλος του. Οι μακριές μαύρες βλεφαρίδες, που σκιάζαν τα λαμπερά του μάτια, μόλις κατόρθωναν να κρύψουν τη θέληση που έκρυβαν μέσα τους.

Μόλις είχε τελειώσει την τελευταία τάξη του εξατάξιου Γυμνάσιου. Ήτανε ο πρώτος στην τάξη. Οι καθηγητές του τον παρότρυναν να σπουδάσει. Το ' θελε και ο ίδιος πολύ. Αλλά οι σπουδές απαιτούσαν πολλά λεφτά, που η οικογένειά του δε διέθετε. Ο πατέρας του φτωχός κουρέας. Η μόνη περιουσία, που διέθετε, ήτανε δύο τρείς μηχανές, άλλα τόσα ψαλίδια και χτένες, ένα φτερό για το καθάρισμα του σβέρκου, ένα πινέλο και τα σχετικά για το ξύρισμα σύνεργα. Μαγαζί του και σερμαγιά και περιουσία του μια παλιά πέτσινη τσάντα, που κουβαλούσε όλ' αυτά από σπίτι σε σπίτι, από τότε που ο ιδιοκτήτης του μικρού μαγαζιού του τον πέταξε στο δρόμο για "ιδιόχρηση" του ακινήτου του.

Ευτυχώς που υπήρχαν και οι κύριοι της "καλής κοινωνίας", που για λόγους οκνηρίας ή σνομπισμού δεν καταδέχονταν να επισκεφθούν τα κουρεία και να περιμένουν σειρά για το κούρεμα ή το ξύρισμά τους. Έτσι ο πατέρας του, ευγενικός και περιποιητικός άνθρωπος καθώς ήταν, είχε πιάσει μερικούς τέτοιους πελάτες και κουτσοζούσε την οικογένειά του.

Το εισόδημα του σπιτιού με τα έξι στόματα το συμπλήρωνε η μάνα, που από τότε που αρρώστησε, μετά τις γέννες της, εγκατέλειψε τη ραπτική και περιορίστηκε σε κάποια μικροδιορθώματα, άλλαγές γιακάδων σε πουκάμισα, στενέματα ή φαρδέματα πολυφορεμένων ρούχων, που προλάβαινε να κάνει ανάμεσα στις άλλες δουλειές του σπιτιού της.

*

Ένα ελαφρό τσίμπημα από μια καρφίτσα στο χέρι τον απόσπασε από τους στοχασμούς του και τον επανέφερε στην πραγματικότητα. Η μάνα του, όση ώρα ήταν απορροφημένος από τις σκέψεις του, προσπαθούσε να φέρει στα μέτρα του ένα κοστούμι, που το ανέσυραν κατεπειγόντως από το μπαούλο, όπου αναπαυόταν για αρκετά χρόνια μέσα στις εναλλασόμενες μυρουδιές της ναφθαλίνης και της λεβάντας. Το είχε στείλει πριν από χρόνια ο Στρατής, ο φίλος του πατέρα, από την Αμέρικα, όπου μπάρκαρε για καλύτερη τύχη και τώρα μαζί με το όνομα, που έγινε Τσάρλι, άλλαξε και η ζωή του.

Μόλις τώρα παρατηρούσε πως η μάνα του το είχε γεμίσει με καρφίτσες και με την άσπρη κλωστή του τρυπώματος. Είχε ξηλώσει τα πέτα και τα μανίκια απ' τους ώμους. Και είχε χαράξει ένα σωρό γραμμές και σταυρούς πάνω στο σκουρόχρωμο ύφασμα με το ειδικό σαπουνάκι, που χρησιμοποιούν οι ραφτάδες για να κάνουν σημάδια και να παίρνουν τα μέτρα του πελάτη τους.

Έμοιαζε, καθώς στεκόταν ακίνητος, με τις παλιές εκείνες ξύλινες κούκλες, που οι ραφτάδες είχαν στα μαγαζιά τους, για να στρώνουν επάνω τους τις καινούριες τους παραγγελίες. Ήταν όμως σίγουρος πως τα χρυσά χέρια της μάνας του θα μετέτρεπαν αυτό το ανοικονόμητο υλικό σ' ένα ευπαρουσίαστο, έστω και μεταχειρισμένο, κοστούμι.

Καθώς παρατηρούσε τη μητέρα του μέσα από τον καθρέφτη να εργάζεται με κατανυκτικη ευλάβεια και αφοσίωση στο έργο της, η σκέψη του συνέχισε τις δικές της περιπλανήσεις.

Δε θα ήταν και άσχημη η ιδέα της Αμέρικας. Ο πατέρας του θα μπορούσε να γράψει στο φίλο του και αυτός δε θα δυσκολευόταν να του στείλει την πρόσκληση. Ολοκληρη Αμέρικα, όλο και κάποια θέση θα υπήρχε και για κείνον! Στον τόπο του τα πράγματα ήταν πολύ στενάχωρα. Πολλοί οι άνεργοι, λίγες οι δουλειές. Ο πρώτος μεγάλος πόλεμος, η ξεριζωμένη προσφυγιά της Μικρασίας, ο δεύτερος πόλεμος, η Κατοχή, ο Εμφύλιος! Ρήμαξε ο τόπος. Θαρρείς πως ο Θεός τον καταράστηκε. Δύσκολοι καιροί, ιδιαίτερα γι' ανθρώπους με όνειρα.

Εκείνος βέβαια έκανε άλλα όνειρα. Είχε κλίση στα γράμματα. Αλλά με τι λεφτά να σπουδάσεις; Κάποιοι μεγαλόσχημοι κύριοι, πρόεδροι γνωστών συλλόγων με "ανθρωπιστικούς" στόχους, που τους επισκέφθηκε για μια πρώτη ενίσχυση, αρκέστηκαν σε συμβουλές

και σε γενικόλογες υποσχέσεις. Ακόμα κι ο Δεσπότης του τόπου του, που τον επισκέφθηκε με όλους τους σχολικούς επαίνους και τις περγαμηνές του, του έδωσε πολλές ευλογίες και ένα πενηντάρικο, για να σπουδάσει.

Η Αμερική λοιπόν ήταν μια κάποια λύση. Αλλά μέχρι να εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία, στα εικοσιένα του χρόνια, η μετανάστευση ήταν αδύνατη. Έως τότε όμως είχε αρκετό καιρό μπροστά του και έπρεπε να δουλέψει. Τα δύο μικρότερα αδέλφια του πήγαιναν στο σχολείο. Δεν μπορούσε να παραμένει αργός και να επιβαρύνει τον αναιμικό προϋπολογισμό της οικογένειας του.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση η τύχη του στάθηκε ευνοϊκή. Ο ηλικιωμένος βοηθός του γνωστού και ακριβοπληρωμένου δικηγόρου κ. Τάκη Χριστοφορίδη συνταξιοδοτήθηκε και τα χαρτιά και τα δικόγραφα μαζεύτηκαν στοίβα στο γραφείο, που διατηρούσε στο σπίτι του ο δικηγόρος.

Μια μέρα που τον ξύριζε, ο πατέρας έκανε την πρόταση στο δικηγόρο για το γιό του. Του μίλησε για την επίδοσή του στο σχολείο και για τον καλό χαρακτήρα του. Ο κύριος Χριστοφορίδης ύστερα από μια εξονυχιστική ανάκριση του πατέρα, που αφορούσε το γιο του, συγκατένευσε στην πρόσληψή του για ένα μήνα "υπό δοκιμήν" και τόνισε το τελευταίο. Προϋπόθεση βέβαια της πρόσληψης η ευπρεπής εμφάνιση του νέου.

Εκεί οφειλόταν και η επείγουσα επιδιόρθωση του κουστουμιού από τη μητέρα. Η γραβάτα είχε ήδη βρεθεί. Μια κόκκινη ξεθωριασμένη, που τη χάρισε ο θείος του, μια που ο γιος του είχε μπαρκάρει και του ήταν εντελώς άχρηστη στα γκαζάδικα.

*

Στις έξι το απόγευμα, σύμφωνα με την παραγγελία του δικηγόρου, βρισκόταν έξω από την πόρτα του μεγάλου διώροφου σπιτιού του. Ήταν ένα πέτρινο αρχοντικό νεοκλασικού τύπου με μεγάλη δενδρόφυτη αυλή μπροστά του. Μια πέτρινη σκάλα με πέντ' έξι ροδόχρωμα σκαλοπάτια οδηγούσε σε μια μεγάλη βεράντα περικλεισμένη από χοντρό καλοδουλεμένο φράχτη από σίδηρο. Η εξώπορτα δίφυλλη από χοντρό ξύλο σκαλισμένο κι ένα βαρύ χτυπητήρι σε σχήμα σφιγμένης ανθρώπινης γροθιάς. Μια άλλη εσωτερική τζαμόπορτα με πολύχρωμα τριγωνικά και ρομβοειδή τζαμάκια οδηγούσε στο ισόγειο του σπιτιού. Μπαίνοντας αριστερά, το γραφείο του κ. Χριστοφορίδη.

Τον υποδέχτηκε ο ίδιος ο δικηγόρος μ' ένα χαμόγελο περισσότερο τυπικό και λιγότερο εγκάρδιο. Φορούσε μια βυσσινιά ρόμπ ντε σάμπρ και γυαλιά με χρυσό σκελετό και χοντρούς φακούς, που του μεγέθυναν υπερβολικά τα μάτια και του έδιναν τον αέρα του πολυδιαβασμένου ανθρώπου ή του διανοούμενου. Ήταν μεσήλικας, γύρω στα πενηνταπέντε, με μαλλιά περισσότερο λευκά και λιγότερο γκρίζα, χτενισμένα με επιμέλεια προς τα πίσω. Το παρουσιαστικό του απέπνεε έναν αέρα αριστοκρατικότητας, που φαίνεται ότι κληρονόμησε μαζί με το σπίτι και όλη την βαριά επίπλωση του γραφείου του από τον πατέρα του, δικηγόρο επίσης και έναν από τους πλουσιότερους της περιοχής.

Τον οδήγησε στο γραφείο και αμέσως άρχισε την ενημέρωσή του. Του είπε ότι δεν αμφέβαλε για την εξυπνάδα του, για την οποία εξάλλου τον είχε διαβεβαιώσει κι ο ίδιος ο πατέρας του νέου. Θα έπρεπε να μάθει να χειρίζεται τη γραφομηχανή, γιατί η γραφική δουλειά είχε μείνει πίσω. Επίσης ήτανε δική του δουλειά, η επίσκεψη σε Διευθύνσεις και Υπηρεσίες του Νομού για αγορά χαρτοσήμων, κατάθεση αιτήσεων για πιστοποιητικά, πληρωμή παραβόλων και άλλα παρόμοια. Τέλος θα έπρεπε δύο φορές τη βδομάδα να ποτίζει τα δέντρα του κήπου με το νερό της μεγάλης φοντάνας, που βρισκόταν στην άκρη του.

Στη συνέχεια ο λόγος πέρασε και στο ωράριο εργασίας, που ήταν από τις οχτώ το πρωί μέχρι τη μία και από τις τέσσερις το απόγευμα μέχρι τις εφτά. Λόγο για το μηνιάτικο

δεν έκανε ο δικηγόρος, αλλά ούτε κι εκείνος διανοήθηκε να ρωτήσει. Τέτοιες ερωτήσεις στην πρώτη επαφή με τον εργοδότη ήταν πάντοτε επικίνδυνες. Εξάλλου αυτό που τον ενδιέφερε ήτανε βασικά να δουλέψει, να βγάλει τα πρώτα λεφτά του, όσα κι αν ήταν αυτά, και ν' ανακουφίσει λίγο και την οικογένειά του. Ο δικηγόρος του επέστησε την προσοχή στην ακριβή τήρηση του ωραρίου, του μίλησε για τη σημασία της εχεμύθειας σ' ένα επάγγελμα σαν το δικό του και έκλεισε σ' αυτό το σημείο το λόγο του.

*

Ο νεαρός δε χρειάστηκε και πολλή ευφυία, για να καταλάβει από τις πρώτες μέρες της δουλειάς του πως ο δικηγόρος ήταν ένας τυπικός και λεπτολόγος άνθρωπος, που απαιτούσε το καθετί να γίνεται, όπως ακριβώς ο ίδιος είχε προκαθορίσει και στις παραμικρές του λεπτομέρειες. Ο χαρακτήρας του εργοδότη ήταν δικό του πρόβλημα και καθόλου δεν τον στεναχωρούσε. Εκείνος ήθελε την εργασία και ήταν αποφασισμένος σε κάθε περίπτωση να την κρατήσει. Εξάλλου ο δικηγόρος σπάνια έμενε στο γραφείο του τα πρωινά, γιατί οι επαγγελματικές του υποχρεώσεις τον ανάγκαζαν να απουσιάζει και να τρώγει τον περισσότερο χρόνο στα Δικαστήρια.

Δεν είχανε συμπληρωθεί δέκα μέρες από τότε που ανέλαβε υπηρεσία στο γραφείο του κ. Χριστοφορίδη και άρχισε να βγάζει στη γραφομηχανή - η αλήθεια με κάποια δυσκολία - τα πρώτα αντίγραφα από τις δικογραφίες του αφεντικού του. Αυτό βέβαια δεν ήταν αρκετό, για να του μειώσει την ικανοποίηση, που αισθανόταν από την καινούργια του αυτή εμπειρία.

Εργαζόταν με κέφι. Εξάλλου το γραφείο του κ. Χριστοφορίδη ήταν ένα μεγάλο, ψηλοτάβανο δωμάτιο, πλημμυρισμένο στο φως, που το άφηναν να χύνεται άπλετο μέσα του τα δύο του μεγάλα παράθυρα, με θέα τα καταπράσινα φυλλώματα των πορτοκαλιών του μεγάλου κήπου.

Ήταν ένα γραφείο πραγματικά επιβλητικό, με τους τοίχους καλυμμένους από βιβλιοθήκες με δερματόδετα δικηγορικά βιβλία. Μέσα του δέσποζε ένα μεγάλο κατάμαυρο καρυδένιο τραπέζι, γεμάτο με φακέλους και ποικίλα δικόγραφα. Το ανθοδοχείο στην άκρη του γεμάτο με λουλούδια, που το απαλό τους άρωμα γέμιζε την ατμόσφαιρα. Ένα καλοδιατηρημένο χαλί σκέπαζε από τη μια στην άλλη άκρη το πάτωμα.

Όσο απουσίαζε από το γραφείο ο δικηγόρος, η γραφομηχανή, τοποθετημένη στη γωνιά, σ' ένα μικρό τραπεζάκι, δούλευε ασταμάτητα. Όταν το αφεντικό του βρισκόταν στο γραφείο, τότε εκείνος αποσυρόταν διακριτικά στο καναπεδάκι του προθάλαμου και περίμενε πότε θα τον καλούσε, για να του αναθέσει κάποια εξωτερική εργασία. Αυτά συνήθως συνέβαιναν το πρωί. Η δουλειά πήγαινε ρολόγι και παρόλο που δεν είχε συμπληρώσει σ' αυτήν ένα ολόκληρο μήνα αισθανόταν σαν να την ασκούσε από αρκετά χρόνια.

Το απογευματινό πρόγραμμα ήταν τελείως διαφορετικό. Πριν τις έξι ο Δικηγόρος σπάνια κατέβαινε στο γραφείο του. Προτιμούσε να ξαπλώνει και να ξεκουράζεται μετά το μεσημεριανό του φαγητό μια-δυό ώρες και κατόπιν να μελετά στον επάνω όροφο, με την ησυχία του τις δικογραφίες του. Αυτό τουλάχιστον υποδήλωναν οι φάκελοι, τους οποίους κρατούσε ο κ. Χριστοφορίδης, όταν φορώντας τη βυσσινιά ρόμπ ντε σαμπρ του εμφανιζόταν κατά τις έξι το απόγευμα στο γραφείο του, για να σημειώσει κάτι στα χαρτιά του ή για να τακτοποιήσει τα διάφορα έγγραφα, που θα χρησιμοποιούσε την επόμενη, στη μαύρη πέτσινη τσάντα του.

Όλο αυτό το διάστημα μέχρι τις έξι ο νεαρός ασχολείτο με σιωπηρή εργασία. Ο Δικηγόρος του είχε εξηγήσει ότι ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητος στον ύπνο του και ότι τον

ενοχλούσε φοβερά η στέρησή του για τον άλφα ή βήτα λόγο, μια και δεν τον επέτρεπε να ασχοληθεί με τις υποθέσεις του αργότερα ξεκούραστος και ανανεωμένος.

Δεν είχε κανένα λόγο να μη σεβαστεί την επιθυμία αυτή του αφεντικού του. Έτσι φρόντιζε να μη χρησιμοποιεί τις απογευματινές ώρες τη θορυβώδη και εκνευριστική γραφομηχανή. Και δεν ήταν λίγες οι φορές, που πετιόταν σαν ελατήριο στον κήπο, για να διώξει τους γάτους, που τσακώνονταν και ξεσήκωναν τη γειτονιά με τα πολεμόχαρα και μακρόσυρτα νιαουρίσματά τους.

Τότε εύρισκε την ευκαιρία να ξεφεύγει λιγάκι από το πρωτόκολλο. Τοποθετούσε το σακάκι του με προσοχή στη ράχη μιας καρέκλας, άφηνε και τη γραβάτα επάνω του και κατέβαινε στον κήπο. Γύριζε δύο τρείς φορές το ρεβέρ του παντελονιού του προς τα πάνω και άνοιγε τη χοντρή βρύση της ευρύχωρης δεξαμενής. Με την τσάπα στο χέρι άνοιγε κι έκλεινε τα αυλάκια, οδηγώντας κατάλληλα το νερό στις ρίζες των δέντρων, που το απορροφούσαν λαίμαργα.

*

Σε δύο μέρες θα συμπληρωνόταν ο πρώτος μήνας στην πρώτη δουλειά της ζωής του. Τα πράγματα δεν ήταν και τόσο άσχημα, όσο τουλάχιστον τα παρουσίαζαν αυτά οι υπερβολικοί δάσκαλοι, όσο πήγαινε στο σχολείο. Θυμόταν με αγάπη το φιλόλογο, που μεταξύ των Δημηγοριών του Περικλέους και του "Regina rosas amat" τους μιλούσε με πάθος για τα εφόδια που έπρεπε να αποκτήσουν στη διάρκεια της σχολικής τους ζωής, προκειμένου ν' αντιμετωπίσουν "την σκληράν πραγματικότητα του κοινωνικού στίβου".

Σ' εκείνον η τύχη δεν ήταν εντελώς ανάποδη. Βρήκε σχετικά εύκολα μια αξιοπρεπή δουλειά, απ' την οποία θα έβγαζε μερικά χρήματα μέχρι να υπηρετήσει τη θητεία του στην πατρίδα. Ίσως ο μισθός, που θα έπαιρνε και οι οικονομίες, που θα έκανε, τον βοηθούσαν αργότερα να σπουδάσει. Αυτό ήταν και το μεγάλο του όνειρο.

Προς το παρόν είχε μια δουλειά στα χέρια του και δε γινόταν βάρος στην οικογένειά του. Λογάριαζε μάλιστα τι θα έκανε τα πρώτα του χρήματα, που σύντομα θα κρατούσε στα χέρια του. Θα κρατούσε ελάχιστα, ίσια-ίσια για να αγοράσει τον "Αμλέτο του Σαιξπήρου" και το "Δεκακισχίλιαι λεύγαι υπό την θάλασσαν", που πριν λίγες μέρες είδε να έχει αραδιάσει ο γέρος πλανόδιος βιβλιοπώλης στις πλατιές πελεκητές πέτρες που αποτελούσαν τον περίβολο του παλιού κήπου της πόλης. Τα υπόλοιπα θα τα έδινε στη μητέρα του, για να τα καταχωνιάσει στο σακούλι, που έπαιζε το ρόλο του χρηματοκιβώτιου της οικογένειας.

*

Ήταν γύρω στις πέντε το απόγευμα, η ώρα που ο Δικηγόρος ησύχαζε στον επάνω όροφο του σπιτιού του. Τότε ακούστηκαν κάποια ελαφρά βήματα στο χολ και σχεδόν αμέσως έκανε την εμφάνισή του στην πόρτα του γραφείου ο ανθρωπάκος εκείνος.

Ήταν μετρίου αναστήματος και το λιπόσαρκο σώμα του έπλεε μέσα στο παλιομοδίτικο κοστούμι του, το οποίο φαίνεται ότι επεστράτευσε ύστερα από πολύ καιρό αχρησίας για τη συγκεκριμένη επίσκεψη. Κρατούσε και με τα δυό του χέρια την τραγιάσκα του, που έπαιζε αμήχανα με τα δάχτυλά του. Είχε την έκφραση εκείνη του δισταγμού και της ανασφάλειας, που νιώθουν οι άνθρωποι της υπαίθρου, όταν επισκέπτονται κάποιο σπουδαίο πρόσωπο, για να του εκθέσουν κάποια τους υπόθεση.

- Θέλω τον κύριο Δικηγόρο, είπε χαμηλόφωνα.

Τον έβαλε να καθίσει στην πέτσινη πολυθρόνα του γραφείου. Ύστερα έριξε το βλέμμα του στο μεγάλο ρολόγι του τοίχου. Δίστασε για μια στιγμή. Οι πελάτες του

Δικηγόρου τον επισκέπτονταν τις πρωινές ώρες στο γραφείο του. Πρώτη φορά κάποιος παρουσιαζόταν τέτοια ώρα. Έπρεπε να ειδοποιήσει το αφεντικό του. Αλλά μήπως διέκοπτε τον ύπνο του;

Ανέβηκε διστακτικά τα σκαλοπάτια της σκάλας που οδηγούσε στον επάνω όροφο. Χτύπησε απαλά την κλειστή πόρτα του υπνοδωμάτιου. Ο δικηγόρος φαίνεται ότι ήταν ξαπλωμένος ακόμα στο κρεβάτι του αλλά δεν κοιμόταν. Ίσως μελετούσε έτσι αναπαυτικά τις δικογραφίες του.

- Ναι, απάντησε ξερά από μέσα

- Κάποιος κύριος είναι στο γραφείο και σας περιμένει για κάποια του υπόθεση, του είπε.

- Έρχομαι σε λίγο, ξανακούστηκε η φωνή από μέσα.

Σε δύο τρία λεφτά ακούστηκε από πάνω αδύναμα ο λεπτός ήχος της ξυριστικής μηχανής του δικηγόρου. Σημάδι ότι ξυριζόταν.

Δεν πέρασαν δέκα λεφτά με ένα τέταρτο και εμφανίστηκε στο γραφείο του ο κ. Χριστοφορίδης φρεσκοξυρισμένος, καλοχτενισμένος, με το κουστούμι. τη γραβάτα και το απαραίτητο μαντηλάκι στο πέτο του. Είδε τον ανθρωπάκο, που στο μεταξύ είχε σηκωθεί όρθιος, και έριξε και μια ματιά απογοήτευσης προς το νεαρό βοηθό του. Ύστερα κλείστηκε για μισή περίπου ώρα με τον πελάτη στο γραφείο του.

Όταν τελείωσαν την κουβέντα και ο ανθρωπάκος αναχώρησε, ο Δικηγόρος με ένα μόλις συγκρατούμενο εκνευρισμό στράφηκε προς το βοηθό του:

- Βρέ παιδάκι μου, έλεγε σχεδόν αγανακτισμένος, χάθηκε να του πεις να περάσει αύριο. Σκοτώθηκα να ντυθώ και να ξυριστώ για το τίποτα. Κι αυτό το "κύριος" τι το ήθελες; Σε παρακαλώ, για να συνεννοηθούμε, εξακολούθησε να απευθύνεται έντονα στον εμβρόντητο βοηθό του, όταν στο μέλλον έρχεται κάποιος αξιοπρεπής και καλοντυμένος τέλος πάντων πελάτης, να με ειδοποιείς λέγοντας "σας περιμένει κάποιος κύριος", αλλιώτικα, "σας περιμένει κάποιος άνθρωπος". Έτσι θα καταλαβαίνω κι εγώ, ώστε να μην ταλαιπωρούμαι άδικα.

- Μόλις τέλειωσε το μάθημα ο Δικηγόρος, πολύ ευγενικά και με κάποια συστολή ο βοηθός του απάντησε:

- Κύριε Χριστοφορίδη, με συγχωρείτε, που έγινα η αιτία να εκνευρισθείτε. Όμως αισθάνομαι ότι δεν έχω την ικανότητα και, εδώ που τα λέμε, ούτε την κατάλληλη αγωγή από το σπίτι μου, ώστε να ξεχωρίζω τους "κυρίους" από τους " ανθρώπους". Σας παρακαλώ θερμά να μου επιτρέψετε σε ανάλογες περιπτώσεις να κρατώ τον πελάτη στο γραφείο σας και, όταν εσείς κατεβείτε, κάνετε και τη σχετική διαπίστωση.

Ο δικηγόρος τον άκουγε με έκπληξη, όση ώρα μιλούσε. Τέλος στράφηκε χωρίς να μιλήσει και ανέβηκε στο επάνω πάτωμα του σπιτιού του.

Το ίδιο βράδυ ο κύριος Χριστοφορίδης του έστειλε με την υπηρέτρια το μισθό του και του μήνυσε ότι δεν χρειαζόταν περαιτέρω τις υπηρεσίες του.

Ραφαήλ Ε. ΠΑΠΑΔΕΛΛΗΣ

Μάκη Ἀξιώτη

ΣΤΡΑΤΗΣ ΒΑΡΚΑΣ

Ἕνας τροβαδοῦρος τῆς Γέρας



"Ἀπόψε τὸ θέατρο τῆς Ἐκθέσεως θὰ μᾶς δώσει μιὰν ἀναπαράσταση Γεραγώτικου Γάμου, ἀπὸ Γεραγῶτες ἐρασιτέχνες, μὲ ἐπιμέλεια καὶ διδασκαλία τοῦ κ. Στρατῆ Βάρκα. Θὰ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ γραφικὰ καὶ πιὸ ἐνδιαφέροντα θεάματα ποὺ θὰ μᾶς δίνει ἡ ἔκθεση, μιὰν ἀναβίωση ἐπὶ σκηνῆς τῶν ὡραίων λεσβιακῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ποὺ κάθε μέρα τὰ ἐκτοπίζει ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὰ σκοτώνει ὁ ψευτοπολιτισμός".

Εἶναι ἀπ' τὸν *"Ταχυδρόμο"* τοῦ Λεφκία, τῆς 20/8/1952, ὅπου γράφονται αὐτὲς οἱ σειρές. Καὶ στὶς 22 τοῦ ἴδιου μήνα ἀναφέρεται *"ἡ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία ποὺ εἶχεν ὁ Γεραγώτικος γάμος"*.

Πρόκειται γιὰ τὸ *"Γάμο"* τὸ *"Ἠθογραφικὸ σκίτσο"* τοῦ Στρατῆ Παπανικόλα καὶ τὸ Γεραγώτη Στρατῆ Βάρκα ποὺ τὸν σκηνοθέτησε μὲ ἐπιτυχία.

Ὅμως, ἂν πᾶμε 13 χρόνια πίσω, στὶς 11/8/1939, ὁ "Τρίβολος" (σελ. 1415 Γ' τόμος) μὲ τὴν καυστική του γλώσσα σχολιάζει: *"Τί εἶνε αὐτὸς ὁ περίφημος Γάμος του (τοῦ Παπανικόλα), ποὺ τὸν εἶδανε καὶ τὸν χειροκροτήσανε τουλάχιστον δέκα χιλιάδες Μυτιληνιοί; Ἕνα μηδέν. Διάφορα κλοπιμαῖα συρράματα. Κοστούμια Παλαιοκήπου, ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ γλωσσικὸ ἰδίωμα Παππάδου, μουσικὴ Παλλεσβιακή"*. Καὶ ἐδῶ ὁ Στρατῆς Βάρκας *"ἔφερε ἐρασιτέχνες ἀπ' τὴ Γέρα μὲ τοπικὲς φορεσιές. Κεῖνος πάνω στὰ κείμενα τοῦ Παπανικόλα, ὀργάνωσε τὴν σκηνικὴ ἀπόδοση τοῦ Γάμου μὲ ἐπιτυχία"* (Στρατῆς Ἀναστασέλλης 1989). Εἶναι στὴ Λεσβιακὴ Ἔκθεση τοῦ 1939 καὶ στὴ Λεσβιακὴ Ἐμποροπανήγυρη τοῦ 1952.

Καὶ τὸ Μάϊο τοῦ 1969 θαυμάζω τὶς ὡραῖες λεσβιακὲς φορεσιὲς στὸ Γυμνάσιο τοῦ Παππάδου, ὅπου παίχτηκε πάλι μὲ ἐπιτυχία τὸ ἴδιο ἔργο. Καὶ στὶς φωτογραφίες σοβαρή, ὅπως πάντα τὴ θυμᾶμαι, ἡ μορφὴ τοῦ Στρατῆ, ἀφανὴ ἥρωα μὲ πυξίδα καὶ κέρδος του τὴν ἠθικὴ ἱκανοποίηση στὸ ἀσίγαστο μεράκι. Τὸ 1974 τὸν χάσαμε ὁριστικά. Στὸ σπίτι του, κοντὰ στὴν ἀγορὰ τοῦ Παππάδου, σταμάτησε νὰ ἀκούγεται τὸ βιολί. Τὸ "στενὸ" *"σώπασε καὶ δὲ λαλεῖ"*. Αὐτὸς ἦταν ὁ Στρατῆς Βάρκας. Πολυσύνθετος, ἀνήσυχος. Τὸν θυμᾶμαι μὲ τὸ τσαντάκι παραμάσχαλα. Βιοπορισμός, τὰ λαχεῖα καὶ οἱ ἐλπές. Μά, στὸ Ψαλτήρι τοῦ *"Ταξιάρχη"* ἡ ἀρίστη γνώση τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς μετατρέπεται σὲ ὡραία κατανυκτικὴ ψαλμωδία. Ἡ μουσικὴ γι' αὐτὸν ἀποτελεῖ τρόπο ζωῆς, ἀπαραίτητο συμπλήρωμα ἐπιβίωσής του, μέσα στὴν περιορισμένη κοινωνία τῆς Γέρας. Τοῦ πλαταίνει τὸν ὁρίζοντα. Ἴσως νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ βοηθᾶ τὸν *"ἀπέραντο ἀνθρώπινο νοῦ"* νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὸν *"ἀπέραντο κόσμο"*, ζώντας μὲ τὴ σάρκα σ' ἕνα περιορισμένο τόπο.

Ἔτσι, διαχρονικά, σὲ φωτογραφίες τοῦ χθές, τὸν βλέπουμε μὲ τρομπόνι, σὲ στρατιωτικὴ Μπάντα, τοῦ 1926 (23 ἐτῶν), μὲ φλάουτο ἀργότερα, καὶ σὲ μιὰ τελευταία του, μὲ τὸ ἀγαπημένο του βιολί. Ἔπαιζε μαντολίνο, κλαρίνο, ὀκαρίνα. Μιὰ γεμάτη

βαλίτσα μὲ φυλλάδια μουσικῆς κληροδότησε στὴ γυναίκα του, τὴν Κατερίνα. Καὶ ἕνα δωμάτιο μὲ τὰ μουσικὰ ὄργανά του, στὰ παιδιά του. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ χαρτιὰ ποὺ τὸ κοινό τους σημεῖο εἶναι τὸ πεντάγραμμο, πολλὰ ἔχουν γεμίσει μὲ νότες, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Στρατῆ. *"Ἀποκρηάτικος Γεραγώτικος"*, ἕνα του χειρόγραφο. Καὶ τόσα καὶ τόσα ἄλλα! Ὅλη του ἡ ζωή!

Μαζὶ μὲ τὴ μουσικὴ ζοῦσε, γι' αὐτὸ καὶ τὸ πρῶτο ραδιόφωνο στὸ χωριὸ τὸ ἔφερε αὐτός. Ἐπαφὴ μὲ τὸ γύρω κόσμο. Γιὰ νὰ παγιδεύσει τὶς νότες ποὺ χόρευαν στὶς συχνότητες τοῦ ἀέρα!..

Τὴ μέλισσα ποὺ ἐργάζεται ἀδιάκοπα καὶ δίνει τὸ μέλι, τὴν προδίνει τὸ βουητό της. Το Βάρκα, ποὺ κύλησε ἀθόρυβα στὰ σοκκάκια τοῦ χωριοῦ, μόνο οἱ ἐντυπώσεις τῶν συγχωριανῶν του τὸν ζωντανεύουν. Καὶ κάτι σκόρπιες φωτογραφίες, καὶ κάτι σειρές, σὲ λίγα ἔντυπα. Μά, αὐτὰ σβήνουν, καθὼς οἱ ἄνθρωποι περνοῦν, κι ὁ χρόνος κιτρινίζει τὰ σκόρπια χαρτιά...

Ἦταν λοιπὸν ἀπαραίτητο, κι ἂν ἀκόμα ὁ ἴδιος δὲν τὸ ζήτησε ποτέ, νὰ μαζέψουμε ὅσα κομμάτια ἦταν προσιτὰ καὶ νὰ φτιάξουμε τὸ πρόσωπό του ἀκέραιο. Ἔπαιζε πολλὰ μουσικὰ ὄργανα, γιατὶ γνώριζε βαθειὰ τὴ μουσική, καὶ ἴσως αὐτὴ νὰ μιλοῦσε περισσότερο στὸν ἐσωτερικό του κόσμο. Γνώριζε τὴ βυζαντινὴ μουσική, γιατὶ ἦταν κι αὐτὴ κομμάτι τοῦ "μουσικοῦ σύμπαντος", ποὺ τὸν γοήτευε. Τὸ αἰσθητήριό του καὶ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν πατροπαράδοτη κληρονομιά μας τὸν βοηθήσανε νὰ σκηνοθετήσει μὲ ἐπιτυχία ἀπανωτὲς φορὲς τὸ *"Γεραγώτικο γάμο"* καὶ τὸν *" Ἐρ χὰρ Ἀγά"*, ἀπ' ὅ,τι μοῦ εἶπανε.

Καὶ μαζὶ μ' ὅλα αὐτὰ εἶχε καὶ τὸ πάθος τῆς φωτογραφίας. Εἶναι γνωστὸ τὸ "ἄλμπουμ" ποὺ κρατοῦσε μὲ ὅλους τοὺς ἀλαφροΐσκιωτους τῆς Γέρας. Αὐτοὺς ποὺ ἴσως (ποιός ξέρει) στὸν κόσμο ποὺ ζοῦνε νὰ βασιλεύει ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ἁρμονία...

Αὐτὸς ἦταν ὁ Στρατῆς ὁ Βάρκας ὁ Τροβαδοῦρος τῆς Γέρας. Αὐτὰ ἦταν τὰ χαρίσματά του, ἱκανὰ νὰ τὸν κρατήσουν στὴ μνήμη μας. Τὰ ἐλαττώματά του κοινά, ὅπως ὅλων μας, ἀνήκουν στὴ λήθη.

Μάκης ΑΞΙΩΤΗΣ



ΣΤΡΑΤΗΣ ΒΑΡΚΑΣ
Ὁ τροβαδοῦρος τῆς Γέρας

Δημήτρη Σαραντάκου

ΕΦΤΑ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΑ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑ(*)

(Απόσπασμα)

Το πρώτο καλοκαίρι - (Μόρια 1936)



Το μαγαζάκι του παπού

Το μαγαζί του παπού ήταν στην αρχή του δρόμου που κατηφόριζε από την αγορά προς τον Τσεσμέ. Ήταν στενόμακρο και στις τρεις πλευρές του είχε ξύλινα ράφια από το πάτωμα ως το ταβάνι. Την τέταρτη πλευρά του την έπιανε η δίφυλλη πόρτα.

Μπροστά από την αριστερή πλευρά ήταν ένας ξύλινος πάγκος, όπου ο παπούς άπλωνε τα τόπια με το ύφασμα για να τα πουλήσει.

Ο παπούς δεν πουλούσε μονάχα υφάσματα κάθε είδους, αλλά και νήματα, μάλλινα ή μπαμπακερά, κλωστές σε κουβαρίστρες και μασουράκια, καρφίτσες, βελόνες και παραμάνες, κόπιτσες, σούστες και γάντζους για τα ρούχα, φουρκέτες, χτενάκια και τσιμπιδάκια για τα μαλλιά. Ακόμα πουλούσε μπογές για το βάψιμο των ρούχων, στύψη, ακουαφόρτε, βιτριόλι, σόδα, ποτάσα, ναφθαλίνη, κινίνο, ασπιρίνες, κολώνιες, ανθόνερο, ροδόσταμο και πλήθος άλλα εμπορεύματα, που πλημμύριζαν τα ράφια του μαγαζιού του.

Του άρεσε, όταν δεν έβρισκε τ' άλλα παιδιά για να παίξουν, να πηγαίνει στο μαγαζί του παπού, να περιεργάζεται τα διάφορα εμπορεύματα και να παρακολουθεί το πάρε δώσε με τους πελάτες του.

Ο παπούς τον καλοδεχόταν, αλλά με την πρώτη του απαγόρεψε αυστηρά να πιάνει τα κουτιά που είχαν σκόνες και τα μπουκάλια που είχαν υγρά. Αντίθετα τον άφηνε να παίζει με τα κουτιά που είχαν χρωματιστές κλωστές για κέντημα, και τα χαρτόνια με τα χρωματολόγιά τους. Τον άφησε επίσης να παίζει με τη μικροσκοπική ζυγαριά, που την είχε για να ζυγιάζει τις μπογιές.

Ο παπούς ήταν αυστηρός και λυγομίλητος και με τους πελάτες, ιδίως με τα μικρά που οι μανάδες τους τα στέλναν να πάρουν διάφορα πράγματα.

Σ' αυτή την περίπτωση γινόταν ο παρακάτω διάλογος:

- Ο μικρός (χωρίς να πάρει ανάσα): Είπε η μαμά μου να μου δώσεις τρεις δραχμές μπαμπακούλα, δυό πήχες κάμποτο, ένα χαρτί καρφίτσες, μια κουβαρίστρα άσπρη κλωστή και δυό βελόνες.
- Ο παπούς: Έχεις τα λεφτά;
- Ο μικρός: Τάχω.
- Ο παπούς: Να τα δώ.

Ο μικρός τούδινε τα λεφτά, ο παπούς τα μετρούσε προσεχτικά, υπολόγιζε την αξία

(*) Το κείμενο τούτο είναι απόσπασμα από το πρώτο μέρος του αδημοσίευτου βιβλίου του "Εφτά ευτυχισμένα καλοκαίρια".

της παραγγελίας και εφόσον αντιστοιχούσαν ή περίσσευαν τούδινε όσα ζητούσε, έγραφε σ' ένα χαρτί τα μερικά ποσά και το σύνολο, τύλιγε σ' αυτό τα ρέστα, αν υπήρχαν και τον ξαπόστελνε. Αν όμως ήταν λιγότερα , έστελνε τον απεσταλμένο στη μάνα του να φέρει και τα υπόλοιπα.

Όταν βράδιαζε κι έκοβε η πελατεία, ο παπούς συνήθιζε να βγάζει μια καρέκλα, που είχε πίσω από τον πάγκο, να την ακουμπά έξω από την πόρτα του μαγαζιού του και να κάθεται στη βραδινή δροσιά παίζοντας ρεμβαστικά το κομπολόϊ του.

Κάθε βράδυ, στις οκτώμισυ περίπου, κατέφθανε από το σπίτι ο κίτρινος γάτος του και τριβόταν στις μπότες του. Τότε ο παπούς σηκωνόταν, έβαζε μέσα την καρέκλα του, έβαζε τις ξύλινες καπάντζες στα τζάμια της πόρτας του μαγαζιού, έσβηνε το φως κι' έκλεινε την πόρτα.

Αφού κλείδωνε με κλειδί την πόρτα, έβαζε δυό σιδερένιες μπάρες σε δυό ζευγάρια γάντζους στερεωμένους στην κάσα της πόρτας και τις ασφάλιζε με τέσσερα λουκέτα. Μόλις έκλεινε τα λουκέτα τα δοκίμαζε τραβώντας τα να δει αν έκλεισαν καλά. Ύστερ' απ' όλα αυτά απομακρυνόταν για λίγο, αλλά αμέσως πισωγύριζε και δοκίμαζε την πετούγια της πόρτας, να δει αν ήταν καλά κλειστή.

Τότε μονάχα, ήσυχος πως όλα ήταν ασφαλισμένα, κινούσε για το σπίτι, συντροφιά με το γάτο του.

Την Κυριακή στην Εκκλησιά

Στο σπίτι τους μονάχα ο πατέρας του ήταν δεδηλωμένος άθεος και αδιάλλαχτος αντικληρικαλιστής. Στη στάση αυτή κατάληξε ύστερ' από μακρόχρονες μελέτες και συζητήσεις και μετά από βαθειά περισυλλογή. Τις απόψεις του, που τις κράτησε ασυμβίβαστες ως το θάνατό του, δεν επιδίωξε ποτέ να τις επιβάλει σε κανέναν άλλον. Δε δεχόταν όμως και να του κάνουν αντίθετη προπαγάνδα. Γενικά, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις ή την έλλειψη τέτοιων πεποιθήσεων, τις θεωρούσε αυστηρά προσωπική υπόθεση, στην οποία κανείς άλλος δεν έπρεπε να επεμβαίνει.

Η μητέρα του πάλι πίστευε στην ύπαρξη του Θεού, είχε όμως συγκεχυμένες απόψεις και δεν είχε εμβαθύνει στο θέμα. Στο ζήτημα της Θρησκείας κρατούσε ορισμένους τύπους, νήστευε τη Μεγάλη Βδομάδα και τις παραμονές κάποιων εορτών, κοινωνούσε δυο-τρεις φορές το χρόνο, κι' έκανε το σταυρό της. Πιο πολύ τη δυνάστευαν ορισμένες προλήψεις και δεισιδαιμονίες, όπως άλλωστε τυρανούσαν όλους σχεδόν τους ανθρώπους, εκτός από τον άντρα της.

Ο παπούς του κι' η γιαγιά του ήταν άνθρωποι ευλαβείς και θεοφοβούμενοι, χωρίς όμως νάναι θρησκόληπτοι και φανατικοί.

Ο ίδιος ήταν στην ηλικία που αποδεχόταν τα καθιερωμένα χωρίς αντιρρήσεις. Τον άρεσαν οι θρησκευτικές τελετές, ιδίως της Εβδομάδας των Παθών, φιλούσε τα εικονίσματα και το χέρι των παπάδων και δεχόταν χωρίς στεναχώρια να νηστέψει για να κοινωνήσει. Του άρεσε η εκκλησία, αλλά βαρυώταν τη Λειτουργία, με τη δίωρη ορθοστασία που συνεπαγόταν.

Εκείνη την Κυριακή ήταν του Προφητηλία και στη Λειτουργία που θα γινόταν στον Άη-Δημήτρη θαρχόταν κι' ο Δεσπότης.

Ξύπνησαν πιο νωρίς απ' ότι τις άλλες Κυριακές, γιατί θα πήγαιναν οικογενειακώς στην Εκκλησία. Τον πλύναν, τον χτένισαν και του βάλαν τα καλά του. Καλού-κακού του απαγόρεψαν αυστηρά να βγει στο δρόμο, μην τύχει και λερωθεί.

Σε λίγο κίνησαν όλοι μαζί για την εκκλησία φορώντας τα γιορτινά τους. Στον ανηφορικό δρόμο που οδηγούσε προς τον Άη-Δημήτρη συνάντησαν κι' άλλες οικογένειες, που πήγαιναν κι' αυτές στη Λειτουργία.

Η εκκλησία του Άη-Δημήτρη βρίσκεται πάνω σ' ένα λόφο, στη βορειοδυτική πλευρά του χωριού. Είναι μεγάλη, σχεδόν μεγαλοπρεπής για τα μέτρα του χωριού, πάνω από το οποίο δέσποζε, λόγω της θέσης της.

Όταν μπήκαν μέσα είδε πως ήταν καταστόλιστη. Οι πολυέλαιοι αναμμένοι φεγγοβολούσαν, τα μανουάλια γεμάτα αναμμένα κεριά. Όλοι οι πιστοί φορούσαν τα καλά τους κι' οι παπάδες ήταν στολισμένοι με τα καλύτερά τους άμφια. Όσο για το Δεσπότη, αυτός ντυμένος στα ολόχρυσα στεκόταν στο θρόνο του, κοντά στους δεξιούς ψαλτάδες.

Ο ήλιος μπαίνοντας από τα χρωματιστά τζάμια των φεγγιτών του τρούλου έδινε άλλην όψη στο φωτισμένο και καταστόλιστο εσωτερικό του ναού.

Έτυχε τώρα εκείνη την Κυριακή νάναι οι ψαλτάδες καλοί, καθόλου παράτονοι, με δυνατή καμπανιστή φωνή, κι' ο διάκος καλλίφωνος, κι' οι παπάδες γραμματισμένοι, κι' όλη η Λειτουργία νάναι μια αισθητική απόλαυση. Κι' όχι μονάχα αισθητική. Σε μια στιγμή, που οι δυνατές ψαλμωδίες είχαν σταματήσει απότομα και στην απόλυτη σιωπή που ακολούθησε ακουγόταν μονάχα ο ρυθμικός μεταλλικός ήχος από το θυμιατήρι του διάκου, καθώς θυμιάτιζε το Δεσπότη, ενώ ο καπνός από το λιβάνι, ανεβαίνοντας ψηλά, χρωματιζόταν χρυσός και κόκκινος και πράσινος και γαλάζιος από το φως που περνούσε από τους φεγγίτες του τρούλου, κι' ο Δεσπότης όρθιος και μεγαλόπρεπος ευλογούσε τους πιστούς, τότε ένιωσε να τον δονεί ένα κύμα κατάνυξης.

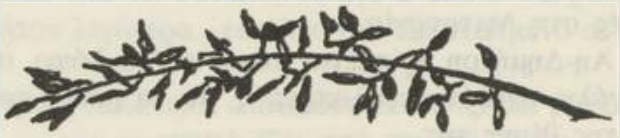
Μετά τη Λειτουργία, αφού πήραν αντίδωρο, ο παπούς του τον πήρε για μια βόλτα στην πλατεία του χωριού, ενώ οι γυναίκες γύρισαν στο σπίτι να ετοιμάσουν το τραπέζι.....

.....

Δημήτρης ΣΑΡΑΝΤΑΚΟΣ

ΦΟΜ 1977





ΛΕΣΒΟΣ

Χρυσένιο πλατανόφυλλο, στον κόρφο του Αιγαίου.
Κόσμημα πολυδούλευτο, στ' αμόνι του Θεού!
Πεντάγραμμο γλυκόηχο, στη λύρα του Αλκαίου.
Φωλιά που μας ξεπούλιασες, τον Ψαπφικό το νου.

Λέσβος ασημοφόρετη και πρασινοματούσα.
Του Θιόφιλου ζωγράφισμα, σ' ατλάζι γαλανό.
Άσμα γλυκό τ' Αρίονα, των ποιητών η μούσα.
Αστέρι πιό λαμπρόφωτο κι' απ' τον αυγερινό.

Κόρες και γιούς ξεγέννησες, και νάτοι, που χορεύουν,
σ' αλώνια μυριοπράσινα, κι' η γη τριζοκοπά.
Μαντήλια θαλασσόβαφτα, κυματιστά σαλεύουν
και καστανιέτες μαγικές το πέλαγο χτυπά.

Πρώτη που σέρνει το χορό, ξανθιά η Μυτιλήνη.
Μαβιόντυτος ο Μόλυβος, το βήμα ακλουθά.
Σειέται δροσάτη η Θερμή, το Σίγρι αναδίνει,
της ψαραρμύρας ίδρωτα, κι' η Καλλονή μεθά.

Κι' όλο και μπαίνουν στο χορό πλήθος χωριά με χάρη.
Και χαιρετίζει τη στιγμή, το πλοίο που περνά.
Γιορταστικούς λαμπτήρες του, τους ρίχνει το φεγγάρι.
Χαράς τον που στη Λέσβο μας, γεννιέται και γερνά!..

Μαρία ΑΓΙΑΣΣΩΤΟΥ - ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ

Νίκης Τατᾶ - Χούσου

"ΟΔΟΣ ΒΥΡΩΝΟΣ 8"

Γλυκιὲς ἀναμνήσεις



Καλοκαίρι τοῦ 1989. Προσκύνημα καὶ πάλι στὸ σπίτι μας στὴν ὁδὸ Βύρωνος 8, στὸν Ἅγ. Συμεών, κοντὰ ἐκεῖ ποὺ στεγάστηκαν μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειά μου καὶ τὰ ἐφηβικά μου ὄνειρα, ὡς ποὺ ἔφυγα νύφη. Ἐκεῖ, κάναμε τὴν ἔκθεση τῶν προικιῶν μου, πρὶν μποῦν στὰ μπαοῦλα γιὰ τὸ ταξίδι στὴν Ἀθήνα, καὶ τὰ ἔραιναν οἱ γειτόνισσες μὲ ρύζι γιὰ νὰ ριζώσει ὁ γάμος, ἔθιμο ποὺ εἶχε παραμεριστεῖ στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς, κι ἄρχισε ν' ἀναβιώνει στὴν ἐποχή μου.

Δὲν εἶχε αὐλὴ μπροστὰ τὸ σπίτι μας, ποὺ δὲν ἦταν δικό μας, τὸ νοικιάζαμε, ἦταν ἰδιοκτησία τῆς κυρᾶς Ταξιαρχούλας, καλῆς γυναίκας, γελαστῆς. Ἤξερε ὅτι τὸ σπίτι της ἔπεσε σὲ καλὰ χέρια, τῆς μάνας μου φυσικά, ποὺ τὸ φρόντιζε τόσα χρόνια σὰ νἄταν δικό της. Τότε δά κι αὐτὲς οἱ σχέσεις ἦταν ἀνθρώπινες καὶ δὲ χρειαζόταν κανένας νόμος γιὰ νὰ λύσει τὶς τυχὸν διαφορές, ὅπως γίνεται σήμερα, ποὺ μόνο στὰ Δικαστήρια λύνονται.

Τὸ σπίτι μας εἶχε δυὸ σκαλοπάτια ποὺ τὸ χώριζαν ἀπ' τὸ δρόμο - ντουσιμέ. Τὸ τί δύσκολο ἦταν τὸ σκούπισμά του, μόνο ἐγὼ τόξερα ποὺ σὰν μεγαλύτερη εἶχα ἀναλάβει λίγο ἀπ' τὸ νοικοκυριό..., "γιὰ νὰ μάθεις", ὅπως ἔλεγε ἡ μάνα μου, "νὰ διευθύνεις τὸ σπιτικό σου ἀργότερα". Κι' ἂν δὲν ἤξερα ἐγὼ πρῶτα πῶς κουμαντάρεται τὸ σπιτικό, πῶς θὰ μάθαινα τοὺς ἄλλους, ποὺ θὰ μὲ βοηθοῦσαν;

Κι εἴχαμε καὶ μιὰ Ἀρμενούλα - Τακουὴ τὴ λέγανε - ποὺ βοηθοῦσε τὴ μάνα μου, ποὺ εἶχε τὰ τέσσερα δικά της παιδιά, καὶ σὰν πέμπτο ἐκείνη... Ὅταν ἔφυγε ἀργότερα στὴν Πατρίδα της, σὰν ἔφυγαν ὅλοι οἱ Ἀρμένιοι, κλαίγαμε μαζί της ποὺ ἀποχωριζόμασταν, μὰ ξέραμε, πῶς εἶναι γιὰ καλό της, γιατὶ ἡ μάνα μου ἤξερε ἀπὸ προσφυγιά, μιὰ κι ἦταν κι αὐτὴ ξεριζωμένη ἀπ' τὴ Μικρασία, ἀπ' τ' ἀπέναντί μας παράλια, ποὺ τἄβλεπε κι ἀναστέναζε πολλὲς φορές.

Μπροστὰ στὴν πόρτα μας, τ' Ἁγιοῦ Γιαννιοῦ, ἀνοιγόταν ὁ "Κλήδονας". Μαζὶ μὲ τὶς ἀδελφές μου Σοφία κι Ἐλευθερία, μαζεύονταν κι ὅλα τὰ κορίτσια τῆς γειτονιᾶς μας, ἡ Πελαγίτσα, ἡ Κλειούλα, ἡ Ἀγγελικούλα, ἡ Ἀφρούλα, τὸ Ρηνάκι. Ὅλες μας περιμέναμε μὲ ἀγωνία τὸ τραγούδι ποὺ θὰ μᾶς ἔλεγαν, ἂν θὰ ταίριαζε μὲ τὶς προσδοκίες μας, τίς... "ρομαντικές".

Τὸ "χτυπητήρι" τῆς ξύλινης ἐξώπορτας εἶχε ἕνα μπρούτζινο χεράκι, γυναικεῖο, μὲ δαχτυλίδι καὶ βραχιόλι (ποιός ξέρει σὲ ποιόν "ἀντικαὶρ" πουλήθηκε). Τώρα ἔχει τὸ μικρό, κρύο πλαστικὸ κουμπάκι τοῦ ἠλεκτρικοῦ κουδουνιοῦ, βλέπεις ὁ ἠλεκτρισμὸς τρέχει καὶ δίνει τὸν ἦχο γρηγορότερα!.. Βέβαια, καὶ τότε εἴχαμε ἠλεκτρικὸ ρεῦμα, ἀλλὰ προτιμούσαμε τὸ μπρούτζινο χεράκι ποὺ ἄστραφτε ἀπ' τὸ γυάλισμα ποὺ τοῦ κάναμε, ποὺ ξεχώριζε ἀκόμα καὶ τὴ νύχτα.

Τὸ σπίτι μας ἦταν μεσοτοιχία μὲ τ' ἄλλα διπλανά του σπίτια, καὶ χωριζόταν ἀπ' αὐτὰ μόνο ἀπ' τὸ διαφορετικό του χρῶμα. Τὸ δικό μας εἶχε τὸ χρῶμα τῆς ὤχρας, μὲ καφετιὲς κορνίζες... Τώρα ἔχει βαθειὲς πληγὲς καὶ φάνηκαν πιὰ τὰ ξέσαρκά του, τὰ μπαγδατιά, νὰ χάσκουν στὸ σκοτεινὸ κενό τῆς μοναξιᾶς. Ἄχ νὰ μποροῦσα νὰ σ' ἀνακούφιζα σπιτάκι μου. Πονεῖς τὸ ξέρω, μὰ βλέπεις ὁ "πολιτισμὸς" θέλει πιὰ τὶς πολυκατοικίες - κουτιά, μὲ τὴν ἀποξενωμένη διπλανὴ πόρτα, ποὺ σφαλίζει γρήγορα, μὲ κλειδαριὲς διπλές, πολὺ γερές, γιὰ σιγουριά!..

Ἦταν διώροφο τὸ σπιτικό μας, κι εἶχε ἀψηλὰ τὰ παραθύρια του, στὸ δρόμο, μακριὰ ἀπ' τὴν κρεβατοκάμαρη τῶν γονιῶν μας, κι ἔτσι, μισοβγαίναμε κρυφὰ-δειλὰ ἀπ' τὰ μισάνοιχτα παραθυρόφυλλα, ν' ἀκούσουμε τὶς μελωδικὲς καντάδες:

Ἡ ζωὴ εἶναι μικρὴ
σὰν τριαντάφυλλο
ποὺ ἀργὰ φυλλοροεῖ.
Ἡ ζωὴ εἶναι μικρὴ
ἔλα ἀγάπη μου
καὶ φεύγεις τὸ πρωΐ.

Καὶ γέμιζε κρυφοὺς ἀνασασμοὺς τὸ στενό μας τὸ δρομάκι, ποὺ φάνταζε μεγάλο σὰν ὅλα τ' ἄλλα γραφικὰ δρομάκια τῆς παλιᾶς μας πόλης, "τότε ποὺ ζούσαμε" ἀκόμα...

Εἶχε ξύλα χοντρὰ γιὰ πάτωμα τὸ σπίτι μας, κάπου-κάπου ἀραιὰ μεταξύ τους, ποὺ μόνο ἡ βούρτσα ἡ σκληρὴ μὲ σαπουνάδα τὰ καθάριζε, καὶ μετά, ντυνόταν μὲ τὰ πολύχρωμα στρωσίδια, ποὺ καμιὰ φορὰ τὰ σήκωνε ὁ ἀέρας ποὺ ἔμπαινε ἀπ' τὸ κατώγι. Ἡ σόμπα ὅμως ἡ πράσινη, ἡ γυαλιστερή, ποὺ ἔκαιγε ξυλοκάρβουνο, ἔδιωχνε τὸ κρύο μακριὰ ἀπ' τὰ κορμιὰ κι ἀπ' τὴν καρδιά, γιατὶ βλέπαμε τὴν πύρινη φλόγα της, ἀπ' τὸ παραθυράκι της, νὰ τρελοχορεύει καὶ νὰ μᾶς χαμογελᾶ. Εἶχε κι ἕνα μικρὸ ντουλαπάκι χωμένο στὸ χοντρὸ τοῖχο, ποὺ ἦταν τὸ "φαρμακεῖο" μας. Ἐκεῖ μέσα, ἀκόμα σὰ νὰ τὸ νιώθω καὶ τώρα, θυμᾶμαι τὸ δέος ποὺ αἰσθανόμαστε, ὅταν τ' ἀνοίγαμε καὶ βλέπαμε ἕνα ἄσπρο μπουκαλάκι γεμάτο λάδι, ποὺ μέσα του εἶχε ἕνα μικρὸ νεογέννητο ποντικάκι, ποὺ θά'λιωνε μιὰ μέρα καὶ θὰ γινόταν "βάλσαμο" γιὰ τὶς πληγές, συνταγὴ τῆς πρόγιαγιάς μου, ποὺ ἦταν "γιάτρισσα" στὸ χωριό της, στὴν Ἀνατολή!..

Εἶχε μιὰν αὐλὴ τὸ σπίτι μας, ἀπ' τὴ μεριὰ τῆς Ἐκκλησιᾶς, καὶ μιὰ κατσικούλα δεμένη κάτω ἀπ' τὴν κληματαριά, ποὺ γιὰ κάμποσα χρόνια, τὰ δύσκολα, μᾶς χάριζε τὸ γάλα της, κι ὅταν ἐρχόταν τὸ ἀρσενικό της μὲ πολὺ περιέργεια, καὶ κρυφὰ ἀπ' τοὺς γονεῖς μας, παρακολουθούσαμε τὴ γνωριμία καὶ τὸν ἔρωτά τους..., ἐμπειρίες κοσμογονικές, ποὺ μόνο τὰ παιδιὰ τῶν χωριῶν τὶς ἔχουν! Ἔτσι, παίρναμε καὶ λίγες γνώσεις γύρω ἀπ' τό... σέξ, ποὺ τότε ἦταν ἁμαρτία καὶ ν' ἀναφερθεῖ ἡ λέξη!.. Κάτι διαβάζαμε κρυφὰ στὶς ἐγκυκλοπαίδειες κι ἀνάμεσα στὰ κρυφόγελα, λέγαμε τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὅρους, χωρὶς νὰ τοὺς καταλαβαίνουμε καὶ πολύ...

Ἡ αὐλίτσα μας εἶχε μιὰ μουριὰ κοντούλα, κλαδεμένη στρογγυλὴ κι ἦταν φουντωτὴ σὰν ὀμπρέλλα. Μᾶς μάζευε στὴ ρίζα της, καὶ παίζαμε ἐμεῖς τὰ κορίτσια (τότε δὲν ὑπῆρχε ἡ τάση γιὰ ἰσότητα τῶν δύο φύλων) τὶς καλὲς νοικοκυροῦλες, παράδειγμα ποὺ παίρναμε ἀπ' τὴ μητέρα μας. Στρώναμε τὰ "βαλάδια" μας (ὑφασμάτινα κομμάτια πολύχρωμα) ποὺ ράβαμε μ' αὐτὰ φορεματάκια γιὰ τὶς κοῦκλες μας. Ἔτσι, παίρναμε τὰ πρῶτα μαθήματα ραπτικῆς ἀπ' τὴ μάνα μας, ποὺ ἦταν καλὴ μοδίστρα.

Ὅταν πρωτόβγαζε ἡ μουριὰ τὰ τρυφερά της φυλλαράκια, τὰ μαζεύαμε καὶ μ' αὐτὰ τρέφαμε μεταξοσκώληκες, τί μυστήριο κι' αὐτὸ ποὺ συντελεῖται! Μ' ὀρθάνοιχτα μάτια γεμάτα ἀπορία, βλέπαμε ἕνα μικρὸ λευκὸ ζωάκι νὰ παράγει δουλεύοντας τ' ἀτόφιο κι ἀκριβὸ μετάξι, νὰ κλίνεται στὴ μεταξένια φωλίτσα του, κι ἀφοῦ τελειώσει αὐτὴ τὴν ἐργασία του νὰ γίνεται χρυσαλλίδα (πεταλούδα)!..

Θυμᾶμαι ἀκόμα κάτι ἀπὸ τὴν αὐλή μας, τὴ μοσχομυρισμένη. Τὸ γιασεμί. Τὸ ἁπλωμένο σὲ μιὰ φρίντζα γιασεμί, ποὺ ὅταν ἄνθιζε, σκορποῦσε μέσα σ' ὅλο μας τὸ σπίτι τὸ μεθυστικό του ἄρωμα. Δὲν ξεχνῶ τὴν κατάλευκη "φούντα" αὐτοῦ τοῦ γιασεμιοῦ, ποὺ ἡ μάνα μας μᾶς χάριζε κάθε ἀπόγευμα. Μὲ πόση ἀγάπη περνοῦσε μὲ βελόνη σὲ κλωστή, τὰ μυρωδάτα γιασεμιά, καὶ μὲ πόση δεξιοτεχνία ἔφτιαχνε τὴ "φούντα" γιὰ νὰ τὴ βάλουμε ἐμεῖς φιλάρεσκα στὸ πέτο μας, στόλισμα ἀπαραίτητο, γιὰ τὴν καθημερινή, νεανική μας βόλτα, ἀπάνω-κάτω, στὴν Προκυμαία...

Ὁ ψηλὸς μαντρότοιχος τῆς αὐλῆς εἶχε μιὰ τεράστια ξύλινη πόρτα ποὺ διάπλατα ἄνοιγε στὴν "πελατεία" τοῦ μικροῦ μου ἀδελφοῦ Λευτέρη, κι ἀφοῦ βέβαια πλήρωναν τὴ "δεκάρα" γιὰ εἰσιτήριο, στὴν παράσταση Καραγκιόζη, ποὺ ἔκανε. Αἴθουσα παραστάσεων τὸ κατώγι μας, μὲ τὰ χοντρὰ ξύλινα δοκάρια, τὰ στηρίγματα τοῦ σπιτιοῦ, πάνω σ' αὐτὰ καρφωνόταν κι ὁ μπερντὲς τοῦ Καραγκιόζη...

Σ' αὐτὸ τὸ κατώγι στοιβαζόταν κι ἡ μπουγάδα, μέσα σὲ μιὰ πανύψηλη κοφίνα, κι ἀπὸ πάνω, ἀπ' ἕνα τουλπάνι, ἡ στάχτη τῆς φωτιᾶς τῶν ξύλων ποὺ ζέσταιναν τὸ νερό, ποὺ καθὼς ἦταν βραστό, τὸ περίχυνε ἡ κυρὰ-Δέσποινα, μιὰ ψηλὴ γυναίκα, μὲ χέρια στιβαρά, περνώντας το στ' ἀσπρόρουχα, καὶ τἄκανε χασέδες ἀπ' τ' ἄσπρισμα, λεύκασμα φυσικό, μὲ ἄρωμα μόνο τῆς καθαριότητας, χωρὶς χημικά, ποὺ προκαλοῦν ἀλλεργίες, χωρὶς δηλητηριώδεις ἀφροὺς ποὺ σκοτώνουν κάθε ψυχὴ ζῶσα, ὅταν χύνονται στὴ θάλασσα...

Κι' ἐρχόταν ἡ γιορτὴ τοῦ πατέρα μας, τοῦ Ἁγ. Στυλιανοῦ, κι ἀσπριζόταν ὅλο τὸ σπίτι καὶ μοσχομύριζε ἀσβέστη, καὶ στολιζόταν μὲ γλάστρες, μὲ μπιγόνιες-βασίλισσες, φτέρες καὶ καουτσούκ, ποὺ ἀπὸ τότε ἡ μάνα μου τὶς ἔφερνε μέσα στὸ σαλόνι καὶ τὶς ἔντυνε με χρωματιστό χαρτόνι, ποὺ ἔνωνε μὲ βελονιὲς κεντήματος, κι ἔβαζε στὰ βάζα τὰ τελευταῖα τριαντάφυλλα τοῦ κήπου, ποὺ ἔντονα εὐωδίαζαν...

Κι ἔρχονταν οἱ τοῦρτες, οἱ ὁμορφοστολισμένες ποὺ ἔστελναν οἱ φίλοι τοῦ πατέρα, ποὺ μέναν ἀνέγγιχτες μέχρι τὸ βράδυ. Τότε πιὰ ἡ μάνα μου, μέσα στὸν ἀσημένιο δίσκο, μαζὶ μὲ τὸν παραδοσιακὸ ἀψηλὸ μπακλαβά, τὶς κερνοῦσε σὰν ποικιλία στοὺς καλεσμένους μας.

Πρῶτος, νωρὶς τ' ἀπόγευμα, ἐρχόταν γιὰ τὰ "χρόνια πολλὰ" ὁ Δεσπότης, ὁ Μητροπολίτης Ἰάκωβος, ὁ Α', ἡ ἀξέχαστη, εὐγενικὴ ἐκείνη ἁγία φυσιογνωμία, ποὺ ἐμᾶς τὰ παιδιὰ μᾶς μάζευε κοντά του καὶ μᾶς εὐχόταν καλὴ ὑγεία καὶ προκοπὴ στὸ δρόμο τῆς ζωῆς... κι ἔμοιαζε νἄταν ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὅταν μιλοῦσε...

Τὸ βράδυ ἀργά, ὅλοι κάθονταν γιὰ φαγητὸ στὴν "τράπεζα" δηλ. στὰ τραπέζια ποὺ ἦσαν σ' ὅλα τὰ δωμάτια, καὶ πάνω καὶ κάτω, κι ἂν ἔρχονταν ἀπρόσμενοι ἐπισκέπτες, ἡ μάνα μου ἔλεγε "ὅλοι οἱ καλοὶ χωροῦν" καὶ γιὰ τὴ μάνα μου, ἦταν ὅλοι καλοί...

Ἀργότερα, ἐρχόταν ὁ Γιῶργος ὁ Μουφλουζέλλης, ποὺ πάντα πήγαινε στὰ σπίτια ποὺ γιόρταζαν, γιὰ νὰ παίξει καὶ νὰ βγάλει κι ἐκεῖνος τὸ μεροκάματό του. Βλέπεις τότε εἶχε μπεῖ στὴ ζωή μας ἡ "Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ" κι οἱ μουσικάντηδες καὶ τὰ ρεμπέτικα τραγούδια - τουλάχιστον στη Μυτιλήνη - ἄργησαν ν' ἀποχτήσουν μόνιμη στέγη καὶ νὰ

γίνουν πάλι "τῆς μόδας". Κι ὁ πατέρας μου, ποὺ ἦταν μερακλής, καὶ λεβεντάνθρωπος, τὸν ἄφηνε νὰ παίζει τὸ μπαγλαμαδάκι του, κι ἔδινε κέφι μέχρι πρωίας, κι ἔλεγε καὶ τὴ δική του σύνθεση:

Ἐγὼ δὲν ἔχω πάει στὸ σχολεῖο
κι οὔτε καὶ ξέρω γράμματα πολλὰ
μὰ ξέρω πὼς ἕνα κι ἕνα κάνουν δύο
καὶ πὼς τὰ φωνήεντα εἶναι ἑπτά...

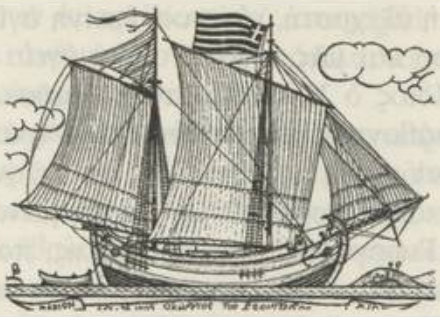
Κι οὔτε τὰ ἐκκωφαντικὰ στέρεο, κι οὔτε τὸ "100" νὰ σοὔρχεται καὶ νὰ σοῦ χαλᾶ τὴ διάθεση, ξέροντας ὅτι τὸ ἔστελνε γείτονας, ποὺ τὸν ἐνοχλοῦσε τὸ κέφι τῶν ἄλλων...

Τί ἀντίθεση στ' ἀλήθεια μὲ τὶς σημερινές μας γιορτές, ἕνα σοκολατάκι, ἕνα γλυκὸ τυλιγμένο στὸ χρυσόχαρτο, ἕτοιμο ἀπ' τὸ ζαχαροπλαστεῖο, λίγο ἀπ' τὸ "ἐθνικό μας" τὸ ποτὸ τὸ οὐϊσκάκι, μὲ ξηροὺς καρπούς, ποὺ δίνουν μὲν τὶς θερμίδες, ἀλλ' ὄχι τὴν ἀτμόσφαιρα "τοῦ παλιοῦ τραπεζιοῦ", καὶ μετά, ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων γιὰ τὸν "καιρὸ" καὶ νὰ φεύγεις γιὰ νὰ προλάβεις νὰ "χαιρετίσεις" ἴσως κι ἄλλους, καὶ γιὰ νἄσαι τὸ βράδυ στὸ σπίτι σου, νωρὶς ὅσο γίνεται, ἐξ αἰτίας τῶν μεγάλων ἀποστάσεων ποὺ σοῦ "δωρίζουν" οἱ ἀφιλόξενες, ἐρημικὲς μεγαλουπόλεις...

Ἀλήθεια, πόσο πικρή, μὰ καὶ παράξενη πουῦναι ἡ ζωή μας!.. Πόσο,
Ἄδειο τὸ σπίτι κι ὀρφανό·
κλεισμένη κι ἡ καρδιά του.
Ἐκεῖ ποὺ ἄλλοτε χαρᾶς
τραγούδια ἀκουγόνταν
τώρα, πῶς καὶ γιατί ἐστοίχειωσε
τῆς σιωπῆς ἡ θλίψη!..

Νίκη ΤΑΤΑ - ΧΟΥΣΟΥ

ΦΟΜ 1977



Στέφανου Βαλαβάνη

ΤΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΩΝ "ΦΩΤΩΝ" ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΠΕΛΟΠΗ ΛΕΣΒΟΥ

Έτσι, σαν ανάμνηση

*

Εδώ μας είπαν τσ' ήρθαμι σι τούτα τα παλάτια
τα δίπουρτα τα τρίπουρτα τα μαρμαρουχτισμένα
απ' όξου 'νι μι του ψηφί τσι μέσα μί τους θόλους
πιο μέσα μι του άλικου τ' αδρύ μαργαριτάρι.

Οι φωνές είναι αδρές, αψές, αντρίκες φωνές, δε μοιάζουν με παιδικές και μέσα στην κρύα, στην παγωμένη νύχτα της παραμονής των Φώτων, καθώς έρχονται από μακριά μοιάζουν σαν απόκοσμες.

Είπαμι τα παλάτια μας ας πούμι τουν αφέντη,
αφέντη, αφέντη, αφέντη μου πέντι φουρές αφέντη,
σένα σου πρέπ' αφέντη μου καρέκλα να καθίζεις
μι τόνα χέρι να μιτράς μι τάλλου να χαρίζεις,
σα σηκωθείς τσι ξισαστείς τσι πιάσεις του αλέτρι
τσι σπίρεις χίλια κόσκινα τσι κάνεις χίλια σνίτσα
γιομίζ' ο κόρφους σου φλουριά τσι ου τρουβά σ' ασήμι.

Αν και περίμενα ν' ακούσω τα κάλαντα των Φώτων και δεν ήθελα να με πάρει ο ύπνος, δεν τα κατάφερα και κοιμήθηκα, λαγοκοιμήθηκα καλύτερα, γιατί με το **"εδώ μας είπαν τσ' ήρθαμι"** τα μάτια μου άνοιξαν διάπλατα και τ' αυτιά μου τεντώθηκαν.

Είπαμι τουν αφέντη μας ας πούμι τη κυρά μας
κυρά λιγνή, κυρά χρυσή, κυρά μαλαματένια,
σήκου κυρά μ' να στουλιστείς να πας ταχιά στα Φώτα
τσι βάλ' ήλιου στου πρόσουπο τσι του φεγγάρ στου στήθους
τσι πάρι ρόδου απ' τ' ρουδιά τσ' ασπράδ' απί του χιόνι,
του μάτ' τσι του ματόφρυδο απί του χιλιδόνι,
τσ' του κοράκου του φτιρό να βάλ'ς πάν' απ' του φρύδι
τσι τα κοχλάκια του γυαλού να βάλεις δαχτυλίδι.

Είναι τα μόνα κάλαντα που δεν ξέρω, και δεν τα ξέρω γιατί τα κάλαντα αυτά δεν τα λέμε εμείς τα παιδιά, τα λένε τα παλικάρια του Χωριού και τα λένε σε ώρα περασμένη, ώρα που δε μας αφήνουν οι γονείς μας (φοβόμαστε και μεις) **να τα πούμε.**

Είπαμι τη Κυρία μας ας πούμι για τ' αγόρι
εδώ 'χουμι έν' άγουρου πανώριου παλικάρι
δέκα μικρές το αγαπούν τσι δικουχτώ μιγάλες
απ' όλες η μικρότερη κιντά του μαντιλάκι,

κέντα του κόρημ' κέντα του, τ' αρραβουνιαστικούσου
τριγύρου - γύρου μάλαμα τσι μέσα η αγάπη.

Οι φωνές όλο και πλησιάζουν, ανάμεσα στα λόγια ακούγονται τώρα γέλια και πειράγματα κι' αυτό σημαίνει ότι έρχονται προς τη δική μας γειτονιά προς το δικό μας σπίτι.

Έρχονται τώρα απ' τον πέρα μαχαλά και ο βοριάς καθώς κατεβαίνει απ' την κορφή, του Λεπέτυμνου, τη Βίγλα, σφυρίζοντας, ανάμεσα στις λεύκες, που υψώνουν τα γυμνά κλαδιά τους στον παγωμένο Γεναριάτικο ουρανό:

Είπαμι για τ' αγόρι μας ας πούμι το κουρίτσι
κυρά μου το κουρίτσι σου γραμματικός του θέλει
τσ' αν είνι τσι γραμματικός πουλλά προικιά γυρεύει,
γυρεύ' αμπέλια ατρύγητα, χουράφια σταχυασμένα,
γυρεύει τσι τουν κυρ' βουριά για να τα κουμαντέρνει
γυρεύει τσι την Βινιτιά μ' ούλα της τα καράβια.

Από μέρες παιδεύω τη μητέρα μου και τον πατέρα μου να μου μάθουν τα κάλαντα των Φώτων. Απ' την προπαραμονή των Χριστουγέννων που κλείσαν τα σχολειά έχω γίνει σκιά τους, δεν τους αφήνω στιγμή, πηγαίνω πότε στον ένα πότε στον άλλο. Ο πυρετός των ημερών ανεβαίνει για τη μητέρα μου. Καθαριότητα, παρασκευή γλυκών, κι' εγώ εκεί ανάμεσα στις σαπουνάδες, στον ασβέστη για τους καλλικαντζάρους, στο αλεύρι, στη ζάχαρη, στα ψαθούρια (μελομακάρονα), στα φνίτσα και στην πλατσέντα (ξεροτήγανα), να την τραβώ απ' το φουστάνι για να μου πει σώνει και καλά τα κάλαντα των Φώτων, και κείνη να με αποπαίρνει:

- Έχ'ς χρόνια μουρόμ' μπρουστά σ' για να μάθ'ς τα κάλαντα, άσι μι να κάνου τ' δλειά μ', έχου να μαγειρέψου τσόλα, άει πάνι στουν πατέρα σ' να στα μάθ', τσείνους δα έβγινι τσι τά 'λιγι, τότι που ήταν παλ-κάρ.

Και φεύγω απ' το σπίτι και πηγαίνω στου πατέρα μου το μαγαζάκι, "ΚΑΠΝΟΠΩΛΕΙΟ - ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ", κι' αρχίζω άλλο αγώνα εκεί.

Ο κόσμος μπαινοβγαίνει, ψωνίζει τσιγάρα, οινόπνευμα, πετρέλαιο, αλάτι, ρύζι, ζάχαρη, αλεύρι, καφέ. Κι' ο πατέρας πιο βολικός, όπως πάντα, ανάμεσα στο *"Δούνε λαβείν"* του, όπως γράφει πάνω στο τεφτέρι για τα βερεσέδιά του, όλο και μου λέει κάποιους στίχους:

Είπαμι του κουρίτσι μας ας πούμι τα κλουνάρια
κυρά μου τα κλουνάρια σου στου δάσκαλου τα στέλνεις
για να τα δέρν' ου δάσκαλους μι μιά χρυσή βιργίτσα
να τα μιρών' η μάννα τους μι μιά πουδίτσα σύκα.

.....

Οι φωνές πάλι ξεμακραίνουν, θα πήγαν προς τον Άη-Γιώργη και θα γυρίσουν πιο ύστερα προς την αγορά. Αυτό δε με πειράζει, γιατί μέχρι που να τα πουν στα δυο-τρία σπίτια, που είναι πριν το δικό μας, θα μάθω κι' εγώ τα κάλαντα.

Μη μας πουλιουαργήζιτι, τα πουλιουβραχνιασμένα
γιατί η ώρα πέρασι τσι η αυγή κουντεύει.
Άπλουσι του χιράκι σου στην αργυρή σου τσέπη,

άν έχεις γρόσια δώστα μας, φλουριά μη τα λυπάσι
άν έχεις τσι μισό φλουρί τσι τσείνου παίρνουμί το,
αν έχεις τσι γλυκό κρασί κέρνα τα παλικάρια
να πιούν, να ξιβραχνιάσουν, να τραγουδούν καθάρια,
τσ' αν έχεις κόρη όμορφη βάλτην να μας κιράσει.

Οι φωνές ξαναγυρίζουν, θα βρίσκονται κάπου κάνα-δυο σπίτια πιο πέρα απ' το δικό μας. Αν και δεν έχω να μάθω πια άλλους στίχους, παρά μόνο λίγους, τ' αυτιά μου είναι κάτι παραπάνω από τεντωμένα, και προσπαθώ εκτός από τα λόγια, να μάθω και το σκοπό, όπως λέει κι' ο πατέρας μου.

- Πρεπ' να μάθ'ς τσι τουν σκουπό καλά γυιέ μ', αλλοιώς δε θα μπουρείς να τα πεις καλά, άμα μιγαλώγ'ς. Ιγώ έφιβγα απ' του σπίτ', τσι γύρζα απού πίσου τους, άμα τσι μιγάλουσα κουμάτ', αλλά δε μ' αφήναν να τραγδώ, γιατί δεν ήξηρα καλά τα λόγια τσι τουν σκουπό.

.....

"Σα σηκουθείς τσι ξισαστείς
τσι πιάσεις του καρδάρι
τσ' αρμέξεις χίλια πρόβατα
τσι δυό χιλιάδις γίδια
γιομίζ ου κόρφους σου φλουριά
τσι ου τρουβά' ς' ασήμι".

.....

Τώρα, οι καλαντάδες βρίσκονται ακριβώς στο απέναντι σπίτι. Ο ιδιοκτήτης του έχει πρόβατα, γι' αυτό του είπαν τα λόγια αυτά, γιατί σε κάθε σπίτι, ανάλογα με τη δουλειά που κάνει ο κύρης του, προσαρμόζουν τους στίχους και τραγουδούν.

Επιτέλους τα κάλαντα στο απέναντι σπίτι τελειώνουν. Φεύγουν, έρχονται. Ακούω τις φωνές, τα γέλια, τα πειράγματά τους. Δεν ακούγεται ούτε η ανάσα μου. Αρχίζουν.

Το μυαλό δουλεύει σαν μαγνητόφωνο, οι ταινίες του γυρίζουν και γράφουν.

Τραγουδούν για το σπίτι, τον κύρη, την κυρά... για... για...

Σένα σου πρέπ' αφέντη μου
καρέκλα να καθήζεις
μι το 'να χέρι να μιτράς
μι τ'άλλο να χαρίζεις.
Σα σηκουθείς τσι ξισαστείς
τσι πιάσεις τη ζγαριά σου
τσι ζγιάσεις ζάχαρ' του Πασά
τσι ρύζι του Βιζύρη
γιομίζ' ου 'κόρφους σου φλουριά
τσι η πουδιάσ' ασήμι.....

τελειώνουν, φεύγουν... έφυγαν.

Γυρίζω στο πλευρό μου, για να κοιμηθώ....

*

Το πρωί, μετά τη Λειτουργία, όλο το εκκλησίασμα θα κατέβει στο ποτάμι του

Χωριού "στ' Αρνιότ' του γιουφύρ", για την αναπαράσταση της βάφτισης του Χριστού.

Αφού ο παπάς βουτήξει την εικόνα της βάφτισης μέσα στα νερά του ποταμού, ψάλλοντας το *"Εν Ιορδάνη βαπτιζομένου σου Κύριε...."*, και αφού τελειώσει η τελετή, τότε όλη η παρέα, όλα τα παλικάρια που έλεγαν τα κάλαντα την αυγή της γιορτής των Φώτων, θα πάνε στα σπίτια που καλάντισαν, κι' εκεί, στην αυλή του σπιτιού θα γίνουν πράξη οι τελευταίοι στίχοι των καλάντων:

Αν έχεις τσι γλυκό κρασί
κέρνα τα παλικάρια·
τσ' αν έχεις κόρη όμορφη
βάλτην να μας κιράσει...

Μυτιλήνη, 26-2-1990 *Στέφανος ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ*

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ - ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ΤΗΣ 8ης ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1912
ΗΜΕΡΑΣ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ



Ἡ παραπάνω φωτογραφία πρέπει νὰ "τραβήχτηκε" ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ Κοκκώνη, τὸ ὁποῖο σήμερα ἀνήκει καὶ κατοικεῖται ἀπὸ τὸ γιατρὸ Κώστα Κούμπα καὶ δείχνει πῶς ἦταν ἡ τότε ὀνομαζόμενη ὁδὸς Σπύρου Μελᾶ (ἡ σημερινὴ ὁδός: Τζ. Ἀριστάρχου 2 - 14 - Κιόσκι). Ὁ δρόμος καὶ τὰ σπίτια εἶναι σημαιοστολισμένα μὲ τὴ Γαλανόλευκη καὶ οἱ περίοικοι στὰ παράθυρα καὶ στὸ δρόμο πανηγυρίζουν. Σημειώνουμε, γιὰ τὴν ἱστορία, τὰ φωτογραφημένα ἀρχοντόσπιτα:

Ἀριστερά, φαίνεται ἡ οἰκία τῆς Εὐρυδίκης συζ. Νικ. Ἀμμανίτη, τὸ γένος Ἀλεξ. Σάλτα. (Κτίσμα τοῦ 19 αἰ. τὸ ὁποῖο δυστυχῶς κατεδαφίστηκε, περίπου τὸ 1970;).

Δεξιά, διακρίνονται, α) μέρος τοῦ νεοκλασικοῦ ἀρχοντικοῦ τοῦ Βασίλη Γούτου (Κτίστηκε τὸ 1907, καὶ σήμερα στεγάζεται σ' αὐτὸ τὸ Διοικητικὸ Πρωτοδικεῖο) καὶ β) οἱ αὐλὲς τῶν οἰκιῶν Καψιμάλη. Ἀκριβῶς ἀπέναντί τους, μόλις καὶ διακρίνεται ἡ σκεπὴ τοῦ ἀρχοντικοῦ τοῦ Ἀλεξ. Σάλτα (τωρινὴ οἰκία τοῦ γιατροῦ Ἰωαν. Καβουρῆ). Ἀριστερά του, ὑπάρχει κῆπος, ὅπου ἀργότερα χτίστηκε ἐκεῖ τὸ νεοκλασικὸ ἀρχοντικὸ τῆς Δέσποινας συζ. Τερπ. Παπαδοπούλου, καὶ ποὺ σήμερα ἀνήκει καὶ κατοικεῖται ἀπὸ τὸ δικηγόρο καὶ πρώην Βουλευτὴ Τάκη Ἀμπατζῆ.

Στὸ μέσο τῆς φωτογραφίας φαίνεται ὁλοκάθαρα ἡ οἰκία τῆς Δέσποινας Μιχ. Σηφναίου, μητέρας τοῦ πρώην δικηγόρου - Ὑπουργοῦ Παν. Σηφναίου (σήμερα ἰδιοκτησία Ἰ. Καράλη - Δ. Ροδάκη).

Ἡ "Μ"

ΑΞΕΧΑΣΤΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Ταξιδεύοντας στὰ νησιά μας

ΑΠΟ ΤΗ "ΛΕΣΒΙΑΚΗ ΕΚΘΕΣΗ" (1939)



Οἱ συνεργάτες τῆς «Λεσβιακῆς Ἔκθεσης» Α. Πρωτοπάτσης, Σ. Βαρελτζίδης καὶ Δ. Λεοντῆς (Σκίτσα τοῦ Μίλτη Παρασκευαΐδη)

Ὁ γνωστὸς ἀπὸ τὶς περίφημες "Ἱστορίες τοῦ Χωριοῦ" λογοτέχνης, εὐθυμογρά-φος καὶ δημοσιογράφος Σταμ Σταμ (Σταμάτης Σταματίου 1881 - 1946), ποὺ κυκλοφόρησαν σὲ καλαίσθητη ἀθηναϊκὴ ἔκδοση ἀπὸ τὸν οἶκο "Πυρσός", εὐθὺς μετὰ τὸ θάνατό του, εἶχε ἐπισκεφθεῖ τὸ νησί μας τὸ 1938 καὶ δημοσίευσε μὲ τὸ ψευδώνυμο "Κεντρὶ" σειρὰ ἀνταποκρίσεων, μὲ διεισδυτικὲς γιὰ τὸ χαρακτήρα καὶ τὶς δραστηριότητες τῶν Λεσβίων ἐπισημάνσεις, καὶ μὲ σκίτσα τοῦ Μίλτη Παρασκευαΐδη, στὴν τότε καθημερινὴ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα "Ἔθνος" (ἄσχετη μὲ τὴν ὁμότιτλη τωρινὴ) καὶ στὸ μεγάλης κυκλοφορίας περιοδικὸ τῆς Ἀθήνας "Μπουκέτο".

Περικοπὲς ἀπὸ τὶς ἐντυπώσεις αὐτὲς τοῦ Σταμ Σταμ ἀναδημοσιεύονται παρακάτω, ἀπὸ τὸ τεῦχος τῆς 24-4-1939 τοῦ "Μπουκέτου", λόγω τοῦ ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος ποὺ παρουσιάζουν, ἔπειτα ἀπὸ μισὸ καὶ πάνω αἰώνα:

Ἡ "Μ"

"Μὲ τὴ Λεσβιακὴ Ἔκθεση ποὺ ἄνοιξε στὴ Μυτιλήνη κι' ἔκλεισε προχθές, μὲ μεγάλη ἐπιτυχία, ἄνοιξαν καὶ τὰ μυστικὰ καὶ ἄγνωστα πλούτη της, σὰν ἀρχοντικὸ σεντούκι τοῦ παλιοῦ καιροῦ καὶ βγῆκαν ἀπὸ μέσα θαύματα παραγωγῆς τοῦ τόπου, θαύματα καὶ δῶρα τοῦ Θεοῦ στὸ νησί, θαύματα τέχνης, θαύματα πνευματικὰ τῶν διανοουμένων τέκνων του καὶ τῶν καλλιτεχνῶν του. Καὶ δὲν εἶναι λίγοι οἱ διανοούμενοι τῆς Λέσβου.

Σὲ 37 καὶ παραπάνω ἀνέρχονται οἱ ποιηταί της, ποιηταὶ ἀρκετὰ γνωστοί. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι κι' ἕνας ἄγνωστος, ὁ ὁποῖος δημοσίευσε πρὸ 18 σχεδὸν ἐτῶν, ἕνα ποίημα σὲ λεσβιακὴ ἐφημερίδα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμο "Κούμπας". Τὸ ποίημά του τότε ἔκαμε ἐντύπωση στὸν φιλολογούντα κόσμο τῆς Μυτιλήνης καὶ σχόλια ἐγράφησαν ἐπ' αὐτοῦ.

Ἀλλὰ ὁ ἄγνωστος ποιητὴς προτίμησε νὰ μείνει.... ἄγνωστος. Οὔτε τὸ ὄνομά του φανέρωσε, οὔτε καὶ ἄλλο ποίημα ἔγραψε. Καὶ ἡ Μυτιλήνη διερωτᾶται ἀκόμη. Ποιός νὰ ἦτανε ὁ ποιητής; Γιὰ τὸ περίεργο τοῦ πράγματος δημοσιεύουμε ἐδῶ τὸ ποίημά του ποὺ ἐπιγράφεται: "Ἀνάμεσα στὰ μάτια σου....".

Ἀνάμεσα στά μάτια σου
ποῦναι σάν δυό ζουμπούλια
ὁ ἥλιος λάμπ' ὁλημερίς
κι' ὁλονυχτίς ἡ πούλια.

Κι' ἀπάνω ἀπό τά πούλουδα
παλεύουνε δυό φίδια
τά δυό σου τά ὁλοζώντανα
τά δυό σμιχτά σου φρύδια.

Μά 'γώ τό στόμα σου ἀγαπῶ
ποῦναι σάν τό κεράσι
ποὺ καί τόν χάρο, σάν κρασί
θά πιῶ ἄν μέ κεράσει.

Μεταξύ τῶν λαογραφικῶν παραστάσεων τῆς Ἐκθέσεως, ἦταν καί τό "Λιομάζωμα", τό μάζεμα δηλαδή τῶν ἐλιῶν, ὅπως γίνεται στή Λέσβο. Οἱ δρόμοι ποὺ φέρνουν πρός τούς ἐλαιώνας, ὁμοιάζουν μέ σωστό πανηγύρι. Ἡ ποικιλία τῶν φορεμάτων τῶν ἐργατῶν καί ἐργατριῶν, τά χαρούμενα ξεφωνητά τους, τά ἀθῶα πειράγματα μεταξύ τους καί τά παθητικά τραγούδια τῶν νέων, δίνουν τόν τόνο μιᾶς πραγματικῆς ἐξόδου διασκεδάσεως. Μέσα στά χωριά τήν ἐποχή αὐτή μένουν μόνον οἱ γέροι καί τά παιδιά ποὺ πηγαίνουν στό σχολεῖο. Φαίνεται δέ ὅτι τό "Λιομάζωμα" εἶναι καί παράγοντας συνοικεσίων γιά τή Λέσβο. Ἀπό τά τραγούδια τῶν ἐλαιομαζευτῶν βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι μαζί μέ τίς ἐλιές, γίνεται καί ἰδιαίτερο μάζεμα καρδιῶν ἐρωτοπληγωμένων.

Οἱ γυναῖκες τῆς Λέσβου θά εἶναι καί ὄμορφες καί λαγκευτές καί ζεστές πολύ στόν ἔρωτα καί προκλητικές, ἄν καί ὁ "Τρίβολος" σάν... τρίβολος ποὺ εἶναι, τίς κατηγορεῖ ὅτι ὅλες οἱ Λεσβιώτισσες ἔχουν... στραβά ποδάρια!..

*

Κάτι θαυμάσια μάρμαρα πολύχρωμα, μέ πορτοκαλιά, ὠχρά, φραουλιά κτλ. νερά, βγάζει η Λέσβος.

Τά μάρμαρα αὐτά εἶναι γνωστά ὑπό τό ὄνομα "μάρμαρα Κουρτζῆ", τῶν ἰδιοκτητῶν δηλαδή τοῦ τόπου ἀπ' ὅπου ἐξάγονται. Ἡ οἰκογένεια Κουρτζῆ εἶναι μιά ἀπό τίς μεγαλύτερες τῆς Μυτιλήνης. Τά μάρμαρα αὐτά δέν ἦσαν πρό ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν γνωστά στήν Ἀθήνα. Μόλις ὅμως ἐγνώσθησαν, ἄρχισε ἀμέσως ἡ χρησιμοποίησίς τους. Οἱ Ἀθηναῖοι μποροῦν νά τά θαυμάζουν στήν πρόσοψη τοῦ καφεκοπτείου Λουμίδη, στήν ὁδό Σταδίου, καθώς καί στό ἐσωτερικό τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Μέ αὐτά ἔχει ἐπενδυθεῖ ὁλόκληρο σχεδόν καί τό μπάρ τῆς "Μεγάλης Βρεταννίας".

Πλησίστιος παρουσιάσθηκε κι' ὁ Πολυχνίτος στήν Ἔκθεση τῆς Λέσβου. Ὁ Πολυχνίτος εἶναι ἡ δεύτερη σέ πληθυσμό πόλις. Κατά τήν ἀπογραφή τοῦ 1929, εὑρέθη ἔχουσα 8.000 κατοίκους, σήμερα θά ὑπερβαίνει τίς 10.000. Ἀπό τήν περιφέρεια Πολυχνίτου βγαίνει κατά τά 2/3 ἡ περίφημη σαρδέλλα τῆς Καλλονῆς. Γιά τόν Πολυχνίτο μεγάλο ζήτημα ἔχει ἐγερθεῖ ἀπό ποῦ προέρχεται τό ὄνομά του.

Μιά παράδοσις λέγει ὅτι ἐδῶ καί 200 χρόνια ἡ πόλις αὐτή δέν ὑπῆρχε. Ὑπῆρχαν ὅμως γύρω τριγύρω καί σέ μακρυνές ἀποστάσεις καί ἰδίως στίς παραλιακές ἐκτάσεις διάφορα χωριά, μᾶλλον συνοικισμοί τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι πολλά ὑπέφεραν ἀπό ἐπιδρομές ληστοπειρατῶν καί βαρβάρων καί ἀναγκάστηκαν νά καταφύγουν στά ἐνδότερα τῆς ξηρᾶς, δηλαδή στήν σημερινή τοποθεσία τοῦ Πολυχνίτου, ὅπου ἔχτισαν τή νέα τους πόλη τήν πολίχνη τους, ἐξ' οὗ καί τό ὄνομα Πολυχνίτος.

Τά χωριά αὐτά ἦσαν ἡ Νυφίδα, ἡ Ἁγιά Κυριακή, τό Φλού, ἡ Τραπαριά, ἡ Ἀρά, ὁ Γλάρος, τά Ἀμπέλια κτλ.

Ὅλη ἡ νῆσος εἶναι 1.750.000 στρέμματα. Ἀπό αὐτά οἱ ἐλαιῶνες εἶναι 450.000 στρέμματα, τά ἀμπέλια 10.300, οἱ ὀπωρῶνες 13.100, καλλιέργειαι ἐτήσιοι 160.000, δάση, βοσκότοποι κατοικημένοι χῶροι, δρόμοι κ.λ.π. 1.116.000 στρέμματα".

"Το Κεντρὶ"

Γιώργου Κακαδέλλη

'ο μαχαλάς τ' Χαϊπμαννίκ'ή Βρύσ'.

Η ΟΔΟΣ ΣΑΠΦΟΥΣ
μεταξύ 1935 και 1955
(Μέρος Β')(*)



Ο Γιώργος Κακαδέλλης σε σκίτσο εκ του φυσικού του Αντώνη Πρωτοπάτση, με παράλληλο ένθετο δικό του σκίτσο

Στον Γ' τόμο τοῦ περιοδικοῦ τοῦ ΦΟΜ "Μυτιλήνη", δόθηκε τὸ Α' μέρος τῆς ἀφήγησης γιὰ τὸ σπουδαῖο, ὡς σήμερα, μαχαλὰ τῆς ὁδοῦ Σαπφοῦς, τῆς Μυτιλήνης.

Παρήλασαν μερικοὶ λαϊκοὶ τύποι καὶ ἀναφέρθηκαν γεγονότα τῆς πρὶν ἀπὸ 50 τόσα χρόνια ἐποχῆς.

Τὸ θέμα βέβαια δὲν ἐξαντλήθηκε, ἀφοῦ ὑπάρχουν πολλὰ σκίτσα καὶ ἱστορίες ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ποὺ ἔδωσαν μὲ τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν ὅποια δράση τους τὸ χρῶμα τοῦ μαχαλά.

Ἔτσι, στὸ δεύτερο αὐτὸ μέρος τῆς ἀφήγησής μου ποὺ ἀφορᾶ, ὅπως καὶ στὸ πρῶτο μέρος γεγονότα ἀπόλυτα ἀληθινά, συνεχίζουμε τὴν προσπάθεια ξαναζωντανεύματος σβησμένων ἀναμνήσεων. Τὰ ὑπάρχοντα σκίτσα καὶ καρικατοῦρες ὑποβοηθοῦν στὸ νὰ ξαναθυμηθοῦμε καὶ περιγράψουμε πολλὰ ἁπλὰ πράγματα καὶ ἀνθρώπους.

Ὁ Μαχαλὰς ὁ παλιός, στὴν ὁδὸ Σαπφοῦς, δὲν ὑπάρχει πιά. Οὔτε οἱ τότε ὡραῖοι τύποι ποὺ τὸν ζωντάνευαν, οὔτε καὶ τὰ μαγαζιὰ καὶ τὰ σπίτια, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὅπως τὸ ἀρχοντικὸ Κούμπα, τὸ ἀρχοντικὸ Χατζηβασιλείου καὶ Ματθαίου. Τώρα, ὁ τσιμεντένιος δρόμος κοσμεῖται ἀπὸ καινούργιες οἰκοδομὲς καὶ πολυτελείας καταστήματα. Ἡ μεταβολὴ ἀπὸ κάθε πλευρὰ στὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπ' τὴν ἐποχὴ ποὺ περιγράφουμε, εἶναι καθοριστικὴ τῆς ἐξέλιξης τῆς Μυτιληναϊκῆς κοινωνίας. Ὅμως ἐμεῖς, νοσταλγοὶ τῶν περασμένων, ξαναφέρνουμε στὸ φῶς ὅ,τι ὁ χρόνος δὲν κατόρθωσε νὰ ἐξαφανίσει τελείως. Κι' αὐτὸ μὲ τὴν ἰδέα πὼς προσφέρουμε ἕνα εὐλαβικὸ μνημόσυνο στὴν "περιστατικὴ παράδοση" τοῦ ἀγαπημένου τόπου μας, γιὰ λογαριασμὸ τῆς τοπικῆς

(*) Το Α' Μέρος της ωραίας αυτής εργασίας του Γ. Κ. δημοσιεύσαμε στο Γ' τόμο «ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ» , σ. 168 - 195

Λαογραφίας.

Οἱ νεότεροί μας, ποτὲ δὲ θὰ καταλάβουν τὴ νοοτροπία τῶν ἀδιόρθωτων ρομαντικῶν τῆς παλιᾶς (πρὶν μισὸ καὶ βάλε αἰώνα) ἐποχῆς ποὺ ἔζησαν κάτω ἀπὸ ἕνα οὐρανό, ποὺ ἦταν πολὺ χαμηλά... Τόσο χαμηλὰ ποὺ τὸν τσιμποῦσαν οἱ κότες!..

ΛΙΓΑ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΑΧΑΛΑ

Μὲ τὶς κάποιες μισοσβησμένες ἀναμνήσεις μας, φέρνουμε μπροστὰ στὰ μάτια τὸν ἀνώμαλο, ἀλλὰ τόσο ζεστὸ αὐτὸ δρόμο μὲ τὶς λακκοῦβες, στὸ πλακόστρωτό του, ποὺ ἡ κίνησή του ἦταν πάντα ζωηρὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα.

Φυσικὰ τὰ 98% τῶν τότε δρώντων προσώπων ἔχουν ἐγκαταλείψει πιὰ τὰ ἐγκόσμια. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐλάχιστους ποὺ περιγράψαμε στὴν ἀφήγηση τοῦ Α' μέρους, θὰ πασχίσουμε ν' ἀναφερθοῦμε ἀκόμα καὶ σ' ἄλλους, πολλοὶ ἀπ' τοὺς ὁποίους, χωρὶς νὰ λογαριάζονται "λαϊκοὶ τύποι", ὑπῆρξαν σημαντικοὶ παράγοντες τοῦ μαχαλᾶ ποὺ τοῦ ἔδωσαν γιὰ χρόνια ἀρκετά, μιὰ ἰδιάζουσα "φυσιογνωμία".

Δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε πὼς στὸ μαχαλὰ αὐτόν, ἐκτὸς τῆς σημαντικῆς ποικιλίας τῶν μαγαζιῶν ποὺ ἐξυπηρετοῦσαν τὸν κόσμο (μπακάλικα, σπίτια, καφεκοπτεῖο, φαρμακεῖο, νεκροσεντουκάδικα, κουρεῖο, ἀλευράδικο, Ἐφημερίδα, τυπογραφεῖο, ὀδοντιατρεῖο, ραφεῖα, ὑποδηματοποιεῖο, δικηγορικὰ γραφεῖα, ζαχαροπλαστεῖο, καφενεδάκι, ἰατρεῖο, ἀποθῆκες, σιδηροπωλεῖο, ἀρτοποιεῖο) ὑπῆρχαν ἀκόμα ἡ Γεωργικὴ Ὑπηρεσία, τὸ Ἐπαγγελματικὸ - Βιοτεχνικὸ Ἐπιμελητήριο, ὁ Ἰατρικὸς Σύλλογος Μυτιλήνης, ο ΕΦΟ "Το Μπουρίνι" κ.λ.π.

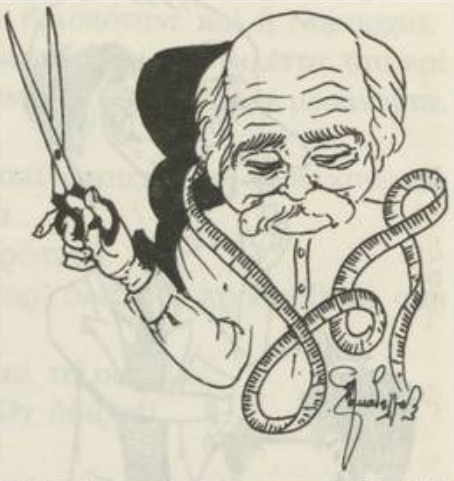
Στὸ νοῦ μας ἀχνὰ ἔρχεται ὁ γέρο - ράφτης μπαρμπᾶ Ἀχιλλέας Κωνσταντάρας, ὁ καλοσυνάτος, ἤρεμος καὶ καλοπάταγος ράφτης ποὺ μὲ πενταροδεκάρες ἐξυπηρετοῦσε στὰ... μπαλώματα καὶ τὰ... γυρίσματα τῆς φορεσιᾶς τὴν... κατώτερης τάξης πελατεία του. Ἔραβε καὶ κοστούμια ὁ μάστρο Ἀχιλλέας, καὶ τὰ κατάφερνε περίφημα, χωρὶς βέβαια νὰ μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ μὲ τὸν ἀργότερα φοβερὸ ἀνταγωνιστή του καὶ σπουδαῖο



Δε θέλου κυρ' Γιώργ' να πειραγ'ς του Μχαγήλου...

ράφτη Βασίλη Ἀϊβαλιώτη (ἢ Μακαρονὰ) ποὺ ἐγκαταστάθηκε στὸ ἰσόγειο τοῦ ἀρχοντικοῦ Κούμπα.

Μιὰ μέρα τὸν "χάσαμε" τὸ Μαστραχιλλέα. Τὸ μαγαζάκι του ἀπέναντι στὸ φοῦρνο, ποὺ σήμερα εἶναι σιδεράδικο, κατέλαβε ἕνας Ἁγιαμαρνιώτης παπουτσῆς, ποὺ τὸν χαρακτήριζε δεξιοτεχνία. Πιὸ πάνω λίγο, καὶ ἀπέναντι δεξιὰ τοῦ ἀνερχόμενου τὸ δρόμο, ἦτανε τὸ στέκι τοῦ Νικολαΐδη (Ψύλλου) τοῦ λεγόμενου Πατερφαμίλλια. Ἡ κυρα-Πηνελόπη, ἡ γυναίκα του, διαρκῶς παραπονούμενη γιὰ τίς... ἀτασθαλίες τοῦ ἀνδρός της. Ὁ καημένος ὁ Ψύλλος ποὺ ἀπ' τὴν φτώχεια, τὴν ἀνέχεια καὶ τὸ πιοτὸ δὲν μποροῦσε νὰ σύρει τὰ πόδια κατηγοριόταν ἀπ' τὴν κυρα-Πηνελόπη ὅτι... ξενόβλεπε, καὶ ἔτσι δὲν ἐκτελοῦσε ἐπαρκῶς τὰ συζυγικά του καθήκοντα!.. Ἄδικο βέβαια μεγάλο. Ὁ Ψύλλος καθημερινά, ὧρες ὁλόκληρες στὸν παπουτσίδικο πάγκο του, πάσχιζε φιλότιμα γιὰ τὸν ἐπιούσιο. Δὲν τοὔλειπε ἡ δουλειά. Ὁ κόσμος τότε μπάλωνε τὰ τρύπια παπούτσια, ὡς καὶ "ψίδια" περνοῦσε ὁ Ψύλλος στὰ παπούτσια. Τὰ ἕτοιμα παπούτσια δὲν εἶχαν καθιερωθεῖ. Σπουδαῖοι παπουτσῆδες τῆς Μυτιλήνης στὴν Κεντρικὴ ἀγορὰ κατασκεύαζαν τὰ παπούτσια τῶν πελατῶν, φτωχῶν καὶ πλούσιων. Ὁ Μεταξᾶς, ὁ Κομηλέλλης κ.ἄ., ἄφησαν ἐποχή.



Καλοπάταγος ἄνθρωπος ο κυρ ' Αχιλλέας

Ἕνας ἑλληνοαμερικανός, ὁ Χατζηκώστας, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς Ἀμερικῆς, ἦλθε στὴ Μυτιλήνη καὶ ἵδρυσε τὸ πρῶτο μεγάλο κατάστημα ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων ἕτοιμων παπουτσιῶν, στὴν Κεντρικὴ Ἀγορὰ (στὸ σημερινὸ Ζαχαροπλαστεῖο Σπανέλλη). Ὅμως δὲν πρόκοψε. Ὁ κόσμος δὲν συγκινήθηκε, παρὰ τὸ γεγονὸς τῆς τακτικῆς διαφήμισης ποὺ ἔκανε στὸ σατιρικὸ "Τρίβολος" ὁ Χατζηκώστας γιὰ τὰ παπούτσια του: *"Ἕνας εἶν' ὁ Χατζηκώστας στὰ παπούτσια τὰ γερὰ ποὖναι ὄμορφα μὲ χάρη σὰν τὰ πούπουλα ἐλαφρὰ".*



Ο λευκοσιδηρουργός Γεώργ. Πετρέλλης

Τὸ μαγαζὶ δὲν ἄργησε νὰ πάρει τὴν κάτω βόλτα, ἀφοῦ κανεὶς δὲ ψώνιζε ἕτοιμα παπούτσια. Ἔτσι μικροὶ καὶ μεγάλοι παπουτσῆδες καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς κι' ὁ Ψύλλος κουτσὰ στραβὰ τὰ βολεύανε.

Στὴν ἀπέναντι ἀριστερὴ πλευρὰ τοῦ ἀνερχόμενου τὸ δρόμο, βρίσκεται ἕνα στενοσόκακο (τσοκμὰ-σοκάκι), ὅπου τὸ σπίτι τοῦ Ἀντώνη Καραμπέτσου (ὡς σήμερα), καὶ τότε, τὸ σπίτι ποὺ ἔμενε ὁ Μπρίνιας, ὁ Μιχάλης Ἀμπουσελὰμ καὶ ἡ θειά του ἡ Καλλίτσενα. Αὐτὴ ἡ δυναμικὴ γρηὰ Καλλίτσενα τἄβαζε τακτικὰ μαζί μου γιατὶ δὲν ἤθελε νὰ σκιτσογραφῶ τὸ Μιχάλη Ἀμπουσελάμ. Αὐτὸς ἦταν ὁ μέγας τύπος τοῦ μαχαλᾶ καὶ δὲν μποροῦσα κατὰ κανένα τρόπο νὰ τὸν... ἀγνοῶ. Κι' ἂς ἦταν ἀνιψιός της.

- Δὲ θέλου κὺρ Γιώργ' νὰ πειράγ'ς τοὺ Μχαγήλου..., ἔλεγε καὶ ξανάλεγε θυμωμένη, γιατὶ ἔβλεπε



Οι δυό δεινοί μοτοσυκλετιστές Γρηγοράκης και Στέλιος Σούγιουλτζης

τὶς καρικατοῦρες ποὺ τοῦ σκάρωνα μὲ τὶς σχετικὲς λεζάντες, ποὺ φυσικὰ δὲν μποροῦσαν παρὰ νὰ συνιστοῦν τὸ γνωστὸ "Τριβουλικὸ" χιούμορ.

Τέτοια δὲν τὰ καταλάβαινε ἡ κυρὰ Καλλίτσενα, γιατὶ πίστευε πὼς θιγόταν τὸ γόητρο τοῦ Μιχάλη. Ἐγὼ πάλι τὴ διαβεβαίωνα ὅτι δὲ θὰ συνέχιζα τὰ σκίτσα, ἐνῶ ἀντίθετα ἔκανα σὰν πειραχτήρι ποὺ ἤμουνα (τὰ γηρατειὰ δὲν ἄλλαξαν τοὺ "κσοὺρ") τὰ τρὶς χειρότερα.

Ὁ Μπρίνιας, ποὺ εἶχε παντρεφτεῖ τὴν ἀδελφὴ τοῦ Ἀμπουσελάμ, ἦτανε βαρὺς τύπος. Ὅσο μπόϊ τοὔλειπε τόσο βάρος καὶ ὄγκο σήκωνε ἡ προσωπικότητά του. Αὐτὸ δὲν ἐμπόδισε τὰ πειραχτήρια, ποὺ διηύθυναν τὸ καλλίτερο καφενεῖο τῆς Μυτιλήνης "Πανελλήνιον", νὰ τοῦ δώσουν νὰ δοκιμάσει ρούσσικο χαβιάρι, ποὺ δὲν ἦταν παρὰ ἐκχειλισμένη ἐλαιοπυρήνα, ἀνακατωμένη μὲ λιόλαδο. Τὸ καψόνι αὐτὸ φυσικὰ ἦτανε νὰ ἀναστατώσει τὸ μαχαλὰ «Χ"Γιαννίκ' ἡ βρύσ», γιατὶ ὁ Μπρίνιας ἔσπευσε νὰ μηνύσει τοὺς Ζαχαρίου καὶ Μάτα...

Πιὸ κάτω, δεξιὰ τοῦ δρόμου, τὸ στέκι τῆς ἐφημερίδας "ΦΩΣ", ποὺ τὴ διαφέντευε γιὰ λ/σμὸ τοῦ βουλευτῆ Γ. Βιτούλια (ἀκροδεξιοῦ) ὁ δυνατὸς δημοσιογράφος Θανάσης Γκράβαλης. Στὸ προσωπικὸ ἀνῆκε σὰν εἰσπράκτορας ὁ συγχωρεμένος Γιῶργος Πασσιούρας. Ἡ δράση του σταματοῦσε μὲ τὴ δύση τοῦ ἥλιου, γιατὶ μόλις μούχρωνε, ὁ Πασσιούρας δὲν ἔβλεπε σχεδὸν καθόλου!..

- Γιατί ρὲ Γιώργ' πλαλεῖς ἔδγιτς νουρὶς γιὰ τοὺ σπίτ'ς; Τὸν ρωτούσανε.

- Ἔχου οὐρθουφλιὰ πνὰ πὰρ ἡ διάβουλους..., ἔλεγε ὁ Πασσιούρας καὶ τὄκοβε δρόμο γιὰ τὸ σπίτι του, ὅσο ἀκόμα ξεχώριζε τὰ ἀντικείμενα.

Δὲν μποροῦμε νὰ παραλείψουμε τὸ... σπουδαῖο γεγονός, ὅτι στὸ μαχαλὰ κουρνιάζανε μόνιμα οἱ μοτοσυκλέττες τῶν Νατάλε Ἀλαμανέλλη, Γιώργου Κακαδέλλη, Γιάννη Μανωλακέλλη, Μπρατόπουλου καὶ συχνὰ τῶν Γιώργου Καψῆ, Στρατῆ Παπαρίσβα, Δημ. Μαρίνου καὶ ἀδελφῶν Σουγιουλτζῆ. Τοῦτο, γιατὶ ἐκεῖ γινότανε ἡ "σύναξη" καὶ ὀργανώνονταν οἱ συχνὲς ἐκδρομὲς στὴν ὕπαιθρο τῆς Λέσβου.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὅλοι οἱ μοτοσυκλετιστές, μὲ τὶς ἰδιόκτητες μηχανές, πάνω στὸ νησί, ἤμασταν καμιὰ εἰκοσαριά. Ἴσως δὲν εἶναι ἄσκοπο νὰ μιλήσουμε λίγο γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ποὺ ἔχει καὶ τὸ γοῦστο του.

Ὅλοι μας ὁδηγούσαμε, χωρὶς δίπλωμα. Δὲν ὑπῆρχε παράρτημα στὴ Μυτιλήνη τοῦ Ὑπουργείου Σιδηροδρόμων στὸ ὁποῖο ὑπάγονταν τὰ τροχοφόρα πάσης φύσεως. Αὐτὸ δὲν ἐμπόδιζε νὰ μᾶς κυνηγοῦν οἱ χωροφύλακες, σὰν παράνομοι ποὺ ἤμασταν. Ὅμως, ἐμεῖς τὸ χαβά μας...

Τελικὰ τὸ 1937, ἦρθε στὴ Μυτιλήνη ἕνας διευθυντὴς μηχανικὸς τοῦ 'Υπουργείου Σιδηροδρόμων καὶ μᾶς συγκέντρωσε στὸ "Κιόσκι", ὅπου βρισκότανε καὶ ἡ Νομαρχία.

Μᾶς ἔβαλε στὴ γραμμή, δεκαεφτὰ ἄτομα, τὸν καθένα μὲ τὴ μοτοσυκλέττα του καὶ ἄρχισε νὰ μᾶς ρωτᾶ τεχνικὰ τῶν μηχανῶν, ἐσωτερικῆς καύσεως. Ὅλοι εἴχαμε μεσάνυχτα. Τὸ κατάλαβε καὶ τὸ γύρισε στὸ.. καψόνι.

Ρώτησε τὸν Μπουλιουρὴ πόσα σκαλοπάτια ἔχει τὸ σπίτι του, ἐμένα πόσα κουμπιὰ ἔχει τὸ γιλέκο μου, τὸν Καψὴ πόσο λάδι δέχεται ἡ φάβα...

Στὸ Βασίλη Κούμπα (τοὺ Φυστίκ') ἔκανε σοβαρὴ ἐρώτηση.

- Ὅταν, ἐνῶ ὁδηγεῖς, σβήσει ἡ μηχανή σου, καὶ παρ' ὅλες τὶς προσπάθειές σου δὲν παίρνει μπροστά, τί θὰ κάνεις;

'Ο Κούμπας κύτταξε ξαφνιασμένος τὸ Διευθυντὴ καὶ τελικὰ εἶπε:

- Θὰ τ' πιτάξου μέσα στου χαντάκ' κὶ θὰ φύγου. Ὤχ ἀδιρφέ!...

Κόκκαλο ὁ Δ/ντής, γιὰ μιὰ στιγμή.

- Μὰ τότε νομίζω πὼς δὲν θὰ πάρεις δίπλωμα ὁδηγήσεως...

- Ἔννοια πώχου!.. Ἀπαντᾶ ὁ Κούμπας, καὶ καγχάζει εἰρωνικά.

Δὲν εἶχε ἄσχημα ἀποτελέσματα ἡ ὡς ἐλεεινὴ κριθεῖσα συμπεριφορὰ τοῦ Βασίλη, καὶ ἀφοῦ ὅλοι πετύχαμε στὴν ὁδήγηση, ἐκτὸς τοῦ Δημ. Μαρίνου, ποὺ δὲν ἤξερε νὰ ὁδηγήσει, χωρὶς σάϊτ-κὰρ (καλάθι), πήραμε δίπλωμα καὶ γλυτώσαμε ἀπ' τὸ καθημερινὸ κυνηγητὸ τῶν χωροφυλάκων τοῦ Μεταξᾶ.

Γιὰ τὴν ἱστορία, ἂς ἀναφέρουμε, ὅτι πήραμε δίπλωμα ὁδήγησης, ἂν θυμᾶμαι καλά, οἱ: Γρηγόρης καὶ Στέλιος Σούγιουλτζης, Γιῶργος Καψῆς, Στρατῆς Παπαρίσβας, Γιάννης Μανωλακέλλης, Γιῶργος Κακαδέλλης, Λιλῆς Χατζηδῆμος, Μίμης Γαληνός, Γιῶργος - Παναγιώτης Βασιλείου, Θεοδοσιάδης, Νάσος Καράλλης, Βασίλης Κούμπας, Κώστας Παραδέλλης, Νατάλε Ἀλαμανέλλης. Οἱ παλιότεροι μοτοσυκλετιστὲς Βάσος Παπανικόλας καὶ Σοφ. Βουρνάζος (φτωχὸς) φαίνεται πὼς εἶχαν διπλώματα πρὶν ἀπὸ καιρό. Οἱ μοτοσυκλέττες ἦτανε BSA, Ἄριελ, Νόρτον, Ζάπ, Κοβεντρύ, καὶ τοῦ Γιάννη Μανωλακέλλη συνοθύλευμα κομματιῶν παλαιῶν μοτοσυκλεττῶν, γι' αὐτὸ καὶ εἶχε τὸν ἐπίζηλο τίτλο "σακαράκα". Εἰδικὸ κεφάλαιο γιὰ τὸ Γιάννη ἔχουμε καθῆκον νὰ ἀφιερώσουμε. Τοῦτο γιατὶ ὁ Γιάννης Στελ. Μανωλακέλλης ὑπῆρξε... μέγας ἄρχων, τύπαρος τοῦ μαχαλᾶ Χ"Γιαννίκ' ἡ βρύσ.

'Απ' τὴν ἄλλη πλευρὰ τῆς ὁδοῦ Ἀρίονος, ἀπέναντι στὸ τότε τυπογραφεῖο Γιάννη Πασπάτη, βρισκότανε τὸ ξυλουργεῖο τοῦ Μιχ. Καραγιάννη. Ἐκεῖ ἐργαζότανε κι' ὁ Πατρίκας, ποὺ ἀργότερα ἐξελίχθη σὲ ἐργολάβο κηδειῶν. Ὡραῖος τύπος ὁ Καραγιάννης μὲ πηγαία τὴν ἄνθηση τοῦ χιούμορ.

Ἡ κορδέλλα δούλευε συνέχεια γιὰ τὴν κατασκευὴ ξύλινων τσόκαρων. Ὅταν περνοῦσες, καὶ τὸν χαιρετοῦσες, σὲ κύτταζε εἰρωνικὰ καὶ ἡ ἀπάντησή του...

- Ἄντι θὰ σὶ ...μνήσου...

Γαμπρὸς τοῦ Καραγιάννη ἦταν ὁ ἀείμνηστος φίλος Γιῶργος Σκαλιώτης, ποὺ τὴν κόρη του, τὸ Πιλαγέλ', παντρέφτηκε ὁ ἄριστος νέος καὶ ἀδικοχαμένος Ντόρης Παπαθεοδώρου.



Βάσ. Κούμπας (του Φυστίκ')

Τὸν θυμᾶμαι τὸ Σκαλιώτη, ὅταν στὸ ἴδιο βαγόνι ταξιδεύαμε ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη γιὰ τὰ 'Αλβανικὰ σύνορα, γιὰ ν' ἀνταμώσουμε καθυστερημένα τὴ 13η Μεραρχία, ποὺ πολεμοῦσε στὸ Πόγραδετς. Ὅταν ὁ Γιῶργος διαπίστωσε πὼς στὶς στροφὲς δὲν ἔκοβε ταχύτητα τὸ τραῖνο καὶ ἔτσι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἐκτροχιασθεῖ, ἔτρεχε στὸ διάδρομο καὶ φώναζε μ' ὅλη του τὴ δύναμη...

"- Ρὲ γκαρντεφρένηδες πανάθεμά σας... Τί κάνετε ρέ, ποῦ ἔχετε τὸ νοῦ σας;.."

Στὴν εἴσοδο τῆς Στοᾶς Λαγουμίδη εἶχε τὸ μικρὸ κουρεῖο του ὁ 'Αποστόλης Σιμιτσόγλου. Ὡραῖος τύπος ὁ 'Απόστολος. Ἤξερε νὰ μᾶς κουρεύει ὄμορφα καὶ μὲ τὰ ἀστεῖα του νὰ μᾶς ψυχαγωγεῖ. Ἦτανε ἀριστερὸς ὁ 'Απόστολος στὰ πολιτικὰ φρονήματα, ὅμως κολακευότανε καὶ καμάρωνε ὅταν ἐπίτηδες τὸν κατηγοροῦσα δῆθεν πὼς εἶναι... ΕΠΕΚ, δηλαδὴ μὲ τὸν Πλαστήρα. Καὶ κοιτᾶχτε νὰ δῆτε πὼς ἔρχονται τὰ πράγματα. Στὸ διάβα τῆς ζωῆς παντρεύεται ὁ 'Αποστόλης στὴν 'Αγία Μαρίνα, κι' ἔτσι γινόμαστε συγχωριανοί. Κάνει δυὸ κόρες. Ἡ μικρὴ παντρεύεται τὸν πρῶτο ἐξάδελφο τῆς συζύγου μου Μαρίνας, τὸ Γιῶργο Μανωλακέλλη. Τὸ ζευγάρι αὐτὸ κάνει δυὸ γυιοὺς ποὺ τοὺς βαφτίζουν τὰ δικά μου παιδιά. Ἔτσι μὲ τὸν συχωρεμένο 'Απουστόλ' γινόμαστε "σμπιθέρ...". Τί εἶναι ἡ ζωή!..

*

Η ΔΗΜΗΤΡΟΣ, Η ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ

'Ελάχιστα ἦτανε τὰ αὐτοκίνητα Ι.Χ. καὶ οἱ μοτοσυκλέτες πάνω στὸ νησί. 'Αντίθετα πλῆθος ἀραμπάδες, κάρα, νταλίκες καὶ χειροκίνητα καρότσια ἐξυπηρετοῦσαν τὴν κάθε ἀνάγκη καὶ κίνηση στὴν ἀγορά. Τὴν ὁδὸ Σαπφοῦς, ποὺ ἀποτελεῖ πάντα ὡς τὰ σήμερα σημαντικὸ παρακλάδι τῆς κεντρικῆς ἀγορᾶς (Ἑρμοῦ), τότε, τὴν κυκλοφοροῦσαν τὰ ἱππήλατα κάρα.

Τὸ πρωινὸ ἐκεῖνο, φορτωμένο βαριὰ μὲ βαρέλια λαδιοῦ, ἕνα κάρο, ποὺ τὸ τράβαγε καταταλαιπωρημένο ἄλογο, πάσχιζε νὰ ἀνεβεῖ τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ποὺ οἱ κάπως ἀκανόνιστες μαῦρες πέτρες μὲ τὶς ὁποῖες ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἦταν στρωμένος, τὸν καθιστοῦσαν, ἔτσι ποὺ ἀπ' τὴν πολύκαιρη χρήση εἶχαν λειανθεῖ, γλιστερὸ καὶ δύσκολο στὴν ἀνάβαση.

Τὸ δύστυχο ἄλογο κατέβαλλε φιλότιμες προσπάθειες νὰ τραβήξει τὸ βαρὺ φορτίο. Τὰ πέταλά του ἔβγαζαν σπίθες, καθὼς χτυποῦσαν μὲ ἀγωνία τὸ πλακόστρωτο. Ὁ ἀραμπατζὴς ὁ Δημητρὸς Καβάκος, βίαιος καὶ ὀργισμένος, χτυποῦσε ἀνελέητα τὸ δύστυχο ζῶο, τὸ παρότρυνε μὲ ἄγριες φωνές, βρισιὲς καὶ ἀνίερες κατάρες, ἀκόμα καὶ βωμολοχίες. Ὅμως, παρ' ὅλ' αὐτὰ τὸ κάρο δὲν προχωροῦσε. Στὸ τέλος μπροστὰ στὸ ἐμπορικὸ τοῦ Γιάννη Κακαδέλλη, τὸ ἄλογο γλίστρησε κι ἔπεσε, πλαγιάζοντας σχεδὸν ἀνάσκελα στὸ δρόμο.

Ὁ ἀραμπατζὴς ἔξαλλος μὲ τὸ χοντρὸ ραβδί του δὲ σταματοῦσε νὰ χτυπᾶ τὸ ζῶο βρίζοντας. Ἐκεῖνο τὸ δύστυχο τίναζε σπασμωδικὰ τὰ πόδια του καὶ μάταια πάσχιζε νὰ σηκωθεῖ.

Τὴν ἀποτροπιαστικὴ αὐτὴ σκηνή, ἦρθε νὰ ποικίλει καὶ ἰδιαίτερα νὰ τονίσει γιὰ κακὴ μοίρα τοῦ Δημητροῦ, ὁ διοικητὴς τοῦ Α' 'Αστυνομικοῦ Τμήματος Μυτιλήνης Μοίραρχος Χωροφυλακῆς Νῖκος 'Ιωάννου. Κατεβαίνοντας στὸ δρόμο, παρακολούθησε τὴ σκηνὴ καὶ... ἐπενέβη. Ἐξαγριωμένος πλησιάζει, ἁρπάζει τὴ βέργα τοῦ ἀραμπατζῆ καὶ

ἀρχίζει νὰ τὸν δέρνει μὲ μανία.

- Παλιάνθρωπε... κτῆνος, ἐλεεινέ... Νὰ σοῦ δώσω νὰ καταλάβεις τὴ σημασία τοῦ ξύλου... νὰ μάθεις πὼς δὲν πρέπει νὰ βασανίζεις τὸ ζῶο...

Τὸ ραβδὶ σπάζει τελικὰ πάνω στὴν πλάτη τοῦ καταπτοημένου ἀραμπατζῆ, ποὺ δὲν τολμᾶ μιλιὰ νὰ βγάλει ἀπ' τὴν τρομάρα του.

Ὁ ἀστυνόμος πετᾶ τὸ σπασμένο ραβδί, βγάζει τὴν ἐξάρτησή του καὶ συνεχίζει μ' αὐτὴν νὰ δέρνει τὸν ἀραμπατζή.

- Πάρε καὶ τούτη, πάρε καὶ τὴν ἄλλη, βρυχᾶται ὁ ἀστυνόμος.

Ὁ συχωρεμένος Γιάννης Κακαδέλλης, ὁ μόνος ἀπ' τοὺς πολλοὺς ποὺ παρακολουθοῦσαν τὴ σκηνὴ αὐτή, πλησιάζει καὶ πετυχαίνει νὰ πάρει ἀπ' τὰ χέρια τοῦ ἀστυνόμου τὴν ἐξάρτηση τῆς στολῆς του, ποὺ χρησίμευε σὰν τιμωρὸ ὅπλο κατὰ τοῦ ...βάναυσου καραγωγέως. Ἦτανε φίλος τοῦ ἀστυνόμου, ὁ ὁποῖος κατὰ κάποιο τρόπο τὸν ἐξετίμα καὶ τὸν ἐσέβετο.



Ο αραμπατζής Δημητρός Καβάκος

Ὁ Νῖκος Ἰωάννου σκληρός, ἀδέκαστος, τοῦ καθήκοντος ἀξιωματικὸς Χωροφυλακῆς, τὴν ἐποχὴ τοῦ Μεταξᾶ, ἀγαποῦσε πολὺ τὰ ζῶα. Ἀντίθετα δὲν ἀγαποῦσε καθόλου τοὺς κομμουνιστές. Οἱ ταλαίπωροι αὐτοί, ὅσοι ἀκόμα ζοῦν, θὰ πρέπει νὰ θυμοῦνται ἀκόμα τὸ ξύλο ποὺ ἔτρωγαν σὰν ἐχθροὶ τοῦ δικτατορικοῦ καθεστῶτος.

Τελικὰ ὁ ἀστυνόμος φώναξε μερικοὺς ἀπ' τοὺς παρισταμένους ποὺ βοήθησαν νὰ σηκωθεῖ τὸ ἄλογο καὶ νὰ συνεχίσει μὲ σπρώξιμο τοῦ κάρου τὴν ἀνοδό του στὸ δρόμο.

Τοῦτο ὑπῆρξε ἕνα ἀπὸ τὰ πολὺ συνηθισμένα περιστατικὰ τῆς τότε ἐποχῆς... ποὺ δὲν ἔκαναν ἐντύπωση.

Ὑπῆρχε ἡ πεποίθηση πὼς... τὸ ξύλο βγῆκε ἀπ' τὸν παράδεισο!.. Ὅλοι γενικὰ - τότε - στὸ δρόμο, στὸ σπίτι, στὸ σχολεῖο, στὸ στρατό, λίγο πολὺ τρώγαμε... ξύλο! Ἡ λαϊκὴ θυμοσοφία μὲ τὸ "κάθε πέρσι καὶ καλύτερα" δίνει τὸ μέτρο τῆς συνειδητοποιημένης ἐντύπωσης πὼς ὅσο πᾶμε καὶ γινόμαστε χειρότεροι. Εἶναι τοῦτο σωστό; Σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς ἐξέλιξης καὶ βελτίωσης τῶν εἰδῶν πολλὲς ἀμφιβολίες γεννιοῦνται. Μᾶλλον τὸ ἀντίθετο πρέπει νὰ συμβαίνει. Εἴτε τὸ θέλουμε, εἴτε δὲν τὸ θέλουμε, εἴτε τὸ καταλαβαίνουμε ἢ τὸ παραδεχόμαστε, εἴτε ὄχι, ἡ φύση, ὁ μεγάλος παιδαγωγός μας, ἀναλαμβάνει στὴ ροὴ τοῦ χρόνου τὴν κάθε ἐξέλιξη ποὺ συνυφαίνει καὶ τὴ βελτίωση.

Ἀρκεῖ βέβαια νὰ μὴ παραβιάζουμε τὴ φύση!..



Ο εξαίρετος ζωγράφος Ορέστης Κανέλλης

ΤΟ ΛΑΘΟΣ

Ὁ ἄνθρωπος κάνει πάντα λάθη στὴ ζωή του. Δὲ βλάφτει τὸ νὰ τὰ ὁμολογεῖ ἔστω καὶ ἀργὰ μετὰ ἀπὸ παρέλευση πενήντα πέντε χρόνων.

Ἀντίκρυ στὸ σπίτι τοῦ Νατάλε Ἀλαμανέλλη, βρισκότανε σ' ἕνα οἰκίσκο, ἰσόγειο, τὸ στέκι τῆς ἐφημερίδας "ΦΩΣ" (διάδοχός της ἡ ἐφημερίδα: "ΣΤΕΜΜΑ"), ποὺ τὴ διηύθυνε ὁ δυναμικὸς δημοσιογράφος Θανάσης Γκράβαλης (πάτρωνάς του ὁ βουλευτὴς Γ. Βιτούλιας).

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Γκράβαλης εἶχε σχεδὸν καταντήσει ἀλκοολικὸς ἀπ' τὴ συνεχὴ οὐζοποσία, πράγμα ὅμως ποὺ καθόλου δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἀρθρογραφεῖ θαυμάσια μὲ τὴν καυστική του πέννα. (ἀργότερα τὄκοψε τελείως τὸ πιοτό). Αὐτὴ τὴ σκληρότητα τῆς πέννας του δοκίμασε καὶ ὁ γράφων.

Στὸ Δημαρχεῖο Μυτιλήνης τὸ 1934 ἔκανε, μὲ πολὺ εὐνοϊκὰ σχόλια, σχεδὸν ὅλων τῶν καλλιτεχνικῶν κύκλων, ἔκθεση ζωγραφικῆς ὁ Ὀρέστης Κανέλλης. Βρισκότανε στὰ πρῶτα βήματα τῆς καλλιτεχνικῆς καριέρας του, ἀλλὰ φαινότανε ἀρκετὰ καθαρὰ τὸ ταλέντο του στὸ σχέδιο καὶ στοὺς συνδυασμοὺς τῶν χρωμάτων.

Κακὸς δαίμονας καὶ κακόβουλη ἐπιρροὴ τοῦ συχωρεμένου ζωγράφου Στρατὴ Γαβαλὰ μ' ἔσπρωξαν νὰ γράψω μιὰ πολὺ δυσμενὴ κριτικὴ γιὰ τὴ ζωγραφικὴ τοῦ Κανέλλη στὸ "ΔΗΜΟΚΡΑΤΗ", παρὰ τὶς συμβουλὲς νὰ τὸ ἀποφύγω, ἀπ' τὸν πατέρα μου καὶ κυρίως ἀπ' τοὺς Τέρπ. Ἀναστασιάδη καὶ Στρατὴ Βαρελτζίδη.

Ἔτσι, μὲ τίτλο "Ὁ Ζωγράφος Κανέλλης, χωρὶς ρετοὺς" δημοσιεύθηκε ἡ "ἐπικατάρατος" κριτικὴ γιὰ νὰ ...εἰσπράξω τὰ "ἐξ ἀμάξης" ἀπὸ τὸ Νῖκο Ἀθανασιάδη (συγγραφέα) καὶ Ἐλπήνορα Σάββα (Δικηγόρο).

Χειρότερος ὅμως ἀπ' τοὺς δύο αὐτοὺς ἐπικριτές μου καὶ μεγάλους ὑποστηριχτὲς (δικαίως βέβαια) τοῦ Κανέλλη, ὑπῆρξε ὁ Γκράβαλης ποὺ μέσα στὴν ἐφημερίδα "ΦΩΣ" μοῦ ἔδωκε χαρακτηρισμοὺς πολὺ ὑβριστικούς, στὴ στήλη τῶν "σχολίων". Ὁ πατέρας μου ὁ κυρ-Γιάννης μοῦ συνέστησε νὰ ἁρπάξω μιὰ σανίδα ἀπ' τὸ ἀλευράδικο καὶ νὰ πάω νὰ... σπάσω τὸ κεφάλι τοῦ Γκράβαλη.

Πέντε - ἕξι μέτρα σ' εὐθεία γραμμὴ ἀπεῖχε τὸ "ΦΩΣ" ἀπ' τὸ μαγαζί μας. Χωρὶς νὰ χάσω λεπτὸ (τότε λογαριάζαμε πολὺ τὶς πατρικὲς ἐντολὲς) ἅρπαξα τὴν "πρέπουσα" σανίδα κι' ἔτρεξα στὸ τυπογραφεῖο.

Ὁ Γκράβαλης μ' ἔπεισε ὅτι δὲν ἔγραψε ἐκεῖνος τὰ ὑβριστικὰ ἐναντίον μου, ἀλλὰ

ἄλλος, τὸν ὁποῖο ὤφειλα νὰ ἀναζητήσω καὶ ἐξηγηθῶ μαζί του.

Ἐπέστρεψα ἄπρακτος στὸ μαγαζὶ γιὰ νὰ ὑποστῶ τὴν περιφρονητικὴ ματιὰ τοῦ πατέρα. Ἀκράδαντα πίστευε (σωστά), ὅτι δράστης ἦταν ὁ Γκράβαλης. Παραδέχθηκα πὼς πραγματικὰ ὁ Γκράβαλης ἦταν ὁ δράστης, καὶ τοῦ διεμήνυσα τὴν πρόθεσή μου νὰ ξεπλύνω τὴν ὕβρη μὲ βίαιο τρόπο!..

Οἱ μέρες περνοῦσαν καὶ ἡ ὀργὴ ξεθύμανε. Τελικὰ ὁ Γκράβαλης δὲν ἔπαθε ζημιά, ἐκτὸς τοῦ γεγονότος, ὅτι, ἐπὶ δεκαπέντε μέρες - ὅσο τὸ πράγμα ἦταν ζεστὸ - δὲν περνοῦσε μπροστὰ ἀπ' τὸ μαγαζί, γιὰ νὰ βγεῖ στὴν κεντρικὴ ἀγορά, ἢ ἐρχόμενος ἀπ' τὸ σπίτι του νὰ μεταβεῖ στὸ "ΦΩΣ". Ἔκανε "ἀπαλουγύρα" γιὰ λόγους φρονήσεως. Ὅταν ἤθελε νὰ βγεῖ ἀπ' τὸ τυπογραφεῖο, ἔβγαζε προσεχτικὰ τὸ κεφάλι, κοίταζε κι' απ' τὶς δυο πλευρὲς τὸ δρόμο, κι' ὕστερα βιαστικὰ ἀνέβαινε τὸν ἀνήφορο, ὡς τὰ σκαλάκια τοῦ "'Απτὰλ'ι " τὸ φοῦρνο. Τότε μόνο σιγουρευότανε γιὰ τὴν ἀσφάλειά του...

Ἱστορικὸ στὸ μαχαλὰ ἔμεινε τὸ λαϊκὸ ἀπόφθεγμα ποὺ δικαιολογώντας τὶς προφυλάξεις του ἐπαναλάμβανε: "...Ὅποιους φλάγ' ι τὰ ροῦχατ' ἐχ' τὰ μσά..".

Δὲν φοβότανε ἐμένα ὁ Γκράβαλης. Ὑπολόγιζε τὴν ὀργὴ τοῦ πατέρα μου, τὸν ὁποῖο πολὺ σεβότανε καὶ ἤξερε τὰ χούγια του σὲ θέματα ἀξιοπρέπειας.

Τώρα ποὺ πέρασαν τόσα χρόνια τὸ δίκιο ὅσων ὑποστήριξαν τὸ ζωγράφο Κανέλλη ἀποδείχθηκε, καὶ ἔτσι (τότε) ἐγὼ τιμωρήθηκα, ὅπως ἔπρεπε. Τὰ λάθη ἀνθρώπινα...

ΚΩΣΤΑΣ ΣΙΜΙΤΣΗΣ

Περίεργος τύπος τοῦ μαχαλᾶ ὁ Κώστας Σιμιτσῆς. Ἦταν "παράνομος" πλανώδιος πωλητὴς σιγαρέττων. Τὸ στέκι του συνήθως στὸ πολὺ στενὸ πεζοδρόμιο τῆς μεγάλης ἀποθήκης Καράλη, στὴν ὁδὸ Σαπφοῦς.

Ἤπιος χαρακτήρας, ὑπομονητικός, ἄκακος, ἔδειχνε κάπως βλάκας, ἀλλὰ δὲν ἦταν. Πολὺ τὸν πειράζαμε, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἀνεκτικότητά του. Προτιμοῦσε νὰ συναναστρέφεται τὰ μικρὰ παιδιὰ τοῦ μαχαλᾶ καὶ αὐτὴ ἡ ἀθῶα ἐνέργειά του μᾶς ἔσπρωχνε νὰ τοῦ δίνουμε τὸν ἐπίζηλο τίτλο τοῦ... κωλομπαρᾶ. Γινότανε κατακόκκινος ἀπὸ ντροπή, ψέλιζε ἀκαθόριστα λόγια καί... τὄκοβε λάσπη γιὰ νὰ μὴν ἀκούει, ὅπως ἔλεγε ἄσχημα καὶ ἄπρεπα λόγια. Αὐτὴ ἡ πειραχτικὴ κατηγόρια μας (ἄδικη βέβαια), ὅτι ἦταν ὁπαδὸς τοῦ Ὀθωμανικοῦ δικαίου... ἔκανε πολὺ δυστυχὴ τὸν καημένο τὸν



Καμάκιαζε με δεξιοτεχνία τ'αποτσίγαρα (γόπες) ο Κώστας

Κώστα, ποὺ διαμαρτυρότανε σθεναρά.

Τρία κύρια χαρακτηριστικὰ εἶχε ὁ Κώστας Σιμιτσῆς. Τὸ πρῶτο ἀφοροῦσε τὸ κύριο ἐπάγγελμα, μὲ τὸ ὁποῖο ἀντιμετώπιζε τὴ ζωή. Σ' ἕνα ρηχὸ συρτάρι εἶχε τοποθετημένα μερικὰ κουτιὰ τσιγάρα καὶ κάτι ψευτοζαχαρωτά. Ὅλη κι ὅλη ἡ "σιρμαγιὰ" τοῦ Κώστα ἦταν δὲν ἦταν γύρω στὶς 50 - 100 δρχ. Τώρα, τὸ πῶς ἔβγαζε μεροκάματο μ' αὐτὸ τὸ ἐμπόρευμα, ὑπῆρξε πάντα τὸ ἄλυτο πρόβλημα ὅλων μας. Δὲν ἔδινε τὴν ἐντύπωση πεινασμένου ἀνθρώπου, ὁ Κώστας. Ἀπεναντίας, παχουλός, ροδοκόκκινος παρὰ τὰ φθαρμένα καὶ χιλιομπαλωμένα ροῦχα του, φαινόταν καλοζωισμένος.

Τὸ δεύτερο χαρακτηριστικό του ἦταν ἡ... πολιτική, καὶ μάλιστα τὰ ἐξωτερικὰ θέματα. Ἐχθρὸς τοῦ φασισμοῦ τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν Ναζὶ τῆς Γερμανίας προέβλεπε τὶς μέλλουσες καταστροφές ποὺ οἱ δυὸ αὐτὲς χῶρες θἄφερναν στὴν ἀνθρωπότητα.

Τὸ τρίτο καὶ παράδοξο χαρακτηριστικὸ τοῦ Κώστα ἦταν ἡ μανία του νὰ μαζεύει ἀπ' τοὺς δρόμους τῆς Μυτιλήνης τά... ἀποτσίγαρα, τὶς λεγόμενες γόπες. Εἶχε τοποθετήσει στὴν ἄκρη μιᾶς βέργας, ἕνα λεπτὸ καρφάκι καὶ μ' αὐτὸ καμάκιαζε τὶς γόπες, τὶς ὁποῖες ἔριχνε σ' ἕνα σακούλι ποὺ κουβάλαγε μαζί του.

Περιερχότανε ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τὰ σοκάκια, προπαντός δέ, παραφύλαγε ἔξω ἀπ' τὶς Λέσχες καὶ τὰ σπίτια ποὺ εἶχαν βεγγέρες, καὶ μάζευε ἀμέσως μὲ λαχτάρα καὶ ἱκανοποίηση τὶς γόπες ποὺ πέταγαν ἀπ' τὰ γεμάτα τασάκια στὸ δρόμο. Σπουδαία συνήθεια τῶν κατοίκων νὰ θεωροῦν σὰν σκουπιδαριὸ τὸ δρόμο!

Ὅταν γέμιζε τὸ σακούλι, ὁ Κώστας καθότανε στὸ στενὸ πεζοδρομιάκι - σκαλοπάτι τῆς ἀποθήκης Καράλη, ἄπλωνε μιὰ ἐφημερίδα, ἔριχνε πάνω της τὰ ἀποτσίγαρα καὶ ἄρχιζε νὰ τὰ ἀνοίγει, νὰ ἀφαιρεῖ δηλαδὴ τὸ χάρτινο περίβλημά τους, γιὰ νὰ κρατήσει τὸν καπνό.

- Τί τὸν κάνεις αὐτὸ τὸν καπνό; Ρωτοῦσα καμιὰ φορά.

- Ἔ, νά... φτιάχνου στοὺ σπίτ' τσιγάρα κὶ τὰ καπνίζου. Ἔχου τσιγαρόχαρτου.

Ποτὲς δὲν πίστεψα τὸν ἰσχυρισμὸ αὐτὸ τοῦ Κώστα, ἀλλὰ καὶ οὔτε πέτυχα νὰ μάθω σὲ τί τοῦ χρησίμευε ὁ καπνὸς αὐτὸς τῶν ἀποτσίγαρων.

- Πέ'μι ρὲ Κώστα μαθὲ γιατὶ μαζέβγ(ι)ς χρόνου κιρό τς γόπις;

- Κάνου τοὺ κέφι μ' κυρ' Γιώργ'. Πέτου κσούρ, ἄμα θέλ(ι)ς... Ἐν ἔχ'ς ἀκούσ' ποὺ λὲν ἀνεξιχνίαστις οἱ βουλὲς τοῦ Ὑψίστου; Ἔδγιτς τσὶ σὶ μένα... ἀνιξιχνίαστις οἱ βουλές 'μ....

Ὕστερα τὸ γύριζε ὁ Κώστας στὸ ἐμπιστευτικό.

- Δὲ σ' εἶπα μαθὲ πὼς τλήγου μὶ τσιγαρόχαρτα τσιγάρα, τσὶ καπνίζου;

Μιὰ μέρα ὁ Κώστας μοῦ ἔφερε νὰ διαβάσω, σὲ μιὰ σελίδα μαθητικοῦ τετραδίου, κείμενο ποὺ ὁ ἴδιος εἶχε γράψει καὶ τὸ ἀπηύθυνε στὸν Ἰωάννη Μεταξᾶ γιὰ νὰ λάβει ἐγκαίρως τὰ μέτρα του, κατὰ τοῦ φασισμοῦ καὶ Ναζισμοῦ.

Τὸ κείμενο αὐτὸ χάθηκε. Ὅμως, παρὰ τὶς ἀσυνταξίες καὶ ἀνοησίες ποὺ περιεῖχε, ἐντούτοις προέβλεπε κινδύνους, ποὺ ἀργότερα στὸ ἀκέραιο ἐπαληθεύτηκαν, μὲ τὸν παγκόσμιο πόλεμο καὶ τὸ Ἀλβανικό. Γιὰ πολλὰ χρόνια ὁ Κώστας Σιμιτσῆς - ὡραῖος τύπος τοῦ μαχαλᾶ, ἀποτελοῦσε σημαντικὸ ἀναπόσπαστο μέλος του.

Ἀπ' τὴ Γερμανικὴ κατοχὴ κι' ὕστερα ὁ Κώστας χάθηκε. Ἴσως ἡ πεῖνα... Ποιός ξέρει;

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΟΛΥΖΩΝΗΣ

Ἕνας σπουδαῖος τύπος - τύπαρος τοῦ μαχαλᾶ "Χατζηγιαννίκ' ἡ βρύσ'" ὑπῆρξε ὁ Μανώλης Πολυζώνης, κομμωτής, ὕστερ' ἀπὸ τὴ θητεία του κοντὰ στὸν κομμωτὴ Χαιρέτα, ἀλλὰ καὶ ἀναντικατάστατος "μακιγιέρ". Παρατσούκλι του, ποὺ φαίνεται τοῦ ταίριαζε: "γλυντζαχείλης".

Μέγας τερατολόγος, πολυλογὰς καὶ πενταψεύτης (στὰ ἀστεῖα) ὁ συχωρεμένος Μανώλης. Ἐν τούτοις πολὺ ἀγαπητὸς καὶ συμπαθὴς στὴν ἀγορὰ Μυτιλήνης καὶ ἰδιαίτερα στὸν κύκλο τοῦ ἐρασιτεχνικοῦ - καλλιτεχνικοῦ Σωματείου "ΧΟΡΩΔΙΑΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ". Ἐδῶ μὲ ἰδιαίτερη προσήλωση ἀσκοῦσε στὶς παραστάσεις τὰ καθήκοντα κἄπως ἀμειβόμενου "μακιγιέρ". Ὁ Μανώλης ἀκόμα σὰν γαμπρὸς τοῦ Χαιρέτα εἶχε διδαχθεῖ νὰ κατασκευάζει καὶ περοῦκες, γενειάδες, μουστάκια κ.λ.π., μεταχειριζόμενος εἴτε φυσικὰ μαλλιὰ ἀνθρώπου, εἴτε ἁλογότριχες, ἀπὸ οὐρὲς κ.λ.π.



Ὁ Μανώλης Πολυζώνης
τότε ποὺ ὁ σπουδαῖος κομμωτὴς Χαιρέτας
πού τόν ἔκανε γαμπρό τοὔμαθε τήν κομμωτική

Ἀργότερα, ὁ Μανώλης χώρισε τὴν πρώτη γυναίκα του, ξαναπαντρέφτηκε καὶ ἔγινε ὑπάλληλος στὴ Δ/ση Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν Μυτιλήνης (Δημόσια Ἔργα).

Θὰ ἀναφέρω μόνο δυὸ καψόνια ποὺ ὑπέστη ὁ συχωρεμένος Μανώλης. Τὸ ἕνα στὸ φοῦρνο τῆς ὁδοῦ Σαπφοῦς καὶ τὸ ἄλλο στὸν κινηματογράφο "ΑΡΙΩΝ" σὲ κάποια παράσταση ἐπιθεώρησης τῆς Χορωδίας. Ἦταν ἀνεκτικὸς ὁ Μανώλης καὶ ἡ καλή καρδιά του καὶ ἡ χιουμορίστικη διάθεση ποὺ τὸν διακατεῖχε, δὲν του ἐπέτρεπαν ἐκδηλώσεις κακίας.

Ἕνα πρωινό, ὁ Μανώλης, ὅπως ἔκανε τακτικὰ σὰν πελάτης, πῆγε στὸ φοῦρνο ποὺ εἶχε ταμπέλα "Κων. Κακαδέλλης" (ἀπέναντι στὸ ἀρχοντικὸ Κούμπα καὶ δίπλα στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Χαρ. Χατζηβασιλείου) καὶ ἄρχισε νά... βομβαρδίζει μὲ τὴ λογοδιάρροιά του τοὺς δυὸ ἀρτεργάτες Θανάση Ἀθηνέλλη καὶ Στέλιο Κομνηνό, ὡς καὶ τὸν τεζιαχτάρη Χαράλαμπο Κουρασάνη. Ὅταν μὲ τὴν ἀκατάσχετη φλυαρία του κατόρθωσε νὰ κάνει τὸ κεφάλι τῶν ἀκροατῶν του "κουδούνι" (κδούν'(ι) κατὰ τὴ Μυτιληναϊκὴ διάλεκτο), πέτυχε ἐπιτεχῶς καὶ τὸ εἰς βάρος του "καψόνι" ἀπ' τοὺς δυστυχεῖς ἀκροατές του.

Πρέπει, ὅμως, προηγουμένως νὰ διευκρινήσουμε μερικὰ πράγματα. Ἀνάμεσα στὰ ἐργαλεῖα ἑνὸς φούρνου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πρὶν ἀπὸ πενήντα τόσα χρόνια (ἀλλὰ καὶ σήμερα σὲ μερικοὺς) εἶναι καὶ ἡ λεγόμενη "πάνα", ἕνα πανὶ δεμένο στὴν ἄκρη μιᾶς μακριᾶς ράβδου. Ἡ πάνα βουτιέται σ' ἕνα κουβὰ νερὸ καὶ "πανίζει" τὸ φοῦρνο, ὅταν τελειώσει ἡ θέρμανσή του (τὸ κάψιμο λεγόμενο). Ὁ φοῦρνος φυσικὰ θερμαίνεται μὲ τὴν ἐκχυλισμένη πυρήνα τῶν ἐλαιοτριβείων, ἀπὸ τὸ λεγόμενο "κουλχάνι" τοῦ κλιβάνου, ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπ' τὸ πάτωμα τοῦ θολωτοῦ διαμερίσματος τοῦ κλιβάνου. Ἐκεῖ ἡ πυρήνα

καίγεται, ἀνακατεύεται ἀπὸ τὸν ἁρμόδιο ἐργάτη, κλιβανέα, μὲ τὸ "κέλμπιρι" (σιδηρένια ράβδος μακριά), μεταδίδοντας τὴ φλόγα καὶ θερμότητα, μέσω ἑνὸς ἀγωγοῦ, καθέτου στὸ θόλο τοῦ κλιβάνου. Ὅταν ὁ τουβλένιος θόλος "ἀσπρίσει" ἀπὸ τὴ συνεχὴ φωτιά, τοῦτο σημαίνει πὼς ὁ φοῦρνος "ἔκαψε", δηλ. εἶναι ἕτοιμος γιὰ τὸ "πανιάρισμα". Τὸ ρόλο αὐτὸ πραγματοποιεῖ ἡ λεγόμενη "πάνα" ποὺ βρέχεται καλὰ στὸν κουβά, καὶ περιστροφικὰ περιέρχεται μὲ τὸ κοντάρι ἀπὸ τὸν κλιβανέα, στὸ μὲ εἰδικὰ πυρότουβλα πατωμένο δάπεδο τοῦ κλιβάνου, γιὰ νὰ τὸν καθαρίσει ἀπὸ τὶς στάχτες καὶ λοιπὲς βρωμιές καὶ μουτζοῦρες, ποὺ προκαλεῖ τὸ συνεχὲς "κάψιμο". Ἐκεῖ πάνω, θὰ τοποθετηθοῦν μὲ τὸ φτυάρι τὰ ζυμάρια. Γιὰ νὰ καθαριστεῖ καλὰ ὁ κλίβανος μὲ τὶς διαδοχικὲς ...ἐπεμβάσεις τῆς "πάνας" συνεχῶς βουτιέται αὐτὴ στὸ νερὸ τοῦ κουβᾶ, ποὺ γίνεται σκοῦρο, ἀκάθαρτο καὶ ἀρκετὰ ζεστό. Ὅταν ὅλα αὐτὰ γίνουν, ὁ κλιβανέας κλίνει τὸ "τάμπερ" τοῦ φούρνου, γιὰ νὰ μὴν ξεφεύγει ἡ... "πύρ", τοποθετεῖ ἐρμητικὰ καὶ τὸ "καπάνι", ποὺ συνήθως γιὰ μορφιὰ εἶναι καμπύλο, μπρούζινο, καὶ τότε, οἱ δυὸ ἐργάτες ἔχουν ἕνα μικρὸ χρονικὸ διάστημα νὰ χαζέψουν, ὡς ὅτου ἀνεβεῖ ὁ ζυμωτὴς στὴ "λουριέτα" καὶ ἀπὸ τὸ σχετικὸ ἐπικλινὲς ἄνοιγμα ἀρχίσει νὰ κατεβάζει φόρμες καὶ τὶς "πνακωτὲς", πάσες λεγόμενες, ποὺ παραλαμβάνει ὁ κλιβανέας γιὰ φούρνισμα.

Αὐτή, λοιπόν, τὴν ὥρα συνήθως ἐκμεταλλευότανε ὁ Μανώλης γιὰ νὰ κουτσομπολεύει, νὰ ἀθλογᾶ καί ...ξεφουρνίζει (κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον) τὶς φανταστικὲς ἱστορίες του, πλαταγίζοντας τὰ χοντρὰ - πλατιὰ χείλη του, γιὰ τὰ ὁποῖα τὸν εἶχανε βαφτίσει... γλυντζαχείλη.

Βασκεστησμένοι καὶ οἱ τρεῖς ὑπάλληλοι τοῦ ἀρτοποιείου, μὲ ἀδιόρατα νεύματα ἀνάμεσά τους ἀπεφάσισαν τὸ "καψόνι".

Ἅρπαξαν ξαφνικὰ τὸ Μανώλη, τὸν ...δίπλωσαν καὶ βούτηξαν τὸ κεφάλι του μέσα στὸ νερὸ τοῦ κουβᾶ, τρεῖς φορὲς συνέχεια, παρ' ὅλη τὴν ἀντίσταση, ποὺ ἀπεγνωσμένα ὁ δυστυχὴς κατέβαλλε, γιὰ ν' ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ χέρια τους.

Ὅταν ἱκανοποιήθηκαν οἱ ἐργάτες ἀπ' τὸ πάθημα τοῦ Μανώλη καὶ πρὶν αὐτὸς συνέλθει, τὴ στιγμὴ ποὺ κατέβαλε ζωηρὲς προσπάθειες ν' ἀναπνεύσει καὶ κάπως νὰ συνέλθει, τίναξαν πάνω στὸ κεφάλι του ἕνα ἄδειο σακὶ ἀλεύρου, καὶ τὸν πασάλειψαν μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ ἀλεύρου, σ' ὅλο του τὸ σῶμα. Ἀπ' τὴν κορφὴ ὡς τὰ νύχια.

Κατάπληκτος ὁ Μανώλης δὲν μπόρεσε ν' ἀντιδράσει ἀρχικὰ καὶ ὑπέστη... τὸ μαρτύριο σὰν χαζὸς ἀδιαμαρτύρητα.

Ὅταν ὅμως σὲ λίγο συνῆλθε ἀπ' τὸ σόκ, ἄρχισε νὰ βγάζει γοερὲς κραυγὲς καὶ νὰ ἐξαπολύει μύδρους ὕβρεων ἀνάμεικτους μὲ τρομερὲς κατάρες καὶ βωμολοχίες. Στὴ συνέχεια κατέληξε σὲ ἀπειλές, γιὰ μηνύσεις καὶ τὰ τέτοια...

Στὸ διπλανὸ δρόμο (ὁδὸς Ἀλκαίου) βρισκότανε τὸ Α' Ἀστυν. Τμῆμα καὶ στὸ λεφτὸ μποροῦσε νὰ πεταχτεῖ ὁ Μανώλης γιὰ νὰ διαμαρτυρηθεῖ καὶ ὑποβάλει τὴ σχετικὴ μήνυση. Οἱ ἐργάτες τὰ χρειάστηκαν. Εἶχαν ὑπερβεῖ τά... ἐσκαμμένα. Πραγματικὰ ὁ Μανώλης σέ... φρενήρη κατάσταση ἔτρεξε στὸ Α' Τμήμα, ὅπου Διοικητὴς του ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν ὁ πολὺ καλὸς ἀξιωματικὸς καὶ φίλος ὑπομοίραρχος Πατρικάκης.

Ἐκεῖ ὁ Μανώλης - ὅπως μάθαμε ἀργότερα ἀπ' τὸν ἀστυνόμο - περιέγραψε ἐξογκώνοντας, ὅσο μποροῦσε τὸ περιστατικὸ τοῦ καψονιοῦ του καὶ ζήτησε ἱκανοποίηση. Δηλαδὴ τὴν ...κεφαλὴν ἐπὶ πίνακι τῶν ἀρτεργατῶν καὶ τοῦ Χαράλαμπου, ἀκόμα δὲ καὶ χρηματικὴ ψυχικὴ ὀδύνη. Ὁ ἀστυνόμος, ποὺ δύσκολα κρατοῦσε τὴ σοβαρότητά του, συμφώνησε στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ Μανώλη ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ...τεκμηρίων.

Σὲ λίγο ἐμφανίζονται στὸ ἀρτοποιεῖο ὁ ἀστυνόμος Πατρικάκης, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τό ...σκεβρωμένο Μανώλη ποὺ ἀκόμα... ἄφριζε ἀπ' τὸ κακό του.

- Κάνε μου ἀκριβὴ περιγραφὴ τῶν γεγονότων. Λέγει ὁ ἀστυνόμος.

- Δηλαδὴ δὲ σὶ τάπα κυρ ἀστυνόμι; Τίλουγια νὰ στὰ ξαναπῶ;

- Θέλω πλήρη ...ἀναπαράσταση γιὰ νὰ πεισθῶ ὅτι ὅσα μοῦ εἶπες εἶναι ἀληθινὰ καὶ ὄχι ὑπερβολές... Καὶ ἀπευθυνόμενος στοὺς ἐργάτες ὁ ἀστυνόμος, ρώτησε.

- Γιὰ πέστε μου ἐσεῖς, τί συνέβη;

- Τίπουτα κὺρ 'Αστυνόμι... σάλια-μπάλια... 'Ηρτι ἡ Μανώλ(ι)ς τ'ς ἀρχίν(ι)σι τὰ θκάτ... Σκουντούφλισι ἀπὰς τοὺν κουβά, μὶ τοὺ νιρὸ τς πάνας, τσὶ βρέχτσι κουματέλ(ι). 'Εδγιτς πῶπισι κάτου, πασαλείφτσι τσὶ μὶ τ' ἀλέβριγια. 'Εν ἦνταν δὰ τσὶ τίπουτα τοὺ σπουδαίου. Μήδι κάτα, μήδι ζημιά...



Βούτηξαν τό κεφάλι στό βρωμόνερο τῆς πάνας...

Εἶπαν μ' ἕνα στόμα, ὁ Στέλιος μὲ τὸ Θανάση, ἐνῶ ὁ πονηρὸς Χαράλαμπος κουνοῦσε καταφατικὰ τὸ κεφάλι.

- Σάμπως διαφορετικὰ τὰ λέτε. 'Ο Πολυζώνης ἀπὸ δῶ, ἀλλιῶς τὰ περιγράφει. Ποιά εἶναι ἡ ἀλήθεια; Μοῦ φαίνεται πὼς πρέπει νὰ γίνει πλήρης... ἀναπαράσταση.

Μόλις ἄκουσε αὐτὸ τὸ τελευταῖο τοῦ 'Αστυνόμου ὁ Μανώλης ἀναπήδησε καὶ ὁ τρόμος χύθηκε στὸ κάθυδρο μουσκεμμένο καὶ πασαλειμένο πρόσωπό του.

- 'Εν εἶμι πλὶ νὰ μὶ ξαναβτήξιν τοὺ κιφάλ' μ', μέσ' τὰ βρουμόνιρα, κὺρ 'Αστυνόμι.

- Εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνει αὐτὸ γιὰ νὰ στηριχθεῖ ἡ μήνυσή σου. Λέγει σοβαρὰ ὁ 'Αστυνόμος, καὶ καλεῖ τοὺς ἀρτεργάτες νὰ ἐπαναλάβουν ὅλα ὅσα κατήγγελε ὁ Πολυζώνης.

- Ὄχ(ι) ὄχ(ι) γιὰ ὄνουμα τ' Χριστοῦ τσὶ τς Παναγιᾶς, ἐ θὰ κάνου μύνησ'... Ἐ θέλου τίπουτα... Φωνάζει κατατρομαγμένος ὁ Μανώλης καὶ τρεχάτος ἐγκαταλείπει τὸ φοῦρνο, γιὰ τὸ σπίτι του.

Τὸ δεύτερο περιστατικὸ "καψονιοῦ" σὲ βάρος τοῦ συχωρεμένου Μανώλη Πολυζώνη ἔχει σχέση μὲ τὴν ἐπαγγελματική του εἰδικότητα, ὡς κουρέα - κομμωτὴ - μακιγιέρ.

Νομίζω, ὅτι ἦταν ἡ ἐποχή, ποὺ ἡ ΧΟΡΩΔΙΑ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ μὲ πρόεδρο τότε ἐμένα καὶ μαέστρο, τὴ "μάνα" τῆς Χορωδίας, τὸν ἀναντικατάστατο Νίκο Μυρογιάννη, ἔδινε παραστάσεις στὸν "ΑΡΙΟΝΑ" μὲ τὴν ἐπιθεώρηση "ΠΙΚΡΑΓΓΟΥΡΙΑ".

'Ο Μανώλης ἔπρεπε νὰ ἐξυπηρετεῖ τὰ μακιγιαρίσματα τῶν ἐρασιτεχνῶν, πράγμα ἄλλωστε ποὺ ἀνέκαθεν ἔκανε στὴ Χορωδία, ἐκτὸς μερικῶν περιστάσεων ποὺ τὴ δουλειὰ αὐτὴ τὴν ἔκανε ὁ μακιγιὲρ τοῦ "ΜΠΟΥΡΙΝΙΟΥ" ὁ κουρέας Νῖκος Κολλιός.

Συνέβη λοιπόν, κατὰ τὶς παραστάσεις αὐτές, τὰ περισσότερα παιδιὰ τῆς Χορωδίας, ποὺ ὑποδύονταν τοὺς διαφόρους ρόλους (ἀγόρια καὶ κορίτσια) νὰ ὑποφέρουν, στὸ πρόσωπο, ἀπὸ μιὰ περίεργη φαγούρα. 'Εντοπίστηκε τὸ κακὸ στὴν ἐλεεινὴ ποιότητα τῆς

κρέμας, ποὺ χρησιμοποιοῦσε ὁ Μανώλης, στὸ μακιγιάζ.

Ἔτσι, δόθηκε ἡ ἀφορμὴ στοὺς "ἀτσίδες" ἐκ τῶν ἐρασιτεχνῶν, ὅπως ἦταν οἱ Πασβούρης, Κάργας, Πασπάτης, Πολυχνιάτης, Πίκουλος, νὰ πραγματοποιήσουν τὸ ἀπαραίτητο καὶ δικαιολογημένο "καψόνι".

Στὸ τέλος τῆς παράστασης, καὶ μόλις ἔπεσε ἡ αὐλαία, ἅρπαξαν τὸν Πολυζώνη, τὸν καθήλωσαν κάτω ἀνάσκελα, καὶ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ φάγει σάντουιτς ποὺ εἶχαν ἑτοιμάσει, μὲ τὴν κρέμα τοῦ μακιγιάζ. Ὁ δυστυχὴς Μανώλης ἀναγκάστηκε νὰ καταβροχθίσει τὰ σάντουιτς... καὶ νὰ ἐκδηλώσει μάλιστα εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν περιποίηση ποὺ τοῦκαναν οἱ ἐρασιτέχνες.

Γιὰ πολὺ καιρὸ ὁ Μανώλης ἀναχάραζε μὲ ἀνατριχίλες τὰ περιστατικὰ αὐτοῦ τοῦ παθήματός του μὲ τὴν ἐπωδό:

- Βρὲ τς κιρατάδις, τί μι σκαρῶσαν!..

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΕΛ. ΜΑΝΩΛΑΚΕΛΛΗΣ

Χαρακτηριστικὸς τύπος τῆς ἀγορᾶς Μυτιλήνης στ' Χατζηγιαννὶκ' τὴ βρύσ', τὴν περίοδο 1930 - 1955, καὶ λίγο ἀργότερα, ὁ Γιάννης Μανωλακέλλης.

Δευτερότοκος γυιὸς τοῦ γνωστοῦ σιδηρέμπορου Στέλιου Μανωλακέλλη. Τέσσερα ἀδέρφια καὶ μιὰ ἀδελφή. Γιῶργος, Γιάννης, Παναγιώτης, Στρατῆς.

Εἶχε ὡραία, ὑψιφώνου φωνὴ ὁ Γιάννης καὶ ἀποτελοῦσε στέλεχος τοῦ χορωδιακοῦ τμήματος τῆς Χορωδίας Μυτιλήνης. Ὁ Μαέστρος Νίκος Μυρογιάννης ἀξιοποιοῦσε κατάλληλα τὶς φωνητικὲς δυνατότητες τοῦ Γιάννη, ἀκόμα καὶ στὰ σόλο.



Ὁ Γιάννης Μανωλακέλλης

Στὰ σχετικὰ μικράτα του, πάσχισε νὰ γίνει ποδοσφαιριστὴς ἀλλά... τὰ μούσκεψε. Ἀργότερα τὄριξε στὸ "μοτοσυκλετιλίκι"... ὅπου καὶ διέπρεψε. Ἀγόρασε μιὰ παλιοσακαράκα καὶ πάσχισε γι' ἀρκετὰ χρόνια, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ "γιαγνὶς μηχανικοῦ" Στρατῆ Παράσχου, νὰ τὴ στρώσει. Ματαίως. Αὐτὴ ἔπασχε ἀπὸ κακοήθη γηρατειά. Αὐτὴ ἡ μοτοσυκλέτα ἦτανε συνοθύλευμα κομματιῶν ἀπὸ διάφορες κατεστραμένες μοτοσυκλέτες, καὶ τὸ συναρμολόγημα αὐτὸ δὲν εἶχε πετύχει. Κάθε τόσο χαλνοῦσε γιὰ πολλὲς καὶ ποικίλες αἰτίες καὶ ἀφορμές. Ἔφταιγε ἡ μανιβέλα ποὺ δὲν "ἔπιανε" γιατὶ ξέφευγε ἡ σφήνα, ἔφταιγε ἡ βελόνα τοῦ φλοτὲρ τοῦ καρμπιρατέρ, ποὺ ἔπεφτε, ἔφταιγαν ὅλα: Ἡ ἀντλία τοῦ λαδιοῦ, τὸ μπουζί, τὸ μπέρδεμα τῶν ταχυτήτων, ἔφταιγαν τὰ φθαρμένα ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ λάστιχα, ποὺ ὅλο τρυποῦσαν καὶ ξεφουσκώνανε. Καὶ βίρα ὁ καημένος ὁ Γιάννης νὰ παιδεύεται μὲ τὰ σολισιὸν καὶ τὰ ντρουμπαρίσματα...

Ὁ Μπάρμπα Στέλιος ὅμως δὲ χάριζε κά-

στανα. Δὲν εἶχε ὑπομονὴ σὰν ἔφτανε ἡ ὥρα, κι ἀκουγότανε ἡ ἀγριοφωνάρα του σ' ὅλο τὸ μαχαλᾶ.

- Γιάνν(ι)... ρὲ Γιάνν(ι)... ποῦ εἶσι ρέ;

- Ἰδώ εἶμι μπαμπᾶ, ἀπαντοῦσε ἀπ' τὸ βάθος τοῦ μαγαζιοῦ ὁ Γιάννης, συνήθως μουτζουρωμένος ἀπ' τὸ πετροκάρβουνο, ποὺ ἐκτὸς ἀπ' τὰ σιδερικὰ πωλοῦσε τὸ μαγαζί.

- Ἄντι, ρὲ κνίστσι... Ὥρα νὰ παγαίνουμι γιὰ μάσα στοὺ σπίτ. Βάλι μπρουστὰ τ' μπουρδοὺ (μοτοσυκλέτα) νὰ φύγουμι...

Ἔτρεχε ὁ Γιάννης πρόθυμα. Ἂς τολμοῦσε ἄλλωστε ν' ἀγνοήση τὴν πατρικὴ διαταγή. Ὁ κὺρ Στέλιος ἦτανε σκληρὸς κι ἀπότομος.

Ἔτσι, ὁ Γιάννης ἔσπρωχνε τὴ μοτοσυκλέτα μπροστὰ στὸ μαγαζί. Ρύθμιζε προσεκτικὰ τὶς μανέτες τοῦ γκαζιοῦ, τοῦ ἀέρα. Ἄνοιγε τὸ ρουμπινέτο τῆς βενζίνης, πατοῦσε δυὸ τρεῖς φορὲς τὸ ζικλὲρ τοῦ καρμπιρατέρ, καὶ τελικὰ πατοῦσε τὴ μανιβέλα μὲ ταυτόχρονο ἄνοιγμα τῆς βενζίνης. Ὅμως σπάνια νὰ πάρει μπρὸς ἡ σακαράκα.

Ὁ Γιάννης μὲ ἀγωνία νὰ πατᾶ καὶ νὰ ξαναπατᾶ τὴ μανιβέλα... Εἰς μάτην!..

Ὄρθιος στὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ νευριασμένος ὁ κυρ-Στέλιος, παρακολουθεῖ.

- Πάλι ἡ τσλιάτ'ς πόνισι, ρὲ Γιάνν'; Κακόχουρνάγ'ς ἰσὺ τς αὐτή...

Τσιμουδιὰ ὁ Γιάννης. Συνέχιζε ὡστόσο τὶς προσπάθειες. Κάποτε ἔπαιρνε μπροστὰ ἡ μηχανή.

Μουρμουρίζοντας ὁ κυρ-Στέλιος θρονιαζότανε στὸ "καλάθι" τῆς μοτοσυκλέτας ποὺ μόλις καὶ τὸν χώραγε. Καμαρωτὰ πιὰ ὁ Γιάννης ὁδηγοῦσε μὲ ἐμπειρία τὴ σακαράκα στὸν προορισμό της.

Ὁ ὑπηρεσιακὸς ρόλος τῆς "πουρδοῦς" τέλειωνε στὶς ὧρες λειτουργίας τοῦ σιδεράδικου. Ἀκολουθοῦσαν οἱ ψυχαγωγικὲς ὧρες ποὺ ὁ Γιάννης τὶς ἐξαντλοῦσε μὲ φανατισμό.

Ἦταν μέλος τῆς ὁμάδας μοτοσυκλετιστῶν, ποὺ τακτικὰ κάνανε ἐκδρομὲς στὴν ὑπαιθρο Λέσβου. Ἀνομοιογενὴς ἡ ὁμάδα, ποὺ εἶχε ὅμως ἑνότητα... μοτοσυκλετικῆς νοοτροπίας τῆς ἐποχῆς.

Ἡ παρέα ἀποτελεῖτο ἀπὸ τούς: Γιῶργο Καψὴ ὁδοντογιατρὸ μὲ μοτοσυκλέτα Κόβεντρυ, ποὺ σὰν δούλευε ἡ ἐξάτμηση ἔβγαζε ἦχο ...ἀεριούχων γδούπων. Ὁ Δημητρὸς Μαρίνος ἐπιπλοποιὸς μὲ 450 κυβικῶν ΒῶΑ μὲ καλάθι, ποὺ τὴν κανάκευε μὴ βρέξει καὶ μὴ στάξει. Ὁ Στρατῆς Παπαρίσβας μὲ μιὰ λεπτὴ Ζάπ, ὁ γράφων μὲ πεντάρα Ἄριελ, ὁ Γρηγοράκης Σούγιουλτζης μὲ μιὰ προϊστορικὴ καλοδιατηρημένη, ἀγνώστου μάρκας, μὲ ἐξωτερικὸ βολάν. Ὁ Στέλιος Σουγιουλτζῆς μὲ δυομισάρα καινούργια ΒῶΑ.

Ὅλες οἱ μοτοσυκλέτες ἐπισκευαζόντανε στὸ μαγαζὶ τοῦ Παναγιώτη Κλειδαρᾶ (δίπλα στὸ κατ/μα εἰδῶν αὐτοκινήτου τοῦ Πετρόχειλου, πενθεροῦ τοῦ Στρ. Παπανικόλα), ὅπου σήμερα στεγάζεται ἡ ἀντιπροσωπεία FIAT τοῦ Μιχ. Νίκου - Κονδωνῆ.

Φυσικὰ ὁ καλλίτερος καὶ καθημερινὸς πελάτης στοῦ Κλειδαρᾶ, ὅπου λάχαινε ὡς τσιράκι ὁ γιαγνὶς μηχανικὸς Στρατῆς Παράσχος, ἦταν ὁ Γιάννης Μανωλακέλλης, μὲ τὴ σακαράκα του. Μάλιστα ὁ συχωρεμένος Παράσχος μὲ καμάρι ἰσχυριζότανε πὼς ἔγινε μηχανικὸς χάρη στὴ μοτοσυκλέτα τοῦ Γιάννη, "Στ' κασιδιὰρ τοὺ κιφὰλ - ἔλεγε - μαθαίν'ς μπαρμπέρ'ς...".

Μια Κυριακὴ τοῦ φθινόπωρου 1937, ἡ παραπάνω μοτοσυκλετικὴ παρέα ἐκδράμαμε στοὺς Λάμπους Μύλους.

Ἐπιστρέφοντας ὅλοι μαζί, ἄλλος μπρός, ἄλλος πιο πίσω, κάποτε φτάσαμε στὰ



Ὁ Γιάννης Μανωλακέλης

νταμάρια. Ἐκεῖ διαπιστώνουμε τὴν ἀπουσία τοῦ Γιάννη.

Προθυμοποιοῦμαι νὰ γυρίσω πίσω γιὰ ἐξακρίβωση. Ἐκεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνηφόρας Παγανῆς στὴ στροφὴ "Πυργί", βλέπω τὸ Γιάννη καὶ τὴ μοτοσυκλέτα του. Ὁ μπροστινὸς τροχὸς βρισκότανε στραβωμένος στὸ ἔδαφος. Ὁ Γιάννης μὲ μιὰ πέτρα χτυποῦσε τὴν τζάντα τοῦ τροχοῦ, πασχίζοντας ...ματαίως νὰ τὴν ἰσιώσει. Δίπλα διάφορα ἐξαρτήματα τῆς μηχανῆς καὶ κλειδιά, σκορπισμένα στὸ χῶμα, στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου. Φανερὸ πὼς ὁ Γιάννης εἶχε τρακάρει κατὰ τὴ στροφὴ στὸν ἐκεῖ βράχο, ποὺ ὅλοι οἱ μοτοσυκλετιστὲς τὸν φοβώμαστε, καὶ προσέχαμε στὴ στροφὴ νὰ κόβουμε ταχύτητα.

- Τί ἔπαθες ρὲ Γιάννη, τοῦ λέω μὲ ἀνησυχία.

- Τίποτα... Νὰ πουλιμῶ νὰ τ' σάσου. Ἔν ἔχ' τίποτα σουβαρό...

- Τί λὲς ρὲ Γιάννη. Ἐγὼ βλέπου πλήρη διάλυση...

- Ἔν εἶνι τίποτα, ἐπαναλαμβάνει ὁ Γιάννης, ἐξακολουθώντας νὰ κοπανᾶ μὲ τὴν κοτρώνα τὸν τροχό.

- Φεύγω καὶ θὰ φροντίσω νὰ σοῦ στείλω ἀραμπᾶ γιὰ νὰ φορτώσεις τὴ μηχανή.

- Ὄχ'... ἐ θέλου, ἄντι πάγινι...

Δὲ μίλησα περισσότερο. Ὁ Γιάννης ντρεπότανε γιὰ τὸ πάθημά του. Τοὐρχότανε βαρὺ νὰ φορτωθεῖ ὁ ἴδιος κι ἡ σακαράκα στὸν ἀραμπᾶ γιὰ νὰ ἐπιστρέψει στὴ Μυτιλήνη καὶ κατ' εὐθεῖαν στὸ γιαγνὶς μηχανικό, τὸ Στρατῆ Παράσχο.

Ὅταν ἀντάμωσα τοὺς ἄλλους στὰ νταμάρια (κοντὰ στὶς Φυλακὲς) διηγήθηκα τὶς διαπιστώσεις μου καὶ ὅλοι συμφώνησαν γιὰ τὴν ἀποστολὴ ἀραμπᾶ. Ἔτσι, ἔγινε...

Ὅμως οἱ σπουδαιότερες δραστηριότητες τοῦ Γιάννη ἀφοροῦσαν τὴ Χορωδία Μυτιλήνης ὅπου μετεῖχε τοῦ χορωδιακοῦ καὶ τῶν κάθε φορὰ ἐπιθεωρήσεων.

Εἶχε καί... ρομαντικὲς ἐξάρσεις ὁ Γιάννης στὸν τραγουδιστικὸ τομέα. Συχνὰ τοῦ ἄρεσε νὰ τραγουδᾶ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνει:

...Ὅταν τὰ ὡραῖα της μαλλιά, τά'χει ξεμπλεγμένα
καὶ μὲ μιὰ χάρη σὰν θεὰ στοὺς ὤμους της ριγμένα
δὲ φαίνεται σὰν ἄνθρωπος, σὰν ἀγγελούδι μοιάζει
καὶ μὲ ἀστέρων συντροφιὰ μόνο αὐτὴ ταιριάζει...

Πρωταγωνιστικὸ ρόλο εἶχε ὁ Γιάννης στὴ Λεσβιακὴ ἐπιθεώρηση τοῦ 1939 στὸ νούμερο τοῦ Στρατῆ Παπανικόλα "Οἱ κυνηγοί".

Κρατοῦσε στὰ χέρια ὁ Γιάννης καὶ σημάδευε μὲ τὸ ντουφέκι, ὑποτιθέμενο θήραμα τραγουδώτας:

- Κάτιτις κνιέτι τσὶ σαλαγιέτι, ἰδώ κουντά'μ
μπαμπάμ μπαμπάμ...

- Λαγὸς τοὺν εἶδα τ'ν ὥρα ποὺ πήδα μέσ' τοὺ λαγούμ
μπουμπούμ, μπουμπούμ...
- Γάδαρους ἦνταν, καλὰ πδὲ μ' εἶδαν, γιαγνὶς ολντού
ντουντού ντουντού...

'Ακολουθοῦσε τὸ ρεφραὶν μὲ τὴ χορωδία τῶν ἄλλων κυνηγῶν:

...Εἴμαστι κυνηγοὶ ξακστοὶ βαρβα't
τσ' ἔχουμι ἕνα διαβουλιμένου μάτ'.
Ὅτ' ρίξουμι θὰ πέσ σὰν πατσαβούρα
γι' ἄθριπους εἶνι, γι' ἀγρίμ', γιὰ δικουχτούρα!..

κ.λ.π.

Τὰ χρόνια πέρασαν. 'Ο Γέρο-Στέλιος συχωρέθηκε. Τὰ παιδια του παντρέφτηκαν, δὲν κράτησαν τὸ μαγαζί. 'Ο καθένας τὸ δρόμο του. Κάποτε ὁ Γιάννης τραυματίστηκε μὲ τὴ μοτοσυκλέτα. Συνέπεια μερικὴ ἀναπηρία στὸ ἕνα χέρι. Παρὰ ταῦτα ἐργαζόταν γιὰ χρόνια σὰν ὑδραυλικὸς στὰ Ναυπηγεῖα τοῦ Σκαραμαγκά. Τελικὰ συνταξιοῦχος στὴ Μυτιλήνη. Κάπου ἐκεῖ στὴ Κουμιδιά, κουρνιάζει σ' ἕνα καφενεδάκι καὶ δὲν ξεχνᾶ σὰν μᾶς βλέπει νὰ περνᾶμε ἀπ' τὸ στενό, νὰ σκύβει ἀπ' τὴ τζαμαρία γιὰ ν' ἀπευθύνει τὴν καλοπροαίρετη καλημέρα του.

Τώρα ὁ Γιάννης εἶναι στωϊκὸς φιλόσοφος. Παρατηρεῖ μὲ ἀπάθεια καὶ ἀδιαφορία τὰ γύρω τεκταινόμενα στὸν κοινωνικό, πολιτιστικό, καλλιτεχνικό καὶ πολιτικὸ τομέα. 'Απὸ καιροῦ εἰς καιρόν ...ἐκπέμπει τὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν νειάτων του ἀγγλοπρεπὲς ἄξίωμα ποὺ κανεὶς δὲν ξέρει τὸ νόημά του: "Νόβε κλάϊν, έ γουάϊν, γουάϊν νό!...".

'Αγγλομαθὴς ὁ Γιάννης κατὰ τὸν τρόπο του. Ἴσως ἡ παραπάνω φράση ν' ἀποτελεῖ τὸ ἀπαύγασμα καὶ τὴν πεμπτουσία τῶν φιλοσοφικῶν του πιστεύω...

Στὶς 7 Σεπτεμβρίου '89, ἕνα πρωινό, νὰ ὁ Γιάννης στὴν 'Αγιὰ Μαρίνα. Μιὰ καὶ δυὸ στὸ σπίτι. Τὸν ὑποδέχεται ἡ κυρὰ - Μαρίνα, ποὺ μὲ φωνάζει.

- Γιώργου, ἔλα κι' ἤρτι ἡ φίλου σ'...

Καλωσορίζω τὸ Γιάννη καὶ τὸν ρωτῶ γιὰ τὴν αἰτία τῆς τιμητικῆς αὐτῆς ἐπισκέψεως.

- Ἤρτα νὰ μὶ ζουγραφίγ(ι)ς. Έ θμᾶσι ποὺ ἰσὺ μὶ τοὺ γύριψις;

- Ναὶ βρὲ Γιάννη, συμπάθαμε ποὺ τὸ ξέχασα. Κάτσε νὰ σοῦ κάνω τὸ σκίτσο.

Ποζάρισε μὲ ἰδιάζουσα σοβαρότητα καὶ ὕφος ἑφτὰ Καρδιναλίων ὁ Γιάννης καὶ σὲ λίγο ἔφυγε καλοκαρδισμένος, ἐκφράζοντας πλήρη εὐαρέσκεια γιὰ τὸ πετυχημένο, ὅπως δήλωσε, σκίτσο του.



Παναγιώτης Μανωλακέλλης ἀδελφὸς τοῦ Γιάννη πού ἐργαζότανε στόν κινηματογ. «'Ορφέα»



Ὁ Ἀντώνης ὁ σαλιπετῆς ....

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΛΕΠΙΤΖΗΣ

Τακτικὸς ἐπισκέπτης τοῦ μαχαλᾶ τῆς ὁδοῦ Σαπφοῦς, μὲ τὰ παρακλάδια της, ὁ ἀνεπανάληπτος τύπος Ἀντών'ς Σαλεπτσῆς. Δὲν περνοῦσε ἡμέρα χωρὶς νὰ τὸν ἔχουμε κοντά μας νὰ μπαινοβγαίνει στὰ μαγαζιὰ μὲ τὸ θάρρος τῆς φιλίας, γιὰ νὰ μᾶς προσφέρει τὸ προϊὸν τῆς οἰκοτεχνίας του. Τὸ σαλέπι!..

Δικαιοῦται, λοιπόν, ὁ Ἀντώνης μιὰ θέση στὸ μαχαλᾶ, σὰν μνημόσυνο στὴ μνήμη του.

Στὶς 11 Σεπτεμβρίου 1962 ἐγκατέλειψε τὸ μάταιο τοῦτο κόσμο ὁ Ἀντώνης ὁ Σαλεπιτζῆς, ἕνας ὑπέροχος λαϊκὸς τύπος τῆς Μυτιλήνης, πασίγνωστος γιὰ τὸ ἀνεπανάληπτο χιοῦμορ του, τὴ θυμοσοφία του, τὴν ἐπαγγελματικὴ εὐσυνειδησία του.

Πρωτότυπος, εὐχάριστος, πάντα αἰσιόδοξος καὶ χωρατατζῆς. Βιοπαλαιστὴς γυρολόγος πωλητὴς "σαλεπιοῦ", γι' αὐτὸ καὶ τὸ καθιερωμένο ἐπίθετό του "Σαλεπτσῆς".

Ὁ Ἀντώνης Σαλεπιτζῆς πρέπει νὰ θεωρηθεῖ γνήσιος ἐκπρόσωπος τοῦ λεσβιακοῦ λαϊκοῦ χιούμορ. Εἶχε ἄφθαστο κουράγιο γιὰ τὴ ζωὴ μέσα στὴ σκληρὴ βιοπάλη. Πάντα κεφάτος, ἀεικίνητος μὲ τὰ μικρὰ πηδηχτὰ βηματάκια του. Σήκωνε μὲ καρτερία τὰ βαρειὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἐπαγγέλματος. Μπρούτζινες ἀπαστράπτουσες ἀπὸ καθαριότητα κατασκευές, ποὺ περιεῖχαν τὸ σαλέπι καὶ σὲ εἰδικὲς θῆκες τὰ πάντα καθαρὰ ποτήρια, τὶς πετσέτες κ.λ.π. ἐξαρτήματα. Οἱ κατασκευὲς αὐτές, ποὺ δὲ γνωρίζω τὸ ὄνομά τους, εἶχαν στὸ κάτω μέρος εἰδικὴ θέση γιὰ κάρβουνα ἀναμένα ποὺ διατηροῦσαν τὸ σαλέπι ζεστό, καὶ τὶς περισσότερες φορὲς καυτό, ὅπως τὸ προτιμοῦσε ὁ κόσμος κατὰ τὶς μέρες τοῦ χειμώνα. Ὁ ἴδιος παρασκεύαζε τὸ σαλέπι ἀπὸ κάτι εἰδικὲς ρίζες καὶ τὸ μοσχοπωλοῦσε, διατρέχοντας τὴν ἀγορά, τοὺς συνοικισμοὺς καὶ γενικὰ ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε κίνηση ἀνθρώπων. Ἦτανε μοναδικὸς στὸ εἶδος του. Μὲ τὸ θάνατό του, δὲν ὑπάρχει πιὰ "σαλέπι" νὰ ζεσταίνει τὸν παγωμένο "ζάργκλα" μας τὸ χειμώνα.

Ὁ Ἀντώνης ἦτανε μεγάλος μίμος, προπαντὸς ζώων. Μιμόταν ἀριστουργηματικὰ τὸ γάϊδαρο μὲ τὰ γκαρίσματα, τὸν πετεινό, τὶς κότες, τὰ σκυλιά, τὶς γάτες καὶ κάθε μίμηση στὸ δρόμο ἦτανε καὶ μιὰ ξεκαρδιστικὴ παράσταση. Γιατί, ὁ Ἀντώνης παρουσίαζε μὲ σχετικὲς κινήσεις τὴν κότα ὅταν γεννάει τὸ αὐγό, τὸν πετεινὸ ὅταν μετὰ τὸ καβαλίκεμα τῆς κότας καμαρώνει, τὴ γάτα ὅταν κάνει τσακίσματα στὸ γάτο, στὰ κεραμίδια, τὰ σκυλιὰ ὅταν θέλουν νὰ προστατέψουν τ' ἀφεντικά τους κ.λ.π. Ἤξερε διάφορες σπιρτόζικες ἱστορίες, ἤξερε νὰ πειράζει χωρὶς κακία. Εἶχε μιὰ καλοπροαίρετη διάθεση νὰ προσφέρει κέφι, νὰ μεταδίδει τὸ κέφι. Ξέροντας τὶς προλήψεις τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν Πρωτομαγιά, καὶ τὴν προσπάθειά τους τὴν αὐγὴ τῆς ἡμέρας αὐτῆς νὰ μὴν ἀκούσουν γκάρισμα γαϊδάρου, προτοῦ φάγουν ἕνα σύκο, σηκωνότανε ἀχάραγα καὶ γυρνώντας στὸ δρόμο τῆς Λαγκάδας ἢ τῆς Κουλμπάρας ἢ τοῦ συνοικισμοῦ Σαρβαρλῆ (δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη πολυκατοικίες) γκάριζε πετυχημένα γιὰ νὰ "κουμπώσει" τὶς χῆρες καὶ τὰ κοριτσόπουλα. Τρομαγμένες οἱ γυναῖκες ἄνοιγαν τὰ παράθυρα νὰ ξορκίσουν τὸν παλιογάϊδαρο ποὺ τοὺς "κούμπωσε" καί... βλέπανε τὸν Ἀντώνη νὰ ξεκαρδίζεται στὰ γέλια.

- Οὐ νὰ χαθεῖς σ'χαμένι, κι' θαρρούσαμι πὼς μᾶς κούμπουσι γάδαρους...
- Εμ γιατί μαθὲ μουρὴ ξτιανὲς, ἰγὼ δὲ σᾶς κούμπουσα;
- Ὄχ(ι), γιατί ἐν εἶσι γάδαρους.
- Ἀμ δὲ κουμπών(ι) ρὲ κόρις ιμ ἡ γάδαρους. Τοὺ γκάρισμα εἶνι ποὺ κουμπών(ι).

Καὶ τραβοῦσε σ' ἄλλο μαχαλᾶ ὁ Ἀντώνης νὰ σκαρώσει ἄλλο καψόνι κι' ἄλλες λαχτάρες στὰ κορίτσια.

Ἀνάμεσα στὶς ἱστορίες ποὺ διηγόντανε, ὅταν δὲν εἶχε κίνηση τὸ ὑπαίθριο μαγαζί του, ἦτανε καὶ τούτη:

Ἕνα πρωινὸ καμώθηκε πὼς πέθανε. Κράτησε τὴν ἀναπνοή του, ἀκινητοποιήθηκε τέλεια χωρὶς ν' ἀνασαίνει. Φαινότανε σὲ τέλεια ἀκαμψία. Ἦταν σὰν πραγματικὰ νεκρός. Ἡ γυναίκα του ποὺ ἤξερε τὰ χωρατά του, ἀρχικὰ δὲν πίστεψε. Ἀλλά, ὅπως ὁ Ἀντώνης ἦτανε πανιασμένος ἔδινε τὴν ἐντύπωση νεκροῦ. Ἄρχισαν φωνὲς καὶ θρῆνοι στὸ σπίτι. Φωνάχτηκε γιατρὸς ποὺ μόλις ἔσκυψε νὰ πιστοποιήσει τὸ θάνατο, κόντεψε νὰ τοὔρθει "ξουξλιά", γιατὶ ὁ Ἀντώνης πετάχτηκε ἐπάνω μπήγοντας ἄναρθρες φωνὲς ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες ξεχώριζαν: - Εἶμι βρυκόλακας!.. ...θὰ σᾶς πιῶ τοὺ αἷμα σας, εἶμι ἡ Δράκουλας!..

Σὰν κι αὐτὲς πολλὲς ἄλλες ἱστορίες ξεφούρνιζε ὁ συχωρεμένος Ἀντώνης.

Ὅταν στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου ποὺ κάθοταν μὲ τὰ "συντράνια" του δὲν πλησίαζε κανένας νὰ ἀγοράσει σαλέπι, ὁ Ἀντώνης αὐτοσατυριζότανε:

- Καλὰ ντὲ μὴ ξιγκτιόστι, ἕνας, ἕνας, σιγὰ-σιγά, οὖλ(ι) θὰ πάριτι σαλέπ...

Ὅταν τὸ κακὸ παραγινότανε καὶ κανεὶς δὲν πλησίαζε στὸ ...μαγαζί, ὁ Ἀντώνης - ὅπως ἔλεγε - ἔβαζε τὰ μεγάλα κόλπα. Ἄρχιζε νὰ γκαρίζει, ὕστερα νὰ γαυγίζει ἢ νὰ νιαουρίζει. Γρήγορα μαζευότανε γύρω του μαρίδα, νὰ χαζέψει καὶ γελάσει. Κοντὰ στὴ "μαρίδα" πλησίαζαν καὶ μεγάλοι καὶ τότε τὸ μαγαζὶ ἄρχιζε νὰ κινεῖται, πρὸς μεγάλη ἱκανοποίηση τοῦ Ἀντώνη, ποὺ μ' ἕνα εἰρωνικὸ χαμόγελο, σερβίριζε στὸ καθαρὸ ποτήρι, πρόσφερε εὐγενικὰ τὸ σαλέπι, ἀχνιστό, καὶ εἰσέπρατε τὴν πολύτιμη δραχμούλα.

Κομπορημονοῦσε ὁ Ἀντώνης γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι παντρέφτηκε τρεῖς γυναῖκες καὶ ὅτι καὶ οἱ τρεῖς πέθαναν ἀφίνοντάς τον κάθε φορὰ ἀπαρηγόρητο!..

Τὸ πιὸ μεγάλο του κατόρθωμα, σὰν μίμου ζώων, ἦταν, ὅταν πέτυχε νὰ ξεγελάσει τὸ διευθυντὴ τοῦ Κτηνιατρείου Μυτιλήνης, ποὺ ἀκούγοντας, ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ κτηνιατρεῖο γκαρίσματα, νόμισε πὼς οἱ χωρικοὶ εἶχαν φέρει γιὰ ἐγχείρηση γαϊδάρους. Καὶ ἀκούστηκε τότε νὰ φωνάζει ὁ Κτηνίατρος στὸν ὑπάλληλο τῆς Ὑπηρεσίας:

- Παναγιώτη, πήγαινε ἔξω καὶ πὲς τοὺς χωρικοὺς νὰ πάρουν τὰ γαϊδούρια καὶ νὰ φύγουν. Δὲν θὰ κάνω σήμερα εὐνουχισμούς...

Ἦτανε ἀκούραστος νὰ τριγυρνᾶ σ' ὅλη τὴ Μυτιλήνη γιὰ νὰ πουλᾶ τὸ σαλέπι τὸ χειμώνα καὶ παγωτὸ - γλασάδα - τὸ καλοκαίρι, παρὰ τὸ πονεμένο του, χρόνο καιρό, πόδι του ἀπὸ ἀρθριτικὰ πιθανόν.

- Σαλέπ' - φώναζε, σαλέπ' γιὰ τς κάλ(ι) για τς μυρμηγκιές, γιὰ τς κόν(ι)δις, τοὺ δάκρυου τ' βουνοὺ γιὰ τς ἀστραγάλ(ι)!..

Ὅταν εἶχε παραπάνω κέφι καὶ περνοῦσαν ἀπὸ κοντὰ κοπέλες, ἔκανε τσακίσματα τέτοια ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴν ξεκαρδιστεῖς στὰ γέλια, συγχρόνως δε, συμπλήρωνε:

- Ἰσένα ...ἄχ μουρέλιμ', ἄχ, θὰ σὶ κλέψου, ἀμ ποὺ θὰ μὶ πᾶς!..

Κανεὶς δὲ θύμωνε γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε συμπεριφορὰ τοῦ Ἀντώνη. Ἀπεναντίας, ὅλοι θὰ τὸν θυμούμαστε μὲ ἀγάπη, γιατὶ ὑπῆρξε ἕνας περίφημος λαϊκὸς ἀνεπανάληπτος τύπος.



Μιχ. Ορφανός

ΜΙΧΑΛΗΣ ΟΡΦΑΝΟΣ

Εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Γέρας, στὸν Παπάδο τῆς Γέρας. Συνεργάτης μου στὰ λαογραφικά, κυρίως σὲ ἀνέκδοτες ἱστορίες τοῦ νησιοῦ. Ἦτανε ἀνεξάντλητος, ὁ καλός μου φίλος Μιχάλης. Εἶχε καὶ ἱκανότητες σὲ στιχουργήματα, ποὺ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ περάστηκαν στὸ "Δελτίο" τοῦ Ροταριανοῦ Ὁμίλου Μυτιλήνης, κατὰ τὴν περίοδο 1960 - 1970.

Μ' ἕνα εἶδος ἀνταποκρίσεων σὲ στὺλ ντοπιολαλιᾶς καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμο "Ἡ Γληγόρς τς' Τρανταφλιᾶς" μὲ τὸν "Κμπάρου Γιουργέλ(ι)", ὁ Μιχάλης πρόσφερε σημαντικὴ βοήθεια γιὰ τὴν κατὰ κάποιο τρόπο προβολὴ ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς παλιᾶς Λέσβου, κάτω ἀπὸ τὸ πρῖσμα καλοπροαίρετου χιοῦμορ, μὲ ἱστορίες κ.λ.π.

Ὁ Μιχάλης δυστυχῶς ἦταν ὁλοκληρωτικὰ τυφλός. Μαζὶ μὲ τὸ σκίτσο του, δίνουμε μιὰ μικρὴ εἰκόνα τῆς δυνατότητάς του, στοὺς σατιρικοὺς στίχους. Δικαιωματικὰ περιλαμβάνεται στὸ Β' μέρος τοῦ Μαχαλὰ Χατζηγιαννίκ, γιατὶ σ' αὐτὸν καὶ στὸ Γραφεῖο τοῦ Ἐπιμελητηρίου γινότανε ἡ κάθε συνεργασία μας.

Γιουργέλ(ι) μ' σὶ ἀντάμουσα τσὰκ στ' Κράτγου, μέσ' τ' καντίνα,
τς ὕστιρα ἤμπα μέσ' τοῦ πλέλ(ι), τσὶ πάγ(ι)κα στὴν Ἀθήνα.

Ἀμ τί θιλα τσὶ ἤρχουμντουν μέσα στοὺ κιαμὲτ
τώρα ποὺ οὐλ(ι) ντουν ἀπιργοῦν τσὶ δλέβγ(ι) μόνι νιμπέτ.

Τσὶ γοὶ παπάδις ἀπιργοῦν μαζὺ μὶ τς κατλανάφτις
τσοὶ σκουπιδιάρδις τσὶ γοὶ στιάν(ι) μαζὶ μὶ τς νικρουθάφτις.

Νὰ βλέπς ἀπὰς τὰ φουρτηγὰ παλλ(ι)κάρια τσὶ κουπέλις
νὰ παστουνώντιν νιγκασκὰ σὰ τς Καλλουνῆς τς σαρδέλλις.

Οὔλους ἡ κόσμους νὰ σαλτὰρ ἀπάνου σὰ μαϊμούδις
ν' ἄφτιν οἱ μούρις πτοὺ κουλ(ι)τήρ, σὰ πὺρ ἀπὶ φουφούδις.

Πήδξα τσὶ γώ στοὺ φουρτηγὸ σὰ φτάσα στοὺν Πειραία
τσὶ μὶ στριμώξαν δυὸ χουντρὲς ποὺ τς ἔκανα παρέα.

Ἡ μιὰ μὶ ξλούσι ἀπὶ μπρουστὰ τσὶ γ' ἄλλ(ι) ἀποὺ πίσου
ὅστα μὶ μπούρντ'σι τσλόπουνους τς ἤθιλα νά... ξιφσήσου.

Ἔδγιτς ποὺ ἤμασταν κουλ(ι)μέν(ι), μὶ δίχους ἀραλίτς
σὰ ντιγ(ι)μιντὲν νὰ γλύτουνα ἀπ' τοὺ μασκαραλίτς.

κ.λ.π. κ.λ.π

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΣ

Τακτικὸς θαμώνας τοῦ μαχαλᾶ ὁ Συν/χης Χωροφυλακῆς Γιῶργος Παπαδιᾶς. Σχεδὸν ἀπὸ τὶς 11 π.μ. ὣς τὴ 1 μ.μ. κάθε μέρα, ἐρχότανε στὸ Γραφεῖο τοῦ πατέρα μου, καὶ ἐκεῖ παρέα μὲ τὸ Συν/χη Χωρ/κῆς Διοικητὴ Ἀν.Δ.Χ.Ν. Αἰγαίου Ἀναστάση Δημάκη ἔπρεπε νὰ ρουφήξουν μέχρι τελευταίας ρανίδος τὴ μικρή, τῶν 5 ὀκάδων, τραμιντζάνα ρετσίνας, καὶ μετὰ ν' ἀποφασίσουν νὰ φύγουν γιὰ τὰ σπίτια τους.

Τόσο ὁ Δημάκης, ὅσο καὶ ὁ Παπαδιᾶς παραδέχονταν ὅτι ἂν ἄναβε κανεὶς σπίρτο μπροστὰ στὸ στόμα τους, κατὰ τὴν ἀναπνοὴ καὶ ἐκπνοή τους, ἀσφαλῶς θἄπαιρναν φωτιά! Ὁμολογοῦσαν πὼς ἀντὶς αἷμα στὶς φλέβες τους κυκλοφοροῦσε οἰνόπνευμα. Ὁ Παπαδιᾶς ἀντίθετα μὲ τὸ ἀγγλικὸ ρητὸ ποὺ λέει: ὅταν μπαίνει τὸ οἰνόπνευμα, τὸ πνεῦμα φεύγει, πίστευε πὼς μὲ τὸ οἰνόπνευμα ἀποκτοῦσε πνεῦμα.

Ὁ Γιώργης Παπαδιᾶς ἦταν ὡραῖος τύπος. Μπεκρὴς ἀπὸ τοὺς λίγους! Ἀπεριόριστο χιοῦμορ χαρακτήριζε τὴ συναναστροφή του.

Ἀφοῦ οἱ δυὸ φίλοι ἀστυνομικοὶ ἐξαντλοῦσαν τὰ ἰδιαίτερα χωροφυλακίστικα ἐνδιαφέροντά τους στὶς συζητήσεις, ὁ μὲν Δημάκης, νησταλέος καὶ κατηφὴς ἀπὸ τὴν μπόλικη ρετσίνα, μισοκοιμότανε στὴν καρέκλα, στὸ βάθος τοῦ Γραφείου, ὁ δὲ Παπαδιᾶς στρεφότανε καὶ παραλάβαινε ἐμένα ποὺ σκυμμένος στὸ μπροστινὸ γραφεῖο κρατοῦσα τὰ λογιστικὰ βιβλία τοῦ ἀλευράδικου.

Ἤξερε πολλὰ ὁ γκεβεζὲς συνταγματάρχης καὶ τἄλεγε ...χύμα καὶ τσουβαλάτα, κατὰ τὴν ἔκφρασή του.

- Ποὺ λὲς Γιωργάκι μου, ἤμασταν προχτὲς μιὰ παρεΐτσα στὴν ταβέρνα τοῦ Ποντικομαμῆ. Ὅλοι μας παιδιὰ τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Σχολῆς τοῦ Εὐελπίδη. Ὁ Ζεϊμπέκουρας, ὁ Καραμπιτσούτας, ὁ Μαμάτας, ὁ Πραπρᾶς, ὁ Φούφουτος, ὁ Τζιμπιριπητός, ὁ Ξεπλάτης, ὁ Γουλομάρας, ὁ Δοξασμένος, ὁ Παλιοκαρότσας, ὁ Βρωμοσπιτάκιας, ὁ Τετές, ὁ Περλεπεπές, τὸ Γλιγλί, τὸ Μιγλί... Ἦτανε κι' ἕνας νάπτης, ποὺ τὸν ἐλέγανε Γκιώνη.

- Ρέ, τοῦ λέω, πουλακίδα ρὲ εἶσαι καὶ σὲ λένε Γκιώνη; Ἔ, ρέ, Παναγιά μου, ἀνάστα ὁ Θεός, κλείνων πλήρης τὰ ἐπουράνια. Παρεξηγήθηκε ὁ φιλαράκος. Καυγᾶς τρικούβερτος. Νά, καὶ πλακώνει ἕνας Μολισμάνος. Τρίκοζος. Τὸ Βαγγελάκι ἀπὸ τὸ ἔχτο.

- Ἐσύ, μοῦ λέει, εἶσαι ὁ φταίχτης, καὶ μ' ἀρχίζει τὸ γρήγορο σκοπὸ πάνω χέρι, κάτω χέρι. Ξακόσες ὀκάδες ὁ ὑποφαινόμενος! Καὶ κατόπι σηκωτὸς ἀπὸ τὸ σβέρκο καὶ στὸ Τμήμα.

Ἡ πολὺ γνωστὴ ἱστορία ὅμως ποὺ τοῦ ἄρεσε νὰ ἐπαναλαμβάνει κάθε τόσο ἦταν ἡ τοῦ ἀνεκδιήγητου Ἐνωματάρχου



**Εἴμαστε ὅλοι παιδιὰ ἀριστοκρατίας...
τῆς σχολῆς τοῦ Εὐελπίδη...**



"περὶ... ...ἐξωπετάξεως τῶν ὅπλων,

ἀναφορὰ μὲ τὴν περίληψη:

"περὶ...

...ἐξωπετάξεως τῶν ὅπλων, περὶ χέσ... ἐμοῦ τοῦ ὑποφαινομένου, καὶ περὶ καραπουτανάρας Μαριγῶς, ποὺ δὲ συμμαζεύεται...".

Ἀλλὰ ὁ πειρασμὸς μᾶς σπρώχνει νὰ σημειώσουμε ἐδῶ, ἀκόμα ἕνα ἀνέκδοτο τοῦ Παπαδιᾶ:

Ἕνας ἀγράμματος Ὑποδεκανέας, μὲ τὸν ἡρωισμὸ ποὺ ἔδειξε στὶς μάχες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατὰ τὴν προέλαση τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, προήχθη "ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ" στὸ βαθμὸ τοῦ Λοχία καὶ στὴ συνέχεια στὸ βαθμὸ τοῦ Ἀνθυπολοχαγοῦ.



Ὁ... δῆθεν ὑπολοχαγός

Ὁ ἡρωικός, ἀγαθὸς ἀλλὰ τελείως ἀγράμματος Ἀνθ/γός, ἄκουσε μία μέρα τὸ Διοικητή του, κατὰ μία συζήτηση, νὰ ἐκστομίζει τὴ λέξη "δῆθεν". Πολὺ ἀπεῖχε ἀπ' τὸ νὰ ξέρει τὴ σημασία τῆς λέξης αὐτῆς ὁ Ἀνθ/γός. Νόμισε πὼς ἡ λέξη αὐτὴ ἦταν τίτλος εὐγενίας, ὅπως τὸ σέρ, κόντες, φόν, δόν κ.λπ. Ἔτσι, ἀποφάσισε στὶς ἐπιστολές του, ἔστω καὶ μὲ τὰ λιγοστὰ γράμματα ποὺ γνώριζε, νὰ ὑπογράφει ὡς ἑξῆς: **Νώντας Καλαθᾶς Δῆθεν Ἀνθυπολοχαγός!..**

*

Ἐπακολουθοῦσαν ἄλλες νόστιμες ἱστορίες τῆς Χωροφυλακίστικης ζωῆς, ὥσπου ἐρχότανε ἡ ὥρα νὰ κλείσει τὸ Γραφεῖο καὶ νὰ τραβήξουμε ὅλοι στὰ σπίτια μας.

* * *

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρ' ὅλα τὰ ἀρκετὰ στοιχεῖα ποὺ περιελήφθησαν στὸ Β' αὐτὸ μέρος τοῦ μαχαλᾶ "Χατζηγιαννὶκ' ἡ βρύσ'" δηλ. τῆς ὁδοῦ Σαπφοῦς, τὸ θέμα δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἐξαντλημένο, ἀφοῦ ὑπάρχουν ἀκόμα περιστατικὰ τῆς παλιᾶς ἐποχῆς, καὶ μάλιστα τῆς πολεμικῆς 1940 καὶ Γερμανικῆς κατοχῆς, καθὼς καὶ τῶν μεταπελευθερωτικὰ χρόνων τῆς μιζέριας, τοῦ δελτίου τροφίμων, ψωμιοῦ, τοῦ ἐμφυλίου πολέμου κ.λ.π.

Ἴσως - Θεοῦ θέλοντος - μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νὰ συνεχίσουμε, μ' ἕνα Γ' μέρος, τὶς ὑπόλοιπες ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσες ἀφηγήσεις μας.

Γιῶργος Ι. ΚΑΚΑΔΕΛΛΗΣ

Ο Αιολικός Λυρισμός φιλοσοφημένος στην ποίηση της Ευστρατίας - Τούλας Αμπατζή

Παρουσίαση του Μίλτη Παρασκευαΐδη

Με κείμενο μας που δημοσιεύθηκε τον Αύγουστο του 1981 στο περιοδικό της Αθήνας "Διαβάζω" (τεύχος 45, σελ. 34-41), είχαμε επιδιώξει εκτός άλλων, να γνωστοποιήσουμε, και σε ευρύτερους κύκλους, την επίμονη προσπάθεια, που καταβάλλουν ορισμένα σύγχρονα ιδιότυπα λεσβιακά περιοδικά γι' αντίδραση στις "μοντέρνες" τάσεις εξαφάνισης των πανάρχαιων πολιτιστικών παραδόσεων του λαού μας, και στην καμουφλαρισμένη ανάπτυξη ελαττωμάτων της μεταπολεμικής εποχής, όπως είναι η ξενομανία, ο μιμητισμός, ο σνομπισμός, ο ρομποτισμός και ο ασυμβίβαστος με τον πανάρχαιο παραδοσιακό μας πολιτισμό "διεθνισμός" που είναι εξ' ίσου επικίνδυνα και εξοντωτικά με το δολοφονικό δηλητηριώδες νέφος των πόλεων και με τη ρύπανση του φυσικού μας περιβάλλοντος.

Στα ιδιότυπα αυτά περιοδικά καλλιέργειας των γνήσιων πολιτιστικών παραδόσεων του Λεσβιακού λαού, (τα οποία έχουν σαν υπόδειγμά των το "ομοσπονδιακό" περιοδικό όλων των Λεσβίων της Αττικής "Λεσβιακή Παροικία" το πρωτοποριακό του Αιγαίου "Τα Ψαρά", τα "Αιολικά Γράμματα" του Γ. Βαλέτα (1907 - 1989) και άλλα έντυπα που εκδίδονται στη Μυτιλήνη), περιλαμβάνονται εκτός άλλων επίσης αξιέπαινων και τα μηνιαία ή διμηνιαία ή τριμηνιαία περιοδικά "Αγιάσος" που έχει υπεύθυνο το φιλόλογο συγγραφέα Γιάννη Χατζηβασιλείου, "Τα Μανταμαδιώτικα", "Πλωμαρίτικοι Αντίλαλοι", "Τα Καλλονιάτικα", "Ασωματιανοί Παλμοί". "Τα Σκουταριώτικα" και "Ηχώ της Αγίας Παρασκευής Λέσβου", που είχε αρχίσει να κυκλοφορεί σε μικρό σχήμα φωτοαντιγραφημένη, με τον τίτλο "Αγιαπαρασκευώτικη Ηχώ".

Μέσα στην πολιτιστική ατμόσφαιρα, που καλλιεργούν τα ιδιότυπα αυτά Λεσβιακά περιοδικά, βρήκαν τη δυνατότητα να αναπτυχθούν και λογοτεχνικές ικανότητες μερικών αγνώστων, που εντυπωσιάζουν τους απροκατάληπτους αναγνώστες.

***

Εντυπωσιακή και σε ευρύτερους κύκλους είναι και η περίπτωση των πεζογραφημάτων, που δημοσιεύει τα τελευταία χρόνια στο περιοδικό του χωριού των παραδοσιακών ιπποδρομιών και ταυροθυσιών "Ηχώ της Αγίας Παρασκευής Λέσβου", η στενή φίλη της συγχωριανής της, διεθνούς φήμης, ζωγράφου, γλύπτριας και χαράκτριας Μαρίας Καλλιπολίτη, πτυχιούχος του Φιλοσοφικού τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών, καθηγήτρια της φιλολογίας στη Μέση Εκπαίδευση Ευστρατία - Τούλα Αμπατζή, η οποία έως τώρα δεν έχει δημοσιεύσει λογοτεχνικές συνεργασίες της σε κανένα άλλο έντυπο.

Ενώ έχει εμπνευσθεί και έχει γράψει σημαντικό αριθμό και ποιημάτων, που αφήνει αδημοσίευτα στο απόκρυφο συρτάρι της περιμένοντας πάντοτε ανικανοποίητη μια περισσότερο βελτιωμένη μελλοντική διατύπωσή των, η Ευστρατία - Τούλα Αμπατζή δημοσιεύει στην "Ηχώ" του χωριού της μόνον πεζογραφήματα, που σε κυριολεκτική έκφραση "συγκλονίζουν" όπως ομολογούν οι ίδιοι, εκείνους που τα διαβάζουν.

***

Η Ευστρατία - Τούλα Αμπατζή παρακολούθησε τα μαθήματα των έξι τάξεων του Δημοτικού Σχολείου και των τριών "Γυμνασιακών" στο αγροτικό χωριό της, που χάρη στη φροντίδα του εκπαιδευτικού και λογοτέχνη Κώστα Μάκιστου - Παπαχαραλάμπους (1895

-1984) και άλλων Αγιαπαρασκευωτών, έχει από την περίοδο του Μεσοπολέμου πολύ επιβλητικά και άνετα διδακτήρια. Για την ατμόσφαιρα μέσα στην οποία πήρε η Τούλα Αμπατζή τη μόρφωση των πρώτων εννέα σχολικών της χρόνων, έχουμε δημοσιεύσει ιστορική μελέτη 20 σελίδων, με τον τίτλο "Η πολιτιστική Ανάπτυξη της Αγίας Παρασκευής Λέσβου" στο 10ο τόμο 1987 του "Δελτίου της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών - Λεσβιακά" (σελ. 238 - 258)

Τα μαθήματα των τριών τελευταίων τάξεων της Μέσης Εκπαίδευσης παρακολούθησε η Τούλα Αμπατζή στο "Κλασσικό Λύκειο" του γειτονικού χωριού Καλλονή.

Αφου κατόπιν επήρε το πτυχίο του Φιλοσοφικού Τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθήνας, όπου είχε καθηγητή και το φιλόσοφο Ακαδημαϊκό Ευάγγελο Μουτσόπουλο, διορίσθηκε το 1979 καθηγήτρια Μέσης Εκπαίδευσης στην Άντισσα της Λέσβου, όπου δίδαξε έως το 1981, και από τότε, επί τρία χρόνια, στο γειτονικό χωριό Φίλια. Από το 1984 έως τώρα, (1990) διδάσκει στη Μέση Εκπαίδευση Αθηνών, και παράλληλα με τον εκπαιδευτικό της ζήλο ανέπτυξε και μεγάλη κοινωνική δραστηριότητα και εκλέχθηκε πρόεδρος του συλλόγου των εγκατεστημένων στην Αττική Αγιαπαρασκευωτών της Λέσβου, θέση που άφησε, ένεκα άλλων επιτακτικών ασχολιών της, στις αρχές του 1988, χωρίς να παύσει να συνεργάζεται στο περιοδικό του Συλλόγου των συγχωριανών της.

Για τη μορφωτική ατμόσφαιρα του νησιού, μέσα στην οποία η Τούλα Αμπατζή άρχισε να αναπτύσει τα ενδιαφέροντά της για τη λογοτεχνία, δίνει διαφωτιστικές πληροφορίες και το βιβλίο 508 σελίδων του Γιώργου Λευτ. Παρασκευαΐδη, που εκδόθηκε το 1987 στη Θεσσαλονίκη με τον τίτλο "Μανταμάδος Λέσβου ιστορικά και λαογραφικά κείμενα και φωτογραφίες", καθώς και μια άλλη μελέτη μας με τον τίτλο "Τα ανθρωπιστικά ιδεώδη των εκπαιδευτικών παραδόσεων της Λέσβου", που δημοσιεύσαμε το 1989 στο 12ο τόμο του "Δελτίου της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών - Λεσβιακά" (σελ. 255 - 288)

***

Η Τούλα Αμπατζή άρχισε να διαβάζει λογοτεχνικά βιβλία πριν τελειώσει το Δημοτικό Σχολείο του χωριού της και προχώρησε γρήγορα στην ανάγνωση του Καζαντζάκη και του Ντοστογιέφσκι, καθώς και άλλων βιβλίων ανώτερης δημιουργικής πνοής.

Σε ηλικία δεκατριών χρονών, με την ενθάρυνση του φιλόλογου καθηγητή του χωριού της Δημ. Πλατανίτη, προχώρησε και στη λογοτεχνική διατύπωση πεζογραφημάτων της, ένα από τα οποία δημοσιεύθηκε με το πραγματικό της ονοματεπώνυμο, στη "Διάπλαση των Παίδων" που συνέχιζε την έκδοσή της και μετά το θάνατο του αγαπημένου από πολυάριθμα Ελληνόπουλα "Φαίδωνος" (Γρηγορίου Ξενόπουλου, 1867 - 1951). Το πεζογράφημα εκείνο της "Διάπλασης", που αναφερόταν στην αφήγηση ενός σύννεφου, είναι το μοναδικό που δημοσίευσε πριν αρχίσει να εξυπηρετεί τη σύνταξη του περιοδικού των συγχωριανών της "Ηχώ της Αγίας Παρασκευής", διότι η Τούλα Αμπατζή από την ηλικία εκείνη των 13 χρόνων είχε και εξακολουθεί να έχει πολύ αυστηρές αξιώσεις τελειότητας από τον εαυτό της.

Από τότε επιδίωκε να διαβάζει όσο το δυνατόν περισσότερα βιβλία, και όταν κατόρθωνε να βρει ένα ελκυστικό για τα ενδιαφέροντά της λογοτεχνικό έργο, ακόμη και όταν ήταν πολυσέλιδο, το διάβαζε χωρίς καμιά διακοπή, και τελείωνε το διάβασμά του, και με ξενύχτι πριν συμπληρωθεί εικοσιτετράωρο.

***

Η κλίση της και για τα φιλοσοφικά κείμενα εμφανίσθηκε επίσης πολύ νωρίς και γι'αυτό προτίμησε, όταν τελείωσε το Λύκειο της Καλλονής, να εγγραφεί στο Φιλοσοφικό Τμήμα του Πανεπιστημίου της Αθήνας.

Από την κλίση της αυτή, που καλλιεργήθηκε και με τις πανεπιστημιακές της σπουδές, έχει προκύψει και ο φιλοσοφικός χαρακτήρας που έχει πάρει ο σαπφικός λυρισμός πολλών ποιημάτων της.

Χαρακτηριστικό της ποιητικής της δημιουργίας είναι εκτός άλλων και η συνήθεια της να διατυπώνει γραπτώς, αρκετά από τα ποιήματά της, στην πρώτη μορφή τους, όταν βρίσκεται στο περιβάλλον που την εμπνέει, ακόμη κι όταν το "Ιπτάμενο Δελφίνι", που τη μεταφέρει στα νησιά του Αργοσαρωνικού κόλπου, πετά επάνω από αφρισμένα κύματα.



Η Ευστρατία - Τούλα Αμπατζή
Σχέδιο εκ του φυσικού Μ. Παρασκευαΐδη

Την ενθουσιάζουν και την εμπνέουν οι ανοιχτοί ορίζοντες και ιδιαίτερα η θάλασσα. Κατά τις διακοπές, όταν παραθερίζει στο χωριό της, συνηθίζει να κολυμπά, με παρέα τη στενή της φίλη ζωγράφο, γλύπτρια και χαράκτρια Μαρία Καλλιπολίτη, στην παραλία του Κόλπου Καλλονής "Καστρί", ή στη γειτονική της πευκόφυτη ειδυλλιακή ακτή του Μυρσιντζέκ, που είναι κοντά στην Αχλαδερή και στα καταποντισμένα ερείπια της αρχαίας Πύρρας.

Πρόκειται για την περιοχή στην οποία ορισμένοι ξένοι ερευνητές της τοπογραφίας της αρχαίας Λέσβου, εντοπίζουν το ειδύλλιο των "Ποιμενικών" του Λόγγου, με το Δάφνη και τη Χλόη, όπως έχουμε δημοσιεύσει με επιστημονικές λεπτομέρειες στο περιοδικό "Αιολικά Γράμματα" (τεύχος 75 - 76, Αυγούστου 1983, σελ. 156 - 160) και εκλαϊκευτικά στην "Ηχώ της Αγίας Παρασκευής" (τεύχος 55 - 56, Απρίλιος 1984 σελ. 9-12).

Επιδιώκει να απομονώνεται σε ρομαντικά νησιά, σαν την Ζάκυνθο, για εμπνεύσεις και για κολύμπι, και συχνά εκφράζει τον πόθο να μπαρκάρει και αυτή για θάλασσες πολύ μακρυνές σαν τον ταξιδευτή λογοτέχνη των "Μαραμπού" Νίκο Καβαδία (1910 - 1975), που ιδιαίτερα θαυμάζει.

Όταν οι ασχολίες της δεν της επιτρέπουν να απομακρυνθεί πολύ από την Αττική βρίσκει κάποτε, όπως το 1989, τις κατάλληλες ευκαιρίες να συνοδεύσει με τη συντροφιά και της Μαρίας Καλλιπολίτη την οικογένεια του συγχωριανού της ζωγράφου, ποιητή και πυροσβέστη Θεοδόση Πατσελή, σε θαλάσσιες διαδρομές με κότερο στ' ανοιχτά του Σαρωνικού. Ας προσθέσουμε ότι ο Αγιαπαρασκευώτης αυτός ιδιοκτήτης και καπετάνιος κότερου έχει εκδόσει στη Μυτιλήνη το 1990 την πρώτη ποιητική του συλλογή με τον τίτλο "Μεταίχμιο".

Με τα ταξίδια που ονειρεύεται η Τούλα Αμπατζή επιδιώκει όχι μόνον εμπνεύσεις λογοτεχνικές, αλλά και τη ψυχική της γαλήνη, που την εξασφαλίζει όταν κατορθώνει να είναι σε απόλυτη αρμονία με τον εσωτερικό της κόσμο και να μην επηρεάζεται από κανέναν η ψυχική της ανεξαρτησία.

***

Τα πεζογραφήματα της Τούλας Αμπατζή είναι έως τώρα γνωστά μόνον στους αναγνώστες της "Ηχώς της Αγίας Παρασκευής", που ταχυδρομείται σε 900 περίπου συνδρομητές της Ελλάδας και του εξωτερικού. Όσα από αυτά είναι "προσωπογραφίες" εντυπωσιάζουν και για τη βαθύτερη συναισθηματική διείσδυση στο χαρακτήρα και στον εσωτερικό κόσμο εκείνων που περιγράφει. Ξεχωριστή εντύπωση έχουν προκαλέσει οι εκτενείς "αναφορές" σε

σύγχρονους συγγραφείς και καλλιτέχνες του χωριού της, όπως είναι η Πέπη Δαράκη (Ευτέρπη Παπαχαραλάμπους), ο χρονογράφος της αγροτικής ζωής των Αγιαπαρασκευωτών συγγραφέας Πάνος Ευαγγελινός, η καλλιτέχνης Μαρία Καλλιπολίτη, ο Μίλτης και άλλοι.

Πριν λίγους μήνες θρήνησε στην "Ηχώ" με συγκινητικήν ελεγεία τον αιφνίδιο θάνατο από αυτοκινητιστικό δυστύχημα της εγκάρδιας συγχωριανής της φίλης Μαριάνθης Μακρογιάννη, που ήταν καθηγήτρια της φιλολογίας στην περιοχή της Αθήνας.

***

Σαν δείγμα των πεζογραφημάτων της παραθέτουμε απόσπασμα τετρασέλιδου χαρακτηρισμού της ζωής και του έργου του λογοτέχνη της Αγίας Παρασκευής Πάνου Ευαγγελινού, που έχει διακριθεί και σαν ευθυμογράφος, και σύμφωνα με το βιβλίο του Κώστα Γ. Μίσσιου "Τα βιβλία των Μυτιληνιών συγγραφέων από 1.1.1940 έως 31.8.1989", που εκδόθηκε το 1989, έχει γεννηθεί το 1905 και έχει εκδώσει τους τρείς τόμους του έργου του "Σοβαρά και γελοία" στη Μυτιλήνη, κατά χρονολογική σειρά: 1970, 1976 και 1978

Μεταξύ άλλων η Τούλα Αμπατζή αναφέρει για τον Πάνο Ευαγγελινό στο τεύχος 72 της "Ηχώς" του Σεπτεμβρίου 1988 (σελ. 4-7).

"Το να μπορείς να διαπραγματεύεσαι με χιούμορ καταστάσεις ανθρώπινες ακόμα και αυτές για τις οποίες δεν είμαστε περήφανοι, είναι πράξη γενναιότητας και απαιτεί διεισδυτική ματιά, ειλικρίνεια, σαφή προσωπική τοποθέτηση

"Αβίαστα απλός, έτσι όπως μόνο το πηγαίο μπορεί να είναι. Μετρημένος με μια δωρική λιτότητα παρ' ότι ξέρει να γίνεται λυρικός, ευαίσθητος στη λεπτομέρεια. Αλλά πάνω απ' όλα βαθειά προσανατολισμένος στον άνθρωπο, όπως τον ταλαιπωρούν οι κάποιες δομές της συγκεκριμένης κοινωνικής ζωής, με πολλές ελπίδες και πίστη στο δυναμικό του, αν βέβαια συντρέξουν κάποιες αναγκαίες συνθήκες.

"Η φύση γύρω είναι σε παραγωγική και ερωτική σχέση με τον άνθρωπο.

"Κι ο λόγος του ανεπιτήδευτα φροντισμένος γίνεται προφορικός και κυλά δροσερός και πηγαίος.." .

***

Για τη σωστή εκτίμηση της άγνωστης έως σήμερα ποίησης της Τούλας Αμπατζή παραθέτουμε δυό από τα ποιήματά της που με οδυνηρό δισταγμό δέχθηκε να μας εμπιστευθεί για τους αναγνώστες του Δ' τόμου της "Μυτιλήνης", διότι δε μένει απόλυτα ικανοποιημένη από τη διατύπωση των εμπνεύσεων της.

Η παραχώρηση γίνεται, διότι την πείθουμε ότι ο Χρόνος περνά καταστροφικός για τις ολοκληρωμένες ιδεατές επιδιώξεις κάθε πρόσκαιρου γήινου δημιουργού, χωρίς να περιμένει την απόλυτη εξασφάλιση τελειότητας στην απόδοση των υποκειμενικών εμπνεύσεων.

Μίλτης Παρασκευαΐδης

ΜΕ ΤΗ ΛΕΣΒΟ

Πύρινα φιλήματα στα θερινά ηλιοστάσια.
Στο δροσερό αγέρι του πευκόδασου,
ένα με τις πευκοβελόνες, μερεύω τη σκέψη.
Πλεχτήκαν τα μαλλιά στο προσκύνημα το βαθύ
με τα φρυγμένα πυρόξανθα του πεύκου.
Στολίδια της γης φαντάζουν τα πέτρινα σύνορα
των χωραφιών κι ας φράζουν τη ζωή.
Σ' αυτά τα μέρη γυρνώ.
Με την ασημοσύνη να χρίζει τον αγέρα,
να καλύπτει τα βουνά, τον ουρανό και τις στέγες.
Εσύ πρέπει να φταις,
δυνατό μάτι του ήλιου.
Εσύ, που μέσ' από θάμπος όλα συνήθισα να βλέπω,
μέσ' απ' την αχλή της λαχτάρας,
μέσα από την ακτινοβολία της ομορφιάς,
μέσα από την ασπράδα του ονείρου.
Μέσ' απ' την περιπλάνηση, την κούραση, την απορία.
Τώρα, γιέ μου, ξέρεις.
Εδώ όλα ηχούν καθαρά.
Ευλογημένη δίψα σαν φέρνεις το στόμα στη στάμνα.
Στη χωματένια κοιλιά καλά φυλαγμένο το νερό,
το στεγνό λαρύγγι ξεδιψά του ανθρώπου.
Τώρα ξέρω.
Τούτη η αχλή, τούτη η νερένια ασημόσκονη
που χρίζει τα πάντα στα μέρη μας,
κάθεται μέσα μου,
αιώνες τώρα τον ερχομό μου ετοίμαζε,
μ' έφτιαξε.
Κι από μένα έγινε να βγεις στο φως
ασημοχρυσωμένος, λαμπρός, καθαρός σαν το φως
που κρεμιέται στ' ανοιχτά της Λέσβος,
γαλατώνει τις κορφές, θαλασσώνει τις ελιές,
ασπρίζει τον αγέρα, φιλάει τη θάλασσα.
Όλα μερεύουν μες στ' αλάφιασμα του μεσημεριού.
Όταν ο ύπνος με πήγε στ' άπαρτα λημέρια του πόθου,
με ξύπνησε και μούδειξε το φως που ερωτεύεται,
νιό κάθε μέρα τον τόπο μου,
τη γη μας, πασίχαρο, γιορτινό.
Έλα, καλέ μου.
Οι ώρες της πίκρας σα νάφυγαν

εδώ, δεν υπάρχουν σκιές παρά όσο το μπόι σου.
εδώ, δε διαρκεί το σκοτάδι παρά όσο η νύχτα.
Εδώ, το κάθε πρωινό, καλό ξύπνημα της μέρας.
Εδώ, θα σε βρω.
Χέρι - χέρι θα δεις τα που με κάψαν,
όσο να βγω ζωντανή απ' τη στάχτη,
βαφτισμένη στο φως,
μερωμένη από ήλιο.

ΠΩΣ ΝΑ ΚΛΕΙΣΤΩ;

Σε σπίτια πλάι θαλασσινά
η λάμψη του καλοκαιριού.
Πλακόστρωτα και γεράνια.
Μυρουδιά του πεύκου στην άπνοια του μεσημεριού
η δροσερή στην πρωινή ανάσα.
Δε με χωρούν οι καμάρες
κι οι κάμαρες είναι στενές.
Σκαρφαλωμένη στο φρύδι του ακρωτηριού,
ζωσμένη από τη θάλασσα,
ν' ανατινάξω τις στέγες με σάλπιγγες βροντερές
και παιάνες ηρωικούς;
Ν'ανεμίζουν τα ιστία του φωτός,
που ασβεστώνει τα γλαυκά, τους τοίχους, τον αγέρα.
Λεύκιππε ηνίοχε,
στο τέθριππο άρμα του ήλιου
φλογίζονται οι άξονες και σπίθες χρυσώνουν τ' αλώνια
του μεσημεριού, οι ακτίνες,
καθώς ακουμπούν στη σκόνη
του καλοκαιριού.
Τα γλαυκά ντύνομαι, τα πλάτη χαιρετώ τ' ουρανού
και με υδάτινες μελωδίες χορεύω,
δέσμη καθώς γλιστρώ του φωτός, στην αυτοκρατορία
της θαλασσινής παρουσίας δεσμώτης,
ως που μέρεψε το στοιχειό
και γέμισε το ανοιχτό κορμί της γης
που χάσκει τρυφερά και γεύεται λαίμαργα την ευλογία της.
Πώς να κλειστώ στις κάμαρες
σαν ο αγέρας χορεύει στα φύλλα της κληματαριάς,
σαν ο ήχος, μπαινοβγαίνει στις καμάρες,
της θάλασσας;

Τούλα ΑΜΠΑΤΖΗ

ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Φώτη Σ. Μαυρογιάννη

Η ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙ-ΘΕΑΤΡΟΥ



Τὸ 1953, ὁ μέχρι τότε ἄγνωστος Ἰρλανδὸς Sammuel Beckett παρουσιάζει μιὰ καινούργια μορφὴ θεατρικοῦ δράματος. Τὸ ἔργο του "Περιμένοντας τὸν Γκοντὸ" (En attendant Godot) δίνει τὸ σύνθημα γιὰ καινούργιες ἀναζητήσεις μέσα στὸ χῶρο τοῦ θεάτρου. Αὐτὸν τὸ δρόμο τῆς θεατρικῆς ἀνανέωσης τὸν ἀκολουθοῦν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Ionesco, ὁ Adamov, ὁ Genet καὶ ὁ Tardieu. Μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ καινούργιου αὐτοῦ θεατρικοῦ ρεύματος, ποὺ ὀνομάστηκε "θέατρο τοῦ παραλόγου", εἶναι τὰ ἑξῆς: Τὰ σκηνικὰ καθὼς καὶ ὅλη ἡ παρουσίαση τοῦ θεάματος χαρακτηρίζονται ἀπὸ μία ἁπλότητα, μία πρωτόγνωρη γύμνια γιὰ τὸ θεατρικὸ χῶρο. Οἱ ἥρωες ἐμφανίζονται χωρὶς κοινωνικὰ ὑπόβαθρα, χωρὶς προσωπικότητα, μερικὲς δὲ φορὲς παρουσιάζονται καὶ χωρὶς ὄνομα, καὶ μοιάζουν περισσότερο μὲ μαριονέττες ἢ ἀκόμα καὶ μὲ κλόουν κάποιου τσίρκου. Οἱ καινούργιοι δραματουργοὶ διαχωρίζουν τὴν ὁμιλία ἀπὸ τὶς κινήσεις, καθὼς ἐπίσης τὶς λέξεις ἀπὸ τὶς ἔννοιές τους. Ὅπως καὶ στὸ Γερμανικὸ ἐξπρεσσιονιστικὸ θέατρο, ἔτσι κι ἐδῶ, τὸ ντεκὸρ καὶ τὰ ἀντικείμενα ποὺ τὸ ἀπαρτίζουν, πολὺ συχνὰ ἀντικατροπτίζουν διάφορες ψυχοπαθολογικὲς καταστάσεις, χωρὶς ποτὲ νὰ δίνεται καμμία τους ἑρμηνεία.

Αὐτά, μπορεῖ νὰ εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ "θεάτρου τοῦ παραλόγου", ἀλλὰ αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι ὅλοι οἱ θεατρικοὶ δημιουργοί του ἀκολούθησαν τὴν ἴδια πορεία. Γιατὶ ὁ δρόμος τῆς θεατρικῆς ἀνανέωσης στὸν ὁποῖο ἀναφερθήκαμε ὁδηγεῖ σὲ πολλὰ σοκάκια, καὶ κάθε σοκάκι ἀντιπροσωπεύει τὶς προσωπικὲς πιὰ ἀναζητήσεις καὶ ἀντιλήψεις τοῦ κάθε συγγραφεά. Ἔτσι, ὁ Beckett προχώρησε σὲ μιὰ ὁλικὴ σμίκρυνση τῶν στοιχείων τοῦ δράματος, ὁ Ionesco σὲ μιὰ ποικίλη αὔξηση τῶν θεμάτων τῆς δραματουργίας του, ὁ δὲ Adamov ἀκολούθησε τὰ βήματα τοῦ Brecht, δηλ. τὸ πολιτικοποιημένο θέατρο.

Ὁ Artaud, τὸ 1926, ἔλεγε ὅτι: "Ἐὰν κάνουμε θέατρο δὲν εἶναι γιὰ νὰ παίξουμε ἔργα, ἀλλὰ γιὰ νὰ φθάσουμε σὲ σκοτεινὰ καὶ μυστικὰ πράγματα ποὺ βρίσκονται παραχωμένα μέσα στὸ πνεῦμα".

Τὸ θέατρο τοῦ Beckett ἐρευνᾶ τὴν ἀνθρώπινη φύση, μακριὰ βέβαια ἀπὸ κάθε ρητορική. Ὁ θεατὴς κατέχεται ἀπὸ συναισθήματα συνενοχῆς καὶ συμμετοχῆς ποὺ συνοδεύονται ἀπὸ ἰσχυρὴ δόση εἰρωνείας.

Ἡ δραματουργία τοῦ Ionesco, ὅπως ὁ ἴδιος παραδέχθηκε, μοιάζει κατὰ πολὺ μὲ τὸ θέατρο τοῦ Jarry "Ὁ Βασιλιᾶς Ubu" ("Ubu roi"), καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ τὸ θέατρο "Dada". Γιὰ τὸν Ionesco τὰ "παραχωμένα" στοιχεῖα βρίσκονται μέσα στὸ ὑποσυνείδητο. Τὰ πρῶτα του ἔργα ἐκδηλώνουν ἕνα ἀκραῖο θυμό, ἕνα εἶδος ἐπαναστατικότητας ἐνάντια στὸν κοινωνικὸ κομφορμισμό, ὁ ὁποῖος στὸ θέατρο τοῦ Ionesco θεωρεῖται σὰν κάτι τὸ δεδομένο. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ ἁπλὰ σκηνικὰ τοῦ Beckett, ἡ σκηνὴ τοῦ Ionesco εἶναι γεμάτη ἀπὸ διάφορα ἀντικείμενα, κυρίως ἔπιπλα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα παράξενα, ὅπως μανιτάρια ποὺ μεγαλώνουν... μέσα στὸ σαλόνι. Ἡ γλώσσα τοῦ Ionesco εἶναι εὔθυμη, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως "παράλογη"! Ἀργότερα, καὶ κυρίως στὰ ἔργα "Ὁ βασιλιᾶς πεθαίνει" ("Le Roi se meurt") καὶ "Ἡ πεῖνα καὶ ἡ δίψα" ("La Soif

et La Faim") τὸ θέατρο τοῦ Ionesco παίρνει μία μεταφυσικὴ διάσταση.

Στὸ θέατρο τοῦ Adamov βρίσκουμε πολλὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὸ "θέατρο τῆς φρίκης" (Theâtre de la cruaute) τοῦ Antoni Artaud. Ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγωνία κυριαρχοῦν μέσα σὲ μιὰ ἐφιαλτικὴ ἀτμόσφαιρα. Πάνω στὴ σκηνὴ τὰ συναισθήματα "ἐκφράζονται" ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα, ποὺ μὲ τὴ σειρά τους χαρακτηρίζουν διάφορες ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς καταστάσεις: Ρολόγια χωρὶς δεῖκτες, κάποιος ποὺ χάνει τὸ χέρι του καὶ ἔπειτα τὸ πόδι του, ψυχικὲς ἀγωνίες καὶ τρομακτικὰ ὄνειρα, ποὺ μετατρέπονται σὲ ἀλήθειες.

Στὸ ἔργο του "Πὶνγκ-πὸνγκ" ("Ping-Pong") ὁ Adamov συνδυάζει τὴ δραματουργία μὲ τὴ μαρξιστικὴ ἰδεολογία. Στὴ σκηνὴ ὑπάρχουν, ἕνα καφενεῖο καὶ ἕνα ἠλεκτρικὸ μπιλιάρδο. Δύο νεαροί, ὁ Victor καὶ ὁ Jean, γοητεύονται ἀπὸ τὸ παιγχνίδι, ἀλλὰ βασικὰ σκέπτονται τὴν τελειοποίηση ποὺ μποροῦν νὰ ἐπιφέρουν στὴ μηχανή. Πάνω ἀπ' αὐτὴ τὴ μηχανὴ θὰ περάσουν τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς ζωῆς τους, καὶ τὸ ἔργο τελειώνει μὲ τὴν ἔξῆς σκηνή: Οἱ δυὸ πρωταγωνιστές, γέροι πιὰ καὶ φτωχοί, παίζουν πὶγκ-πὸγκ, παιχνίδι ποὺ προσπαθοῦν νὰ τελειοποιήσουν. Στὴν ἀρχὴ παίζουν χωρὶς ρακέττες, ἔπειτα χωρὶς δίχτυ, καὶ στὸ τέλος χωρὶς μπαλλάκι!.. Εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Adamov κρύβει μιὰ κοινωνικοπολιτικὴ σκέψη, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ δραματουργὸς ἀποφεύγει κάθε διδαχή. Ἡ σχέση τῶν δύο προσώπων μὲ τὸ ἀντικείμενο (μπιλιάρδο, πὶγκ-πὸγκ) ὑποδηλώνει μιὰ μεταφορὰ (ἄνθρωπος - μηχανή), χωρὶς ὅμως νὰ ἐκφράζεται τὸ κοινωνικὸ περιεχόμενό της.

Ὁ Jean Genet, μὲ τὰ ἔργα του "Οἱ Ὑπηρέτριες" ("Les Bonnes"), "Τὸ μπαλκόνι" ("Le Balcon"), "Οἱ νέγροι" ("Les Negres") καὶ "Τὰ παραβὰν" ("Les Paravents"), δημιουργεῖ τὸ "θέατρο τῆς κατοχῆς" (Theâtre de possession). Ὁ κόσμος ποὺ βρίσκεται ἐκτὸς νόμου, δηλαδὴ στὸ περιθώριο τῆς κοινωνίας, τίθεται ἀντιμέτωπος μὲ τὸν κόσμο τῆς ἐξουσίας. Μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴ δραματικὴ ἀντιπαράταξη θριαμβεύει ἡ γλώσσα τοῦ Genet, ἀρκετὰ τελετουργικὴ καὶ πολὺ ἐπικίνδυνη. Τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος μοιάζουν μὲ λειτουργοὺς μαύρης μαγείας, οἱ ὁποῖοι μεταφέρουν στὸ χῶρο τῆς σκηνῆς μιὰ μυστικιστικὴ ἀτμόσφαιρα.

Στοὺς ἀντίποδες τοῦ Genet βρίσκεται ὁ Jean Tardieu, ὁ ὁποῖος συνδυάζει τὸ "ἀφηρημένο θέατρο" (Theâtre abstrait) μὲ τὴ μουσική. Τὰ ἔργα τοῦ Tardieu "La Sonate", "Conversation - Sinfonietta" ἐκφράζουν αὐτὴ τὴν προσπάθεια ἀναζήτησης καινούργιων χώρων. Ὅπως λέει καὶ ὁ ἴδιος τὰ ἔργα του εἶναι "ποιήματα γιὰ παίξιμο".

Ἔπειτα, ἀπὸ τὸ 1960, ὁ Pinter, Albee, Dürrenmatt, Weiss, Gombrovicz ἀναλαμβάνουν νὰ συνεχίσουν τὸ δρόμο τοῦ Beckett καὶ τοῦ Ionesco, δίνοντας στὸ θέατρο μιὰ καινούργια κοινωνικὴ καὶ ψυχολογικὴ διάσταση.

Εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ θέατρο, ὅπως ἡ λογοτεχνία καὶ γενικὰ ἡ τέχνη, ἀκολουθεῖ τὸ ρυθμὸ κάθε ἐποχῆς. Ἡ τέχνη εἶναι ὁ ἀλάνθαστος καθρέπτης πάνω στὸν ὁποῖο ἐμφανίζονται ὅλα τὰ κοινωνικὰ "πιστεύω", καὶ ὁ τρόπος ζωῆς κάθε γενιᾶς.

Φρονοῦμε, ὅτι ἡ περίοδος 1950 - 1960 ἐκφράζει ἔντονα τὴν ἀνησυχία τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὴ βάναυση βιομηχανοποίηση τῆς ζωῆς, καὶ γενικὰ τὸ φόβο γιὰ τὶς καταχρηστικὲς Ἐξ-ουσίες (π.χ. ὁ Β' Παγκόσμιος πόλεμος). Γι' αὐτό, τὸ "θέατρο τοῦ Παραλόγου" μπορεῖ νὰ ἦταν μιὰ ἀντιπαράταξη στὸ "παράλογο" τῆς ἐξ-ουσίας, ὅπως ἀκριβῶς ἦταν καὶ τὸ "καινούργιο μυθιστόρημα" (Le Nouveau Roman), ποὺ ἀναπτύχθηκε στὴ Γαλλία κατὰ τὴν ἴδια περίοδο, μιὰ ἀντιπαράταξη στὸ "παραδοσιακὸ μυθιστόρημα" (Le Roman traditionnel). Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ μορφολογία τοῦ "ἀντι-θεάτρου" μὲ ἐκείνη τοῦ "καινούργιου μυθιστορήματος" ἐμπεριέχει πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα.

Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἕνα ἄλλο ἐνδιαφέρον θέμα, ποὺ χρήζει ξεχωριστῆς ἀναφορᾶς.

Φώτης Σ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ὥρου Μάλλια



"ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ"

Σέ Γεραγώτικη ντοπιολαλιά

Τάκης Χατζηαναγνώστου

Φτὸς εἶν σ' ἄλλα σκαλουπάτγια
μπράβου δμους τοὺ ἀξίζ'.
Γ' ἡ ἀναγνώρισ' εἶν' γι' αὐτόναν
τς κοινουνίας τοὺ μπαξίζ'.

Μίλτης Παρασκευαΐδης

Εἶνι δημουσιουγράφους
τσὶ ζουγράφους εἶν' καλός·
συγραφέας π' πστέβγ(ει) π'ς ἡ Λέσβους
εἶνι τ'ς γῆς μας γ' ὐ ἀφαλός.

Χατζηγιαννιοῦ Χρυσούλα

Ψυχὴ λεπτὴ εὐγενικὴ
ποὺ μνοιάζ μὶ τ'ς Ψάπφας τ' λύρα
τοὺ βλέπ'ς μέσ' οὐλα τὰ γραφτά τς
π' ἔχυν τ'ς καρδγιά σιτς τ' πύρα.

Δημήτρης Νικουρέτζος

Μὶ τ'ν ἀξά τ' πῆρι βραβείου
ἀπ' τ'ν ΑΚΑΔΗΜΙΑ φτὸς
εὔχουμι ντουν ἀπ' τ' γκαρδγιούδα μ'
'ς τ'ν οἰκουμέν(η) νὰ γίν(η) ξακστός.

Θανάσης Παρασκευαΐδης

Ὑ Θανάγ(ι)ς τζιτζιρουλόγους
καταπγιάστσι μὶ τ'ς τζιτζίρ',
π' εἶνι τ' 'ληώνα μας τ' ἀγ(ι)δόνια
'ς τοὺ καλουτσιρνὸ λιουπύρ'.

Παναγιώτης Δ. Πανταζῆς

Ἄσσους εἶν' αὐτὸς 'ς τοὺ λόγου
ἄξου τς Γέρας μας πηδὶ
συγραφέας μνυαλουμένους
μ' ἄριστ' φιλουλουγικὴ σπουδή.

ΦΟΜ 1977

Παντελῆς Ἀργύρης

Τσὶ τ' Θέμιδα, μὰ τσὶ τ' Κλειὼ
προυστσινᾶ ὐ Παντιλῆς·
τσὶ δὲν ἀφήν(ει) τοὺ χρόνου τ'
'ς τ' ἄδκα αὐτὸς νὰ τσλήσ'.

Στρατῆς Ἀναστασέλλης

Ὑ Στρατῆς πιτᾶ ἀσπέθις
τοὺ μυαλὸ τ' κόβγ(ει) σὰ ξυράφ'.
Λίγα εἶν' τὰ γραμματέλια τ'
δμους βάζ' πουλλοὶ 'ς τοὺ ράφ'.

Γιώργος Κακαδέλλης

Τσὶ 'ς ντουπγιουλαλιὰ 'νι ἄσσους
τσὶ 'ς τοὺ σκίτσου αὐτὸς στσίζ'.
'γώ πουλὺ τοὺν καμαρώνου
γιατὶ πράγματι τ' ἀξίζ'.

Μάκης Ἀξιώτης

Σὰν τοὺν πουταμὸ μουντάρσι,
παίζ' σαντούρ, ζουρνὰ τσὶ ντέφ·
'γώ σὰ φίλους τούτου τ' λέγου
οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ.

Ἀλφόνσος Δελῆς

'Σ τοὺ λόγου μιτρημένους
ἄψουγους γλουσσικά·
ὐ Πιρικλῆς τοὺν βάφτ-σι
EXPERT 'ς τα μουσικά.

Περικλῆς Μαυρογιάννης

Σινιτὸς τσὶ μιτρημένους
χρόνια τώρα τ' ΦΟΜ ἡ ψ'χὴ
τοὺν Θιόφιλου ἀνηστμένου
τοὺν βαστὰ μὶ τ' Ξτοὺ τ'ν ἰφτσή.

Ἠλίας Κουρτζῆς

Τοὺ γραφτὸ τ' εἶν' μιτρημένου
π' θέλ(ει) τσὶ νοῦ τσὶ λουγισμό·
ὄπιτι γώ τοὺ διαβάσου
ἔρχουμι σὶ δ'γιαλουγ(ι)σμό.

Ἠγουμένη Εὐγενία Κλειδαρᾶ

Μιγάλου ἔργου γιὰ τοὺ ν(η)σὶ
ἡ γ' Ἠγουμέν(η) θ' ἀφίσ'.
Ὑ Ξτός μας νὰ τὴν προυστατέβγ(η)
αὐτὴ τ'ν ἀστείριφτ' τ' βρύσ'.

Μαρία Ἁγιασσώτου - Λαμπρινοῦ

Λύρα γλυκιὰ αὐτὴ βαστᾶ
τσὶ στίχου ἀγ(ι)δουνένιου·
ποὺ χώνιτι μέσα 'ς τ' γκαρδιὰ
σὰ μπουκιτέλ(ι) λουλδένιου.

Δημήτρης Σιμιτζῆς

Ποιητὴς τσὶ οἰκουδόμους
μὶ χρυσὴ καλὴ καρδγιά·
τ' σκαλουσὰ μλιάζ' μὶ τοὺν ἴδρου τ',
κουράγιου ἁ τ' δίν(η) ἡ Παναγιά.

Νίκος Ἀναστασιάδης

Δημουσιουγράφους χρόνια
μὰ γιὰ μένα ποιητής·
π' ἀγαπᾶ τούτουν τοὺ τόπου·
τς Λέσβους μας προυσκυνητής.

Γιῶργος Σκοῦφος

Τ' "ΔΗΜΟΥΚΡΑΤ" τ' σκυτάλ(η) 'ς τὰ χέρια τ'
τ'ν ἔχ(ει) τσὶ τ' προυχουρεί καλά·
εὔχουμι ντοὺν ἀπ' τ' γκαρδγιούδα μ'
νὰ τ' κρατήσ' χρόνια πουλλά.

Ἀντώνης Πλάτων

Τ' Λεσβιακοῦ μας τύπου
καλὸς μελετητής·
μὰ ἀγαπᾶ τσὶ τοὺ ρακέλ(ι)
Λέσβιος μιρακλῆς.

Γιάννης Πασπάτης

Ἔχ(ει) σπινθηρουβόλου πνεῦμα
εἶν' σουστὸς ἠθουποιός·
πά' στ' ἀγκάθ πρέπ' νὰ κατούργη
στὰ ζαμάνια τ' π' ἦνταν μ'κρός.

Στυλιανὸς Εὐαγγελινός

Εἶν' τινικὲς ξιγάνουτους
ντουρούκ(ι) π' κάν(ει) τ' παλαμίδα
ἀφοῦ 'ν ἀξπόλ(ι)τους τσὶ γυμνὸς
θαρεῖ π'ς φουρεῖ χλαμίδα.

Γέρα 1990

Ὧρος ΜΑΛΛΙΑΣ



ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΕΝΑΣ ΤΡΕΛΛΟΣ

Ἕνας τρελλὸς μὲς στὴν ἀγκάλη του
βαστάει τὰ κόκκαλά μας καὶ φωνάζει:
Πρὸς Θεοῦ! Μὴν πεθαίνετε ἔτσι μονομιᾶς!
Γεννηθεῖτε πρῶτα!

ΠΕΡΝΟΥΣΕΣ

Περνοῦσες καὶ σ' ἀγάπησα...
Μὰ τὶ ἤθελες νὰ γίνω μὲς στὰ πράσινα
καὶ μὲς στὰ φύλλα.
Δὲν ἦταν δά καὶ βιολιὰ
νὰ φεύγουν ἀπ' τὴ χώρα μου, Χριστέ μου
καὶ Παναγιά,
μέρα μεσημέρι
κι ἀκόμα τί θἄλεγες. Ἄκουγες τὰ τζιτζίκια
δρόμος καὶ μονοπάτι μοναχός, μοναχή,
πάει: Τὸν κάψαμε τὸν Ἰούλιο καὶ φέτος.

Δημήτρης ΠΕΠΠΑΣ

ΖΩΗ

Ἔσκυψα ν' ακούσω
το φύτρωμα της χλόης
ν' αγαλλιαστώ θέλησα
στο άκουσμα του φλοίσβου
και στου αγέρα
το ανεπαίσθητο διάβα.
Κότησα να μετρήσω
τους κόκκους της άμμου
και τις σταγόνες της βροχής
λογάριασα.
Μα, σαν της μέθης το κρασί
στα χείλη σου γεύτηκα,
τότε
σ'αγάπησα Ζωή.

Θεοδόσης ΠΑΤΣΕΛΗΣ

ΣΕΛΙΔΕΣ ΜΝΗΜΗΣ

ΓΙΑ ΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΦΥΓΑΝ

(1988 - 1991)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΑΚΙΡΤΖΗΣ
(1923 - 1988)

Ὁ θάνατος τοῦ ζωγράφου καὶ καταξιωμένου καλλιτέχνη Γιώργου Βακιρτζῆ, στὶς 31-1-1988, στὴν Ἀθήνα, βύθισε σὲ βαθιὰ θλίψη τὸν κόσμο τῶν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, τὴ Λεσβιακὴ Παροικία, ἀλλὰ κι ὅλους ἐμᾶς, ἐδῶ στὴν ἰδιαίτερή του πατρίδα.

Ὁ Γιῶργος Βακιρτζῆς γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη, τὸ 1923. Οἱ γονεῖς του ἦσαν ἀπ' τὰ Βουρλὰ τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ τὸ 1922, πρόσφυγες ὄντες, ἦρθαν κι ἔμειναν στὴ Μυτιλήνη μέχρι τὸ 1930. Μετά, πῆγαν στὴ Θεσ/νίκη καὶ συνέχεια στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ, ὁ Γιῶργος μοιράζει τὶς μέρες του ἀνάμεσα στὸ Γυμνάσιο καὶ τὴν τέχνη τῆς γιγαντοαφίσας, κοντὰ στὸ μεγάλο δάσκαλο Ἀρμαλιώτη. Στὴ συνέχεια, γίνεται δεκτὸς στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν "κατ' ἐξαίρεση, λόγω τοῦ μεγάλου του ταλέντου". Ὅταν τέλειωσε τὶς σπουδές του στὴν Ἀθήνα, πῆγε στὸ Παρίσι, ὅπου γιὰ τρία χρόνια σπούδασε στὴν ἐκεῖ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν.

Ὁ ζωγράφος Γιῶργος Βακιρτζῆς ἄφησε ἔργο σπουδαῖο καὶ ἄξιο λόγου καὶ καταγραφῆς. Εἰδικευμένος στὴ Γιγαντοαφίσα τοῦ κινηματογράφου, ὑπῆρξεν ἀνεπανάληπτος. Στὸ βιβλίο του "Γιγαντοαφίσες τοῦ κινηματογράφου" βρίσκεις καὶ θαυμάζεις σχολιασμένα ἐξαιρετικὰ ἔργα του μεγάλων διαστάσεων, τῆς δεκαετίας τοῦ '50.

Ἡ τέχνη του ἀναγνωρίστηκε στὴν Ἑλλάδα, στὴν Εὐρώπη, μὰ καὶ στὴν Ἀμερική. Τὰ δὲ βιβλία του: α) "Ἡ Λαϊκὴ ἐπιγραφὴ στὴν Ἑλλάδα" - μιὰ σπουδαία ἐργασία του, μοναδικὴ στὸ εἶδος της, δουλειὰ σὲ πανελλήνια κλίμακα, βιβλίο ποὺ ἐκδόθηκε καὶ στ' ἀγγλικά, καὶ β) "Γραφές", τὸ ὁποῖο περιέχει ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ σπουδαίου ζωγραφικοῦ του ἔργου, χωρισμένο σὲ τρεῖς ἑνότητες: α) "Ἐν ἀρχῇ", β) "Ἀναβάσεις καὶ πτώσεις" καὶ γ) "Ἐπικλήσεις καὶ εἰρωνείες" καὶ ποὺ εἶναι ὁ καρπὸς ἑνὸς καλλιτέχνη μὲ διεθνὴ ἀναγνώριση, ἀλλὰ καὶ ἑνὸς λογοτέχνη μὲ βαθειὰ ἀμόλευτη ἀνθρωπιά.

Ἡ "Μ"

ΝΙΚΟΣ ΔΑΜΔΟΥΜΗΣ
(1932 - 1988)



Στὶς 16-8-1988 ὁ θάνατος κτύπησε ξαφνικὰ τὸν ἀγαπημένο μας φίλο καὶ συναγωνιστὴ τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς τῆς Μυτιλήνης, τὸν ταλαντοῦχο ὀργανωτὴ καὶ συντονιστὴ τῶν λεσβιακῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, τὸ Νίκο Δαμδούμη.

Ὅλοι ὅσοι γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ τὴν πολύμοχθη ζωὴ καὶ δράση τῆς ἀξιοθαύμαστης αὐτῆς μορφῆς, βεβαιώνουν ὅτι ἡ ἐπὶ 40 χρόνια συνεχής, πλούσια, ἀνιδιοτελὴς καὶ ἀνυποχώρητη κοινωνικὴ προσφορὰ τοῦ Νίκου ὑπῆρξε ἕνας ἀκοίμητος, ἄσβηστος φάρος, μέσα στὰ χειμωνιάτικα πνευματικά μας πελάγη.

Γεννημένος στὴ Μυτιλήνη τὸ 1932, ἀπὸ γονεῖς Κυδωνιάτες, πρόσφυγες τοῦ 1922, τέλειωσε τὸ Γυμνάσιο Μυτιλήνης τὸ 1950, καὶ ἐνῶ συνέχιζε ἀκόμη τὶς σπουδές του, στὴν Πάντειο Α.Σ.Π.Ε., ἀνέλαβε ὑπηρεσία στὸ Δῆμο Μυτιλήνης, ὅπου καὶ ἐξάντλησε ἐπάξια τὴ διοικητικὴ ἱεραρχία.

Ὡς Γενικὸς Γραμματέας τοῦ Δήμου Μυτιλήνης ὑπῆρξε ὁ ἀπαράβλητος παραστάτης τῶν Δημοτικῶν Ἀρχόντων. Δικός του μόχθος καὶ ἔργο ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὴ Γαλλία τοῦ ἀνεκτίμητου ὑλικοῦ - θησαυροῦ - τῆς δωρεᾶς στὴ Μυτιλήνη, τοῦ Μουσείου Βιβλιοθήκης τοῦ Τεριὰντ (Στρατῆ Ἐλευθεριάδη), καθὼς καὶ ἡ ἵδρυση καὶ λειτουργία τοῦ Μουσείου Θεοφίλου, τοῦ ὁποίου ὁ Νίκος ὑπῆρξε διευθυντής, ὡς τὸ θάνατό του. Αὐτὸ τὸ Μουσεῖο ὑπῆρξε καὶ ἡ πιὸ ξεχωριστή του ἀγάπη, τόσο μεγάλη ποὺ κι αὐτὸ τὸ "ἐφ' ἅπαξ" τῆς συνταξιοδότησής του (1987), τὸ ἐπιχορήγησε, κι ἔγινε ἡ προτομὴ τοῦ Θεόφιλου, τῆς ὁποίας τὰ ἀποκαλυπτήρια ἔγιναν (14-10-88) μὲ τὴ μεγάλη, πολύκλαυστη δική του ἀπουσία.

Ἡ προσωπικότητα καὶ οἱ ἐξαιρετικὲς ὑπηρεσίες πρὸς τὸ κοινωνικὸ σύνολο τοῦ Νίκου Δαμδούμη μένουν μέσα μας βαθιὰ χαραγμένες. Ἡ μόρφωσή του, ἡ καλαισθητική του ἐμπειρία, ἡ συστηματικὴ μελέτη του γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς Λέσβου, τῆς Αἰολίδας κι ὅλου τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ἀγάπη του γιὰ κάθε εἰκαστικὸ ἀντικείμενο καὶ χῶρο, ἡ βαθειά του θρησκευτικότητα καὶ τὸ ὑψηλό, ὑγιὲς πατριωτικό του φρόνημα, μᾶς δίνουν ἀνάγλυφα ἕναν ἄνθρωπο "καλὸν κἀγαθόν", μία προσωπικότητα σπάνιας ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ὁμορφιᾶς, ἕναν ἄνδρα, "ἀνω-θρώσκοντα".

Ὁ Φ.Ο.Μ., τοῦ ὁποίου ὁ ἀείμνηστος Νίκος Δαμδούμης ὑπῆρξε εἰλικρινὴς φίλος καὶ συνεργάτης, ὡς καὶ ὅλα σχεδὸν τ' ἄλλα πολιτιστικὰ Σωματεῖα τοῦ νησιοῦ μας, θὰ θυμοῦνται "ἐς ἀεὶ" τὴν ἀδρὴ μορφή του καὶ τὴν πλούσια πολιτιστική του προσφορά.

Ἡ "Μ"

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΑΜΑΡΗΣ
(1907 - 1989)

Γεννήθηκε τὸ 1907 στὴ Λωξάνη. Πέθανε στὴ Νέα Ὑόρκη τὸ 1989 (1. Ἰαν.). Εἶναι περισσότερο γνωστὸς μὲ τὰ ψευδώνυμα: Νικήτας Ράντος, Νικόλας Κάλας (ἐὰ᾽ἀὖ), Μ. Σπιέρος. Ὑπῆρξε ἕνας ἐκ τῶν πρώτων μοντέρνων ποιητῶν· ἀντικομφορμιστής, ὑπερρεαλιστής. Σπούδασε στὴν Ἑλλάδα, ἔζησε ὅμως τὰ περισσότερα χρόνια στὸ ἐξωτερικὸ - στὴ Νέα Ὑόρκη ἀπὸ τὸ 1942, καὶ τὸ 1945 πῆρε τὴν Ἀμερικάνικη ὑπηκοότητα. Ἡ πρώτη συλλογή του ("Ποιήματα") τυπώθηκε τὸ 1933. Ἀκολούθησαν τά: "Ποιητικὰ τετράδια (τέσσερα φυλλάδια ἐκτὸς ἐμπορίου, 1933 - 1936), "Ὁδὸς Νικήτα Ράντου" (1977) καὶ "Γραφὴ καὶ φῶς" (1983). Ἐκ τῶν δοκιμίων του, στὰ Ἑλληνικά, κυκλοφόρησε ἕνας τόμος, τὸ 1982, μὲ τίτλο "Κείμενα ποιητικῆς καὶ αἰσθητικῆς". Θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀνανεωτῶν τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς ποίησης· γιὰ πάρα πολλὰ χρόνια - ἀπὸ σεμνότητα κι' ἄλλους λόγους - ἔμενε στὸ παρασκήνιο, ἀφανής.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πάντως ὅτι ἡ Λεσβιακὴ καταγωγή του τελεῖ ὑπὸ ἀμφισβήτηση ἀπὸ τοὺς Συριανοὺς (βλ. πρδ. "Συριανὰ Γράμματα", τευχ. 13, Ἰαν. 1991, σ. 51). Καί, εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν ὑπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεῖα ἀντιπαράθεσης - καὶ χρειάζεται περὶ αὐτοῦ οἱ ἐρευνητές μας ν' ἀσχοληθοῦν - πλήν, ὡς Λέσβιος κατονομάζεται ἀπὸ τούς: Ἠλία Σιμόπουλο (βλ. "Αἰγαιοπελαγίτικη Ἀνθολογία" Ἀθήνα 1974", σ. 71), Ἀσημάκη Πανσέληνο (βλ. "Τότε ποὺ ζούσαμε. Ἀθήνα 1974", σ. 239), Γιῶργο Βαλέτα (βλ. πρδ. "Αἰολικὰ Γράμματα", τευχ. 75-76/1983, σ. 177), Τάκη Χατζηαναγνώστου (βλ. "Μακαρία" Ἀθήνα 1989, σ. 191).

Ἡ "Μ"

ΖΑΝΝΗΣ Π. ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ
(1908 - 1989)



Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη στὶς 21.7.1908. Ὁ πατέρας του Παναγιώτης καὶ ἡ μητέρα του Σαπφὼ (τὸ γένος Σηφναίου), κατάγονταν ἀπὸ ἀρχοντικὲς πλούσιες οἰκογένειες.

Ὁ Ζ.Κ. ὅταν τέλειωσε τὸ Γυμνάσιο τῆς Μυτιλήνης πῆγε στὴ Γαλλία (1926;) γιὰ νὰ σπουδάσει Νομικά. Λόγω σοβαρῆς ὅμως ἀσθένειας διέκοψε τὶς ἐκεῖ σπουδές του. Ἀργότερα, ἐπιστρέφει ὁριστικὰ στὴ Μυτιλήνη, ὅπου καὶ ἀσχολεῖται, σὰν εἰσοδηματίας, μὲ τὴν ἐκμετάλλευση τῆς περιουσίας του.

Κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο 23/9/68 ἕως 24/4/1973 χρημάτισε Δήμαρχος Μυτιλήνης. Πέθανε στὶς 21-2-1989.

Σὰν ἐρευνητής, ἀσχολήθηκε μὲ τὴν Ἱστορία τῆς Λέσβου. Ἔγραψε τὸ βιβλίο "Θεομηνίες στὴ Λέσβο, τὸ 19ο αἰ." (1978). Ἐπίσης πολλὰ ἄρθρα καὶ μελετήματά του εἶναι δημοσιευμένα στὸ "Δελτίο" Ε.Λ.Μ., σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες.

Ἡ "Μ"

ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΑΜΠΡΟΛΕΣΒΙΟΣ
(1908 - 1989)

Ὁ ποιητὴς τῆς ὀδύνης καὶ τῆς μοναξιᾶς γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη (Συνοικία Ἁγ. Συμεών) στὶς 10-4-1908. Πέθανε στὶς 24/3/89, σχεδὸν ἐγκαταλειμμένος στὸν Πειραιᾶ, ἐκεῖ ὅπου εἶχε περάσει ὅλη τὴν πονεμένη του ζωή, στὸ μεγάλο Λιμάνι, ποὺ τὸ ἀγάπησε καὶ τὸ τραγούδησε ὅσο - σχεδὸν - κανένας ἄλλος.

Ὁ Βασίλης Λαμπρολέσβιος (Φιλολ. ψευδ. τοῦ Βασίλη Λαμπρέλλη) τέλειωσε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του (Λύκειο) στὸν Πειραιᾶ. Ἐκεῖ, ἀπὸ τὸ 1922 εἶχε ἐγκατασταθεῖ. Οἱ γονεῖς του ἦσαν Ἀϊβαλιῶτες. Πρωτοεμαφανίζεται στὰ Γράμματα τὸ 1927, μὲ τὴν ποιητική του συλλογὴ "Γύρω ἀπὸ τὸ νέκταρ", ἡ ἔκδοση τῆς ὁποίας ἀπαγορεύτηκε. Τὴν ἐπανεκδίδει τὸ 1932. Ἀκολούθησαν τὰ πεζά του "Παιδιὰ στὸν πόλεμο" (1928), "Τὸ τελευταῖο καλοκαίρι" (1930), "Τὰ ἐαρινὰ ἄνθη" (1930), τὰ "Ἐπίνεια" (1939). Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1940 - 1973 ἐκδίδει ἄλλες 14 ποιητικὲς συλλογές, καὶ τέλος τρεῖς συλλογὲς διηγημάτων (1979 - 85). Σημειώνουμε ὅτι χιλιάδες χρονογραφήματα (ὁ ἴδιος τὰ ὑπολογίζει σὲ 6.000) καὶ ποιήματά του εἶναι κατεσπαρμένα στὸν Πειραϊκὸ Τύπο.

Ὁ Λαμπρολέσβιος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς τοῦ Πειραϊκοῦ χώρου. Πιστὸς στὴν παραδοσιακὴ τεχνικὴ μένει βασικὰ ἕνας λυρικὸς τραγουδιστὴς ποὺ "τραγουδάει τὸν ἔρωτα, τὴ φύση, τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τῆς ζωῆς - ἁπλὰ ἴσως, ἀλλὰ καὶ αἰώνια μαζὶ πράγματα...".

Τὸ 1980 τὸ Κράτος - πολὺ καθυστερημένα - τοῦ δίνει λογοτεχνικὴ σύνταξη, γιὰ τὴ βαθύτατα λυρικὴ καὶ ἀνθρώπινη ποιητική του προσφορά.

Ἡ "Μ"

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΑΛΕΤΑΣ
(1907 - 1989)

Συγγραφέας ἀπὸ τοὺς πλέον γνωστοὺς στὸ Πανελλήνιο, μὲ ξέχωρη θέση στὰ νεότερα Γράμματά μας, ὁ κριτικὸς καὶ ἱστορικὸς τῆς νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΑΛΕΤΑΣ, ἐγκατέλειψε στὶς 21 Ἀπριλίου 1989 τὸν εὐγενικὸ κι ἐπίμονο πνευματικό του ἀγώνα, ποὺ δὲν ἔπαψε νὰ διακονεῖ δημιουργικά, ὡς τὴν ὑστερινή του πνοή.

Λέσβιος, γεννημένος στὴν ἀκρόρραχη Ἄργενο στὰ 1907 καὶ μετὰ τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του, ἀποφοίτησε στὰ 1932 ἀπὸ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, γιὰ νὰ συνεχίσει μὲ ταξίδια ἐκπαιδευτικὰ στὸ ἐξωτερικό. (Γαλλία, Γερμανία, Ἰταλία, Ρουμανία κ.ἄ.).

Ἀπὸ τὰ γυμνασιακά του ἀκόμα χρόνια στὴ Μυτιλήνη, θὰ ξεκινήσει τὴ φιλολογικὴ συγγραφικὴ σταδιοδρομία μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ μαθητικοῦ περιοδικοῦ "Λεσβιακὲς σελίδες" (1925 - 1926) μὲ συνεργασίες Μυριβήλη, Κ. Κόντου, Παπανικόλα, Θρ. Σταύρου κ.λ.



Γιὰ νὰ περατώσει τὶς πανεπιστημιακές του σπουδὲς θὰ διορισθεῖ στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη καὶ θ' ἀρχίσει νὰ συνεργάζεται στὴ Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ Πυρσοῦ, μὲ κριτικὰ φιλολογικὰ σημειώματα (ποὺ ὑπερβαίνουν τὰ 300 μαζὶ μὲ διάφορα λήμματα), γιὰ νὰ ἐπιστρέψει μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του στὸ νησί του τὴ Λέσβο (1933), σὰν καθηγητής. Ἀρχικὰ στὸ Πλωμάρι, καὶ μετὰ στὴ Μυτιλήνη. Ἀπὸ ἐδῶ θὰ ἐγκαινιάσει τὴν οἰκοδόμηση τῆς πνευματικῆς του σταδιοδρομίας γιὰ νὰ παρουσιάσει τὶς μελέτες του στὴ σειρὰ "Νέα Λεσβιακὰ Γράμματα" (1933 - 1940). Τὰ "Σολωμικὰ" ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ 1933 καὶ καλύπτουν σὲ ὅλο τὸν κύκλο τους 33 ἄρθρα, μελετήματα καὶ ἐκδόσεις. Ἐπίσης τὰ

"Φιλολογικὰ στὸ Βιζυηνὸ" (1937), "Παπαδιαμάντης" (ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του) 1939, ἡ γνωστή, βραβευμένη ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία μελέτη του, γιὰ τὸν Καρκαβίτσα, Κρυστάλλη, τὴ Σαπφώ, τὰ "Ἄνθη εὐλαβείας" καὶ ἄλλα.

Μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ '40 θὰ μετατεθεῖ στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ ἐπιδοθεῖ μὲ πεισματικὸ πάθος στὶς ἐρευνητικὲς φιλολογικές του ἐπιδιώξεις καὶ νὰ ὁλοκληρώσει ἕνα σημαντικό, πολύπλευρο, μνημειῶδες σὲ ἔκταση καὶ περιεχόμενο ἔργο. Σὲ ὅλο τὸ κλιμακωτὸ καὶ ἀπέραντο φάσμα του.

Σὲ γενικὲς γραμμές, συνοψίζοντας τὸ ἔργο του **Γιώργου Βαλέτα**, θ' ἀναφερθοῦμε ἐνδεικτικά, σὲ ἐκδόσεις ποὺ πραγματοποίησε κατὰ καιρούς, μέσα στὴν 60χρονη πνευματικὴ καὶ ἀναδημιουργική του πορεία.

Τὴν 3τομη "Ἀνθολογία τῆς Δημοτικῆς πεζογραφίας", τοὺς 2 τόμους μὲ τὰ "Ἅπαντα" τοῦ Ἀργύρη Ἐφταλιώτη, τὴν "Ἑλληνικὴ Νομαρχία" ποὺ πρῶτος ἀποκάλυψε, τὴ σειρὰ "Νεοελληνικὴ βιβλιοθήκη" μὲ τὰ ἅπαντα τῶν νεοελλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ποὺ περιλαμβάνει 70 περίπου τόμους. Μεταξύ τους "Τὸ χρονικὸ τοῦ Γαλαξειδιοῦ" τῆς "Σκλαβωμένης Ἀθήνας", ἡ "Ἀδελφικὴ διδασκαλία" τοῦ Κοραῆ, οἱ Γραφὲς τοῦ Φατσέα, ἡ Χρυσοπηγὴ τοῦ Πηγᾶ, τοῦ Χατζερῆ, ὁ ἁρματωμένος λόγος τοῦ Τέρπου, ἡ "βοσκοπούλα τοῦ Αἰγαίου πελάγους", τ' ἀπομνημονεύματα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ '21, ὅπως τοῦ Μακρυγιάννη, Κολοκοτρώνη, τὰ "Φωνήματα" τοῦ Τέρπου, κ.ἄ.

Παράλληλα ἀναστύλωσε καὶ συγκέντρωσε σὲ αὐτοτελεῖς τόμους τὰ ἅπαντα τοῦ Παπαδιαμάντη, Γρυπάρη, Κρυστάλλη, Πολυλᾶ, Μαρκορᾶ, Τυπάλδου, Σουρῆ, Μαλακάση, Πορφύρα, Χριστοπούλου, Κονεμένου, Καμπύση, Τερτσέτη, Αἰνιάν, Πολέμη, Κοραῆ κ.λ.π. ποὺ τ' ἀποκατέστησε γραμματολογικά, καὶ βιβλιογραφικά, καὶ θ' ἀποτελοῦν ἐσαεὶ πολύτιμη παρακαταθήκη γιὰ τοὺς νεότερους στὸ μέλλον μελετητές.

Ἐπίσης τὰ δοκιμιακά του ἔργα "Τὸ προδομένο '21" (πρώτη ἔκδοση 1949) ἡ "Ρωμιοσύνη" (α' κρατικὸ βραβεῖο) τὸ "Ἑλληνικὸ διήγημα" κ.ἄ.

Πρέπει νὰ ποῦμε ἀκόμα, ὅτι ἔδωσε τὸ προβάδισμα στὰ Λεσβιακὰ Γράμματα μὲ τὴν "Αἰολικὴ βιβλιογραφία" (1938) ποὺ ἔγινε ἀφορμὴ γιὰ περαιτέρω συμπλήρωση καὶ ἔρευνα μὲ ἀναφορὲς στὴν Ἀκαδημία τῶν Κυδωνιῶν, τὸ φωτιστὴ τῆς Λέσβου Ἅγιο Ἰγνάτιο τὸν Ἀγαλιανό, τὸ Βενιαμὶν τὸ Λέσβιο, ὡς τοὺς νεότερους, Μυριβήλη, Βενέζη, Κόντογλου κ.λ.π. Τὰ καθαρῶς γραμματολογικά του ἔργα ποὺ καλύπτουν ἕναν ἀκόμα κύκλο. Ὅπως π.χ. ἡ ἐπίτομη ἱστορία τῆς "νεοελληνικῆς λογοτεχνίας", οἱ "ἀναλύσεις Νεοελληνικῶν κειμένων" κ.ἄ.

*

Ὑπῆρξε μέλος καὶ ἐπίτιμος Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, ἦταν Πρόεδρος καὶ ἵδρυσε τὴ "Φιλολογικὴ Στέγη Ἐφταλιώτη" καθὼς καὶ τὸ "Διεθνὲς Συμπόσιο τοῦ Αἰγαίου", μιὰ δεκαπεντάχρονη προσπάθεια μὲ παρουσιάσεις, ὁμιλίες καὶ ἀνακοινώσεις ἀκαδημαϊκῶν δασκάλων, καὶ γνωστῶν λογοτεχνῶν, σὲ διάφορα νησιὰ τοῦ Αἰγαίου.

Μὲ τὴν ἔκδοση τῆς λογοτεχνικῆς ἐπιθεώρησης "Αἰολικὰ Γράμματα" (1970 - 1988) ἔδωσε νέα ὤθηση στὴν πνευματικὴ παράδοση τῆς Λέσβου, καὶ συνετέλεσε σημαντικὰ γιὰ τὴ γνωριμία καὶ ἐπιβολή τους στὸν εὐρύτερο λογοτεχνικὸ χῶρο.

Τιμήθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, μὲ τὸ Κρατικὸ βραβεῖο, καθὼς καὶ μὲ πολλὲς διακρίσεις ἀπὸ διάφορα Σωματεῖα καὶ Ἱδρύματα, γιὰ τὸ σύνολο τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς του.

Πῆρε μέρος στὴν Ἐθνικὴ ἀντίσταση, στὶς γραμμὲς τοῦ ΕΑΜ λογοτεχνῶν. Γιὰ τὴ δράση του φυλακίστηκε στὴν Κατοχὴ ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς στὸ Γουδί, καὶ ἐξορίστηκε μετακατοχικά, στὸν Ἅγιο Εὐστράτιο, καὶ στὴν Ἐλ Ντάμπα.

Ἡ κριτικὴ κατὰ καιροὺς ἐκφράστηκε ἐπαινετικὰ μὲ διεξοδικὲς ἀναφορὲς στὸ σύνολο τοῦ ἔργου του, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἀναστύλωση καὶ τὴν προβολὴ λησμονημένων κειμένων καὶ μορφῶν τῆς λογοτεχνίας μας, ποὺ τὶς παρουσίασε μὲ διεξοδικοὺς προλόγους, εἰσαγωγὲς καὶ πλήρη βιβλιογράφηση.

Πλούτισε τὴ Νεοελληνικὴ Γραμματεία μ' ἕνα ἔργο πολύμορφο, καὶ σημαντικό, σὲ ἔκταση καὶ βάρος πνευματικό, καὶ χάρις στὴν πολυγραφία του καὶ τὸν ἀκαταπόνητο μόχθο του στὴν ἔρευνα καὶ τὴ συγγραφική του πολυγραφία δίκαια ὀνομάστηκε **χαλκέντερος**.

Ὁ θάνατός του, ἄφησε ἕνα μεγάλο κενὸ καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, - ὅτι ὁ πρωτοπόρος ἀγωνιστὴς Γιῶργος Βαλέτας τίμησε μὲ τὸ ἔργο του, καὶ τὴ γενέτειρά του τὴ Λέσβο, καὶ τὰ νεότερα Γράμματα, ποὺ τὰ ὑπηρέτησε μὲ φλογερὸ πάθος καὶ ἀφοσίωση ὁλοζωῆς.

Μ.Τ.

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
(1909 - 1989)

Ὁ μεγάλος συνθέτης Γιάννης Α. Παπαϊωάννου, ποὺ πέθανε στὶς 11-5-1989, γεννήθηκε στὴν Καβάλα στὶς 24-12-1909, ὅταν ἐκεῖ ὁ πατέρας του Ἀνδρέας, ὡς γιατρός, ἐργαζόταν. Καὶ οἱ δυὸ γονεῖς του κατάγονταν ἀπὸ τὴν Ἁγιάσο Λέσβου. Ἡ μητέρα του Εἰρήνη, τὸ γένος Ἀμμανίτου, τὸν ἀνάθρεψε καὶ τὸν ἄνδρισε μὲ τὴν ἁγιασώτικη ὁμορφιὰ καὶ ἐξυπνάδα. Τριῶν χρονῶ ὁ Παπαϊωάννου ἔπαιζε κιόλας πιάνο, καὶ ἐννιὰ ἄρχισε νὰ συνθέτει. Ἦταν ἕνα πρώιμο ταλέντο, κι αὐτὸ δὲν ἦταν τυχαῖο. Λειτούργησαν οἱ ἁγιασώτικες κληρονομικές του καταβολές.

Τὸ μουσικὸ ἔργο τοῦ Παπαϊωάννου εἶναι ἀξιόλογο καὶ μεγάλο. "Ἡ συνθετικὴ ἐργασία του περνᾶ ἀπὸ διάφορα στάδια μὲ ἀφετηρία τὸν ἰμπρεσσιονισμό, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ στὰ πρῶτα ἔργα του. Κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Β' Παγκόσμιου Πολέμου καὶ μετέπειτα, προσεγγίζει πρὸς τὸ δημοτικὸ φολκλόρ, τὴν ἐθνικὴν μουσικὴν σχολὴν καὶ τὸ Βυζαντινὸν μέλος καὶ ἀπὸ τὸ 1963 μεταστρέφεται πρὸς τὰ σύγχρονα μουσικὰ ρεύματα καὶ τὴν νεωτάτην τεχνικήν, τελικῶς δὲ ἀπὸ τοῦ 1966 παγιώνει μίαν καθ' αὐτοῦ προσωπικὴν τεχνικὴν καὶ μίαν ἰδιάζουσαν μουσικὴν σκέψιν καὶ εὐαισθησίαν..." (Ἐγκ/κὸ Λεξικὸ "Ἡλίου" σ. 558).

Τὰ πρῶτα μαθήματα μουσικῆς πῆρε ὁ Παπαϊωάννου ἀπὸ τὸ δάσκαλο Κώστα Σφακιανάκη, στὴν Ἀθήνα (1925 - 27). Συνέχισε τὶς σπουδές του μὲ τὸν Αἰμίλιο Ριάδη, στὴ Θεσ/νίκη καὶ μετὰ πάλι στὴν Ἀθήνα, στὸ Ἑλληνικὸ Ὠδεῖο, ἀπ' ὅπου ἀποφοιτᾶ τὸ 1934, μὲ δίπλωμα πιάνου, ἀνωτέρων θεωρητικῶν καὶ συνθέσεως. Τὸ 1949, γιὰ δυὸ χρόνια, παίρνοντας ὑποτροφία τῆς Οὐνέσκο, ἐπισκέπτεται εὐρωπαϊκὲς πόλεις καὶ παρακολουθεῖ ἐκεῖ τὶς νέες μουσικὲς τάσεις.

Ἀπὸ τότε ποὺ πῆρε τὸ δίπλωμα τοὺ ἀπὸ τὸ Ὠδεῖο (1934) θὰ διορισθεῖ ὡς διδάσκαλος τῆς Ὠδικῆς στὴ Μέση Ἐκπ/ση. Θὰ ὑπηρετήσει στὸ Δημόσιο 26 χρόνια.

Ὡς συνθέτης, ἀσχολήθηκε μὲ ὅλα τὰ εἴδη τῆς μουσικῆς. Γιὰ πιάνο: 24 πρελούντια, 7 nocturnes, γιὰ βιολὶ καὶ πιάνο: σονάτες, σερενάτες, μενουέτα, γιὰ ἄρπα: πρελούντια, intermezzo, nocturnes, τραγούδια σὲ στίχους (Παλαμᾶ, Μαλακάση, Πορφύρα, Δροσίνη, Καβάφη κ.ἄ.), γιὰ μικτὴ χορωδία καὶ ὀρχήστρα: Κουρσάρο, ὁ Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης, συμφωνικὸς θρύλος σὲ 11 εἰκόνες, ἐμπνευσμένου ἀπὸ τὴ νουβέλα τοῦ Μυριβήλη, "ἔργο πανανθρώπινο, ἄξιο νὰ συγκριθεῖ μὲ τὰ καλύτερα τῆς διεθνοῦς δημιουργίας" (Μ. Δούνιας - μουσικολόγος) κ.ἄ.

Τὸ 1953 ὁ Γ. Παπαϊωάννου βραβεύεται στὸ διεθνὴ διαγωνισμὸ σύνθεσης "Βασ. Ἐλισάβετ" τοῦ Βελγίου, γιὰ τὴν 3η συμφωνία του, τὸ 1970 θὰ τοῦ ἀπονεμηθεῖ στὴ Βιέννη τὸ βραβεῖο "Gottzried - Von Herder - Preis", καὶ τέλος τὸ 1983 θὰ τὸν βραβεύσει καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τὸ δὲ Κράτος ἀπὸ τὸ 1975 θὰ τοῦ δώσει τιμητικὴ σύνταξη γιὰ τὶς ἐξαιρετικές του ὑπηρεσίες στὸ χῶρο τῆς μουσικῆς.

Ἡ "Μ"

ΗΛΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ
(1900 - 1989)

Γεννήθηκε στὸ Μανταμάδο τὸ 1900. Τέλειωσε τὸ Γυμνάσιο τῆς Μυτιλήνης. Σπούδασε Φυσικὴ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καὶ Γεωλογία στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Μονάχου. Ὑπηρέτησε πολλὰ χρόνια στὴ Μέση Ἐκπαίδευση καὶ ἀργότερα στὴν Ἀνωτάτη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Γεωπονικῆς Σχολῆς. Ἔγραψε δεκάδες μελέτες σχετικὲς μὲ τὴν ἐπιστήμη του καὶ κατάρτισε τὸ μοναδικὸ γεωλογικὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδας.



Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ σπουδαῖος Γεωλόγος ὑπῆρξε καὶ ἕνας - κατ' ἐξοχὴν - λόγιος. Ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἱστορία, τὴ λαογραφία καὶ τὴ γλωσσολογία, κυρίως τῆς Λέσβου - εἶχε λογοτεχνικὰ ἐνδιαφέροντα. Ὅταν κατὰ τὴν περίοδο τῆς κατοχῆς ἦταν ὑπεύθυνος Τύπου καὶ διαφώτισης τῆς Νομαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ε.Α.Μ. Λέσβου, ἡ ἐφημερίδα "Ἐλεύθερη Λέσβος" κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος της γραφόταν ἀπ' αὐτόν. Ἡ συμμετοχή του, πάντως, στὸ ΕΑΜ, εἶχε τὶς γνωστὲς συνέπειες: καταδιώξεις, φυλακίσεις, ἐξορίες, ἀπολύσεις - ἀπολύθηκε, ἄλλωστε, καὶ τὴν περίοδο τῆς δικτατορίας τῆς 21 Ἀπριλίου 1967. Μετὰ τὸν ἐμφύλιο, γλίτωσε ἀπὸ πε-

ρισσότερες ταλαιπωρίες, λόγω τῶν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου γνώσεών του - ὑποχρεώθηκε νὰ τὸν προσλάβει ἡ... Γεωγραφικὴ Ὑπηρεσία Στρατοῦ. Μετὰ τὴ μεταπολίτευση, ἀποκαταστάθηκε.

Ὁ Ἠλίας Παρασκευαΐδης ὑπῆρξε, ὄντως, μία ἀπὸ τὶς φωτεινότερες μορφὲς τοῦ νησιοῦ μας - τῆς Ἑλλάδας. Εἶχε ἔντονη προσωπικότητα, ἀγαποῦσε τὸν τόπο του καὶ πάλευε γιὰ τὴν προκοπή του, ὡς τὰ βαθιὰ γεράματά του. Ἔφυγε μὲ τὴν πέννα στὸ χέρι, στὶς 27 Ἰουνίου 1989. Τὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα του καταγράφονται στὸ βιβλίο τοῦ Κώστα Γ. Μίσσιου "Τὰ βιβλία τῶν Μυτιληνιῶν συγγραφέων ἀπὸ 1/1/1940 ἕως 31/8/1989. Μυτιλήνη 1989", λήμματα 1492 - 1512, τὰ λοιπὰ ὅμως δημοσιεύματά του εἶναι κατεσπαρμένα σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ καὶ δύσκολα θὰ ἐντοπίζονται σὲ λίγο, ἂν δὲν ἀποδελτιωθοῦν. Εἶναι, ἴσως, ἕνα χρέος ἀπέναντί του, καὶ οἱ Μανταμαδιῶτες - περισσότερο - δὲν πρέπει νὰ τὸ ξεχάσουν.

Ἡ "Μ"

ΤΑΚΗΣ Ι. ΚΟΝΤΟΣ
(1898 - 1989)



Στὶς 4 Νοεμβρίου '89 πέθανε στὴν Ἀθήνα ὁ Λέσβιος συγγραφέας καὶ ἀγωνιστὴς Τάκης Κόντος. Γεννήθηκε στὶς 6/19 Ἀπριλίου τοῦ 1898. Γιὸς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τῆς Λέσβου Ἰωάννη Κόντου καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐπίσης ἐκπαιδευτικοῦ, λογοτέχνη καὶ ἱστορικοῦ Κώστα Κόντου (1891 - 1966). Στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτοπορειακοὺς ἐκπροσώπους τῆς Λεσβιακῆς Ἄνοιξης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ συνεπεῖς ἀριστεροὺς ἰδεολόγους. Διώχτηκε στὶς δικτατορίες τοῦ Μεταξᾶ καὶ τῶν Ἀπριλιανῶν.

Στὰ λεσβιακὰ γράμματα ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸ 1919, μὲ συνεργασίες του στὸ περιοδικὸ "Τὰ Νιάτα", ποὺ ἔβγαζε ὁ Πρωτοπάτσης. Ὑπῆρξε ἐπίσης χρονογράφος τοῦ "Ταχυδρόμου" τῆς Μυτιλήνης, τὴν ἐποχὴ τοῦ Μυριβήλη. Ἔχει γράψει ἑπτὰ βιβλία, δυὸ ἔμμετρα καὶ ἱστορικὲς μελέτες τὰ ὑπόλοιπα. Σημειώνουμε τά: "Ὁ πατέρας μου Ἰωάννης Κ. Κόντος, ὁ ἀφορισμένος δάσκαλος τῆς Λέσβου" (1980), "Μικρασία τέλος" (1980), "Τὸ ἀρχαῖο ἀθηναϊκὸ Θέατρο προμαχώνας τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας" (1981), "Μακρόνησος - ὁ νέος παρθενὼν" (1982) κ.ἄ.

Ἡ "Μ"

ΒΑΣΙΛΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ - ΓΑΖΗΣ
(1905 - 1990)

Ὁ λογοτέχνης καὶ συγγραφέας Βασίλης Εὐαγγέλου - Γαζῆς γεννήθηκε τὸ 1905 στὴ Μυτιλήνη, ὅπου τέλειωσε καὶ τὸ Γυμνάσιο. Σπούδασε Νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καὶ ταυτόχρονα διορίσθηκε στὴν Ἀγροτικὴ Τράπεζα, στὴν ὁποία ὑπηρέτησε ὡς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1967. Πέθανε στὶς 31-5-1990.

Τὸ πρῶτο του διήγημα δημοσιεύθηκε τὸ 1921, καὶ μέχρι τὸ 1930 ἄρθρα καὶ χρονογραφήματά του δημοσιεύονταν στὴν ἐφημ. Μυτιλήνης "Νέος Κήρυξ". Ἀκολουθεῖ ἡ ἔκδοση δυὸ βιβλίων γεωργοοικονομικοῦ περιεχομένου, καὶ τὸ 1954 θὰ ἐκδώσει τὸ πρῶτο του μυθιστόρημα "Ἀνθρώπινα τείχη", καὶ συνέχεια θὰ κυκλοφορήσει τὴ συλλογὴ διηγημάτων του "Κάϊν καὶ Ἄβελ" (1955). Ὕστερα, γιὰ 20 ὁλόκληρα χρόνια θὰ σωπάσει "λογοτεχνικά". Ἐπανεμφανίζεται στὰ μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ '70 καὶ ἕως τὸ θάνατό του ἡ λογοτεχνικὴ παρουσία του θὰ εἶναι ἐντυπωσιακή. Τὸ 1975 ἐκδίδει τὸ μυθιστόρημα "Ὁ Πύργος", καὶ δυὸ θεατρικὰ "Τὸ γαλάζιο φῶς", "Θεὸς καταζητούμενος". Μιὰ συλλογὴ μὲ νουβέλες (1976) καὶ τὸ 1978 τὸ μυθιστορημά του "Ὁ Βαρῶνος". Τέλος, ἡ 10ετία τοῦ '70 θὰ κλείσει μὲ τὸ ὀνειρόδραμα "Ὁ δεσμώτης τοῦ βράχου" (ποιητικὴ θεατρικὴ σύνθεση).

Τὸ τελευταῖο βιβλίο του εἶναι τὸ μυθιστόρημα "Νικηφόρος Μένσης, ὁ μεγαλοφυὴς καὶ τὸ κατεστημένο" (1987). Πρόκειται γιὰ τὸ καλύτερό του μυθιστόρημα, ποὺ τὸν καθιερώνει ὡς ἕνα ρεαλιστὴ πεζογράφο, ἕνα συγγραφέα ποὺ ἀγάπησε τὸν ἄνθρωπο καὶ ποὺ ὅλη του σχεδὸν ἡ γραφὴ ἀπεικονίζει πηγαία καὶ ἔντονα τὴν πάλη τοῦ καλοῦ ἐναντίον τοῦ κακοῦ. Ὁ Β. Εὐαγγέλου - Γαζῆς μὲ τὸ λογοτεχνικό του ἔργο πλούτισε τὴ Λεσβιακὴ Γραμματολογία.

Ἡ "Μ"

ΝΙΚΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ
(1904 - 1990)



Στὶς 14-6-1990 πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὴν Ἀθήνα ὁ Λέσβιος συγγραφέας Νίκος Α. Ἀθανασιάδης, σὲ ἡλικία 86 ἐτῶν. Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη τὸ 1904, ἦταν γόνος παλιᾶς, πλούσιας κι ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας. Ὁ πατέρας του Ἀπόστολος εἶχε ἐργοστάσιο παραγωγῆς ὑφασμάτων κάμποτ καὶ ἡ μητέρα του, Εἰρήνη τὸ γένος Π. Μιχαηλίδη σημαντικὴ κτηματικὴ περιουσία, μέχρι καὶ στὴ Ρουμανία ὑπῆρχε γῆ ποὺ τοὺς ἀνῆκε. Τὸ 1920 τελειώνει τὸ Γυμνάσιο Μυτιλήνης, χρονιὰ ποὺ οἱ γονεῖς του καταστρέφονται οἰκονομικὰ καὶ προσλαμβάνεται, ἀμέσως στὴ Νομαρχία Λέσβου, ἀπ' ὅπου θ' ἀπολυθεῖ, ὡς Βενιζελικός, ὅταν τὸ Λαϊκὸ Κόμμα, θὰ κερδίσει τὶς ἐκλογές. Τὸ 1922 κατεβαίνει στὴν Ἀθήνα, γράφεται στὴν Νομική, ἀλλὰ βιοποριστικοὶ λόγοι τὸν ἀναγκάζουν νὰ ξαναγυρίσει στὸ νησί, ὅπου καὶ διορίζεται στὴν Ἰονικὴ Τράπεζα. Τὸ 1924 παραιτεῖται καὶ προσλαμβάνεται ὡς διευθυντὴς στὸ μηχανουργεῖο τοῦ θείου του. Τὸ 1925 ὑπηρετεῖ τὴ θητεία του, στὸ Ναυτικό· καὶ τὸ 1927, μετὰ τὴν ἀπόλυσή του, διορίζεται στὴν Ἐθνικὴ Τράπεζα, στὴν ὁποία θὰ παραμείνει μέχρι τὸ 1935, ποὺ διορίζεται στὴν Ἀγροτικὴ Τράπεζα. Τὸ 1939 μετατίθεται στὴν Ἀθήνα. Στὸ νησί, δὲ θὰ ἐπιστρέψει ξανά, παρὰ μόνο κάποια καλοκαίρια, πολλὰ χρόνια ἀργότερα.

Ἀπὸ τὸ Κεντρικὸ τῆς ΑΤΕ (Ἀθηνῶν) θὰ μετατεθεῖ γιὰ λίγο στὴν Πρέβεζα καὶ θὰ ξαναεπιστρέψει στὴν Πρωτεύουσα τὸ 1941. Στὶς 5-6-1944 θὰ νυμφευθεῖ τὴ Βάνα Λαμπροπούλου. Τὸ 1946 γεννιέται ὁ γιός του Ἀπόστολος. Τὸ 1958 παραιτεῖται ἀπὸ τὴν Ἀγροτικὴ Τράπεζα. Τὸ 1960 διορίζεται στὸν ΕΟΤ, ὅπου θὰ παραμείνει ὡς τὸ 1970, ποὺ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ ὅριο ἡλικίας.

Ὁ Νίκος Ἀθανασιάδης ἐμφανίσθηκε στὰ Γράμματα πρὸς τὸ τέλος τῆς 10ετίας τοῦ 1920. Τὸ διήγημά του "Ὁ φίλος μου ὁ Πρεζανὸς" παίρνει τὸ 1929 τὸ β' βραβεῖο στὸ διαγωνισμὸ τοῦ περιοδικοῦ "Ἑλληνικὰ Γράμματα". Σ' αὐτὸ τὸ περιοδικό, ὡς καὶ σ' ἄλλα τῆς Μυτιλήνης καὶ περισσότερο τῶν Ἀθηνῶν ("Νέα Ἑστία") βρίσκουμε πολλὰ δημοσιευμένα διηγήματά του καὶ ποιήματα. Ἐπίσης, τὰ θεατρικά του ἔργα "Προτομὴ" καὶ "Τρίτη Πράξη" παίχθηκαν στὴ Μυτιλήνη, ἀπὸ τοὺς ἐπαγγελματικοὺς θιάσους τῶν Νέζερ καὶ Κροντηρᾶ (1933-34).

Τὸ 1950 ὁ Ἀθανασιάδης κυκλοφορεῖ τὸ πρῶτο του μυθιστόρημα "Τὸ βιβλίο τοῦ νησιοῦ μου", ποὺ σημειώνει μεγάλη ἐπιτυχία. Τὸ 1957 θὰ ἐκδώσει τὸ "Πέρα ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο", ποὺ θὰ τιμηθεῖ μὲ τὸ βραβεῖο Οὐράνη καὶ θὰ τυπωθεῖ καὶ στὰ Γαλλικά. Τὸ 1963 ἐκδίδεται τὸ μυθιστόρημα - ποταμὸς "Σταύρωση χωρὶς ἀνάσταση"· καὶ ἀκολουθεῖ ἡ μεγάλη του ἐπιτυχία "Τὸ γυμνὸ κορίτσι", τὸ 1964, ποὺ μεταφράζεται σὲ πολλὲς γλῶσσες (Στὴ Γαλλία μόνο, τὸ τιράζ θὰ φθάσει τὰ 130.000 ἀντίτυπα). Γίνεται τηλεοπτικὴ παρουσίαση, ὅπως καὶ τῆς "Σταύρωσης". Ἀκολουθοῦν τὸ 1970 τὸ μυθιστόρημα "Ψηλαφητὸς κόσμος", καὶ τὸ 1971 τὰ διηγήματά του "Θεὸς ἀρχαῖος", ποὺ παίρνει τὸ α' Κρατικὸ βραβεῖο Διηγήματος. Τὸ 1977 ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν βραβεύει τὸ νέο μυθιστόρημά του "Θύελλα καὶ Γαλήνη". Συνέχεια ἐκδίδει τὰ βιβλία "Ἀετοὶ τῶν Δελφῶν" (1978), "Ἀνώνυμοι", "Σύμπαλ τὸ δελφίνι τοῦ ὠκεανοῦ" (1979).

Τὸ 1986 ὁ Ν. Ἀθανασιάδης εἶναι ὑποψήφιος μαζὶ μὲ τοὺς Τάσο Ἀθανασιάδη καὶ Ἄγγελο Βλάχο, γιὰ τὴν ἕδρα τῆς πεζογραφίας, στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ποὺ θὰ δοθεῖ στὸ συνεπώνυμό του. Ὅμως, τὸ 1989 τοῦ ἀπονέμεται τὸ "Ἀριστεῖο Γραμμάτων". Μιὰ χρονιὰ πιὸ μπροστά, τυπώνεται ἡ κύκνεια συλλογὴ διηγημάτων του "Ρίζες", ἐμπνευσμένα ἀπὸ τ' ἀγαπημένο του νησί, τὴ Μυτιλήνη.

Ὁ Νίκος Ἀθανασιάδης τίμησε τὰ νεοελληνικὰ Γράμματα. Κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ ὅτι εἶναι ἕνας προικισμένος πεζογράφος, ὁ τελευταῖος ἴσως μὲ ἔργο τόσο ὀγκῶδες καὶ πλούσιο, στὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Κράτος, λόγω τῶν "ἐξαιρετικῶν του ὑπηρεσιῶν" τοῦ ἀπένειμε τὴ λογοτεχνικὴ σύνταξη (1974 καὶ 1983).

Κλείνουμε τὸ μνημόσυνό Του μὲ τὰ λόγια τοῦ ἰδίου, ὅταν ἔπαιρνε τὸ "Ἀριστεῖο Γραμμάτων": "Ναί, αἰσθάνομαι δικαιωμένος. Τὸ ἔργο μου διαβάστηκε, μεταφράστηκε... Ἔζησα στὸ δικό μου κόσμο καὶ τιμήθηκα μὲ τὸ παραπάνω... Δὲν ἔχω παράπονο..." (ἐφ. "Ἔθνος" 16-6-90). Καί, στὴν ἴδια ἐφημερίδα, θὰ γραφεῖ: "...ἦταν ἄνθρωπος σεμνός, ἀθόρυβος, ἕνας εὐπατρίδης τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων...".

Κ.Γ.Μ.

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ
(1902 - 1990)



Ένας σεμνός, ευγενής, ανεξίκακος, φιλόπονος, καλός καγαθός, στην πιο υψηλή έκφραση, βαθύς στοχαστής, με την "ήρεμη σκέψη", ο γνωστός αειθαλής, με την άδολη καρδιά, τελευταίος μάχιμος φρουρός της πρώτης Λεσβιακής Άνοιξης, **ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ,** παρέδωσε (25-8-90) την εγκόσμια σκυτάλη, μιας μακρόχρονης λαμπαδηδρομίας, στο μεγάλο "κάλεσμα του Θεού" όπως έγραφε σ' ένα πρόσφατο στίχο του, για την αιώνια "γαλήνη".

Δρασκέλισε με γόνιμους βηματισμούς μια πολύχρονη δημιουργική πορεία, στη χώρα των ιδεών, για να οικοδομήσει μια πολύτιμη πνευματική συγκομιδή, μ' ένα έργο πολύμορφο, που τιμά και πλουτίζει τη Λεσβιακή Γραμματεία, με πανελλήνια ακτινοβολία.

*

Υπήρξεν ένας αληθινός μύστης της Ολυμπιακής Ιδέας που την υπηρέτησε με ασίγαστο πάθος και αγάπη, βαθειά, σε όλη την πλουσιόδωρη διαδρομή της πνευματικής σταδιοδρομίας του.

*

Το έργο του πλούσιο σε κοιτάσματα, από τον αρίφνητο θησαυρό της λαϊκής μας παράδοσης κορυφώνεται στα δύο παράπλευρα μυθιστορήματά του, τον αρρενωπό και γεμάτο δυναμισμό κι ευρωστεία "Νταή Παναγιώτη" (έπαινος της Ακαδημίας Αθηνών) και το ισάξιο "Λιονταράκι" για να συμπληρωθεί με τα απανωτά διηγήματά του, που μερικά συμπεριλαμβάνονται στον πρόσφατο τόμο "Ένα γλαρόνι", και σ' ένα ατέλειωτο πλήθος από εύστοχα, γλαφυρά, γεμάτα διδαχές καθημερινά του χρονογραφήματα, ιδιαίτερα στον αγαπημένο του "ΔΗΜΟΚΡΑΤΗ", που ήταν μόνιμος συνεργάτης, και σ' έναν ορμαθό από διάσπαρτα άρθρα και σημειώματα κριτικά, σε εφημερίδες και περιοδικά λογοτεχνικά.

*

Παράλληλα, και με άσβεστη τη φλόγα στο Ολύμπιο πνεύμα, που από ξαρχής και ολοχρονίς τον κατακυρίευε και που με αξιόλογες μελέτες και ομιλίες, αλλά και τη διδασκαλική του μεταλαμπάδευε στις νεότερες γενιές, για να μας χαρίσει και στο μεγάλο αυτόν τομέα τα εκλεκτά του πονήματα, "Από τους θρύλους της Ολυμπίας" (Χρυσό μετάλλιο της Ακαδημίας των Παρισίων), την "Ιστορία των Αρχαίων Ολυμπιακών αγώνων" και τόσα άλλα.

*

Η πολυσχιδής και ακάματη εξάλλου δραστηριότητά του και η απλόχερη αγάπη του στη "Λεσβιακή Παροικία", της οποίας είχε επί σειράν ετών την Προεδρία, για να τιμάται εσαεί και σαν επίτιμος Πρόεδρος, άφησε ζωντανά και ανεξίτηλα της εμπνοής του τα ίχνη, με της πολύτιμης διαδρομής του τα έργα.

*

Η Πολιτεία επάξια και δίκαια τον ετίμησε σαν επίτιμο Διευθυντή της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής, καθώς τον τιμούσαν και τον εσέβοντο όσοι ευτύχησαν να τον γνωρίσουν από κοντά, και να γευθούν τις πολύτιμες πνευματικές αρετές και παρακαταθήκες του, με το πλούσιο έργο που μας αφήκε, και για τις εύπλαστες και στοχαστικές ομιλίες του.

*

Ιδιαίτερα οι συμπατριώτες του, οι Λέσβιοι, που τόσο τον αγάπησαν και απρόοπτα τον στερήθηκαν, για να τον θυμούνται παντοτεινά, ευσταλή, ακμαίο, **πνεύμα εν εγρηγόρσει,** ως την τελευταία πνοή του.

*

Του οφείλουμε έναν ύστατο, γεμάτο σέβας και με δάκρυ οδύνης χαιρετισμό. Στον αξέχαστο δάσκαλο της σκέψης και της ζωής, στον αληθινό δημιουργό. Ένα απέριττο δάφνινο στεφάνι από τη Λεσβιακή γη, που τόσο αγάπησε και ετίμησε με το έργο του, σαν ελάχιστο χρέος, σαν **ύψιστο οικόσημο,** στην αιώνια πνευματική σκήτη του.

Μ.Τ.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΑΞΙΜΟΣ
(1919 - 1991)

Σὲ ἡλικία ἑβδομήντα ἑνὸς ἐτῶν ἀπεβίωσε στὶς 4 Ἰανουαρίου 1991 στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ διαπρεπὴς ἱεράρχης τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου μητροπολίτης Σταυρουπόλεως Μάξιμος, σχολάρχης τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης καὶ τέκνο τῆς Λέσβου ἐπιφανές.

Ὁ ἀοίδιμος μητροπολίτης Σταυρουπόλεως Μάξιμος, κατὰ κόσμον Στυλιανὸς Ρεπανέλλης, γεννήθηκε τὸ 1919 στὴ Βατούσα τῆς Λέσβου, τέκνο τοῦ ἱερέως Ἀντωνίου Ρεπανέλλη καὶ τῆς Ἀναστασίας τὸ γένος Μιχαηλίδου. Σὲ ἡλικία 6 ἐτῶν ἦλθε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα. Κατόπιν φοίτησε στὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ καὶ στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης. Τὸ 1944 χειροτονήθηκε διάκονος ὑπὸ τοῦ γέροντός του, τότε μητροπολίτου Χαλκηδόνος Μαξίμου, κατόπιν οἰκουμενικοῦ πατριάρχου.

Τὸ 1948 πῆγε στὸ Βέλγιο, ὅπου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Λουβαίν σπούδασε ἐπὶ τριετία φιλοσοφία καὶ ψυχολογία.

Ἀφοῦ ἐπέστρεψε στὴν Κωνσταντινούπολη διορίσθηκε τὸ 1951 καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, στὴν ὁποία δίδαξεν εὐδοκίμως ἐπὶ 20ετία ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας καὶ φιλοσοφικὴ καὶ χριστιανικὴ Ἠθική. Τὸ 1952 χειροτονήθηκε πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Σάρδεων Μαξίμου καὶ χειροθετήθηκε ἀρχιμανδρίτης τοῦ Θρόνου, καὶ τὸ 1955 σχολάρχης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης.

Τὴν 7η Φεβρουαρίου 1961 ἐξελέγη τιτουλάριος μητροπολίτης Σταυρουπόλεως καὶ χειροτονήθηκε ἀρχιερεὺς τὴν Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας 26 Φεβρουαρίου 1961 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀθηναγόρου.

Κατὰ τὸ 1965 κατετάγη στὴν τάξη τῶν ἐν ἐνεργείᾳ μητροπολιτῶν. Ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλεσεν ἐπιφανὲς μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ μέλος πολλῶν συνοδικῶν ἐπιτροπῶν. Ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου ἐξεπροσώπησε τὴν Ἐκκλησία σὲ πολλὰ πανορθόδοξα καὶ παγκόσμια ἐκκλησιαστικὰ συνέδρια, ὅπου μὲ τὴν ἐμφάνιση, τὸ κῦρος καὶ τὴ σοφία του, ἀνύψωσε τὴν περιωπὴ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Τὴ γενέτειρά του Λέσβο δοκίμασε τὴ χαρὰ νὰ ἐπισκεφθεῖ τρεῖς ἢ τέσσερις φορὲς κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετία. Ὡς χαρακτήρας ὁ ἀείμνηστος ὑπῆρξεν ἁπλός, εὐγενής, λεπτὸς τοὺς τρόπους, ταπεινός, φιλάνθρωπος καὶ εὐπροσήγορος.

Ἡ "Μ"

ΙΩΑΝΝΗΣ Ε. ΠΑΠΟΥΤΣΙΔΑΚΗΣ
(1891 - 1991)

Σὲ ἡλικία 100 ἐτῶν, ἀπεβίωσε τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1991, ὁ Ἰωάννης Εὐστρ. Παπουτσιδάκης, συνταξιοῦχος συμβολαιογράφος.

Ὁ ἀείμνηστος γεννήθηκε τὸ 1891 στὶς ἱστορικὲς Κυδωνίες, τὸ μαρτυρικὸν Ἀϊβαλί. Ἀπεφοίτησε τοῦ ἱστορικοῦ Γυμνασίου Κυδωνιῶν καὶ τοῦ Διδασκαλείου τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης. Ἐργάσθηκε κατ' ἀρχὰς ὡς δάσκαλος στὴν πατρίδα του, τὶς Κυδωνίες, μέχρι τοῦ 1914. Μετὰ τὸν πρῶτο Μικρασιατικὸ διωγμὸ ἐργάσθηκε ὡς δάσκαλος στὴν Ἁγιάσο τῆς Λέσβου ὡς τὸ 1919, ὁπότε εἰσῆλθε στὴ διοικητικὴ ὑπηρεσία τοῦ Κράτους. Ὑπηρέτησεν ὡς Ἔπαρχος Μολύβου Λέσβου 1919 - 1922, κατόπιν Τενέδου 1922 - 1923 καὶ τέλος ἔπαρχος Ἴμβρου, 1 Ἀπριλίου μέχρι 4 Ὀκτωβρίου 1923. Σὲ αὐτὸν ἐπιφυλάχθηκε ἡ πικρὴ μοῖρα νὰ παραδώσει τὴν ἐπιστραφεῖσα στοὺς Τούρκους μὲ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης ἀτυχῆ νῆσον Ἴμβρο.

Κατόπιν, ἀφοῦ ἔλαβε καὶ δίπλωμα Νομικῆς, ἐργάσθηκε ὡς δικηγόρος στὴ Μυτιλήνη (1923 - 1935) καὶ ἀπὸ τοῦ 1935 ἕως 1961 ὡς συμβολαιογράφος στὴ Μύρινα Λήμνου.

Ἔκτοτε ἔζησεν ὡς συνταξιοῦχος στὴν ἀγαπημένη του Μυτιλήνη, ἀσχολούμενος εἰς προσφιλεῖς ἱστορικὲς μελέτες, προσφέροντας τὴν πολύτιμη πεῖρα του, τὶς γνώσεις του ἐπὶ τῆς παλαιᾶς τουρκικῆς, ἀραβικῆς γραφῆς καὶ τὶς ἀναμνήσεις του, σὲ ὅσους τὸν ἐπισκέπτονταν.

Στὸν "Προσφυγικὸ Κόσμο" τῶν Ἀθηνῶν δημοσιεύθηκε πρὸ διετίας τὸ Ἀρχεῖον τοῦ ἀειμνήστου Παπουτσιδάκη, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ὑπηρεσίας του ὡς ἐπάρχου Ἴμβρου.

Τὸ σύνολο τῶν βιβλίων του καὶ τῶν ἀρχειακῶν του συλλογῶν κατέλιπε στὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖο Λέσβου.

Ἡ "Μ"

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ε. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
(1901 - 1991)



Ὁ "Δάσκαλος", ὁ Δήμαρχος, ὁ Ἄνθρωπος, ὁ Ἀγωνιστὴς Ἀπόστολος Ἀποστόλου ἔφυγε γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι στὶς 22-1-1991, ἀφήνοντας στὰ μάτια μας τὴν ὑπέροχη μορφὴ καὶ "εἶδος" τοῦ ὁλοκληρωμένου ἀνθρώπου, ἀγνοῦ ἰδεολόγου καὶ ἀλτρουϊστῆ.

Ὁ "Δάσκαλός" μας γεννήθηκε στὶς 13-3-1901 στὸ Μανταμάδο Λέσβου, ὅπου καὶ πέρασε τὰ παιδικά του χρόνια. Στὴ Μυτιλήνη τέλειωσε τὸ Γυμνάσιο, καὶ τὸ 1919 γράφτηκε στὸ Χημικὸ Τμῆμα τοῦ Παν/μίου τῆς Ἀθήνας.

Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1921 στρατεύθηκε καὶ στάλθηκε στὸ Μικρασιατικὸ μέτωπο. Μετὰ τὴν Καταστροφὴ τοῦ '22, ὑπηρέτησε στὴ Μακεδονία καὶ Θράκη. Ὅταν ἀποστρατεύθηκε συνέχισε τὶς σπουδές του, πῆρε τὸ πτυχίο του, καὶ τὸ 1924 διορίζεται ὡς Καθηγητὴς στὸ Πρακτικὸ Λύκειο Μυτιλήνης.

Στὸν πόλεμο τοῦ '40, διώκεται ἀπὸ τὴ δικτατορία Μεταξᾶ. Ὀργανώνεται στὴν Ἀντίσταση καὶ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1942 στὸ ΕΑΜ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε Γραμματέας Αἰγαίου κατὰ τὸ τέλος τῆς Κατοχῆς. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση φυλακίσθηκε, ἐξορίσθηκε καὶ τὸ '48 καταδικάσθηκε δὶς εἰς θάνατον. Ἡ ποινή του μετατράπηκε σὲ ἰσόβια· καὶ τὸ 1952 ἀφέθηκε ἐλεύθερος.

Τὸ 1956 ἐκλέγεται Δήμαρχος Μυτιλήνης. Ἀξίωμα ποὺ κράτησε μέχρι τὸ 1982 (Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίοδο τῶν Ἀπριλιανῶν), δηλ. 16-4-1956 μέχρι 1-1-1983, ποὺ παρέδωσε τὰ ἡνία τῆς πόλης μας.

Σὰν Δήμαρχος ὑπῆρξε ὑποδειγματικός, ἄψογος, εὐγενής, ἀνιδιοτελής, ἀκατάβλητος σὲ θέληση, δράση καὶ ἀγάπη πρὸς ὅλους καὶ πρὸς κάθετι ποὺ εἶχε σχέση μὲ τὴν ἀγαπημένη του Μυτιλήνη. Εἶχε τὴν ἱκανότητα, μὲ τὴ διαλλακτικότητά του, νὰ ἑνώνει, παρὰ νὰ διχάζει.

Ὡς Δάσκαλος - στὴν κυριολεξία πιὰ - ὑπῆρξε πολυγραφέστατος. Ἔγραψε τὰ ἑξῆς βιβλία: "Ματιὲς στὸ Ἄπειρο" (1952), "Τὸ Ἄτομο", "Τὸ πρόβλημα τῆς Ὕλης" (1973), (Μελέτες - δοκίμια), "Μνῆμες" (1983) καὶ "Σκόρπια ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση" (1984), (Ἱστορικὰ ντοκουμέντα).

Ὁ ΦΟΜ, ποὺ ὁ "Δάσκαλος" τόσο ἐκτιμοῦσε καὶ ἀγαποῦσε, θὰ διαφυλάξει τὴ δίκαια μνήμη του, γιατὶ ὁ Ἀπόστολος Ἀποστόλου ὑπῆρξε γι' ὅλους μας ἕνας ξέχωρος ἄνθρωπος, μὲ ἀληθινὸ Λόγο καὶ ὑποδειγματικὴ Πράξη.

Ἡ "Μ"

ΦΟΜ 1977



Ο ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ "Ο Θεόφιλος"

ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ (Καλοκαίρι '88 - Χειμώνας 1991)

Παρουσίαση: ΠΕΡΙΚΛΗΣ Φ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ



Περικλῆς Φ. Μαυρογιάννης
Πρόεδρος Φ.Ο.Μ.
(1977 - 1991)

Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1977, μιὰ ὁμάδα Μυτιληνιῶν, ἀνθρώπων τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν, ἀποφάσισε τὴν ἵδρυση τοῦ Φιλοτεχνικοῦ Ὁμίλου Μυτιλήνης "Ὁ Θεόφιλος". Ἡ ἀνάγκη ποὺ τοὺς ὥθησε σὲ τοῦτο ἦταν διττή. Πρῶτον, τὰ τότε πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ σωματεῖα τῆς πόλης μας, γιὰ τὸν α' ἢ β' λόγο, δὲν τοὺς ἐκφράζανε πολιτιστικά. Καί, δεύτερον, ἀπὸ τὴν πόλη μας ἔλλειπε ἕνα Σωματεῖο καθαρὰ **φιλοτεχνικὸ**· ἰδιαίτερα στὸν εἰκαστικὸ καὶ φιλολογικὸ χῶρο.

Ἡ φιλοδοξία τῶν ἱδρυτικῶν μελῶν τοῦ Φ.Ο.Μ. ἦταν νὰ ὑπάρξει ἕνας νέος Σύλλογος μὲ ποικιλόμορφες δραστηριότητες στὰ Γράμματα καὶ τὶς Τέχνες, μιὰ πολυπρόσωπη πολιτιστικὴ ἔκφραση, μὲ συνέπεια καὶ συνέχεια.

Μὲ τέτοιους σπουδαίους στόχους καὶ ὄμορφα ὁράματα, ὁ ΦΟΜ ἱδρύθηκε, καὶ ἔθεσε μὲ ἐνθουσιασμὸ σὲ λειτουργία τὰ ἑξῆς πέντε τμήματα: (α) Θεάτρου, (β) Μουσικῆς, (γ) Λογοτεχνίας, (δ) Λαογραφίας καὶ (ε) Εἰκαστικῶν Τεχνῶν, μὲ ἐντυπωσιακὲς πνευματικὲς - καλλιτεχνικὲς παρουσίες, ἐπιτυγχάνοντας ἔτσι νὰ θεμελιωθεῖ στὴ συνείδηση ὅλων, ὅτι ὁ ΦΟΜ πράγματι κάλυπτεν ἕνα πολιτιστικὸ κενὸ στὴν πόλη μας. Τοῦτο ἐξ ἄλλου τὸ ἐπιβεβαίωσαν καὶ τὰ γεγονότα. Ἤδη, μέχρι σήμερα, καὶ μέσα σὲ 13 χρόνια, πραγματοποίησε, περίπου, 100 ἐκδηλώσεις (Βλ. τόμ. Α' σελ. 200 - 205, τόμ. Β' σελ. 195 - 209, τόμ. Γ' σελ. 215 - 224 καὶ τόμ. Δ' (ἀνὰ χείρας) τῆς ἔκδοσής μας "Μυτιλήνης" λεπτομερὴ καταγραφή τους).

Μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ πάντοτε συμπαράσταση τοῦ Κράτους, τῶν φορέων τῆς τοπικῆς Αὐτοδιοίκησης καὶ τὴ γόνιμη, δυναμογόνο, ἐνεργὸ συμπαράσταση τῶν μελῶν, συνεργατῶν καὶ φίλων του, ὁ ΦΟΜ κατέχει σήμερα μιὰ ὑπεύθυνη θέση στὴ Μυτιληναϊκὴ πολιτιστικὴ κονίστρα.

Κρατώντας τὴν παράδοση, καταγράφουμε λεπτομερῶς τὶς δραστηριότητες - ἐκδηλώσεις τοῦ Ὁμίλου μας, ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὸ Καλοκαίρι τοῦ 1988 ἕως τὸ Χειμώνα 1991.

Α' ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
(Προηγούμενες ἐκδηλώσεις 20)

21) Κατὰ τὸ νέο σχολικὸ ἔτος 1987/88, ἡ Σχολὴ Θεάτρου τοῦ ΦΟΜ ξαναλειτούργησε κανονικά, ὡς STUDIO Θεάτρου, μὲ ὑπεύθυνο τὸν Ἀνδρέα Σεφτελῆ, καὶ μὲ σπουδαστὲς 15.

22) Στὴν αἴθουσα τῆς παραπάνω "Σχολῆς" (STUDIO Θεάτρου), στὶς 14/5/88 οἱ σπουδαστές της παρουσίασαν τὰ ἑξῆς θεατρικὰ μονόπρακτα, σὲ σκηνοθεσία Ἀνδρέα Σεφτελῆ.

α) Κ. Μουρσελᾶ: "Ἡ μεγάλη κομπίνα" (Γιωρ. Πουργιάζος - Μαν. Μοσχονησιώτης).

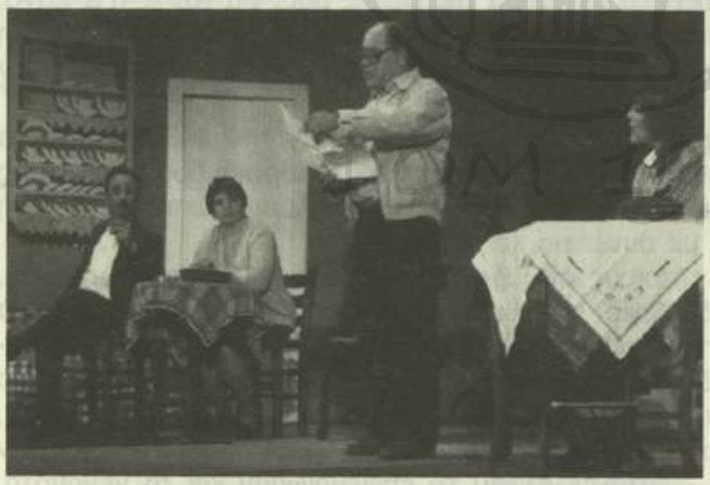
β) Τ. Οὐίλλιαμς: "Ἡ ἀδέσμευτη" (Μιρ. Σεφτελῆ - Βιργ. Κρητικοῦ).

γ) Ε. Χεμινγουαίη: "Σήμερα εἶναι Παρασκευὴ" (Διον. Δημητρόπουλος - Γεωρ. Πουργιάζος - Μαν. Μοσχονησιώτης - Ἀνδ. Σεφτελῆς).

δ) Α. Στρίντμπεργκ: "Ἡ πιὸ δυνατὴ" (Ντεσ. Κομνηνοῦ - Μαρ. Χατζημιχαὴλ - Μιρ. Σεφτελῆ).

23) Στὶς 21/11/1988, τὸ Θεατρικὸ Τμῆμα τοῦ ΦΟΜ, συμμετέχει στὴν Α' "Συνάντηση" Ἐρασιτεχνικῶν Θιάσων Αἰγαίου, ποὺ διοργάνωσε τὸ Ὑπουργεῖο Αἰγαίου, ἡ Γ.Γ.Λ.Ε. καὶ ὁ Δῆμος Μυτιλήνης, στὸ Θέατρο τῆς Μυτιλήνης, ἀπὸ 18-27/11/88, μὲ τὴ λεσβιακὴ κωμωδία τοῦ Ἀργύρη Ἀραβανόπουλου: "Η ΡΟΥΔΙΑ", γραμμένη στὸ Μυτιληνιὸ ἰδίωμα. Ἔπαιξαν οἱ ἐρασιτέχνες: Χαρίτος Μικές, Λίτσα Βλάχου, Δέσποινα Χατζέλλη, Γιάννης Καπιτζίκας, Εὔη Παττέ, Ἀργυρούλα Καλλία, Παναγιώτη Παττές, Μαρία Ἀποστόλου, Στρατῆς Λιάκος, Μαριάνθη Χρήστου, Μαρία Παραμυθᾶ, Γιῶργος Παττές, Τάσος Τσέλεκας, ὡς καὶ τὸ χορευτικὸ συγκρότημα τοῦ Ε.Λ.Σ. "Ἀρίονος" Μυτιλήνης. Σκηνοθεσία Περικλῆ Μαυρογιάννη, Δ/νση Σκηνῆς Κώστα Σάνδηλου καὶ Βεστιάριο Μαρίας Σαράτση - Α. Χατζέλλη. Στὴν Ὀργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Α' αὐτῆς "Συνάντησης" Ἐρασιτεχνικῶν Θιάσων Αἰγαίου συμμετεῖχε καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὁμίλου μας.

24) Ἄνοιξη 1989: Ἐπανάληψη τοῦ παραπάνω Θεατρικοῦ ἔργου στὰ Πολύκεντρα Λέσβου: Ἁγίας Παρασκευῆς (8-4-89), Πολιχνίτου (9-4-89) καὶ Πλωμαρίου (22-4-89), γιὰ τὴν ψυχαγωγία τῶν ἐκεῖ Στρατιωτικῶν Μονάδων.







Ἀπό τή θεατρική παράσταση
« Η ΡΟΥΔΙΑ »
Κωμωδία στά Μυτιληνιά
τοῦ Ἀρ. Ἀραβανόπουλου







Ἀπό τίς θεατρικές παραστάσεις
τῆς τραγωδίας τοῦ Σοφοκλῆ «ΗΛΕΚΤΡΑ»
στό Κάστρο Μολύβου, Μυτιλήνης, «Ομήρειο»
Χίου καί ἀρχαῖο θέατρο Πυθαγόρειου Σάμου



25) Καλοκαίρι 1989: Σειρὰ παραστάσεων τῆς τραγωδίας τοῦ Σοφοκλῆ "ΗΛΕΚΤΡΑ", στὸ Κάστρο Μολύβου Λέσβου (22-7-89) καὶ Κάστρο Μυτιλήνης (30 - 31/7/1989 καὶ 24-8-89).

Τὴν "Ἠλέκτρα", σὲ μετάφραση Γιώργου Χειμωνᾶ, σκηνοθέτησεν ὁ Ἀνδρέας Σεφτελῆς. Τὴ σκηνογραφία καὶ τὰ κοστούμια ἔκανε ἡ Ἀφροδίτη Κουτσουδάκη. Τὴ μουσικὴ ἔγραψε καὶ ἔπαιξε ὁ Νίκος Μπινταγιάλας, τοὺς φωτισμοὺς ὁ Κώστας Καρατζᾶς, τὰ ἠχητικὰ ἡ "Ἄρτ Στούντιο" καὶ τὴ ραφὴ τῶν κοστουμιῶν ἡ Μαρίκα Σαράτση. Δ/ντὴς σκηνῆς ἦταν ὁ Κώστας Σάνδηλος καὶ φροντιστὴς ὁ Νίκος Σαράτσης.

Ἔπαιξαν οἱ: Ντέσσυ Κομνηνοῦ (Ἠλέκτρα), Ἀνδρέας Σεφτελῆς (Ὀρέστης), Βιργινία Κρητικοῦ (Κλυταιμνήστρα), Χαρίτος Μικὲς (Παιδαγωγὸς), Μιρέλλα Σεφτελῆ (Χρυσόθεμις), Γιάννης Μαϊδανὸς καὶ Στρατῆς Στεφάνου (Αἴγιστος), (ὁ Παν. Καυλακώνης, ποὺ ἀναφέρεται στὸ ἀρχικὸ πρόγραμμα, τελικὰ δὲν ἔλαβε μέρος), Τριαντ. Κρέτσης (Πυλάδης), Ὀρφέας Ταπανλῆς - Ἄννα Πεσμαζόγλου (ὡς ἀκολουθία Κλυταιμνήστρας). Κορυφαῖες Χοροῦ οἱ: Λάνα Φυτᾶ, Λίτσα Βλάχου. Καί, Χορός, οἱ: Ἑλένη Γουρνέλου, Κρίστη Μωραΐτου, Βίκυ Παραδέλλη, Εὔη Παττέ καὶ Μαρία Χατζημιχαήλ - Ἀϊβαλιώτου.

26) Στὶς 13-10-1989 ὁ ΦΟΜ συμμετέχει καὶ ἐγκαινιάζει, παρουσία τοῦ Γεν. Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Αἰγαίου κ. Στρ. Παπαευστρατίου, τοῦ Γεν. Γραμμ. Λαϊκῆς Ἐπιμόρφωσης κ. Μιχ. Σακκᾶ καὶ τῶν λοιπῶν Χιακῶν Τοπικῶν Ἀρχῶν, τὴ Β' "Συνάντηση" Ἐρασιτεχνικῶν Θιάσων Αἰγαίου, στὴ Χίο, 13-24/10/89, μὲ τὴν "Ἠλέκτρα" τοῦ Σοφοκλῆ. Φεστιβὰλ ποὺ διοργάνωσε τὸ Ὑπουργεῖο Αἰγαίου σὲ συνεργασία μὲ τὴ Γ.Γ. Λαϊκῆς Ἐπιμόρφωσης καὶ τὸ Δῆμο Χίου. Ἔπαιξαν οἱ ἴδιοι παραπάνω ἐρασιτέχνες - ἠθοποιοί, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς 3 γυναῖκες τοῦ χοροῦ: Ἐ. Γουρνέλου - Λ. Φωτάκου - Μίνα Κομνηνοῦ (ποὺ ἀναγράφονται στὸ πρόγραμμα). Τέλος, ἡ Σοφία Βαλδεράνου συμμετέχει στὸ Χορό.

27) Ἀπὸ 18-2-1990 μέχρι 15-4-90, καὶ ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση καὶ φιλοξενία τοῦ ΦΟΜ, ὁ Πολωνὸς ἠθοποιὸς καὶ σκηνοθέτης DARIUSZ DOMARECKI, ἀπόφοιτος τῆς μεγάλης Σχολῆς Θεάτρου τοῦ Βάϊντα τῆς Κρακοβίας, δίδαξε στοὺς σπουδαστὲς τοῦ ΦΟΜ κινησιολογία, ὑποκριτικὴ κ.λ.π. (STUDIO Θεάτρου).

28) Στὶς 29 - 30/7/90 στὸ Κάστρο τῆς Μυτιλήνης ἐπαναλαμβάνεται ἡ θεατρικὴ ἐπιτυχία τοῦ Ὁμίλου, ἡ τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ "Ἠλέκτρα", στὰ πλαίσια τῶν πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων "Λεσβιακὸ Καλοκαίρι '90", τοῦ Δήμου Μυτιλήνης. Ἡ παράσταση δόθηκε μὲ τοὺς ἴδιους ἐρασιτέχνες, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἑξῆς ἀλλαγές: Ἀγγέλικα Πολιτάκη (Κλυταιμνήστρα), Ἄσπα Μενεξιάδη (Χρυσόθεμις) καὶ Παναγ. Δεληογλάνης (Αἴγιστος). Ὁ Χορὸς περιορίστηκε μόνο σὲ τρία πρόσωπα (Κορυφαῖες): Μαρία Ἀϊβαλιώτου (Χατζημιαχὴλ), Σοφία Βαλδεράνου, καὶ Ἀμαλία Μωρίκη.

29) Στὶς 25-8-1990, ὕστερα ἀπὸ πρόταση - πρόσκληση τοῦ Ὑπουργείου Αἰγαίου, ἡ παράσταση τῆς "Ἠλέκτρας" μὲ τὴν ἴδια ἀκριβῶς διανομὴ (τῆς 30-7-90), ἐπαναλαμβάνεται στὸ ἀρχαῖο θέατρο τοῦ Πυθαγόρειου τῆς Σάμου, στὰ πλαίσια τοῦ Β' Διεθνοῦς Συνεδρίου Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, παρουσία 300 συνέδρων Καθηγητῶν Πανεπιστημίων, ἐπισήμων καὶ λοιποῦ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου. Γι' αὐτὴ μας τὴ συμμετοχὴ καὶ ἐπιτυχὴ παρουσία ὁ Γεν. Γραμμ. τοῦ Ὑπουργείου Αἰγαίου μὲ τὸ Φ313/6628/12-9-90 ἔγγραφό του σημειώνει:

Το Υπουργείο Αιγαίου σας ευχαριστεί για την συμμετοχή σας, με το θεατρικό έργο "ΗΛΕΚΤΡΑ" του Σοφοκλή, στο Β' Διεθνές Φιλοσοφικό Συνέδριο τον Αύγουστο του 1990 στο Πυθαγόρειο Σάμου, που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του ΥΠ.ΑΙ.

Αξιοσημείωτη ήταν η άμεση ανταπόκρισή σας, στο αίτημά μας που αν και έγινε μόνο λίγες βδομάδες πριν την εκδήλωση, έτυχε της αμερίστου συμπαράστασής σας.

Συγχαρητήρια για την επιτυχία της θεατρικής παράστασης "ΗΛΕΚΤΡΑ", που δώσατε στο αρχαίο θέατρο του Πυθαγορείου και απεκόμισε τις καλύτερες κριτικές.

Ο Γενικός Γραμματέας
Στράτος Παπαευστρατίου

30) Τὴν 4-11-1990, ὁ ΦΟΜ συμμετέχει στὴ Γ' "Συνάντηση" Ἐρασιτεχνικῶν Θιάσων Αἰγαίου, ποὺ διοργάνωσε (ἀπὸ 1 - 11/11/90) τὸ Ὑπουργεῖο Αἰγαίου, μὲ συνεργασία τῆς Γ.Γ. Λαϊκῆς Ἐπιμόρφωσης καὶ τοῦ Δήμου Σαμίων, μὲ τὴν ἠθογραφία - μουσικὴ κωμωδία τοῦ Ἠλία Καπετανάκη "Η ΒΕΓΓΕΡΑ". Τὴν παράσταση αὐτὴ σκηνοθέτησε ὁ Ἀνδρέας Σεφτελῆς. Τὰ σκηνικὰ - κοστούμια ἦταν τῆς Ἀφροδίτης Κουτσουδάκη. Τὴ μουσικὴ ἔγραψε καὶ ἔπαιξε στὸ πιάνο ὁ συνθέτης Ἡρακλῆς Πασχαλίδης. Τὸ φωτισμὸ καὶ ἦχο ἔκανε ὁ Κωστας Καρατζᾶς καὶ τὰ ἠχητικὰ ἡ Ἄσπα Μενεξιάδου. Τὴ ραφὴ τῶν κοστουμιῶν, ἡ Μαρίκα Σαράτση. Δ/ντὴς Σκηνῆς, ὁ Κώστας Σάνδηλος καὶ φροντιστὲς ὁ Νίκος Σαράτσης καὶ Κρίστη Μωραΐτου. Τέλος, τὴ Γενικὴ Δ/νση εἶχε ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ Περ. Μαυρογιάννης.

Ἔπαιξαν, μὲ τὴ σειρὰ ἐμφάνισης, οἱ ἀκόλουθοι ἐρασιτέχνες - ἠθοποιοί: Τριαντ. Κρέτσης, Χαρ. Μικές, Βιργ. Κρητικοῦ, Ντεσ. Κομνηνοῦ, Ἀνδ. Σεφτελῆς, Μαρ. Χατζημιχαήλ, Εὔη Παττέ, Κρισ. Μωραΐτου, Σοφ. Βαλδεράνου, Μυρσ. Κουζούμη καὶ Ἀγγ. Πολιτάκη.

Κατὰ τὸ ἐπίσημο γεῦμα ποὺ παρέθεσε τὸ βράδυ τῆς 4-11-90, στὴ Σάμο, ἡ ἡγεσία τοῦ Ὑπουργείου Αἰγαίου, τὸν παρευρισκόμενο Γεν.



Ἀπό τή θεατρική παράσταση
«Η ΒΕΓΓΕΡΑ»
μουσική κωμωδία τοῦ Ἠλ. Καπετανάκη.



Γραμματέα τοῦ ΥΠ.ΑΙ. κ. Στράτο Παπαευστρατίου χαιρέτισε καὶ εὐχαρίστησε ἐκ μέρους τῶν θεατρικῶν Ὁμάδων τῆς Γ' "Συνάντησης" Ε.Θ.Αἰγ. ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὁμίλου μας.

Ἐπίσης, τὸ αὐτὸ ἔγινε καὶ κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς 6-11-90, ἐπ' εὐκαιρία τῆς ἐκεῖ τιμητικῆς παρουσίας τοῦ Ὑπουργοῦ Αἰγαίου κ. Γιώργου Μισαηλίδη.

31) Στὶς 24-11-90, ἡ παράσταση τῆς "Βεγγέρας" ἐπαναλαμβάνεται στὸ Πολύκεντρο Πολιχνίτου, γιὰ τὶς ἐκεῖ Στρατιωτικὲς Μονάδες.

32) Στὶς 25-11-90, ἡ παράσταση τῆς "Βεγγέρας" ἐπαναλαμβάνεται γιὰ τὸ Στρατό, στὸ Πολύκεντρο Ἁγίας Παρασκευῆς.

33) Στὶς 30-11-90, ἡ "Βεγγέρα" ἐπαναλαμβάνεται στὸ Δημοτικὸ Θέατρο Μυτιλήνης, γιὰ τὶς Στρατιωτικὲς Μονάδες περιοχῆς Μυτιλήνης.

34) Την 1- 2/12/1990 στὸ Δημοτικὸ Θέατρο Μυτιλήνης ἐπαναλαμβάνεται ἡ "Βεγγέρα" γιὰ τὸ εὐρύτερο Μυτιληναϊκὸ κοινό.

35) Κατὰ τὴν σχολικὴ περίοδο 1990/91 συνεχίζονται τὰ ἐλεύθερα μαθήματα Θεάτρου (STUDIO) στὴ νέα αἴθουσα τοῦ "Πολιτιστικοῦ Κέντρου" τοῦ ΦΟΜ. (Γιὰ τὸ "Π.Κ." βλ. σὲ ἄλλη σελ.), μὲ ὑπεύθυνο τὸν Ἀνδρέα Σεφτελῆ, καὶ μὲ 15 σπουδαστές (Κυκλοφόρησε πρὸς τοῦτο εἰδικὴ ἔντυπη πρόσκληση "γνωριμίας" (5-12-90). Τέλος ἐμπλουτίστηκε καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα βιβλία ἡ Θεατρικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ ΦΟΜ.

Ἐπ' εὐκαιρία σημειώνουμε παρακάτω, συνοπτικά, τὴν ἀπὸ σκηνῆς θεατρικὴ δράση (1977 - 1990) τοῦ "Θεατρικοῦ Τμήματος" τοῦ Ὁμίλου μας.

Ἀνέβασε τὰ παρακάτω ἔργα:

- 1979: "Ὁ Ἀφελής". Κωμωδία, Δ. Ψαθᾶ.
- 1980: "Ἀφαλοτρυπίδα". Λεσβιακὴ μουσικὴ ἐπιθεώρηση, Σ. Ἀναστασέλλη - Β. Χατζημανώλη.
- 1981: "Μικροὶ Φαρισαῖοι". Κωμωδία, Δ. Ψαθᾶ.
- 1982: "Γι' Ανάπουδους". Λεσβιακὴ ἠθογραφία, Γιάν. Πασπάτη.
- 1984: "Ἐξοχικὸ κέντρο "ὁ Ἔρως". Κωμωδία, Δ. Ψαθᾶ.
- 1987: "Τὸ νησὶ τῆς Ἀφροδίτης". Δρᾶμα. Ἀλ. Πάρνη.
- 1988: "Ἡ ρουδιά". Κωμωδία, σὲ Μυτιληνιὰ ντοπιολαλιά. Ἀργ. Ἀραβανόπουλου.
- 1988: "4 μονόπρακτα" (Μουρσελάς, Ουΐλλιαμς, Χεμινγουαίη, Στρίντμπεργκ).
- 1989: "Ἠλέκτρα". Τραγωδία, Σοφοκλῆ.
- 1990: "Ἡ Βεγγέρα". Ἠθογραφία - μουσικὴ κωμωδία, Ἠλ. Καπετανάκη.

Συμμετεῖχε στὶς τρεῖς "ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ" τῶν Ἐρασιτεχνικῶν Θιάσων Αἰγαίου, ποὺ διοργάνωσε τὸ Ὑπουργεῖο Αἰγαίου, μὲ τὰ θεατρικὰ ἔργα:

"Ἡ ρουδιὰ" (Α': 18-27/11/88 - Μυτιλήνη).
"Ἠλέκτρα" (Β': 13-24/10/89 - Χίος).
"Ἡ Βεγγέρα" (Γ': 1 - 11/11/90 - Σάμος).

36) Στὶς 27-3-91, μὲ πρωτοβουλία τοῦ Ὁμίλου μας, καὶ μὲ τὴ σύμπραξη τῶν πολιτιστικῶν - θεατρικῶν ὁμάδων: "Αναγνωστηρίου Ἁγιάσου", "Χορωδίας Μυτιλήνης", "Φ.Ο.Μ "Ο Θεόφιλος", "ΕΘΟ Καλλονῆς", "Θεατρ. Ἐργαστήρι" Δήμου Μυτιλήνης, "ΘΟΜ "Οἱ Ἄστεγοι" καὶ "Θ.Σ.Μ. "Μαραμποῦ", γιορτάστηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν πόλη μας συλλογικὰ ἡ "Παγκόσμια Ἡμέρα Θεάτρου" στὸ Δημ. Θέατρο Μυτιλήνης.

Β' ΜΟΥΣΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
(Προηγούμενες ἐκδηλώσεις 14)

15) Στὶς 9 Μαΐου 1988 πραγματοποιήθηκε στὸ Δημοτικὸ Θέατρο Μυτιλήνης "Βραδιὰ Κλασικοῦ Τραγουδιοῦ", μὲ κλιμάκιο καλλιτεχνῶν τῆς Ἐθνικῆς Λυρικῆς Σκηνῆς, καὶ τιμήθηκε

ἀπὸ τὸν ΦΟΜ ὁ Λέσβιος τενόρος τῆς Ε.Λ. Σκηνῆς Δημήτρης Στεφάνου. Τὸ πρόγραμμα τῆς βραδιᾶς ἐπιμελήθηκε, εἰσηγήθηκε καὶ παρουσίασε ὁ λογοτέχνης Ἀλφόνσος Δελῆς. Τὸν τενόρο Δημ. Στεφάνου συνόδευσε στὸ πιάνο ὁ μαέστρος τῆς Ε.Λ.Σ. Δημ. Κατσίμπας, ὁ δὲ βαρύτονος τῆς Ε.Λ.Σ. Θέμις Σερμιὲ ἐμπλούτισε μὲ λυρικὰ τραγούδια τὴν ὅλη βραδιά.

16) Κατὰ τὴ σχολικὴ περίοδο (Νοε.᾽ 89 - Ἀπρ. ᾽90) λειτούργησε στὸ ΦΟΜ "Σχολὴ Μουσικῆς", πιάνου καὶ ἁρμόνιου, μὲ δασκάλα τὴν πιανίστρια καὶ Καθηγήτρια Καλλιτεχνικῶν μαθημάτων στὴ Μέση Ἐκπ/ση κ. Μαρία Καρατώλου. Παρακολούθησαν τὰ μαθήματα ἀνελλιπῶς περὶ τὰ 30 παιδιὰ - μαθητές.

17) Στὶς 10-7-90 ὁ ΦΟΜ διοργάνωσε στὸ Κάστρο Μυτιλήνης "Ρεσιτὰλ" τοῦ γνωστοῦ τραγουδιστὴ Βαγγέλη Γερμανοῦ.

18) Ἀπὸ τὸν Ὀκτ. ᾽90 καὶ μέχρι Ἄνοιξη ᾽91, λειτουργεῖ ἡ παραπάνω "Σχολὴ Πιάνου", μὲ δασκάλα τὴν πιανίστρια, διπλωματοῦχο Ὠδείου Ἀθηνῶν κ. Ἀγγελικὴ Σωτήρου.

Γ' ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
(Προηγούμενες ἐκδηλώσεις 16)

α) Ἀπὸ 1-1-1988 τὸ "Λογοτεχνικὸ Τμῆμα" τοῦ Ὁμίλου μας, θέλοντας νὰ τιμήσει τὸ ἔργο τῶν Λέσβιων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν καθιέρωσε σειρὰ ἐκδηλώσεων, ὑπὸ τὸν τίτλο "Λεσβιακὲς Μορφές". Ἔτσι, στὸ Δημοτικὸ Θέατρο Μυτιλήνης, σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα, παρουσιάζονται ἀπὸ ἐπώνυμους λογοτέχνες τὸ ἔργο καὶ ἡ ζωὴ τῶν καταξιωμένων Λέσβιων ποιητῶν, πεζογράφων, διανοητῶν καὶ καλλιτεχνῶν.

Ἤδη, πραγματοποιήθηκαν οἱ παρακάτω 17 ὁμιλίες - ἐκδηλώσεις:

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΒΡΑΔΙΝΑ
(1988 - 1991)
ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
ΜΕ ΤΙΤΛΟ
"ΛΕΣΒΙΑΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ"

1) 30 ΙΑΝ. ᾽88 : Ὁμιλητής, ὁ συγγραφέας ΤΑΚΗΣ ΧΑΤΖΗΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ
Θέμα: "Ἠλίας Βενέζης".

2) 15 ΦΕΒ. ᾽88 : Ὁμιλητής, ὁ λογοτέχνης ΑΛΦΟΝΣΟΣ ΔΕΛΗΣ
Θέμα: "Συντροφιὰ μὲ τὸ Στράτη Μυριβήλη".

3) 21 ΜΑΡ. ᾽88 : Ὁμιλήτρια ἡ φιλόλογος Καθ. ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΟΥΡΒΑΝΙΟΥ
Θέμα: "Στρατῆς Παπανικόλας".

4) 16 ΜΑΪ. ᾽88 : Ὁμιλητής, ὁ φιλόλογος Καθ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ
Θέμα: "Θρασύβουλος Σταύρου".

5) 28 ΙΟΥΛ. ᾽88 : Ὁμιλητὴς ὁ ἐρευνητὴς Λογοτεχνίας ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ
Θέμα: "Λεσβιακὴ πνευματικὴ κοινωνία, ἐκτιμήσεις καὶ προοπτικὲς"
(Στὴ Λέσχη Ἀξ/κῶν Φρουρᾶς Μυτιλήνης, ἐπ᾽ εὐκαιρίας τῆς ἔκδοσης παρουσίασης τοῦ Γ' τόμου "Μυτιλήνης").

6) 19 ΣΕΠ. ᾽88 : Ὁμιλητής, ὁ συγγραφέας ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ
Θέμα: "Θείελπης Λεφκίας".

7) 17 ΟΚΤ. ᾽88 : Ὁμιλητής, ὁ συγγραφέας Π.Δ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Θέμα: "Ὁ Μίλτος Κουντουρᾶς καὶ τὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας".

8) 5 ΔΕΚ. ᾽88 : Ὁμιλητής, ὁ φιλόλογος Καθ. ΡΑΦΑΗΛ ΠΑΠΑΔΕΛΛΗΣ
Θέμα: "Ἀργύρης Ἐφταλιώτης".

9) 23 ΙΑΝ ᾽89 : Ὁμιλητής, ὁ συγγραφέας Δ.Π. ΛΕΟΝΤΗΣ
Θέμα: "Ὁ Δημήτριος Γρηγ. Βερναρδάκης".

10) 6 ΦΕΒ. ᾽89 : Ὁμιλητής, ὁ συγγραφέας ΣΤΡΑΤΗΣ Α. ΜΟΛΙΝΟΣ
Θέμα: "Χρύσανθος Μολίνος, ἕνας βασιβουζοῦκος τῆς Λεσβιακῆς Ἄνοιξης".

11) 20 ΜΑΡ. '89 : Ὁμιλητής, ὁ συγγραφέας ΜΑΚΗΣ ΑΞΙΩΤΗΣ
Θέμα: "Στρατῆς Βαρελτζίδης".
12) 9 ΟΚΤ. '89 : Ὁμιλητής, ὁ λογοτέχνης ΜΗΤΣΟΣ ΤΣΙΑΜΗΣ
Θέμα: "Ὁ Τάκης Χατζηαναγνώστου καὶ τὸ ἔργο του".
(παρευρέθηκε καὶ ὁ τιμώμενος συγγραφέας).
13) 14 ΦΕΒ. '90 : Ὁμιλητής, ὁ λογοτέχνης ΗΛΙΑΣ ΚΟΥΡΤΖΗΣ
Θέμα: "Ὁ ζωγράφος Στρατῆς Ἀξιώτης"
(παρευρέθηκε καὶ ὁ τιμώμενος καλλιτέχνης).
14) 24 ΣΕΠ. '90 : Ὁμιλητής, ὁ συγγραφέας ΣΤΡΑΤΗΣ Α. ΜΟΛΙΝΟΣ
Θέμα: "Ὁ Ἀντώνης Πρωτοπάτσης καὶ τὸ ἔργο του".
15) 22 ΟΚΤ. '90 : Ὁμιλητής, ὁ λογοτέχνης ΑΛΦΟΝΣΟΣ ΔΕΛΗΣ
Θέμα: "Θέατρα καὶ θεατρίνοι στὴν παλιὰ Μυτιλήνη".
16) 28 ΝΟΕ. '90 : Ὁμιλητής, ὁ δημοσιογράφος ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Θέμα: "Στὶς ἐκκλησιὲς τοῦ Ἀϊβαλιοῦ τὸ 19ο αἰώνα".
17) 13 ΜΑΡ. '91 : Ὁμιλητής, ὁ συγγραφέας ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΣΣΙΟΣ
Θέμα: "Οἱ γυναῖκες Λογοτέχνες, στὰ χρόνια τῆς Λεσβιακῆς Ἄνοιξης".

β) Στὶς 4-3-1986 ὁ ΦΟΜ προκήρυξε, μὲ τὸ χρηματικὸ ἔπαθλο τῶν 50.000 δρχ. τοῦ κ. Ἀ. Κλήμη, λογοτεχνικὸ διαγωνισμό: α) Διηγήματος καὶ β) Ποιήματος, μὲ Α' βραβεῖο, χρηματικὰ ἔπαθλα τῶν δρχ. 25.000 ἀντιστοίχως, καὶ μὲ Β' βραβεῖο, ἐπαίνους. Καὶ τὰ δύο βραβεῖα θὰ συνοδεύονταν μὲ σχετικὰ ἀναμνηστικὰ διπλώματα. Τελευταία ἡμερομηνία συμμετοχῆς ἦταν ἡ 3-11-86. Ὁ ἐν λόγῳ διαγωνισμός, ἐνταγμένος στὸ 1986, ποὺ παγκόσμια εἶχε ὁριστεῖ ὡς ἔτος Εἰρήνης, δέχθηκε μόνον ἔργα μὲ κύριο νόημα ἢ μήνυμα τὸ ἰδεῶδες τῆς Εἰρήνης ἢ τὰ φιλειρηνιστικὰ αἰσθήματα, καὶ ἀπὸ συγγραφεῖς ἢ ποιητὲς ὄχι πάνω ἀπὸ 35 ἐτῶν· δέσμευση, προκειμένου νὰ συμμετάσχει κατὰ βάση, ἡ νέα γενιά. Ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐνδιαφερομένων ὑπῆρξε ἱκανοποιητική.

Ἡ ἀπονομὴ τῶν παραπάνω βραβείων θὰ γινόταν κατὰ τὴν ἑβδομάδα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Δεκαετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ΦΟΜ, τὸ 1988. Ἐπειδή, ὅμως αὐτὸς ὁ ἑορτασμὸς δὲν ὑλοποιήθηκε, γιὰ οἰκονομοτεχνικοὺς λόγους, τὸ θέμα παραμένει σὲ ἐκκρεμότητα, προκειμένου νὰ συνδυασθεῖ ἡ ἐν λόγω ἀπονομὴ βραβείων μὲ μιὰ σημαντικὴ ἐπέτειο τοῦ ΦΟΜ.



Οἱ Λέσβιοι συγγραφεῖς: Σ. Ἀναστασέλλης, Κ. Παλαιολόγος, Τ. Χατζηαναγνώστου, Α. Ἀποστόλου, Γ. Κακαδέλλης, Π. Μαυρογιάννης καὶ Α. Αραβανόπουλος, σὲ ἐκδήλωση τοῦ Φ.Ο.Μ.

ΛΕΣΒΙΑΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ Ο Φ.Ο.Μ. ΣΕ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ ΤΟΥΣ ΑΠΕΝΕΙΜΕ "ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΔΙΠΛΩΜΑ" ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΤΕΧΝΕΣ



ΓΙΩΡΓΟΣ Ι. ΚΑΚΑΔΕΛΛΗΣ
ΖΩΓΡΑΦΟΣ - ΣΚΙΤΣΟΓΡΑΦΟΣ
Τιμητικὴ Βραδιὰ 4 Ἀπριλίου 1984
(Ὁμιλητὴς ὁ Στράτος Χατζηγιάννης)



ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ
ΤΕΝΟΡΟΣ ΤΗΣ Ε.Λ.Σ.
Τιμητικὴ Βραδιὰ 9 Μαΐου 1988
(Ὁμιλητὴς ὁ Ἀλφόνσος Δελῆς)



ΤΑΚΗΣ ΧΑΤΖΗΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ
Τιμητικὴ Βραδιὰ 9 Ὀκτωβρίου 1989
(Ὁμιλητὴς ὁ Μῆτσος Τσιάμης)

* Ὁ Φ.Ο.Μ. ἔχει πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ τιμήσει ἄξιους Λέσβιους δημιουργούς: συγγραφεῖς, λογοτέχνες, καλλιτέχνες, διανοούμενους καὶ ἐπιστήμονες, ποὺ μὲ τὸ ἔργο τους ἔβαλαν κάποιο μικρὸ ἢ μεγάλο λιθάρι στὸ οἰκοδόμημα τοῦ Πνεύματος, τῶν Γραμμάτων, τῶν Τεχνῶν καὶ τῶν Ἐπιστημῶν τῆς νεότερης Ἑλλάδας.

* Ἀπὸ τὶς ἀλογάριαστες **"τιμητικὲς ἐκδηλώσεις"**, ποὺ γίνονται στὴ Χώρα μας, πολὺ λίγες στέκονται στὸ ὕψος τους, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν προθέσεων. Γιατὶ σημασία ἔχει πρῶτα τὸ κίνητρο, ἡ πρόθεση. Ἀπ' αὐτὴ θὰ ἐξαρτηθεῖ καὶ ἡ ποιότητα.

* Ὁ Φ.Ο.Μ. χάραξε τὴ γραμμὴ τῆς ἀδέκαστης στάσης· τῆς ἀντικειμενικῆς θεώρησης τῶν δημιουργῶν καὶ τοῦ ἔργου των· χωρὶς συμπάθειες, ἰδεολογικὲς δεσμεύσεις καὶ προκαταλήψεις, ἰδιαίτερες προτιμήσεις.



Ὁ τότε Ὑπουργός Αἰγαίου κ. Π. Βάλβης, ὁ Νομάρχης Λέσβου κ. Κ. Κέντρος, ὁ Στρατηγός κ. Σταυρουλάκης μέ τό Δ.Σ. τοῦ Φ.Ο.Μ. στήν ἐκδήλωση τῆς παρουσίασης τοῦ Γ' τ. "Μυτιλήνης".

γ) Ἡ "ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ" τοῦ ΦΟΜ, ποὺ ἀριθμεῖ γύρω στὰ 500 βιβλία, περιοδικὰ κλπ. ἔντυπο λεσβιακὸ ὑλικό, ἐμπλουτίζεται ἐπαρκῶς καὶ συνεχῶς, ἀπὸ δωρεὲς φίλων καὶ συνεργατῶν τοῦ Ὁμίλου μας.

δ) Ἀπὸ τὸ 1990, συγκροτήσαμε εἰδικὴ πτέρυγα, γιὰ τὴ "ΛΕΣΒΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ", ὅπου τοποθετοῦνται καὶ ταξινομοῦνται τὰ ἔργα τῶν Λέσβιων συγγραφέων, ποιητῶν, καλλιτεχνῶν - ἐκδοτῶν κ.ἄ. Γίνεται ἡ ἀποδελτίωσή των, γιὰ νὰ ἑτοιμαστεῖ σχετικό πρόγραμμα σὲ Η/Υ.

Παράκλησή μας, πρὸς ὅλους τοὺς Λέσβιους συγγραφεῖς - ἐκδότες, νὰ μᾶς στείλουν ἀντίτυπα βιβλία τους ἢ σχετικὰ σημειώματα ἔργων τους.

ε) 19 Ἰουλίου 1988 ἡ "πρώτη ἡμέρα" κυκλοφορίας τοῦ Γ' τόμου τῆς περιοδικῆς μας ἔκδοσης, Γράμματα - Τέχνες "ΜΥΤΙΛΗΝΗ". Κατ' αὐτὴν κυκλοφόρησαν μόνο 140 ἀντίτυπα, ποὺ φέρουν ἀρίθμηση, ὑπογραφὴ τοῦ Προέδρου τοῦ ΦΟΜ, ὡς καὶ ἀναμνηστικὴ σφραγίδα τῆς συμπλήρωσης Δεκαετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ὁμίλου μας (1977 - 87).

στ) Εἰδικὲς ἐκδηλώσεις, ἀπονομῆς "Τιμητικῶν Διπλωμάτων" σὲ Λεσβιακὲς προσωπικότητες, γιὰ τὴν προσφορά τους στὰ Γράμματα καὶ τὶς Τέχνες. (Βλ. παρακάτω σχετ. σελ.)

Δ' ΤΜΗΜΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
(Προηγούμενες ἐκδηλώσεις 3)

Σκοπὸς τοῦ Λαογραφικοῦ Τμήματος τοῦ ΦΟΜ εἶναι ἡ συγκέντρωση, ταξινόμηση, μελέτη ποικίλου λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, εἰδικότερα τῆς ἀθησαύριτης, πρωτότυπης λεσβιακῆς - αἰολικῆς λαογραφικῆς ὕλης. Ἐπίσης, ἡ προβολή, μὲ διάφορα μέσα (διαφάνειες, ἔντυπα, ἐκδόσεις, ὁμιλίες κ.ἄ.) τῆς λαϊκῆς, παραδοσιακῆς μας τέχνης, σὲ ὁποιαδήποτε ἔκφανσή της (Ζωγραφική, κεραμική, μουσικὴ κ.λ.π.). Ἤδη, συστηματοποιεῖται ἡ φωτογράφηση καὶ ἡ μελλοντικὴ ἔκδοση, ἐφόσον ὑπάρξουν χορηγοὶ ποὺ θὰ ἀναλάβουν τὸ σχετικὸ οἰκονομικὸ κόστος, σὲ βιβλία: α) τῶν Λεσβιακῶν Πύργων β) τῶν μπαλκονιῶν - κιγκλιδωμάτων - σιδεριῶν - θυρῶν τῆς Λέσβου γ) τῶν παλιῶν γειτονιῶν τῆς Μυτιλήνης, ποὺ ὅλο καὶ χάνονται, καὶ δ) σειρᾶς (κὰρτ-ποστὰλ) ἀπὸ γκραβοῦρες λεσβιακῶν παραδοσιακῶν στολῶν - ἐνδυμασιῶν.

Ε' ΤΜΗΜΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
(Προηγούμενες ἐκδηλώσεις 32)

Ἡ προσφορὰ τοῦ Φ.Ο.Μ. στὸν τομέα τῶν "Εἰκαστικῶν Τεχνῶν" ὑπῆρξε, κατὰ γενικὴ ὁμολογία, ἐπὶ μιὰ δεκαετία, ποιοτικὰ καὶ ποσοτικὰ ἀξιόλογη. Μέσω τοῦ Ὁμίλου μας, οἱ εἰκαστικὲς τέχνες στὴν πόλη μας ἀναβαθμίστηκαν. Τόσο μὲ τὴν διοργάνωση ἀπ' τὸν Ὅμιλό μας πολλαπλῶν εἰκαστικῶν ἐκθέσεων, ἰδιαίτερα ζωγραφικῆς, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἵδρυση, τὸ 1981, καὶ συνεχῶς μέχρι σήμερα, λειτουργία τῆς ΣΧΟΛΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ, προσφέρθηκε στοὺς φιλότεχνους τῆς πόλης μας ἡ δυνατότητα προσέγγισης, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, τοῦ φανταστικοῦ κόσμου τῆς ζωγραφικῆς καὶ γενικότερα τῶν εἰκαστικῶν ἐκφράσεων.

Ἡ ΣΧΟΛΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΟΥ Φ.Ο.Μ. λειτουργεῖ, κατὰ βάση, σὲ δυό, τμήματα:
α) Τμῆμα παιδικοῦ σχεδίου, ὅπου σπουδάζουν παιδιὰ ἀπὸ 7 - 13 χρονῶν, καὶ
β) Τμῆμα ἐνηλίκων, δηλ. ἀπὸ 13 ἐτῶν καὶ ἄνω.
Μέχρι σήμερα δίδαξαν στὴ Σχολὴ οἱ ἑξῆς ζωγράφοι:

** 1981 ἕως '84 Ἰάκωβος Μουτζουρέλλης, Καθηγητὴς τῆς ἄλλοτε Παιδ. Ἀκαδημίας Μυτιλήνης. Ζωγράφος, μὲ σπουδὲς στὴν Εὐρώπη.*
**Χειμώνας 1985: Μαρία Μπίλτινγκ, Ὁλλανδέζα ζωγράφος.*
** 1985, 86, 87: Σαπφὼ Βογιατζῆ - Γιακουμῆ, ζωγράφος Καθηγήτρια στὴ Μέση Ἐκπαίδευση, διπλ. τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν.*
** 1986, 87 Ξένια Ἀραπάκη, Κεραμίστρια, Ζωγράφος καὶ Καθ. τῆς ἄλλοτε Παιδ. Ἀκαδημίας Μυτιλήνης.*
** 1987, 88:: Μισέλ Καλλιγιάννης, χαράχτης - ζωγράφος, μὲ σπουδὲς στὴ Γαλλία.*

33) 1988 - 91: Κώστας Μανιατόπουλος, διπλ. τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, Ζωγράφος καὶ Καθηγητὴς στὴ Μέση Ἐκ/ση.

Στὴ δωδεκαετία ποὺ μᾶς πέρασε, σπούδασαν στὴ Σχολή μας περίπου 250 μαθητές, νέοι, ἐνήλικες καὶ μεσήλικες· ἄνθρωποι ποὺ βρῆκαν τὴν εὐκαιρία ν' ἀναπλάσουν τὸ ζωγραφικό τους ταλέντο καὶ νὰ χαροῦν τὴν πνευματικὴ γεύση τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

Οἱ λοιπὲς ἐκδηλώσεις (κατὰ τὴν περίοδο Καλοκ. '88 - 90) τοῦ Τμήματος Εἰκαστικῶν Τεχνῶν τοῦ Ὁμίλου μας εἶναι:

34) Στὶς 27-6-1988, στὰ πλαίσια τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς "Ναυτικῆς Ἑβδομάδας 1988", ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου Ἀντιναύαρχος κ. Χρῆστος Λυμπέρης, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ΦΟΜ, ἐγκαινιάζει στὸ φουαγιὲ τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου Μυτιλήνης, παρουσία ἐπιτελῶν του, τῶν Τοπικῶν Ἀρχῶν καὶ δεκάδων φιλότεχνων, τὴν Ἔκθεση ναυτικῶν πινάκων - ἐνθυμημάτων, ὑπὸ τὸν τίτλο: "ΜΝΗΜΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ", ποὺ διοργάνωσε τὸ "Εἰκαστικὸ Τμῆμα" τοῦ Ὁμίλου μας, μὲ τὴν εὐγενῆ συμπαράσταση τῶν κ.κ. Ἀλφόνσου Δελῆ, Γιάννη Γιαννέλη, Βασίλη Παπαγιαννίδη καὶ τοῦ Κυβερνήτη τοῦ τότε ναυλοχοῦντος στὸ λιμάνι μας πολεμικοῦ Α/Τ "Ἀετός", Ἀντ/ρχου Π.Ν. κ. Διον. Χατζηδάκη.

Ὁ Ἀρχηγὸς Στόλου Ἀντιναύαρχος κ. Χ. Λυμπέρης μᾶς ἔστειλε τὸ παρακάτω γράμμα - συγχαρητήριο γιὰ τὴν ἀξιόλογη αὐτὴ ἐκδήλωσή μας:

ΑΡΧΗΓΟΣ ΣΤΟΛΟΥ
28-6-88

Κύριε Μαυρογιάννη,

ἐπιθυμῶ να σας ευχαριστήσω για την τιμή που μου κάνατε να εγκαινιάσω την έκθεσή σας και για το προσωπικό δώρο - το βιβλίο (Μυτιλήνη). Χάρηκα που γνώρισα έναν άνθρωπο με πνευματικές ανησυχίες και αισθήματα αγάπης για το Π.Ν.

Σας εύχομαι υγεία και επιτυχίες στις προσπάθειές σας. Η κοινωνία χρειάζεται αγωνιστές της συντήρησης και προαγωγής της πολιτιστικής της κληρονομιάς.

Με εκτίμηση
υπογραφή
Αντιναύαρχος Χ. Λυμπέρης Π.Ν



Ὁ τότε ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου Ἀντιναύαρχος κ. Χ. Λυμπέρης μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του, κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς ἔκθεσης "Μνῆμες ἀπὸ τὸ Ναυτικό", ποὺ διοργάνωσε ὁ Φ.Ο.Μ. τὸ 1988.

35) Ἀπὸ 11 - 24/7/1988, στὸν ἐκθεσιακὸ χῶρο "Γενὶ - Τζαμὶ" τοῦ Δήμου Μυτιλήνης ὁ ΦΟΜ διοργανώνει τὴν Ἔκθεση Ζωγραφικῆς τῆς Μυτιληνιᾶς ζωγράφου Καίτης Μεσσηνέζη.

36) Ἀπὸ 25/7 - 7/8/1988, στὸν ἴδιο παραπάνω ἐκθεσιακὸ χῶρο ὁ Ὅμιλός μας διοργανώνει τὴν ἔκθεση Ζωγραφικῆς τοῦ Γεραγώτη ζωγράφου Ἀλέξανδρου Βακιρτζῆ.

37) Ἀπὸ 24/8 - 4/9/1988, στὸν ἴδιο παραπάνω ἐκθεσιακὸ χῶρο ὁ ΦΟΜ διοργανώνει τὴν ἔκθεση Ζωγραφικῆς τοῦ Λέσβιου ζωγράφου Μισὲλ Καλλιγιάννη.

38) Ἀπὸ 12 - 24/7/1989, στὸν ἴδιο παραπάνω ἐκθεσιακὸ χῶρο ὁ Ὅμιλός μας διοργανώνει τὴν ἔκθεση ζωγραφικῆς τῶν μὴ Λέσβιων καλλιτεχνῶν Σωτηρίας Ράλλη καὶ Νίκου Τσισμετζόγλου. Τὴν ἔκθεση ἐγκαινίασε ὁ Γεν. Γραμματέας Ὑπουργείου Αἰγαίου κ. Στράτος Παπαευστρατίου.

39) Ἀπὸ 26/7 - 7/8/1989, στὸν ἐκθεσιακὸ χῶρο τοῦ Δήμου Μυτιλήνης "Γενὶ - Τζαμὶ" ὁ ΦΟΜ διοργανώνει τὴν ἔκθεση Ζωγραφικῆς τῆς Λέσβιας χαράκτριας - ζωγράφου Μαρίας Καλλιπολίτη.

40) Ἀπὸ 30/8 - 17/9/1989, ὁ Ὅμιλός μας διοργανώνει τὴν ἔκθεση Ζωγραφικῆς τῆς Λέσβιας ζωγράφου Μαριάνθης - Πρίμου Σούγιουλτζη, στὴν οἰκία της (ὁδὸς Ε. Βοστάνη 12).

41) Στὶς 14-2-1990 στὸ φουαγιὲ τοῦ Δημ. Θεάτρου Μυτιλήνης γίνεται ἀναδρομικὴ ἔκθεση ἔργων τοῦ Λέσβιου Ζωγράφου Στρατῆ Ἀξιώτη, σὲ συνδυασμὸ τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἠλ. Κουρτζῆ, στὴ σειρὰ "Λεσβιακὲς Μορφές".

42) Ἀπὸ 20 - 31/3/91 ὁ ΦΟΜ στὸ φουαγιὲ τοῦ Δημ. Θεάτρου Μυτιλήνης διοργανώνει τὴν ἀτομικὴ ἔκθεση Ζωγραφικῆς τοῦ Λέσβιου καλλιτέχνη Στρατῆ Ἀθηναίου, τὰ ἐγκαίνια τῆς ὁποίας ἔκανε ὁ Νομάρχης Λέσβου κ. Γ. Φωτεινόπουλος. Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ καλλιτέχνη μίλησε ὁ κ. Ἠλίας Κουρτζῆς.

ΣΤ' ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
(Προηγούμενες ἐκδηλώσεις 30)

31) 28-6-88. Ὁ πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ παρέστη στὴν ἐπίσημη συνεστίαση τοῦ Ροταριανοῦ Ὁμίλου Μυτιλήνης, στὸ ξενοδοχεῖο Σίλβερ-Μπέϋ, ποὺ ἦταν ἀφιερωμένη στὸ Ναυτικό, στὰ πλαίσια τῆς Ναυτικῆς Ἑβδομάδας '88. Ἐπίσημοι προσκεκλημένοι ὁ Ἀρχηγὸς Στόλου Ἀντιναύαρχος κ. Χρῆστος Λυμπέρης, μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του, οἱ Τοπικὲς Ἀρχὲς καὶ δεκάδες ἐκλεκτοὶ συμπολίτες. Ὁμιλητὴς τῆς βραδιᾶς ὁ λογοτέχνης Ἀλφόνσος Δελῆς, μὲ θέμα "Τὰ Ἀντιτορπιλλικὰ στὸν Πόλεμο τοῦ '40". Ἀνταλάχτηκαν τιμητικὲς - ἀναμνηστικὲς πλακέτες.

32) 19-9-88. Ὁ ΦΟΜ παρέθεσε γεῦμα, πρὸς τιμὴ τοῦ συγγραφέα Βαγγέλη Καραγιάννη.

33) 17-10-88. Ὁ ΦΟΜ παρέθεσε γεῦμα, πρὸς τιμὴ τοῦ συγγραφέα Π.Δ. Πανταζῆ.

34) Στὶς 14-12-1988, γίνεται ἡ ἐτησία τακτικὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν μελῶν τοῦ ΦΟΜ, κατὰ τὴν ὁποία διενεργοῦνται καὶ Ἀρχαιρεσίες Δ.Σ. καὶ Ε.Ε. Γιὰ τὸ Δ.Σ. ἐκλέχτηκαν οἱ κ.κ. 1) Περικλῆς Μαυρογιάννης (Πρόεδρος), 2) Γιῶργος Κακαδέλλης (Ἀντ/δρος), 3) Κώστας Σάνδηλος (Γ. Γραμμ.), 4) Ἄννα Τσακιράκη (Ταμίας), 5) Μαρία Ἀχ. Ἀναγνωστοπούλου (Ἔφ. Ὑλικοῦ), 6) Παττὲς Παναγιώτης (Σύμβουλος) καὶ 7) Ἀνδρέας Σεφτελῆς (Σύμβουλος). Καί, ὡς ἀριστίνδην μέλη του ἐπιλέχτηκαν οἱ κ.κ. Ἀξιώτης Μάκης, Ἀργύρης Παντελῆς, Δελῆς Ἀλφόνσος καὶ Κουρτζῆς Ἠλίας. Γιὰ τὴν Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκλέχτηκαν οἱ κ.κ.: Νίκος Σαράτσης, Βάνα Μυστεγνιώτου καὶ Ἀντώνης Σιμέλης.

35) 6-2-89. Ὁ ΦΟΜ παρέθεσε γεῦμα, πρὸς τιμὴ τοῦ συγγραφέα Στρατῆ Μολίνου.

36) Μὲ τὴν ἀπὸ 2-4-1989 ἀπόφαση τοῦ Γενικοῦ Δ/ντῆ τῆς Ἑλληνικῆς Ραδιοφωνίας Στρατῆ Καρρᾶ, ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ Περ. Μαυρογιάννης ὁρίζεται τακτικὸ - προεδρεύων - μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Προγράμματος τοῦ νεοσυσταθέντος τοπικοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Αἰγαίου. (πιλότου)

37) Στὶς 6-5-1989, στὸν Ἱ. Ναὸ Ἁγ. Βαρβάρας Μυτιλήνης ἡ Ὀργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐκδηλώσεων Τιμῆς τοῦ Λέσβιου βαρύτονου Τίτου Ξηρέλλη, ποὺ συγκρότησε ὁ Δῆμος Μυτιλήνης, τελεῖ θρησκευτικὸ μνημόσυνο, στὸ ὁποῖο μίλησε γιὰ τὸν ἀείμνηστο Τίτο Ξηρέλλη, ὁ

Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ, ὡς μέλος τῆς παραπάνω ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς.

38) 23-7-1989, στὸ Κάστρο Μυτιλήνης, τὸ Ὑπουργεῖο Αἰγαίου συνδιοργανώνει μὲ ΥΠ.ΠΟ., Γ.Γ. Ἀποδ. Ἑλληνισμοῦ, Νομαρχία Λέσβου καὶ Δῆμο Μυτιλήνης, τὴ Συναυλία τοῦ συμπατριώτη μας Δρα Παράσχου Μανιάτη, στὴν ὁποία ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὁμίλου μας ἔλαβε μέρος μὲ ἀπαγγελία δυὸ ποιημάτων (Ἀσ. Βεϊνόγλου - Στρ. Μυριβήλη).

39) 22-9-1989. Ὁ ΦΟΜ, ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ Γεν. Γραμματέα Περιφ. Βόρ. Αἰγαίου κ. Μάρκου Μενῆ, τελεῖ τὴν ἐπίσημη ἔναρξη τῶν μαθημάτων τοῦ Σεμιναρίου "Προγράμματος Κατάρτισης νέων ανέργων στὴν Πληροφορική, Η/Υ". Τὸ ἐν λόγω πρόγραμμα διοργάνωσαν οἱ Γενικὲς Γραμματεῖες Νέας Γενιᾶς καὶ Περιφ. Βορ. Αἰγαίου, καὶ τὸ ὑλοποίησε, ὡς ὑπεύθυνος φορέας, ὁ Φ.Ο.Μ. καὶ τὸ παρακολούθησαν, σὲ δυὸ κύκλους σπουδῶν, περίπου 50 ἄνεργοι νέοι καὶ νέες. Τὰ ἐγκαίνια ἔκανε ὁ Γεν. Γραμματέας ΥΠ..ΑΙ. κ. Στράτος Παπαευστρατίου.

40) Στὶς 25-9-1989, ὁ νέος ΓενικὸςΔ/ντὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ραδιοφωνίας κ. Νίκος Παροϊκος, ἀφιχθεὶς στὴ Μυτιλήνη, ἐκάλεσε τὴν Ἐπιτροπὴ Προγράμματος τοῦ Κρατικοῦ Ρ/Σ Αἰγαίου, στὴν ὁποία μετέσχε καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὁμίλου μας, καὶ τῆς ἀνακοίνωσε ὅτι ἡ ἐν λόγω Ἐπιτροπὴ δὲ συγκροτήθηκε ἀπὸ τὴν προηγούμενη Δ/νση τῆς ΕΡΑ, σύννομα, καὶ ὡς ἐκ τούτου θεωρεῖται, γι' αὐτόν, καταργημένη.

41) Στὶς 9-10-1989, ὁ ΦΟΜ παρέθεσε στοὺς Λέσβιους συγγραφεῖς κ.κ. Τάκη Χατζηαναγνώστου καὶ Μῆτσο Τσιάμη γεῦμα, ἐπ' εὐκαιρία τῆς "Τιμητικῆς Βραδιᾶς" ποὺ διοργάνωσε ὁ ΦΟΜ γιὰ τὸν Τάκη Χατζηαναγνώστου.

42) Στὶς 13-10-1989, ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ συμμετέχει ὡς τακτικὸ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπιλογῆς τῶν τραγουδιῶν τοῦ 28ου φεστιβὰλ Ἑλληνικοῦ Τραγουδιοῦ, ποὺ συγκρότησε ὁ Νομάρχης Λέσβου Ἀναστ. Γιατράκος.

43) Στὶς 24-12-1989, ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ δίνει στὸ Χριστ. Κέντρο Νεότητας Μυτιλήνης διάλεξη μὲ θέμα "Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε...", τὴν ὁποία διοργάνωσε ἡ "Χριστ. Πνευματικὴ Κίνηση Μυτιλήνης".

44) Στὶς 30-12-1989, πραγματοποιεῖται ἡ ἐτήσια τακτικὴ Γ.Σ. τῶν μελῶν τοῦ Ὁμίλου μας.

45) Τὴν 6-2-1990, παραδίδεται ἀπ' τὸν ΦΟΜ, στὸ Τυπογραφεῖο Ἀφῶν Ι. Πασπάτη, στὴ



Ὁ Γ.Γ. Ὑπουργείου Αἰγαίου κ. Στράτος Παπαευστρατίου ἐγκαινιάζει τὴν ἔκθεση ζωγραφικῆς τῶν Ν. Τσισμετσόγλου - Σ. Ράλλη στό Γενί - Τζαμί, που διοργάνωσε ο Φ.Ο.Μ. (12-7-89)

Μυτιλήνη, ἡ ἀρχικὴ ὕλη γιὰ τὴν ἐκτύπωση τοῦ Δ' τόμου τῆς περιοδικῆς ἔκδοσής του : Λεσβιακά Γράμματα - Τέχνες "Μυτιλήνη".

46) Στὶς 12-2-1990, ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τοῦ Γεν. Γραμματέα Περιφ. Βορ. Αἰγαίου κ. Χρήστου Λυμπέρη, ὁ ΦΟΜ, ὡς ὑπεύθυνος φορέας ὑλοποίησης τοῦ "Προγράμματος Κατάρτισης νέων ἀνέργων στὴν Πληροφορική, Η/Υ", στὴ Λέσχη Φρουρᾶς Ἀξ/κῶν Μυτιλήνης, παρουσία τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν, δεξιώθηκε τοὺς σπουδαστὲς τοῦ ἐν λόγω "Προγράμματος", ἀπονέμοντάς τους καὶ τὶς σχετικὲς "Βεβαιώσεις Σπουδῶν".

47) Στὶς 19-3-90 στὴν αἴθουσα Συνεδριάσεων τῆς Νομαρχίας Λέσβου, ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση τῆς Ἐπιτροπῆς Πρωτοβουλίας, ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ Πρόεδροι τῶν Συλλόγων α) Ἀναγνωστηρίου Ἁγιάσου, β) ΕΦΟ "Τὸ Μπουρίνι", γ) "Χορωδίας Μυτιλήνης" καὶ δ) ΦΟΜ "Ὁ Θεόφιλος", ἔγινε μεγάλη συγκέντρωση - σύσκεψη 40 περίπου πολιτιστικῶν φορέων τοῦ Νησιοῦ, μὲ θέμα: "Πολιτισμὸς - πολιτιστικὰ πράγματα τῆς Λέσβου".

48) Τὶς ἡμέρες τοῦ ΠΑΣΧΑ '90 κυκλοφόρησε ὁ Ὅμιλός μας ἀνοικτὴ ἐπιστολὴ - πρόσκληση πρὸς ὅλα τὰ μέλη του, φίλους καὶ συνεργάτες του, ἀνακοινώνοντάς τους τὴν ἵδρυση τοῦ "Πολιτιστικοῦ Κέντρου" τοῦ ΦΟΜ, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Η ΙΔΡΥΣΗ "ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ"
ΤΟΥ ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
"Ο Θεόφιλος "*Πάσχα '90*

ΑΝΟΙΚΤΟ ΓΡΑΜΜΑ
ΠΡΟΣ ΤΑ ΜΕΛΗ, ΦΙΛΟΥΣ, ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥΣ

Φίλες καί φίλοι,

ξεχωριστή ευχαρίστηση νιώθουμε όσες φορές επικοινωνούμε μαζι σας. Ιδιαίτερα, αυτές τις εορταστικές πασχαλινές ημέρες, της ανοιξιάτικης ελληνικής Λαμπρής, η χαρά μας είναι διπλή, μιά και ο Όμιλός μας, αυτόν τον Απρίλη, συμπλήρωσε την πρώτη του δωδεκαετία, από της ίδρυσής του (1977).

Ποιά η συμβολή - προσφορά του ΦΟΜ στα πολιτιστικά πράγματα του τόπου μας, μέσα σ' αυτά τα 12 χρόνια που μας πέρασαν, είναι σ' όλους γνωστή.

Η ίδρυση και λειτουργία Σχολών: "Θεάτρου", "Ζωγραφικής" και "Κλασικής Μουσικής", η τετράτομη περιοδική έκδοση λεσβιακών γραμμάτων και τεχνών "Μυτιλήνη", οι καταξιώμενες λογοτεχνικές βραδιές "Λεσβιακές Μορφές", η διοργάνωση δεκάδων εικαστικών εκθέσεων, ως και η συνεχής - συνεπής θητεία μας στο ΘΕΑΤΡΟ και γενικότερα στα ΓΡΑΜΜΑΤΑ και τις ΤΕΧΝΕΣ, είχαν σαν δίκαιο αποτέλεσμα την κατάταξη του Ομίλου μας μεταξύ των πρώτων και πιο δραστήριων Πολιτιστικών Συλλόγων του ακριτικού αιγαιοπελαγίτικού μας χώρου.

Από το πρώτο του ξεκίνημα ο ΦΟΜ οραματίσθηκε την υλοποίηση μιας νέας "Πολιτιστικής Λεσβιακής Άνοιξης". Με ευγενείς και καλοπροαίρετες προθέσεις αγωνίσθηκε σθεναρά, μέσα σ' ένα κόσμο, εν πολλοίς, α-πνευμάτιστο και α-φιλόξενο, να ευαισθητοποιήσει, στο μέτρο των δυνατοτήτων του τα πάντα και τους πάντες, γύρω απ' αυτό που λέμε "πνευματική αφύπνηση" και "γεύση Πολιτισμού".

Το εγχείρημα υπήρξε όντως σπουδαίο και τολμηρό. Οι γνωστές τόσες δυσκολίες και αντιξοότητες, ιδιαίτερα της "άγονης" επαρχίας, δε μας τρόμαξαν. Αντίθετα, μας γαλβάνισαν το φρόνημα, μας φλόγισαν την επιμονή για πλατύτερα πνευματικά και καλλιτεχνικά "αγωνίσματα", για ψηλότερα "πολιτιστικά φτερουγίσματα"...

Φίλες και φίλοι, μ' όλες αυτές τις σκέψεις και με τ' ατέλειωτά μας φιλοτεχνικά οράματα, για μια μόνιμη "πνευματική αγρύπνια", ο ΦΟΜ, ατενίζοντας αισιόδοξα το έτος 2000, εισέρχεται στη β' δωδεκαετία δράσης και ζωής, με την ίδρυση στην πόλη μας:

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

όπου θα λειτουργούν:
α) "Κυκλικό Θέατρο" και "Σχολή Θεάτρου".
β) Αίθουσα διδασκαλίας "Κλασικής Μουσικής".
γ) Αίθουσα "Λεσβιακής Βιβλιοθήκης", με Αρχειακό υλικό.
δ) Εντευκτήριο "Λεσβιακού Παραδοσιακού Σπιτιού" και

ε) "Χώρος" εκδηλώσεων, ευρύτερης πολιτιστικής παρουσίας, ειδικότερα της νεολαίας μας, που τόση ανάγκη έχει σήμερα μιάς "Γωνιάς" αγάπης και συντροφικότητας.

(Το τμήμα Εικαστικών Τεχνών, με τη "Σχολή Ζωγραφικής", ως και τα Γραφεία του ΦΟΜ θα συνεχίσουν να λειτουργούν στο αρχικό κτίριο του Ομίλου, επί της Προκυμαίας)

Το παραπάνω "Πολιτιστικό Κέντρο του ΦΟΜ" θα στεγαστεί στη μισθωμένη, από 1-1-90, μεγάλων διαστάσεων, αίθουσα του γ' ορόφου, διατηρητέου παραδοσιακού οικήματος, επί των οδών Ίμβρου και Σαμοθράκης 3 (Κιόσκι). Οι δε σχετικές, εσωτερικές διαρρυθμίσεις, ως και η απαραίτητη παραδοσιακή συντήρηση του παραπάνω κτίσματος, άρχισαν, ήδη, με δαπάνες αποκλειστικά απ' το σημερινό πενιχρό βαλάντιο του Ομίλου μας, και έναντι γενικού Προϋπολογισμού του όλου έργου, ύψους δρχ. 5.000.000.

Έχοντας υπόψη μας, φίλες και φίλοι, τη μέχρι σήμερα ηθική και υλική σας συμπαράσταση, ως και την ενεργό σας συναντίληψη σε κάθε αξιόλογη, ανιδιοτελή πολιτιστική δραστηριότητα, σας προσκαλούμε και πάλι να μας έλθετε αρωγοί, προεξάρχοντες χορηγοί, ώστε, όλοι μαζί να στήσουμε το "Πολιτιστικό Κέντρο του ΦΟΜ" στην πόλη μας, που, χωρίς αμφιβολία, θα είναι μια ζωντανή πνευματική και καλλιτεχνική κυψέλη, μια διαρκής "παρουσία" λόγου και τέχνης, μια προσφορά - δωρεά των "αμετανόητων" εργατών του Πνεύματος, προς την αναβαπτιζόμενη πολιτιστικά κοινωνία μας.

Περιμένοντας τη γενναία σας οικονομική ενίσχυση-χορηγία, σας ευχαριστούμε, εκ των προτέρων, ολόθερμα και διατελούμε

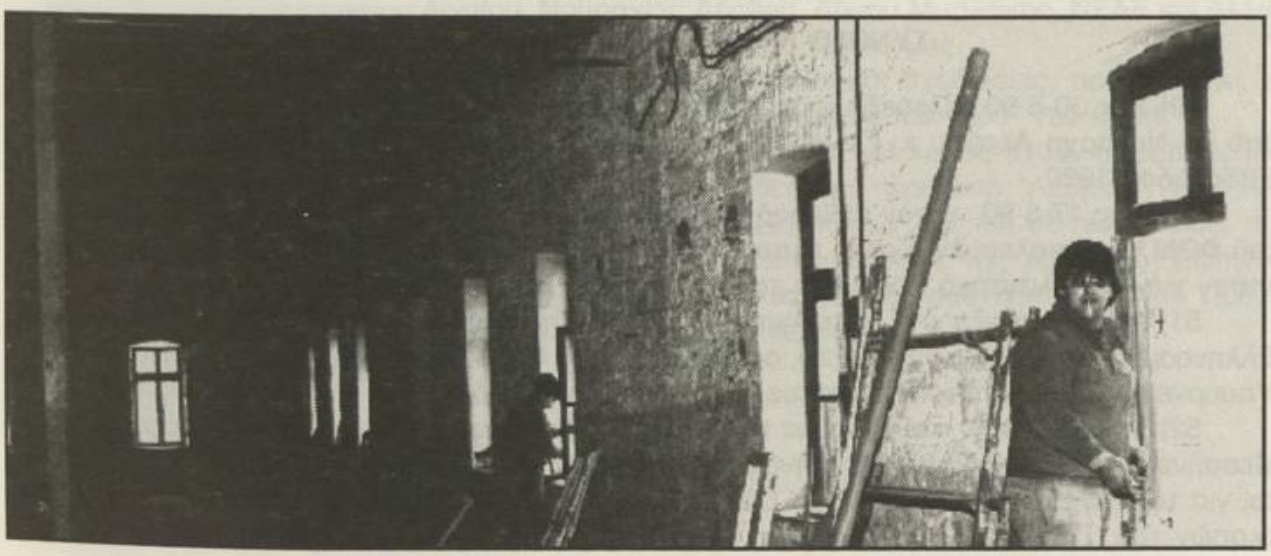
φιλικότατα
το ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Περικλής Μαυρογιάννης

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
Κώστας Σάνδηλος

ΤΑ ΜΕΛΗ

Αναγνωστοπούλου Νίτσα, Αξιώτης Μάκης, Αργύρης Παντελής,,Δελής Αλφόνσος, Κακαδέλλης Γιώργος, Κουρτζής Ηλίας, Παττές Παναγιώτης,Σεφτελής Ανδρέας, Χατζέλλη-Τσακιράκη Άννα



Ο εσωτερικός διαμορφούμενος χώρος του ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΟΥ Φ.Ο.Μ.

Στήν παραπάνω πρόσκλησή μας γιά ἠθική καί ὑλική συμπαράσταση, πολλοί φιλότεχνοι μέ ἐνθουσιασμό ἀνταποκρίθηκαν.

Παραθέτουμε ὀνομαστικό πίνακα οἰκονομικῆς στήριξης τοῦ ἐν λόγω Πολιτιστικοῦ Κέντρου τοῦ ΦΟΜ:

Κατάσταση
προσφορῶν ὑπὲρ τοῦ "Πολιτιστικοῦ Κέντρου ΦΟΜ"
ἀπὸ 19-4-1990 ἕως 15-3-1991

Ἱερὰ Μητρόπολη Μυτιλήνης	Δρχ.	10.000	Βασίλης Πλάτανος	Δρχ.	5.000
Τάκης Ἀμπατζῆς	»	10.000	Μαρία Παπαχαραλάμπους	»	5.000
Γρηγόρης Γλεζέλλης	»	5.000	Δημήτρης Θεοχαρίδης	»	1.000
Δημήτρης Ροδάκης	»	5.000	Ἀρχιμ. Νικόδημος Παυλόπουλος	»	5.000
Μπάμπης Στυλιανίδης	»	1.000	Π.Δ. Πανταζῆς	»	5.000
Λευτέρης Τατάς	»	1.000	"Παλλεσβιακὴ Ἕνωση Θεσ/κης	»	30.000
Τάκης Παπουτσάνης	»	5.000	Γιάννης - Λόπα Καρίπη	»	5.000
Τάκης Χατζηαναγνώστου	»	5.000	Γιάννης Λαλέλλης	»	3.000
Ἰωνικό Κέντρο (Ἰσ. Κιολέογλου)	»	10.000	Ἰωάννης Νικολόπουλος	»	2.000
Γουλιέλμος Κατσούνης	»	5.000	Θεόδωρος Χωριατέλλης	»	2.000
Εὐάγγελος Κακάμπουρας	»	2.000	Κλεάνθης Παλαιολόγος	»	5.000
Δημήτρης Καράμβαλης	»	10.000	Μαρία Ἀχ. Ἀναγνωστοπούλου	»	10.000
Βενιζέλος Λεονταρίτης	»	2.000	Βασίλης Τουλιάτος	»	2.000
Μήτσος Τσιάμης	»	10.000	Στρατῆς Μολίνος	»	10.000
Σούλα Τάμπρα	»	1.000	Πέπη Δαράκη	»	10.000
Ὅμηρος Κοντούλης	»	5.000	Φωτεινὴ Καπάνταη	»	10.000
Ἀθανάσιος Παπαστάθης	»	3.000	Νίτσα Φαφουτέλλη	»	3.000
Παρασκευαΐδης Γεώργιος	»	1.000	Ἑλένη Γκίνη - Μιχαλοπούλου	»	5.000
Γαλάτουλας Στέλιος	»	2.000	Νίκη Τατᾶ - Χούσου	»	5.000
Ἀδριανός Ἀθανάσιος	»	5.000	Μαρία Ἁγιασσώτου-Λαμπρινοῦ	»	10.000
Haris Koutelakis	»	2.000	Ι. Ναὸς Βασιλα-κίου Λακωνίας	»	1.000
Κ.Γ. Διαμαντόπουλος	»	10.000	Γιῶργος Ν. Ἀναγνωστόπουλος	»	10.000
Κώστας Μίσσιος	»	25.000	Μίμης Ἐλευθεριάδης	»	2.500
Ἀγγουράς Διονύσιος	»	5.000	Δημήτρης Λεοντῆς	»	5.000
Στέλιος Εὐαγγελινός	»	10.000	Νίκος Τεφτσῆς	»	13.600
Ὀλυμπία Κουντουρᾶ	»	10.000	Βάσος Τεφτσῆς	»	13.600
Βύρων Τσιάμης	»	10.000	Θέμις Καλογρίδης	»	2.000
Γιῶργος Κακαδέλλης	»	50.000	Ἰωάννης Τζεβελεκάκης	»	10.000
Δημήτριος Ἀμπατζιδέλλης	»	10.000	Σάκης Παπαδημητρίου	»	3.000
Μαρία Κόκοτα	»	10.000	Θεόδωρος Μανιάτης	»	3.000
Δημήτρης Στουκίδης	»	5.000	Εὐαγγελία Δημητρίου	»	70.000

ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ ΔΡΧ. 511.700

49) Στὶς 30-5-90 ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ συμμετέχει ὡς τακτικὸ μέλος στὴ συγκροτηθεῖσα, ἀπὸ τὸ Νομάρχη Λέσβου κ. Γεωργ. Φωτεινόπουλο, Τοπικὴ Ἐπιτροπὴ Ἑορτασμοῦ Ναυτικῆς Ἑβδομάδας 1990.

50) Στὶς 17-6-90, τόσον ὁ Νομάρχης Λέσβου κ. Γ. Φωτεινόπουλος, ὅσο καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ, προσκαλεσμένοι στὴν ἐκπομπὴ τοῦ κ. Ἠλία Κουρτζῆ "Πρόσωπα καὶ Πράγματα" μίλησαν γιὰ τὰ πολιτιστικὰ πράγματα τοῦ νησιοῦ μας.

51) Μὲ τὴν ἄφιξη στὴ Μυτιλήνη (18-7-90) τοῦ Πρεσβευτῆ τῶν Η.Π.Α., στὴν Ἑλλάδα, Ἑλληνοαμερικανοῦ Μάϊκλ Σωήρχου, ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ τὸν ἐπισκέφθηκε ἐθιμοτυπικά, στὸ Ὑπουργεῖο Αἰγαίου, καὶ τοῦ πρόσφερε, ὡς ἀναμνηστικὸ δῶρο, τοὺς 3 τόμους τῆς "Μυτιλήνης".

52) Τὴν 6-8-1990, στὰ ἐγκαίνια τῆς ἔκθεσης ζωγραφικῆς τῆς Λέσβιας ζωγράφου Καίτης Μεσσηνέζη, στὸ Γενὶ-Τζαμὶ Μυτιλήνης, ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ μίλησε γιὰ τὸ ἔργο της, ὡς καὶ γιὰ τὸ "Πολιτιστικὸ Κέντρο" τοῦ Ὁμίλου μας. Ἡ κ. Καίτη Μεσσηνέζη πρόσφερε ὑπὲρ τῶν σκοπῶν τοῦ "Π.Κ." τρεῖς ζωγραφικούς της πίνακες.

53) Στὶς 18-8-1990, ὁ ΦΟΜ, ὡς συνδιοργανωτὴς τῶν ἑορτῶν 100 χρόνων ἀπὸ τὴ γέννηση καὶ 20 ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Στράτη Μυριβήλη, συμμετέχει στὶς γιορτὲς αὐτές, ποὺ ἔγιναν στὴ Σκαμνιά, διὰ τοῦ Προέδρου του καὶ τοῦ μέλους τοῦ Δ.Σ. κ. Ἠλία Κουρτζῆ, οἱ ὁποῖοι διαβάσανε ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Σ.Μ. "Ἡ ζωὴ ἐν τάφω" καὶ "Ἡ Παναγιὰ ἡ Γοργόνα". Οἱ λοιποὶ συνδιοργανωτὲς ἦταν: "Λεσβιακὴ Παροικία", "ΕΦΟ-Τὸ Μπουρίνι", "Χορωδία Μυτιλήνης" καὶ "ΕΛΣ Ἀρίων".

54) Στὶς 15 - 16/9/1990, ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ συμμετέχει ὡς τακτικὸ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπιλογῆς τῶν τραγουδιῶν τοῦ 29ου Φεστιβὰλ Ἑλληνικοῦ Τραγουδιοῦ, ποὺ συγκρότησε ὁ Νομάρχης Λέσβου Γεωργ. Φωτεινόπουλος.

55) Στὶς 24-9-1990, ὁ ΦΟΜ παρέθεσε γεῦμα στὸ Λέσβιο συγγραφέα κ. Στρατῆ Μολίνο, ἐπ' εὐκαιρία τῆς διάλεξής του, ποὺ ἔδωσε στὴ σειρὰ "Λεσβιακὲς Μορφές".

56) Τὴν 1-11-1990 καὶ 3-11-1990, στὴ Σάμο, στὰ πλαίσια τῆς Γ' "Συνάντησης" Ἐρασιτεχνικῶν Θιάσων Αἰγαίου, ποὺ διοργάνωσε τὸ Ὑπουργεῖο Αἰγαίου, μὲ τὴ συνεργασία τῆς Γ.Γ.Λ.Ε. καὶ Δήμου Σαμίων, ὅπου συμμετέσχε καὶ ὁ ΦΟΜ μὲ τὸ ἔργο "Ἡ Βεγγέρα", ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὁμίλου μας, ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν πολιτιστικῶν Θεατρικῶν Ὁμάδων, ἀπηύθυνε χαιρετισμὸ καὶ εὐχαριστίες, τόσο πρὸς τὸ Γεν. Γραμματέα ΥΠ.ΑΙ. κ. Στράτο Παπαευστρατίου (1-11-90), ὅσο καὶ πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Αἰγαίου κ. Γεώργιο Μισαηλίδη (3-11-90), καὶ ἐπισήμανε τὴν πολλαπλῆ πολιτιστικὴ ἀξία ποὺ ἔχει σὰν θεσμὸς πιὰ ἡ "Συνάντηση" στὸν Αἰγαιοπελαγίτικο χῶρο, καὶ ζήτησε ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Πολιτείας νὰ στηρίξουν ἀκόμα περισσότερο τὴν πολιτιστικὴ αὐτὴ ἀσπίδα τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου.

57) Ἀπὸ 11 - 16/12/1990, ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ συμμετέσχε στὸ Σεμινάριο Θεάτρου, ποὺ διοργάνωσε ἡ Γ.Γ. Νέας Γενιᾶς, στὴ Χαλκίδα.

58) Στὶς 16-1-1991, πραγματοποιήθηκε ἡ ἀναβληθεῖσα λόγω μὴ ἀπαρτίας κατὰ τὴν 31-12-90, ἐτήσια τακτικὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν μελῶν τοῦ ΦΟΜ.

59) Στὶς 20-2-91, ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ ἔδωσε διάλεξη μὲ θέμα: "Ἡ Ὀρθοδοξία στὴν Ἑνωμένη Εὐρώπη", στὴν αἴθουσα τοῦ Χριστ. Κέντρου Νεότητας, ποὺ διοργάνωσε ἡ "Χριστ. Πνευματικὴ Κίνηση Μυτιλήνης".

60) Στὶς 13-3-91, ὁ ΦΟΜ παρέθεσε γεῦμα στὸ Λέσβιο συγγραφέα κ. Κώστα Μίσσιο, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς διάλεξής του, ποὺ ἔδωσε στὴ σειρὰ "Λεσβιακὲς Μορφές".

61) Τὴν 27-3-1991, στὸ Δημοτικὸ Θέατρο Μυτιλήνης, ὁ Πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ, ὡς Πρόεδρος τῆς Τριμελοῦς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς Ἑορτασμοῦ τῆς Παγκόσμιας Ἡμέρας Θεάτρου, ἀπηύθυνε τὸν ἐπίσημο χαιρετισμὸ - Μήνυμα - καὶ ἀναφέρθηκε στὴ σχετικὴ ἐπέτειο.

62) Ὁ πρόεδρος τοῦ ΦΟΜ, κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1988-91, ἐκπροσώπησε τὸν Ὅμιλό μας σὲ πάμπολλες πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις ἄλλων Συλλόγων κι ἔλαβε μέρος σὲ συνεδριάσεις - συσκέψεις τοῦ Ὑπουργείου Αἰγαίου, Νομαρχίας Λέσβου, Δήμου Μυτιλήνης, ΝΕΛΕ καὶ ἄλλων φορέων, ποὺ ἀφοροῦσαν στὰ πολιτιστικὰ πράγματα τῆς πόλης μας.

63) Ἀπὸ τὸ 1990 γίνονται σχετικοὶ προγραμαμτισμοὶ καὶ σχεδιάσεις, προκειμένου, τὸ φθινόπωρο τοῦ 1991, νὰ γίνουν τὰ ἐγκαίνια τοῦ "Πολιτιστικοῦ Κέντρου" τοῦ ΦΟΜ.

Τέλος, γιὰ τὶς δραστηριότητες εἰδικὰ καὶ γενικὰ τοῦ Ὁμίλου μας ἔχουν γραφεῖ ἄρθρα, σημειώματα καὶ σχόλια στὶς Λεσβιακὲς τοπικὲς ἐφημερίδες, στὰ περιοδικά: "Λεσβιακὴ Παροικία", "Τὰ Ψαρὰ", "Ποιμὴν", "Αἰολικὰ Φύλλα", "Ἀπόπλους", "Ἐκκύκλημα", ὡς καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα ποὺ ἐκδίδονται ἀπὸ τοὺς Λέσβιους, στὴν Ἀττική. Ἐπίσης οἱ ἐφημερίδες τῆς Ἀμερικῆς "Ἑλληνικὰ Χρονικὰ" καὶ "Ἑλληνικὸς Ἀστὴρ" ἀσχολήθηκαν ἐπαινετικὰ μὲ τὶς δραστηριότητες τοῦ Ὁμίλου μας. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ ἀπὸ τοὺς Ρ/Σ καὶ Τ.V. τῆς Μυτιλήνης.

*

Φ.Ο.Μ. "Ο ΘΕΟΦΙΛΟΣ"
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

(ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΔΕΚ. 1988 - ΔΕΚ. 1991)

ΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΚΑΚΑΔΕΛΛΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ:	ΣΑΝΔΗΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ
ΤΑΜΙΑΣ:	ΤΣΑΚΙΡΑΚΗ ΑΝΝΑ
ΕΦΟΡΟΣ ΥΛΙΚΟΥ:	ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Α. ΜΑΡΙΑ
ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ:	ΑΞΙΩΤΗΣ ΜΑΚΗΣ
	ΑΡΓΥΡΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ
	ΔΕΛΗΣ ΑΛΦΟΝΣΟΣ
	ΚΟΥΡΤΖΗΣ ΗΛΙΑΣ
	ΠΑΤΤΕΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
	ΣΕΦΤΕΛΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

•

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ: ΜΑΡ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΝΤ. ΑΡΓΥΡΗΣ

•

ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΝΙΚΟΣ ΣΑΡΑΤΣΗΣ - ΒΑΝΑ ΜΥΣΤΕΓΝΙΩΤΟΥ - ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΙΜΕΛΗΣ

• •

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΘΕΑΤΡΟΥ (STUDIO - ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ)	Ανδρέας Σεφτελής
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ	Κώστας Μανιατόπουλος
ΜΟΥΣΙΚΗΣ (ΠΙΑΝΟΥ)	Αγγελική Σωτήρου
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ"	Περικλής Μαυρογιάννης

•

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΦΟΜ

ΘΕΑΤΡΟΥ	Α. Σεφτελής - Κ. Σάνδηλος - Γ. Κακαδέλλης - Π. Μαυρογιάννης
ΜΟΥΣΙΚΗΣ	Α. Δελής - Α. Τσακιράκη
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ	Π. Αργύρης - Π. Μαυρογιάννης
ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ	Ν. Αναγνωστοπούλου - Π. Παττές
ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ	Μ. Αξιώτης - Η. Κουρτζής

ΦΟΜ 1977



ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ Δ' ΤΟΜΟΥ ΜΑΣ

* ΑΓΓΕΛΙΝΑΡΑΣ Κ. ΓΙΩΡΓΟΣ

Γεννήθηκε τὸ 1934 στὴ Σάμο. Σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ παιδαγωγικὰ στὸ Διδασκαλεῖο Μέσης Ἐκπαίδευσης. Διορίστηκε τὸ 1962 στὴ Δευτεροβάθμια Ἐκπαίδευση. Διετέλεσε Ὑποδιευθυντὴς τῆς Βαρβακείου Προτύπου Σχολῆς, Γυμνασιάρχης καὶ Διευθυντὴς Λυκείου. Ἔχει δημοσιεύσει μελέτες βιβλιογραφικές, φιλολογικὲς καὶ μουσικολογικές. Τὸ βιβλίο του "Τὸ Μοναστήρι τῆς Μεγάλης Παναγίας στὴ Σάμο" μεταφράστηκε στὴν ἀγγλικὴ καὶ τὴ γερμανικὴ γλώσσα. Ἔχει τιμηθεῖ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου γιὰ τὸ ἐπιστημονικό του ἔργο. Ὑπηρετεῖ ὡς Ἀναπληρωτὴς Διευθυντὴς στὴ Σχολὴ Ἐπιμόρφωσης Λειτουργῶν Μέσης Ἐκπαίδευσης τῆς Ἀθήνας.

* ΑΓΙΑΣΣΩΤΟΥ - ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ ΜΑΡΙΑ

Γεννήθηκε στὴν Πηγὴ Λέσβου. Λυρικὴ ποιήτρια. Ἔχει ἐκδώσει τρεῖς συλλογές: "Ξεχειλίσματα" (1986), "Ἀναλαμπὲς" (1987) καὶ "Κρυφανθοί" (1989). Ἔχει ὑπὸ ἐκτύπωση: "Ψαλμοὶ τοῦ Δαυΐδ" σὲ ἔμμετρη ἀπόδοση, ποὺ ἔλαβε καὶ ἔπαινο τῆς Ἑλλ. Ἑταιρίας Χριστιανικῶν Γραμμάτων. Εἶναι μέλος τῆς Ἕνωσης Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν.

* ΑΙΓΑΙΑΤΗΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Γεννήθηκε τὸ 1929 στὴ Μυτιλήνη. Ποιητής. Κυκλοφόρησε τὶς συλλογές: "Ἀπόκρισσες" (1981), "Φλησκούνι" (1982) καὶ "Ἐνώπιος Ἐνωπίῳ" (1984).

* ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΑΧ. ΜΑΡΙΑ

Γεννήθηκε στὴν Κων)πολη καὶ μεγάλωσε στὴ Μυτιλήνη, ὅπου δίδαξε ὡς καθηγήτρια τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσας. Ἔχει μεταφράσει στὰ Ἑλληνικὰ τὸ ἔργο τοῦ Μύλλερ: "Οἱ Γατελοῦζοι στὴ Λέσβο". Ἀσχολεῖται μὲ τὴ λαϊκὴ τέχνη. Μελετήματά της ἔχει ἐκδόσει σὲ ἀνάτυπα. Πολύτιμη συνεργάτης τοῦ Φ.Ο.Μ., μέλος τοῦ Δ.Σ. του, ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν. Τὸ 1990, κυκλοφόρησε τὸ ἔργο της "Τὰ ὑφαντὰ τῆς Λέσβου", ἀπὸ τὸ Λεσβιακὸ Ὀργανισμὸ Λαϊκῆς Τέχνης, τοῦ Δήμου Μυτιλήνης.

* ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΤΖ. ΒΑΣΙΛΗΣ

Γεννήθηκε στὸ Σκουτάρο Λέσβου, τὸ 1953. Τὸ 1988 κυκλοφόρησε τὸ πρῶτο του βιβλίο "Ἱστορίες γιὰ ἁγρίους" (διηγήματα).

* ΑΝΑΣΤΑΣΕΛΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

Λογοτέχνης, λαογράφος, θεατρικὸς συγγραφέας. Γεννήθηκε τὸ 1908 στὴν Ἀγιάσο. Εἶναι μέλος τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, τιμημένος ἀπὸ τὸ Κράτος μὲ σύνταξη. Γράφει ἀπὸ πολὺ νέος. Τὰ δημοσιεύματά του εἶναι ἄφθονα, κυρίως στὴν Ἀγιασώτικη ἰδιωματικὴ γλώσσα. Βιβλία του: "Βλουτίνα Γιαπρακάδινα" (1975), "Κερατοζωὴ" (1975), "Ἀνάστα ὁ Λαὸς" (1978), "Τ' ἀνήθικα" (1979), "Ὁ φίλος μου ὁ Θεόφιλος" (1980) κ.ἄ.

* ΑΞΙΩΤΗΣ ΜΑΚΗΣ

Γεννήθηκε στὸν Παπάδο Γέρας - Λέσβου, τὸ 1950. Γιατρός - Λογοτέχνης. Ἀσχολεῖται μὲ ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον γύρω ἀπὸ ἀρχαιολογικὰ θέματα τῆς Λέσβου. Ἄρθρα καὶ σχόλια, συνήθως ἀρχαιολογικοῦ περιεχομένου, δημοσιεύει στὸν ἡμερήσιο καὶ περιοδικὸ τύπο τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς Ἀθήνας. Βιβλία του: "Στὰ χνάρια τὰ παλιὰ" (1987) καὶ "Κιτρινισμένα φύλλα" (1989), (ποιήματα). Πολύτιμο μέλος τοῦ Δ.Σ. τοῦ ΦΟΜ.

* ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

Γεννήθηκε τὸ 1951, στὴν Πελόπη Λέσβου· ἀπόφοιτος Λυκείου (Μανταμάδου)· ὑπάλληλος ΙΚΑ Μυτιλήνης· ἀσχολεῖται μὲ λαογραφικὰ θέματα.

* ΔΑΡΑΚΗ ΠΕΠΗ

Λογοτέχνης. Γεννήθηκε στὴν Ἁγία Παρασκευὴ Λέσβου. Σπούδασε παιδαγωγικὰ στὴν Ἀθήνα. Ἐργάστηκε σὰ δημοσιογράφος στὸν Ἀθηναϊκὸ Τύπο καὶ στὴ Ραδιοφωνία. Ἐκλέχτηκε γιὰ πρώτη

φορὰ Δημοτικὴ Σύμβουλος στὸ Δῆμο τῆς Ἀθήνας τὸ 1954, συνέχεια τὸ 1959 καὶ τὸ 1964, τοποθετημένη πολιτικὰ στὶς προοδευτικὲς πολιτικὲς δυνάμεις τῆς χώρας. Σὰν ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ στὸν πρῶτο Δῆμο τῆς χώρας, ἀνάπτυξε ἔντονη δραστηριότητα σὲ ἔργα κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς πολιτικῆς. (Κέντρα Νεότητας, Πνευματικὰ Κέντρα, Παιδικοὶ Σταθμοί, Παιδ. κατασκηνώσεις, Κουκλοθέατρο κ.ἄ.). Βιβλία της: "Σκλαβοχώρι" (1971), "Λίγο πρὶν ξημερώσει" (1987) (μυθιστορήματα)· "Ἀντιδράσεις" (1975), "Ἀνοχύρωτοι" (1981) (διηγήματα). Ἀκολούθησαν ἄλλα 9 βιβλία, παιδικῆς λογοτεχνίας, ὡς καὶ ἄλλα 12 πολιτιστικοῦ περιεχομένου. Τὸ πρῶτο της βιβλίο κυκλοφόρησε τὸ 1959, μὲ τίτλο "Ἡ γυναίκα στὸν ἀγώνα τῆς ζωῆς" (δοκίμιο). Εἶναι τακτικὸ μέλος τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν.

* ΔΙΛΜΠΟΗΣ ΓΕΩΡΓΗΣ

Κατάγεται ἀπὸ τὴ Χίο· Θεολόγος· σχολικὸς Σύμβουλος εἰδικότητας Θεολόγων· ποιητὴς καὶ πολυγραφότατος στοχαστής. Τὸ 1963 κυκλοφόρησε τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ "Ὁ ἐπαναστάτης λόγος" καὶ τὸ 1990 τὴ 15η. Ἀσχολήθηκε μὲ ὅλα σχεδὸν τὰ εἴδη τοῦ λόγου. Ἔργα του, σὲ βιβλία: 3 μὲ διηγήματα, 5 Ἱστορήματα, 4 θεατρικά, 1 δοκίμιο καὶ 2 ποιητικὲς Ἀνθολογίες.

* ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ Χ. ΔΗΜΗΤΡΗΣ (ΜΙΜΗΣ)

Γεννήθηκε τὸ 1918 στὴ Σινώπη τῆς Μικρασίας, ἀλλὰ κατάγεται ἀπὸ τὴ Μυτιλήνη. Λογοτέχνης. Δημοσιογράφος μὲ ἐπίδοση στὴν ἀρθρογραφία, στὸ σχόλιο, στὸ ρεπορτάζ, στὸ χρονογράφημα, στὴν κριτικὴ τοῦ βιβλίου καὶ τῆς Τέχνης. Ἀνταποκριτὴς ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης. Διηγήματά του δημοσιεύθηκαν στὴ "Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιὰ" καὶ σὲ λογοτεχνικὰ περιοδικά. Ἱδρυτικὸ μέλος τῆς Ἑταιρίας Λεσβιακῶν Μελετῶν, τακτικὸ μέλος τῆς Ἕνωσης Συντακτῶν Η.Ε.Π.Η.Ν. καὶ τακτικὸ μέλος τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. Ἔργα του: "Τὸ τραγούδι τοῦ Ἄγνωστου Ἀδελφοῦ", "Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους", "Ἁμαρτωλὴ γῆ", "Ταξίδι στὴ χώρα τῶν ἥλιων", "Λέσβος Ἱστορία - Τουρισμός", "Λέσβος, τὸ νησὶ τῆς ἁρμονίας", κ.ἄ. Βραβεῖο πεζογραφίας (1989) ἀπ' τὸ Φιλολογικὸ Σύλλογο "Παρνασσός", γιὰ τὸ διήγημά του "Τρεῖς ἱστορίες σὲ μιά".

* ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Γεννήθηκε τὸ 1913 στὴ Μυτιλήνη, ὅπου καὶ ἐργάστηκε ὡς ὀδοντίατρος. Ποιητής. Ἐξέδωσε τὶς ποιητικές του συλλογές: "Ἀντιφεγγίσματα" (1972) καὶ "Λυρικοὶ τόνοι" (1976).

* ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ

Γεννήθηκε στὴ Μήθυμνα Λέσβου (1849 - 1924). Φιλολ. ψευδών. τοῦ Κλεάνθη Μιχαηλίδη· πεζογράφος καὶ ποιητής, ἀπὸ τοὺς κυριότερους ἐκπροσώπους τοῦ Δημοτικισμοῦ· μετέφρασε τὴν "Ὀδύσσεια" τοῦ Ὁμήρου καὶ συνέγραψε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων· "Νησιώτικες Ἱστορίες" (διηγήματα, 1894), "Μαρίνος Κοντάρας" (διήγημα, 1901), "Ἱστορία τῆς Ρωμιοσύνης" κ.ἄ.

* ΚΑΚΑΔΕΛΛΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Γεννήθηκε τὸ 1912 στὴ Μυτιλήνη. Εἶναι αὐτοδίδακτος σκιτσογράφος, ἀπὸ τοὺς ταλαντούχους. Διετέλεσε πρόεδρος στὸ Ἐμπορικὸ καὶ Βιοτεχνικὸ Ἐπιμελητήριο Μυτιλήνης καὶ στὸ Λιμενικὸ Ταμεῖο Λέσβου καὶ ἐπὶ 11 χρόνια προήδρευσε στὴ "Χορωδία Μυτιλήνης". Συνεργάτης στὸν "Τρίβολο" τοῦ Στρ. Παπανικόλα, στὴ "Δημοκρατία" τοῦ Στρ. Μυριβήλη. Τὸ 1943 συνεργάσθηκε μὲ τὸ Λάμπρο Κορομηλᾶ στὴν "Ὑπηρεσία Τύπου" τῆς ἐξόριστης ἑλληνικῆς κυβέρνησης Μ. Ἀνατολῆς. Ἐπίσημος σκιτσογράφος τοῦ Ἕλλην. Στρατοῦ Μ. Ἀνατολῆς, στὸν ὁποῖον τότε ὑπηρέτησε ὡς ἔφ. ἀξ)κός. Ἔχει πραγματοποιήσει 4 ἐκθέσεις ἔργων του στὴ Μυτιλήνη καὶ μιὰ στὸ Τὲλ-Ἀβίβ (τὸ 1943). Πολύτιμο μέλος τοῦ Δ.Σ. τοῦ Φ.Ο.Μ.

ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗ ΜΑΡΙΑ

Γεννήθηκε στὴν Ἁγία Παρασκευὴ Λέσβου. Γλύπτρια, χαράκτρια, ζωγράφος. Σπούδασε μὲ ὑποτροφία σχέδιο, γλυπτικὴ καὶ χαρακτικὴ σὲ μετάλλια στὴν Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Παρισιοῦ. Ἐπίσης αἰσθητικὴ τῆς τέχνης στὴ Σορβόνη. Ἀπὸ τὸ 1979 συνεργάζεται μὲ τὸ Ἐθνικὸ Νομισματοκοπεῖο τῆς Γαλλίας. Συμμετέσχε ἀπὸ τὸ 1978 μέχρι σήμερα σὲ 7 ὁμαδικὲς ἐκθέσεις γλυπτικῆς, χαρακτικῆς, μετάλλιων στὸ Παρίσι καὶ μιὰ στὴ Στοκχόλμη. Ἔκανε περὶ τὶς 10 ἀτομικὲς ἐκθέσεις Ζωγραφικῆς (Μυτιλήνη, Ἀθήνα, Θεσ/νίκη κ.ἀ.). Τιμήθηκε πολλὲς φορὲς τὸ ἔργο της μὲ βραβεῖα, διακρίσεις καὶ μετάλλια. Γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Γαλλικοῦ Νομισματοκοπείου χάραξεν ὀκτὼ μετάλλια.

* ΚΑΡΑΜΒΑΛΗΣ Ι. ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Γεννήθηκε στὸ Γιαουντὲ τοῦ Καμερούν, τὸ 1953, κατάγεται ὅμως ἀπὸ τὴ Γέρα τῆς Λέσβου. Λογοτέχνης. Σπούδασε Νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ Δημοσιογραφία. Εἶναι δικηγόρος καὶ ζεῖ κι ἐργάζεται στὴν Ἀθήνα. Εἶναι μέλος τῆς Πανελλήνιας Ἕνωσης Λογοτεχνῶν, τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Φιλοσοφικῶν Μελετῶν, τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Ἐπιστημόνων - Καλλιτεχνῶν καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. Ἔχει ἐκδώσει ὀκτὼ ποιητικὲς συλλογὲς μέχρι σήμερα. Ἀσχολεῖται ἐπίσης μὲ τὸ δοκίμιο. Διάφορες ἐργασίες του δημοσιεύτηκαν σὲ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ κι ἐφημερίδες.

* ΚΟΥΡΤΖΗΣ Ν. ΗΛΙΑΣ

Γεννήθηκε τὸ 1944 στὴν Ἀγιάσο τῆς Μυτιλήνης. Ποιητής. Σπούδασε Χημεία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τὸ 1976 ἐργάζεται στὸ Γενικὸ Χημεῖο τοῦ Κράτους, ἐνῶ παράλληλα ἐξασκεῖ τὴν κεραμικὴ τέχνη σ' ἕνα δικό του στοὺς Πύργους Θερμῆς Λέσβου πρότυπο ἐργαστήριο κεραμικῆς. Τὸ 1979 ἐκδίδει τὴν ποιητικὴ συλλογὴ "Στιγμές". Τὸ 1980, καὶ γιὰ ἕνα περίπου χρόνο, ἐκδίδει τὴ μηνιαία πολιτιστικὴ ἐπιθεώρηση "Πήγασος", καὶ τὸ 1986 κυκλοφορεῖ τὴν ποιητή του συλλογή <Λέξεις>. Ποιήματά του καὶ ἄρθρα του γύρω ἀπὸ τὴν τέχνη ἔχουν δημοσιευτεῖ κατὰ καιροὺς (ἀπὸ τὸ 1976 ὡς τὰ σήμερα), σὲ διάφορες ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Ἐπαρχίας. Πρόσφατο βιβλίο του (1990): "Νίκος Κουρτζῆς ἕνας πρωτομάστορας τῆς λαϊκῆς ἀγγειοπλαστικῆς". Πολύτιμο μέλος τοῦ Δ.Σ. τοῦ ΦΟΜ.

* ΛΕΟΝΤΗΣ Π. ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη τὸ 1910. Παλαίμαχος δημοσιογράφος, ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῆς "Λεσβιακῆς Ἄνοιξης". Ἐκδότης τῆς πολιτικοφιλολογικῆς ἐπιθεώρησης "Ἐξέλιξις" (1939 - 40). Συντάκτης ἀρχικὰ τῆς ἐφημερίδας "Ἐλεύθερος Λόγος" τοῦ Στρ. Παπανικόλα καὶ ἀρχισυντάκτης κατόπι τῆς ἐφημερίδας "Φῶς" Μυτιλήνης. Δημοσίευσε, πάνω ἀπὸ μισὸν αἰώνα, σὲ μεγάλη κλίμακα, ἄρθρα, χρονογραφήματα, ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, μελετήματα, κριτικὰ σημειώματα κ.λ.π. Ἐξέδωσε τὴ θεατρικὴ ἠθογραφία "Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Μυτιλήνης" (1968), γραμμένη στὸ Μυτιληνιὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα.

* ΜΑΛΛΙΑΣ ΩΡΟΣ

Φιλολ. ψευδ. τοῦ Εὐαγγελινοῦ Στέλιου. Γεννήθηκε τὸ 1928 στὸν Παπάδο Γέρας - Λέσβου. Σπούδασε φαρμακευτικὴ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Γράφει, μὲ ξεχωριστὴ ἐπιτυχία, σατιρικὴ ποίηση, στὸ Γεραγώτικο γλωσσικὸ ἰδίωμα.

* ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ Φ. ΠΕΡΙΚΛΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1932 στὴ Μήθυμνα - Λέσβου. Ποιητής. Οἱ γονεῖς του κατάγονταν, ὁ μὲν πατέρας του ἀπὸ τὴ Χίο, ἡ δὲ μητέρα του ἀπὸ τ' Ἀλάτσατα τῆς Μικρασίας. Σπούδασε Πολιτικὲς Ἐπιστῆμες καὶ Θεολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Εἶναι συνιδρυτὴς (1977) καὶ ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα Πρόεδρος τοῦ Φιλοτεχνικοῦ Ὁμίλου Μυτιλήνης "Ὁ Θεόφιλος". Τακτικὸ μέλος τῆς Πανελλήνιας Ἕνωσης Θεολόγων καὶ τῆς Διεθνοῦς Ἑταιρείας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας. Δημοσίευσε στὸν τοπικὸ καὶ περιοδικὸ τύπο ἄρθρα καὶ μελετήματα φιλολογικοῦ καὶ θεολογικοῦ περιεχομένου. Ἔργα του: "Ἀπὸ τὴ Δύση μὲ δέηση" (Ποιήματα - 1969), "Ἐρημίτες" (Ἀφήγημα - 1972), "Ὁδοιπορία" (Ποιήματα - 1973). Διευθυντὴς καὶ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ - συγγράμματος τοῦ Φ.Ο.Μ.: "Μυτιλήνη" τ. Α' (1981), Β' (1983), Γ' (1988) καὶ Δ' (1991).

* ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΦΩΤΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1960 στὴ Μυτιλήνη, ὅπου καὶ κατοικεῖ. Σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Λιμόζ τῆς Γαλλίας σύγχρονη λογοτεχνία (1978 - 87) καὶ εἰδικεύθηκε στὸ Nouveau Roman. Τὸ 1985 παίρνει τὸ δίπλωμά του μὲ θέμα: Ἡ Μοντέρνα Πόλη στὸ ἔργο τοῦ Ἀλαὶν Ρὸμπ Γκριγιὲ" καὶ τὸ 1987 παίρνει τὸ D.E.A. μὲ θέμα: "Ὁ ἐρωτισμὸς στὴ σύγχρονη Γαλλικὴ λογοτεχνία". Τὸ 1990 κυκλοφόρησε τὸ πρῶτο του βιβλίο "Δέκα χτυπήματα στὴν πόρτα τοῦ ἔρωτα" (Πεζογραφήματα).

* ΜΙΣΓΙΡΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

Γεννήθηκε στὴν Καλλονὴ Λέσβου τὸ 1932. Δάσκαλος - ἐρευνητής. Γράφει ἄρθρα καὶ μελέτες στὸν περιοδικὸ τύπο Μυτιλήνης καὶ Ἀθηνῶν. Κυριότερα ἔργα του σὲ βιβλία εἶναι: "Ὁ Μεγάλος ἀνθρωπιστής", "Ἡ διδακτικὴ τῶν φυσιογνωστικῶν", "Τὰ μαρμαρωμένα δέντρα τῆς Λέσβου", "Ἀρίωνας ὁ Μηθυμναῖος", "Τέρπανδρος ὁ Μυτιληναῖος", "Σαπφὼ ἡ Λεσβία" κ.ἄ.

* ΜΙΣΣΙΟΥ - ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη τὸ 1943. Ποιήτρια. Σπού-

δασε Γαλλικὴ φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἐργάστηκε ὡς καθηγήτρια Γαλλικῶν καὶ ἀργότερα ὡς μεταφράστρια τῆς Γαλλικῆς στὶς Τηλεπικοινωνίες. Τὸ 1985 ἐκδίδει τὴν πρώτη ποιητική της συλλογὴ "Σκόρπια φύλλα" καὶ τὸ 1989 "Ἕξι καὶ δέκα σονέτα" (ἕξι πρωτότυπα καὶ δέκα μεταφρασμένα σύγχρονων Γάλλων ποιητῶν). Συνεργάζεται μὲ περιοδικὰ τῆς πατρίδας της καὶ πολλὰ Γαλλικὰ λογοτεχνικὰ περιοδικά. Πρόσφατα τιμήθηκε μὲ δίπλωμα - μετάλλιο, ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Ἀκαδημαϊκὴ Ἑταιρεία Ἐκ/σης.

* ΜΙΣΣΙΟΣ Γ. ΚΩΣΤΑΣ

Γεννήθηκε τὸ 1938 στὴ Μυτιλήνη, ὅπου καὶ τέλειωσε τὸ Γυμνάσιο. Ποιητὴς - ἐρευνητής. Σπούδασε Πολιτικὲς Ἐπιστῆμες, Δημόσια Διοίκηση καὶ Νομικά. Ἐργάζεται στὸ Γενικὸ Λογιστήριο τοῦ Κράτους. Ἀπὸ τὸ 1954 ἕως τὸ 1963, ἔγραφε στὶς ντόπιες ἐφημερίδες, "Παλμός", "Ταχυδρόμος" καὶ "Λεσβιακὸς Κήρυξ". Τὸ 1965, τύπωσε τὴν πρώτη ποιητικὴ συλλογή, τὸν "Κύκλο Α'". Ἀκολούθησαν: "Κύκλος Β'" 1966, "Διάσταση" 1967, "Ἑωθινὸ" 1969, "Νηπενθῆ" 1970, "Μνῆμες" 1971, "Τρίπτυχο" 1972, "Πορεία α'" 1973, "Θύμηση Γ.Κ. Μίσσιου" 1973, "Νυχτομαχία" 1974, "Ξεχασμένα" 1975, "Τὰ Μυτιληνιὰ" 1976, "Καθημερινὰ" 1977 καὶ "Πορεία β'" 1977. Ἔγραψε ἀκόμα, μιὰ πεντάτομη μελέτη, μὲ τίτλο "Συνταξιοδοτικὰ θέματα", καὶ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1983 - 1989 κυκλοφόρησε ἄλλα ὀκτὼ βιβλία. Σπουδαία ἡ συμβολή του στὴ Λεσβιακὴ Γραμματολογία μὲ τὶς δυὸ τελευταῖες ἐκδόσεις του: "Τὰ βιβλία τῶν Μυτιληνιῶν συγγραφέων", καὶ "Ἐφημερίδες - περιοδικὰ ποὺ ἐκδόθηκαν στὴ Μυτιλήνη" (1989).

* ΜΟΛΙΝΟΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1940 στὴ Μυτιλήνη. Σπούδασε χημεία στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν. Ἐρευνητὴς ἱστορικῶν θεμάτων καὶ λαογράφος. Βιβλία του: "Μυτιλήνη, χάρτες καὶ τοπωνύμια" (1981), "Κάστρα καὶ Καστρέλλια" (1984), "Μυτιλήνη 1912" (1984), "Λιμάνια τῆς Λέσβου" (1990) κ.ἄ.

* ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1944 στὴν Κωστάντζα τῆς Ρουμανίας, ἀπὸ Λέσβιους γονεῖς. Ποιητής. Σπούδασε στὴ φυσικομαθηματικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας. Ἔργα του "Στοχασμοὶ στὸ ἡμίφως", "Ὁδοιπορία στὴ σιωπή", "Τέσσερα βήματα στὰ σύννεφα" (1989), ποὺ τιμήθηκε ἀπ' τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μὲ τὸ βραβεῖο "Λ. Πορφύρα", καὶ "Λόγια τῆς καρδιᾶς" (1991).

* ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ Π. ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1934 στὴ Μυτιλήνη. Σπούδασε Νομικά, Πολιτικές, Οἰκονομικὲς καὶ Κοινωνικὲς Ἐπιστῆμες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Ἐξωτερικό. Διδάκτωρ Νομικῆς Πανεπιστημίου Στρασβούργου (1964), Ἐπιμελητὴς Νομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν (1969 - 1979). Νομάρχης ἐπιλογῆς, Καστοριᾶς καὶ Χαλκιδικῆς (1976 - 1982), Νομικὸς Σύμβουλος τῶν Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων (1966 - 1976), Ἀττικῆς (1972) καὶ Ἐμπορικῆς Τραπέζης Θεσσαλονίκης (1982 μέχρι σήμερα). Καθηγητὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐπιμορφώσεως τῆς Διοικητικῆς τῶν Ἐπιχειρήσεων τῆς ΑΣΟΕΕ (1966 - 1974), τοῦ Κέντρου Διοικητικῶν Ἐπιστημῶν (1974 - 1978) καὶ τοῦ ΚΕΦΚΣ Δημοσιογραφίας Θεσσαλονίκης (1983 μέχρι σήμερα). Ἔχει κατ' ἐπανάληψη τιμηθεῖ καὶ παρασημοφορηθεῖ. Ἔχει δημοσιεύσει πάρα πολλὲς μελέτες, ἄρθρα κλπ. Ἀσχολεῖται μὲ τὴ λογοτεχνία.

* ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΚΛΕΑΝΘΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1902 στὴ Μυτιλήνη. Πέθανε τὸ 1990. Δόκιμος Λέσβιος πεζογράφος Πτυχιοῦχος Θεολογίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημίας Σωματικῆς Ἀγωγῆς, μὲ μεταπτυχιακὲς σπουδὲς στὴν Ἀνωτάτη Ἀκαδημία Σωματικῆς Ἀγωγῆς Βουδαπέστης καὶ Βερολίνου (1929 - 1931). Πρόσφερε τεράστιες ὑπηρεσίες στὸν Ἀθλητισμὸ καὶ τὴν Ὀλυμπιακὴ Ἰδέα. Λογοτεχνικὰ βιβλία του: "Νταὴ Παναγιώτης" (μυθιστόρημα, 1970, ἔπαινος Ἀκαδημίας), "Ἀπὸ τοὺς θρύλους τῆς Ὀλυμπίας" (χρυσὸ μετάλλιο τῆς ACADEME INTERNATIONAL DE LUTECE, Παρίσι 1974), "Τὸ λιονταράκι" (θαλασσινὸ μυθιστόρημα, 1980) κ.ἄ. (Βλ. νεκρολογία του, σ. 292).

* ΠΑΝΤΑΖΗΣ Δ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1921 στὸ Μεσαγρὸ τῆς Γέρας Λέσβου. Συγγραφέας. Σπούδασε Παιδαγωγικὰ καὶ Φιλολογία. Τὸ 1974 τύπωσε τὴν ποιητικὴ τραγωδία του "Προμηθέας", ποὺ βραβεύτηκε μὲ χρυσὸ μετάλλιο σὲ διεθνὴ διαγωνισμό. Τὸ 1980 τύπωσε τὸν "Κωσταντὴ Κανάρη" (θεατρικό), ποὺ βραβεύτηκε ἀπ' τὴ "Γυναικεία Λογοτεχνικὴ Συντροφιά". Τὸ 1984 κυκλοφόρησε τὴ μελέτη "Μίλτος Κουντουρᾶς - ὁ δάσκαλος τῆς Ρωμιοσύνης", ποὺ πῆρε τὸ πρῶτο βραβεῖο τῆς Ἑταιρείας Ἑλλή-

νων Λογοτεχνῶν, γιὰ τὸ καλύτερο βιβλίο τῆς χρονιᾶς. Παράλληλα τύπωσε τὸ 1976 τὴν "Τεχνικὴ τοῦ Λόγου", ποὺ ἡ ὁριστική της μορφὴ ὁλοκληρώθηκε μὲ τὴ "Διαλεκτικὴ τῶν Ἐκθέσεων", ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1985, (Β' ἔκδ. 1986). Ἔχει δώσει πολλὲς διαλέξεις, ὅπως ἐπίσης συνεργασίες σὲ ἐφημερίδες, περιοδικὰ καὶ στὴν Ἐγκυκλοπαίδεια "Ὑδρία".

* ΠΑΠΑΔΕΛΛΗΣ ΡΑΦΑΗΛ

Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη τὸ 1945. Σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Καθηγητὴς στὴ Δευτεροβάθμια Ἐκπαίδευση. Ὑπηρετεῖ στὴ Μυτιλήνη. Τὸ 1986 κυκλοφόρησε τὴν πρώτη συλλογὴ διηγημάτων του, μὲ τίτλο: "Ἡ σπασμένη βιτρίνα".

* ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ ΣΤ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ

Γεννήθηκε τὸ 1930 στὶς Σέρρες, ὅταν ὁ ἐκ Μυτιλήνης πατέρας του, ὁ σοφὸς Γυμνασιάρχης Σταῦρος Παρασκευαΐδης, ὑπηρετοῦσε ἐκεῖ. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του ἔκανε στὴ Μυτιλήνη, ὅπου, ἀπὸ τὸ 1933, κατοικοῦν οἰκογενειακῶς. Σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ τὸ 1955 (μέχρι καὶ τῆς συνταξιοδότησής του) ὑπηρέτησε ὡς φιλόλογος Καθηγητὴς - Λυκειάρχης στὴ Μέση Ἐκ/ση. Ἄρθρα, σχόλια καὶ μελετήματά του, κυρίως φιλολογικοῦ περιεχομένου, εἶναι κατεσπαρμένα σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά.

* ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1914 στὴ Σμύρνη, ἀπὸ Λέσβιους γονεῖς. Συγγραφέας. Σπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ δικηγόρησε στὴ Μυτιλήνη. Ἔργα του: "Τὸ μυθιστόρημα τῆς Μυτιλάνας" (1977), "Βόρειο μέτωπο" (μυθιστόρημα, 1979), "Τὸ πάρτυ στοὺς κήπους τοῦ Ἀκάδημου" (1980), "Τὰ λιόδεντρα καὶ οἱ ξωμάχοι πάνω στὴ Λέσβο" (1982), "Μιὰ γάτα φωνάζει γιὰ τὸ δίκιο της" (1985), "Τὸ μήνυμα τοῦ τζίτζικα" (1987), "Σαπφὼ ἀγαπημένη, Ψάπφα ἀγαπάτα" (1990).

* ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ ΜΙΛΤΗΣ

Ζωγράφος, δημοσιογράφος ἀρχαιολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν θεμάτων καὶ φιλόλογος. Γεννήθηκε ἀπὸ Λέσβιους γονεῖς στὴ Σμύρνη τὸ 1911, καὶ ἦταν μόνιμα ἐγκατεστημένος στὴ Μυτιλήνη ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1920 ἕως τὸ 1948. Ἄρχισε νὰ δημοσιογραφεῖ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1927 σὰν σκιτσογράφος καὶ γελοιογράφος στὸν "Ταχυδρόμο" τῶν Μυριβήλη καὶ Λεφκία, καὶ στὸ "Δημοκράτη" καὶ "Βούρδουλα" τοῦ Τέρπανδρου Ἀναστασιάδη, καὶ ἀπὸ τὸ 1928 στὴ "Βραδυνὴ" καὶ σὲ ἄλλα ἔντυπα τῆς Ἀθήνας. Εἶναι τακτικὸ μέλος τῆς "Ἕνωσης Συντακτῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων" (Ε.Σ.Η.Ε.Α.) καὶ ἀπὸ τὸ 1952 ἕως τὶς 21 Ἀπριλίου 1967 ἦταν ἀποκλειστικὸς συντάκτης ἀρχαιολογικῶν εἰδήσεων καὶ ἄρθρων τῆς "Καθημερινῆς". Τὸ 1966 ἡ "Γερμανικὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου" ἐξέδωσε γερμανόγλωσσο βιβλίο του μὲ τὸ χρονικὸ τῆς ἀνακάλυψης ἀρχαίων ἀριστουργηματικῶν ἀγαλμάτων στὸν Πειραιὰ τὸ 1959 καὶ μὲ τὸν τίτλο "Ein wiederentdeckter Kunstrauß der Antike?". Μετὰ τὴ συνταξιοδότησή του ἀπὸ τὴ δημοσιογραφία ἀσχολεῖται εἰδικότερα μὲ τὴ ζωγραφικὴ καὶ μὲ τὴ δημοσίευση μελετῶν, ποὺ ἀναφέρονται στὴ Λέσβο. Λεπτομέρειες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα του ἔχουν δημοσιευθεῖ σὲ διάφορα ἔντυπα καὶ περιοδικά, καθὼς καὶ στὸ "Παγκόσμιο Βιογραφικὸ Λεξικὸ" τῆς "Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν" (τόμος 8ος τοῦ 1988) στὸ "Λεξικὸ Ἑλλήνων ζωγράφων καὶ χαρακτῶν" τοῦ Στέλιου Λυδάκη τοῦ 1977", ποὺ ἔχει ἐκδοθεῖ σὰν 4ος τόμος τῶν ἐκδόσεων τῆς "Μέλισσας" "Οἱ Ἕλληνες ζωγράφοι".

* ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ ΣΤ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1933 στὴ Μυτιλήνη καὶ σπούδασε Φιλολογία. Συγγραφέας - ἱστορικός. Ὑπηρετεῖ ὡς Καθηγητὴς σὲ Λύκειο τῆς Μυτιλήνης καὶ ἀπὸ τὸ 1986 - 90 χρημάτισε Προϊστάμενος Β/θμιας Ἐκπαίδευσης. Ἀσχολεῖται μὲ τὸ χρονογράφημα, τὴ Λαογραφία καὶ ἰδίως τὴν Ἱστορικὴ μελέτη. Ἔργα του: "Ἡ Μυτιλήνη ἐπὶ Γατελούζων" (1970), "Οἱ Περιηγηταὶ γιὰ τὴ Λέσβο" (1973) καὶ "Ἡ Ρωμαϊκὴ Λέσβος" (1978). Ἐπίσης, πολλὲς ἱστορικὲς μελέτες του τὶς ἔχει κυκλοφορήσει σὲ ἀνάτυπα.

* ΠΑΣΠΑΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Γεννήθηκε στὰ Βουρλὰ τῆς Μ. Ἀσίας τὸ 1920. Τυπογράφος. Παλαίμαχος ἠθοποιὸς τοῦ λεσβιακοῦ ἐρασιτεχνικοῦ θεάτρου καὶ ἰδανικὸς ἐκφραστὴς τῆς λεσβιακῆς ντοπιολαλιᾶς. Ἐπὶ πενήντα χρόνια δεσπόζει στὴν ἐρασιτεχνικὴ θεατρικὴ ζωὴ τῆς Μυτιλήνης. Συνιδρυτὴς τοῦ Φ.Ο.Μ. καὶ μέχρι πρό τινος πολύτιμο μέλος τοῦ Δ.Σ. Ἔχει ἐκδώσει σὲ Μυτιληνιὸ ἰδίωμα, τὰ βιβλία: "Λεσβιακοὶ ἀντίλαλοι" (1982), "Γι' Ἀνάπουδους", θεατρικὸ - ἠθογραφία (1986) καὶ τὸ "Καταφρόνι-

ου", μυθιστόρημα (1988), καὶ σὲ θεατρικό, τὸ 1991 (ἀδημοσίευτο).

* ΠΑΤΣΕΛΗΣ ΘΕΟΔΟΣΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1958 στὴν Ἁγία Παρασκευὴ Λέσβου. Στὰ Λεσβιακὰ γράμματα πρωτοεμφανίζεται τὸ 1983, καὶ τὸ 1990 ἐκδίδει τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ "Μεταίχμιο". Ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴ ζωγραφική. Τὸ 1989 παρουσιάζει ἔργα του σὲ δύο ἀτομικὲς ἐκθέσεις· στὴ Δημοτικὴ Πινακοθήκη τῆς Μήθυμνας καὶ στὸ Πολύκεντρο Ἁγίας Παρασκευῆς Λέσβου.

* ΠΕΠΠΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Γεννήθηκε στὴ Μυχοῦ τῆς Λέσβου, τὸ 1916. Ποιητής. Σπούδασε Νομικὰ καὶ δικηγόρησε στὴ Μυτιλήνη καὶ τελευταία στὴν Ἀθήνα. Δημοσίευσε τὴν πρώτη ποιητική του συλλογὴ τὸ 1964, μὲ τίτλο "Πολιορκημένη ἀπόσταση". Ἀκολούθησαν ἄλλες 10 ποιητικὲς συλλογές.

* ΠΛΑΤΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

Γεννήθηκε στὴν Ἄντισσα Λέσβου, τὸ 1934· παλαίμαχος δημοσιογράφος ἀπὸ τὸ 1950 καὶ τακτικὸ μέλος τῆς Ἕνωσης Συντακτῶν Η.Ε.Α. Κείμενά του εἶναι δημοσιευμένα σὲ πολλὲς ἐφημερίδες, περιοδικὰ καὶ ἔντυπα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐπαρχίας. Ἔργα του: "Τρανὲς Λειτουργιὲς" (1958), (Λαογραφικὴ μελέτη), "Ἐν πλῷ" (ποιήματα), κ.ἄ.

* ΠΛΑΤΩΝ ΑΝΤΩΝΗΣ

Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη τὸ 1935. Σπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσ/νίκης. Ἐρευνητής, σχολιαστὴς τῆς Λεσβιακῆς δημοσιογραφίας, γιὰ τὴν ὁποία πρόκειται νὰ ἐκδώσει εἰδικὴ μελέτη.

* ΣΑΒΒΑ Δ. ΚΛΕΙΩ

Γεννήθηκε στὸ Μόλυβο (Μήθυμνα) Λέσβου. Ἀπὸ παιδὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὴ Λογοτεχνία. Τὰ θέματά της ἀντλεῖ κυρίως ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ της καὶ ἀπὸ προσωπικὲς ἀναμνήσεις της. Τὰ πρῶτα της διηγήματα δημοσιεύτηκαν στὴν "Ἑλληνικὴ δημιουργία" τοῦ Σπύρου Μελᾶ καὶ ἀργότερα στὶς φιλολογικὲς σελίδες ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς Ἀθήνας. Τὸ βιβλίο της (15 διηγήματα), μὲ τίτλο "Στὸ θαλασσοχώρι ἐκεῖ", κυκλοφόρησε τὸ 1976.

* ΣΑΡΑΝΤΑΚΟΣ Ν. ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη, ἀπὸ πατέρα Μανιάτη καὶ μητέρα Μυτιληνιά. Ἔβγαλε τὸ Α' Γυμνάσιο Ἀρρένων Μυτιλήνης καὶ σπούδασε χημικὸς μηχανικὸς στὸ Ε.Μ. Πολυτεχνείο. Στὴν Κατοχὴ ὀργανώθηκε στὴν ΕΠΟΝ. Ἐργάζεται στὴν Ἀγροτικὴ Τράπεζα. Ἔχει ἐκδώσει τεχνικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ βιβλία. Τὸ 1987 κυκλοφόρησε τὸ βιβλίο "Χαράλαμπος Κανόνης" (χρονικό).

* ΣΕΡΑΦΕΤΙΝΙΔΟΥ - ΒΟΥΡΒΟΥΛΗ ΝΙΚΗ

Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη τὸ 1938, ἀπὸ γονεῖς Μικρασιάτες. Ἐργάσθηκε στὴν Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος (1961 - 90). Ποιήτρια. Τὸ 1977 ἐξέδωσε ἕνα πολύπτυχο σὲ μεταξοτυπία, μὲ τίτλο "Τῆς κούνιας νανουρίσματα", ποὺ πῆρε τὸ Α' Βραβεῖο τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ τῆς ΧΕΝ "Κηφίσεια". Τὸ 1978, ἐξέδωσε ὁ "Κέδρος" τὴν ποιητική της συλλογὴ γιὰ παιδιὰ "Γύρω - γύρω ὅλοι στὴ μέση ἡ χαρά", ποὺ τιμήθηκε μὲ τὸν ἔπαινο τῆς "Γυναικείας Λογοτεχνικῆς Συντροφιᾶς". Τὸν ἴδιο χρόνο κυκλοφόρησε καὶ ἡ ποιητική της συλλογὴ "Μικρογραφίες", τὸ δὲ 1989, σὲ πολὺ μικρὸ ἀριθμὸ ἀντιτύπων, ἀριθμημένων (25), τυπώθηκε ἡ ποιητική της συλλογὴ "...σιγὴ ἀπώλοντο". Ἀπὸ διετίας εἶναι Γραμματέας τῆς Ἑταιρίας Εἰκαστικῶν Τεχνῶν "Α. Τάσσος".

* ΣΚΛΕΠΑΡΗΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Γεννήθηκε στὴν Ἀγιάσο Λέσβου τὸ 1911. Φιλόλογος, τ. Λυκειάρχης, Συγγραφέας λαογραφικῶν μελετῶν καὶ ἄρθρων, σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἰδίως τῆς Μυτιλήνης. Βιβλία του "Ροδότοιχος" (1985), "Μαρτυρία" (1987), "Ἡμιονηγὸς" (1990), "Τὸ μοιρολόγι τῆς Φώκιας" (1991).

* ΣΥΝΟΔΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ

Γενήθηκε τὸ 1928 στὴ Μυτιλήνη· καλλιτέχνης φωτογράφος καὶ δεξιοτέχνης τῆς τεχνικῆς τῶν GEMEAUX, ποὺ σπούδασε στὴ Γαλλία. Ἔλαβε μέρος σὲ πολλὲς πανελλήνιες καὶ διεθνεῖς ἐκθέσεις. Ἡ καλλιτεχνική του δουλειὰ ἔχει πολλὲς φορὲς βραβευτεῖ.

* ΤΑΤΑ - ΧΟΥΣΟΥ ΝΙΚΗ

Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη· Λεσβολάτρισσα, καὶ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔντονα πολιτιστικὰ δραστηριοποιημένη. Ποιήματα, σημειώματα καὶ ἄρθρα της ἔχουν δημοσιευτεῖ σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικά.

* ΤΣΙΑΜΗΣ Ν. ΜΗΤΣΟΣ

Γεννήθηκε τὸ 1920 στὴ Μήθυμνα Λέσβου· λεπταίσθητος ποιητής· σπούδασε Νομικὰ καὶ Πολιτικὲς Ἐπιστῆμες· συμβολαιογράφος. Τὸ πρῶτο του βιβλίο "Ξεκίνημα" κυκλοφόρησε τὸ 1938. Ἀκολούθησαν ἄλλα 24 ἔργα του, τὰ περισσότερα ποιητικὲς συλλογὲς καὶ δοκίμια, μεταξὺ τῶν ὁποίων σημειώνουμε ἐνδεικτικῶς τά: "Μορφὲς τοῦ Αἰγαίου" (1973) (II, 1990), "12 τραγούδια τῆς σιωπῆς" (1975), "Ἡ ποίηση καὶ ἡ ἐποχή μας" (1978), "Συντομογραφίες I, II" (1981 - 82), "Ἰδιόγραφος Λόγος" (1984), "Ἡ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τῆς Λέσβου καὶ ὁ Μιχ. Γοῦτος" (1989), "Ἀναφορὲς σὲ Λέσβιους συγγραφεῖς" (1990) κ.ἄ.

* ΧΑΤΖΗΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΤΑΚΗΣ

Ἀπ' τοὺς σημαντικότερους συγγραφεῖς τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς γενιᾶς. Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη τὸ 1923, ὅπου καὶ μεγάλωσε. Σπούδασε οἰκονομικὲς ἐπιστῆμες καὶ χρημάτισε ἀνώτατο διευθυντικὸ στέλεχος τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας. Ἀσχολήθηκε μ' ὅλα τὰ εἴδη τοῦ λόγου: ποίηση, διήγημα, μυθιστόρημα, θέατρο. Ἐξέδωσε ὡς τώρα περὶ τὰ εἴκοσι βιβλία καὶ τιμήθηκε μὲ πολλὰ βραβεῖα, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα τὸ Βραβεῖο Οὐράνη τῆς Ὁμάδας τῶν Δώδεκα, τὸ Κρατικὸ Βραβεῖο Μυθιστορήματος, καὶ τὸ Βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
Ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν τηλεόραση, στὴν ὁποία ἔδωσε 7 ἀπ' τὰ πιὸ ἐπιτυχημένα σήριαλ τῆς μικρῆς ὀθόνης. Ἔργα του μεταφράστηκαν σὲ πολλὲς ξένες γλῶσσες. Ἡ κριτικὴ τὸν κατέταξε στὴν πρωτοπορία τῶν σύγχρονων συγγραφέων μας, χαρακτηρίζοντας βαθιὰ ἀνθρώπινο τὸ ἔργο του, ποτισμένο ἀπ' τὴ λυρική του εὐαισθησία κι ἀπ' τὴν συναισθηματική του ἀγωνία γιὰ μιὰ καλύτερη μοίρα πάνω στὸν πλανήτη μας. Τὸ τελευταῖο του μυθιστόρημα "Ἕνα νησὶ ταξιδεύει" (1988) βραβεύτηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τὸ 1990.

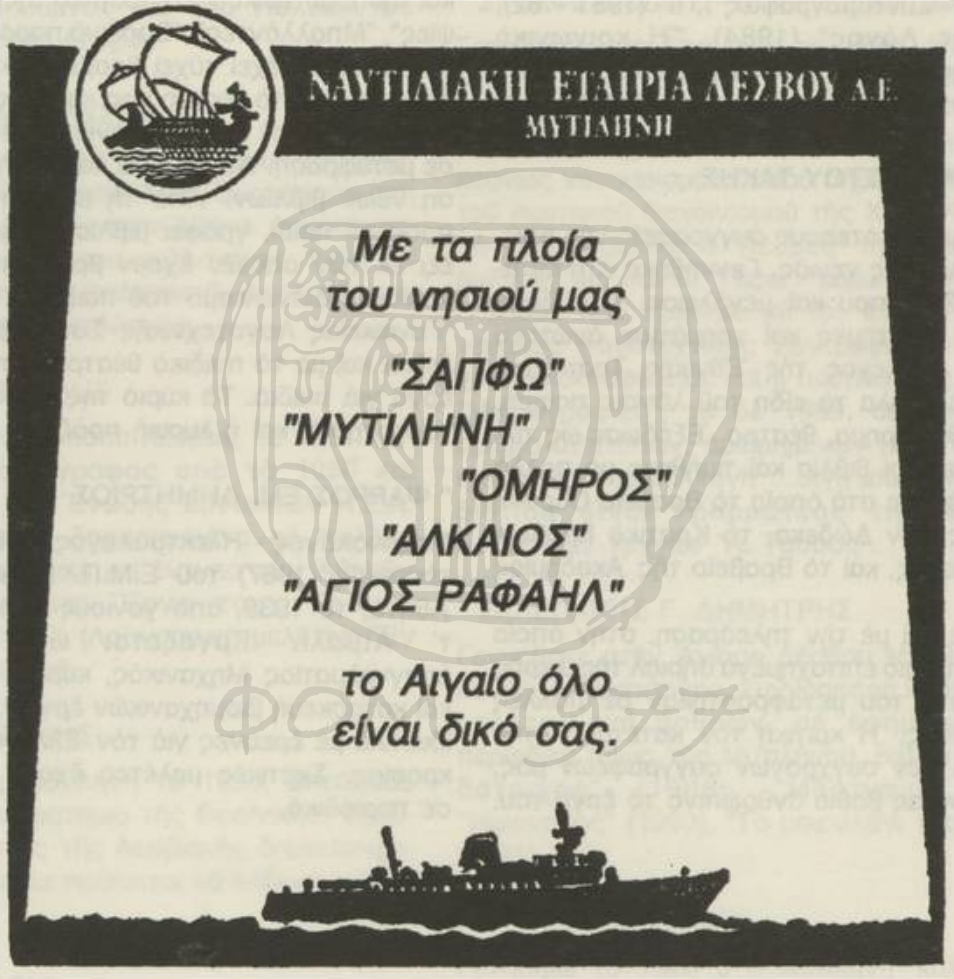
* ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΙΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Ποιήτρια. Γεννήθηκε στὴ Μυτιλήνη. Σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ ἐργάστηκε ὡς καθηγήτρια σὲ δικά μας σχολεῖα καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Τὸ ποιητικό της ἔργο, "Ὑποψίες", "Μπαλλάντες", "Βορεινὰ παράθυρα", "Φτερουγίσματα", ἔχει τύχει βραβείων καὶ τιμητικῶν διακρίσεων ἀπὸ δικούς μας καὶ ξένους, καὶ ἔχει ἀνθολογηθεῖ σὲ δικές μας ἀνθολογίες, καὶ ξένες, σὲ μετάφραση. Ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν παρουσίαση νέων βιβλίων. Ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀγάπη της πρὸς τὸ παιδί, γράφει βιβλία γιὰ μικρὰ παιδιά, ἕξι ἐκ τῶν ὁποίων ἔχουν βραβευτεῖ στὸν πανελλήνιο διαγωνισμὸ τοῦ παιδικοῦ βιβλίου, τῆς "Γυναικείας Λογοτεχνικῆς Συντροφιᾶς". Ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὸ παιδικὸ θέατρο, συγγράφοντας ἔργα γιὰ παιδιά. Τὸ κύριό της ὅμως ἔργο εἶναι τὸ ποιητικό, καὶ ἡ λυρικὴ πρόζα.

* ΨΑΡΡΟΣ ΕΜ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Μηχανολόγος - Ἠλεκτρολόγος (1963) καὶ Ἀρχιτέκτονας (1967) τοῦ Ε.Μ.Π. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, τὸ 1939, ἀπὸ γονιοὺς πρόσφυγες, ἀπ' τ' Ἀϊβαλί. Ἐργάζεται ὡς ἐλεύθερος ἐπαγγελματίας Μηχανικός, κυρίως στὴ μελέτη καὶ κατασκευὴ βιομηχανικῶν ἔργων. Ἀσχολεῖται ἰδιωτικὰ μὲ ἔρευνες γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Μικρασίας. Σχετικὲς μελέτες ἔχουν δημοσιευτεῖ σὲ περιοδικά.




ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΛΕΣΒΟΥ Α.Ε.
ΜΥΤΙΛΗΝΗ
Με τα πλοία
του νησιού μας
"ΣΑΠΦΩ"
"ΜΥΤΙΛΗΝΗ"
"ΟΜΗΡΟΣ"
"ΑΛΚΑΙΟΣ"
"ΑΓΙΟΣ ΡΑΦΑΗΛ"
το Αιγαίο όλο
είναι δικό σας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΓΥΡΗ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ	:	Πατινάδα (Ποίημα)	σελ.	5
ΧΡΥΣΟΥΛΑΣ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΙΟΥ	:	Ἡ Μπαλλάντα τῆς Εἰρήνης (Ποίημα)	»	6
ΤΑΚΗ ΧΑΤΖΗΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ	:	Ἡ χαμένη πυξίδα (Ἀπόσπασμα μυθιστορήματος)	»	9
ΘΑΝΑΣΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ	:	Ἐδῶ λειτουργεῖ ἄλλος κόσμος (Ποίημα)	»	17
Π.Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ	:	Τὸ ἑλληνικὸ ἦθος καὶ ὕφος στὴν ποίηση τοῦ Ἐλύτη	»	19
ΠΕΡΙΚΛΗ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ	:	Μέσα μου (Ποίημα)	»	26
ΜΗΤΣΟΥ Ν. ΤΣΙΑΜΗ	:	Ὁ ποιητὴς τοῦ Λεπέτυμνου Στρατῆς Καρίπης	»	27
ΓΙΩΡΓΟΥ Κ. ΑΓΓΕΛΙΝΑΡΑ	:	Ἡ γονιμότητα τοῦ ἀρχέτυπου καὶ ἡ ἀκαρπία τῆς διασκευῆς	»	33
ΔΗΜΗΤΡΗ Ι. ΚΑΡΑΜΒΑΛΗ	:	Ὅπου ν' ἀλλάξει τὸ φεγγάρι (Ποίημα)	»	42
Δ.Π. ΛΕΟΝΤΗ	:	Ἡ παλιὰ ἀγορὰ τῆς Μυτιλήνης	»	43
ΔΗΜΗΤΡΗ ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΥ	:	Ἰγκὸρ Ἰβάνωφ (Διήγημα)	»	51
ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΑΙΓΑΙΑΤΗ	:	Τὸ αἷμα τῶν παιδιῶν τῆς Αἰολίδας γῆς (Ποίημα)	»	56
ΣΤΡΑΤΗ ΜΟΛΙΝΟΥ	:	Ὁρισμένες παρατηρήσεις πάνω σ' ἕνα χάρτη τῆς Λέσβου	»	57
ΠΑΝ. Σ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ	:	Λέσβιοι "Χατζῆδες" ἐπὶ Τουρκοκρατίας	»	61
ΘΑΝΑΣΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ	:	Ἐσβήσαν σὰν τὰ σύννεφα στὸ γαλάζιο οὐρανὸ (Διήγημα)	»	69
ΚΛΕΑΝΘΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ	:	Ψαράδες, ψάρια καὶ ψαρέματα στὴν ἀρχαιότητα	»	81
ΚΩΣΤΑ ΜΙΣΣΙΟΥ	:	Ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ δασκάλου (καὶ ποιητοῦ)Γεωργίου Ζεϊμπέκη	»	87
ΠΕΠΗΣ ΔΑΡΑΚΗ	:	Ἐκ βαθέων (Διήγημα)	»	95
Δ.Ε. ΨΑΡΡΟΥ	:	Ἀναφορὰ στὴ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρασίας	»	101
ΜΙΛΤΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ	:	Ὁ ζωγράφος Κώστας Καραγατσίδης	»	118
ΛΕΩΝΙΔΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ	:	Μετουσίωση (Ποίημα)	»	133
ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΙΑΜΠΟΗ	:	"Λεβεντάνθρωποι", "Ἔγινε τὸ κακὸ" (Ποιήματα)	»	134
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ Σ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ	:	Μέσα γραφῆς Ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Βυζαντινῶν	»	135
ΜΙΜΗ Χ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ	:	Ξανὰ στὸ Νησὶ (Διήγημα)	»	143
ΜΑΡΙΑΣ Α. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ:		Ἀπόσπασμα ἀπὸ μιὰ ταξιδιωτικὴ ἀφήγηση γιὰ τηλέβδο τοῦ 19ου αἰ.	»	146
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΚΑΛΑΡΓΑΛΗ	:	Ἡ Γέρα στὴν ποίηση τοῦ Ὀδυσσέα Ἐλύτη	»	157
ΚΛΕΟΜΕΝΗ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ	:	Λεσβιακὲς σελίδες μέσα ἀπὸ ἕνα παλαιὸ ἡμερολόγιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως	»	165
ΤΗΣ "Μ"	:	Μιὰ ἐπιστολὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰώνα μας	»	169
ΗΛΙΑ ΚΟΥΡΤΖΗ	:	Συλλαβίζοντας (Ποίημα)	»	172
ΒΑΣΙΛΗ ΠΛΑΤΑΝΟΥ	:	Ὁ λαϊκὸς ζωγράφος Θεόφιλος, ὅπως τὸν εἶδε ἡ ἀδελφή του	»	173
ΕΙΡΗΝΗΣ ΜΙΣΣΙΟΥ - ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	:	"Τὰ Τσαμάκια", "Ἡ Προκυμαία", "Θύμησες ξάστερες" (Ποιήματα)	»	176
ΔΗΜΗΤΡΗ Γ. ΣΚΛΕΠΑΡΗ	:	Ἡ μούσα τοῦ φαντάρου (Στιχουργήματα)	»	177
ΚΛΕΙΩΣ ΣΑΒΒΑ	:	Γλαροπούλια στὸ Αἰγαῖο	»	182
ΣΤΡΑΤΗ ΜΙΣΙΡΗ	:	Συνομούρια	»	185
ΒΑΣΙΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ	:	Εὐχαριστήριο στὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα	»	188
ΑΝΤΩΝΗ ΠΛΑΤΩΝΟΣ	:	Ἡ ἱστορία τῆς Λεσβιακῆς δημοσιογραφίας	»	189

ΣΤΡΑΤΗ ΑΝΑΣΤΑΣΕΛΛΗ	:	"Σούζις" (Θεατρικό σκέτς σὲ Ἀγωνιώτικη ντοπιολαλιά)	»	222
ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΣΠΑΤΗ	:	"Καταφρόνιου" (Θεατρικὸ ἀπόσπασμα σὲ Λεσβιακὴ ντοπιολαλιά)	»	225
ΝΙΚΗΣ ΣΕΡΑΦΕΤΕΝΙΔΟΥ - ΒΟΥΡΒΟΥΛΗ	:	"Τὸ πρῶτο γιασεμὶ τοῦ Καλοκαιριοῦ", "Μιᾶς πεντάρας κέφι" (Ποιήματα)	»	228
ΡΑΦΑΗΛ Ε. ΠΑΠΑΔΕΛΛΗ	:	Τὸ βάπτισμα (Διήγημα)	»	229
ΜΑΚΗ Σ. ΑΞΙΩΤΗ	:	Στρατῆς Βάρκας, ἕνας τροβαδοῦρος τῆς Γέρας	»	235
ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΑΡΑΝΤΑΚΟΥ	:	Ἑφτὰ εὐτυχισμένα καλοκαίρια (Διήγημα)	»	237
ΜΑΡΙΑ ΑΓΙΑΣΣΩΤΟΥ - ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ	:	Λέσβος (Ποίημα)	»	240
ΝΙΚΗΣ ΤΑΤΑ - ΧΟΥΣΟΥ	:	"Ὁδὸς Βύρωνος 8"	»	241
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΒΑΛΑΒΑΝΗ	:	Τὰ Κάλαντα τῶν Φώτων, στὸ χωριὸ Πελόπη Λέσβου	»	245
ΤΗΣ "Μ"	:	Ἀπὸ τὴ "Λεσβιακὴ Ἔκθεση - 1939" (Ἀναδημοσίευση)	»	249
ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΚΑΔΕΛΛΗ	:	"Ὁ μαχαλὰς τ' Χατζηγιαννὶκ ἡ βρύσ'" (Β' Μέρος)	»	251
ΜΙΛΤΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ	:	Ὁ Αἰολικὸς Λυρισμός, φιλοσοφημένος στὴν ποίηση τῆς Εὐστρατίας - Τούλας Ἀμπατζῆ	»	273
ΦΩΤΗ Σ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ	:	Ἡ Δραματουργία τοῦ Ἀντι-θεάτρου	»	279
ΩΡΟΥ ΜΑΛΛΙΑ	:	Λεσβιακὰ Πορτραῖτα, σὲ Γερανιώτικη ντοπιολαλιὰ	»	281
ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΕΠΠΑ	:	"Ἕνας τρελλός", "Περνοῦσες" (Ποιήματα)	»	284
ΘΕΟΔΟΣΗ ΠΑΤΣΕΛΗ	:	Ζωὴ (Ποίημα)	»	284
ΤΗΣ "Μ"	:	Γιὰ κείνους ποὺ ἔφυγαν (Νεκρολογίες)	»	285
ΠΕΡ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ	:	ΦΟΜ "Ὁ Θεόφιλος" καὶ οἱ ἐκδηλώσεις του (Καλοκαίρι '88 - Χειμώνα '91) μὲ 17 φωτό.	»	295
ΤΗΣ "Μ"	:	Οἱ Συνεργάτες τοῦ Δ' τόμου μας	»	313

ΠΙΝΑΚΕΣ - ΕΙΚΟΝΕΣ - ΣΚΙΤΣΑ - ΦΩΤΟ

ΑΞΙΩΤΗ ΜΑΚΗ: Σκίτσα σ. 229, 235.
ΚΑΚΑΔΕΛΛΗ ΓΙΩΡΓΟΥ: Σκίτσα - σχέδια σ. 29, 41, 165, 224, 225, 239, 252, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 261, 263, 264, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 283, 285, 286, 294.
ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗ ΜΑΡΙΑ: Ἐξώφυλλο - ὀπισθόφυλλο, ὡς καὶ τὸ σκίτσο σ. 292.
ΚΑΡΑΓΑΤΣΙΔΗ ΚΩΣΤΑ: Πίνακες σ. 118, 129.
ΚΟΝΤΗΒΕΗ ΒΑΣΙΛΗ: Σκίτσο σ. 135.
ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ ΠΕΡΙΚΛΗ: Σκίτσα σ. 279, 295.
ΠΛΑΤΑΝΟΥ ΒΑΣΙΛΗ: 2 φωτό, σ. 174 - 175.
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ ΜΙΛΤΗ: Σκίτσα - σχέδια, σ. 6, 9, 19, 26, 27, 43, 51, 57, 61, 69, 81, 87, 95, 100, 119, 121, 143, 147, 176, 177, 181, 189, 193, 201, 222, 237, 241, 249, 275, 281, 287, 289, 290, 291, 194.
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ Α. ΧΡΙΣΤΟΥ: "Σύνθεση", σ. 69.
ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ ΑΝΤΩΝΗ: Σκίτσα σ. 123, 251.
ΣΥΝΟΔΗ ΣΤΕΛΙΟΥ: "Ἄλλοτε... καὶ τώρα", Φωτό, σ. 4.
ΦΩΤΟ: Σελ. 236 καὶ 248, ἀγνώστων φωτογράφων.

Οἱ βινιέτες, οἱ χάρτες, ὡς καὶ τὰ διάφορα σχέδια ἐντὸς τῶν κειμένων, εἶναι δάνεια - ἀνατυπώσεις.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΒΛΕΠΤΗΜΑΤΩΝ

Σελ. 5, στὴ σειρὰ τοῦ ὑπότιτλου, τὸ: "1990", νὰ γραφεῖ "1991".
Σελ. 9 στίχ. 14, τό: "πού και πού" νὰ γραφεῖ "που και που".
Σελ. 10, στίχ. 2, τό: "μ' ἕνα παμπάλαιο", νὰ διορθωθεῖ ὡς ἑξῆς:
"που τα δωμάτιά του δεν έχουν παρά ένα παμπάλαιο".
Σελ. 11 στίχ. 39, τό: "μισοπέλαγα", νὰ γραφεῖ "μεσοπέλαγα".
Σελ. 12 στίχ. 8, τό: "προσκαλούσαν", νὰ γραφεῖ "παρακαλοῦσαν".
Σελ. 12 στίχ. 22, τό: "πως", νὰ γραφεῖ "πώς".
Σελ. 174 - 5, στὶς λεζάντες τῶν φωτογραφιῶν ἡ λέξη "Θεόφυλου" νὰ γραφεῖ "Θεόφιλου".
Σελ. 192, στίχ. 38 καὶ σ. 197, στίχ. 21 ἡ λέξη: "ΕὠΕΚ" νὰ γραφεῖ "ESEK".

Ἄλλα συνήθη τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα ἐπαφίενται στὴν εὐμένεια τῶν ἀναγνωστῶν.



Henkel ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ

Κύπρου 23 * 183 46 ΜΟΣΧΑΤΟ - ΑΘΗΝΑ

ΓΙΝΕΤΕ ΧΟΡΗΓΟΙ
ΕΝΙΣΧΥΣΕΤΕ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ
ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ - ΑΠΟΠΕΡΑΤΩΣΗ

ΤΟΥ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

ΤΟΥ Φ.Ο.Μ.

ΠΟΥ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ

ΚΥΚΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
ΛΕΣΒΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ
ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ

ΦΟΜ 1977

ΣΤΗ

"ΛΕΣΒΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ"

ΤΟΥ ΦΟΜ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ
ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΕΛΤΙΟΓΡΑΦΗΣΗ
ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑΙ
ΟΙ ΛΕΣΒΙΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
ΝΑ ΜΑΣ ΣΤΕΙΛΟΥΝ
ΤΑ ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ
ΓΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΜΑΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Ο ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
"Ο ΘΕΟΦΙΛΟΣ"

ἐκφράζει τὶς θερμές του εὐχαριστίες

στὴν Ὁσιολογιωτάτη

ΕΥΓΕΝΙΑ ΚΛΕΙΔΑΡΑ

Ἡγουμένη

τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ραφαὴλ

γιὰ τὴ γενναία της χρηματικὴ προσφορὰ - χορηγία

πρὸς κάλυψη τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς ἐκδοτικῆς δαπάνης

τοῦ ἀνὰ χεῖρας Δ' τόμου τῆς "Μυτιλήνης".

Γιὰ τὸ Δ.Σ. τοῦ Φ.Ο.Μ.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΣΑΝΔΗΛΟΣ

10 ΧΡΟΝΙΑ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ

Κοντά σας όπου κι αν τύχει

Δυναμική,
Σίγουρη,
Υπεύθυνη και
Φιλική

ΠΡΩΤΗ σε κέρδη με 1.000.000.000 δρχ.
Με ίδια κεφάλαια 5.706. 000.000 δρχ.
Με καθαρά ασφάλιστρα που έφτασαν περίπου τα 7.000.000.000 δρχ.
Με συνέπεια και ευθύνη προς τους ασφαλισμένους μας,
τους συνεργάτες μας, το κοινωνικό σύνολο.

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Λεωφ. Συγγρού 163, 171 21 Ν. Σμύρνη Τηλ. 935.8613

Η

"ΜΥΤΙΛΗΝΗ"

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΤΕΧΝΕΣ

ΤΟΜΟΣ Δ'

1991

ΥΠΟ ΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΙ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ Φ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ "ΠΑΣΠΑΤΗ"

ΟΔΥΣΣΕΩΣ 10

ΣΤΗ ΜΥΤΙΛΗΝΗ

ΤΟ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 1991

ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ

ΤΟΥ ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ

"Ο ΘΕΟΦΙΛΟΣ"

ΣΕ 1.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ


ΦΟΜ 1977

Ὑπεύθυνοι σύμφωνα μὲ τὸ Νόμο:
Περικλῆς Μαυρογιάννης, Πρόεδρος ΦΟΜ, Προκυμαία - Μυτιλήνη - Τηλ. 27749.
Προϊστάμενος Τυπογραφείου, Ἀλκιβιάδης Πασπάτης, Ὀδυσσέως 10, Μυτιλήνη - Τηλ. 22063.

